

A.T. Fomenko

Sayılar Yalana Karşı

Geçmişin Matematiksel Araştırması. Skaliger Kronolojisinin Eleştirisi. Tarihlerin Oynaması ve Tarihin Kısaltılması. Yeni Kronoloji.

İÇİNDEKİLER

Türkçe Yayın İçin Önsöz

A.N. Şiryayev'in Önsözü

A.T. Fomenko'nun Önsözü

Sayılar Yalana Karşı Kitabı Hakkında Özet

BÖLÜM 1 : TARİHSEL KRONOLOJİNİN SORUNLARI

- 1- Avrupa Kronolojisinin Temeli Olarak Roma Kronolojisi
- 2- Skaliger, Petavius ve Diğer Ruhban Kronoloji Uzmanları. M.S. XVI-XVII. Yüzyıllarda Eski Çağ'ın Çağdaş Kronolojisinin Yaratılması
- 3- Skaliger-Petavius Kronolojisinin Doğruluğundan Şüpheler XVI. Yüzyılda Doğmuştu.
- 4- "Eski Mısır'ın" Doğru Kronolojisinin Tespit Edilmesindeki Zorluklar
- 5- "Antik" Kaynakların Tarihlenmesi Sorunu. Tacitus Ve Poggio. Cicero ve Barzizza. Vitruvius ve Alberti.
- 6- Orta Çağ'da Zaman Ölçümü. Tarihçiler "Orta Çağ Tarihlemelerinin Kaosu" Hakkında Konuşuyorlar. Garip "Orta Çağ Anakronizmleri"
- 7- İncil Metinlerinin Kronolojisi ve Tarihlenmesi
- 8- Eski Metinleri Okumadaki Zorluklar Ve Belirsizlikler. Seslendirme Sorunu
- 9- Skaliger Coğrafyasındaki İncil Olayları ve Onlara Bağlı Sorunlar
- 10- "Eski Çağ" Olaylarının Coğrafi Lokalizasyonlarının Belirlenmesi ile İlgili Zorluklar
- 11- Kutsal Kitap'ın Coğrafyasının Çağdaş Analizi
- 12- Yanlış Skaliger Kronolojisinin Sonucu Olarak Esrarengiz Rönesans Dönemi
- 13- Arkeolojik Yöntemler En Başından İtibaren Yanlış Skaliger Kronolojisine Dayanmaktaydı.
- 14- Dendrokronolojinin ve Bazı Başka Tarihleme Yöntemlerinin Sıkıntıları
- 15- Radyokarbon Tarihlemeleri Güvenilir Mi?
- 16- Radyokarbon Yönteminin Temelini Oluşturan Hipotezlerin Eleştirel Analizi
- 17- Radyokarbon Yönteminin Arkeolojide Kullanılmasının Revizyona İhtiyacı Vardır.
- 18- Nüsmatik Tarihleme

BÖLÜM 2 : ASTRONOMİK TARİHLEMELER

- 1- D'' Parametresinin Ay Hareketi Teorisindeki Muammalı Sıçrayışı
- 2- "Antikçağ" Ve Orta Çağ Tutulmaları Doğru Tarihlenmişler Miydi?
- 3- "Antikçağ" Tutulmalarının Tarihlerinin Yukarıya Kaldırılması D'' Parametresinin Davranışındaki Muammaları Yok Ediyor.
- 4- Astronomi "Antik" Horoskoplari Orta Çağ'a Atıyor.
- 5- Bazı Mısır Zodyaklarını Kısaca Anlatalım
- 6- Yeni Ahit'teki Astronomi

BÖLÜM 3 : VAHİY'DE TARİF EDİLMİŞ OLAN ASTRONOMİK HOROSKOPLARIN YENİ TARİHLENMESİ

A.T. Fomenko, G.V. Nosovsky.

- 1- Yöntemin Ana Fikri
- 2- Vahiy Ne Zaman Yazılmıştı? Genel Bilgiler

- 3- Vahiy'deki Astronomik Horoskop
- 4- Vahiy'in Horoskobuna Göre Astronomik Tarihlenmesi
- 5- Vahiy'in Orijinal İçeriğini Yeniden Yapılandırışımız

BÖLÜM 4 : ESKİ AHİT'TE ASTRONOMİ

- 1- Kutsal Kitap'ın Eski Ahit'inin 'Hezekiel' Kitabında Orta Çağ Astronomisi
- 2- Eski Ahit'in "Zekeriya" Kehanetinin Yazıldığı Tarih
- 3- Eski Ahit'in "Yeremya" Kehanetinin Yazıldığı Tarih
- 4- Eski Ahit'in "Yesaya" Kehanetinin Yazıldığı Tarih
- 5- Eski Ahit'in "Daniel" Kehanetinin Yazıldığı Tarih

BÖLÜM 5 : ESKİ OLAYLARIN TARİHLENMESİNDE MATEMATİKSEL İSTATİSTİK YÖNTEMLERİ

- 1- Lokal Maksimumlar İlkesi
- 2- Hükümdarların Hanedanlarının Seçilme Ve Tarihlenme Yöntemi. Küçük Hanedan Tahrifatları İlkesi
- 3- Frekansların Sönüm İlkesi. Tarihî Metinlerin Zamansal Sıralanması Yöntemi
- 4- Yöntemin Bazı Somut Tarihî Metinlere Uygulanması
- 5- Olayların Tarihlenme Yöntemi
- 6- Frekansların Tekrarlama İlkesi. Suretlerin Bulunması Yöntemi
- 7- Kutsal Kitap'ın İstatistiksel Analizi
- 8- Kod Anket Yöntemi. Hükümdarların Biyografilerinin İki Uzun Akımının Karşılaştırılması
- 9- Eski Coğrafi Haritaların Kronoloji Açısından Doğru Sıralanması ve Tarihlenmesi

BÖLÜM 6 : KÜRESEL KRONOLOJİ HARİTASININ KURULMASI VE MATEMATİKSEL TARİHLEME YÖNTEMLERİNİN ESKİ TARİHİN SKALİGER VERSİYONUNA UYGULANMASININ SONUÇLARI

- 1- Bugün Kabul Gören Skaliger-Petavius Tarihlemeleriyle "Eski Çağ ve Orta Çağ Tarihi Ders Kitabı"
- 2- "Skaliger-Petavius Ders Kitabı" İçerisindeki Esrarengiz Suret Vakayinameler
- 3- "Skaliger-Petavius Ders Kitabı" İçerisindeki Esrarengiz Suret Hanedanlar
- 4- Farklı Yöntemler Vasıtasıyla Elde Edilen Sonuçların Uyumlu Hale Getirilmesi
- 5- "Skaliger-Petavius Ders Kitabındaki" "Tekrarlamaların" Yerleşiminin Genel Tablosu. Esaslı Üç Oynamanın Keşfedilmesi. Hayalet "Sinüoit"
- 6- "Skaliger Eski Tarih Ders Kitabı", Bir Kısa Orijinal Vakayinamenin Dört Suretini Birbirine Yapıştırmıştır.
- 7- Orta Çağ Orijinallerinin Yansımaları Veya Hayalet Suretleri Olan "Antik" Olayların Listesi
- 8- "Eski" Kutsal Kitap Tarihinin Orta Çağ Avrupa Tarihini Kaplaması
- 9- Günümüze Ulaşan Vakayinamelerde Tasvir Edilen Tarih Tahminen Ancak M.S. X. Yüzyıldan Başlıyor. X. Yüzyıldan Önce Olup Biten Olaylara Dair Hiçbir Bilgimiz Yoktur.
- 10- İnanılabilir Tarih Ancak M.S. XVII. Yüzyıldan İtibaren Başlıyor. XI-XVI. Yüzyıllardaki Tarih Çok Fazla Çarpıtılmıştır. XI-XVI. Yüzyıllardaki Dönemin Birçok Tarihinin Düzeltilmesi Gerekmektedir
- 11- Bizim Kronolojik Konseptimizin N.A. Morozov'un Konseptinden Köklü Farkı
- 12- Eski Çağ'ın Tarihi Yazılırken Hatalı Kronolojik Oynamaların Oluşmasının Sebepleri Hakkında

- 13- XV-XVII. Yüzyıllara Ait Bazı Basılmış Kitap Ve Elyazmalarının ıkış Tarihleri En Azından Elli Sene Daha Yukarıya ıkarılmalıdır.
- 14- İtalya'daki Roma Ne Zaman Kurulmuştu?
- 15- Bosporus Ve İtalya'daki İki Roma'nın Kuruluş Tarihleri Arasındaki Daha Geç Karışıklık
- 16- Skaliger Ve Trento Konsili. XVI-XVII. Yüzyıllarda Eski ağ'ın Skaliger Kronolojisinin Yaratılması
- 17- XVII. Yüzyılda Yaşayan Orta ağ Kronoloji Uzmanı Dionisius Petavius'un İki Hayalet "Eski" Yansıması
- 18- Yeni Astronomik Tarihler Hanedanların Özdeşleştirilmesi İle Uyumlu Hale Gelmiştir
- 19- Skaliger Tarihinde "Milat'ın Başlangıcı Civarında" Keşfettiğimiz Tuhaf Bir Boşluk, şimdi Basit Bir Açıklama Kazanıyor.

Nosovskiy - Fomenko Yeni Kronolojisinin Ve Ona Karşı Mücadelenin Tarihçesi
A.T. Fomenko ve G.B. Nosovskiy.

EKLER

- Ek 1. Tarifin Gramer Analizi. Tukididis'in "Tarihindeki" Tutulmalar.
- Ek 2. Yıllık Hacimlerin Tarih Kaynaklarındaki Dağılımı
- Ek 3. Kutsal Kitap'taki Adların Ve Paralel Yerlerin Sıklık Matrisleri. V.P. Fomenko, T.G. Fomenko.
- Ek 4. İsrail Ve Yehuda Krallarının "ift Kayıtlı Muhasebesi". Yehuda Krallığı'nın X-XIII. Yüzyıllardaki Roma İmparatorluğu'nu İktidar Süreleri ve "Biyografi" Hacimleri Açısından Kaplaması.
- Ek 5. Ermeni Hanedanı. Güya X-XIII. Yüzyıllardaki Roma İmparatorluğu'nun İmparatorları Sıfatıyla XIV-XVI. Yüzyıllarda Hükmeden ar-Hanlar, Hem Yehuda Kralları ile Hem De Orta ağ Ermeni Katolikosları ile Aynı Kişilerdi
- Ek 6. Kralların Hayalet Hanedanları. Skaliger Ders Kitabının Katmanlı Yapısı

KAYNAKÇA

YAZAR HAKKINDA

TÜRKÇE YAYIN İÇİN ÖNSÖZ

Bu kitap, Yeni Kronoloji üzerine bir dizi araştırmanın girişidir. Yeni Kronoloji birkaç Rus bilim adamının geliştirdiği yeni ve önemli bir bilimsel alandır. Temel iddiası antikçağ ve Orta Çağ kronolojisinin ve tarihinin bugün kabul edilen versiyonunun önemli oranda çarpıtılmış olduğudur. Buna göre, bu versiyonun XVII. yüzyıla kadar yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu iddia Yeni Kronoloji’yi geliştirenlerin yarattığı yeni matematiksel, istatistiksel ve gökbilimsel yöntemler temel alınarak oluşturulmuştur. Sonuçta, günümüze ulaşan neredeyse bütün eski yazılı kaynakların gerçekte XI-XVII. yüzyıllar arası dönemde olup biten olaylardan söz ettiği açıklığa kavuşturulmuştur. Ancak küresel kronolojinin yaratıldığı XVI-XVII. yüzyıllar arası dönemde bu kaynakların büyük kısmı yanlış tarihlenmiş olduğu için ve bu kaynaklarda tarif edilen Orta Çağ olayları suni olarak derin geçmişe doğru, yüzlerce ve hatta binlerce sene indirildiği için, orada XI-XVII. yüzyıllara ait olayların hayali serabını, hayalet yansımalarını oluşturmuştur. Bu hayalet, “antikçağ” olarak adlandırılmıştır.

Yeni Kronoloji Eski Çağ hakkında oluşan bugünkü görüşü büyük oranda değiştirmektedir. Mesela, Osmanlı İmparatorluğu’nun ve Rusya İmparatorluğu’nun tarihinin, bugün kabul edilene kıyasla çok daha önemli yer tuttuğu görülmektedir. Bu iki hükümdarlığın muhtemelen XIV-XVI. yüzyıllar arasında bir bütün imparatorluk oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, İstanbul’un yakınlarında bulunan Beykoz tepesindeki devasa “Hazret-i Yuşa türbesi” gibi meşhur Osmanlı kutsal yerlerinin dünya tarihi için bugün kabul edilene kıyasla çok daha büyük önem taşıdığı öğrenilmektedir.

Doğru eski tarihin bilincine varılması biriken birçok yanlış anlamayı açıklamaktadır. Örnek olarak, Rus ile Osmanlı devletleri arasındaki birliğin tarihî olarak çok daha sıkı olduğu açıklığa kavuşmaktadır. Bugün bu durum unutulmuştur. Ancak Yeni Kronoloji’ye göre, Panslavizm ve Türkçülük aslında aynı şeydir. Çünkü güya IV-V. yüzyıllara ait büyük Slav fethi ve XIII-XIV. yüzyıllara ait büyük Türk “Moğol” fethi, büyük ihtimalle, aynı fetihtir. Eski İmparatorluk içinde Slavlar ve Türkler her zaman ortak bir dil bulup anlaşmıştı. Herhalde, bir bütün halindeki Hükümdarlık XVII. yüzyılın başlangıcında dağılmıştır.

İmparatorluğun yeniden kurulması teşebbüsleri söz konusu olmuştur. Buna yönelik kuvvetli eğilimler Rus’ta ve Osmanyaya=Atamanyaya’da bulunmuştur. Oluşan durumda reformcular müttefik olan Rus’u ve Osmanlı Devleti’ni birbirinden ayırmaya çalışmıştır. Eski İmparatorluğun metropolünün gücünü tükettiği Rus-Türk savaşlarının yeni dalgası başlamıştır.

Bu kitabı okumak için, okuyucunun hiçbir özel bilgiye sahip olma ihtiyacı yoktur. Okuyucuda gereken tek şey dünya tarihine yönelik merak ve bu tarihin çok sayıdaki esrarını anlamaya yönelik istektir. Bu kitap doğal-bilimsel yöntemlerin tarihte kullanılmasıyla ilgilenen geniş okur çevresi içindir.

A.T. Fomenko

A.N. Şiryayev'in Önsözü

Fomenko'nun 1990 yılında Moskova Devlet Üniversitesi Yayınevi'nden yayımlanan 'Anlatım Metinlerinin İstatistikî Analiz Yöntemleri ve Kronolojiye Uygulanması' başlıklı ilk kronoloji kitabı, olasılıklar kuramı ve matematik istatistiği üzerinde uzman olan A.N. Şiryayev'in bu önsözüyle açılmaktadır.

Günümüzde uygulamalı istatistik yöntemleri, çeşitli özlü metinlerin araştırılması sorunları da dâhil olmak üzere bilginin çeşitli alanlarına nüfuz etmektedir. Bu kapsamda, çeşitlilik arz eden sinyallerin tutarlılıkları, genetikte oluşan uzun kodlar, kodlaştırılabilen ve 'metin' olarak sunulabilen grafik görüntüler ve gerçek anlatım metinleri, örneğin tarihî vakayinameler, orijinal kaynaklar, belgeler v.s. metin olarak algılanabilir.

Bu aşamada ortaya çıkan önemli meselelerden biri, bağımlı olan, yani 'benzer', belli düzeyde ortak öze, ortak kökene sahip olan metinleri seçmektir. Mesela suret seçme meselesinde 'imajların' büyük toplamında aranana en 'yakını' seçmek önemlidir; uzun tutarlılıkların inceleme meselesinde önemli olan türdeş alttutarlılıkları ve bunların birleşim noktalarını bulabilmektir. Çözümü matematiksel istatistikte ve stokastik süreçler istatistiğinde çok dikkat çeken bilinen bozulma meselesi de bu kapsamdadır.

Anlatım metinlerinin incelenmesi ise bağımlı ve bağımsız metinleri (mesela vakayinameler) seçmek, ortak orijinal kaynağa ait olan (böyle metinleri bağımlı olarak adlandırmak gayet doğaldır) ya da tam tersine çok farklı orijinal kaynaklara ait olan (böyle metinleri bağımsız olarak adlandırmak gayet doğaldır) metinleri aramak demektir.

Belli ki bu tarz meseleler son derece karmaşıktır. Bunun için, klasik yaklaşımlarla birlikte kaynak araştırmaları gibi belirli araştırmalarda yardımcı olabilecek yeni ampirik-istatistik yöntemlerin kabul edilmesi gerekmektedir.

Soyut Matematik Profesörü Fomenko'nun bu kitabı aslında (inanılır bilinir tarihlenmeler içeren metinlerle ilişkili olarak) bağımlı ve bağımsız anlatım metinlerini belirlemek ve tarihlenmek için bu tarz yeni yöntemlerin geliştirilmesine yöneliktir.

Bu kitabın yazarı, bağımlı ve bağımsız anlatım (tarih) metinleri seçmek için kendisinin somut metinler, vakayinameler, orijinal kaynaklar v.s. ile yaptığı geniş deneylerin sonucunda keşfettiği birkaç yeni ampirik-istatistik modele (belirli yasalara uygunluğa) dayanan yeni bir yaklaşım sunuyor. Bu modellerin (istatistikî varsayımların) vakayinamelerin belirli malzemeleri üzerinde sınanması modellerin etkinliğini ispatlamıştır ve metinlerin tarihlenmesi için veya daha ziyade, bu metinlerde tarif edilen olayların tarihlenmesi için yeni yöntemler sunmayı mümkün kılmıştır.

A.T. Fomenko'nun sunduğu yöntem sıradan değildir ve okuyucunun, yeni ve belki de alışılmamış mantık yapılarını algılamak için belirli seviyede dikkatini ve çalışkanlığını gerektirmektedir. Aynı zamanda, yazarın başlıca fikirleri, çağdaş matematiksel istatistik açısından gayet akılcı olarak algılanmakta ve uygulamalı istatistik alanında uzmanların düşünme sistemine kolaylıkla uymaktadır.

Yazar tarafından elde edilen bilimsel sonuçlar ilginçtir ve belki de bugün uygulamalı istatistik alanında tanık olduğumuz şey yeni ve gayet beklenmedik bir bilimsel disiplinin ortaya çıkmış olması olabilir. Bütün bu sonuçlar, yazarın genelde matematiksel istatistik ve uygulamaları alanında uzman olan akademisyen meslektaşları ile birlikte yaptığı muazzam çalışmalara dayanmaktadır.

Bu kitap birkaç bilimsel disiplinin kesişim noktasında bulunan meselelere adanmış olduğu için, farklı alanlarda çalışan uzmanlar arasında temas noktası sağlama sorunları ortaya çıkmaktadır. Bilim adamlarının bir çevresinde alışılmış olan kavram ve terimlerin, diğer meslek ve yönelimlerden gelen bilim adamlarının özel diline çevrilmesi gerekmektedir. Bu

kitabın hem doğal bilimler hem de sosyal bilimlerden gelen okuyucularının bunu akılda tutmaları lazım. Aslında bu tür iletişim (temas) zorlukları tipik olaylardır ve uygulamalı bilimsel sorunun çözümü üzerine çalışan herhangi karma bir grup bilim adamı içerisinde başarılı bir şekilde çözülmektedir. Bu kitabı okuyacakların, saygın profesyonel matematikçiler tarafından yazılan bu kitapta başlanan araştırmalara devam edecek bir grup oluşturması ümit edilmektedir.

Kitap, olayların tarihlenmesi için yeni ampirik-istatistik yöntemlerin geliştirilmesinin yanı sıra, geçmiş olayların kronolojisinin çağdaş bilimsel gerekçeleri meselesi üzerine uygulamaları da içermektedir. Kitapta elde edilen ana istatistikî sonucu (yani küresel 'kronoloji haritası'nın katmanlı yapısı ve onun dört katmanının toplamı olarak temsili) ve onun çeşitli yorumlarını net olarak birbirinden ayırmak gerekiyor. Varsayımlar ve sonuçların yorumları kesin matematik biliminin dışında kalmaktadır ve yazarın vurguladığı gibi, 'Eski Çağ'ın yeni istatistikî kronolojisinin' olanaklı yapısına ait olan sonuçları aşırı derecede ihtiyatlı şekillendirmek gerekmektedir. Yazar, eleştirel analizin gerekliliğini ve doğrulanmış gerçeklerin varsayımlardan ve bu gerçeklerin yorumlarından ayırt edilmesi gerektiğini defalarca vurguluyor.

A.T. Fomenko'nun sunduğu tasavvur yeni ve bir bakıma beklenmediktir ve her şekilde en titiz incelemeye değerdir.

Kitap yüksek bir bilimsel düzeyde yazılmıştır ve matematiksel istatistik yöntemlerin uygulamaları alanında uluslararası bilimsel literatürde eşsiz bir olaydır; hiçbir okuyucu kitaba kayıtsız kalmayacaktır. Ayrıca kitap, okuyucunun, matematikçi ve tarih araştırmacısı olan ve oldukça etkileyici bir kişiliğe sahip bulunan yazar ile tanışmasına imkân vermektedir...

Ümit ederim ki, okuyucular kitabı ilk sayfalarından sonuna kadar azalmayan bir ilgi ile okuyacak, en azından oldukça enteresan bir bilimsel problem hakkında bilgi edinecek veya belki kendileri de bu gelecek vadeden yeni bilimsel alandaki araştırmalara katılacaktır.

A.N. Şiryayev

Uluslararası Bernoulli Matematik İstatistiği ve Olasılıklar Kuramı Derneği Başkanı
(1989 - 1991)

(A.N. Şiryayev, Rusya Bilimler Akademisi (RBA) üyesi, Profesör, Fizik ve Matematik Doktoru, Moskova Devlet Üniversitesi Mekanik-Matematik Fakültesi Olasılık Kuramı Kürsüsü Başkanı, Rusya Bilimler Akademisi Steklov Matematik Enstitüsü Olasılıklar Kuramı ve Matematiksel İstatistik Bölümü Başkanı)

A.T. Fomenko'nun Önsözü

Bu kitap yazarı tarafından 2013 yılında denetlenip düzeltilerek yeniden yayımlanmaktadır.

Bu yayın öncekilerinden hissedilir ölçüde farklıdır. Ayrıca, renkli olan resimler renkli olarak da gösterilmektedir (bunların siyah beyaz gösterildiği önceki yayınlardan farklı olarak). Karşınızdaki yedi ciltlik 'Kronoloji'nin ilk cildir (yedi ciltlik araştırma 14 kitaba bölünmektedir).

1. Cilt. SAYILAR YALANA KARŞI - A.T. Fomenko
2. Cilt. 1. Kitap: ANTİKÇAĞ ORTA ÇAĞ'DIR - A.T. Fomenko
2. Kitap: TARİHLERİ DEĞİŞTİRİYORUZ HER ŞEY DEĞİŞİYOR- A.T. Fomenko
3. Cilt. 1. Kitap: YILDIZLAR TANIKLIK EDER - A.T. Fomenko, V.V. Kalaşnikov, G.V. Nosovskiy
2. Kitap: ESKİ ÇAĞLILARIN GÖK TAKVİMİ – A.T. Fomenko, T.N. Fomenko, G.V. Nosovskiy
4. Cilt. 1. Kitap: RUS'UN YENİ KRONOLOJİSİ – A.T. Fomenko, G.V. Nosovskiy
2. Kitap: RUS TARİHİNİN SIRRI – A.T. Fomenko, G.V. Nosovskiy
5. Cilt. 1. Kitap: İMPARATORLUK - A.T. Fomenko, G.V. Nosovskiy
2. Kitap: ÇARLIĞIN PARLAK DEVRİ- A.T. Fomenko, G.V. Nosovskiy
6. Cilt. 1. Kitap: İNCİL RUS'U - A.T. Fomenko, G.V. Nosovskiy
2. Kitap: RUS-ORDA TARAFINDAN AMERİKA'NIN İSKÂN VE İHYA EDİLMESİ - A.T. Fomenko, G.V. Nosovskiy
3. Kitap: DÜNYANIN YEDİ HARİKASI- A.T. Fomenko, G.V. Nosovskiy
7. Cilt. 1. Kitap: BATILI EFSANE - A.T. Fomenko, G.V. Nosovskiy
2. Kitap: 'ESKİ' LATİNCE'NİN RUS KÖKLERİ - A.T. Fomenko, T.N. Fomenko, G.V. Nosovskiy

Neden Eski Çağ kronolojisinin sorununu bugün ortaya koyduğumuz ve yeni ampirik-istatistikî yöntemlerle onu yeniden incelemeyi önerdiğimiz merak edilebilir. Şunu hatırlamak gerek: Daha önce, yani XVI-XVII. yüzyıllarda kronoloji matematiğin bir bölümü sayılırdı. Ama sonra tarihçilerin yönetimi altına geçti ve bugün tarihle ilgili çalışmaların genel olarak tamamlanmış ve sadece kısa, genel, kronolojinin yapısını değiştirmeyen tasrihlere ihtiyacı olan bir alanı olarak görülüyor. Ancak, bugün kabul edilen Eski Çağ kronolojisinin içinde derin çelişkilerin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bunun için bu problem, çağdaş istatistik ve astronomik yöntemler yardımıyla çözüme gayretine değer.

Matematikçilerin neden saf bir tarihsel mesele olarak görünen bu meseleyi ele aldıkları sorusu sıkça sorulmaktadır.

Cevap şudur. Profesyonel matematikçi olarak benim ana ilgi alanlarım kronoloji ve tarih meselelerine uzaktır. Ama 1972-1973 yıllarında gök mekaniğinin önemli sorunlarından birini araştırırken (bkz. 2. bölüm) Eski Çağ'ın tutulmalarının tarihlerine rasgelmişim. Söz konusu olan, Ay'ın hareket teorisinde yer alan ve D" parametresi adı verilen parametrenin hesaplanmasıydı. Parametre hızlanmayı nitelemekte ve büyük tarih aralığında zaman fonksiyonu olarak hesap edilmektedir. Hesaplamalar meşhur Amerikan astronom ve astrofizikçisi Robert Newton tarafından yapılmıştı. Newton D" parametresinin son derece esrarengiz davrandığını, yani M.S. VIII-X. yüzyıllarda anlaşılmasız bir sıçrayış gösterdiğini beklenmedik şekilde ortaya çıkarmıştı. Bu sıçrayışı çağdaş çekim gücü kuramı açısından anlatmak mümkün değildi. Bu sıçrayış o kadar anlaşılmasızdır ki Robert Newton, Dünya-Ay Sisteminde esrarengiz 'çekim gücü dışı güçler' uydurmak zorunda kalmıştır. Mamafih, bu güçlerin kendilerini başka bir şekilde belli etmemesi hayli garipti.

Bu anlaşılmaz olgu beni bir matematikçi olarak ilgilendirdi. R. Newton'un çalışmasının denetlenmesi, hesaplamalarının yüksek bilimsel düzeyde yapılmış olduğunu, hiçbir hatanın olmadığını gösterdi. Bundan sonra D" grafiğindeki açıklık benim için daha da tuhaf bir hale geldi. Bu konudaki uzun süreli kafa yorma, beni D"nin hesaplamalarına dayanan Eski Çağ tutulmalarının tarihlerinin kesinliğini yoklamaya götürdü. Çünkü bu tarihler R. Newton'nun hesaplamalarının temelini oluşturmaktaydı. Bu fikrin bu mesele ile daha önce ilgilenen bilim adamları için yeni bir fikir olduğu ortaya çıktı. Kendisi astroseyrüsefer ve gök cisimi ve aygıtlarının yörüngelerinin hesaplama kuramı üzerine tanınan bir uzman olan Robert Newton elbette tarihlere güvendi ve kendisinin keşfettiği D"nin sıçrayışını mesleki alanından ayrılmadan anlatmaya çalıştı. Yani, Eski Çağ kronolojisinin sıhhatini sorgulamaksızın. Talihim açıldı, ünlü Rus ansiklopedist N.A. Morozov XX. yüzyılın başında Eski Çağ'ın tutulmalarının tarihlerini incelemiş ve bunların hemen hepsinin revize edilmeye ihtiyacı olduğunu ileri sürmüştü. Morozov birçok tutulma için zamanımıza daha yakın yeni tarihler sunmuştu. Morozov'un cetvellerini alıp tutulmaların bugün kabul edilen tarihlerinin yerine onun çıkardığı tarihleri geçirerek, değişen başlangıç verileriyle R. Newton'un hesaplamalarını tekrarladım. D" GRAFİĞİNİN HEMEN DEĞİŞİP neredeyse yatay muttarit bir hatta dönüşmesi beni şaşkınlığa düşürdü. Bu, geleneksel çekim gücü kuramı ile uyumlu bir sonuçtu. Esrarengiz sıçrayış kaybolmuştu ve fantastik 'çekim gücü dışı etkileşim' uydurmaya da ihtiyaç kalmamıştı.

Başarılı bir şekilde tamamlanmış bilimsel çalışmanın beslediği memnuniyetin yanı sıra yeni bir ciddi sorunun gündeme geldiği birden anlaşılmıştı. Bu durumda, Eski Çağ'ın bugün kabul edilen kronolojisine nasıl güvenilirdi?

Bir yandan, N.A. Morozov'un sunduğu Eski Çağ'ın birçok tutulmasının yeniden tarihlenmesi D" grafiğinin düzelmesini, gök mekaniğindeki tuhaf çelişkinin yok olmasını ve Ay'ın hareket teorisindeki önemli parametrelerden birinin doğal hareket biçiminin keşfedilmesini sağladı.

Öbür yandan, örneğin tanınmış Eski Çağ yazarı Tukididis tarafından 'Tarih' kitabında tarif edilen üç tutulmanın bugün kabul edildiği gibi M.Ö. V. yüzyılda değil, M.S. XII. yüzyılda gerçekleştiğini düşünmek mümkün değildi. Sorun şunda saklı. Bilindiği gibi Tukididis'in üçlüğü için gökbilimsel olarak yalnız bir tek gerçek çözümün var olduğu anlaşılıyor, bkz. 2. Bölüm. O zaman kim haklı: Astronomi mi bugün kabul edilen kronoloji mi?

Bu soruyu birkaç tanınmış tarihçiye sormak zorunda kaldık. Moskova Devlet Üniversitemizin tarihçileri de bunların içindeydiler. Onların ilk tepkisi ölçülü bir kibarlıktı (gittikçe öfkeli ve bazen de agresif hale geldi). Onlara göre, genel olarak kabul edilen kronolojiden şüphe duymaya hiç sebep yoktu. Bütün tarihler güvenilir biçimde çoktan tespit edilmiş ve Eski Çağ üzerine herhangi bir ayrıntılı ders kitabında sıralanmıştı. D" grafiğinin belirsiz, yeni, saçma kronoloji üzerine dayandırılan hesaplamalardan sonra doğal görünüme sahip olması pek enteresan değildi. Ayrıca da, matematikçiler matematikle uğraşınlar ve tarih tarihçilerin yetkisinde kalsındı. Aynı görüşü ünlü L.N. Gumilev bana açıkladı. Kendileriyle tartışmadım, çünkü kronoloji üzerine ilk yapıtlarımı okumaktan kaçınmışlardı.

Tarihçilerin cevabı beni tatmin etmedi.

Birincisi, kronolojinin, yani tarihlerin hesaplanması meselesinin uygulamalı matematikle doğrudan alakası var. Bu, ayrıntılı gökbilimsel hesaplamaları ve bunların kesinliğinin değerlendirilmesini, takvim sorunlarını, eski yazıların metinlerinin frekans nitelikleri yardımıyla deşifre edilmesini de içermektedir. Burada çok karışık problemler var.

İkincisi, çağdaş kronoloji cetvellerinin incelenmesi bu cetvellerin eski tarihleri herhangi bir bilimsel temel olmadan sunduğunu hemen belli etmişti. Bu cetveller en iyi ihtimalle ancak XVI-XVII. yüzyıllarda yapılan ilk kronoloji listelerine, yani nispeten uzak olmayan geçmişe atıfta bulunmaktadırlar. Meseleye dalıp bugün kabul edilen kronoloji

versiyonunun biricik olmaktan uzak olduğunu keşfedebildik. Farklı ülkelerdeki bilim adamlarının çoktan beri eski tarihlerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ileri sürdüğü anlaşıldı. Bunun cevabının sıradan olmadığı ve kavranmasının uzun zaman ve büyük çaba gerektireceği belli oldu. Böylece 1972 yılında bu doğrultuda yoğun çalışmalarım başladı. Sonradan genellikle MDÜ'den uzman matematikçi ve fizikçi meslektaşlarım araştırmalarımına katıldı.

Araştırmalar oldukça hızlı gelişti. 1973'ten bu tarafa geçen yıllar içerisinde birçok şey netleşti, son derece enteresan sonuçlar elde edildi. Bu sonuçlar ben ve meslektaşlarım tarafından literatür listesinde sıralanan çeşitli kitaplarda ve bilimsel makalelerde yayımlandı. Bu konudaki ilk yayınumuz 1980 yılında çıktı. Zaman ilerledikçe kronolojinin bazı meseleleri hakkındaki görüşümüz değişiyordu. Bu değişimler ana fikre ilişkin değildi ama ayrıntılara yönelik algımızda hissedilir değişiklikler oluştu.

Yeni matematiksel tarihleme yöntemleri benim tarafımdan geliştirildi ve birkaç bilimsel makalede, daha sonra da 'Anlatım Metinlerinin İstatistikî Analiz Yöntemleri ve Kronolojiye Uygulanması (Bağımlı Metinlerin Seçilip Tarihlenmesi, Eski Çağ'ın İstatistikî Kronolojisi, Eski Çağ Gökbilimi Bildirgelerinin İstatistiği)' kitabında yayımlandı. 1990'da Moskova'da MDÜ tarafından yayımlanıp 1996 yılında kapsamlı şekilde düzeltilerek 'Tarih Metinlerinin Matematiksel Analiz Yöntemleri ve Kronolojiye Uygulanması' ismiyle çıktı (Moskova, Nauka Yayınevi, 1996).

Bazı önemli sonuçlar ve yeni yöntemler 1981 yılından sonra benim tarafımdan parlak bilim adamlarıyla birlikte elde edildi. Bunlar, fizik-matematik doktoru Profesör Vladimir Vyaçeslavoviç Kalaşnikov (MDÜ ve Sistem Araştırmaları Bilim ve Araştırma Enstitüsü (SABAE), Rusya, Moskova) ve fizik-matematik doktoru Doçent Gleb Vladimiroviç Nosovski (MDÜ Mekanik-Matematik Fakültesi) idi. İkisi de olasılıklar kuramı ve matematik istatistiği alanında uzmanlar. Bazı kitaplarımızın ortak yazarı Tatyana Nikolayevna Fomenko (Şölokova) ise fizik-matematik doktoru ve MDÜ Yüksek Matematik ve Siberetik Fakültesi Profesörü'dür. Fırsattan yararlanarak V.V. Kalaşnikov, G.V. Nosovski ve T.N. Fomenko'ya teşekkürlerimi sunarım.

1981 yılında G.V. Nosovski ile işbirliğimiz başladı. Bu işbirliği sonucunda yeni kronoloji üzerine birkaç son derece önemli kitap yayımladık. Ortak çalışmalarımız sayesinde Eski Çağ ve Orta Çağ tarihinin yeniden düzenlenmesinin temel ilkelerini formüle etmek mümkün oldu.

XVII. yüzyılda oluşturulan ve bugün kabul edilen tarih versiyonunun büyük hatalar içerdiği ortaya çıktı. Birçok seçkin bilim adamı bunu anlayıp uzunca zaman tartışmıştır, bkz. 1. Bölüm. Ama yeni ve çelişki içermeyen bir tarih ana fikri kurmanın son derece zor bir mesele olduğu anlaşılmıştır.

Daha evvel söylendiği gibi, kronoloji üzerine bazı önemli araştırmalar karım Profesör T.N. Fomenko ile birlikte yapıldı. Bunların arasında eski zodyakların gökbilimsel yöntemlerce tarihlenmesi, Kulikovo Savaşı'nın analizi ve Avrupa dillerinin dilbilimsel analizi bulunmaktadır. T.N. Fomenko şu kitaplarımızın ortak yazarıdır: 'Eskilerin Gök Takvimi', 'Eski Latincenin Rus Kökleri', 'Neredesin Kulikovo Tarlası'. Bunun dışında 'Kronolojinin Gökbilimsel Analizi. Almagest. Zodyaklar' (V.V. Kalaşnikov, G.V. Nosovski, A.T. Fomenko, Moskova, Delovoy Ekspres Yayınevi, 2000) kitabının 12. bölümü olan 'Eski Mısır Dendera ve Esne (Latopolis) Zodyaklarının Gökbilimsel Tarihlenmesi' kendisi tarafından yazılmıştır.

1973 yılından itibaren çoğunlukla MDÜ'den bir grup matematikçi ile bu meseleyi ele aldım. Hem bilimsel süreli yayınlarda (onlarca bilimsel makale) hem de ayrı kitaplarda yayımlanan enteresan sonuçlar elde edildi. Bizim yeni kronolojimiz ağırlıklı olarak tarih kaynaklarının çağdaş istatistiksel yöntemler yardımıyla analizine ve kapsamlı bilgisayar hesaplamalarına dayanmaktadır.

Bağımlı ve bağımsız metinlerin ayırt edilmesi meselesi aslında suretlerin ayırt edilmesi meselesidir. Bu mesele bilginin uygulamalı istatistik, dil bilimi, fizik, genetik, tarih kaynaklarının araştırılması v.s. gibi çok farklı alanlarına denk düşmektedir. Mesela tarih kaynaklarının araştırılmasında enteresan olan BAĞIMLI, yani orijinali günümüze ulaşmayan ortak kaynağa dayalı vakayinameler bulmaktır. Diğer yandan, hangi vakayinamelerin BAĞIMSIZ, yani farklı orijinal kaynaklara dayalı olduğunu bilmekte fayda var.

Metin kavramı çok geniş biçimde yorumlanabilir. Sembollerin, sinyallerin, herhangi bir kökenden kodların sırası metin sayılabilir. Mesela DNA zincirlerindeki gen kodlarının sırası. Bağımlı metinlerin bulunmasındaki ana sorun şöyle formüle ediliyor: Uzun sinyal dizilerinde metinlerin birbirlerine benzer, birbirlerini tekrarlayan parçalarını bulmak gerekiyor.

Bugün 'benzer suretlerin' ayırt edilmesinin ve bağımlılığın ortaya konmasının birçok yöntemi bilinmektedir. Biz yeni ampirik-istatistiksel yöntemler sunuyoruz. Bu yöntem hem tarih vakayinamelerinin ve arşiv verilerinin incelenmesine hem de ortak kökenli metinlerdeki homolojik denilen parçaların bulunmasına yarar.

Bu kitap bazı konulara bölünmüştür. Bu ayrım net olarak tespit edilen istatistik olgularının varsayımlardan ayrılmasına yarayacaktır. Öte yandan, kitabın konulara göre ayrımı farazidir çünkü tüm konular çok sıkı biçimde iç içe geçmiş durumdadır.

BİRİNCİ KONU

Bağımlı ve bağımsız tarih metinlerinin istatistikî olarak ayırt edilmesi meselesi ele alınmaktadır. Yeni istatistiksel modeller ve varsayımlar benim tarafımdan şekillendirilmiştir. Bu modeller vakayinamelerden aldığımız kapsamlı malzemeler kullanılarak denetlenmiştir. Sunulan modellerin genel olarak doğrulandığı ortaya çıkmıştır. Yazılı bilginin evrimini yöneten ilginç eğilimler bulunmuş, vakayinamelerdeki bilgilere, yeniden yazılırken ya da denetlenip düzeltilirken v.s. ne olduğu öğrenilmiştir.

BU EĞİLİMLERİN ORTAYA ÇIKARILMIŞ OLMASI İLK ANA SONUÇTUR.

Bulunan eğilimler üzerinde, vakayinamelerde geçen olayların tarihlenmesinin yeni yöntemleri sunulmuştur. Bunun için, incelenen vakayinameler ve belgeler olayların tarihlenmesinin şüphe uyandırmadığı vakayinamelerle istatistikî olarak kıyaslanmıştır. Yöntemler güvenilir şekilde tarihlenmiş çok sayıda malzeme kullanılarak denetlenmiştir. Bu yöntemlerin XVII-XX. yüzyılların olaylarını anlatan vakayinamelerde uygulanması onların etkinliğini ispatlamaktadır. Elde ettiğimiz tarihler önceden bilinen ve diğer yöntemler vasıtasıyla tespit edilen tarihlerle bağdaşır. XVII-XX. yüzyıllardaki AÇIKÇA BAĞIMLI vakayinameler bizim yöntemlerimiz açısından da istatistikî olarak BAĞIMLI çıkıyor. AÇIKÇA BAĞIMSIZ vakayinameler ise bizim açımızdan da İSTATİSTİKİ OLARAK BAĞIMSIZ çıkıyor.

XVII-XX. yüzyılların olaylarını anlatan güvenilir şekilde tarihlenmiş vakayinameleri inceleyince AÇIKÇA BAĞIMLI vakayiname çiftlerini AÇIKÇA BAĞIMSIZ vakayiname çiftlerinden güvenilir biçimde ayıran doğal sayısal katsayıların bulunduğunu 1974-1979 yıllarında keşfedebildik. Temel olarak, bu rakamlar açıkça bağımlı vakayinameler için oldukça küçük ve açıkça bağımsız vakayinameler için gayet büyüktür. O halde, herhangi bir vakayiname çiftini kıyaslayarak 'yakınlık katsayısının' değerinin bağımlı vakayinamelerin değerinin alanına mı yoksa bağımsız vakayinameler için tipik değer alanına mı gireceğini öğrenebiliriz. Tabiatıyla, alanların sınırları deneysel olarak tespit edilmiştir.

Yeterince büyük vakayinamelerde bilginin evrimini kontrol eden gizli bağımlılıklar tespit edilmesi, yeni tarihlendirme yöntemlerinin (şu an sekiz tanedir) geliştirilmesi ve deneysel denetimi ÇALIŞMANIN İKİNCİ ANA SONUCUDUR. Yöntemlerimiz aracılığıyla elde edilen tarihlerin kesinlik iddiası yoktur. Bununla birlikte, bu istatistikî tarihlendirmelerin önceden

bilinen tarihlenmelerle XVII-XX. yüzyıllar aralığında keşfettiğimiz uyumu çalışmalarımızın objektif karakterini belirtmektedir.

İKİNCİ KONU

Bu da KRİTİK olarak değerlendirilebilir. Eski Çağ ve Orta Çağ Avrupası, Asyası, Akdeniz bölgesi, Mısırı, Amerikasının olaylarının bugün kabul edilen tarihlenmelerini inceliyoruz. Bilimsel literatürün her alanına yayılan, çeşitli alanlarda uzmanlarca bilinen ama GENELLİKLE HERKESÇE BİLİNMEYEN malzemeler toparlandı. Bu malzemeler XVII. yüzyıldan daha erken devirlere dair bugünkü kronolojide var olan ciddi zorlukları gösteriyor.

Biz, okuyucuya parlak Rus bilim adamı ve ansiklopedisti, SSCB Bilimler Akademisi onursal üyesi, kronolojinin doğal-bilimsel gerekçeleri meselesini bütün ciddiyetiyle ortaya koyan, çok sayıda kritik malzemeyi toparlayan ve bazı cesur varsayımlar öne süren Nikolay Aleksandroviç Morozov'u (1854-1946) anlatacağız.

Bunun dışında, eski olayların birçok tarihlenmesine şüpheyle yaklaşan Isaac Newton'un kronoloji araştırmalarını ve tarihin ve kronolojinin eleştirel alanının diğer bilinen temsilcilerini anlatacağız. Arkeoloji, kaynak bilimi ve nümismatikte sözü büyük bilim adamlarına bırakıyoruz. Okuyucunun değinilen meseleler hakkında kendi görüşlerini şekillendirebilmesi için tanınmış bilginlerin sözlerini sıkça alıntılıyoruz ve çeşitli görüşleri kıyaslıyoruz.

Yeni ampirik-istatistiksel yöntemlerin ana uygulaması eski olayların tarihlenlerinin hesaplanmasıdır. Bu nedenle, günümüze ulaşan bütün kronoloji versiyonlarını incelemek için elimizden geleni yapmak zorunda kaldık. Sorun şu ki, Eski Çağ ve Orta Çağ vakayinamelerindeki önemli birçok olayın tarihi çoğunlukla ciddi oranda farklı çıkıyor. Orta Çağ yaklaşımındaki bu uyumsuzluğu anlamaya çalışarak XV-XVI. yüzyılların vakayinamelerinde kayıtlı olan versiyonları en titiz şekilde inceliyoruz. Çünkü o devrin kronoloji uzmanları tarif ettikleri olaylara zaman açısından bizden daha yakında bulunuyorlar. XVII-XX. yüzyılların daha geç versiyonları çoğunlukla özgün Orta Çağ anlamını dumanlayan ve çarpıtan ikincil işlemenin sonucudur.

XVI-XVII. yüzyıllardan başlayarak, tanınmış Orta Çağ kronoloji uzmanları İ. Skaliger ve D. Petavius'un eserlerinde oluşturulan kronoloji versiyonu 'katılaşımaktadır'. Bugün kabul edilen kronoloji skalası genel çizgileriyle İ. Skaliger ve D. Petavius'un görüşüyle uyuşmaktadır. Bu nedenle, Skaliger kronolojisi terimini kullanacağız ve bugün kabul edilen tarihlenmeleri Skaliger tarihlenmeleri olarak adlandıracağız.

Sanırsınız ki, okuyucunun bugün kabul edilen, fiilen Skaliger, kronoloji hakkında okuldan ve üniversiteden almış olduğu belirli bir bilgisi vardır. Skaliger'in ana fikrini, herkesçe bilinmekte olduğunu düşünerek ayrıntılı olarak açıklamıyoruz. Titiz dikkatimizi bunun içinde bulunan tutarsızlıklar üzerinde yoğunlaştıracacağız. Sonra, tarihî kaynaklara dayalı, arkeolojik, nümismatik, radyokarbon, dendronkronolojik tarihlenme v.s. gibi tarihlenmenin geleneksel yöntemlerini kısaca inceliyoruz. Okuyucunun bu yöntemlerin güvenilirliği ve kesinliği ile uygulama sınırlarını kendisinin değerlendirmesinde fayda var.

ÜÇÜNCÜ KONU

1975-1979 yıllarında benim tarafımdan KÜRESEL KRONOLOJİ HARİTASI adını alan geniş bir cetvel oluşturuldu. Kısaca KKH. Bu cetvel Eski Çağ ve Orta Çağ tarihi hakkındaki 'Skaliger ders kitabı'nın istatistikî görüntüsü olarak kabul edilebilir. Zamanın yatay eksenini boyunca Eski Çağ'ın bugün de kabul edilen Skaliger tarihlenlerine göre bütün önemli olayları, belli başlı tarihî kişileri vs. sıralanmıştır. Her bir devre ait bölümde, o zamanın olaylarını anlatan ve günümüze ulaşmış bütün ana orijinal kaynaklar sıralanmıştır. Ortaya çıkan kronoloji haritası binlerce isim ve tarih içermektedir. Kapladığı alan onlarca metrekaresel bir alan oluşturmaktadır. Bu cetvel Eski Çağ ve Orta Çağ'ın tarihleninin bugünkü

yapısı (yani Skaliger yapısı) üzerine vazgeçilmez bir ansiklopedi ve rehber olmuştur. KKH, malzemesinin çok geniş hacmi nedeniyle, ‘Sayılar Yalana Karşı’, ‘Eski Çağ Orta Çağ’dır’ ve ‘Tarihleri Değiştiriyoruz Her Şey Değişiyor’ kitaplarına çok sayıda kısaltmalarla, kısa cetveller ve grafikler biçiminde girdi.

DÖRDÜNCÜ KONU

Kronoloji haritasında topladığım malzemelere 1974-1979 yıllarında benim tarafımdan tarihlenen yeni ampirik-istatistiksel yöntemleri uygulandı. Çeşitli tarih devri çiftleri ana orijinal kaynaklarıyla birlikte ele alındı. Bu vakayinameler istatistikî olarak incelendi ve sonra çifter çifter kıyaslandı. Tarih metinlerinin yakınlık katsayıları hesaplandı.

X ve *Y* vakayinameleri için bu katsayı, büyüklük sırası açısından, güvenilir XVII-XX. yüzyıllar arası devirdeki açıkça bağımlı vakayinamelere göre aynı çıkmışsa, *X* ve *Y* vakayinamelerini (ve Skaliger kronoloji haritasında onlarla uyuşan tarih devirlerini) İSTATİSTİKÎ BAĞIMLI olarak adlandırıyoruz. Böyle devirler zaman dilimleri haritamızda rastgele seçilen aynı sembollerle belirtildi. Örneğin *P* harfi gibi.

Eğer *X* ve *Y* vakayinameleri için bu katsayı, büyüklük sırası açısından, güvenilir XVII-XX. yüzyıllar arası devirle ilgili açıkça bağımsız vakayinamelere göre AYNI çıkmışsa, *X* ve *Y* vakayinamelerini İSTATİSTİKÎ BAĞIMSIZ olarak adlandırıyoruz. Böyle devirler zaman dilimleri haritamızda rastgele seçilen farklı sembollerle belirtildi. Örneğin *H* ve *C* harfleriyle.

Skaliger ‘tarih ders kitabında’ birçok istatistikî bağımlı vakayiname çifti (ve bunlara uyan tarih devirleri) bulundu. Böyle vakayinameleri ve bunlarda tarif edilen olay dizilerini İSTATİSTİKÎ İKİNCİ SURET, TEKRARLAMA olarak adlandırdık.

Farklı ampirik-istatistiksel yöntemlerin uygulanmasının sonuçlarının güzelce uyduğu ortaya çıktı. Yani, bir çift vakayiname bir yöntemle göre ‘istatistikî benzer’ çıktıysa, aynı şekilde diğer yöntemlere göre de (elbette bu yöntemler genel olarak o vakayinamelere uygulanabiliyorsa) ‘istatistikî benzer’ çıkıyordu. Bu sonuç uyuşması oldukça önemli.

Hayatî olan şudur ki, yöntemlerimiz XVII-XX. yüzyıllar aralığında hiçbir beklenmedik ikinci suret veya bağımlılığı daha önce bilinmeyen vakayiname ortaya çıkarmamıştır.

Aynı zamanda, aynı yöntemler birdenbire, XVII. ve özellikle XI. yüzyılın öncesine ait çok sayıda istatistikî benzer, birbirine yakın vakayiname (suret) keşfetmiştir. Bu vakayinameler önceleri her anlamda bağımsız sayılmaktaydı ve çağdaş tarihçiler tarafından farklı devirlere atfedilmekteydi.

(SKALİGER TARİHLERİNDE) KRONOLOJİ HARİTASININ YARATILMASI VE ONUN İÇİNDE SURETLERİN (TEKRARLAMALARIN) BULUNMASI KİTABIN ÜÇÜNCÜ ANA SONUCUDUR.

DÖRDÜNCÜ ANA SONUÇ 1978 YILINDA BENİM TARAFIMDAN KEŞFEDİLEN, KRONOLOJİ HARİTASININ DÖRT VAKAYİNAME KATMANININ TOPLAMINA AYRIMI’dır. Üstelik bu vakayiname katmanları hemen hemen özdeş çıkmıştır, sadece zaman mekânında birbirinden bayağı uzak kalmıştır. Bu şekildeki her bir katman ‘kısa vakayiname’ olarak incelenebilir. Durumu kabaca anlatmaya çalışırsak şunu diyebiliriz: Çağdaş Skaliger Eski Çağ ve Orta Çağ tarih ders kitabı, aynı kısa vakayinamenin dört tane suretinin toplamıdır, yapılandırılmasıdır.

Skaliger kronolojisinin eleştirisi ve sıralanan dört sonucun tarifi bu kitabın ana kısmını oluşturmaktadır. Diğer bölümleri varsayımsal karakter taşımaktadır. Bu bölümler doğal olarak oluşan soruya cevap oluşturmaya yardım etmektedirler. Keşfettiğimiz bütün bu ‘tarih tekrarlamaları’ ne demektir? ‘Gerçekte’ tarih nedir?

BEŞİNCİ KONU

‘Skaliger tarihi ders kitabında’ ikinci suretlerin ortaya çıkması hakkında varsayımlar sunuyoruz. Bu malzemeler bizim tarafımızdan kesin olarak addedilmiyor. Sunulan ‘kısaltılmış tarih ders kitabı’nın kesinlik iddiası da henüz yok. Çeşitli alanlarda birçok uzmanın kapsamlı çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Belki de birkaç bilimsel araştırma enstitüsünün.

* * *

‘Sayılar Yalana Karşı’, ‘Eski Çağ Orta Çağ’dır’ ve ‘Tarihleri Değiştiriyoruz Her Şey Değişiyor’ kitaplarında ele alınan konular üzerine yazarın tutumu meslektaş matematikçiler başta olmak üzere çeşitli alanlarda bilim adamlarıyla yapılan çok sayıda tartışmanın neticesi olarak şekillenmiştir. Sunduğum yeni istatistikî modeller ve ulaştığım sonuçlar farklı yıllarda aşağıdaki bilimsel etkinliklerde açıklanmış ve tartışılmıştır:

Kronoloji üzerine XX. yüzyılın seksenli yıllarında raporlar hazırlamaya başladım.

1981 ve 1985 yıllarındaki 3. ve 4. Vilnius Uluslararası Olasılıklar Kuramı ve Matematiksel İstatistik Konferanslarında;

1986 yılında Taşkent şehrindeki Bernoulli Dünya Matematiksel İstatistik ve Olasılıklar Kuramı Derneği Birinci Kongresi’nde;

Prof. Ayvazyan’ın öncülüğünde, SSCB Bilimler Akademisi Merkezî İktisadi Matematik Enstitüsü’ndeki (SSCB BA MİME) ‘Çok Boyutlu İstatistikî Analiz ve Gerçek Süreçlerin Olasılıklı Modellenmesi’ Semineri’nde;

Defalarca Prof. V.M. Zolotorov (RBA V.A. Steklov Matematik Enstitüsü) ve Prof. V.V. Kalaşnikov’un (Sovyetler Birliği Sistem Araştırmaları Bilim Araştırma Enstitüsü, SBSABAE) öncülüğünde, Stokastik Modellerin Kesintisizlik ve İstikrar Meseleleri Üzerine Sovyetler Birliği Seminerlerinde;

Defalarca Prof. A.N. Şiryayev (RBA V.A. Steklov Matematik Enstitüsü) ve Prof. N.V. Krilov’un (MDÜ Mekanik Matematik Fakültesi, şu an ABD’de çalışmaktadır) öncülüğünde ‘Yönetilen Süreçler ve Martingaller’ Seminerinde;

RBA V.A. Steklov Matematik Enstitüsü’nde akademi üyesi V.S. Vladimirov’un seminerinde;

MDÜ Mekanik Matematik Fakültesinde akademi üyesi O.A. Oleynik’in seminerinde;

Sovyetler Birliği Matematiksel Modelleme Merkezinde akademi üyesi A.A. Samarskiy’in seminerinde;

Yazar, tartışmaların bütün dinleyicilerine ve katılımcılarına minnettardır.

Yazar, Rusya Bilimler Akademisi’nden akademi üyesi E.P. Velikhov, akademi üyesi V.S. Vladimirov, akademi üyesi Y.V. Prokhorov, akademi üyesi İ.M. Makarov, akademi üyesi S.M. Nikolskiy, akademi üyesi İ.D. Kovalçenko, akademi üyesi A.A. Samarskiy, akademi üyesi V.V. Kozlov, muhabir üye S.V. Yablonskiy’a gösterdikleri yardım ve destek için teşekkürlerini sunar.

Çalışmalara büyük ivme katan hem meslektaş matematikçiler hem de mekanikçiler, fizikçiler, kimya uzmanları, tarihçilerle yapılan tartışmalardı. Bunlar öncelikle aşağıdaki MDÜ bilginleriydi:

Prof. V.V. Aleksandrov, Prof. V.V. Belokurov, Prof. N.V. Brandt, Fizik-Matematik Doktoru M.Ş. Grinçuk, Prof. V.G. Demin, Prof. N.N. Kolesnikov, Prof. N.V. Krilov, Prof. A.S. Mişenko, Prof. E.M. Nikişin, Prof. M.M. Postnikov, Prof. Y.P. Solovyev, Prof. YA.V. Tatarinov, Prof. V.İ. Trukhin, Prof. V.A. Uspenskiy, Prof. E.V. Çepurin.

Ayrıca RBA V.A. Steklov Matematik Enstitüsü mensupları: Prof. V.M. Zolotorov, RBA akademi üyesi Prof. A.N. Şiryayev, RBA SABAE mensupları Prof. V.V. Kalaşnikov, Prof. V.V. Fedorov, RBA MİME mensubu Prof. Y.M. Kabanov, RBA Bilgi Aktarma Meseleleri Enstitüsü (RBA BAME) mensubu Prof. A.V. Çernavskiy, Moskova Petrol ve Gaz Üniversitesi mensubu Prof. İ.A. Volodin.

Yazar hepsine içten teşekkürlerini sunar.

Yazar S.N. Gonşorek’e yardımı ve desteği için teşekkür eder.

Farklı dönemlerde Yeni Kronoloji projesine çok farklı bilim adamları ve bilimin çok farklı alanlarının uzmanları katıldı ve katılmaya devam ediyorlar. Aralarında V.V. Bandurkin, Prof. D. Blagoyeviç (Belgrad Üniversitesi, Yugoslavya), fizik matematik bilimleri doktoru B.E. Brodskiy, N. Gostev, fizik matematik bilimleri doktoru M.İ. Grinçuk, Prof. V.D. Gruba, Prof. İ.V. Davidenko, Prof. B.S. Darhovskiy, D.V. Denisenko, E.A. Eliseyev, İ.E. Kaliniçenko, fizik matematik bilimleri doktoru N.S. Kellin, İ.İ. Kurinnoy, Prof. A. Lipkovskiy (Belgrad Üniversitesi, Yugoslavya), Prof. A.S. Mişenko, N.A. Milah, Prof. E.M. Nikişin, A.A. Onişenko, M.E. Polakov, Prof. M.M. Postnikov, E.N. Sergiyenko, S.A. Suzdaleva, V.V. Sundakov, Prof. Yordan Tabov (Bulgaristan Bilimler Akademisi Matematik Enstitüsü, Sofya), Yu.N. Torkhov, Prof. T.N. Fomenko, V.P. Fomenko, teknik bilimler doktoru T.G. Fomenko, G.A. Khrustalev, T.G. Çerniyenko, Yu.S. Çernişov bulunmaktadır.

Yazar, Prof. V.K. Abalakin, V.V. Bandurkin, Prof. Ye.Ya. Gaboviç, Prof. M.İ. Grossman, Prof. R.L. Dobruşin, Prof. A.O. İvanov, Prof. Yu.M. Lotman, tarih bilimleri doktoru S.A. Pustovoyt, Prof. A.A. Tujilin'e faydalı tartışmalar ve değerli gözlemleri için teşekkür eder.

Viyana Teknik Üniversitesi (Avusturya) Profesörü Peter Gruber'e çalışmalarımızda yardımı için özel minnetlerimi sunarım.

Orijinal kaynakların istatistikî işlemlerinde yardımları için N.S. Kellin, P.A. Puçkov, M. Zamaletdinov, A.A. Makarov, N.G. Çebotarev, Ye.T. Kuzmenko, V.V. Başe, B.A. Zilbergof, M.Yu. Şteyn, V.P. Fomenko, teknik bilimler doktoru T.G. Fomenko, Prof. T.N. Fomenko'ya minnettarım.

Algoritmaların, programların yaratılmasında ve malzemelerin istatistikî bilgisayar işlemlerinde farklı dönemlerde fizik matematik bilimleri doktoru N.Ya. Rives, fizik matematik bilimleri doktoru İ.S. Şiganov, fizik matematik bilimleri doktoru S.Yu. Jolkov, A.V. Kolbasov çok yardım ettiler.

Yazar, (RBA İç Sular Biyoloji Enstitüsü'deki) N.A. Morozov Müzesi Müdürü T.G. Zakharova'ya ve müzenin bütün çalışanlarına ve V.B. Birükov'a N.A. Morozov'un bilimsel faaliyetiyle ilgili arşiv malzemelerinin incelenmesindeki yardımları için teşekkür eder.

1998 yılından itibaren yeni kronolojinin tartışmalarına bilimin diğer alanlarından uzmanlar da katıldı.

1999-2001 yılında satranç dünya şampiyonu G.K. Kasparov hem yazılı basında hem de televizyonda yaptığı birkaç açıklamada yeni kronolojinin eleştirel kısmını desteklemiştir. Bunun için kendisine teşekkür ederiz. Kasparov daha sonra bizim yaptığımız ve yeni kronolojiden kaynaklanan tarihin yeniden yapılandırmasını olumsuz yorumlamaya başlamıştır.

Parlak yazar, mantık uzmanı ve sosyolog MDÜ Profesörü A.A. Zinovyev ve aile mensuplarına yoğun destek ve verimli tartışmalar için minnettarım.

Profesör, Uluslararası Ekoloji ve Güvenlik Bilimleri Akademisi (UEGBA, Rusça MANEB) üyesi, Rusya petrol ve gaz imalatının emektar çalışanı olan M.H. Musin ve aile mensuplarına 'Yeni Kronoloji' projesine katıldıkları için teşekkür ederim.

Araştırmalarımızı aktif bir şekilde destekleyen ve Yeni Kronoloji fikirlerinin hem geliştirilmesine hem de propagandasına büyük katkıda bulunan V.A. Rudnikov'a özel teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, girişimi üzerine ve kendisinin öncülüğünde yeni kronoloji hakkında 50 dakikalık 24 belgesel çekildi ve yayınlandı. Detaylar için kitabın sonundaki literatür listesindeki film bölümüne bakınız.

Projenin geliştirilmesine ekonomi uzmanı A.V. Podoytsın çok büyük katkıda bulundu. Jeoloji mineraloji bilimleri doktoru, Profesör İ.V. Davidenko'ya büyük minnettarlığımı ifade ediyorum.

Moskova Devlet Üniversitesi Dilbilim Fakültesi Dekanı Profesör M.L. Remneva'ya kronoloji meseleleri ve tarih ve dilbilimde yeni matematiksel yöntemler üzerine bir dizi

ihhtisas dersi vermem yönündeki teklifi için minnettarım. Bu dersler MDÜ Dilbilim Fakültesi'nde benim tarafımdan ve G.V. Nosovski tarafından 1998 yılında verilmiştir. Dilbilim Fakültesi Profesörü, Dilbilimde Bilgisayar Yöntemleri Laboratuvarı Müdürü A.A. Polikarpov'a bu derslerin organize edilmesindeki yardımını için minnettarız.

1998-1999 yıllarında araştırmalarımıza adanan geniş ve özel haftalık radyo programlarıyla 'Yeni Kronoloji Projesi'ne' bilgi desteği sağlayan 'Svoobodnaya Rossiya (Hür Rusya)' radyosuna derin teşekkürlerimizi sunarız. Yu.S. Çernışov bu programları başarılı bir biçimde sundu. 2001 yılında bu radyo programlarının ikinci serisi yayımlandı.

A.V. Nerlinskiy'e teşekkürlerimi sunarım. Büyük ölçüde onun sayesinde kronoloji üzerinde önemli kitaplarımızın bazıları yayımlandı. Rımıs Yayınevi'nde (Moskova) yedi ciltlik 'Kronoloji'nin ilk yayınında ('Birinci Kural') A.V. Nerlinskiy'in katkısı küçümsenemez.

Astrel Yayınevi'ne (ACT) şimdi 14 kitaptan oluşan yedi ciltlik 'Kronoloji'nin epeyce düzeltilmiş ve iyileştirilmiş versiyonunu yayımlamak için gösterdikleri kapsamlı çalışmalarından ötürü ziyadesiyle minnettarım. Özellikle Yayınevi Müdürü Yu.V. Dekaylo'ya, yazı kurulu başkanı İ.N. Arharova'ya, redaktör A.L. Gerasimova'ya ve kitabın bilgisayar dizgisini yapan İ.G. Denisov'a teşekkür ederim.

Kronoloji üzerine zor ve karışık araştırmalarda bana onlarca kişi yardım etti. Onların hepsine derin minnetlerimi sunarım.

Annem, babam, Valentina Polikarpovna Fomenko, Timofey Grigoryeviç Fomenko ve karım, matematikçi, fizik matematik doktoru, Profesör Tatyana Nikolayevna Fomenko'ya istatistikî malzemelerin işleminde muazzam ve küçümsenemez yardım, Yeni Kronoloji'nin kavramsal geliştirilmesinde ortak yazarlık ve bu yeni bilimin gayet zor ve yoğun gelişmesinin bütün seneleri boyunca göstermiş olduğu sürekli destek için en özel ve en sıcak minnetlerimi sunarım.

A.T. Fomenko.
Moskova,
Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi.

‘Sayılar Yalana Karşı’ Kitabı Hakkında Özet

Bu eser yazarı tarafından 2013 yılında denetlenip düzeltilmiş şekilde yayımlanıyor.

Bu yayın hissedilir ölçüde öncekilerinden farklıdır. Ayrıca, renkli olan resimler renkli olarak da gösterilmektedir (bunların siyah beyaz gösterildiği önceki yayınlardan farklı olarak).

Eski Çağ ve Orta Çağ tarihinin yapısını gerçeğe ne kadar yakın biliyoruz? İ. Skaliger ve D. Petavius tarafından M.S. XVI-XVII. yüzyıllarda yapılan ve bugünlerde kabul edilen kronolojinin ve tarih versiyonunun büyük hatalar içerdiği anlaşılmıştır. Birçok seçkin bilim adamı bunu anlayıp uzun zaman boyunca tartıştılar. Ama yeni ve çelişki içermeyen bir tarih ana fikri kurmak son derece zor bir sorun olmuştur.

1973 yılından itibaren A.T. Fomenko bu sorunu araştırmaya başladı, ardından da kendisi başta olmak üzere Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi'nin bir grup matematikçisi bu işe katıldı. A.T. Fomenko ve çalışma arkadaşları tarafından vakayinamelerde bulunan tekrarlamaların keşfedilmesi için yeni matematiksel-istatistikî yöntemler geliştirildi. Olayların tarihlenmesi için yeni yöntemler yaratıldı. Bugün kabul edilen kronolojide bulunan hatalar ortaya çıkarıldı. Kitapta ‘tarihin tarihi’ anlatılıyor, yani bugün kabul edilen Eski Çağ versiyonunun kim tarafından, ne zaman ve nasıl geliştirildiği ele alınıyor. Matematik Eski Çağ’ın olaylarının tarihlerini bulmaya nasıl yardım ediyor? Neden İncil’in meşhur Apokalips’inde yazılan yıldızlar dizgesi 15. yüzyılın sonunu gösteriyor? Yeni Kronoloji’nin baş neticelerinden biri veriliyor, yani XVII-XVIII. yüzyıllarda yaşayan kronoloji uzmanları tarafından yapay olarak uzatılan X-XVII. yüzyılların Orta Çağ tarihinde şaşırtıcı kronoloji oynamaları keşfetmeyi mümkün kılan ‘evrensel (küresel) kronoloji haritası’.

Bu kitap uluslararası bilimsel dünyada benzersiz bir olaydır, hiçbir okuyucuyu ilgisiz bırakmaz. Okuyucunun hususi bilgiye sahip olmasını gerektirmiyor. Gereken tek şey, dünya ve Rus tarihine merak ve onun çok sayıdaki esrarını anlamak isteğidir. Bu kitap, tarihte doğal-bilimsel yöntemlerin kullanılmasıyla ilgilenen geniş okuyucu çevresi içindir.

BÖLÜM 1. TARİHSEL KRONOLOJİNİN SORUNLARI

"Hufu piramidinin (Heops piramidi, M.Ö. XXX. yüzyıl başı) taş dış duvar yapısında bulunmuş olan ÇELİK OYMA KALEMİ'nden sıkça bahsedilmektedir; fakat büyük bir ihtimalle bu alet, piramit taşlarının inşaat malzemesi olarak alınıp götürüldüğü daha geç bir çağda oraya sokulmuştur. Michele Giua, "Kimya Tarihi", Moskova, 1975, s.27, not 23.

1. AVRUPA KRONOLOJİSİNİN TEMELİ OLARAK ROMA KRONOLOJİSİ

Öncelikle Eski Çağ ve Orta Çağ kronolojisinin şu anki durumunun kısa özetini verelim.

Tarih için önemli bir disiplin olan kronoloji, tarihî olguyu tarif eden kronolojik belge verilerini bizim kronoloji sistemimize, yani milattan önce ve milattan sonraki tarihlere dönüştürebilirse, tarihî olgu ile şimdiki zaman arasındaki zaman aralığını belirlemeye yardım eder. Neredeyse bütün temel tarihî sonuçlar, incelenen kaynakta belirtilmiş olan olayların kayıt tarihine bağlıdır. Tarihin değiştirilmesi halinde bu olaylar ile ilgili değerlendirme ve yorumlar da değişir. Her tarihin kendi kronolojisi vardır. Bugüne dek, XVII-XIX. yüzyıllar boyunca birkaç nesil kronoloji uzmanının uzun süreli çalışması neticesinde, bütün ana Eski Çağ olaylarına Jülyen Takviminin tarihlerinin verildiği küresel bir kronoloji oluşturulmuştur.

Bugünlerde ortaya çıkan herhangi bir yeni belgede bulunan bir olayın tarihi temel olarak Roma Kronolojisi esas alınarak belirlenmektedir. Çünkü 'Eski Çağ kronolojisinin diğer tüm tarihlemelerinin, Roma tarihleri ile doğrudan veya dolaylı zamandaşlık/koşalık yardımıyla bizim kronoloji sistemimize bağlanmasının mümkün olduğu" düşünülmektedir [72], s.77. Başka bir deyişle, Roma kronolojisi ve tarihi bugünlerde kabul edilen küresel tarih ve kronolojinin 'omurgası' sayılmaktadır. Bu nedenle kitabın sonraki bölümlerinde Roma tarihine özel bir önem veriyoruz.

2. SKALİGER, PETAVİUS VE DİĞER RUHBAN KRONOLOJİ UZMANLARI. M.S. XVI-XVII. YÜZYILLARDA ESKİ ÇAĞ'IN ÇAĞDAŞ KRONOLOJİSİNİN YARATILMASI

Bugünlerde sahip olduğumuz Eski Çağ ve Orta Çağ tarihinin kronolojisi XVI-XVII. yüzyıllarda bir dizi temel çalışma sonucu oluşturulmuş ve büyük bir kısmı tamamlanmıştır. Bu çalışmalar çağdaş kronoloji uzmanı E. Bickerman [72], s.82, tarafından 'çağdaş kronolojinin bilim olarak kurucusu' kabul edilen İOSİF SKALİGER'in (1540-1609) (İosephus İustus Scaliger) yazılarıyla başlar. İ. Skaliger'in Orta Çağ'da çizilmiş olan portresi Şekil 1.1'de görülebilir. Bu, İogann Mersius'un kitabından bir gravürdür. Bkz. [35], s.25.

Skaliger'in kronolojiye ilişkin temel çalışmaları aşağıdadır:

1) Skaliger I. **Opus novum de emendatione temporum**. Lutetiac. Paris, 1583, [1387].

2) Skaliger I. **Thesaurum temporum**. 1606, [1387].

İ. Skaliger'in çalışmalarını büyük oranda kronoloji uzmanı DİONİSİUS PETAVİUS (1583-1652) tamamlamıştır. Petavius'un en çok tanınan çalışması "De Doctrina Temporum"dur, Paris, 1627 [1337]. Res.1.2, 1.3 ve 1.4'te Petavius'un **Rationarivm Temporum** kitabının [1338] 1652 yılında yayımlanmış olan başlık sayfası ile 1. ve 2. ciltlerin başlık sayfaları yer almaktadır.

Gerhard Friedrich Miller (1705-1783) Skaliger'in şemasına uygun olarak XVIII. yüzyılda Rus tarihi ve kronolojisini işleyip değiştirmiştir. Miller'in portresi res. 1.5'te yer almaktadır. Miller'in ve meslektaşlarının çalışmalarının detayları için KRON 4'e bakılabilir.

XVIII-XIX. yüzyıllara ait kronoloji ile ilgili değerli ve olgusal belgeleri içeren çalışmalardan bahsedelim [1155], [1205], [1236], [1275]. Bu çalışmalar Skaliger ve

Petavius'a daha yakın çağın kronolojik durumunu saptamaları nedeniyle bizim için önemlidir. Bu bilgiler bu nedenle birincildirler ve sonraki kozmetik katmanla 'sıvanmamışlardır'. Şunu kaydedelim ki, kronoloji ile ilgili benzer çalışmalar gibi bu çalışma serisi de tamamlanmamıştır.

Çağdaş kronoloji uzmanı E. Bikerman'ın kaydettiğine göre: 'Bugünkü talepleri karşılayacak yeteri kadar modern Eski Çağ kronoloji araştırması BULUNMAMAKTADIR' [72], s.90, not 1.

Bu yüzden, bugün kabul edilen Eski Çağ ve Orta Çağ kronolojisinin SKALİGER-PETAVIUS VERSİYONU olarak adlandırılması daha doğrudur. Biz ona düpedüz SKALİGER KRONOLOJİSİ diyeceğiz.

Bu versiyonun XVII-XVIII. yüzyıllarda bulunan biricik versiyon olmadığını daha sonra göreceğiz. Bu versiyonun doğruluğu büyük bilim adamları tarafından sorgulanmaktaydı.

Skaliger ve Petavius'un XVI-XVII. yüzyıllara ait temel çalışmalarında Eski Çağ kronolojisi GEREKÇESİ OLMAKSIZIN, tarih tablosu halinde verilmiştir. Buna dayanak olarak KİLİSE GELENEĞİ gösterilmiştir. Bu da şaşırtıcı değildir, çünkü 'TARİH YÜZYILLAR BOYUNCA ÖNCELİKLE KİLİSE TARİHİ OLARAK biliniyordu ve genellikle din adamları tarafından yazılıyordu.' [217], s.105.

Günümüzde, kronolojinin temellerinin M.S. IV. yüzyılda Eusebius Pamphilus ve Aziz Hieronymus tarafından atılmış olduğu düşünülmektedir.

Res.1.6'da 1455 yılı ile tarihlenen Kayseryalı Eusebius Pamphilus'un bir eski resmini gösteriyoruz. Kayseryalı Eusebius'un resimde RÖNESANS'A AİT TİPİK ORTA ÇAĞ KIYAFETİNDE gösterildiğini belirtmek gerekmektedir. Bu, büyük ihtimalle, Eusebius RÖNESANS'tan daha önceki bir dönemde yaşamadığı içindir.

Skaliger tarihi Eusebius'un IV. yüzyıla, güya 260-340 yıllarına ait olduğunu göstermesine rağmen [936], c.1, s.519, onun meşhur 'Dünyanın Yaratılışı'ndan Ekümenik Konseyi'ne Kadar Zamanın Tarihi' isimli sözde 'Kronoloji' çalışması da, Aziz Hieronymus'un çalışması da GEÇ ORTA ÇAĞ'a kadar gün yüzüne çıkmamıştır.

Üstelik tarihçilerin yazdıkları gibi: '(Eusebius'un-A.F.) Yunanca orijinali, yalnızca parçalar halinde ve Aziz Hieronymus'un keyfi Latince çevirisi olarak mevcuttur' [267], s.VIII, Giriş. İlginçtir ki, XIV. yüzyılda Nisephorus Callistus birinci üç yüzyılın tarihini yazma girişiminde bulunmuş, yani 'Eusebius'un Tarihini' 'revize etmeye' çalışmış fakat 'Eusebius'un söylediklerini tekrarlamaktan başka bir şey yapamamıştır'. [267], s. XI.

Ancak, Eusebius'un çalışmasının sadece 1544 yılında, yani Nisephorus'un çalışmasından çok daha GEÇ yayınlanması nedeniyle, bkz. [267], s.XIII, 'antik' Eusebius'un kitabının Nisephorus Callistus'un Orta Çağ çalışmasına dayandırılmış olup olmadığı sorusu yerinde bir sorudur.

Res.1.7'de ressamlar Cesare Nebbia ve Giovanni Guerra'nın güya 1585-1590 yıllarında yapılmış olan resmi gösterilmiştir. Tarihçilere göre 'Aziz Hieronymus ile onun evcil arslanının (Kronolojisi Hieronymus tarafından çevrilmiş olan) Kayseryalı Eusebius'un kütüphanesini ziyaret ettikleri sahne tasvir edilmiştir [1374], s.45.

Ama burada gördüğümüz gerçekte Rönesans ya da hatta XVI-XVII. yüzyıllardaki tipik bir Orta Çağ sahnesidir. Kütüphanenin rafları, görünüşleri XVIII-XIX. Yüzyıldakilerle neredeyse aynı olan kitaplarla dolu: Kitapların ciltleri sert, tutturmalıkları da geniş.

Büyük bir ihtimalle, ressamlar burada yakın geçmişte olmuş Orta Çağ olayları ve kişilerini göstermiş olmalıdır. XVII-XVIII. yüzyıllardaki Skaliger okulundan kronoloji uzmanları ise bunları 'uzak geçmişe' atmışlardı.

Skaliger kronolojisinin esasının İncil'den toplanmış farklı sayısal bilgilerin yorumlarına dayandığı varsayılmaktadır. Referans noktası olarak kullanılan bazı 'temel tarihler' sayılarla yürütülen skolastik alıştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Mesela ünlü bir

kronoloji uzmanı olan J. Usher'e (Usserius) göre, dünya M.Ö. 23 Ekim 4004 tarihinde Pazar günü sabah saatlerinde yaratılmıştı [76]. O kadar kesin söylemişti ki. Ama unutmayalım ki, bugünlerde bilinen 'seküler' kronoloji büyük oranda Orta Çağ skolastik Kutsal Kitap kronolojisine dayanmaktadır. Çağdaş tarihçi E. Bickerman bununla ilgili pek haklı olarak şunu söylüyor: 'Hristiyan tarihçileri dünya seküler kronolojisini kutsal tarihe hizmet eder hale getirmişlerdi. Hieronymus'un derlemesi Batı'daki kronoloji bilgilerinin temeli olmuştu'[72], s.82.

Bilim olarak modern kronolojinin kurucusu olan İ. Skaliger, Eusebius'un tüm çalışmalarını yeniden oluşturmak istediği halde E. Bickerman'ın söylediği gibi, 'Eusebius'un elyazmalarının çoğunlukla yanlış yazılan (!-A.F.) tarihleri günümüzde bize fazla yarar getirmemektedir' [72], s.82.

Bütün bu Orta Çağ hesaplamalarının esaslı kesinsizliği ve belirsizliği nedeniyle, mesela 'dünyanın yaratılışının tarihi' farklı belgelerde büyük oranda değişmektedir. Sadece, farklı orijinal kaynaklardan aldığımız asıl örnekleri gösterelim:

M.Ö. 5969 yılı – Theophilos'a göre Antiochian tarihlemesi, başka bir versiyon için aşağıya bakınız;

M.Ö. 5508 yılı - Bizans ya da Konstantinopolis tarihlemesi;

M.Ö. 5493 yılı - İskender, Annianus çağı, ayrıca M.Ö. 5472 ya da M.Ö. 5624 yılı;

M.Ö. 4004 yılı – Usher'e göre İbrani tarihlemesi;

M.Ö. 5872 yılı - 70 Açıklamacı'nın tarihlemesi;

M.Ö. 4700 yılı - Samarian tarihlemesi;

M.Ö. 3761 yılı - Yahudi tarihlemesi;

M.Ö. 3491 yılı – Hieronymus'a göre;

M.Ö. 5199 yılı – Kayseryalı Yevseyiy'e göre;

M.Ö. 5500 yılı – Kayseryalı Eusebius Kesariyski'ye göre;

M.Ö. 5515 ve 5507 yılı – Theophilos'a göre;

M.Ö. 5551 yılı – Augustinus'a göre.

Bu tarihlerin bazıları [72]'de, s.68-69, tartışılıyor.

Gördüğümüz gibi Eski Çağ kronolojisi için temel sayılan bu referans noktası aşağı yukarı 2100 yıllık bir zaman dilimi içinde dalgalanmaktadır. Yukarıda sadece birkaç tane çok tanınmış örnek verdik ama birbirinden farklı 'dünyanın yaratılışı tarihlerinin' sayısının 200'den (iki yüz) fazla olduğunu bilginize sunmak isteriz. Res.1.8'de bugün '70 Açıklamacı' denilen 70 çevirmen ve tercümanın eski resmini gösteriyoruz.

'Dünyanın yaratılışının doğru tarihlenmesi' sorunu hiç de skolastik bir sorun değildi. XVII-XVIII. yüzyıllar boyunca ona verilmiş olan önem boşuna değildi. Mesele şu ki, eski belgelerin büyük bir bölümü, olayları 'Adem'den' ya da 'dünyanın yaratılışından' itibaren tarihlemektedir. Bundan dolayı, bu referans noktasının seçiminde var olan bin yıllık farklar birçok eski kaynağın tarihlemesini etkilemektedir.

Astrolojik yöntemi ilk kullananlar İ. Skaliger ile D. Petavius idi. Ama bunu geç Orta Çağ tarihinin eleştirel kontrolü için değil onaylanması için yaptılar. Bugünkü yorumculara göre, böylece Skaliger bu kronolojiyi 'bilim' haline getirmişti. Bu 'bilim' cilası, XVII-XVIII. yüzyıllarda yaşayan kronoloji uzmanlarının miras aldıkları, artık yeterince sağlamlaşmış olan kronolojik tarih sistemine sorgusuz sualsiz inanmalarını sağladı.

Skaliger kronolojisinin öncelikle Batı Avrupa Katolik Kilisesi çerçevesinde kurulup yıllarca onun kontrolü altında bulunmuş olması bir hayli önem taşımaktadır. A. Oleynikov, 'Orta Çağ teologları Kutsal Kitap'ta toplanmış olan farklı bilgileri yorumlayarak dünyanın yaşını defalarca hesaplamaya çalıştılar.' diye yazmıştır. BAŞPİSKOPOS Hieronymus Kutsal Kitap'ın metnini araştırdıktan sonra dünyanın bugünkü kronoloji sisteminden 3941 yıl önce kurulduğu sonucuna vardı. Meslektaş Antioch Piskoposu Theophilos bu süreyi 5515 yıla

kadar artırdı. Aziz Augustine buna 36 yıl daha eklerken, kesin tarihlere açıkça düşkün olan İrlandalı BAŞPİSKOPOS James Usher Dünya'nın M.Ö. 23 Ekim 4004 tarihinde sabah saatlerinde kurulduğu tahminini dile getirdi. [616], s.8. Bazı meslektaşlarının ise dünyanın sabah ya da akşam saatlerinde olduğu konusunda onunla tartışmış olmaları mümkündür. XVI-XVII. yüzyıllarda birçok ünlü Batı Avrupa kronoloji uzmanı çoğunlukla kilisede resmi mevki sahibi oldular. Mesela İ. Skaliger (1540-1609) tanrıbilimciydi; paleografi biliminin kurucusu olan Tişendorf (1815-1874) teoloji doktoruydu; Dionisius Petavius (1583-1652) cizvitti ve teoloji eserlerinin yazarıydı [82], s.320, not 5.

Kilise kronolojisi versiyonunun anlattıklarının gerçekçi olmasına duydukları mutlak inançları dünya görüşlerinin temelini oluşturmaktaydı. Dolayısıyla, başka bilimlerin verilerine yaklaşımlarını, bu verilerin daha sonra bilimsel olarak adlandırılan Batı Avrupa kilise kronolojisine dayanan apriori tahminlerinin savunucusu olup olmadıkları belirliyordu.

Batı kilisesine mensup olan kilise kronoloji uzmanlarının, XV-XVI. yüzyıllarda yaşayan ve dinsel otorite olan öncellerinin yaptıklarını tanrılaştırmaları, kronolojinin temellerinin asgari düzeyde dahi eleştirilmesini tam olarak olanaksız kılmıştı.

Mesela, kilisenin kutsal pederlerinin (Eusebius vb.) kronoloji bilgilerini kontrol etmek gibi sapkın bir düşünce İ. Skaliger'in aklına bile gelmedi. Çünkü 'Skaliger, Eusebius'un bu çalışmasına 'İLAHİ Çalışma' demiştir ('Evangelical Preparation' A.F.) [267], s.VIII, Önsöz.) Kronoloji uzmanları, onlardan öncekilerin otoritesine derin saygı göstererek yabancı eleştirilere sert tepki veriyolardı. Sözü geçen İ. Skaliger objektif bilimsel eleştiriye tutumunu aşağıdaki olayda gösteriyor: 'Bilimsel dünyaca yüksek derecede değerlendirilmiş, mümtaz bir filolog olan Joseph de Skaliger tutkulu bir kuadraturist olmuştu' [458], s.130. Hatırlatalım ki, alanı verilmiş olan daireye eşdeğer olan dikdörtgeni cetvel ve pergel yardımıyla çizmeye çalışan insanlara kuadraturist denirdi. Geometri tarafından kanıtlandığı üzere, bu matematik problemi çözümsüzdür.

Ancak İ. Skaliger, 'gerçek kuadratur'u tespit ettiği, yani problemi çözmüş olduğu bir kitap yayımlamıştır. 'Her ne kadar dönemin en iyi matematikçileri olan Viete ve Clavius fikirlerin yanlış olduğunu kanıtladıysa da, her şey nafileydi. [458], s.130. Mesele şudur ki, Skaliger'in yanlış ispatı, düzgün 196genin çevresinin onu saran dairenin çevresinden daha büyük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu elbette saçma bir şeydir. Buna rağmen 'düşüncelerini kudurmuşçasına savunan Skaliger ve yandaşları hiçbir şeyi kabul etmeyip, küfür ve istihfaflarla dolu sıfatlarla cevap vererek, sonunda bütün geometricilere geometri konusunda tam cahil demişlerdir' [458], s.130.

Bu insanların, saptadıkları kronoloji versiyonu konusundaki eleştirel analize nasıl tepki gösterdiklerini tahmin edebilirsiniz.

Çoğu insan bilmez ki, Skaliger ve Petavius insanlık tarihindeki bütün esas olaylara ait olan yıl, ay, bazen de saati bile! tespit ederek kronolojiyi 'mükemmelliğe', 'tamamen kesin tarihlere' ulaştırmışlardı. Skaliger-Petavius'a göre, çağdaş monografiler ve ders kitapları her nedense olayların ay, gün ve saatini utançla atlayıp genellikle sadece yıllarını sunmaktadır. Bu, XVII-XVIII. yüzyıllarda hesaplanmış olan kronolojiyi eski parlaklığı ve sağlamlığından mahrum eden açık bir geri adımdır.

XIX. yüzyıla doğru kronoloji çalışmalarının toplam hacmi, boyutuyla bile apriori saygı uyandıracak kadar büyümüştü. Dolayısıyla XIX. yüzyılda yaşayan kronoloji uzmanları, görevlerinin sadece bazı detayların daha açık ve kesin olarak belirlenmesi olduğunu sanmaktaydı.

XX. yüzyılda sorun artık hemen hemen çözülmüştür ve Eski Çağ kronolojisi kesinlikle Eusebius, Hieronymus, Theophilus, Augustin, Hippolytus, Clement of Alexandria, Usher, Skaliger ve Petavius'un eserlerinden çıktığı şekilde kalmıştır. Tarihçilerin yaklaşık üç yüzyıl boyunca yanlış kronolojiye uyararak çalıştıkları düşüncesi, artık oluşmuş geleneğe aykırı olduğu için, bizim zamanımızın insanına saçma gelmektedir.

Buna rağmen, kronoloji geliştikçe uzmanlar eski kaynakların birçok kronoloji verilerini Skaliger'in artık temellenmiş olan versiyonuna uydurmaya çalıştıkları zaman büyük zorluklarla karşılaştılar. Mesela Hieronymus'un KENDİ ZAMANININ tarihlemesinde yüz yıllık hata yaptığı tespit edilmiştir. [72], s.83.

Sasani geleneği denen geleneğe göre, Sasaniler ile Büyük İskender arasındaki zaman aralığı 226 yıldır, çağdaş tarihçiler ise bu aralığı 557 yıla kadar artırdı [72], s.83. Bu örnekte fark 300 yılı aşılıyor.

Yahudiler de, (Skaliger kronolojisine göre–A.F.) Büyük Kiros ile Büyük İskender arasındaki zaman aralığı 206 yıl olduğu halde, tarihlerinin Pers dönemine sadece 52 yıl ayırmaktadır [72], s.83.

Mısır kronolojisinin temelleri de bize Hristiyan kronoloji uzmanları filtresinden geçtikten sonra ulaşmıştır. Manethon tarafından oluşturulmuş olan Çar listesi sadece Hristiyan yazarlarına ait olan alıntılarda kalmıştır [72], s.77. Herhalde okurlarımızın tümü bilmez ki, Doğu Kilisesi çağları Hz. İsa'nın doğumuna göre hesaplamaktan kaçınırdı, çünkü doğum tarihi konusundaki tartışmalar Konstantinopolis'te XIV. yüzyıla kadar devam etmişti. [72], s.69.

3. SKALİGER-PETAVIUS KRONOLOJİSİNİN DOĞRULUĞUNDAN ŞÜPHELER XVI. YÜZYILDA DOĞMUŞTU

3.1. Skaliger kronolojisini kim ve ne zaman eleştirdi

De Arcilla, Robert Baldauf, Jean Hardouin, Edwin Johnson, Wilhelm Kammeyer

Bugün kabul edilmiş olan versiyonun doğruluğundan duyulan şüpheler yeni değildir. Uzun bir tarihi vardır. Bu arada, N. Morozov şunları yazmıştır: 'Salamanca Üniversitesi Profesörü (Universidad de Salamanca) De Arcilla daha XVI. yüzyılda, bütün Eski Çağ tarihinin Orta Çağ zamanında yazıldığı *Programma Historiae Universalis* ve *Divinae Florae Historicae* adlı eserlerini yayımlamıştı. Cizvit tarihçisi ve arkeolog olan Jean Hardouin (1646-1724) klasik edebiyatın monasterionlar tarafından yazıldığını düşünüp aynı sonuçlara varmıştı... Alman privat-doçenti Robert Baldauf 1902-1903 yıllarında filoloji savlarına dayanarak sadece Eski Çağ tarihi değil, erken Orta Çağ tarihinin Rönesans ve ondan sonraki dönemlerinin tahrifatı olduğunu kanıtladığı 'Tarih ve Eleştirisi' ('History and Its Criticisms') kitabını yazmıştır' [544],7. cilt, s.VII-VIII, Önsöz.

Res.1.9'da Jean Hardouin'in kitaplarından birinin başlık sayfasını gösteriyoruz, res.1.10'da ise bu kitabın Edwin Johnson tarafından yapılmış olan çevirisinin başlık sayfası mevcuttur. Res.1.11'de Robert Baldauf'un kitaplarından birinin başlık sayfası gösterilmiştir.

Eski ve Orta Çağ tarihi konusundaki oldukça ilginç eleştiri çalışmalarının yazarı olan ünlü İngiliz bilim adamı Edwin Johnson (1842-1901) Skaliger kronolojisini çok ciddi bir şekilde eleştirmişti, res.1.12. Johnson kronoloji alanında vardığı esas sonucu şöyle formüle etmişti: ZAMAN BAKIMINDAN, ESKİ YUNANLI VE ANTİK ROMALILARIN DÖNEMİNE KRONOLOJİ CETVELİNDE YAZANLARDAN ÇOK DAHA YAKINIZ [1214], s.XXX. E. Johnson, Antikçağ ve Orta Çağ'a ait bütün kronolojinin yeniden incelenmesi çağrısında bulunmuştur! E. Johnson'un çalışmaları XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başlangıcında yayımlanmıştı [1214], [1215].

W. Kammeyer ile ilgili ayrıntılı bilgi için Ek'e bakınız.

Isaac Newton

İngiliz matematikçi, astronom, fizikçi ve makine uzmanı olan Isaac Newton (1642-1727) klasik mekaniğin yaratıcısıdır. 1672 yılında Londra Royal Society'nin üyesi oldu ve

1703 yılından itibaren başkanlığında atandı. (Leibnitz'den bağımsız olarak) diferansiyel ve integral hesaplarını geliştirmiştir. Işık dağılımı ve renk sapmasını bulmuştur. Girişimi (interference) ve kırınımı araştırmış, ışığın parçacık ve dalga kuramını geliştirmiştir. Parçacık ve dalga konseptlerini birleştiren hipotezi dile getirmiştir. Yansıtmalı teleskobu ve klasik mekaniğin temel kanunlarını yaratmış, evrensel kütle çekimi kanunu ve gök mekaniğinin temellerini kurarak gök cisimlerinin hareket teorisini bulmuştur.', Sovyet Ansiklopedik Sözlüğü, Moskova, 1979, s.903. I. Newton'un portresi için res.1.13'e bakınız.

Sir Isaac Newton, Skaliger-Petavius versiyonunu eleştirenler arasında özel bir yere sahiptir. Newton, Skaliger versiyonunun bazı önemli bölümlerinin yanlış olduğu sonucuna vardığı kronoloji ile ilgili birkaç ciddi çalışmanın yazarıdır. Bu konular daha önce şiddetli şekilde tartışıldığı halde, çağdaş okurlar bu araştırmaları pek tanımaz. Newton'un kronoloji ile ilgili temel çalışmaları şunlardır [1298]:

1)'Avrupa'daki İlk Tarihî Olaylardan, Büyük İskender'in İran Fethine Kadar Tarih Olaylarının Kısa Bir Vakayinamesi' ('A Short Chronicle from the First Memory of Things in Europe to the Conquest of Persia by Alexander the Great').

2) 'Eski Krallıkların Kronolojisi' ('The Chronology of Ancient Kingdoms Amended,') res. 1.14.

2007 yılında RİMİS yayınevi (Moskova) girişimimiz üzerine I. Newton'un kitabının Rusça çevirisini çıkarmıştır. Bu kitap Rus dilinde daha önce hiçbir zaman yayımlanmamıştır.

I. Newton doğa bilimlerine dayanarak Eski Çağ kronolojisini ciddi bir dönüşüme uğratmıştı. Bazı ama yine de sayısı az olan olayların olduklarından daha eski zamanlarda gerçekleştiğini düşünmüştü. Bu, mesela destansı agronotlar seferi için geçerlidir. Newton bu seferin, kendisinin yaşadığı çağda sanıldığı gibi M.Ö. X. yüzyılda değil, M.Ö. XIV. yüzyılda düzenlendiği sonucuna varmıştır. Mamafih, bu olayın tarihi başka kronoloji uzmanlarının kronoloji konusundaki daha geç araştırmalarında da muğlaktır.

Ama genel olarak I. Newton'un yeni kronolojisi Skaliger'ininkinden, yani bugün kabul edilen kronolojiden çok daha kısadır. I. Newton bugün Büyük İskender döneminden önceki zamana götürülen olayların çoğunu yukarıya, yani bize daha yakın olan döneme çekmiştir. Bu revizyon Skaliger'in kronoloji versiyonunun sadece M.Ö. IV. yüzyıldan itibaren güvenilir olduğunu düşünen N.A. Morozov'un çalışmalarındaki kadar radikal değildir. Kaydedelim ki, I. Newton kronoloji araştırmalarında M.S. sınırını aşmamıştır.

Bugünlerde tarihçiler Newton'un bu çalışmaları konusunda şu yorumları yapıyorlar: 'Bu, kırk yıllık çalışmanın, yoğun araştırmaların ve muazzam bilgi birikiminin meyvasıdır. Aslında I. Newton Eski Çağ tarihi ile ilgili olan bütün temel çalışmaları ve antik ve oryantal mitolojiden başlayarak bütün ana kaynakları araştırmıştı.' [619], s.104-105.

Çağdaş yorumcular I. Newton'un sonuçlarını bugün kabul edilmiş olan Skaliger'in kronoloji versiyonu ile kıyaslarken I. Newton'un yanlış olduğunu düşünmektedirler. Şunu söylüyorlar:

'Tabii ki, Kutsal Kitap kronolojisinin doğruluk karinesi ve mitlerin anlattıklarının gerçek olduğu inancı ile sınırlı olan Newton çivi yazısı ve hiyeroglifin çözülmesi ile o zamanlarda bilinmeyen arkeoloji verilerine sahip olmadığı için, hesaplarında on ve hatta yüz yıllık değil bin yıllık hata yapmıştı. Kronolojisi ise bazı olayların gerçekçiliği konusunda bile hakikatten uzak bulunmaktadır. W. Winston'un anılarında yazdığı gibi, 'Sir Isaac matematik alanındaki gerçeği kanıtlar bile olmadan çoğunlukla sadece sezgi yardımıyla görebildi. Ancak aynı Sir Isaac bir kronoloji de oluşturdu. Ama bu kronoloji, ona yönelik olarak yazdığım tekzipte kesin olarak kanıtladığım gibi, sadece esprili tarih romanı kadar ikna edicidir. Ah, ölümlülerin en büyüğü, bazı alanlarda nasıl zayıf, nasıl bütünüyle zayıf olabiliyor!' [619], s.106-107.

I. Newton tam olarak ne önermişti? Genellikle Eski Mısır ve Antik Yunanistan'ın milattan önceki kronolojisini incelemişti. Herhâlde, 'daha yakın' çağları araştırmak için

zamanı kalmamıştı. Çünkü I. Newton'un bu çalışması ancak hayatının son yılında yayımlanmıştı.

Mesela, bugün kabul edilmiş olan kronoloji versiyonuna göre, birinci Mısır firavunu Menes'in yönetiminin başlangıcı yaklaşık M.Ö. 3000 yılına atfedilmektedir. [1298]. I. Newton ise bu olayın ancak M.Ö. 946 yılıyla tarihlenebileceğini iddia etmişti. [1298]. Demek ki yukarıya doğru oynama yaklaşık 2000 yılı kapsamaktadır.

Bugün Theseus hakkındaki mit M.Ö. XV. yüzyıla tarihlenir. I. Newton ise bu olayların M.Ö. yaklaşık 946 yılında gerçekleştiğini iddia etmişti. [1298]. Demek ki, önerdiği tarih oynaması yukarıya doğru yaklaşık 700 yılı kapsamaktadır.

Bugün ünlü Truva Savaşı M.Ö. yaklaşık 1225 yılıyla [72] tarihlenirken, I. Newton bu olayın M.Ö. 904 yılına ait olduğunu iddia etmişti. [1298]. Demek ki, yukarıya doğru tarih oynaması aşağı yukarı 330 yılı kapsamaktadır. Vesaire.

I. Newton'un temel sonuçları kısaca şöyle formüle edilebilir: Antik Yunanistan tarihinin bir parçası zaman skalasında 300 yıl yukarıya çıkarılmış, yani bize doğru çekilmiştir. Skaligner versiyonuna göre, M.Ö. yaklaşık 3000 yılından başlayarak, sonra da yukarıya doğru çıkararak birkaç bin yılı kapsayan Eski Mısır'ın tarihi Newton tarafından yukarıya çıkarılıp 330 yıllık kısa bir zaman dilimine sıkıştırılmıştı. Yani M.Ö. 946 yılından M.Ö. 617 yılına kadar. Üstelik I. Newton 'eski' Mısır tarihinin bazı temel tarihlerini 1800 yıl yukarıya çıkarmıştı [1298].

I. Newton M.Ö. yaklaşık 200 yılından önceki tarihleri sadece gözden geçirmiştir. Bunun yanı sıra, gözlemleri eksiklerle doluydu ve ilk bakışta karmakarışık görünen yeni tarihlerde bir sistem bulamamıştı.

I. Newton'un çalışmasının yayımlanması olayını da kitapta [1141] ifade edildiği şekilde anlatalım. Bu olay gayet öğreticidir. Herhalde, I. Newton kronoloji konusundaki kitabının yayınlanmasının ona çok zorluk çıkaracağından korkuyordu. Bu çalışmasına 1727 yılından çok önce başlamıştı. Bu kitabını 1727 yılında ölene kadar çok kez yeniden yazmıştır.

I. Newton'un 'Kısa Vakayiname'yi yayımlamak için hazırlamaması ilginçtir. Ancak I. Newton'un kronoloji araştırmalarına yönelik söylentiler oldukça geniş ölçüde yayıldıktan sonra, Galler Prensesi bunlar hakkında bilgi edinmek istemiştir. I. Newton, kitabın yabancı kişilerin eline geçmemesi şartıyla ona elyazmasını vermiştir. Aynı anlaşmayı Abbé Conti (Abbot Conti) ile de yapmıştı. Ancak Abbé Conti Paris'e dönünce elyazmasını ilgi gösteren öğrencilere vermeye başlamıştır.

Sonuçta M. Freret kendi tarihsel yorumunu ekleyip elyazmasını Fransızcaya çevirmiştir. Daha sonra, bu çeviri I. Newton'un çalışmasını yayımlamayı arzu ettiği için ona 1724 yılının Mayıs ayında bir mektup yazmış olan Paris kitapçısı G. Gavellier'in eline geçmiştir. I. Newton'dan cevap gelmeyince ona 1725 yılının Mart ayında yeni bir mektup yazmıştır. Bu mektubunda, I. Newton'un cevap vermemesini kitabın M. Freret'in yorumlarıyla birlikte yayınlanmasına rıza gösterdiği şeklinde kabul edeceğini bildirmiştir. Bu mektuba da cevap alamamıştır. Bunun üzerine, Londra'daki bir arkadaşından I. Newton'un cevabını bizzat almasını rica etmiştir. Görüşme 27 Mayıs 1725 tarihinde gerçekleşmiştir. I. Newton olumsuz cevap vermiştir. Ama artık çok geçti, kitap aşağıdaki başlıkla basılmıştı bile: ***Abrege de Chronologie de M.Le Chevalier Newton, fait par lui-meme, et traduit sur le manuscrit Anglois. (With observation by M.Freret). Edited by the Abbe Conti, 1725.***

I. Newton, 11 Kasım 1725 tarihinde kitabın bir kopyasını aldı.

Royal Society'nin Felsefe Çalışmaları'nda, Abbé Conti'yi sözünü tutmayıp yazarın iradesi dışında çalışmasını yayımlamakla suçladığı bir mektup (Transactions of the Royal Society, v.33, 1725, p.315) yayımladı. 1726 yılında Father Souciet'nin saldırılara başlaması üzerine, I. Newton daha kapsamlı ve ayrıntılı yeni bir kitap yayınlamaya hazırlandığını ilan etmiştir.

Bütün bu olaylar I. Newton'un ölümünden kısa süre önce meydana gelmiştir. Maalesef daha ayrıntılı olan kitabını yetiştirebilmek için yeterli zamanı bulamamış ve kitapla ilgili tüm çalışmaları da kaybolmuştur. I. Newton Eski Çağ tarihi konusundaki araştırmalarını bitiremeden 1727 yılında vefat etmiştir.

Kısa Vakayinamesi'nin bütün bu karmaşık yayımlanma tarihçesi Newton'un dayanaksız saldırılardan korkması ile açıklanabilir mi? I. Newton'un kitabının yayımlanmasına nasıl bir tepki gösterilmişti?

XVIII. yüzyılın ortalarındaki basında oldukça çok sayıda yankı ortaya çıkmıştır. Bunların çoğu tarihçilere ve filologlara aitti ve 'Şeref Amatörünün Yanılgıları' vb. gibi olumsuz bir nitelik taşıyordu. I. Newton'un fikirlerine destek veren yalnızca birkaç makale yayımlanmıştır. Sonra, tepki dalgası azalmış ve I. Newton'un kitabı fiilen sükûtle geçiştirilip bilimsel dolaşımdan kaldırılmıştır.

XIX. yüzyılda bir revü çalışmasının [30:1] yazarı François Arago, I. Newton'un kronoloji çalışmalarını değersiz bulduğunu şu düşüncesiz yorum ile göstermiştir: 'Genelde Newton matematiğe ve uygulamalarına ait olan konular dışında doğru fikirler öne sürmeyi beceremedi... Teoloji ile ilgili çalışmalarının yanı sıra, bu düşüncemizi kanıtlamak için yayımlanmasının hemen ardından Freret tarafından çürütülen kronolojisini işaret edelim. [30:1], kitap 1, s.113. Büyük ihtimalle, F. Arago meselenin özünü anlamaya çalışmamıştı.

Cesare Lombroso ünlü 'Dâhilik ve Delilik' kitabında, aşağıdaki sözleriyle tüm hikayeye 'nokta koymaya' çalışmıştır: 'Zamanında yaşayanların haklı olarak söyledikleri gibi, aklıyla tüm insanlığı fethetmiş olan Newton ihtiyarlığında da ondan önceki dâhi insanların çektiği kadar şiddetli olmasa da, gerçek bir bunamaya maruz kalmıştır. Herhalde tam o zamanlarda bulanık, karmakarışık ve genç yaşlarında yazdıklarına hiç benzemeyen 'Kronoloji', 'Apokalips' ve 'Bentley'e Mektup'u yazmıştır.' [462:1], s.63.

Daha sonra benzer suçlamalar kronolojiyi revize etmeye cesaret etmiş olan N.A. Morozov'a yöneltilmiştir. Bu suçlamalar bilimsel bir tartışma için çok garip görünmektedir. Bu suçlamaların içinde meselenin esasına dair itiraz yeteneksizliği gizlenmektedir. Bizim çalışmalarımızdan hoşnut olmayanlar bunun gibi 'kanıtlar'ı bizim kronoloji araştırmamıza da uygulamaya çalıştıklarını göreceğiz.

Nikolay Aleksandrovich Morozov

S.I. Vavilov, N.A. Morozov ile ilgili şunu yazmıştır: 'N.A. Morozov halkına duyduğu özverili, toplumsal, devrimci bağlılığı bilimsel çalışmaya yönelik şaşırtıcı adanmışlık ile birleştirmişti. Bilime yönelik bu coşkunluğu ve bilimsel araştırmalara duyduğu koşulsuz, tutkulu sevgisi genç ya da yaşlı her bilim adamına örnek olmalıdır', Sergey İvanovich Vavilov: *Yorumlar ve Anılar*, Moskova, Nauka Yayınevi, 1981, s.284.

Bizim zamanımızda, bugün kabul edilmiş kronolojinin bilimsel gerekçesi ile ilgili sorunu gerçekten geniş ve radikal bir şekilde ortaya koymuş olan ilk araştırmacı Nikolay Aleksandrovich Morozov idi. Res.1.15, res.1.16, res.1.17. Res.1.18'de N.A. Morozov anıtı, res.1.19'da ise Yaroslavl bölgesine ait olan Borka şehrindeki müzeye dönüştürülmüş evi gösterilmektedir. N.A. Morozov (1854-1946) seçkin bir Rus bilgini ve ansiklopedisti idi. Hayatı hiç de kolay geçmemişti.

Zengin bir toprak beyi olan babası Petr Alekseevich Tschepochkin soylu eski Tschepochkin soyundan geliyordu, res.1.19a, res. 1.20. N.A. Morozov'un büyük büyükbabası, Büyük Petro'nun akrabalarındandı. N.A. Morozov'un annesi, Anna Vasilyevna Morozova, basit bir köylü köleydi, res.1.21, res.1.21a. P.A. Tschepochkin A.V. Morozova'yu toprak köleliğinden kurtardıktan sonra onun ile evlenmişti. Ama nikâhları kilise tarafından onaylanmadığı için çocukları annelerinin soyadını taşıyordu.

N.A. Morozov yirmi yaşındayken özgürlükçü Narodnaya Volya hareketine katılmıştı. 1881 yılında, ömür boyu hapis cezasına çarptırılarak, kendi başına kimya, fizik, astronomi ve

tarih üzerine çalışacağı Shlisselburg'a gönderilmişti. 25 yıl boyunca tutuklu kaldıktan sonra ancak 1905 yılında serbest bırakılmıştı. Serbest bırakıldıktan sonra çok aktif bir şekilde bilim adamı olarak çalışmış ve öğretmenlik yapmıştı. N.A. Morozov'un yazdığı 'Anılar' büyük bir ilgi uyandırmıştır, res.1.22. Pek çok yazarın N.A. Morozov ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır. Mesela M.A. Popovskiy, N.A. Morozov'un yazınsal yaşam öyküsünü kaleme almıştır [675].

Ekim Devrimi'nden sonra N.A. Morozov Lesgaft Doğal Bilimler Enstitüsü müdürlüğüne atanmıştır. Burada doğa bilimleri yöntemlerini kullanarak, meraklılar ve Enstitü'nün görevlilerinin desteğiyle Eski Çağ kronolojisi konusundaki ünlü çalışmasının önemli bir bölümünü yazmıştır.

N.A. Morozov görevinden ayrıldıktan sonra enstitünün yapısı tümüyle değiştirilmiştir. Bunun nedeni muhtemelen, orada N.A. Morozov ve ekibi tarafından yapılmış olan tarihe yönelik önemli araştırmaların unutturulması niyetidir.

Morozov 1925 yılından itibaren SSCB Bilimler Akademisi üyesi oldu. Ayrıca, Rusya Bilimler Akademisi şeref üyeliğini aldı ve Lenin Nişanı ile Kızıl Bayrak Nişanı sahibi de oldu. Morozov kimyaya ve bazı başka doğal bilimlere üstün bir katkıda bulunmuştur, bununla ilgili bilgi edinmek için mesela şu çalışmalara bakınız [146], [147], [582], [583], [584]. 1945 yılında yayımlanmış olan SSCB Bilimler Akademisi (SSCB BA) Resmi Danışma Kitabı'nda [811], 1945 yılının bütün SSCB BA Şeref Akademi Üyeleri'nin adları sayılmıştır. Ama bu unvana layık olan sadece üç kişi bulunmuştur: N.F. Gamaleya, N.A. Morozov ve I.V. Stalin. [811], s.37-38. Burada Nikolay Aleksandrovich Morozov hakkında şu söylenmektedir: '1932 yılında seçildi. Gökbilimsel, meteorolojik, fiziksel ve kimyasal sorunlara yönelik çalışmalarıyla ünlü. Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Emektar Bilim Adamı unvanına sahip. Moskova Doğa Bilimleri Derneği'nin daimi şeref üyesi. Fransız Astronomi Kurumu'nun (La Société Astronomique de France) daimi üyesi. Britanya Astronomi Kurumu'nun (British Astronomical Association) daimi üyesi' [811], s.37.

1907 yılında N.A. Morozov Yeni Ahit'in Apokalips kitabındaki tarihlemeyi araştırıp Skaliger kronolojisine aykırı olan sonuçlara vardığı 'Buran ve Fırtınadaki Vahiy' [542] adlı kitabını yayımlamıştır. 1914 yılında astronomik tarihleme yöntemlerine dayanarak Kutsal Kitap'taki kehanetlere yönelik Skaliger tarihlemesinin yeniden incelendiği 'Peygamberler' kitabını yayımlamıştır. 1924-1932 yıllarında N.A. Morozov yedi ciltten oluşan 'İsa' adlı temel eserini yayımlamıştır [544], bkz. res.1.23 ve res.1.24. Bu arada, bu eserin ilk ismi 'Doğa Bilimlerinin Işığında İnsanlık Tarihi' idi. Bu kitapta N.A. Morozov, Skaliger kronolojisini detaylı bir şekilde eleştirmiştir. Keşfetmiş olduğu önemli bir olgu, bugün kabul edilen Skaliger kronolojisinin temelinde bulunan ana fikrin asılsızlığıdır.

Çok fazla sayıda çalışmayı inceledikten sonra, N.A. Morozov, Skaliger Eski Çağ kronolojisinin suni olarak uzatılmış olduğu ve gerçeğe kıyasla daha uzun olduğu hipotezini ileri sürüp temellendirmiştir. N.A. Morozov'un bu fikri, keşfettiği 'tekrarlamalara', yani açıkça aynı olayları tarif eden ancak daha sonra farklı yıllara tarihlenen ve bugün apayrı sayılmakta olan metinlere dayanmaktadır. N.A. Morozov'un çalışmasının çıkması basında ve yazın dünyasında hararetle tartışmalara sebep olmuştu. Bazı haklı itirazlar ifade edilmiş olsa da, genel olarak 'İsa' eserinin özüne itiraz edebilen yoktu.

N.A. Morozov'un yaşadığı çağda artık unutulmuş olan I. Newton ve E. Johnson'un benzer eserlerinden herhalde haberi olmamıştı. Bu durum, N.A. Morozov'un ulaştığı birçok sonucun I. Newton ve E. Johnson'un düşünceleriyle uyumuş olmasını daha da şaşırtıcı hale getirmektedir.

Ancak N.A. Morozov eleştirel analizini M.S. VI. yüzyıla kadar uzatıp bu dönemin yeni köklü tarihlemelere ihtiyacı olduğunu keşfederek bu sorunu daha geniş ve derin bir şekilde araştırmıştı. N.A. Morozov da ortaya çıkan yeni tarihlerdeki karışıklığın sistemini bulma konusunda başarısız olmasına rağmen, araştırmaları kalite açısından I. Newton'un

analizinden daha yüksek düzeyde bulunmaktadır. N.A. Morozov sadece ‘Antik’ Çağ tarihinin olaylarının değil Orta Çağ tarihinin olaylarının da yeni tarihlemeye ihtiyacı olduğunu açıkça gören ilk bilim adamıydı. Buna rağmen, M.S. VI-XII. yüzyılların bugün kabul edilmiş kronoloji versiyonunun az çok doğru olduğunu kabul ettiği için IV. yüzyıldan yukarı ilerlememiştir.

Bu yüzden, çalışmalarımızda tartışılan sorunlar ilk kez ortaya konmuş olan sorunlar değildir. Hemen hemen aynı sorunların yüzyıllar geçse de yeniden ortaya çıkması, hem de her ortaya çıktığında hep daha büyük bir güç ile meydana gelmesi söz konusu sorunun gerçekten var olduğunu göstermektedir. Mesela I. Newton, E. Johnson, N.A. Morozov gibi bilim adamları tarafından birbirinden bağımsız olarak önerilen Eski Çağ kronolojisindeki değişikliklerin birbirlerine ilkesel bakımdan yakın olması araştırdığımız soruna çözümün tam da bu yönde bulunduğuna işaret etmektedir.

N.A. Morozov’un ‘İsa’ çalışmasının yayımlanması ile ilgili öğretici bir olayı kısaca anlatalım. N.A. Morozov’un fikirleri henüz yayımlanma aşamasındayken şiddetli bir dirençle karşılaşmıştı. 1921 yılında Devlet Başkanı olan Lenin’den bizzat destek ricasında bulunmak zorunda bile kalmıştı. Lenin tarafından konuyu araştırmak üzere görevlendirilen A.V. Lunacharskiy’nin 13 Nisan 1921 tarihli cevabını aşağıda sunalım:

“Lunacharskiy’den Lenin’e. Tse 13.IV.1921 yılı.

Sayın Yoldaş Lenin,

Yoldaş Gorbunov tarafından imzalanmış olan Morozov’un ‘İsa’ kitabına ilişkin bilgi talebinizi aldım. Böyle meselelerden sorumlu olan yazı kurulundan bu kitabın nasıl bir kitap olduğunun öğrenilmesini memnuniyetle isteyeceğim. Ben kendim bu kitabı biliyorum. Bu, saçma hesaplamalara dayanarak İncil’de İsa’nın Cuma günü gerçekleştiği söylenen çarınha gerilmesi ile aynı zamanda olduğu yazılan Güneş ve Ay tutulmasının hangi tarihe ait olabileceğini, İsa’nın birinci değil beşinci yüzyılda yaşadığını ispatlayan, buna dayanarak bir sebepten Julian Apostata sanılmış olan Caesar ve Augustus vb. gibi kişilerin mit olduğunu inkâr eden ve Cicero, Horace vb.’nin gerçekte Orta Çağ’a ait olan eserlerinin tahrif edildiğinden kuşkulanan vb. kesinlikle saçma bir eserdir.

Morozov’u çok seviyorum ve ona saygı gösteriyorum ama bu kitap, yayımlanması yazarın adına ve Devlet Yayınevi’ne kesinlikle zarar verecek kadar tuhaf bir kitaptır.

Ciddi bilim Morozov’un Apokalips ile ilgili kitabını büyük bir şüphe ile karşılamışken ‘İsa’ kitabı kesinlikle tamamen absürt ve aynı bilimsel tek yanlılığa dayanan bir kitap olarak değerlendirilebilir.

Benim bu referansım size yeterince ehil görünmüyorsa kitabı memnuniyetle uzmanların araştırmasına sunarım.

Halk Komiseri A. Lunacharskiy.” [488], s.271-272.

Ancak A.V. Lunacharskiy, N.A. Morozov ile yaptığı ve Morozov’un ayrıntılı bilimsel raporuna vâkıf olduğu görüşmeden sonra kitapla ilgili fikirlerini tamamen değiştirmişti. Uzun zaman geçmeden 12 Ağustos 1921 tarihinde Lenin’e, önceki mektubunda yer alan görüşleriyle tam olarak çelişen aşağıdaki mektubu göndermişti:

“Lunacharskiy’den Lenin’e.

12 Ağustos 1921.

Sovyet Halk Komiserliği Yönetim Kurulu’na sunulan kopyayla Devlet Yayınevi’ne.

Yoldaş Morozov’un büyük ‘İsa ve Zamanı’ çalışmasının elyazmasını doğrudan doğruya okuyamadığım halde, tarafıma yazar tarafından bazı tabloların gösterilmesi ve sunulan sözlü rapor sonucunda, bu kitabın yayımlanmasının son derece önemli olduğunu ve yayımın hızlandırılmasının gerekli olduğunu düşünüyorum.

Çalışma büyük olduğu için (üç cilt, toplam elli forma) ve biz vahim kağıt buhranından hâlâ çıkmadığımız için, Devlet Yayınevi St. Petersburg şubesine, bu kitabın gecikmeden

yayımlanmasını teminen nüsha sayısını en azından 4000 adede kadar azaltmasını teklif ederim.

Eğitim Halk Komiseri A. Lunacharskiy.” [488], s.308.

Kitabın yayımcılarının yorumu da ilginçtir [488]: ‘Lunacharskiy’in Devlet Yayınevi’ne yazdığı 13 Nisan ve 12 Ağustos tarihli mektuplar arasındaki çelişki Lunacharskiy’nin ilk mektuptaki görüşlerini revize etmesinden kaynaklanmaktadır. Lenin’in tüm eserlerinin toplandığı yapıtta, hatalı bir şekilde, Lunacharskiy’nin Morozov’un çalışmasına bilim dışı diyerek onun için olumsuz şeyler söylediği belirtilmiştir (c.53, s.403, not 145).

Buna rağmen ‘İsa’nın birinci cildi ancak 3 yıl sonra, yani 1924 yılında çıkmıştır. Üstelik N.A. Morozov hükümete yine destek ricasıyla başvurmak zorunda kalmıştı. Bu kez F.E. Dzerjinskiy işe karışmak mecburiyetindeydi. Aşağıda F.E. Dzerjinskiy’nin N.A. Morozov’a 14 Mayıs 1924 tarihli mektubundan bir bölüm sunuyoruz:

“Sevgili Nikolay Aleksandrovich!

...Çalışmanızın yayımlanması konusunda her tür yardıma hazırım. Tam olarak ne yapmam, hangi zorlukları ortadan kaldırmam ve bu konuda kiminle konuşmam gerektiğini yazmanız yeter.

Size bir şekilde yardım edebilirsem çok memnun olurum.

14/VIII. Saygılarımla, F.Dzerjinskiy.”

Buna rağmen ‘İsa’nın yedinci cildi 1932 yılında çıktıktan sonra karşıtları N.A. Morozov’un bu konudaki sonraki çalışmalarının yayınlanmasını nihayet durdurabilmişti.

Skaliger Kronolojisini Eleştiren Alman Bilginlerinin Son Dönemdeki Çalışmaları

Bizim 1980 yılından itibaren çıkan kronoloji ile ilgili çalışmalarımızın yayımlanmasının üzerinden on beş yıl geçtikten sonra, yani 1996 yılından itibaren birkaç Alman bilgininin Skaliger kronolojisini eleştirel bir biçimde inceleyen araştırmaları ortaya çıkmıştır. Burada Uwe Topper’in kitapları [1462], [1463] ve Heribert Illig’in ‘Şarلمان Gerçekten Yaşamış Mıdır?’ kitabını [1208] örnek olarak göstereyim. Son kitapta, günümüzde Şarلمان dönemine ait olduğu kabul edilen birçok belgenin aslında daha sonraki zamana ait olan taklitler olduğu iddia edilmektedir. Buna dayanarak, Orta Çağ tarihinden Şarلمان dönemini içeren yaklaşık üç yüz yılın ‘silinmesi’ gerektiği hipotezi dile getirilmektedir.

Skaliger kronolojisinin, Heribert Illig’in önerdiği kısaltılmasının yalnızca lokal nitelik taşıdığı söylenmelidir. Yani, Heribert Illig ve Alman meslektaşları, Skaliger tarihinde keşfettikleri çelişkilerin sadece nispeten ufak düzeltmelerle ortadan kaldırılabilceğini düşünmektedirler. Mesela onlara göre, her şeyin yerli yerine oturması için Avrupa’nın Orta Çağ tarihinden üç yüz yılın silinmesi yeterli olacaktır. Ancak bizim çalışmalarımıza göre, bu denli ufak, lokal temizlemeler yeterli olmayacaktır. Skaliger kronolojisinin ve tarihinin M.Ö. XVII. yüzyıldan önceki bütün yapısının radikal bir şekilde yeniden incelenmesi gerektiğini iddia ediyoruz.

Yazarları Gunnar Heinsohn ve Heribert Illig olan ‘Firavunlar Ne Zaman Yaşamışlar?’ [1186] adlı kitapta, ‘eski’ Mısır’a yönelik Skaliger kronolojisinin doğru olup olmadığı sorunu ortaya konulmaktadır. Alman bilginlerinin Morozov’un başta 1924-1932 yıllarında yayımlanmış olan ‘İsa’ eseri olmak üzere (XX. yüzyılın başlangıcında çıkmış olan) çalışmalarını alıntılardan kaçındıkları söylenmelidir [544]. “İsa” eserinde N.A. Morozov ‘eski’ Mısır’ın bütün kronolojisinden şüphelenmekle kalmayıp farklı Mısır soylarının çok sayıda birbirine ‘yapıştırılması’ni göstererek ‘eski’ Mısır tarihinin esaslı bir şekilde kısaltılması gerektiğini temellendirmiştir. Maalesef N.A. Morozov’un ‘Buran ve Fırtınadaki Vahiy’ kitabının Almanca çevirisi hariç olmak üzere hiçbir eseri İngilizce’ye veya Almanca’ya çevrilmemiştir. Dikkatlerini Morozov’un çalışmalarına defalarca çektiğimiz

halde, Alman bilginlerinin adlarını saydığımız çalışmalarında N.A. Morozov'a bir atıf bile bulunmamaktadır. Üstelik Herbert İllig ve meslektaşları ısrarla N.A. Morozov'un çalışmalarının varlığını kabul etmeye yanaşmamaktadırlar. Yalnızca başkanlığını Profesör Ye.A. Gabovich'in yürüttüğü Alternatif Tarih Salonu sayesinde A.N. Morozov'un adı Alman bilimsel tartışmalarında bahsedilir hale gelmiştir.

Ayrıca Gunnar Heinsohn'un 'Pers Kralları Olarak Asur Kralları' kitabını [1185] da kaydedelim. Kitapta (yine Morozov'a atıf olmadan) eski Asur tarihi ile eski Pers tarihi arasındaki bazı paralellikler öne sürülmektedir. Ancak Gunnar Heinsohn bu olayların Orta Çağ'a getirilmesi ile ilgili sorunu ortaya koymamaktadır. Heinsohn, her iki monarşiyi 'uzak eski çağda' bırakır. Bu yanlıştır.

Christian Blöss ve Hans-Ulrich Niemitz'in çok anlamlı adıyla 'Yıkılış C-14' kitabı da ilginçtir. [1038]. Kitapta, tarih olaylarının tarihlenmesi için (güncel durumdaki) radyokarbon ve dendrokronoloji yöntemlerinin uygulanabilirliği konusunda şüphe uyandıran çok sayıda kanıt verilmektedir. Ayrıca bkz. bülten [1491].

3.2. Roma Kronolojisi ve Tarihinin Doğruluğu Sorunu. XIX. Yüzyılın Aşırı Eleştiricilik Okulu (Hypercritical School)

Küresel Eski Çağ kronolojisinde başrolü oynaması nedeniyle Roma kronolojisinin durumunu açıklayalım. 'Geleneğin' geniş ölçüde eleştirilmesine, 1701 yılında Paris'te kurulmuş olan ve aynı yüzyılın yirmili yıllarında Roma geleneğinin doğru olup olmadığı konusundaki tartışmalara ev sahipliği yapan Edebiyat ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde XVIII. yüzyılın başlarında başlanmıştı (Pouilly, Freret, vb.). Oluşan bilgi birikimi XIX. yüzyıldaki daha derin eleştirinin temelini oluşturmuştu.

Aşırı eleştiricilik adını taşıyan bu önemli bilimsel akımın büyük temsilcilerinden biri aşağıdaki metinlerin de yazarı olan ünlü Alman tarihçisi Theodor Mommsen idi:

'Kral İkinci Tarquin, babası öldüğü zaman yetişkin birisi olduğu halde ve tahta da bundan 30 yıl sonra çıktığı halde göreve DELİKANLI olarak başlamıştı.

Roma tarihçileri, kralların sürgününden neredeyse bir kuşak önce (güya M.Ö. yaklaşık 509 yılı- A.F.) İtalya'ya gelen Pisagor'un her şeye rağmen bilge Numa Pompilius'un arkadaşı olduğunu öne sürmektedir.' [538], s.876.

Tarihçilere göre Numa M.Ö. 673 yılı civarında ölmüştü. Demek ki buradaki aykırılık en az 100 yıl kadardır.

T. Mommsen, 'Roma'nın kuruluşundan itibaren Siraküza şehrine giden devlet elçileri 262 yılında, BUNDAN 86 YIL SONRA tahta çıkan Büyük Dionysius ile görüşmüşlerdi', diye sözlerine devam etmektedir [538], s.876. Buradaki aykırılık 80 yıl kadardır.

Skaliger'in Roma kronolojisi hiç de sağlam olmayan temellerde durmaktadır. Mesela Roma'nın kuruluşu kadar önemli bir olayın farklı tarihlenmeleri arasındaki aykırılık en az 500 yıldır [538], s.876 ya da [579], s. 23-24.

Mesele şu ki, güya M.Ö. IV. yüzyılda yaşamış olan Hellanicus ve Damastus'un daha sonra Aristotle tarafından desteklenmiş olan fikirlerine göre, Roma Aeneas ve Ulysses tarafından kurulmuş ve adını Roma isimli Truvalı kadından almıştır [579], s.23-24. Bazı Orta Çağ bilginleri de onlarla mutabıktı. Mesela Jean de Courcy'nin "Chronique de la Bouquehardière" (Dünya Vakayinamesi) kitabında, 'Truvalılar Venedik, Cycambre, Kartaca ve Roma Şehirlerini Kuruyor' isimli dikkate değer bir minyatür görüyoruz [1485], s.164,165. Bu ilginç minyatürü res.1.25'te görebilirsiniz. Burada gösterilmiş tüm ortam tipik Orta Çağ ortamıdır. Bu arada kaydedelim ki, minyatür başlarında kürklü, kışlık kalın kulaklı kalpaklar olan ve kuruluşu incelemeye gelen iki Truva kralını temsil etmektedir, res.1.26 ve res.1.27.

Böylece, ROMA’NIN KURULUŞU hem Aeneas hem de Ulysses’in yer aldığı TRUVA SAVAŞINDAN HEMEN SONRA GERÇEKLEŞMİŞTİ. Ama bugün kabul edilmiş olan Skaliger kronolojisine göre güya M.Ö. XIII. yüzyıldaki Truva Savaşı ile güya M.Ö. VIII. yüzyıldaki Roma’nın kuruluşu arasında 500 yıl fark var. O zaman şu sonuca varıyoruz:

Ya Roma 500 yıl daha önce kurulmuştu;

Ya Truva Savaşı 500 yıl daha sonra gerçekleşmişti;

Ya da vakanüvisler Roma’yı Aeneas ve Ulysses’in kurduğu konusunda bilerek yalan söylüyorlar.

Bu arada Romulus ile ne yapalım? Yoksa Romulus düpedüz Ulysses’in başka bir adı mı acaba? Kısacası çok soru ortaya çıkıyor. Ve biz ilerledikçe soruların sayısı daha da artacak.

Söz arasında kaydedelim ki, başka bir versiyona göre, şehre ismi Ulysses ve Circe’nin oğlu olan Romus tarafından verilmişti. Bu, Romus’un (ya da Romulus’un kardeşi Romus’un) Ulysses’in oğlu olduğu anlamına gelmiyor mu? Tabii ki Skaliger kronolojisi çerçevesinde bu imkânsız bir şeydir.

Bununla ilgili olarak tarihçi B. Nise şunu söylüyor: ‘Birçok İtalyan şehri gibi Roma’nın buraya Truva Savaşı’ndan sonra atılmış olan Yunan ve Truva kahramanları tarafından kurulduğu öne sürülmektedir. Bununla ilgili çok farklı destanlar vardır. Hellanicus ve Damastus’un daha M.Ö. IV. yüzyılın başlangıcında anlattıkları ve daha sonra da Aristotle’nin yazdığı en eski olanına göre, şehre Truvalı kadın Roma’nın adı Aeneas ve Ulysses tarafından verilmişti’ [579], s.23. Tekrar edelim ki, bu versiyon ile bugün kabul edilmiş olan versiyon arasında yaklaşık 500 yıllık fark var.

‘Şehrin (Roma’nın) kuruluşu’nun tarihinin belirlenmesinde bu denli büyük dalgalanmalar olması, bu tarihi dayanak noktası olarak kullanan çok sayıda belgenin tarihlenmesini de fazlasıyla etkilemektedir. Mesela Titus Livius’un ünlü ‘Tarih’i de bunların arasındadır. Bu arada, Şehrin İtalyan Roması ile özdeşleştirilmesi Skaliger kronolojisinin hipotezlerinden bir tanesidir. Şehir denilince meşhur Bosphorus’taki Roma, yani Tsar-Grad olarak bilinen Konstantinopolis’in anlaşılması da mümkündür.

Tarihçilerin bildirdiği gibi, genelde ‘alışlagelmiş Roma tarihi, bize sayıları gayet az olan yazarların eserleri olarak ulaşmıştır. Bu yapıtların en ciddisi şüphesiz Titus Livius’un tarihsel eseridir.’ [719], s.3. Titus Livius’un M.Ö. 59 yılı civarında doğduğu ve Roma’nın aşağı yukarı 700 yıllık tarihini tarif ettiği ileri sürülmektedir. Livius’un 144 kitabından 35 tanesi günümüze ulaşmıştır. Eserinin ilk yayımı 1469 yılında gerçekleştirilmiştir ve KAYNAĞI BİLİNMEYEN KAYIP BİR ELYAZMASINA DAYANMAKTADIR. Bir süre sonra Hessen şehrinde beş kitabını içeren bir elyazması bulunmuştur [544].

T. Mommsen, ‘Evrensel vakayiname ile ilgili durum daha kötüydü. Arkeoloji biliminin gelişmesi alışlagelmiş tarihin belgeler ve başka güvenilir kaynaklar yardımıyla kontrol edilebileceği ümitlerini mümkün kılmıştı. Ama bu ümit boşa çıkmıştı. Araştırmaların sayısı artıp derinleştikçe Roma’nın eleştirel tarihinin yazılması ile ilgili zorluklar hep daha açık şekilde ortaya çıkıyordu’, diye yazmıştı [539], s.512.

Mommsen, ‘Ayrıca RAKAMLARDAKİ SAHTELİK (Valerio Anciate’nin-A.F.) çalışmalarında çağdaş tarih dönemine kadar sistemli şekilde devam ediyordu. Alexander Polyhistor, Truva’nın düşüşü ile Roma’nın kuruluşu arasındaki kayıp 500 yılın (Burada yukarıda gösterdiğimiz verileri hatırlatalım: Bugün kabul edilmiş olan kronoloji versiyonundan, yani Skaliger versiyonundan farklı olan başka bir kronoloji versiyonuna göre, Truva’nın düşüşü Roma’nın kuruluşundan 500 yıl önce değil hemen önce ortaya çıkmıştır, bkz. [579], s.23-24-A.F.) kronoloji ilişkilerine nasıl konması gerektiğini ve bu 500 yılın Mısır ve Yunan vakanüvislerinin maalesef çok kullandığı boş kral listelerinden biriyle nasıl doldurulduğunu göstermişti. Hem Aventinus ve Tiberinus krallarını hem Silvian adlı Arnavut soyunu dünyaya tanıtan o olmuştur. Sonraki kuşakları, isimleri icat etmek, saltanat

dönemlerini tespit etmek ve hatta daha görsel olsun diye portrelerini yapmak fırsatını kaçırmamıştır' diye yazmıştır [539], s.513-514.

Bu eleştiri B. Niese tarafından da özetlenmiştir, bkz. [579], s.4-6.

Theodor Mommsen, 'Antikçağ'ın en önemli tarihlerinin revizyonuna başlamayı öneren yegâne bilim adamı değildi. 'Krallık Roması'nın kronolojisinin doğruluğu ve Roma tarihinin ilk beş yüzyılı!! ile ilgili bilgilerimizin gerçekliği konusunda şüphe uyandıran ultraşüpheci görüşün (tarihçiler bu görüşe ultraşüpheci adını sonradan koymuştur) detaylı anlatımı [92] ve [498]'de bulunabilir. Roma kaynaklarının Skaliger kronolojisine uydurulması aşamasında ortaya çıkmış olan zorluklar hakkında bkz. [1481].

Tarihçi Radzig, 'mesele şudur ki, Roma vakayinameleri bize ulaşmamış. Bundan dolayı bütün tahminlerimizi Roma tarihçisi olan 'Annales' (annals) yazarlarına dayanarak yapmak zorundayız. Ama burada da... büyük zorluklarla karşı karşıya kalıyoruz. Bunlardan en önemlisi Annales yazarlarının gayet kötü hali' diye bildiriyor [719], s. 23.

Roma Annalesinin bütün Büyük Yazarları yok olmuştur [512], s.6-7. Roma fastilerinde bir kronoloji sistemine göre bütün antik Roma görevlilerinin kayıtlarının yıllık olarak yapıldığı varsayılmaktadır. Bu kayıtlar teorik olarak kronolojinin güvenilir bir 'iskeleti' olabilirdi.

Ancak tarihçi G. Martinov, 'Livius'un eserinin her yerinde Konsolosların adları ile ilgili olarak karşılaştığımız çelişkileri ya da bunların tümüyle atlanmasını ve AD SEÇİMİNDEKİ TÜMÜYLE KEYFİLİK'i buna nasıl uydurmalı?' diye soruyor. Martinov, 'Askeri tribunusların adlarındaki inanılmaz karışıklığı buna nasıl uydurmalı? FASTİLER ZAMAN ZAMAN HİÇ ANLAŞILMAZ YANLIŞLARLA DOPDOLU. Bizzat Livius da kronolojisinin bu önemli temelini sağlam olmadığını anlamıştı' diye ifade ediyor [512], s.6-7,14.

G. Martinov, 'NE DİODORUS'UN NE DE LİVIUS'UN DOĞRU BİR KRONOLOJİSİ VARDI. Kimin hangi yılda konsolos olduğunu söyleyemeyen fastilere güvenemeyiz, içindekilere dayanarak Licinius Marcus ve Tubero'nun çelişkili işaretleri verdikleri kumaştan kitaplara güvenemeyiz. Herhalde daha güvenilir belgelerin de SAHTE OLDUĞU VE DAHA DİKKATLİ İNCELEMELERDEN SONRA YAPILDIĞI anlaşılmaktadır.' diye özetliyor [512], s.20,27-28.

Bundan dolayı, çağdaş kronoloji uzmanı E. Bickerman'ın bizi şuna inandırmaya çalışıyor olması gariptir: 'Roma konsoloslarının tam listeleri 1050 yıldır mevcut olduğundan, tarihlerin sağlam olması şartıyla onların her birinden Jülyen tarihi kolay bir şekilde belirlenebilir' [72], s.76. Bu, Roma'nın kuruluş tarihinin 500 yıllık dalgalanmasının bütün konsoloslar listesinde ve "Eski Çağ" Roma tarihinde dalgalanmalara yol açacağı gerçeğine rağmen, Roma'nın Jülyen takvimindeki tarihini kesin olarak bildiğimizi ima etmektedir.

E. Bickerman'ın kendi monografisinde [72] asıl 'Eski Çağ' kronolojisi tarihlerinin temellendirilmesine dair ima bile yoktur. Kitabında, tarihleme esaslarını açıklamak yerine Skaliger kronolojisinin krokisini belli belirsiz bir şekilde ÖNCEDEN BİLİLEN olarak kabul eden tek tük örnekler gösteriyor.

4. "ESKİ MISIR'IN" DOĞRU KRONOLOJİSİNİN TESPİT EDİLMESİNDEKİ ZORLUKLAR

Eski kaynaklardaki kronolojik veriler ile XVII. yüzyılda oluşturulmuş küresel kronoloji arasındaki esaslı ayrılıklar başka dallarda da tespit edilmiştir. Örneğin Mısır kronolojisinin oluşumu pek çok belgenin kronolojik çelişkiler içermesi nedeniyle ciddi zorluklar göstermektedir. Herodot'un ünlü "Tarih'i ile Skaliger'in kronolojisi arasında nasıl bir etkileşim olduğunu bir örnekle göstereyim.

Örneğin, Mısır'ın tarihini sürekli ve birbiriyle ilişkili bir şekilde açıklayan Herodot, Cheops'a Rhampsinitos'un halefi diyor [163], 2:124, s.119. Çağdaş yorumcu, "Herodot Mısır kronolojisinde karışıklık yaratıyor. Rhampsinitos (Ramses II) XIX. hanedanın kralı, (M.Ö. 1345 - 1200 yılları), Cheops ise IV. hanedanın kralıydı (M.Ö. 2600 – 2480 yılları) ” diye Herodot'u hemen düzeltiyor, s. 513, not 136.

Bu, tam 1200 yıllık bir hatadır. Bu rakamın ne anlama geldiğini iyi düşünün: 1200 yıl. Devam edelim. Herodot'a göre Anysis, Asychis'in ardından gelmektedir. [163], 2:136 – 137, s.123. Çağdaş yorumcu yine aceleyle, "burada Herodot, IV. hanedanın sonundan (M.Ö. 2480 yılı civarında) Habeşlerin Mısır'daki hükümlerinin başlangıcına kadar (M.Ö. 715 yılı civarında) sıçrama yapıyor" diye belirtiyor [163], s. 514, yorum 150.

Ama bu 1800 yıllık bir sıçrama. Bin sekiz yüz yıl!

Genel olarak, "Herodot'un krallar kronolojisinin Manethon'un krallar listesindeki krallar kronolojisine uymadığı anlaşılıyor" [163], s. 512, not 108. Genelde Herodot'un kronolojisi Skaliger'inkinden esaslı bir şekilde daha kısadır. Herodot'a göre, bazı firavunlar arasındaki zaman aralıkları Manethon'un gösterdiği aralıklardan bazen bin yıl (!) daha kısadır.

Herodot'un kronolojisi çok sayıda 30–40 yıllık "ufak hata" içermektedir. Ama bunlar sadece Herodot'un "Tarih'ini" Skaliger kronolojisine uydurma girişimleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu şekildeki birçok örnekten bazılarını aktarıyoruz: Çağdaş yorumcu, "Herodot, Kral Sesostris'i Kral Birinci Psammetih ile karıştırıyor," diye yazıyor [1639], s.512. Ayrıca, "Pittacus Krezus ile M.Ö. 560 yılında karşılaşmazdı (bu arada, Herodot tarihleri bu şekilde vermemiştir.) çünkü o M.Ö. 570 yılında öldü", diyor [163], s.502. Herodot'la ilgili bir başka olay hakkındaki yorumları şu şekildedir: "Bu, Herodot'un bir hatasıdır... Solon Krezus ile karşılaşmazdı" [163], s.502.

Ama böyle bir şey nasıl olabilir? Herodot tüm bir sayfayı Krezus ile Solon arasındaki temasların açıklanmasına adanmıştır [163], 1:29-31,s.19. Öte yandan, Skaliger kronolojisi bize bu görüşmelerin asla gerçekleşmediğini anlatıyor.

Yorumcular ayrıca, Herodot'u güneş tutulmalarını yanlış tarihlemekle suçluyorlar [163], s. 504, 534, vesaire, vesaire.

Herodot'un gerçekten neyle ilgili yazdığını "İsa ve "Eski Yunanlıların" Gözüyle Rusya", "Yermak-Cortes'in Amerika'yı Fethi ve "Eski Yunanlıların Gözüyle" Reform Hareketinin İsyanı" adlı kitaplarda anlatıyoruz.

Kaydedelim ki, birbirine uymayan kronolojik versiyonların içinden birinin seçilmesi kolay değildir. XIX. yüzyılda geliştirilen kısa ve uzun Mısır kronolojileri arasında bir ihtilaf bulunmaktaydı. Günümüzde kısa kronoloji kullanılmaktadır ama yine de içinde bugüne kadar çözülmemiş derin çelişkiler bulunmaktadır.

Büyük Alman ejiptoloğu H. Brugsh, "okuyucu firavunların tarihlerindeki çağlar ve olayların kronoloji açısından kesinlikle tespit edilmediğini merak edip bilgi almak için çeşitli bilim adamlarının yaptığı tablolara başvurduğunda, yeni okulun yandaşlarının firavun yıllarının hesaplanması konusunda öne sürdükleri birbirine zıt fikirler ile şaşkınlıkla karşı karşıya kalacaktır. Örneğin Alman bilim adamları ilk firavun olan Menes'in (Narmer) tahta çıktığı zamanı şöyle belirlemekteler: Boeckh bu olayın M.Ö. 5702 yılına, Unger M.Ö. 5613 yılına, Brugsh M.Ö. 4455 yılına, Lauth M.Ö. 4157 yılına, Lepsius M.Ö. 3892, Bunsen M.Ö. 3623 yılına ait olduğunu öne sürmekteler" diye yazmıştır.

Brugsh, "uç tarihler arasındaki fark ŞAŞIRTICIDIR" diye devam ediyor, "çünkü fark 2079 yıldır"... Bu konudaki uzmanların firavunların hüküm sürelerinin kronolojiye göre birbirini kovalamasını ve tüm soyların değişme düzenini yoklamak için yaptıkları en esaslı çalışmalar ve araştırmalar EŞANLI VE PARALEL HÜKÜMDARLIKLARIN var olduğunu düşünmek zorunluluğunu ispatlamıştır. Böylece Manetho'nun otuz hanedanının toplam hükmetme süresi önemli ölçüde azalmaktadır. Ejiptolojinin bu daldaki bütün keşiflerine

rağmen, rakamlar bugüne kadar (yani XIX. yüzyılın sonunda-A.F.) çok doyurucu olmayan halde bulunmaktadır [99], s. 95 - 97.

Bu durum günümüze kadar da değişmedi. Çağdaş tablolar da Menes'in tahta çıkış tarihini birbirinden farklı bir şekilde değerlendirmektedir, "M.Ö. 3100 yılı civarı", "yaklaşık M.Ö. 3000 yılı" olarak gibi. Bu "tarih"deki en geniş dalgalanma 2700 yıla ulaşıyor. Başka ejiptologların, mesela Fransız uzmanların görüşlerini ele alınca [544], 6. cilde bkz, durum daha da karmaşık hale gelmektedir. Champollion M.Ö. 5867 yılını, Lesueur M.Ö. 5770 yılını, Mariette M.Ö. 5004 yılını, Chabas M.Ö. 4000 yılını, Meyer M.Ö. 3180 yılını, Andrzejewski M.Ö. 2850 yılını, Wilkinson M.Ö. 2320 yılını, Palmer M.Ö. 2224 yılını veriyorlar v.b.

Champollion'un 'tarihlemesi' ile 'Palmer'in 'tarihlemesi' arasındaki fark tam 3643 yıla eşittir. Üç bin altı yüz yıl! Yorum gerekmez.

XIX. yüzyılın sonunda Chantepie De La Saussaye, "Eski Mısır zamanlarını kaplayan karanlığa biraz olsun ışık tutan ejiptoloji SADECE 80 YIL ÖNCE DOĞMUŞTUR" diye yazmıştır [965], s. 95. "Konu uzun zaman boyunca pek az araştırmacının üzerinde çalıştığı bir konu olmuştur... Maalesef, ARAŞTIRMALARIN NETİCELERİ KAMUOYUNA ACELEYLE SUNULDU... Böylece çok sayıda hatalı fikir dolaşıma sokulmuş oldu. Bundan sonra kaçınılmaz ayılma ortaya çıktı, yani ejiptolojiye ilginin azalması ve araştırmaların neticelerine duyulan güvenin kaybı... Mısır kronolojisini kurmak hâlâ imkânsızdır," diye devam etti [966], s. 97 – 98; [965], s. 95.

Sümer rahiplerinin oluşturduğu krallar listesi ile ilgili daha zor bir durum meydana gelmişti. Meşhur arkeolog L. Wooley, 'bir bakıma bu, kronoloji tablolarımıza benzeyen tarihî bir temel idi... Fakat maalesef bu liste pek az kullanışlıydı... Krallar listesinin kronolojisi genel olarak "AÇIKÇA MANASIZ"dır [154], s.15. Üstelik hanedanların sıralaması keyfi olarak oluşturulmuş' diye yazdı [154], s. 107.

Bugün bu listelere atfedilen pek çok eski olay çağdaş arkeolojik verilere uymaz. Sadece tek ama yeteri kadar çarpıcı bir örnek verelim. Yaklaşık olarak M.Ö. üçüncü binyılda, güya çok eski Sümer krallarının Mezopotamya'daki mezarlarının kazılarıyla ilgili bilgi veren meşhur arkeolog L. Wooley bir sürü altın tuvalet takımının bulunduğu bahsediyor. L. Woolley'in yazdığı gibi, "Ve ansızın en iyi uzmanlardan biri ifade etti ki, bu şeyler Araplar tarafından yapılmış olan M.S. XIII. yüzyıla ait olan eşyalardır (M.S. on üçüncü yüzyıl!–A.F.). L. Woolley, 'Ve onu bu hata yüzünden ayıplamak doğru olmaz. Ne de olsa kimse o kadar yüksek ustalığın M.Ö. III. bin yılda var olabileceğini tahmin edemezdi' diye hoşgörü gösteriyor [154], s. 61.

Maalesef bütün bu eleştirel kavrayışın, başka bir deyişle XIX. yüzyıla–XX. yüzyılın başlangıcına ait olan aşırı eleştiriciliğin gelişmesi, istatistiğe dayanan ve önceki kronolojik özdeşleşmeleri yoklamayı ve tarihleri bağımsız ve objektif şekilde tespit etmeyi mümkün kılan bitaraf metotların o zamanlarda olmaması yüzünden tamamlanamadı.

5. "ANTİK" KAYNAKLARIN TARİHLENMESİ SORUNU **Tacitus ve Poggio. Cicero ve Barzizza. Vitruvius Ve Alberti**

Skaliger'in küresel kronolojisinin esasları Eski Çağ kaynaklarının kronolojik işaretlerinin analizi yoluyla kurulmuştur. Bunun kökenleri meselesi ilgi çekicidir. Çağdaş historiografide, "antik" elyazmalarının ortaya çıkışı ile ilgili bir kanıt bulunmamaktadır. Bu eserlerin büyük çoğunluğunun "karanlık çağlar" sona erdikten sonra Rönesans'ta ortaya çıktığı gözlenmektedir. Elyazmaları genellikle buluntuların tarihlenmelerinin eleştirel analizine yardımcı olmayacak şekilde ortaya çıkıyorlardı.

XIX. yüzyılda iki ünlü tarihçi Chochart ve Ross, Cornelius Tacitus'un meşhur "antik" Roma "Tarihi'nin" gerçekte İtalyan hümanist Poggio Bracciolini'nin [21] kalemine ait olduğunu ispatladıkları araştırmalarını 1882–1885 yıllarında ve 1878 yılında yayımladılar

[21], [1195] ve [1379]. İlgilenen okuyucularımız bu meselenin detaylı bir şekilde anlatıldığı kitabı [21] inceleyebilirler. Burada sadece kaydedelim ki, fikrimize göre Tacitus'un "Tarih"i orijinalinin düzeltilmiş halidir, yani yine tamamlanmamış ve kısmen taklittir. Öte yandan, "Tarih"te yer alan olaylar yanlış tarihlenmiştir ve zamanda geriye atılmıştır.

C. Tacitus'un kitaplarının bulunmasının tarihi hakikaten pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır [21]. Quintillian, Valerius Flaccus, Asconius Pedianus, Nonius Marcellus, Probus'un eserlerini, Cicero, Lucretius, Petronius, Plautus, Tertullian, Marcellinus, Calpurn Seculus ve başkalarının bazı çalışmalarını bulup tedavüle sokmuş olan Poggio'dur. Bu buluntuların ortaya çıkma durumu ve elyazmalarının tarihleme hali hiçbir zaman hiçbir belgede açıklanmamıştır. C. Tacitus'un kitaplarının tarihi ile ilgili daha detaylı bilgiler "Antikçağ Orta Çağ'dır" kitabında, 1. bölümde bulunmaktadır.

XV. yüzyılda meşhur hümanistlerden Manuel Chrysoloras, Gemistos Plethon, Basilios Bessarion ve başkaları İtalya'ya geldiler. Bunlar "eski Yunan düşüncesinin" başarılarını Avrupa'ya ilk defa tanıttılar. Antikçağ'ın bugüne kadar bilinen neredeyse bütün eski Yunan elyazmalarını Avrupa'ya Bizans vermiştir. Otto Neugebauer, "Yunan ilmi ile ilgili bilgilerimizin temelini oluşturan elyazmalarının büyük bölümü, sahipleri öldükten 500 ila 1500 yıl sonra yapılan Bizans listeleri'dir" diye yazmıştır [571], s.69.

Skaliger tarihine göre bütün "klasik Eski Çağ edebiyatı" Rönesans döneminde sadece gün yüzüne çıkmıştır. Araştırmanın gösterdiği gibi, kökenlerinin belirsizliği ve "karanlık çağlarda" belgelenmiş verilerin yokluğu bu metinlerin Rönesans'ın arifesinin öncesinde var olmadığını düşündürüyor [544].

Örneğin, Cicero metinlerinin eksik koleksiyonu denilen metinlerin en eski kopyalarının güya IX-X. yüzyıllara ait eserler olduğu söylenmektedir. Fakat eksik koleksiyonun ilk örneğinin "çok önceden yok olmuş olduğu" hemen ortaya çıkıyor. [949].

XIV-XV. yüzyıllarda Cicero'ya ilgi artmıştı ve "1420 yılı civarında Milanolu Profesör Gasparino Barzizza... riskli bir işe başlamıştı. O, "eksik koleksiyondaki" boşlukları, devamlılığın bekası için (!-A.F.) kendi yazılarıyla doldurmaya niyetlenmişti. Ama işini bitirmeden bir mucize oldu. İtalya'daki ücra Lodi şehrinde Cicero'nun bütün retorik eserlerinin toplu metninin yer aldığı elyazmaları bulundu... Barzizza ve öğrencileri bu yeni buluntuya dört elle sarılırlar, eski (tahminen XIII. yüzyıl-A.F.) yazısını zorla çözerler ve nihayet okunaklı bir kopya oluştururlar.

Bunu izleyen kopyalarla birlikte "toplular koleksiyon" oluşturulmuş olur... Bu arada düzeltilemeyecek şeyler olur. Koleksiyonun ilk örneği, yani Lodi elyazması hiç kimse metnin içerdiği zorluklarla uğraşmak istemediği için gözden düşer ve Lodi'ye geri gönderilir. Ve belge geride hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolur. 1428 yılından beri elyazmasına ne olduğuna dair hiçbir şey bilinmemektedir. Avrupalı filologlar hâlâ bu kaybın yasını tutmaktadırlar [949] s. 387-388.

Bu arada, "Barzizza"'nın ters veya Arapça denilen okunuşu, sesli harf olmadan TsTsRB'ye dönüşmektedir. Bu da, TsTsRNe, yani "Cicero" adının ünsüzlerinin temeline benzemektedir.

1.28 ve 1.29 numaralı resimlerde Cicero'nun güya XV. yüzyılda yayımlanmış olan bir kitabında yer alan iki eski minyatür veriliyor [1485], s. 162. 1.28 numaralı resimde Cicero, "Yaşlılık Üzerine" çalışmasını yazarken soldan resmedilmiştir. 1.29 numaralı resimde ise "Dostluk Üzerine" çalışmasını kaleme alırken sağdan tasvir edilmiştir.

Burada tipik bir Orta Çağ kurgusu görüyoruz. Hem Cicero hem muhataplarının üstlerinde Orta Çağ elbiseleri var. XV. yüzyıldaki (veya sonraki) minyatürlerin sahibi açıkça Cicero'nun kendisiyle aynı çağda yaşadığından şüphelenmemiş gibi görünüyor.

1.30 numaralı resimde güya XIV. yüzyılın İtalya freskindeki "antik" Cicero'nun daha eski bir resmi verilmiştir. Cicero'nun burada üç elli biri olarak gösterilmiş olması dikkat çekmektedir! Sağ elini kaldırmış ve "işaret parmağıyla" dikkate çağırıyor veya parmaklarını

Hristiyan hayır duası için biraraya getirmiş, res.1.31. Cicero sol eliyle büyük bir kitabı tutuyor. Üçüncü eli çenesine dokunuyor ve onun düşünceye daldığını gösteriyor. Belki burada, Cicero'nun tasvirinin farklı varyantlarını deneyip fazla çizilen "başarısız elini" boyamayı unutmmuş olan ressamın ihmalkârlığı ile karşılaşılıyor. Ama farketmek lazım ki, Andrea da Firenze'nin büyük ve muhteşem freski Floransa şehrindeki Santa Maria Kilisesi'nin ünlü İspanya şapelini süslemektedir. Belli ki freskin yapılmasına çok ciddi biçimde yaklaşıyorlardı ve zaten resmin bütün detayları titizlikle düşünülmüş ve denetlenmiştir. Biz burada, aynı resimde zaman içindeki hareketlerin açılımının gösterildiği Orta Çağ "çizgi film" geleneği ile karşılaşılıyor. Benzer bir yöntem eski Hint sanatında da kullanılmıştır. Örneğin, çok elli Şiva ve başka Hint tanrılarının çok sayıdaki resmini hatırlamak yeter. Ya da burada, XVII-XVIII. yüzyıllardaki reformcuların eski resimleri yeni politika eğilimine göre değiştirdikleri geç redaktörlük düzenlemesinin izleriyle karşılaşılıyor.

Vakanüvislerin, M.S. XII. yüzyıldaki hangi Orta Çağ kişisini "Cicero" olarak tarif ettiklerini "Orda Rus'unun Başlangıcı" kitabında anlatıyoruz.

Suetonius'un "On İki Sezarın Hayatı" kitabının da ancak yeni kopyaları bulunabilmektedir. Hepsi güya M.S. 818 yılında Einhard'ın elinde bulunan "tek antik elyazmasına" kadar uzanmaktadır [760]. Einhard'ın, "Şarlman'ın Hayatı'nı" yazarken "Suetonius biyografik şemalarını" gayretle tasvir ettiği öne sürülmektedir [760], s.280-281. Bu sözde Fulda elyazması ve bundan çıkarılan "ilk kopyalar" günümüze ulaşmadılar [760], s.281.

Suetonius'un kitabının en eski kopyası güya IX. yüzyılın metni sayılmaktadır. Ama bu kopya ancak XVI. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Öbür kopyalar Skaliger tarihinde XI. yüzyıl sonrasına tarihlenmektedir.

Suetonius'un "Ünlü İnsanlar Hakkında" adlı kitabının parçaları da çok geç ortaya çıkmıştır. Yani, en eski parçası güya M.S. IX. yüzyıl ile tarihlenmektedir. Bu elyazmasını 1425 yılında Almanya'da Poggio Bracciolini bulmuştur...

Gersfeld elyazması varlığını sürdüremedi (geriye sadece Tacitus bölümünden birkaç yaprak kaldı), ancak İtalya'da XV. yüzyıldan sonra yapılan yaklaşık 20 kopyası kaldı" [760], s.337.

"Antik" Suetonius'un aslında hangi dönem ve hangi olaylar hakkında yazdığını "İmparatorluğun Parçalanması: Korkunç Nero'dan Mikail Romanov-Domitian'a Kadar" adlı kitabımızda anlatıyoruz.

"Antik" kaynakların tarihlenmesi XVI-XVII. yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Vitruvius'un "Mimarlık Hakkında" adlı kitabı ancak 1497 yılında bulunmuştur. N.A. Morozov'un ileri sürdüğü gibi [544], k.4, s.624, Vitruvius'un kitabının astronomi konusundaki bölümünde gezegenlerin Güneş etrafında (Güneşin etrafında!) dönme süreleri inanılmaz bir hassasiyet ile belirtilmiştir. Mimar Vitruvius güya M.S. I-II. yüzyıllarda yaşarken bu süreleri astronom Kopernik'ten daha iyi biliyormuş! Ayrıca, Satürn'un dönme süresinin hesabında çağdaş değerlere göre sadece 0,00007 oranında hata payı vardı. Mars için hata payı sadece 0,006 ve Jüpiter için sadece 0,003 idi. Analiz için bkz. [544], c.4, s.625-626.

"Antik" Vitruvius ile XV. yüzyılın harika hümanisti Alberti'nin [18] kitapları arasındaki çok kapsamlı bir paralelliği kaydedelim. Bu arada B sesinin çoğunlukla V sesine dönüşmesi ve tersi nedeniyle Alberti ile Vitruvius arasındaki benzerlik gözden kaçmayacaktır.

1.32. numaralı resme bakınız. Aslında, ALB(V)ERTİ VİTRUVİUS'a kolayca dönüşüyor. Alberti (1414-1472) ünlü bir mimar ve "antik" Vitruvius'un [18], s.3-4, teorisine çok benzeyen temel mimari teorisinin yazarı olarak bilinir. Orta Çağ döneminde yaşayan Alberti "antik" Vitruvius gibi sadece mimarlık teorisini değil matematik, optik, mekanik ile ilgili bilgiler de içeren bir yapıt ortaya çıkarmıştır.

Alberti'nin Orta Çağ yapıtının başlığı, "Mimarlık Hakkında On Kitap", Vitruvius'un benzer antik yapıtının başlığı ile aynıdır. Şimdi iddia edilmektedir ki, "antik" Vitruvius,

Alberti'nin çalışmasını oluştururken öykündüğü nihai ideali olmuştur [18], s.152. Üstelik buna göre, Alberti'nin çalışması "antik bir tavır ile" yazılmıştır. Uzmanlar çok önceleri, Alberti'nin ve Vitruvius'un yapıtlarının parçalarının karşılaştırıldığı tablolar oluşturmuşlardır. Buna göre çalışmaların bazen kelimesi kelimesine aynı olduğu görülmüştür. Tarihçiler bu durumu şöyle yorumluyorlar: "TÜM BU ÇOK SAYIDAKİ PARALELLİK... kendi düşüncelerinin geliştiği o Helenistik-Roma atmosferini yansıtmaktadır" [18], s.89.

Bu durumda, "antik" Vitruvius'un bu kitabı M.S. XV. yüzyılın Orta Çağ atmosferi ve ideolojisine tamamen doğal bir biçimde uymaktadır. Üstelik Alberti'nin Orta Çağ yapıtlarının büyük çoğunluğu "antik tarzda" hazırlanmıştır [18], s.165,167,173. O, "görüntüsü Roma amfityatrosuna benzeyen" bir saray yaratmaktadır [18], s.179.

Bunun sonucunda, Orta Çağ döneminin en önemli mimarı İtalya'nın şehirlerini "antik" binalarla doldurmuştur. "Bunlar XV. yüzyılda değil ama bugün eskinin taklidi sayılmaktadır". Kitaplar da çok sonra arkaik olarak değerlendirilecek bir tarzda yazılmaktadır. Ve ancak BUNDAN SONRA, M.S. 1497 yılında "antik mimar Vitruvius'un" Orta Çağ Alberti'sinin analogik kitabıyla bazen neredeyse birebir eşleşen kitabı ortaya çıkmaktadır. XIV-XV. yüzyılların mimarlarının kendi faaliyetlerinin "eskinin taklidi" değil eskinin ta kendisi olduğunu düşündükleri izlenimi doğuyor. "Taklit" teorisi de çok daha sonra, Orta Çağlar ile "antik dönem" arasındaki uyumu açıklamak zorunda kalan Skaliger tarihçilerinin çalışmalarında ortaya çıkacaktır.

Benzer bir durum bilimsel literatürde de görülmektedir. Burada Avrupalı bilginlerin Öklid, Arşimet ve Apollonius ile tanışıklığının tarihini hatırlatmak uygundur, çünkü daha önce gördüğümüz gibi Orta Çağ "antik bilimin başarılarının" yeniden doğduğu bir dönem olmuştur.

Bilim tarihçisi M. Vigodskiy: "ÖKLİD'in "ELEMENTLERİ'NİN" HIÇBİR ANTİK ELYAZMASI bize ulaşmadı... BİLDİĞİMİZ EN ESKİ ELYAZMASI 888 YILINDA YAPILAN BİR KOPYADAN İBARETTİR... X-XIII. yüzyıllardaki çok sayıda elyazması bulunmaktadır" diye yazmıştır [321], s.224. Res.1.33'de Öklid'in güya 1457 tarihli "Geometri" kitabının baskısından bir sayfa gösterilmektedir. Bu sayfada "Roma'nın Manzarası" resmi yer almaktadır. [1374], s.103. "Antik" Öklid'in kitabında "antik" Roma değil de Orta Çağ Roması'nın resminin yer alması hayli dikkate değerdir. Örneğin, ön planda bir Hristiyan gotik katedrali açıkça görünmektedir. Yorumcular burada "Ara Coeli gibi Hristiyan anıtları'nın gösterildiğini belirtmektedirler. [1374], s.103.

Bu, "Öklid'in" bir Orta Çağ yazarı olduğuna dair açık bir ima içermektedir. Öklid'in kim olduğunu "Slavların Kralı" adlı kitabımızda anlatıyoruz. Res.1.34'de Pisagor, Öklid, Batlamyus, Tuvalkain, Aristoteles, Cicero, Priscian'nın eski görüntüleri (soldan sağa) verilmiştir. Res.1.34a'da Batlamyus'un eski portresi gösterilmektedir. Batlamyus Orta Çağ bilim adamı olarak tanıtılmıştır. Batlamyus'un meşhur Almagest'inin tarihlenmesi için "Yıldızlar Tanıklık Eder" adlı kitabımıza bakılabilir. Tarihin Orta Çağ tarihi olduğu ortaya çıkıyor, en azından M.S. VII. yüzyıldan sonrası.

Matematik tarihçisi İ. Başmakova "antik" Diophantus'un yazdığı "Aritmetik'in" ilk Latince çevirisinin yayımlanmasından önce Avrupalı bilim adamlarının onun eserlerini tanımadan Diophantus'un cebirsel yöntemini kullandıklarını bildiriyor [250], c.25. İ. Başmakova bu durumu sadece biraz çelişkili olarak nitelendiriyor. "Aritmetik'in" ilk baskısı M.S. 1575 yılıyla tarihleniyor.

Kopernik, Batlamyus'un Almagest'ine hemen devam ederken - hatırlayın ki, Almagest yayınlarına ilgi Kopernik'in çağından hemen önce başlıyor (bkz. "Yıldızlar Tanıklık Eder", bölüm 11) - Fermat da (1601-1665) o kadar hızlı şekilde Diophant'a devam etmişti.

"Antik" Arşimet'in vakayinamelerinin ve basılı yayınlarının tarihi artık bildiğimiz şablona uymaktadır. İ.N. Veselovskiy, Arşimet'in tüm çağdaş yayınlarının temelini XV.

yüzyıla ait olan KAYBOLMUŞ bir vakayiname ve ancak 1907 yılında bulunmuş olan Konstantinopolis palimpsesti olduğunu bildirmektedir.

"Antik" Arşimet'in elyazmalarının Avrupa'ya ilk defa ancak 1204 yılında ulaştığı kabul edilir. İlk çevirisi güya 1269 yılında yapılmıştır. Fakat tam metni ancak 1884 yılında bulunmuştur. Yani on dokuzuncu yüzyılda. İlk basılı nüshası güya 1503 yılında yapılmış. İlk Yunanca baskısı ise 1544 yılında. "Arşimet'in çalışmaları bilimsel dolaşıma bundan sonra girmiştir." [40], s.54-56.

Res.1.35'de Arşimet'in "Opera" kitabından güya kendisinin XV. yüzyıldaki portresini veriyoruz. Karşımızda, çalışma odasında bulunan tipik bir Orta Çağ bilim adamı bulunuyor. Yorumcular bu duruma işaret etmeden yapamazlardı: "Çalışma odası Rönesans tarzında sunulmaktadır" [1229], s.87.

"Antik" Apollonius'un "Konik kesitler" kitabı ancak 1537 yılında yayımlanmıştır. Dahası, "konik kesitlerin (elips) astronomi için önemini keşfeden ilk kişi olan Kepler, Apollonius'un tüm çalışmalarının yayımlanmasını görecektedir kadar yaşamamıştır. Aşağıdaki üç kitap... ilk kez latince çeviri olarak (yine yalnızca çeviri!-A.F.) 1631'de yayımlanmıştır" [740], s.54. Yani, "antik" Appolonius'un yapıtı, XVI-XVII. yüzyıllara ait Kepler çağında, ancak bu "antik" çalışmanın tarif ettiği nesnelere anlamı bulduktan sonra tamamen yayımlanmıştır.

Bu arada, "antik" Appolonius'un yapıtları sadece Polonyalı Kopernik'in düzeltilen yazıları olamaz mı? Apollonius adı POLONYUM adıyla, yani Polonyalı, Polonya asıllı, Polonius'la hemen hemen özdeştir. Astronom Kopernik (1473-1543) astronom Kepler'den hemen önce yaşadı (1571-1630). Kopernik, Tycho Brahe ve Kepler hakkında daha ayrıntılı bilgiler "Yıldızlar Tanıklık Eder" adlı kitabımızda yer almaktadır, bkz, b.10-11.

6. ORTA ÇAĞ'DA ZAMAN ÖLÇÜMÜ. TARİHÇİLER "ORTA ÇAĞ TARİHLEMELERİNİN KAOSU" HAKKINDA KONUŞUYORLAR. GARİP "ORTA ÇAĞ ANAKRONİZMLERİ"

Skaliger kronoloji versiyonu hiç de tek değildi. Ondan çok önemli bir şekilde farklı olan rakip versiyonlar da vardı. E. Bickerman "Orta Çağ tarihlemelerinin kaosu"ndan teessüfle bahsediyor, [72], s.73. Ayrıca, eski belgelerin incelenmesi, zaman konusundaki eski kavramların modern olanlardan önemli ölçüde farklı olduğunu göstermektedir. "XIII –XIV. yüzyıllardan önce zaman ölçüm aletleri nadir bulunur idi, lüks eşya idi. Her bilim adamında yoktu. İngiliz Valheriy... saatinin olmamasının 1091 yılındaki ay tutulması gözleminin doğruluğunu engellediğinden yakınıyordu" [1461], s.68.

"Orta Çağ Avrupası'ndaki olağan saat güneş saati (res.1.36-A.F.)... kum saati ve clepsydra (su saati) idi. Ama güneş saatleri sadece açık havalarda uygun oluyordu ve su saatleri nadir bulunuyordu" [217], s.94. M.S. IX. yüzyılın sonunda zamanın ölçümü için mumlar kullanılıyordu. Örneğin, İngiliz Kralı Alfred seyahat sırasında eşit uzunluktaki mumları alırdı ve onların birbiri ardına yakılmasını emrederdi [217], s.94. Aynı sayım XIII-XIV. yüzyıllarda hâlâ uygulanmaktaydı, örneğin V. Şarlman zamanında. Res.1.37'de su saati modellerinden birinin eski resmi gösterilmiştir.

"Rahipler göğün iki gözlemi arasında kutsal kitapların okudukları sayfalarının veya telaffuz ettikleri zeburların sayısı ile zamanı değerlendirirdi. Nüfusun çoğunluğu için ana işaret kilise çanlarıydı" [217], s.94. Ama astronomik gözlemler için SANİYE ibresi olan saat gerekiyor! Fakat "Avrupa'da mekanik saatin icat edildiği ve dağıtıldığı dönemden sonra bile SAATLERDE YELKOVANIN ÇOK UZUN BİR SÜRE OLMADIĞI" ortaya çıkıyor [217], s.95. Res.1.38'de güya 1454 yılındaki kitapta tasvir edilen mekanik saat gösterilmiştir. Orta Çağlar'da gerçek zamanın ölçümündeki yanlışlıkla, sofistike kronolojik köleliğin gelişmesi birbiriyle çelişiyor. Örneğin, "dünya zamanını... ölçmek için kullanan zaman dilimleri Kutsal

Kitap olaylarının ölçülmesi için kullanıldığında... tamamen farklı bir süre halini alır... Augustinius her yaratma gününü bir binyıla eşitliyordu (!-A.F.) ve insanlığın tarihinin süresini belirlemeye çalışıyordu" [217], s.109-110.

“Anakronizm gibi Orta Çağ tarihinin ayrılmaz bir özelliği” bizim için önemlidir.

GEÇMİŞ, ÇAĞDAŞ DÖNEM GİBİ AYNI KATEGORİDE ÇİZİLMEKTEDİR... İNCİL’DEKİ KARAKTERLER VE ANTİK KİŞİLER ORTA ÇAĞ DÖNEMİ GİYSİLERİ İLE YER ALIYORLAR... Bir Orta Çağ ahlakçısı... antik Romalılara nezaket - özel şövalye haysiyeti - atfediyor... Eski ve Yeni Ahitlerin çağları basit bir zaman dizisinde bulunmaz. Eski Ahit’teki her olay ve her kişi Yeni Ahit çağındaki benzer bir fenomenle eşleşmektedir... Katedrallerin kapılarının üzerindeki Eski Ahit kralları ve patrikleri ile antik bilgiler ve İncil kişileri arasındaki komşuluk kronolojik olarak uyumsuzluk göstermektedir... XI. YÜZYILIN SONUNDA HAÇLILAR KURTARICININ CELLATLARININ SOYLARINI DEĞİL, AMA CELLATLARIN KENDİLERİNİ CEZALANDIRDIKLARINA KANIYDİLER” [217], s.117-118. Bu olay yeterince anlamlıdır. Buna yeniden döneceğiz. Aslında olaylar yüzyıl sonra, XII. yüzyılın sonunda XIII. yüzyılın başlangıcında meydana geldi. "Slavların Kralı" ve "Orda Rus’unun Başlangıcı" adlı kitaplarımıza bakınız.

Çağdaş tarihçiler, Skaliger kronolojisine dayanarak, Orta Çağ’ın büyük ölçüde “çağları ve kavramları karıştırdığını” ve Orta Çağ yazarlarının, sadece "kendi cehaletleri yüzünden”, “antik” Kutsal Kitap dönemini Orta Çağ dönemi ile özdeşleştirdiklerini düşünüyorlar.

Orta Çağ sanatçıları, örneğin, her zaman İncil’deki karakterleri ve "antik" kişileri Orta Çağ dönemindeki elbiselerle tasvir ediyordu. Ama ayrıca, "anakronizme duyulan garip bir aşk" şeklindeki olağan açıklama dışında, tamamen farklı bir bakış açısı da mümkündür. Şöyle ki, Orta Çağ tarihçilerinin ve sanatçılarının tüm bu iddiaları gerçeği oldukça yansıtıyor ve şimdi onları sadece yanlış Skaliger kronolojisini takip ettiğimiz için anakronizm sayıyoruz.

Skaliger kronoloji versiyonu birkaç Orta Çağ kronoloji kavramından sadece birini kaydetmiştir. Diğer başka versiyonlar da, önceleri, bugün kabul edilen kronoloji ile birlikte yer alıyordu.

Örneğin, M.S. X–XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu, Skaliger versiyonuna göre, güya M.S. VI. yüzyılda çöken "antik" Roma İmparatorluğu’nun doğrudan devamı sayılıyordu [270], s.1, s.16. İşte, çağdaş bakış açısından oldukça garip görünen Orta Çağ anlaşmazlığının izleri: "Petrarca... filolojik ve psikolojik gözlemlere dayanarak, Avusturya dük evine Sezar ve Nero tarafından verilen (M.S. XIII. yüzyılda! - A.F.) ayrıcalıkların sahte olduğunu öne sürmüştü. O zaman, bunu kanıtlamak lazımdı" [270], s.1, s.32.

Çağdaş tarihçi için, bkz. [270], "antik" Sezar ve Nero’nun ancak M.S. 1273 yılında, yani Sezar ve Nero’dan 1200 yıl sonra hüküm sürmeye başlayan Orta Çağ Avusturya dük evinin çağdaşları olduğu düşüncesi elbette saçmadır. Ama gördüğümüz gibi, XIV. yüzyılda Petrarca’nın Orta Çağ muarızları hiç de böyle düşünmüyorlardı: O zaman, bunu kanıtlamak lazımdı" [270], s.1, s.32.

E. Priester, bu ünlü belgeler konusunda, “tüm ilgililer bunların açık ve insafsız sahtekârlıklar olduğunu anlıyordu, (işte bu gerçeğin bugünkü yorumu - A.F.) ancak onlar bu duruma "kibarca" göz yumdular” tespitinde bulunmuştur, [691], s.26. ”Antik“ olayları XI–XVI. yüzyıllar dönemine taşıyan anormal derecede çok sayıdaki anakronizm, Orta Çağ Alman vakayinameleri ve metinlerinde yer almaktadır. Daha detaylı bilgi için bkz. [469].

Okuyucu, örneğin, sanki ünlü gladyatör dövüşlerinin sadece "uzak antik geçmişte" olduğu düşüncesine alışmıştır. Ama böyle değildir. V. Klassovski [389]’da, "antik" Roma’daki gladyatör dövüşlerinden bahsedip hemen ekliyor ki, BU DÖVÜŞLER, M.S XIV. YÜZYILIN ORTA ÇAĞ AVRUPASI’NDA GERÇEKLEŞİYORDU! Örneğin, yaklaşık 1344 yılında Napoli şehrinde düzenlenen ve Napolili Johanna (Johanna of Naples) ve Macaristanlı Andrey’in (Andrew of Hungary) bulunduğu gladyatör dövüşlerinden bahsediyor [389], s.212.

Bu Orta Çağ dövüşleri, "antik olanlardaki gibi", SAVAŞÇININ ÖLÜMÜYLE BİTİYORDU [389].

7. İNCİL METİNLERİNİN KRONOLOJİSİ VE TARİHLENMESİ

Dinî kaynakların tarihleri karanlık ve karışıktır. İncil'in kronolojisi ve tarihlenmesi oldukça belirsiz niteliktedir ve geç Orta Çağ dönemindeki Hristiyan din bilginlerinin otoritesine dayanmaktadır.

Tarihçiler şunu yazıyorlar: "Yeni Ahit kitaplarının kaynaklarının gerçek tarihi ile kilisenin savunduğu tarih birbirini tutmuyor.... Şimdi kabul edilen (bazı-A.F.) Yeni Ahit kitaplarının düzeni kilise geleneği tarafından tespit edilen düzenin tam tersidir... Yeni Ahit kitaplarının yazarlarının gerçek isimleri... meçhuldür" [444], s.264.

Daha sonra göreceğimiz gibi, Eski Ahit kitaplarının Yeni Ahit kitaplarına güya öngeldikleri şeklindeki bugün kabul edilen bakış açısı birçok şüpheye yol açmakta ve yeni ampirik-istatistiksel tarihleme yöntemlerinin sonuçlarıyla çelişmektedir. Bu nedenle, Kutsal Kitapların bugüne kadar korunan elyazmalarının yaşı meselesini ele almak yerindedir. Bu elyazmalarının Orta Çağ kökenli olduğu ortaya çıkmaktadır.

"[Yunan] Kutsal Kitap'ın az çok korunmuş tam nüshalarının en eskileri İskenderiye, Vatikan ve Sina elyazmalarıdır" Her üç elyazması... M.S. IV. yüzyılın ikinci yarısı ile tarihleniyor (Paleografik olarak, yani "el yazısı tarzı" gibi belirsiz bir kavrama göre-A.F.). Elyazmalarının dili Yunanca... en az bilgi Vatikan elyazmaları hakkındadır, bu eserin 1475 yılı civarında, Vatikan'a nasıl ve nereden geldiği belli değildir... İskenderiye elyazmasının 1628 yılında patrik Kirill Lucaris tarafından İngiliz kralı I. Charles'a [444], s.267-268 hediye edildiği bilinmektedir. Sina elyazması ancak XIX. yüzyılda K. Tischendorf tarafından bulunmuştur [444], s.268-270.

Bu yüzden, Kutsal Kitap'ın bütün üç en eski elyazması yalnızca M.Ö. XV. yüzyıldan sonra ortaya çıkıyorlar. Bu belgelerin itibarı XIX. yüzyılda, "el yazısı tarzına" dayanan K. Tischendorf tarafından yaratılmıştır. Ancak paleografik tarihleme yöntemi fikrinin önkoşulu başka belgelerin küresel kronolojisinin bilinmesidir. Dolayısıyla, herhangi bir şekilde bağımsız tarihleme yöntemi olamaz. Kesinlikle bildiğimiz tek şey, bu İncil kitaplarının tarihinin sadece 1475 yılına kadar izlenebildiğidir. Diğer bir ifadeyle, az ya da çok tamamlanmış başka Yunanca "eski" Kutsal Kitap bulunmamaktadır [444].

Çeşitli İncil yazılarından en eskileri, güya M.S. VI. yüzyıla ait olan Zekeriya'nın Kehaneti elyazması ve Malaki elyazmasıdır. Bu arada, bunların tarihlerinin de paleografik yöntemlerle tespit edildiğini belirtelim [444].

Kutsal Kitap'ın korunmuş elyazmalarının en eskileri Yunanca yazılmışlardı [444], s.270. Kutsal Kitap'ın M.S. IX. yüzyıldan önce (!) yazılmış İbranice elyazması bulunmamaktadır. Daha yakın tarihliler, örneğin güya XIII. yüzyıldaki elyazmaları ise birçok ulusal kütüphanede bulunmaktadır. En eski İbranice elyazması- Peygamberlerin Kitapları'nın bir bölümü- güya M.S. 859 yılı ile tarihleniyor [444] s.270.

En eski olan sonraki iki elyazması şunlar: Birincisi "M.S. 916 yılına tarihlenmiştir ve Peygamberlerin Kitapları'nı kapsamaktadır. M.S. 1008 tarihli ikincisi ise Eski Ahit'in tüm metnini içermektedir" [444], s.270. Ancak, birinci elyazması, kâtip tarafından işaret edilen bir tarih, yani 1228 yılı damgalıdır. Burada verilen sözde Babil harfleri noktalamasına göre, bugün, bu yılın "Seleukos Çağ'ına" göre işaretlenmiş olduğu kabul edilir. Bu da bize M.S. 916 yılını veriyor. Ancak, bu tür bir onay için ciddi gerekçeler belirtilmemektedir. Ve 1228 yılının miladi takvime göre kabul edilmiş olması mümkündür [543], s.263-264. Ama o halde, bu elyazması X. yüzyıla değil XIII. yüzyıla ait çıkmaktadır.

Eksiksiz Eski Ahit Kutsal Kitabı'nı içeren en eski İbranice elyazması ancak M.S. 1008 yılına hamledilebilmektedir [444], s.270.

Kutsal Kitap'ın kanonunun sözde 363 yılında Laodikeia Konsili tarafından onaylanmış olduğu varsayılmaktadır, ancak bunun veya daha erken Konsillerin kararnameleleri mevcut değildir [765], s.148. Aslında, kanon resmen 1545 yılında Reformasyon sırasında toplanan ve 1563 yılına kadar süren Trento Konsili'nde resmi hale getirilmiştir. Res.1.39'da ve 1.39a'da Titian'ın resmi ve Titian'ın konsilin toplantısını tasvir eden eski gravürü gösterilmektedir.

Trento Konsili'nin emriyle çok sayıda apokrif kitap yok edildi, isim verirken, "Yahudi ve İsrail Kralları Hakkında Kronik" [765]. Bu kitapları artık asla okuyamayacağız ama bir şey kesinlikle söylenebilir. Bunlar, eski tarihi, Skaliger tarihçilerinin kazanan grubunun kitaplarında anlatıldığı gibi tanımlamadıklarından ötürü yok edildiler.

Kaydedelim ki, apokriflerin sayısı kanonik... olarak kabul edilen yazılardan çok daha fazlaydı. İncil elyazmalarının ezici çoğunluğunun tarihlenmeleri paleografiye dayanmaktadır. Belirttiğimiz gibi, bu "tarihleme" önkoşulu, önceden bilinen Skaliger kronolojisine tamamen bağlıdır. Kronolojinin değişmesi tüm paleografik tarihleri de otomatik olarak tamamen değiştirmektedir.

Önemli bir örnek verelim: "İngiliz Nash, Mısır'dayken, bilim adamlarının tarihlenmesi konusunda ortak bir fikre varamadığı Yahudi papirüs elyazmasının bir parçasını satın aldı [444], s.273. Nihayet metnin miladi çağın başlangıcına ait olduğunda fikir birliğine varıldı. Ve işte, "ileride Kumran elyazmaları bulunduktan sonra Nash'in papirüsü ile Kumran elyazmalarının "el yazılarının" birbiriyle karşılaştırılması, sonuncusunun çok daha eski olduğunu tespit etmek fırsatını verdi" [444], s.272-273. Böylece, "tarihi konusunda çözüme varılamayan" papirüsün bir parçası pek çok başka belgeyi peşine takıyor. Ve bununla birlikte tomarların (Kumran-A.F.) tarihlenmesinde bilim adamları arasında çelişkiler ortaya çıkmıştır (M.S. II. yüzyıldan Haçlı seferleri zamanına kadar) [471], s.47.

Milattan sonraki dönemle tarihlenenin, Kumran elyazmalarının radyokarbon incelemesinin yapıldığı 1962 yılından sonra tasdik edilmiş olduğu kabul edilir. Ancak, aşağıda anlatacağımız gibi, radyokarbon yöntemi, aslında, elde edilen radyokarbon tarihlerinin çok geniş dağılımı yüzünden bizden 2-3 bin yıl önceki olaylara uygulanmaz. Bu dağılım, 1.000-2.000 yıllık numuneler için bin ya da iki bin yıla ulaşır.

Kitapta [444] Kumran elyazmaları için M.S. 68 yılına ait tarih belirlendiği halde, ancak Amerikan tarihçi S. Tseytlin "bu metinlerin Orta Çağ kökeninde" [444], s.27 ısrar ediyor.

İncil elyazmaları hakkında daha fazla ayrıntıyı "Kutsal Kitap Rus'u" kitabında, bölüm 2'de anlatacağız.

8. ESKİ METİNLERİ OKUMADAKİ ZORLUKLAR VE BELİRSİZLİKLER. SESLENDİRME SORUNU.

8.1. Sadece Ünsüzler İle Yazılan Eski Metinler Nasıl Okunur?

İncil metinlerinin diğer parçalarının bugün mevcut olan tarihleri ayrıca dikkatli inceleme gerektiriyor. Örneğin İncil veya eski Mısır eserleri gibi eski elyazmalarının ezici çoğunluğunu okumak teşebbüsünde çoğunlukla zorluklar ortaya çıkıyor. "Eski Ahit'in ilk dili konusundaki incelememizin ilk adımından itibaren şaşırtıcı önem taşıyan bir gerçek ile karşıyoruz. Bu gerçek, yazılı İbranice'de ne sesliler ne de onların yerini alan işaretler olduğudur... Eski Ahit'in kitapları yalnızca ünsüzler ile yazılmıştır" [765], s.155.

Bu durum tipiktir. Örneğin, Eski Slav metinleri ünsüzlerin bir dizisidir ve hatta bazen "seslendirici işaretler" olmadan sözlere ayrılamaz. Yani, sessiz harflerin aralıksız akımıdır.

Eski Mısır metinleri de yalnızca sessiz harflerle yazılıyordu. “(Mısır–A.F.) krallarının isimleri (çağdaş literatürde - A.F.) TÜMÜYLE KEYFÎ ŞEKİLDE kararlaştırıldı, yani ders kitaplarında kabul edilmiş olan şekilde. Bu şekiller birbirinden büyük ölçüde farklıdır ve bunları herhangi bir surette düzeltmek imkânsızdır, çünkü bunların hepsi geleneksel hale gelmiş KEYFÎ OKUMANIN (! – A.F.) sonucudur” [72], s.176.

Muhtemelen yazı malzemelerinin Eski Çağ’da nadir bulunur ve pahalı olması, kâtiplere, yazarken sesli harflerden vazgeçerek malzemedan tasarruf ettiriyordu.

“Ancak İbranice İncil’i ya da elyazmasını ele alırsak, onlarda, eksik sesli harfleri ifade eden noktalar ve başka işaretlerle doldurulan sessiz harfler esasını buluruz”. Bu işaretler eski İbranice Mukaddes Kitap’ta yer almıyordu. Kitapları ünsüz harflerden okuyorlardı, kendilerinin okuyabileceği şekilde ve anlam ile ve sözlü hikâyelerin görünürdeki gereklerine göre sesli harflerle doldurarak” [765], s.155.

Ama zamanımızda da sadece sessiz harflerle yazılmış yazıların ne kadar doğru olabileceğini tahmin edin, örneğin, KBL kombinasyonu kabala, kabile, kabiliyet, kablo, kabul v.b., RST kombinasyonu ise rasat, rast, rest, restoran v.s. anlamlarına gelebildiğinde. Eski İbranice’de ve diğer eski dillerdeki esassız seslendirme oranı istisnai şekilde büyüktür. Ünsüzlerin birçok kombinasyonu onlarca farklı tarzda seslendirilebilir [765]. Gesenius "yazımın bu tarzının ne kadar kusurlu ve belirsiz olduğunu anlamak kolaydır" diye yazmıştır. [765]’den alıntı.

T.F. Kurtis de, "elyazmalarının anlamı rahipler için bile son derece tartışmalıydı ve anlaşılması sadece elyazmasının nüfuzu yoluyla mümkündü" diye kaydetmiştir. [765]’den alıntı, s.155. Robertson Smith, "çoğunlukla iki anlamlı olan metin... ve sözlü okuma dışında kitap okuyanların başka rehberleri yoktu. Onların takip edebildikleri gramer kaidesi yoktu. Kendilerinin yazdıkları Yahudi dili, çoğunlukla, eski dilde mümkün olmayan sözlü yapılandırmalara yol açıyordu [765]’den alıntı, s.156. Skaligner tarihinde bu durumun yüzyıllar boyunca sürdüğü düşünülmektedir [765].

İbranice Mukaddes Kitabı’nın bu ciddi kusuru ancak M.S. VII. veya VIII. yüzyıllardan sonra, masoretlerin (massorettes) Kutsal Kitap’ı işlediği ve “sesli harflerin yerine konulan işaretler” eklediği zaman ortadan kaldırılmıştır. Ancak onların kendi sezgileri ve çok kusurlu sözlü gelenekleri dışında hiçbir rehberleri yoktu. Bu durum İbranice erbabı için hiç de sıradan değildir” [765], s.156 – 157.

Driver, “Yahudiler VII. ve VIII. yüzyıllardaki Masoretler zamanından itibaren, verilen zararı tamir etmek için artık çok geç kaldıklarında, kendi kutsal kitaplarını fevkalade bir özenle korumaya giriştiler” diye belirtmiştir. Bu özenin sonucu, yürürlükteki orijinal metin ile eşit düzeyde yapılan yanlışların ebedileştirilmesi idi [765]’ten alıntı, s.157.

“Ortak görüş, seslilerin İbranice metne, M.Ö. V. yüzyılda Ezdra tarafından konulduğu yönündeydi. XVI. ve XVII. yüzyıllarda Levitta ve Kapellyus Fransa’da bu görüşü çürütüp sesli işaretlerin ancak masoretler tarafından tanıtıldığını gösterdikleri zaman... bu keşif Protestan Avrupa çapında büyük bir sansasyon yarattı. Birçok kişi yeni teorinin dinin tam olarak devrilmesine yol açacağını düşündü. Sesli işaretler ilahi ilhamın işi olmayıp insanın, hem de yakın zamandaki bir icadıysa, yazının metnine nasıl güvenilebilirdi?... Bu keşif ile artan tartışmalar Modern İncil eleştirisinin tarihindeki en sıcak olanlardan biriydi ve bir yüzyıldan fazla sürdü. Sonunda bunlar durdu. Yeni görüşün doğruluğu herkes tarafından tanındı” [765], s.157-158.

Ama bu durumda bir meşru soru ortaya çıkar. İncil metinlerinin seslendirilmesi etrafındaki böyle yoğun tartışmalar ortaya çıkmış ve XVI–XVII. yüzyıllarda sürmüşse, bundan, bu seslendirmelerin kendisinin henüz yeni yapıldığı sonucu çıkmaz mı? Belki XV–XVI. yüzyıllarda? Ve zaten, herhalde, herkes bu seslendirme versiyonunu kabul etmediği için bu versiyon mukavemet ile karşılaşmıştı. Bunu aşmak zorundaydı. Muhtemelen, güçlkle. Ve ancak daha sonra, “Kutsal Kitap’ın bu massoret çözülmesi” (Levitt ve Kapellyusom

tarafından?) Kutsal Kitap metinlerinin otoritesini göstermek için, hayalet M.Ö. VII–VIII. yüzyıllarına taşındı.

Herhalde, Kuran’da da durum aynı. Arapça yazımının... 7. yüzyılın ortalarında, Kuran’ın ilk yazımı gerçekleşirken, daha da geliştiği bildirilmektedir. 7. yüzyılın 2. yarısında ek satır, satır üstü ve satır altı işaretleri, yazılışı birbirine benzer harflerin ayrılması, ünlü harflerin... gösterilmesi, ünlü harflerin ikilenmesi için yürürlüğe sokuldu [485], s.41. Diğer kaynaklara göre, sesli harfler ancak VIII. yüzyılın ikinci yarısında El-Halil Bin Ahmed [485], s.39, tarafından tanıtılmıştır. Bütün bu faaliyet XV–XVI. yüzyıllara ait olabilir mi?

8.2. Orta Çağlarda R Ve L Sesleri Sıkça Karıştırılıyordu

Orta çağlarda R ve L seslerinin sık sık birbirlerine dönüştüklerini somut örneklerle göstereceğiz. Bu karışıklığa özellikle ünlü Amsterdam kentinin Orta Çağ adında rastlanıyordu. Ona, ya AmsteRdam, ya AmsteLdam, ya AmsteLodami (Amstelodami) deniyordu, bkz [35] s. XLI. Biz burada daha ilginç bir yaklaşım sunuyoruz. Res.1.40’da, Amsterdam’da 1625 yılında yayımlanan seyrüsefer kitabının başlık sayfası gösterilmiştir.

Burada şehrin adı AMSTERDAM olarak verilmektedir, yani artık bugün kabul edilen şekilde, R harfiyle. Ama başlık sayfasının hemen alt kısmında tasvir edilen eski bir gravürde şehrin eski adını, ilginç bir şekilde AMSTELREDAM olarak görüyoruz, res.1.41. Yani, orada çoğunlukla birbirlerine dönüşen R ve L sesleri aynı anda mevcuttur. Sonuç olarak tuhaf bir AmsteLRedam kombinasyonu meydana gelmiş. Res.1.41’de, Amsterdam’ın Amstelodami (geçiş L - R) olarak yazıldığı eski bir haritanın bir parçası gösterilmiştir.

Yani, nispeten yakın zamanlarda bile, örneğin Avrupa’daki şehirlerin isimlerinin hâlâ “karıştırıldığını”, seslerinin hissedilir ölçüde değiştiğini görüyoruz. Bunlar, çağdaş tipografik dönemde nihai olarak tespit edilinceye kadar. Bu tür çok sayıda başka örnek aşağıda verilmiştir.

9 . SKALİGER COĞRAFYASINDAKİ İNCİL OLAYLARI VE ONLARA BAĞLI SORUNLAR

9.1. Arkeoloji Ve Eski Ahit

Günlük kelimelerin seslendirilmesi ilke meselesi olmasa da, eski metinde şehrin, ülkenin, kralın v.b. ismi söz konusu olduğunda durum tamamiyle değişir. Aynı terimin seslendirilişinin onlarca ve yüzlerce farklı seçenekleri ortaya çıkar. Ve burada Skaliger tarihi, şehirlerin, ülkelerin v.b.’nin sesli harfleri olmayan Kutsal Kitap adlarını Skaliger kronolojisine, Kutsal Kitap olaylarını ise münhasıran Yakın Doğu’ya getiren hipotetik lokalizasyona göre “özdeşleştirmektedir”.

Arkeolog Millar Burrows, Skaliger coğrafyasının doğruluğundan emin olduğunu gösteriyor. "Aslında... arkeolojik çalışma kutsal kitaplardaki mesajların güvenilirliğine en güçlü güvenceyi kesinlikle veriyor" diye yazıyor, [444]’ten alıntı, s.16. Arkeoloji alanında modern otoritelerden biri, Amerikalı William Albright çok belirsiz olarak şöyle yazmıştır, "arkeolojinin (çağdaş Filistin’deki kazı işleri kastediliyor – A.F.) Eski Ahit geleneğinin tarihe önemli ölçüde uygunluğunu tasdik ettiğinden şüphe duyulamaz”, [444]’a göre alıntı, s.16. Ayrıca bkz. [1003], [1443]. Ancak, Albright 1919-1949 yılları arasında İncil arkeolojisinin bütünüyle karmakarışık olduğunu, kronoloji konusunda farklı görüşleri uyumlu hale getirmenin mümkün olmadığını ve “gerçekten bu durumlarda Filistin ile ilgili verilerin Eski Ahit’i açıklamak için kullanılmadığını itiraf etmektedir”, [444]’e göre, s.16.

Britanya Müzesi Direktörü F. Kennon, arkeolojinin “XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki yıkıcı şüphecilik”i çürüttüğünde kesinlikle ısrar ediyor, [444]’e göre alıntı. V. Keller “Ama Ne De Olsa İncil Haklıdır!” başlığı altında önemli bir kitap bile yayımlamıştır [1219].

Kitapta okuyucuyu, İncil bilgilerinin Skaliger yorumlanmasının doğru olduğuna ikna etmeye çalışmaktadır.

Ama ünlü arkeolog ve bu arada İncil olaylarının Skaliger lokalizasyonunun doğruluğu ve tarihlenmesinin ateşli bir taraftarı olan L. Raytom tarafından iletilen bilgiler şöyledir: "BULUNTULARIN EZİCİ ÇOĞUNLUĞU HİÇBİR ŞEYİ İSPATLAMAZ ve HİÇBİR ŞEYİ ÇÜRÜTMEZ. Onlar tarihin zeminini ve kurgusunu oluşturur... Maalesef, vasat okuyucuya uygun birçok çalışma Kutsal Kitap’ı ispatlamak arzusu ile doludur. KANITLAR YANLIŞ VE YARI-DOĞRU SONUÇLAR OLUŞTURMAK AMACIYLA KÖTÜYE KULLANILMIŞTIR”, [444]’ten alıntı, s.17.

XIX. yüzyılda K.D. Rich, O.G. Leyyard, P.E. Botta Mezopotamya’da arkeolojinin öncüleri oldular. Ancak onlar çalışmalarının finanse edilmesi için gereken para yardımını almak için, buldukları kadim şehir harabelerini “tam da o İncil şehirleri” ile oldukça keyfi olarak özdeşleştirerek kendi buluntuları için sansasyonel bir reklama başvurmak zorundaydılar.

Ama maddi deliller biriktikçe ciddi zorluklar açığa çıktı. Somut vakalar Eski Ahit’in tüm kitaplarının Skaliger coğrafya ve zaman lokalizasyonlarının kesin arkeolojik kanıtlarının olmadığını göstermektedir. XX. yüzyılda, ünlü arkeolog L. Vulli “İncil Ur’u” ile özdeşleştirmeye çalıştığı şehri kazıp buldu. Ancak “maalesef Yakın Doğu tarihinin II. binyılı kapsamındaki (İncil’deki İbrahim ile ilgili) olayları kronolojik açıdan tatmin edici bir şekilde tarihlenmenin imkânsız olduğu kabul edildi” [1484], [444] , s.71.

Skaliger tarihi İncil patriklerinin tam olarak ve sadece çağdaş Mezopotamya ve Suriye’de faaliyet gösterdiklerinde ısrar etmektedir. Bu arada hemen, şu itiraf edilmektedir. “Suriye ve Mezopotamya’da, İbrahim, İshak ve Yakup patriklerle ilgili yapılan oldukça verimli kazılar sonucunda elde edilen bilgiler yetersizdir, hatta hiçbir bilgi elde edilememiştir” [1484], [444], s.77.

Ama sonra şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır. İncil patriklerinin izlerini çağdaş Mezopotamya’da aramak doğru mudur?

Dahası, Skaliger tarihi İncil olaylarıyla bağlantılı olayların tam olarak çağdaş Mısır topraklarında geçtiğini öne sürmektedir.

9.2. Arkeoloji Ve Yeni Ahit

Yeni Ahit’teki olayların bugün kabul edilmiş olan güya çağdaş Kudüs’e yakın olan lokalizasyonu ile ilgili durum da iyi değil. İncil’de tarif edilen olayların Skaliger tarafından kurulan lokalizasyon sisteminde Yeni Ahit’i doğrulayan arkeolojik buluntuların olmamasının nedeni, güya Kudüs’ün M.S. 66-73 yıllarında temeline kadar tahrip edilmesi ve ‘Yahudiler’in ona yakın olan yerlerine bile yaklaşımlarının yasaklanması’ imiş [444], s.196. Skaliger tarihine göre, sonra bu çöl yerinde aynı zamanda Elia Kapitolina da denilen ve sakinleri tarafından El Kuds adı verilen yerleşim ortaya çıkmıştı. Ve ancak zaman içinde, burada ‘Eski Yerusalemlen yeniden doğmuştu’. Bugün burada turistlere ve hac ziyareti yapanlara gösterilmekte olan Kutsal Kitap dönemine ait tarih kalıntıları (örneğin Ağlama Duvarı vb., res.1.41c’ye bkz.), arkeolojik ve tarihsel kanıtların yokluğu göz önünde bulundurularak asgari bilimsel eleştiriye dahi dayanamaz.

Res.1.42’de güya 1470 yılına ait olan antika bir minyatür gösterilmiştir. Bu minyatür Yerusalemlen’in Suriye kralı Antiochus Epiphane tarafından yağma edilmesini tasvir ediyor. Gördüğümüz gibi, minyatürün Orta Çağ ressamı ‘Eski Çağ’ Yerusalemlen’ini, Orta Çağ binaları

ve kuleleriyle tam bir tipik Orta Çağ gotik şehri olarak emin bir tavırla göstermiştir. Askerlerin Orta Çağ'a özgü olan demir pusatları var.

Skaliger görüşünün yanı sıra başka bakış açıları da var. Onlardan söz etmeden geçemeyiz. Mesela Katolik Kilisesi'nin güya XIII. yüzyıldan itibaren söylediğine göre, İtalyan Loreto şehrinde Meryem Ana'nın yaşadığı ve Başmelek Cebrail'in ona geldiği 'o ev' bulunmakta. [444], s.198. Böylece Katolik versiyonu, İncil'in olaylarının en az bir parçasını İtalya'ya götürüyor. 'Loreto'daki eve' ait olan en erken belge 1387 yılındaki IV. Urban'ın kararnamesi. 1891 yılında Papa XIII. Leo 'Loreto'daki mucizenin altı yüzüncü kuruluş yılı' vesilesiyle bir ensiklika yayımlamıştı. Demek ki, 'mucize' XIII. yüzyıl ile tarihleniyor. Tarihçiler 'Loretto hâlâ Katoliklerin hac yeridir', diye yazıyorlar. [970], s.37.

A.Ya. Lentsman, mesela Havari Petrus'un gömüldüğü yerin aranışı ile ilgili şunu söylüyor: 'Özellikle savaştan sonraki yıllarda, 1940 yılından itibaren Roma'da Vatikan kriptalarının (katakomplardaki türbeler) altında' XII. Pius'un isteği üzerine gerçekleştirilen kazılar devam etmekteydi. Kırklı yılların sonunda, başta Katolik olmak üzere, basında, bu kazıların amacına (çalışmalar herhalde çok pahalıydı - A.F.) nihayet kavuşturulduğu ve HAVARİ PETRUS'UN sadece gömülme yerinin değil HATTA NAAŞININ BULUNDUĞU heyecanla bildirilmişti... Vatikan kazılarının objektif tahlili bütün bu açıklamaların... yalan olduğunu göstermişti. İş o hale geldi ki, XII. Pius kendisi 24 Aralık 1950 tarihinde radyoda konuşurken, 'bulunmuş olan insan kemiklerinin Havari'ye ait olduğu iddiasının gerçek olduğunun' imkânsızlığını itiraf etmek zorunda kalmıştı [471], s.45-49.

'Hz. İsa'nın dirilişinden sonra öğrencilerine güya görüldüğü Emmanus şehrinin nerede olduğunu bir şekilde tespit etmek mümkün olmamıştır. Hz. İsa'nın 'yeniden diriliş' yeri olan Tabor Dağı'nın nerede bulunduğu belli değil. Hatta Golgotha'nın bulunduğu yere bile arkeologlar şüphyle yaklaşmaktadır.' [444], s.201.

Seeck, "Geschichte des Untergangs der antiken Welt" kitabında (Antik Dünyanın Çöküş Tarihi, III, 1900 yılı), onun (Hz. İsa'nın - A.F.) dünyadaki akıbetini tarif etmek niyetimiz yok... Hristiyanlığın ortaya çıkması ile ilgili bütün sorunlar o kadar karmaşık ki, onları boşvermek imkânına ve hakkına sahip olduğumuza memnunuz' diye yazmıştı [259], s.46'den alıntı. Rahat bir tutum. Ama bilimle hiç alakası yok.

Arkeolog Schwegler, 'burası, ilk ihtiyacı, Kurtarıcı'sının yaşayıp acı çektiği yerin dünyanın neresinde olduğunu bilmek olan inananlar için facianın başladığı yer. Ama arkeolojik kavramları kullanıp konuşursak onun (Hz. İsa'nın - A.F.) ölüm yeri derin bir karanlık (bilgisizlik) içinde' diye özetliyor [444], s.202'den alıntı.

Görünen o ki, bugünkü Filistin'in sınırları içinde yer alan hem Nasıra şehrinin hem de Golgotha Dağı'nın ve Capernaum (İng.) şehrinin vb. bulunduğu yeri saptamak imkânı yoktur [444], s.204-205.

Sonuç olarak, şu ilginç gözlemi alıntılatalım. 'İncil'in arkeolojisine dair literatürün okunması garip bir izlenim bırakıyor. Kazıların nasıl düzenlendiğini, uygun alanlar ve aletlerin nasıl görüldüğünü, ilgili konunun tarih ve İncil 'arka planı'nın nasıl olduğunu tarif eden onlarca ve yüzlerce sayfa yazılmıştır. Nihayetinde konu bütün çalışmanın sonuçlarına gelince, sorunun hâlâ çözülmediği ama gelecekte çözüleceği ümidinin olduğunu filan açıklayan birkaç tane belli belirsiz cümle hızlı hızlı konuşma şeklinde geçiyor. YENİ AHİT'İN BİR KONUSUNUN, SIRADAN BİR KONUSUNUN DAHİ (Skaliger kronolojisinde ve lokalizasyon sisteminde - A.F.) BİR ŞEKİLDE İNANDIRICI ARKEOLOJİK KANITININ HÂLÂ OLMADIĞINI kararlı ve kesin bir şekilde söyleyebiliriz... Bu, bu arada, Hz. İsa'nın kişiliğine ve biyografisine tümüyle uygundur. Geleneğe göre, Yeni Ahit'in şu ya da bu olayının sahnesi sayılan herhangi bir yer bile son derece kesin bir şekilde gösterilemez [444], s.200-201.

O zaman, İncil olaylarının izlerinin Yakın Doğu'da, Filistin'de aranmasının doğru olup olmadığı sorusu yeniden ortaya çıkıyor. Bu olaylar belki de başka bir yerde gerçekleşmişti?

10. “ESKİ ÇAĞ” OLAYLARININ COĞRAFİ LOKALİZASYONLARININ BELİRLENMESİ İLE İLGİLİ ZORLUKLAR

10.1. Truva Ve Babil'in Bulunduğu Yerler

Birçok Eski Çağ olayının gerçekleştiği yerin belirlenmesine yönelik denemeler büyük zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Mesela, eski vakayinamelerde çevirisi “yeni şehir” olan birkaç tane Napoli bulunuyor. Yani aşağıdaki şehirlerden bahsediyoruz:

- 1) İtalya'da bugün de var olan Napoli.
- 2) Çevirisi yine “yeni şehir” olan Kartaca şehri [938], s.13, B,162-165.
- 3) Filistin'deki Napoli [268], s.130.
- 4) İskit Napoli'si. Moskova Devlet Tarih Müzesi'nin koleksiyonuna bkz.
- 5) Yeni Roma, yani Konstantinopolis ya da Tsar-Grad'a da Napoli denilmesi mümkündür.
- 6) Eski Rusya'daki Novgorod şehri.

Dolayısıyla bir kaynakta “Napoli'deki” olaylardan söz edilirse tam olarak hangi şehrin söz konusu olduğunu inceden inceye anlamak gerekmektedir.

Şimdi başka bir örneğe, mesela Truva'ya geçelim. Ünlü Homeros Truvası'nın bugün kabul edilmiş olan coğrafi lokalizasyonlarından biri Çanakkale Boğazı'na yakındır. Mamafih Çanakkale'nin de birbirinden esaslı bir şekilde farklı olan birkaç lokalizasyonu var. Truva kalıntılarının güya Çanakkale'nin yanında bulunduğu hipotezine dayanarak G. Shliman XIX. yüzyılda herhangi bir ciddi dayanak olmadan Truva'nın ünlü ismini, boyutu yaklaşık yüz metreye yüz metre olan, Çanakkale'nin bir bölgesinde keşfettiği, eskiden bir şehrin bulunduğu küçük bir yere vermişti. Detaylar için “Eski Çağ Orta Çağ'dır”, 5:11. bölüme bakınız.

Skaliger kronolojisine göre, Homeros Truvası M.Ö. XII-XIII. yüzyıllarda tümüyle yakılmıştı [72]. Ancak mesela, şimdiki zamanlarda da var olan İtalyan Truva şehri hakettiği ünü Orta Çağ zamanlarında kazanmıştı [196]. Bu kent başta M.S. XIII. yüzyılın ünlü savaşı olmak üzere birçok Orta Çağ savaşında önemli bir rol oynayan Orta Çağ kentidir.

Bizans Orta Çağ tarihçileri Truva'dan GERÇEK BİR ORTA ÇAĞ şehri diye bahsetmektedirler. Örneğin Nicetas Aconiatius [934], cilt 5, s.360, ve Nicephorus Gregoras [200], cilt 6, s.126.

Titus Livius İTALYA'DAKİ “Truva” yerini ve “Truva bölgesini” gösteriyor [482], cilt 1, s.3-4, kitap 1, No.1. Buna göre, Truva düştükten hemen sonra, hayatta kalan Truvalılar İtalya'ya ayak basmıştı. Ayak bastığı ilk yerin adı Truva, dolayısıyla bütün bölgeye “Truva bölgesi” dediler. “Aeneas... Sicilya'ya atılmış, Sicilya'dan ise gemileriyle Laurentius bölgesine yavaşmıştı. BU YERE DE TRUVA DERLER” [482], cilt 1, s.3-4, 1.kitap, No.1.

Bazı Orta Çağ tarihçileri TRUVA'YI YERUŞALEM'LE ÖZDEŞLEŞTİRİYORLAR, mesela [10], s.88, 235, 162, 207. Bu olgu çağdaş tarihçilerde şüphe uyandırıyor. Onlar, “Homeros'un kitabı hiç de beklenmedik bir anda, “Yeruşalem'in başlangıcından sonuna kadar (İskender'in Truva'ya gelişinin anlatıldığı bir Orta Çağ metnine göre - A.F.) yıkımı” konusunda bir kitaba... dönüşmüştü” diye yazıyorlar, s.162.

Orta Çağ yazarı Anna Komnena, Truva Savaşı'nın başkahramanlarından biri olan Homeros Odiseasu'nun yurdu olan İthaka'dan bahsederken, İthaka adasında Yeruşalem ismini taşıyan büyük bir şehrin kurulduğunu birdenbire ifade ediyor [419], cilt 2, s.274-285. Bunu nasıl anlamalı? Çağdaş Kudüs bir ada üzerinde değil ki.

Truva'nın ikinci adı İlium'dur. Yerusaleml'in ikinci adı ise Aelia Kapitolina [544], cilt 7. Böylece her iki şehrin isimlerinde aynı terim var: Aelia – İlium. Belki gerçekten Orta Çağlar'da bazıları AYNİ ŞEHRE Truva-İlium, bazıları ise Yerusaleml -Aelia diyorlardır. Eusebius Pamphilus “Frigya'nın ufak şehirleri olan Petusa ve Timeon'e YERUŞALEM (! – A.F.) denirdi” diye yazmıştı [544], s.893'den alıntı.

Yukarıdaki olgular gösteriyor ki, Truva'nın ismi Orta Çağlar'da “çoğalıp” farklı şehirlere konulmuştu. İlk önce tek Orta Çağ orijinalinin var olması mümkün mü? Bu nedenle, Skaliger tarihinde yer alan ve Homeros Truvası'nın herhalde herkes tarafından bilinen Konstantinopolis, Tsar-Grad şehri olduğu hipotezinin ileri sürülmesine yol açan verilere dikkat etmeden olmaz.

Belli ki Roma imparatoru Büyük Konstantin Yeni Roma'yı, yani yarınki Konstantinopolis'i kurarken yurttaşlarının dileklerini karşılayıp “önce ROMA'NIN İLK KURUCULARININ YURDU OLAN ANTİK İLİUM'UN YERİNİ” seçmişti. Bunu ünlü Türk tarihçisi Celal Assad “Konstantinopolis” kitabında belirtiyor [240], s.25. Ancak Skaliger tarihinde, İLİUM'un sadece TRUVA'nın başka bir adı olduğu söylenmektedir. Tarihçiler bu konuya şöyle devam ediyorlar: İmparator Konstantin daha sonra “fikrini değiştirmiş” ve yeni başkentin yerini biraz değiştirip yeni Roma'yı yakınlarda, Bizantium şehrinde kurmuştur.

Herhalde burada Orta Çağlar'da İstanbul Boğazı'ndaki aynı ünlü şehre Truva, Yeni Roma, Tsar-Grad, Yerusaleml gibi adların verilmesi belirtileriyle karşı karşıya kalıyoruz. Napoli adının çevirisi sadece Yeni Şehir'dir. Yeni Roma'ya da bir zaman Yeni Şehir, yani Napoli denmiş olması mümkün mü?

Kaydedelim ki, İtalya'nın güneyinin Orta Çağ zamanındaki ismi Büyük Yunanistan idi (Eusebius Pamphilus) [267], s.282-283.

Bugün, “Babil”in çağdaş Mezopotamya'da bulunmuş olduğu kabul edilmektedir. Ama bazı Orta Çağ metinlerinin fikri bambaşkadır. Mesela ünlü “Sırp İskenderiye'si” kitabına göre Babil şehri Mısır'da bulunuyordu. Bundan başka bu kitapta, Büyük İskender'in de Mısır'da öldüğü anlatılıyor. Ama Skaliger versiyonuna göre Büyük İskender Mezopotamya'da ölmüştü [10], s.255.

Ayrıca “Babil”in, piramitlerin (Babil kulesi mi? – A.F.) karşısında bulunan yerleşim yerinin Yunanca adı olduğunu görüyoruz. ORTA ÇAĞ DÖNEMİNDE bu yerleşim yerinin varoşu olan KAHİRE'YE BAZEN BÖYLE DENİLMEKTEYDİ” [464], s.45. BABİL adının, birçok şehrin adı gibi makul bir çevirisi var. Dolayısıyla bu terimin farklı şehirlere konulması mümkündür.

Eusebius Roma'ya Babil denildiğini belirtiyor [267], s.85. Dahası, “Bizans tarihçileri (Orta Çağlar'da – A.F.) Babil'den sıklıkla Bağdat'ı kastederler” [702], s.266, not 14. Güya M.S. XI. yüzyılda yaşamış olan Michail Psellus, Babil'e hiç de yıkılmış şehir değil hâlâ var olan şehir diyor [702], s.9.

Res.1.43'te güya 1470 yılına ait olan eski minyatür gösterilmektedir. Bu minyatür Babil'i tipik gotik Orta Çağ şehri olarak gösteriyor. Sağda Babil kulesi inşa ediliyor. “Antik” Kral Nimrod da üzerine madenî zırh giyen şövalye olarak gösterilmektedir. Çağdaş yorumcular bizi, minyatürün Orta Çağ ressamının düpedüz olmayacak şeyler uydurarak “olmayan şeylerin” resimlerini yaptığına ikna etmeye çalışıyorlar. Şöyle yazıyorlar: “Solda İSLAM MİMARLIĞININ UNSURLARIYLA FANTASTİK GOTİK ŞEHİR olarak gösterilen Babil görünüyor. Ortadaki dev Nimrod'dur. Sağda Babil kulesinin inşaatı tasvir edilmiştir” [1485], s.164. Ancak bu, büyük bir ihtimalle fantezi değil, Orta Çağ gerçekliğinin az çok doğru şekilde aksettirilmesidir. Ressam ne çizdiğinin tamamen farkındaymış.

10.2. Herodot'un Coğrafyası Skaliger Versiyonuyla Uyuşmamaktadır

Herodot'tan örnekler verelim. Skaliger tarihi için Herodot'un önemi çok büyüktür. Afrika'daki Nil Nehri'nin şimdiki Tuna Nehri ile özdeşleştirilen İster Nehri'ne (bir sebepten Dinyester Nehri'ne değil) paralel olarak aktığını bildiriyor [163], s.492. Sonra da, "Nil'in Tuna'ya paralel olduğu fikrinin ORTA ÇAĞ AVRUPASI'NDA hatta M.S. XIII. yüzyılın sonuna kadar yaygın olduğu" anlaşılıyor [163], s.493. Yani, "Herodot'un yanlışı'nın" Orta Çağ'a ait bir yanlışı olduğu ortaya çıkıyor.

Herodot, "Persler Asya'nın tamamını, Kızıldeniz denilen Güney Denizi'ne kadar mesken tutmuşlar" diye sözlerine devam ediyor [163], 4:37, s.196. Bugün kabul edilmiş olan Skaliger coğrafyasına göre, Güney Denizi Basra Körfezi'dir. Herodot tarihçilerin bugün Arap Yarımadası saydığı yarımada'yı tarif ederken "Pers dünyasından başlıyor ve Kızıldeniz'e kadar uzanıyor" diye yazıyor [163], 4:39, s.196. Burada her şey sanki doğrulanıyor gibi. Ama bu, tarihçilerin, Herodot'a göre Kızıldeniz'in Basra Körfezi olduğu yönündeki fikirleriyle çelişiyor [163]. Bu yüzden, çağdaş yorumcular "Burada (Kızıldeniz'den – A.F.) Basra Körfezi kastedilmektedir" diye Herodot'u hemen "düzeltiyorlar" [163], 4. kitap, ek, not 3.

Devam edelim. Kızıldeniz, bugünkü anlayış göz önünde bulundurularak, Herodot'un coğrafya haritası çağdaş haritaya karşı ancak TERS ÇEVİRİLDİĞİ takdirde, Herodot'a göre [163], kitap 4:40, "Perslerden daha yukarıda bulunabilir". Bu arada, kuzey ile güneyin yer değiştirdiği birçok Orta Çağ haritası böyledir. Bu konu ile ilgili ayrıntılara sonraki maddede bakılabilir. Dolayısıyla, burada çağdaş tarihçiler Kızıldeniz'i Basra Körfezi ile özdeşleştirmek zorunda kalıyorlar [163], ek, 4. kitap, not 36. Gerçi, Basra Körfezi'nin Perslerden daha aşağıda ya da doğuda bulunduğunu söylemek gerek, ancak hiçbir şekilde daha yukarıda değil.

Tarihçiler, Herodot'un 2:102 kitabında adı geçen denizi ise Hint Okyanusu ile özdeşleştiriyorlar! [163], 2. kitap, ek, not 110'a bkz. Ve yine batının, doğunun yerine konulduğunu görüyoruz. Herodot'un haritası ters çevrilmiş olabilir mi?

Herodot, 4:37 kitabında Kızıldeniz'i Güney Denizi ile özdeşleştiriyor. Bu, Herodot'u Skaliger coğrafyasının ve bugün kabul edilmiş olan haritanın çerçevesine koymaya çalışan çağdaş yorumcuların aklını kesinlikle karıştırıyor. Şimdi yorumcular, (4:13 kitabına bkz.) Kızıldeniz'i, yani Güney Denizi'ni Karadeniz'le özdeşleştirmek zorundalar [163], 4. kitap, ek, not 12'a bkz. Yine Perslere göre, doğunun, batının yerine konulduğunu görüyoruz.

Böylece, Herodot'un coğrafi verilerinin Skaliger haritası ile özdeşleştirilmesi büyük zorluklarla karşı karşıya. Bu arada çağdaş tarihçilerin böyle özdeşleştirmelere rastlayarak yapmaları gereken çok sayıda düzeltme gösteriyor ki, Herodot haritası modern haritaya göre ters çevrilmiş olabilir. Böyle ters çevrilmiş harita tarzları Orta Çağ döneminde tipiktir [1468].

Görüyoruz ki yorumcular, Herodot'un "Tarihinin" farklı yerlerindeki denizlerin (Herodot'a göre) aynı olan adlarının çok farklı su haznelere ait olduğunu düşünmek zorundalar. Mesela çağdaş tarihçilere göre, Herodot'un aşağıdaki su haznelerini özdeşleştirdiğini zannetmek zorundayız: Kızıldeniz = Güney Denizi = Karadeniz = Kuzey Denizi = Akdeniz = Basra Körfezi = Bizim Denizimiz = Hint Okyanusu [163], ek, not 34, 36, 110'a vb. bkz.

Krestonluların hem de Kreston şehrinin ve Krossey bölgesinin "antik" Herodot'un "Tarih" sayfalarında çok sayıda geçmesi garip görünüyor [163], 1:57, s.27; 5:3, s.239; 5:5, s.240; 7:123, s.344; 7:124, s.344-345; 7:127, s.345; 8:116, s.408; s.571. Burada Orta Çağ HAÇLILARININ söz konusu olduğu izleniminden kurtulmak zordur. Bu arada, "kross" sözü Orta Çağ'a ait olan "haçlıların" terimidir. Herodot tarafından tarif edilen olayların tarihleri acaba ne kadar doğru?

Herodot'un anlattıklarını hem "Eski Yunanlılar Gözüyle" Hz. İsa ve Rusya" hem de "Eski Yunanlılar Gözüyle" Amerika'nın Yermak Kortez Tarafından İşgali" ve "Reform Çağının İsyanı" kitaplarında açıklıyoruz.

10.3. Ters Çevrilmiş Orta Çağ Haritaları

Çağdaş haritalarda doğu sağa batı ise sola yerleştirilmektedir. Ancak birçok Orta Çağ haritasının ters çevrilmiş durumda olduğunu görüyoruz. Daha doğrusu, bu haritalarda doğu solda, batı ise sağda tasvir edilmiştir. Mesela atlasla gösterilen güya XIV. yüzyıla ait olan bütün Orta Çağ deniz haritaları böyledir [1468]. “Ters çevrilmiş olan” bazı eski Ceneviz haritaları res.1.44, res.1.45, res.1.46, res.1.47’de gösterilmektedir. Bu deniz haritaları büyük bir ihtimalle askeri ve ticari amaçlarla kullanılmaktaydı. Bazı eski haritalarda güneyi sağa, kuzeyi sola, doğuyu yukarıya, batıyı ise aşağıya yerleştirirlerdi. Mesela res.1.47a’da gösterilmiş Ebstoff haritası böyledir. Kuzey Scythia’nın gösterildiği parçası resim 1.47b.’de görülebilir. Res.1.47c. ve res.1.47d.’de, aşağısında kuzeyin bulunduğu yukarısında ise güneyin bulunduğu güya 1448 yılına ait olan “ters çevrilmiş” bir eski haritayı daha görebilirsiniz.

Mesela Fransız dilinde LEVANT sözü hâlâ DOĞU demektir. Almanca’da Yakın DOĞU’YA LEVANT da derler [573], s.733. Bu, belki de önceden doğunun bazı eski coğrafya haritalarında solda olduğunun göstergesidir. Rus “LEVIY” sözünün de bazı Batı Avrupa dillerine DOĞU anlamıyla girmiş olması mümkündür, ayrıntılar için ““Eski” Latince’nin Rus Kökenleri” kitabımıza bakınız.

Başta deniz haritaları olmak üzere eski haritalarda neden doğu solda, batı ise sağda (yani güney haritanın yukarısına, kuzey ise aşağısına düşmüştü) tasvir edilmişti? Belki de bunun sebebi, Avrupa’nın ilk denizcilerinin Karadeniz, Hazar Denizi ve Akdeniz’in Avrupa sahillerinde bulunan limanlarından çıkmalarıdır. Yani hareketlerinin yönü kuzeyden güneye idi. Önlerindeki güneydi, gerilerinde ise uzaklaşan kuzey kalıyordu. İstanbul Boğazı’ndan Akdeniz’e çıkan geminin kaptanı yaklaşan Afrika sahillerine bakıyordu. Dolayısıyla DOĞU SOLUNDA, BATI ise SAĞINDA kalıyordu.

Bu yüzden doğu, birçok askeri ve ticari haritada solda bulunmaktaydı. Önde bulunan şeylerin yukarıda tasvir edilmesi daha uygundur. O zaman hareketin yönü haritaya bakışın yönüne uygun düşer.

11. KUTSAL KİTAP’IN COĞRAFYASININ ÇAĞDAŞ ANALİZİ

Kutsal Kitap’ın birçok metninin volkanik olayları tarif ettiği, tarihçiler tarafından çoktan beri bilinmektedir. Anlamı teologlar tarafından “SÜTUN” olarak açıklanan Sion (ZİON, TSİUN) sözü iyi bilinmektedir [544], 2. cilt. Sion, Sina ve Horev dağlarının birbirleriyle özdeşleştirilmesi olgusu teolojide ve Kutsal Kitap biliminde malumdur. Bu arada Hieronymus, “Bana öyle geliyor ki AYNİ DAĞIN iki adı var, hem Sina hem de Horev“ diye bildiriyordu [268], s.129. İ. Pomyalovskiy, “Eski Ahit’te onun (Horev Dağı’nın – A.F.) Sina Dağı ile özdeşleştirildiği çok yer var [268], s.326. Sion Dağı teriminin de “sütun dağı” ya da “sütunun dağı” olarak çevrilmesi mümkündür” diye yazmıştır. [544], cilt 2. Kutsal Kitap’ın metinleri Sion-Sina-Horev dağının volkan olduğunu kesin olarak vurgulamaktadır. Ayrıntılar için aşağıya bakınız. Ama o zaman “sütunun dağı” adının belli bir manası var. Herhalde volkanın üstündeki DUMAN SÜTUNU kastedilmekteydi. Rab’dan (Allah’tan) bahsederken Kutsal Kitap’ın bu isminin çevirisi ile ilgili sorunun araştırıldığı [544], 2. cilde uyarak, aşağıda O’na Gök Gürültüsü Yöneticisi diyeceğiz.

Kutsal Kitap, “Rab, Musa’ya, “Sana KOYU BİR BULUT İÇİNDE... Sina Dağına geleceğim.” dedi. BORU UZUN UZUN ÇALININCA (insanlar – A.F.- bulut dağdan ayrıldığı zaman) dağa çıkabilirler.” GÖK GÜRLEDİ, ŞİMŞEKLER ÇAKTI. DAĞIN (SİNA DAĞININ) ÜZERİNDE KOYU BİR BULUT VARDI,... ÇOK GÜÇLÜ BİR BORU SESİ DUYULDU... SİNA DAĞI’NIN HER YANINDAN DUMAN TÜTÜYORDU. ÇÜNKÜ RAB DAĞIN ÜSTÜNE ATEŞ İÇİNDE İNMIŞTI. DAĞDAN OCAK DUMANI GİBİ DUMAN ÇIKIYOR, BÜTÜN DAĞ ŞİDDETLE SARSILIYORDU. BORU SESİ GİTGİDE

YÜKSELİNCE, Musa konuştu ve Tanrı gök güremeleriyle onu yanıtladı” diye yazıyor. (Mısır’dan çıkış 19:9, 19:11, 19:13, 19:16, 19:18-19).

“Halk GÖK GÜRLEMELERİNİ, BORU SESİNİ DUYUP ŞİMŞEKLERİ VE DAĞIN BAŞINDAKİ DUMANI görünce...” diye devam ediyor. (Mısır’dan çıkış 20:18). Res.1.48’de Kutsal Kitap’tan güya 1558 yılına ait (Biblia Sacra) bir gravür gösterilmiştir. Orta Çağ ressamı yanardağa çıkan Musa’yı tasvir etmişti.

“Horev’...in eteğinde durdunuz. DAĞ GÖKLERE DEK YÜKSELEN ALEVLE TUTUŞMUŞTU. KARA BULUTLAR VE KOYU BİR KARANLIK VARDI. RAB size (dağdaki) ateşin içinden seslendi. Siz (Onu) konuşulduğunu duydunuz, ama konuşamıyordunuz. Yalnız bir ses duydunuz.” diye devam ediyor (Tesniye, 4:10-12).

Tarihte, Kutsal Kitap’ın Sodom ve Gomora şehirlerinin yıkılışının yanardağ püskürmesi sonucunda olduğu çoktandır değerlendiriliyor. Kutsal Kitap, “RAB SODOM VE GOMORA’NIN ÜZERİNE GÖKTEN ATEŞLİ KÜKÜRT YAĞDIRDI... YERDEN, TÜTEN BİR OCAK GİBİ DUMAN YÜKSELİYORDU.” diye bildiriyor (Tekvin 19:24, 19:28).

Orta Çağ ressamı A. Dürer’in “Sodom ve Gomora’nın Yıkılışı” gravüründe, bu şehirleri yok eden şiddetli yanardağ püskürmesi oldukça net bir şekilde gösterilmiştir, res.1.49. Burada, zirvesinden, ağzından ateş ile taşlardan ibaret fiskiyenin çıktığı dağ tasvir edilmiştir. Volkanın eteğinde yıkılmakta olan şehirleri görebiliriz. Res.1.49a’da eski “Sina Dağı’nın Eteğindeki İsraililer” adlı gobleni görebilirsiniz. Uzakta dumanı püsküren dağ tasvir edilmiştir, res.1.49b. İsraililer, üzerine madeni zırh giyen Orta Çağ askerleri olarak gösterilmiştir. Res.1.49c’de, Korkunç İvan’ın Rus Resimli Vakayinamesi’nden (The Illustrated Chronicle of Ivan the Terrible) alınan alev ve gökten düşen taşlardan dolayı yıkılmakta olan Sodom ve Gomora’yı tasvir eden minyatür var.

Mesela, Yeruşalem’in yıkılışını tarif eden ünlü Yeremya’nın Ağıtları kitabına dönelim. Burada düşmanların şehre saldırısının anlatıldığı varsayılmaktadır. Aynı zamanda bu eserde şunun gibi de birçok parça var. “Yehova öfkelenince, SİON kızını nasıl da kara bulutla örttü... ÖFKELENDİĞİ GÜN AYAKLARININ BASAMAĞINI ANMADI. HEPSİNİ YERLE BİR ETTİ... HER YANI YİYİP BİTİREN ATEŞ GİBİ” (Yeremya’nın Ağıtları 2:1-3). ”

Sonra da Yeremya’nın Ağıtları’nın 3. ve 4. bölümlerinde şu bildiriliyor: “O’nun gazap değneği altında eziyet çeken yiğit benim. (Rab’ın – A.F.) Güttüğü, ışıktaki değil KARANLIKTA YÜRÜTTÜĞÜ benim. Kemiklerimi kırdı, YOLUMU YONTMA TAŞLARLA KAPADI. Beni dolambaçlı yollara soktu... DİŞLERİMİ ÇAKIL TAŞLARIYLA KIRDI. O’NUN YÜZÜNDEN KÜLLERİN İÇİNDE İKİ BÜKLÜM KALDIM. Öfkenle set çektin ve peşimize düştün. Öldürdün, araya bulutlar yığıdın... Kutsal taşlar nasıl saçıldı... CEZA... SODOM’UN GÜNAHINA VERİLENDEN DE BÜYÜK OLDU... (Kurtulanların – A.F.) Görünüşleri kömürden de kara oldu... Yehova tüm gazabını gösterdi. YAKICI ÖFKESİNİ ÜZERLERİNE BOŞALTTI. VE SİON’UN İÇİNDE, TEMELLERİNİ (yani dağın eteklerini – A.F.) YİYİP BİTİREN BİR YANGIN TUTUŞTURDU.” (Yeremya’nın Ağıtları 3:1-2, 3:4, 3:9, 3:16, 3:43-44, 4:1, 4:6, 4:8, 4:11).

Teologlar, bu eserin alegorik bir anlamının olduğunda ısrar ediyorlar. Ama metin kelimesi kelimesine de, yani tam yazıldığı gibi okunabilir. İşte, içinde başka şeylerin yanı sıra büyük bir şehrin (belki başkent mi?) şiddetli volkanik püskürme ile yıkılışı tarif edilmiştir. Böyle “volkanik püskürmelerin” Kutsal Kitap’taki sayısı oldukça yüksektir. V.P. Fomenko ve T.G. Fomenko tarafından oluşturulan listeleri aşağıdadır:

Tekvin 19:18,24, Mısır’dan Çıkış 13:21,22, Mısır’dan Çıkış 14:18, Mısır’dan Çıkış 20:15, Mısır’dan Çıkış 24:15,16,17, Sayılar 14:14, Sayılar 21:28, Sayılar 26:10, Tesniye 4:11,36, Tesniye 5:19,20,21, Tesniye 9:15,21, Tesniye 10:4, Tesniye 32:22, Samuil’in 2. Kitabı 22: 8-10,13, 1. Kralların Kitabı 18:38,39, 1. Kralların Kitabı 19:11,12, 2. Kralların Kitabı 1:10-12,14, Heemia 9:12,19, Zebur (Z.II, sütun.6, z.106, sütun.17), (z.106, sütun.18),

Ezekiel 38:22, Yeremya 48:45, Yeremya'nin Ağıtları 2:3, Yeremya'nin Ağıtları 4:11, İşaya 4:5, İşaya 5:25, İşaya 9:17,18, İşaya 10:17, İşaya 0:30, Yoil 2:3,5,10. Burada "Yahudiler" tarafından kabul edilmiş olan kitapların adları kullanılmıştır.

Bu açıklamaların Filistin'deki Sina Dağı ve Kudüs'e atfedilmesi en azından gariptir. **ÇAĞDAŞ SİNA YARIMADASI'NDAKİ "SİNA DAĞI" HIÇBİR ZAMAN VOLKANİK DEĞİLDİ.** Olaylar nerede geçmişti o zaman?

Bunu anlamak için Akdeniz'in çevresinin jeolojik haritasını araştırmak yeterli olur [440] s.380-381, 461. Ne Sina Yarımadası'nda ne de Suriye'de ya da Filistin'de bir tane volkan var. Mesela Paris'in yanındaki yerlerde olduğu gibi sadece "üçüncü ya da dördüncü derece volkan püskürme alanları" var. Belirtilen tarihte, M.S. dönemi başladıktan sonra bir volkanik olay bile kaydedilmemiştir.

Şimdiye kadar hâlâ geçerli olan tek güçlü alan İtalya ve Sicilya'dır. Mısır'da ve Kuzey Afrika'da volkan yok [440]. Bu durumda, aradığımız şeyler şunlardır:

- 1) Tarih döneminde aktif olan güçlü bir volkan
- 2) Volkanın yakınında yıkılmış bir başkent (bkz. Yeremya'nin Ağıtları)
- 3) Volkanın yakınında bulunan ve bu volkan tarafından yıkılmış iki şehir daha: Sodom ve Gomora

Akdeniz bölgesinde böyle sadece bir volkan var. İsmi Vezüv Yanardağı. Bu volkan tarih zamanında aktif olan en güçlü volkanlardan biridir. Püskürmesiyle yıkılmış olan ünlü Pompeii şehri (başkent mi?) ile yok olmuş Stabia (belki Sodom mu?) ve Herculaneum (belki Gomora) şehirleri volkanın eteğindedir. İsimlerinin benzerliğini farketmemek mümkün değil.

N.A. Morozov'un fikirlerine göre, Vezüv için Sina adı eski Latin sino sözünden geliyor. Latince'de sinus "servet dağı" demektir. HOREV adı ise Latin horribilis sözünden geliyor, bu da KORKUNÇ demektir.

N.A. Morozov şöyle ilginç bir araştırma yapmıştır [544]. Bu araştırma, Sina-Horev-Sion dağının İtalya'ya yerleştirilmesini göz önünde bulundurarak Kutsal Kitap'ın bazı parçalarının sesli harfleri olmayan metninin okunmasına yol açıyor.

Bazı örnekleri verelim. Kutsal Kitap, "Tanrımız RAB Horev'de bize, "Bu dağda yeteri kadar kaldınız" dedi,"Haydi kalkın... KNUN (Kenanlılar) ülkesine gidin." diye söylüyor. (Tesniye 1:6-7). Teologlar KNUN'u, ünlü harfleri ekleyerek KENAN'a dönüştürüp onu sahraya, Lut Gölü'nün kıyılarına götürmüştür. Ama başka söze dönüştürülmesi de mümkün. KNUN – Kenua, yani Genua (İtalya'daki Ceneviz bölgesi). Ayrıca KANAAN sözü HAN'a (Han ülkesi) benziyor.

Kutsal Kitap, "KNUN (Kenanlılar) ülkesine ve LBNUN'e..." diye söylüyor (Tesniye 1:7). Teologlar LBNUN sözünü, ünlü harfleri ekleyerek Lübnan'a dönüştürmüştür. Ama LBNUN sıklıkla BEYAZ demek için kullanılır, yani Mont Blanc kastediliyor olabilir, BEYAZ dağ yani. Kenanlılar ülkesi herhalde Hanlar ülkesi ya da HANIN ülkesi demektir.

Kutsal Kitap'ta ayrıca, "Büyük PRT Irmağına kadar..." (Tesniye 1:7) ifadesini görüyoruz. Teologlar PRT sözünü, ünlü harfleri ekleyerek Fırat'a dönüştürmüştür. Ama Mont Blanc'ın arkasında Tuna nehri bulunuyor, büyük bir kolunun adı PRUT nehri.

Kutsal Kitap, "Horev'den ayrıldık, o geniş ve korkunç çölü aştık" diye söylüyor (Tesniye 1:19). Gerçekten İtalya'da Vizuv-Horiv'in yanında, ufak volkanlar, fumarolalar ve lav katmanlaşmalarıyla (fumarole) dolu kavrulmuş geniş alanlar olan meşhur Flegrea tarlaları bulunuyor.

Kutsal Kitap, "Ve KDŞ B-RNE'ye vardık." diye söylüyor (Tesniye 1:19). Teologlar KDŞ B-RNE sözlerini, ünlü harfleri ekleyerek Kadeş-Barnea'ya dönüştürmüştür. Ama burada Rhone yanındaki Cadiz kastedilmiş olabilir [544], 2. cilt, s.166. Rhone yanındaki Cadiz adı ya çağdaş Cenevre'ye ya da Bulgaristan'daki Varna şehrine verilmiş olabilir.

Kutsal Kitap, “Uzun süre Seir dağlık bölgesinde dolanıp durduk.” diye söylüyor (Tesniye 2:1). Çevirmenler SEİR sözünün çevirisini yapmamıştır, ancak çevrildiğinde “Şeytan sıradağları”, “Şeytan dağı” çıkıyor [544], 2. cilt, s.166. Tam öyle bir dağ, yani Diablereux - Şeytan Dağı Cenevre gölünün arkasında bulunuyor.

Yolda rastlanmış olan LOT (yani ünlü harfleri olmadan LT) OĞULLARI Latin milletiyle özdeşleştirilebilir [544], 2. cilt, s.167.

Kutsal Kitap, “ARNN Vadisinden geçin” diye söylüyor (Tesniye 2:24). Sinot çevirisine göre ARNN Arnon’dur. Ama burada hâlâ var olan İtalyan Arno Nehri söz konusu!

Kutsal Kitap, “Başan’a doğru ilerledik.” diye söylüyor (Tesniye 3:1). Başan şehrinin adı Kutsal Kitap’ta sık sık geçiyor. Başan şehrinin – Bassano’nun – İtalya’da hâlâ var olması şaşırtıcıdır.

Kutsal Kitap, “Başan Kralı... bizimle savaşmak için Adria’da (sinot çevirisine göre Edrei’de – A.F.) karşımıza çıktı.” diye söylüyor (Tesniye 3:1). Tam da bu adıyla, Adria, Po ağzına yakın olan bir yerde hâlâ bulunabilir. Bu arada eski Latin yazarlarına (mesela Procopius’a bkz.) göre Po nehrine çoğunlukla Şeria -Eridanus– derler [544], 2. cilt. Bu, Şeria’nin Kutsal Kitap’taki IRDN yazılışına iyi bir şekilde uyar [544], 2. Cilt, s. 167.

Kutsal Kitap, “Bütün kentlerini ele geçirdik... Hepsi altmış kentti.” diye söylüyor (Tesniye 3:4). Gerçekten Orta Çağlar’da bu bölgede Verona, Padova, Ferrara, Bologna vb. gibi çok sayıda büyük şehir vardı.

Kutsal Kitap, “Arno (ARN) Vadisi’nden (sinot çevirisine göre Arnon – A.F.) HRMUN Dağları’na kadar (sinot çevirisine göre Hermon Dağları’na kadar – A.F.)” diye söylüyor (Tesniye 3:8). Ama HRMUN Dağları ünlü harfleri eklenerek ALMAN dağlarına dönüştürülebilir.

Kutsal Kitap, “Yalnız Başan Kralı Og sağ kalmıştı... Ogun Rabba Kenti’ndeki (sinot çevirisi! – A.F.) yatağı (burada tabutu – A.F.) demirdendir” diye söylüyor (Tesniye 3:11). Burada sadece Ravenna (Kutsal Kitap’a göre Rabba) değil Gotların (“og”, gotlar mı?) Kralı Büyük Teodrik’in İtalyan Ravenna şehrinde bulunan meşhur mozolesi söz konusu! Teodrik’in M.S. 493-526 yıllarında yaşamış olduğu kabul ediliyor. Demek ki, bu Kutsal Kitap metninin, Skaliger kronolojisine göre bile ancak M.S. VI. yüzyıldan sonra ortaya çıkması mümkündür.

İsraililerin seyahatleri sırasında duraklarından birinin ismi, sinot çevirisi “tavera” olan TBREYE’dir (Sayılar 11:3). Önceki özdeşleştirmeleri göz önünde bulundurarak TBREYE sözüne bakıp meşhur İtalyan Tiber (yani ünlü harfler eklenmeden TBR) Nehri tanınabilir. Devam edelim. TSN, Livorno’nun güney doğusundaki Siena. Kutsal Kitap’taki Hevron (Tekvin 23:2) belki Gorgo du Rhone [544], 2. cilt, s.229-237. Kutsal Kitap’a göre Vizo’nun yamaçlarının adı YEVUS (Hâkimler 19:10). Kutsal Kitap’a göre Roma’nın adı RAMA (Hâkimler 19:13). Bu arada bütün bunlar sinot çevirileridir! V.s. v.b.

Böylece Kutsal Kitap’ta anlatılan, Musa önderliğindeki İsraililerin seferi ve İsrail toprağının Yuşa önderliğindeki sonraki işgali gibi olayların bir parçasının çağdaş Filistin’de değil, İtalya gibi bugünkü Avrupa ülkelerinde yer almasının mümkün olduğuna dikkat etmeden geçemeyiz.

Adları Kutsal Kitap’ta geçen eski devletlerin coğrafi açıdan lokalizasyonu ile ilgili birçok soru ortaya çıkıyor. Mesela Kutsal Kitap’ta eski Fenike ve Tyros ve Sedon şehirlerinden çok bahsedilmektedir. Ama şimdilik Kutsal Kitap’ın birçok adının Orta Çağ okuma tarzı ihtimalini göz önünde bulundurarak, Venecia sözünün Roman versiyonuna göre VENETSIYA olarak, German versiyonuna göre ise FENEKIA olarak okunabilmesine dikkat çekmeden olmaz. Hatırlatalım ki, V harfi “FAU”dur, TS ve K sesleri ise çoğunlukla birbirinin yerine geçmiştir. Örnek olarak burada Caesar – Tsesar (Sezar) gibi sözlerin birbirine dönüşmesini hatırlatalım. Böylece, KUTSAL KİTAP’TAKİ FENİKE’NİN ORTA ÇAĞ VENEDİK’İ, yani meşhur Venedik Cumhuriyeti olduğu hipotezi ortaya çıkıyor.

Gerçekten Kutsal Kitap'a göre eski Fenike bütün Akdeniz bölgesinde hüküm süren, sömürgelerini Sicilya, İspanya ve Afrika'da kuran güçlü bir deniz devletidir. "Eski" Fenikeliler uzak memleketlerle aktif şekilde ticaret yapıyordu. Mesela Ezekeil kitabına, bölüm 27'ye bakınız. Kudretli Orta Çağ Venedik Cumhuriyeti Kutsal Kitap'ın bütün bu tariflerine iyice uymaktadır.

Ancak Skaliger tarihi, Tyros ve Sedon'nun (Sayda) "eski Fenekia'nın" baş şehirleri olduğunu iddia eder. Bu şehirlerin Kutsal Kitap'taki muhteşem tariflerine uyup uymadığına bakalım. Mesela XIX. yüzyılın resmi kılavuz kitabını (yani denizciler için kılavuz) gözden geçirelim [494]. Sayda konusunda şu söylenir: "1818 yılında şehrin nüfusu 1600 kişiydi... Güneyinde ufak bir koy var. Zamanımızda zorla görülür ve şimdi tümüyle kum altında kalan mendirek daha önce küçük bir limandı. Bazen buralarda veba alıp yürüyor... Sayda'nın eski azametinden hiçbir şey kalmamış... Güney kenarında resif var, kuzey kenarında ise sığlık görünür... Şehir ile ada arasındaki derinlik her yerde eşit değil... geçiş dar, dip ise taşlı. Şehirden su alınamaz, çünkü büyük bir filika sahile yaklaşamaz" [494]. [544]'ten alıntı, 2. cilt, s.637.

Şehir, gemilerin işlemesine elverişsiz olan nehrin ağzında bulunuyor. Temel geçim aracı bahçeler. Stratejik konumu umutsuz. Haçlıların seferleri sırasında şehir kolayca elden ele geçiyordu. Hiçbir zaman bağımsız büyük bir ticaret merkezi olarak bilinmemiş [544], 2. Cilt.

Bütün bunlar Kutsal Kitap'ın Büyük Sedon ve Fenike ile ilgili söyledikleriyle şaşırtıcı bir şekilde çelişmektedir. Tyros konusundaki durum da aynı [494], [544], 2. Cilt. Galiba Kutsal Kitap Sedon ve Fenike'den bahsederken bambaşka şehirleri kastediyor.

12. YANLIŞ SKALİGER KRONOLOJİSİNİN SONUCU OLARAK ESRARENGİZ RÖNESANS DÖNEMİ

Skaliger kronolojisinde "rönesans efekti", yani güya "Eski Çağ'ın tekrarlanması" çarpıcı bir biçimde ifade edilmiştir.

Eski Platon'un "Platonizm'in" kurucusu olduğu varsayılmaktadır. Sonra da öğretisi, birkaç yüzyıl sonra güya M.S. 205-270 yıllarında ünlü "Neoplatonizmci" Plotinus ile birlikte ortaya çıkmak üzere ölüyor. İsmi manevi hocası olan Platon ile "tesadüfen" hemen hemen aynı olduğu anlaşılıyor. Sonra, Neoplatonizm de birkaç yüzyıl sonra bu kez XV. yüzyılda ünlü "Platonizmci" Gemisto Pleton tarafından canlandırılmak üzere ölüyor. İsmi manevi hocası olan Platon ile yine "tesadüfen" hemen hemen aynı olduğu anlaşılıyor. Orta Çağlar'da yaşayan Gemisto Pleton'nun eski Platonizm'i "yeniden canlandırıp "antik" Platon'un muhteris savunucusu olduğu varsayılmaktadır. Bu arada, "eski" Platon'un elyazmalarının günyüzüne ilk çıkışı tam olarak M.S. XV. yüzyılda, yani Gemisto Pleton'nun faaliyetinin en civcivli zamanında meydana gelmişti [247], s.143-147.

Gemisto Pleton Floransa'da, Platon'un "eski" Akademisi'nin tam analogu olan "Pleton Akademisi"ni kurmuştur [247]. A.A. Vasilyev "Onun (Pleton'un – A.F.) Floransa'da kalması, eski Yunan biliminin İtalya'ya geçmesi ve Platon felsefesinin bilhassa Batı'da ortaya çıkması ile ilgili en önemli noktalardan biridir" diye yazıyor [657], 3. Cilt, 2. bölüm; [120].

Hem "antik" Platon hem de Orta Çağ döneminde yaşayan Pleton ütopyaları yazmıştır. Gemisto Pleton'un bugüne maalesef tam ulaşmamış meşhur "Kanunlar Konusundaki Çalışma" ütopyasının yazarı olduğu bildirilir. Ama buna karşılık bize güya antik Platon'un "Kanunlar" konusundaki çalışmasının tam metni ulaşmıştır. Orta Çağ döneminde yaşayan Pleton "antik" Platon gibi ideal devlet kavramını ileri sürüyor. Üstelik programı "antik" Platon'un programına çok yakındır. Güya M.Ö. 205-270 yıllarında yaşayan Plotinus, her ikisine "öykünerek" imparatorun ona Campania'da (yine İtalya'da), kendisinin Platon'a göre

aristokratik-komünal daireleri yöneteceği Platonopolis şehrini kurmasına yardım edeceğini umuyordu [122], 4. Cilt, s.394-397.

Skaliger tarihinde bazı büyük kilise adamları da ikiye ayrılıyor. Mesela Eusebius, “Kilise tarihinde” [267], Paskalya’nın tarihinin saptanmasına ait kurallar konusundaki tartışmada başrolü oynamış olan piskopos Viktor’dan çok bahsediyor [267], s.306. Ve gerçekten tarihte, meşhur “Paskalya Tartışması” tespit edilmiştir. Bu tartışmada başrol Viktor’a aitti. Özel bir “Viktor’un Paskalya Devresi” terimi bile var [76], cetvel 17. Ancak bu tartışma ve Viktor’un faaliyeti güya M.S. 463 yılına aitmiş. Ancak bundan bahseden Eusebius güya daha erken, yani III. yüzyılın sonu – IV. yüzyılın başlangıcı arasında yaşamıştır. Demek ki burada Skaliger kronolojisi “ters çevrilmiştir”.

Ayrıca Eusebius [267]’de, Paskalya’yı ilkbahar ılımlına, yani “Hz. İsa’nın acılarına” bağlayarak Paskalya Bayramı’nın tarih kurallarını saptayan meşhur Dionisius’tan haber veriyor. Eusebius’a göre Dionisius’un vefatı Gallienus’un 12. yılına, yani Skaliger kronolojisine göre güya M.S. 265 yılına aittir. Ama M.S. güya VI. yüzyılda yine meşhur Dionisius’un, yani Küçük Dionisius’un (Dionysius Exiguus, Dionisius the Little) ortaya çıkışı şaşırtıcıdır. Küçük Dionysius’un Paskalya sorunu ile çok uğraştığı ve kendisinin Hz. İsa’nın doğum tarihini saptamış olan ilk araştırmacı olduğu varsayılır. Bunun dışında, Paskalya tarihinin hesaplama kurallarını çok seneler sonrası için verip onu ilkbahar ılımlına bağlamıştı [76], cetvel 18. Her iki Dionisius’un meşhur olmaları, Paskalya sorunu ile uğraşmaları, bu sorunun ilkbahar ılımlı ile ilişkilerini araştırmaları ve daha önce zaten ikiye ayrılmış olan Viktor’u izlemeleri gariptir. Ama bununla birlikte aşağı yukarı üç yüzyıl onları birbirlerinden ayırır. Herhalde burada bir yanlışlık var. Ancak, kâğıt üzerinde ikiye ayrılmış olan sadece bir Dionysius vardı. Bu arada, aşağıda gösterilen iki Dionisius’un, büyük bir ihtimalle aslı olan bir Küçük Dionisius ile daha tanışacağız. Yani XVII. yüzyılda yaşamış olan Dionysius Petavius’u kastediyoruz.

Meşhur Roma Hukuku’nun Skaliger tarihindeki garip suretleriyle karşı karşıyayız [5]. F. Schupfert “Büyük Roma hukukçular dizisi M.S. 244 yılında ölmüş olan Erennius Modestin ile bitiyor. Tüm hukuk bilimi LETARJIYE DÜŞMÜŞTÜ. Sadece 900 YIL SONRA (! - A.F.) (Erennius’un sadece ismi açısından değil faaliyeti açısından da “ikizi” olan) İRNERİUS sayesinde Bologna’da bütün eski... güzelliğiyle YENİDEN CANLANMIŞTI.” [879], s.187. diye yazıyor. Okulun kurucusu olan, Orta Çağ döneminde yaşayan İrnerius (“antik” Erennius mu?) M.S. yaklaşık 1088 yılında, unutulmasından güya dokuz yüzyıl sonra canlanmış olan Roma Hukuku konusunda dersler vermeye başlamıştı. Ayrıca, güya eski “Corpus Iuris (veya Juris) Civilis’i” toplamıştı.

Skaliger tarihinde iki ünlü Homeros var. Bunlar “eski” şair Homeros ve güya IX. yüzyılda Şarlman’ın saray adamı olan Orta Çağ şairi Angilbert Homeros. G. Veber’in tahminlerine göre “akademik “Homeros” ismi ona herhalde şiir eserleri için verilmişti... Angilbert şiirlerinden sadece bazıları günümüze ulaşmıştır.” [122], 5. cilt, s.391. Bu Orta Çağ Homeros’u “Şarlman’ın Aachen sarayının bilim çevresindeki en önemli üyesiydi” [122], 5. cilt, s.391.

Bu arada alıştığımız Şarlman yani Charlemagne ya da Büyük Karl kelime grubu çağdaş anlamda hiç de özel isimler değildir. Herhalde sadece “Büyük Kral” demektir. Ancak tam olarak kime böyle dendiği sorusunu detaylı bir şekilde araştırmak gerekmektedir. Bundan aşağıda bahsedelim. Res.1.50’de Şarlman’ın Albrecht Dürer tarafından XVI. yüzyılda yapılmış olan portresini görebilirsiniz.

Bugün Calendeler (calends) ve Iduslara (İdes) göre eski Roma hesaplamalarının M.S. VI-VII. yüzyıllarda bittiği varsayılır. Ama buna rağmen, M.S. XIV. yüzyılda yaşayan Orta Çağ kronoloji uzmanlarının bunu bilmedikleri için hesaplamaları güya çoktandır unutulmuş olan tam Calendeler ve Iduslara göre yaptıkları ortaya çıkmıştır [229], s.415.

Skaliger tarihinde bunun gibi iki aynı suretin garip bir şekilde çıktığı olayların sayısı gayet yüksek. Yukarıda gösterilmiş olan “ikiye ayrılma” örnekleri bir iddianın kanıtı sayılamaz. Böyle birbirinden izole edilmiş rastlantılar oldukça çok sayıda toplanabilir. Ancak aşağıda göreceğimiz gibi, gösterilmiş olan çiftlere ve kurulmuş olan paralelliklere her yerde rastlanmaktadır. Üstelik bunlar bir genel kronolojik oynama krokisine yerleştirilebilir. Bu krokide böyle paralellikler-yansımlar yüzlerce yıl boyunca “yan yana” gitmektedir.

“Antik” belgelerin, aslında, Orta Çağ tarihlemesine ait olduğu ihtimalini açıkça vurgulayan temel olgulardan biri Rönesans’ın varlığıdır. O dönemde bilimin, felsefenin, kültürün, resim sanatının v.s. bütün “antik” yönleri canlanmıştı. “Parıl parıl parlayan eski Latince’nin”, Orta Çağlar’ın başlangıcında, ancak Rönesans’ta eski parıltısını kazanmaya başlayıp, bunu başarmış olan kaba, hantal dile kadar gerilemiş olduğu kabul edilir. Mamafih, hem Latincenin bu “uyanışı” hem de eski Yunan dilinin yeniden doğuşu M.S. VIII-IX. yüzyıllardan önce başlamamıştır [335], s.23.

Meğer güya X-XI. yüzyıllardan itibaren, tarihçilerin şimdi “klasik anıların maskeli balosu” adını koyduğu meşhur Orta Çağ trouvereleri konuyu araştırmaya başlamışlar [335], s.83. XI. yüzyılda, meşhur Homeros konusunun “Orta Çağ tarzında” (yani şövalyeler, damlar, şövalyelerin teke tek savaşları v.s.) anlatıldığı “Odiseas’ın Tarihi” ortaya çıkmıştır. Öte yandan burada, sonradan “antik” konunun temeli sayılacak tüm unsurlar bulunmaktadır [335], s.83-84.

“XII. yüzyılın sonu XIII. yüzyılın başlangıcından itibaren trouvereler gururla şunu söylemişti: bu tarih (Truva Savaşı’nın tarihi – A.F.) yazıla yazıla eskimiş bir konu değil. ONU KİMSE HENÜZ SÖYLEYİP YAZMAMIŞTIR... Trouvereler... ilk önce Truva Savaşı’nı araştırmıştı. Onlar için bu hemen hemen milli bir konuydu.” [335], s.85-86. Durum şudur ki Franklar, kendi kökenlerinin Truva’ya (!) ait olduğunu zannetmişti. Güya M.S. VII. yüzyılda yaşayan yazar Fredegarius Scholasticus ise Priamos’u önceki kuşaktan biri olarak görür [335], s.85-86. Res.1.51’de trubaduların (trouverelerin) eski resmini görebilirsiniz.

Üstelik “(herhalde antik agronautların Orta Çağ orijinali olan – A.F.) haçlı fatihlerin Asya’nın uzak ülkelerine atıldığı Agronautların seferi Truva Savaşı ile tek bir birim haline getirilmiştir.” [335], s.85-86. Orta Çağ metinlerinde “antik” Büyük İskender “Fransa’ya komplimanlar yapıyor.” [335], s.85-86.

Bazı Orta Çağ metinlerinde, “antik” Truva savaşından bahsedilerek Paris’e Parij (Parij, Paris şehrinin Rusça adı) denir. Bu, Paris’ten olan kimseye atfediliyor olabilir mi acaba? [10], s.234, not 76. Mesela şu denilmekte: “PARİJ, kendisine Aleksander deyip Elena’yi kandırmıştı.” [10], s.234, not 76. Üstelik bu Orta Çağ metinlerinde PARİJ = Farij gibi ilginç bir özdeşlik var. Mesele şu ki, P ve F harfleri çoğunlukla birbirlerine dönüşüyordu.

Res.1.52’de “Büyük Fransa Vakayinamesi’nden”, Frankların Truva kökenli olduğu gösterilen güya XV. yüzyıla ait eski bir minyatür bulunmuştur. Çağdaş yorum şunu ifade ediyor: “Minyatür, Fransızların kökenlerini Hektor’un oğlu ve Truva Kralı Priamos olan Francion’dan aldığı fikrini açıklıyor.” Dolayısıyla, aşağıda Truva muhasarasının altında Paris’in kuruluşunu görüyoruz.” [1485], s.104. Yani, Truva çökünce Paris kurulmuştu diyebiliriz. “Antik” Truva burada Orta Çağ şehri şeklinde gösterilmiştir.

Skaliger kronolojisine göre adları Yeni Ahit’in Vahiyi’nde geçen ve kıyamet milletleri denilen GOG ve MAGOG Orta Çağ döneminin başlangıcında tarih sahnesinden iz bırakmadan yok olmuştur. Ancak, Orta Çağ “Aleksandria” metnine yazılan çağdaş yorumu okuyalım [10]: Herhalde GOTTİ ve MAGOTTİ kavramlarında, kıyamet milletleri GOG ve MAGOG (Vahiy, XX, 7) ile ilgili düşünceler ORTA ÇAĞLARDA İYİ TANINAN GOTLAR VE MOĞOLLAR İLE birleşmiştir [10], s.248, not 165.

Skaliger kronolojisi ve bütün bu tuhaflıkların baskısı altında bulunan tarihçiler, Orta Çağlar’da, “kronolojik bir sıra anlayışının hemen hemen kaybolduğunu” düşünmek zorundadır. Onlar, “Mesela Büyük İskender’in cenaze töreninde haç ve buhurlukları tutan

keşifler hazır bulunuyormuş. Catilina sabah âyini dinliyormuş... Orfe Aeneis'in çağdaşymış, Sardanapalus Yunanistan'ın kralymış. Dönme Julianus Papalık capellanusuymuş (kilisedeki görevlerden biri, a papal chaplain). Bu dünyada her şeyin FANTASTİK BİR RENĞİ VAR." diye şaşırıyorlar. En kaba anakronizmler ile EN GARİP HAYAL ÜRÜNLERİ barış içinde varlığına devam ediyor [879], s.237-238. Bugün tarihçiler, sadece, bugün kabul edilmiş olan Skaliger kronolojisine aykırı olduğu gerekçesiyle bütün bunları ve binlerce başka olguyu "açıkça saçma" sayıyor.

Orta Çağ dönemine ait olan gotik katedrallerde, Hristiyan azizlerinin yanında "antik payen" kişileri de var. Mesela ünlü Chartres Katedrali'nin Batı cephesindeki Hristiyan azizlerinin yanında bulunan "antik" Aristoteles ve Pisagor'un heykellerinin gösterildiği res.1.53'e bakınız. Tarihçiler Skaliger tarihine aykırı olan böyle bir komşuluğu şu belli olmayan sözlerle açıklamaya çalışıyor: "Aristoteles ve Pisagor... İki payen felsefecisinin Hristiyan katedralindeki tasviri bilimlere verilen büyük önemin işaretidir." [930], s.169.

Antik Aristoteles'in en eski biyografisi M.S. 1300 yılı ile tarihleniyor. Bu arada, bu elyazması hızlı bir şekilde bozulmakta ve XIX. yüzyılda okunabilen bazı parçaları şimdi zorlukla okunmaktadır." [300], s.29. Ancak Skaliger kronolojisine göre yaşları güya bin yıldan fazla olan birçok elyazması, mesela Kutsal Kitap'ın elyazmaları şimdi de rahatlıkla okunabilir. İçlerindeki parşömen kâğıdı ise hala esnek. "Kutsal Kitap Rusya'sı" kitabı, 2. bölüme bakınız. Herhalde, XVI. yüzyıla ait olan elyazmasının tarihçiler tarafından kaydedilmiş olan yüksek bozulma hızı eski metinler için tipik bir şeydir. Dolayısıyla, bu metinler bugün sanıldığı kadar eski değildir.

Muhtemelen, "Aristoteles'in eserlerinin bize ulaşmış olan en iyi Yunan yazmaları X-XII. yüzyıllara aittir." [300], s.206. Bilindiği gibi "antik" dönemde, Platonizm ile Aristotelesçilik arasında sürekli bir tartışma devam etmekteydi. İşte, M.S. XV. yüzyılda, Eski Çağ'da olduğu gibi Platon'un taraftarı olan G. Pleton ile Aristoteles'in taraftarı olan II. Gennadios arasında bir tartışma kopmuştu [300]. Yine garip bir çift ile karşı karşıyayız: "Antikçağ" = Orta Çağ.

Araştırmacılar Aristoteles'in eserlerinin Avrupa'da ne zaman ve nasıl incelendiğinin tarihi ile sadece XIX. yüzyılda ilgilenmeye başlamıştı [300]. Yazdıklarına göre, "Aristoteles'in felsefesi DURGUNLUK VE SESSİZLİK İÇİNDEYDİ... ancak Hz. İsa'nın doğumunun üzerinden 1230 yıl geçtikten sonra... Latinler arasında yaygınlaşmıştır, [300]'den alıntı, s.230. Bu nedenle, çağdaş tarihçilerin, Orta Çağ yazarlarının çoğunlukla hiç görmedikleri kaynaklara atıf yapmak alışkanlığının olduğu yönündeki fikirlerini kaydedelim [333], s.117.

Orta Çağlar'da, "Realistler ile Adcılar arasındaki tartışmanın, bir yandan barbar bile denebilecek şeklinin altında iki ölümsüz okulun, yani İdealizm ve Ampirizm'in XII. yüzyılda YENİDEN DOĞUŞU saklanmıştır. Adcılık ve Realizm... Aristoteles ve Platon'un doktrinlerinin dünyaya İKİNCİ GELİŞİ ile kıyaslanabilir [335], s.167-168. Bunun yanı sıra, Aristoteles ve Platon'un eserlerinin orijinallerinin M.S. XII. yüzyılda Avrupa'da hâlâ tanınmış olmadığı varsayılır [335]. Henüz yazılmamış olması mümkün mü acaba?

Yine "Antikçağ" = "Orta Çağ" çiftiyle karşılaşılıyor. XII-XIII. yüzyıllarda Paris'te, "Eski Çağ'ın dört ana felsefe sisteminden üçünün Orta Çağ biliminde temsilcilerinin olduğu" ortaya çıkmıştı [335], s.175. Realizm ile Adcılık arasındaki çatışma kuşkuculuğun meydana çıkmasına yol açmıştı... Yunanistan'da diğerlerinden sonra ortaya çıkmış olan ve ortaya çıkması o zaman kaçınılmaz gibi görünen bir sistemin daha... yani Mistisizm'in doğması gerekiyordu." [335], s.175. Gerçekten bir süre sonra, Mistisizm Bonaventura tarafından yeniden diriltildi [335].

Böylece Orta Çağ felsefesinin evriminin ufak kronoloji detaylarında bile, "antik modelinin" canlandırılmasını görüyoruz. Bu bilgileri bir araya getirelim.

Orta Çağ	“Antikçağ”
1. Realizm	1. İdealizm
2. Adcılık	2. Ampirizm
3. Platonizm’in “canlandırıcısı” Pleton	3. Platonizm’in “kurucusu” Platon
4. Aristotelesçilik’in “canlandırıcısı” II. Gennadios Aristoteles	4. Aristotelesçilik’in “kurucusu” Aristoteles
5. İki okul arasındaki mücadele	5. İki okul arasındaki mücadele
6. Pleton ile II. Gennadios arasındaki mücadele arasındaki mücadele	6. Platonistler ile Aristotelesçiler arasındaki mücadele
7. Kuşkuculuk’un doğuşu	7. Kuşkuculuk’un doğuşu
8. İlk üç okuldan Mistisizm ortaya çıkıyor	8. İlk üç okuldan Mistisizm ortaya çıkıyor
9. Toplam: Dört ana Orta Çağ okulu	9. Toplam: Dört ana “antik” okul.

Altın Eşek’in güya “eski” elyazması bulunmadan çok önce, “eşek konusu” Orta Çağ troverelerinin çalışmalarında çok detaylı bir şekilde araştırılmıştı [335]. Üstelik sadece Rönesans’ta ortaya çıkmış olan “eşeğin antik tarihi” bütün bu Orta Çağ döneminin doğal sonucudur. Burada genel bir olgu yer almaktadır. Orta Çağlar’da “eski antik orijinal eserler” bulunmadan çok önce, bütün güya “eski konular” ortaya çıkmakta ve daha aktif ve detaylı şekilde araştırılmaktaydı. Üstelik Rönesans’ta ortaya çıkan güya “eski orijinal eserler” kronoloji ve evrim sırası açısından Orta Çağ öncellerinin arkasından geliyor [335], s.142-143.

“Eski” Ezop masalı bulunmadan çok önce Orta Çağlar’da, güya M.S. XI-XII. yüzyıllarda benzer konular işlenmekteydi [335].

Önemli bir nokta da, Eski Çağlar’da insanların çağdaş anlamda adlarının değil ilk önce telafuz edildiği dile makul şekilde çevrilebilecek LAKAPLARI’nın olmasıdır. Lakaplar insan özelliklerini nitellemekteydi. İnsanın ne kadar çok özelliği varsa ona o kadar çok lakap takılırdı. B.L. Smirnov bununla ilgili şunu yazmıştı: “Hiç anlamı olmayan isme seyrek rastlanır” [519], 6. cilt, s.526, notlar 126, 31. Ayrıca bkz. D. Frezer’in çalışmaları [917], [918], [919], [920]. Mesela, çeşitli vakanüvisler bir imparatora, ona şu ya da bu bölgede takılmış olan lakaplar vermişti. Sonuçta bir hükümdarın farklı vakayinamelerde farklı isimlerinin olması mümkündür.

Mısır firavunların taç giyme töreninden önceki ve sonraki isimleri de farklıydı. Ama tacı (üstelik farklı illerin taçlarını) hayatları boyunca birkaç kez giydikleri için isim sayıları hızlı artmıştı. Bu ad-lakapları genelde “güçlü”, “aydın” vs. olarak çevrilmektedir.

Mesela M.Ö. 169 yılında yaşayan Roma konsolosunun babasının güya 13 ismi, oğlunun ise 38 ismi varmış [872], s.101. Araştırmacılara göre, Kutsal Kitap’ta Allahın 94 ismi var [544], 6. cilt, s.978.

Rus tarihindeki durum da aynıydı. “Çar III. İvan’ın Timofey adı da vardı. Çar III. Vasiliy’nin Gavriil ismi vardı... (Uglich şehrinde öldürülmüş olan) Prens Dmitriy’nin Uar ismi vardı. Yani bir isimleri çar ismi, diğeri ise kilise ismiydi.” [586], s.22. Bu arada Uar herhalde sadece Çar demektir.

Bugünlerde öyle bir anlayış var ki, sanki Orta Çağlar’da “antik” isimlerden oldukça farklı olan isimler yaygınmış. Ancak metinlerin araştırılması “antik” isimlerin bütün Orta Çağ dönemi boyunca kullanıldığını gösteriyor. Mesela, güya M.S. 450 yılında ölmüş olan Sinalı

Nilus o zamanda yaşayan Orta Çağ keşişlerine mektup yazıyor. Bu keşişlerin Appolodorus, Amphiction, Atticus, Anaxagoras, Demosthenes, Asklepiodes, Aristocles, Aristarchus, Alciviades, Apollos vs. gibi açıkça “antik” isimleri vardı [836]. Bizans’ta XII-XIV. yüzyıllarda, bugün “son derece antik” sayılan çok isim vardı. Mesela aşağıda Orta Çağ döneminde yaşayan Georgius Phrantz tarafından “Tarih”inde (M.S. 1258-1476 yılları) [1344] kullanılmış olan isimleri yazdık. Antioch, Argo, Amorius, Hermetian, Demetrios, Dionysius, Dioscorus, Epidaurus, Calliope, Cleope, Kritopulos, Laconicus, Macrobius, Minos vs. Bunlar açıkça “antik” isimlerdir. Ancak gördüğümüz gibi, bu isimler XIII-XV. yüzyıllarda yaşayan insanlara aitti.

Elyazması, kitap basmacılığı başladıktan sonra da uzun süre yaşamıştır. Elyazması kitaplar XV-XVIII. yüzyıllarda bol bol üretilmişti. Bu durum bütün Avrupa’da görülmüştü [740], s.13,25. Balkanlar’da XIX. yüzyılda bile elyazması kitaplar kitap basmacılığıyla başarılı bir şekilde rekabet etmekteydi [740], c.26. Birkaç istisna dışında hemen hemen tüm İrlanda edebiyatı “sadece elyazması kitaplar şeklinde” mevcuttur [740], s.28’daki alıntılara bakınız. M.S. 1500 yılına kadar basılan bütün kitapların yüzde 77’si güya Latince basılmıştır. Herhalde Latin puntosunun üretilmesi kolaydı. Başka dillerin basım faaliyetlerine geçişi çok yavaş gerçekleşiyordu. Satırın üstünde bulunan vurgu vs. gibi işaretlerin üretim teknolojisi oldukça zordu. Bundan dolayı kitap basımı başladıktan yüzlerce yıl (!) sonra bile “Yunanca, Arapça ve İbranice’de yazılmış olan elyazmalarının mübeyyizlerinin rakibi yoktu” [740], s.57.

Dolayısıyla, bugün “çok eski” sayılan, mesela Yunan, Arap ve Yahudi dilleri gibi dillerde yazılmış olan birçok elyazmasının gerçekten kitap basmacılığı döneminde yapılmış olması mümkündür. Çok “antik” klasik metinlerin de, Tischendorf’un Kutsal Kitap yazmalarının vs. böyle olması olanaklıdır. “Kutsal Kitap Rusya’sı”, 2. bölüme bakınız.

Yunanistan’da kitap basmacılığı döneminde çok sayıda elyazmasının olduğu ortaya çıkıyor! Yani bugünlerde çok “antik” sayılan, dünyaya birçok Eski Çağ elyazmasını hediye etmiş olan memleket söz konusu. Tarihçiler “Yunanistan’da basımevlerinin olmaması sebebiyle KİTAPLAR ELLE KOPYALANMIŞTI.” diye bildiriyor [740], s.106. Acaba XV-XIX. yüzyıllardaki bu tür elyazması kitaplardan kaçına sonradan “antik” denilmiştir?

Bunlar paleografik tarihleme (yani eski yazılara göre tarihin tespiti) denilen fikrin altında sağlam bir temelin olmadığını açıkça gösteren bilgilerdir. “Antik yazarların metinlerini içeren muhteşem Yunan yazmalarının, hümanist ve koleksiyoncu bilim ve sanat koruyucuları tarafından yaptırıldığı” ortaya çıkıyor [740], s.109. Sorumuzu tekrarlayalım: Acaba elyazması kitaplardan kaçına sonradan “çok eski” denilmiştir?

Bu arada, kitap basmacılığı dönemine ait olan ve “antik” olarak satılan bu tür geç elyazmalarını tespit etmek için bir yöntem önerebiliriz. Elyazması metindeki yanlışlıkları basılı yayınlardaki yanlışlarla karşılaştırmak gerekir. Mesele şudur ki, mübeyyizler basılı kitapların kopyalarını yazarken, onları elle kâğıda çekerken muhtemelen yanlışlıkların çoğunu da kopya ediyorlardı.

Skaliger kronolojisinin temelleri yazılı kaynakların araştırılması suretiyle tespit edilmiştir. Gördüğümüz gibi, bu tarihlemelerin önsel hipotezlerle sınırlanmamış olan yeniden analizi ortaya ciddi çelişkiler çıkarıyor.

13. ARKEOLOJİK YÖNTEMLER EN BAŞINDAN İTİBAREN YANLIŞ SKALİGER KRONOLOJİSİNE DAYANMAKTAYDI

SAVAŞ YOK MUYDU?

İtalya’da, İsviçre antropoloğu Georg Glovatski’nin (Glovacki) gerçekleştirdiği kazı sansasyonel sonuçlar doğurmuştur. Bilim adamı, efsaneye göre Hannibal’ın ordusunun Roma lejyonlarını tepelediği Cannae Muharebesi’nin olduğu bölgede bir savaşın olmadığını tespit

etmişti. Kurganları araştırdıktan sonra, toprağın altında, önceleri sanıldığı gibi Roma askerlerinin değil, veba salgını yüzünden XIII. yüzyılda ölmüş olan insanların kalıntılarının gömülü olduğunu anlamıştı.”

28.11.1984 tarihli “Sovyet Rusyası” Gazetesi

13.1 Arkeolojik Tarihlemelerin Belirsizliği Ve Önceden Kabul Edilmiş Olan Kronolojiye Bağlılığı

Okur bize şöyle bir soru sorabilir: Bugün kabul edilmiş olan kaynak ve eserlerin başka tarihleme yöntemleri bakımından durumu nasıldır? Çağdaş kronoloji uzmanları, üzgün bir şekilde, eski çağların çok sayıda anıtı bozup kullanılmaz hale getirmiş olan “cahil kazıcılarından” bahsediyorlar. 1851-1854 yıllarında Vladimir-Suzdal bölgesinde Kont A.S. Uvarov 7729 kurganı kazarak açmıştı. A.S. Spitsin bununla ilgili şunu söylüyor: “Eşyalar (1851-1854 yıllarının kazıları söz konusu – A.F.) Rumyantsev müzesine vardığı zaman, yanlarında her eşyanın hangi kurgandan alındığına dair notlar ve tarifler olmadığı için gerçekten dağınık bir yığın halindeydi... Bilim, 1851-1854 yıllarının muazzam kazılarının ardından uzun uzun ağlayacak.” [19], s.12-13. A.S. Uvarov’un faaliyetiyle ilgili ayrıntıları “Krallık Roması ve Oka ile Volga Arasındaki Bölge” kitabında anlatıyoruz, bölüm 9. Kont’un eski Rusya tarihini yok ettiği anlaşılıyor.

Bugünlerde kazıların yöntemi geliştirilmiştir, ancak onu “antik” kazılar için kullanmaya maalesef nadiren fırsat bulunuyor. Çünkü hemen hemen bütün “antik” kazılar, zaten, önceki “kazıcılar” tarafından “araştırılmıştır” [389].

Arkeolojik tarihlemenin temelleri kısaca şunlardır: “Şu ya da bu Avrupa kültürünün yaşını tespit etmek için en güvenilir yöntem, bu Avrupa boylarının Mısır soylarından hangisiyle ticaret ve alışveriş ilişkileri kurabildiğini anlamaktır.” [390], s.55. Mesela, 18-19. hanedanların Mısır’ında mezarlarda Miken kültürünün Yunan kapları bulunmuştu. Bu durum arkeologlara bu soylar ve bu kültürün aynı zamanda yer aldığını düşündürmektedir. Üstelik aynı ya da “benzer” kaplar özel şekildeki tutturmalıklarla birlikte Miken şehrinde bulunmuştu, benzer toplu iğneler ise Almanya’da, mezar vazolarının yanında bulunmuştu. Benzer bir mezar vazosu Fanger’in yanında bulunmuştu, ancak bu mezar vazosunda şekli yeni olan toplu iğne vardı. Benzer toplu iğne İsveç’te “Kral Björn’un kurganı” denilen yerde bulunmuştu. Bu kurgan 18-19. Mısır hanedanlarının dönemiyle tarihlenmişti [390]. Üstelik Björn’un kurganının (meşhur Orta Çağ karakteri) Viking Kralı Björn’e ait olması mümkün olmamakla kalmayıp en az iki bin yıl önce yapıldığı ortaya çıkmıştı [390], s.55-56.

Birincisi, burada buluntuların “benzer olması’nın” tam olarak ne anlama geldiği belli değil. Daha önemli olan ikincisi, bütün bu yöntemlerin “eski” Mısır firavun hanedanlarının önsel tarihlenmesine bağlı olmasıdır. Dolayısıyla, domino yöntemi denilen bu yöntem ve bütün benzer yöntemler mutlak subjektivizme ve en önemlisi! Skaliger kronolojisine dayanmaktadır. Yeni bulunmuş olan eşyalar (kaplar vs.) daha önce tespit edilmiş olan ve tarihlemeleri Skaliger kronolojisine dayanan “benzer” buluntularla kıyaslanmaktadır. Kronoloji skalasının değiştirilmesi yeni arkeolojik buluntuların kronolojisini otomatik olarak değiştiriyor. Kronoloji doğru değilse bu yöndeki bütün “yöntemler” iskambilden bir şato gibi dağılır.

Böyle yöntemlere güvenip bunları kullanan arkeologların birçok garip olguyla karşı karşıya kalması şaşırtıcı değildir. “Avrupa’nın uzak bölgelerinde aynı kültürde, Doğu’daki prototipleri BİR BİRİNDEN YÜZYILLARLA AYRILAN şeylerin uyuşmasının mümkün olduğu” ortaya çıkmıştır [390], s.55-56.

Devam edelim. L.S. Klein [390], “Björn kurganının” Orta Çağ Viking Kralı’na ait olduğunu kararlı bir şekilde inkâr ediyor. Ancak tarif edilmiş olan “yöntemin” tespit ettiği bir şey varsa, bu da bu kurganın 18-19. Mısır hanedanlarıyla AYNI DÖNEME AİT

OLDUĞUDUR. Ancak bu hanedanların ne zaman hüküm sürdükleri başka bir sorudur. Bu arada, hiç de kolay bir soru değildir. Hem Mısır hanedanlarının hem de Viking Björn'un Orta Çağ zamanına ait olmaları da mümkündür.

Alıntı yapıyoruz: “Mısır kronolojisinin ilk krokileri Manetho çalışmalarına dayanarak yapılmıştı... Manetho, firavunları 30 hanedan şeklinde gruplandırarak firavun listelerini oluşturmuş ve saltanat yıllarını ekleyerek (hem de bütün bunların art arda geldiklerini tahmin ederek – A.F.)... Mısır devletinin yaşam süresini hesaplamıştı. RAKAMLARIN ÇOK BÜYÜK OLDUĞU ORTAYA ÇIKMIŞTI. Flinders Petrie, L. Borhardt ve başka ejiptologlar Eski Mısır'ın yaşamını 5-6 bin yıl olarak değerlendirmişlerdi. İşte böylelikle, Mısır'ın ve erken Avrupa'nın bilimde uzun zamandır egemenliğini sürdüren “uzun kronolojisi” ortaya çıkmıştı. E. Meyer ve öğrencileri buna karşı kısa kronolojiyi ortaya koymuştur. Mesele şudur ki, FİRAVUNLAR ÇOĞUNLUKLA AYNI ANDA HÜKÜM SÜRMÜŞLERDİ, hem de sadece firavunlar değil, PARALEL OLARAK MEMLEKETİN ÇEŞİTLİ BÖLGELERİNDE TÜM HANEDANLAR... EGEMENLİKLERİNE DEVAM ETMİŞLERDİ. Manetho ise iktidarın tek, devletin ise bölünmez olması gerektiğini düşünüp BÜTÜN FİRAVUNLARI AYNI SIRAYA KOYARAK DEVLET TARİHİNİN GENEL YAŞAM SÜRESİNİ OLDUKÇA UZATMIŞTIR.” [390], s.54-55.

Mısır'ın “kısa” kronolojisinin yine de çok uzun olduğu yönündeki kendi fikrimizi ekleyelim. Bu yüzden, ona “uzun” kronoloji ile kıyasla “biraz daha az uzun” demek daha doğru olurdu.

Söylediğimiz gibi, (ejiptolog H. Brugsch'un verdiği verilere bakınız) Mısır'ın “kısa” kronolojisinin durduğu temeller pek sağlam değildir. Ortaya çıkıyor ki, bu fikrin kurucusu olan E. Meyer “düşüncelerinin temelinde yıllık notları (annallar) ve firavunların kendilerinin muhtıralarını koymuştu. Ancak... bu bilgi zinciri bize boşluklarla dolu parçalar şeklinde ulaşmıştır.” [390], c.54-58. Dolayısıyla, arkeolojik buluntuların “Mısır skalasına bağlanması” hem mutlak hem de izafi tarihlenmenin sorununu yine de çözmez.

13.2. Pompeii'nin Kazısı. Bu Şehrin Çöküşünün Tarihi

Arkeolojik malzemelerin tarihlenmesiyle ilgili ortaya çıkan sorunların çarpıcı bir örneği “antik” Pompeii'deki kazılardır, bkz. res.1.53a. Bu arada, Pompeii'nin hangi volkanın püskürmesiyle yıkılmış olduğu pek de anlaşılmıyor. XV. yüzyıl yazarı olan Jacopo Sannazaro şunu yazmıştı: “Biz şehre (Pompeii'ye) yaklaşıyorduk ve yüzyılların dokunmadığı (! –F.A.) kuleler, evler, tiyatrolar ve tapınaklar görünüyordu.” [389]'dan alıntı, s.31. Ancak, Pompeii'nin M.Ö. 79 yılında gerçekleşmiş olan püskürmeyle yıkılıp tümüyle toprak altında kaldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla arkeologlar Sannazaro'nun sözlerini şöyle anlamak zorundadır: “XV. yüzyılda Pompeii'nin binalarından bazıları artık alüvyonlardan yukarıya çıkıyordu.” [389], s.31. Dolayısıyla, Pompeii'nin kalıntılarında 1748 yılında rastlandığı için, bu şehrin yine “büyük oranda toprakla kapanmış olduğu” düşünülüyor. Herculaneum 1711 yılında keşfedilmiştir [389], s.31-32. Bugün eski anılara atıf yapıp Pompeii'nin keşif tarihi şöyle tarif edilmektedir: “Sarno nehriindeki kanalın kurulması sırasında, Napoli'nin yanında eski şehrin harabeleri ortaya çıkmıştı. O ZAMANLARDA bunun Pompeii olabileceğini KİMSE BİLMEMEKTEYDİ... Giuseppe Fiorelli ancak 1860 yılından itibaren Pompeii'nin sistemli plana uygun olan bilimsel kazısını başlatmıştı. Gerçi, çalışması örnek kazı yöntemlerine pek uymamaktaydı.” [443], s.49.

Kazı gerçekten barbarca yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. “Günümüzde, o zamanki vandalizm tarafından verilmiş olan zararın büyüklüğünü belirlemek zordur. Birisi bir resmi pek güzel bulmadığı takdirde, o resim parçalanıp çöp olarak atılırdı... tunç yazılı bir mermer tablo bulununca harfler koparılıp sepete atılırdı... Heykellerin parçalarından, sık sık turistler için azizleri tasvir eden hediyelik eşyalar yapılırdı.” [434], s.224-225. Bu güya “Hristiyan

taklitlerden” bazılarının Orta Çağ’a ait asıllar olması mümkündür. Ancak bunlar Skaliger kronolojisine uymamıştı. Dolayısıyla müzelere yerleştirilmek yerine hediyelik eşya olarak satılmıştı.

Skaliger kronolojisine göre Pompeii’nin resim, mimarlık ve plastik sanatlarının (fresk, mozaik ve heykeller) Rönesans’ın büyük bilimsel başarılarıyla uyuşan çok yüksek bir düzeyde olması şaşırtıcıdır. Mesela “vezinli saatlere” ayrılmış olan güneş saati bulunmuştu. Yani, yapılışı geç Orta Çağ döneminde bile zor olan bir alet söz konusu. Bu buluntunun araştırılmasını N.A. Morozov gerçekleştirmişti. Benzer bir aletin parçasının Pompeii’nin çevresindeki “antik” villanın yanında bulunmuş olan eski tasviri res.1.54’de gösterilmiştir.

V. Klassovskiy, “aralarındaki bazı aletler daha önce düşünüldüğü gibi SADECE SON ZAMANLARDA EN YENİ CERRAHİ TIBBIN ÜNLÜ BİLGİNLERİ TARAFINDAN icat edilmiş olduğundan dikkate gerçekten değer bir takım cerrahi aletler keşfedilmiştir.” diye yazmıştır. [389], s.126.

Grafiti, yani duvar resimleri arasında kesinlikle Orta Çağ dönemine ait olanlar da bulunmaktadır. Mesela kapüşonlu cellat [389], s.161, res.1.55’e bakınız. Burada pardösülü bir adam olan kurbanını yüksek ahşap sahneye ipe çıkaran Orta Çağ celladı gösterilmiştir. Adam idam sehпасına dayanmış merdivenden çıkıyor. V. Klassovskiy’nin yorumu şöyledir: “Bu, alçı üzerine sert bir cisimle çizilmiş olan eski bir resimden kopyalanmış bir resimdir.” Bu resmin yanında Pompeii’nin duvarında, daha az ilginç olmayan ikinci resmi görüyoruz. Karşımızda, kafasında açıktan açığa SİPERLİ miğfer olan bir asker var! [389], s.161. res. 1.56 ve res.1.60’e bakınız. Üstelik Pompeii’de çok sayıda benzer Orta Çağ resmi bulunmuştur. Benzer resimler mesela [873] kitabında gösterilmiştir. [873]’te s.44’te bulunan resim özellikle şaşırtıcıdır. Bkz. res.1.57, ayrıca res.1.60. Bugün bize, bunların güya “antik” gladyatörlerin resimleri olduğu söyleniyor [873], s.44. Ancak BURADA KAFASINDA SİPERLİ MİĞFER OLAN ORTA ÇAĞ ŞÖVALYESİ çok net görünüyor. Bu, çok iyi tanıdığımız tipik Orta Çağ şövalyesi silahıdır. Karşılaştırma için res.1.58 ve res.1.58a’da Orta Çağ şövalyesinin silahı gösterilmiştir.

V. Klassovskiy, Pompeii’nin kazısı ile ilgili genel izlenimini, “SONRAKİ DÖNEME AİT EŞYALARA BAZEN TAM OLARAK BENZEYEN ESKİ POMPEİİ ESERLERİ... beni çoğu kez etkiliyordu...” diye özetliyor [389], s.133.

V. Klassovskiy’nin yazdığı gibi, “antik” Pompeii’nin bazı meşhur mozaiklerinin kompozisyon, renk ve üslup açısından Rafael ve Giulio Romano’nun fresklerine, yani Rönesans fresklerine ÇARPICI BİR ŞEKİLDE BENZEDİĞİ ortaya çıkıyor [389], s.171, not A. Böyle “antik” mozaik Pompeii resimlerinin örneğini res. 1.59, res.1.59a ve res.1.59b’de gösteriyoruz. Burada (sağda tasvir edilen) Büyük İskender ile (solda tasvir edilen) Kral Darius arasındaki “antik” savaşın gösterilmiş olduğu varsayılmaktadır. Mozaik 1831 yılında bulunmuştur ve şimdi Napoli Ulusal Müzesi’nde muhafaza edilmektedir [304], 1.cilt, s.232-233.

V. Klassovskiy bu meşhur fresk hakkında şöyle yorum yapıyor: “Bugün Napoli Müzesi’nin en iyi tezyini olan renkli taş parçalardan ibaret meşhur mozaik, tricliniumun (ziyafet salonunun) yerindeki taş podyuma gömülmüştür. Mozaik renkleri ve teknik işçiliği açısından eşsiz, kompozisyonu açısından ise Rafael’in ve Giulio Romano’nun birinci sınıf eserleriyle kıyaslanabilir... gayet ilginçtir ki, isimsiz, ünsüz eski bir ressamın eseri ile Rafael’in “Konstantin ve Maksentius arasındaki savaş” tablosu arasında, ana grubun oluşturulma tarzı bakımından bir benzerlik vardır. Roma Titus hamamlarındaki (kendisinin yaptığı – A.F.) birkaç Vatikan freski, Rafael’in bazı fresklerine çok benziyor!” [389], s.171.

Burada V. Klassovskiy’nin izlediği Skaliger tarihi bizi, Rönesans tarzında yapılmış olan bütün bu muhteşem “antik” resimlerin M.S. I. yüzyıldan daha geç bir dönemde yaratılmadığına ikna etmeye çalışıyor. Ve bunlar, Pompeii’deki kazının nihayet başladığı son zamanlara kadar toprağın altında kalmıştır. Hem Rafael, hem Giulio Romano, hem de

Rönesans'ın başka ressamı, bu "antik asılları" görmeden "sadece rastlantı sonucunda" gerçekten benzer resimleri çizmiş olmalıdır. Bütün bunlar çok garip geliyor. Önerdiğimiz hipotezi şöyle formüle ediyoruz: Pompeii, Rönesans'ın Orta Çağ kentidir. Vezüv'ün, nispeten yakın zamanda, püskürmesiyle yok olmuştur. "Antik" Pompeii ressamı düpedüz Rafael ve Giulio Romano'nun çağdaşlarıydı. Çizim tarzlarının da aynı olması şaşırtıcı değildir. Herhalde Pompeii, Vezüv'un M.S. 1500 yılındaki meşhur püskürmesi sırasında yıkılıp kül altında kalmıştır [389], s.28. Ama büyük ihtimalle daha geç, 1631 yılındaki şiddetli püskürme sonucunda yıkılmıştır. "Antikçağ Orta Çağ'dır", bölüm 7:1'e bkz.

Pompeii'de bulunmuş olan duvar yazıları ve grafitilerin çoğu tarihlendirme amaçlarına hizmet edemez. Çünkü bunlar gündelik ilanlar veya argo ifadelerdir. Ancak Skaliger kronolojisine kesinlikle aykırı olan yazılar da bulunmaktadır. V. Klassovski'ye göre bu tür yazıların bir örneğini [389]'da bulabilirsiniz. N.A. Morozov'un önerdiği çevirisi şöyledir: "Ebedi Aziz D. Lucretius Valentis'in oğlu Aziz Valentis Nero Augustus'un 28 Mart tarihli avı ve dekoru". Burada, Skaliger tarihi ile topraktan kazı sonucunda alınmış olan gerçek yazılar arasındaki aykırılık ile karşı karşıyayız. Mesele şu ki, burada Valentis Nero çift isimli imparatorun bahsedilmektedir. Ama Skaliger tarihinde bu isimler güya aralarında aşağı yukarı 300 yıl olan farklı imparatorlara aittir.

6-12 Nisan tarihli aynı "antik" ilanın daha uzun versiyonu [873]'te gösterilmiştir, no.73. res.1.57'e, ayrıca res.1.57'de bulunan yazıya bakınız. Beklendiği gibi, yazının V. Fedorova'nın [873]'de, s.74, sunduğu çevirisi Nero'yu Valentis'ten koparıyor. Bu iki çevirinin yetkinliğini kontrol etmek imkânımız yoktu.

"Antik" Herkulaneum'da Hristiyanlık döneminin çarpıcı kanıtları bulunmuştur. Mesela, res.1.61'de kazı sırasında ortaya çıkarılmış olan Herkulaneum'daki Hristiyan dua odası gösterilmiştir. Duvarında büyük bir haç vardır.

13.3 "Eski" Anıtların Günümüzde Güya Kısa Süre İçinde Çok Hızlandırılmış Yıkılışı

XX. yüzyılda şöyle tuhaf bir süreç arkeologlar ve tarihçilerin dikkatini çekmiştir. "Eski" anıtların ezici çoğunluğu son 200-300 yıl içinde, yani onlara sürekli bakılmaya başlandıktan itibaren, bir sebepten dolayı güya önceki yüzyıllara ve hatta binyıllara kıyasla daha çok ve hızlı şekilde yıkılmaya başlamıştı. Bunların örnekleri iyi bilinir. Epidaurus Tiyatrosu, Partenon, Kolezyum, Venedik sarayları vs. bunların arasındadır. [228], [144], [207], [456]. Aşağıda, 31 Ekim 1981 tarihli "İzvestiya" gazetesinden bir makaleyi bir başka örnek olarak sunuyoruz:

"SFENKS'İN BAŞI BELADA. Gize'deki (Mısır) meşhur Sfenks heykeli hemen hemen beş bin yıl sarsılmadan durmuştur. Ancak şimdi, çevre kirliliği heykeli olumsuz etkilemiş. Sfenks feci duruma gelmiş. Heykelden büyük bir parça (pençesi) kopmuş. Başta Sfenks'in durduğu yerde bir türlü arıtılmayan atık suların birikmesi olmak üzere aşırı nemlilik, toprağın tuzlanması gibi sebepler buna yol açmıştır."

Ancak 5 bin yıldır her şeye rağmen durmuştu ki!

Genelde bunun sebebinin "zararlı modern sanayi" olduğu kabul edilir [144], [456]. Güya gazlar her şeyi yıkar. Ancak bildiğimiz kadarıyla, kimse şimdiye kadar "modern uygarlığın" eski taş binalar üzerindeki etkisinin nicel analizini yapmamıştır. Doğal olarak bir tahmin ortaya çıkıyor. Bütün bu yapılar Skaliger kronolojisinin bize anlattığı kadar eski olmayabilir. Bunlar doğal ve az çok sabit hız ile yıkılmaktadır. Hem de oldukça çabuk.

13.4. Meşhur Köln Katedrali Ne Zaman İnşa Edilmeye Başlamıştır?

Bugün bize, meşhur Köln Katedrali'nin Almanya'nın Köln şehrinde güya birkaç yüzyıl boyunca inşa edildiği söylenir, res.1.62'ye bakınız. Kuruluşunun Orta Çağ döneminde, güya M.Ö. IV. yüzyılda başladığı iddia edilir [1015], s.3. Sonra ise, bu katedral güya çok kez yeniden inşa edilmiş, bugün ise bu "önceki katedrallerin" bir izi bile kalmamış. Güya 1248 yılında, bu yerde gotik katedralin kurulmasına başlanmıştır. Kesin tarihinin bile belli olduğu söylenir: 15 Ağustos 1248 [1015], s.6. Sonra ise, inşaatın XVI. yüzyılda 1560 yılı civarında "hemen hemen" bitirilmiş olduğu tahmin ediliyor [1015], s.8. Devam edelim. Bu muazzam Orta Çağ katedrali güya kısmen restore edilip biraz yenilendiği halde görünüşü genel olarak değişmemiş. Ama hiç de öyle değil! Res.1.62'de XVIII. yüzyıla ait olan tahmini görünüşü gösterilmiştir. Katedral'in çağdaş görünüşüne çok az benziyor, res.1.63'e bakınız.

Demek ki, "Katedral'in modern görünüşünün" bugün bize telkin edilen "eskiliği" gerekçeli değil. O zaman, bugün gördüğümüz Katedral ne zaman kurulmuştur? Gerçekte gördüğümüz, asıl kısmı XIII-XVI. yüzyıllarda kurulmuş olan Orta Çağ yapısı mıdır?

Res.1.64'de Katedral'in hangi parçalarının Orta Çağ'a ait olduğu hangilerinin ise XIX-XX. yüzyıllarda inşa edildiğini gösteren teknik broşür tasvir edilmiştir. Broşürün tam ismi ise şöyledir: "Gefahr für den Kölner Dom. Bild-Dokumentation zur Verwitterung. Auszug aus dem Ko"lner-Dom-Lese- and Bilderbuch. Professor Dr.Arnold Wolff." Broşür, taş yapıların koruma işleri ve onarımına ait detaylar ile ilgilenen uzmanlar için yazılmıştır. Köln'de yayımlanmıştır ve Köln Katedrali'nden temin edilebilmektedir.

Katedral'in bu harita-krokisinde ne görüyoruz? En eski örme, yani 1248-1560 yıllarına ait olan örme krokide yatay taramalarla gösterilmiştir. Eğik, nokta vs. taramalar gibi yedi başka usul ile çizilmiş olan bütün diğer örmeler ancak 1826 yılından sonraki döneme aittir!

Şaşırtıcı ki, 1248-1560 yıllarına ait en eski Orta Çağ örmesi, yani resimdeki yatay tarama, ÇAĞDAŞ BİNANIN SADECE KÜÇÜK BİR PARÇASINI OLUŞTURUYOR. Gerçekten bu, Katedral'in temelini sadece bir parçasıdır. Üstelik ayakta kalan bu Orta Çağ parçası birbirinden uzak olan iki kısımdan ibarettir, res.1.64. Bütün diğer örmeler, yani modern binanın ezici parçası burada ancak XIX. yüzyılın başlangıcında ortaya çıkmıştı! Bu arada, krokide 1560-1825 yıllarına ait olan hiçbir örme yok. Bu, 1560 ile 1825 yılları arasında, yani yaklaşık iki yüz elli yıllık dönemde hiçbir çalışmanın yapılmadığı anlamına mı geliyor acaba? Ya da bu çalışmalar Katedral duvarlarının yapısında gözle görülür değişimlere mi yol açmamıştı?

Böylece Alman tarihçileri ve arkeologları bize, bugün gördüğümüz katedralin hemen hemen tümüyle XIX. yüzyılda kurulduğunu açıkça söylüyorlar! Ama o halde Skaliger tarihi bize, neye dayanarak, gözümüzün önündekinin bir Orta Çağ katedrali olduğunu söylüyor? Belki bazıları, Katedral'in neredeyse tümüyle XIX. yüzyılda kurulmakla birlikte, herhalde bu yerde XIII. yüzyıldan itibaren duran gerçek katedrali canlandırdığını söyleyebilir.

Ama öyle bir hipotezin ortaya çıkması için ne sebep var ki? XVII. yüzyıldan önceki Köln Katedrali'ni gösteren orijinal Orta Çağ resimleri var mı? Öyle görünüyor ki, XVII. yüzyıldan önce tarihlenen böyle hiçbir gerçek resim YOK. Yalnızca Arnold Wolff'un aynı broşüründe Köln Katedrali'ni gösteren ancak 1834/1836 yıllarına ait bir gravür var. Bu gravürün çağdaş katedrale çok benzeyen bir katedral tasvir etmesi ilgi çekicidir. [1017] albümünde, s. 21'de, Katedral'i tasvir eden 1809 yılına ait gravür herhalde en eskisi olarak gösterilmiştir. Bize göre, bütün bunlar Katedral'in çağdaş görünüşünün inşaatının ancak XIX. yüzyılda başladığı anlamına geliyor. Aslında yukarıda gösterdiğimiz taş örme krokisi de bunu doğruluyor. İnşaatına yaklaşık 1810 yılında başlanmıştır. 1835 yılında inşaatının asıl kısmı bitirilmiştir. Yani aşağı yukarı 15 yıl devam etmişti. 1834/1836 yıllarına ait olan gravür Katedral'in inşaatının son aşamasını gösteriyor. Sonra XIX. ve XX. yüzyıllarda Katedral gerçekten birkaç kez tadil edilmiş ama dış görünüşü fazla değişmemiştir.

Çağdaş Köln Katedrali'nin durduğu yerde eski yapının bazı izleri herhalde yine de varmış. Çizimde, temelin bazı kısımlarında güya 1248 ile 1560 yılları arasındaki dönemle

tarihlenen bir muammalı örme gösterilmiştir! Ancak aynı krokiden, bu eski Orta Çağ örmesinin, XIX. yüzyılda Katedral'in sonraki inşaatı sırasında inşaat malzemesi olarak kullanıldığı açıkça anlaşılıyor. Res.1.64'e bir kere daha bakınız. Katedral'in sol kulesinin alt kısmı, aralarında bazı yerlerde XIII-XVI. yüzyıllardaki taşların konulduğu taşlarla döşenmiştir! Hem bu kulenin hem de arkadaki ikinci kulenin bütün üst kısmı ise ancak XIX. yüzyılda inşa edilmiştir. Böylece Köln Katedrali'nin yerinde durmuş olan eski Orta Çağ yapısı XIX. yüzyılda demonte edilmiştir. Malzemesi ise fiilen yeni binayı kurmak için kullanılmıştır.

Bu durumda, tarihçilere ve arkeologlara aşağıdaki soruları yöneltmek isteriz:

1) Köln Katedrali'ni tasvir eden gerçek Orta Çağ resimleri var mı? Yoksa yerinde duran o bina XVII. yüzyıldan daha önceki bir döneme mi ait?

2) Çağdaş Köln Katedrali'nin, kendi yerinde XIX. ya da XVIII. yüzyıldan önce yer alan Orta Çağ tapınağına “benzediği” gerçek mi? Hipotezimiz şudur: Burada bir tapınak yer almışsa bile bugün gördüklerimize benzemez. O, mesela çok daha ufaktır.

3) Çağdaş Köln Katedrali'nin duvarlarında 1560-1825 yıllarına ait olan hiçbir gözle görülür örme izi neden yoktur? Bundan, inşaatın gerçekte ancak XIX. yüzyılda, XIII-XVI. yüzyıllardaki ufak bir binanın durduğu yerde başladığı anlamı çıkmaz mı acaba? Bu arada, güya XIII-XVI. yüzyıllardaki örmenin tarihlenmesi ne kadar gerçek? Bu taşların buraya çok daha geç, mesela XVII-XVIII. yüzyıllarda konulması mümkün mü? Bu arada, bir enteresan sorumuz daha var. Çağdaş arkeologlar taş örmenin parçalarını nasıl tarihliyor? Bir taşın katedralin duvarına başka bir yılda değil tam söyledikleri yılda konulduğunu nasıl bilebilirler?

Sonuç olarak, Avrupa Orta Çağ dönemine ait olan birçok ünlü yapının inşaatının garip sürekliliği ile ilgili eleştirimizi ifade edelim. Skaliger tarihine göre, bunlar çok uzun zaman içinde, güya yüzyıllar boyunca inşa edilmişlerdi. Mesela Strazburg Notre Dame Katedrali. Zamanında bu bina Avrupa'nın en yüksek yapısıydı. İnşaatı güya 1015 yılında başlayıp ancak 1275 yılında bitirilmiş [415], cilt.1, s.333. Demek ki 260 yılda inşa edilmişti. Strazburg Notre Dame Katedrali'ne bağlı olan Erwin von Steinbach Kulesi güya 162 yılda inşa edilmişti. Tarihçi Kohlrausch şunu pek haklı olarak söylüyor: “Demek ki, (Strazburg Notre Dame Katedrali'nin – A.F.) bütün binası 424 YILDA İNŞA EDİLMİŞTİ” [415], cilt 1, s.333. Yani hemen hemen yarım bin yıl!”

Kohlrausch, Köln Katedrali'nin oldukça uzun süre devam eden inşaatıyla ilgili yorum yapmadan duramamıştır. Böyle garipsenecek kadar uzun olan sürenin bir şekilde açıklanması gerektiğini anlayarak şu kuramı önermiştir. “Temelleri... 1248 yılında atılmış olan Köln Katedrali... inşaatı 250 yıl boyunca devam etmiştir...” Kohlrausch, “BU YAVAŞLIK, taşlarının binlerce resimle dolu olmasından kaynaklanıyor” diye tahmin ediyor [415], cilt 1, s.333. Anlamaya başlıyoruz ki, mesele resimlerde değil, inşaatın süresini birkaç yüzyıl suni olarak uzatan yanlış Skaliger kronolojisinde.

13.5. Arkeolojik Yöntemler Birçok Bakımdan Skaliger Tarihlemelerine Dayanmaktadır

Arkeolojik tarihlemelerin çağdaş yöntemleri Skaliger kronolojisine çok bakımdan bağlı olarak sıklıkla büyük hatalara yol açabilir. Bazen bu hatalar apaçık ortadadır. Bazı örnekler verelim.

Bizim zamanımızdaki “arkeolojik yöntemlere” göre, Kiev Rusyası dönemiyle, yani IX-XII. yüzyıllarla “emin bir tavırla” tarihlenen bir kurgan kazı sonucunda bulunmuştur. Ancak, bu kurganın mezarındaki kemikler arasında ON DOKUZUNCU YÜZYILIN BAŞLANGICINA ait olan para bulunmuştur. Bununla ilgili bildiri, ünlü Beyaz Rus arkeoloğu Zaykovskiy'in “Gıstarıchna-arkheologichni sbornik” yayınında yayımlanmış olan makalesinde okunabilir, 1997 yılı, 12. sayı, s.83. Bu paranın, kurganın kalın tabakasının

altında bulunan mezarda rastgele ortaya çıkması kesinlikle imkânsızdır. Ne oluyor ki? Cevap çok basit. Mesele şudur ki, bu “eski” mezar XIX. yüzyılda yapılmıştır. Ve bunda pek şaşırtıcı bir şey yok. “Romlu” (“romish”) denilen payen kilisesi ve payen cenaze törenleri XX. yüzyıla kadar Beyaz Rusya dâhil olmak üzere Romanov Rusyası’nda da vardı. “Romlu” kilisenin merkezi Beyaz Rusya’daki Romı köyünde bulunmaktaydı. Bu kilisenin XIX. yüzyılda kendi başpiskoposu, yaklaşık yüz idari bölgesi ve papazlara ait özel bir rahip dili vardı. XIX. yüzyılın bu “eski” Rus payen kilisesini tarif eden oylumlu bir kitap var. Bu kitap XIX. yüzyılda yayımlanmıştır.

Başka bir örnek verelim. Tarihçilerin TUNÇ ÇAĞI dönemiyle “emin bir tavırla” tarihlediği “çok eski” bir kurgan kazı sonucunda bulunmuştur. Bu kurganın altında “kıta çukuru”, yani kurganı yığmadan önce toprağın el değmemiş tabakalarında açılmış olan bir çukur var. İşte tam bu çukurda ON SEKİZİNCİ YÜZYILA ait olan bazı seramikler bulunmuştur. Bu seramikler oraya sadece gömülme sırasında girebilirlerdi. Burada, arkeologların “bilimsel yöntemlere” dayanarak XVIII. yüzyıla ait olan kurganı tunç dönemiyle, yani tecrübesiz insanlığın daha demiri bilmediği çağla tarihlediğine tanık oluyoruz. Arkeologlar yanılıyordu. Çünkü şimdi anladığımız gibi, bu “çok eski” kurganın yığıldığı XVIII. yüzyılda sadece demir değil çelik de çoktandır bilinmekteydi. Sadece demir eşyaların bu mezara konmamış olması, bu kurganın tunç dönemiyle “tarihlenmesine” yol açmaz ki.

Tarif edilen olaylarda “çok eski” kurganlarda, kurganların “tarihlenmesinin” çok yanlış olduğunu kanıtlayan eşyalar bulunmuştur. Böyle eşyalar olmadığı takdirde arkeologların hiç şüphelenmeden “bilimsel düşüncelere” dayanarak kurganın eski çağlara ait olduğunu kabul edebildiği ortaya çıkıyor. Önceden bilinen ve kabul edilen Skaliger kronolojisine tümüyle dayanan “arkeolojik tarihleme yönteminin” kendisinin yanlış olduğu görülüyor.

13.6. Skaliger Tarihinin Sorunlarından Biri. Tunç Çağında Kalay Bilinmeden Tunç Nasıl Üretilirdi?

Şöyle ilginç bir keyfiyet bazı kimya ve metalurji uzmanlarının dikkatini çekmiştir: Skaliger’in “çok eski” tunç çağında tunç üretilemezdi. “Organik sentez, patlayıcı madde kimyası ve plastik kütle alanında büyük ve çok yönlü araştırmacı” [245] (kapak özetinden alıntı) ve detaylı “Kimya Tarihi” kitabının yazarı olan Profesör Michele Giua şunu yazıyor: (Ancak, bu arada, Michele Giua’nın Skaliger kronolojisini kesinlikle kabul ettiğini bilmemiz gerek.)

“Bakır... tarih-öncesi çağlardan beri sadece serbest halde değil ... kalay ile alaşımı olan tunç olarak da bilinirdi. Bildiğimiz gibi tunç çağı denilen tarih-öncesi çağlarda tunç, farklı ev eşyalarının, süs eşyalarının, silahların vs. yapımı için kullanılırdı. Ancak eski çağlardaki kalay meselesi pek açık değildir. Tunç çağında metalik kalay kullanılmazdı, AMA BUNA RAĞMEN ERGİTİLİP KAYNAŞTIRILMASI SURETİYLE TUNÇ ELDE ETMEK İÇİN GEREKLİYDİ. Dolayısıyla, tek yapabileceğimiz, insanların tarih-öncesi çağlarda bakırı kalay içeren minerallerle ergitip kaynaştırarak... daha erigen madeni tesadüfen elde etmeyi başardığını tahmin etmektir. Demek ki, BAKIR, METALÜRJİSİ DAHA KARMAŞIK OLAN KALAYDAN ÖNCE BİLİNMEKTEYDİ. Ancak TUNCUN KALAYDAN ÖNCE BİLİNDİĞİ vargısı, antikçağ ile ilgili birçok başka sorunu açıklamamaktadır.” [245], s.17-18.

Görünüm apaçık. Gördüğümüz gibi, kalayın metalürjisinin bakırinkinden daha karmaşık olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla tunç, kalay ile bakırın bir alaşımı olarak, kalay bulunduktan sonra ortaya çıkmış olmalıdır. Skaliger tarihinde ise tam tersi bir görünüm ile karşı karşıyayız. Önce güya tunç bulunmuş. Tunç çağı “ortaya çıkmış”. Ve ancak daha sonra

güya daha zor üretilen kalay bulunmuş. Skaliger tarihinde bir çelişki daha ortaya çıktı. Ancak her şey anlaşılıyor. Skaliger tarihçileri arasında ne kimyacı ne de metalürji uzmanları vardı. Tarih üzerine ders kitabı yazarken önce kalayın bulunuşu ve ancak daha sonra tuncun bulunuşunu tarif etmeleri gerektiğini nereden bileceklerdi ki? Ancak XVII-XVIII. yüzyıllarda yaşayan tarihçiler “eski” tarihi yazarken bambaşka prensiplere uymuştu. Kalay ile ilgilenmemişti. Bilim ve gerçekle de ilgilenmemişti. Hiçbirinin aklına kimyacılarla danışmak gelmemişti. Sonuçta, “Eski Çağ” Yunan kahramanları birbirini, üretimlerinde “daha bulunmamış” kalayın kullanılması gereken tunç kılıçlarla vurmaktaydılar. Tabii ki böyle Skaliger görünümüleri çağdaş kimyacıları gayet şaşırtmakta ve onları Skaliger’in kimya ve metalürji tarihindeki garipliklerin sebepleri ile ilgili tahminler yürütmeye sevk etmektedir.

Bizim açıklamamız çok basit. Gerçekte tunç çağı, kalay üretiminin artık bilindiği XIV-XVI. yüzyıllar dönemine denk düşmektedir. Elbette bakırdan sonra. Luristan Eyaleti’nden getirilmiş olan Stockholm Eski Şark Eşyaları Müzesi’nde bulunan güya “çok eski” tunç putlara bakınız, res.1.65. Büyük bir ihtimalle ancak tunç çağına ait olan bu zarif heykelcikler XV-XVII. yüzyıllarda yapılmıştır. Benzer şık eşyalar Paris’teki Louvre Müzesi’nde bulunmaktadır. “Kimya Tarihi” kitabının yazarı olan Michele Giua onları “en eski” tunç sanat eserlerinin örnekleri olarak gösteriyor [245], s.19.

Louvre Müzesi’nde bulunan, güya M.Ö. V. yüzyıla ait olan, heykelcik şeklinde yapılmış “eski” tunç şamdan hakkında aynısı söylenebilir, res. 1.66. Bunun XVI-XVIII. yüzyıllara ait bir eser olması mümkündür. Res.1.67’de, içindeki ateşin iki kocaman körükle üflendiği tuğla sobasındaki eritme sürecinin eski resmi gösterilmiştir.

14. DENDROKRONOLOJİNİN VE BAZI BAŞKA TARİHLEME YÖNTEMLERİNİN SIKINTILARI

14.1. Dendrokronolojik Tarihlemenin Kesiksiz Cetveli Geçmişe Doğru En Fazla M.S. Onuncu Yüzyıla Kadar Uzanıyor

Tarihi eserlerin bağımsız tarihlenmesi iddiası olan çağdaş yöntemlerden biri dendrokronolojik yöntemdir. Kavram oldukça basittir. Ağaç halkalarının her yıl düzensiz şekilde eklendiği varsayımına dayanmaktadır. Yaklaşık olarak aynı yerde ve şartlarda yetişen aynı cins ağaçlara ait olan yıllık halkaların kalınlık cetvelinin aşağı yukarı aynı olduğu varsayılmaktadır.

Bu yöntemi tarihlemeye uygulayabilmek için, belli bir cins ağaca ait olan yıllık halkaların oldukça uzun süreleri kapsayan etalon kalınlık cetvelini çizmek gerekmektedir. Bu cetvele dendrokronolojik cetvel diyelim. Öyle bir cetvel çizildiyse, onun yardımıyla ağaç parçaları içeren bazı arkeolojik buluntular tarihlenebilir. Ağaç cinsini belirleyip, ağacın gövdesinden geçen yatay bir kesiti alıp, halkaların kalınlığını ölçüp, grafiği çizip dendrokronolojik etalon cetvelinde aynı grafiği içeren kısmı bulmaya çalışmak gerekmektedir. Aynı zamanda, karşılaştırılan grafiklerin hangi sapmalarının uygun görüleceği sorusunun araştırılması lazımdır.

Ancak Avrupa’daki dendrokronolojik cetveller sadece birkaç yüzyıl geriye uzanmaktadır. Bu, “antik” eserlerin tarihlenmesini imkânsız hale getirmektedir. “Birçok Avrupa ülkesinin bilim adamları dendrokronolojik yöntemi uygulamaya başlamışlardı... Ancak işin o kadar basit olmadığı ortaya çıkmıştı. AVRUPA ORMANLARINDAKİ ESKİ AĞAÇLARIN YAŞI YALNIZCA 300-400 YILDIR... Geniş yapraklı ağaçları araştırmak zordur. BULANIK HALKALARI geçmişini hiç de istemeyerek anlatıyor... Kaliteli arkeolojik malzeme sayısı umutların tersine yetersiz çıktı.” [616], s.103.

Dağ sarıçam ağacı olan Douglas köknarına (*Abies amabilis*) dayanan Amerikan dendrokronolojisinin durumu daha iyidir [616], s.103. Ancak bu bölge “Antikçağ’ın”

alanından uzakta bulunmaktadır. Ayrıca her zaman bir dönemin yerel hava şartları, toprağın bileşimi, yerel nem oranının değişimi, arazinin yüzeyi gibi gözardı edilecek çok sayıda etken de bulunmaktadır. Bütün bunlar halkaların kalınlık cetvellerini çok etkilemektedir [616], s.100-101. Dendrokronolojik cetvellerin çiziminin MEVCUT SKALİGER KRONOLOJİSİNE dayanılarak yapılmış olması çok önemlidir [616], s.103. Dolayısıyla, yazılı belgelerin herhangi bir şekilde değiştirilmesi, şu halde bağımsız olmayan bu cetvelleri de otomatik olarak değiştirecektir.

Ancak Avrupa ve Asya'daki dendrokronolojik cetveller bizim zamanımızdan SADECE BİRKAÇ YÜZYIL GERİYE uzanmıştır.

Burada bu cetvellerin İtalya, Balkanlar, Yunanistan ve Türkiye'deki çağdaş durumunun daha kesin görünümünü anlatacağız.

Bu ülkeler için dendrokronolojik tarihlendirme cetvellerinin, bu konunun 1994 yılı (ilkbahar) tarihli durumunu açıklayan diyagramını gösterelim, res.1.68. Bu diyagram Profesör Yu.M. Kabanov (Moskova) tarafından nezaketle emrimize verilmişti. Profesör Kabanov, Amerikalı Profesör Peter Ian Kuniholm'un dendrokronolojinin çağdaş durumu ile ilgili bir konuşma yapıp bu arada bu ilginç diyagramı gösterdiği konferansa 1994 yılında katılmıştı. Bu diyagram, Malcolm and Carolyn Wiener Laboratory for Aegean and Near Eastern Dendrochronology, Cornell University, Ithaca, New York, USA Laboratuvarında çizilmişti.

Res.1.68'de, yatay ekseninde, dendrokronolojik cetvellerin meşe, şimşir, sedir, çam, ardıç iğneyapraklı ağaçlar gibi farklı ağaç cinslerine göre yeniden çizilmiş olan kısımları gösterilmiştir.

Bütün bu altı cetvelde M.S. 1000 yılının yanında bir aralığın olduğu çok net görülüyor. Böylece, bunlardan hiçbiri M.S. ONUNCU YÜZYILDAN GERİYE KESİNTİSİZ UZANMAMAKTADIR.

Dendrokronolojik cetvellerin diyagramda gösterilen hiçbir güya "daha önceki" kısmı bağımsız tarihlendirmeler için kullanılamaz. Çünkü onlar zaman eksenine sadece Skaliger kronolojisi uyarınca bağlıdır. Ona dayanarak bazı tek tük "eski" tomruklar "tarihlenmişti".

Mesela firavunun mezarından alınmış olan bir tomruk ELBETTE SKALİGER KRONOLOJİSİNE DAYANAN "tarih fikirleri" uyarınca M.Ö. herhangi bir bin yıl ile tarihlenmişti. Bundan sonra uzmanlar, başka "eski" tomruklar bulunduğu zaman onları kronoloji açısından artık "tarihlenmiş olan bu tomruğa" bağlamaya çalışıyordu. Bazen bunu başarıyorlardı. Sonuçta orijinal "tarihlemenin" etrafında dendrokronolojik cetvelin bir kısmı ortaya çıkıyordu. Bu kısmın içindeki farklı "eski" buluntuların izafi tarihlenmesinin gerçek olması mümkündür. Ancak mutlak tarihlenmeleri, yani bütün bu kısmın zaman eksenine bağlanması yanlıştır. Çünkü Skaliger kronolojisine göre belirlenmiş olan orijinal tarihlendirme de doğru değildi. Anlamaya başladığımız gibi, bu tarihlendirme büyük oranda yanlıştır.

Yine dendrokronolojik "yöntemin" temellerine dönelim. Dendrokronolojik cetvel teorik bakımdan günümüzden başlayarak geçmiş döneme doğru geliştirilmelidir. Tabii ki bunun yanı sıra, farklı numunelerin halka kalınlığı cetvellerini birbirine bağlamak zorundayız. Bu bağlamanın prensibi nedir? Çağdaş kitapta [1055], sayfa 341'de bu sorun ayrıntılı bir şekilde anlatılıyor. Burada matematiksel istatistik yöntemleri ile sırf "görsel" subjektif değerlendirmelerin bir "karışımı"nın uygulanmakta olduğu ortaya çıkmaktadır [1055], s.341. Dolayısıyla, tarihlenmiş ile tarihlenmemiş olan dendrokronolojik cetveller arasındaki sınır son derece bulanık hale gelmektedir.

[1055] kitabında açıkça söylendiği gibi, "yeni tomruğun halka cetvellerinin, tespit edilmiş olan kronolojinin halka cetvellerine uyduğundan oldukça "emin olduğumuz" durumu (bağlamayı) bulabilirsek yeni tomruğa tarihlenmiş olan deriz." Ancak bu bağlamayı bulamazsak tomruk tarihlenmemiş olur. Gerçi bu durumda, dendrokronoloji uzmanı, fikrine göre "iyi" ama "tam kusursuz" olmayan uygunluk ile bir ya da birden fazla bağlama yöntemi işaretleyebilir. Tabii, DENDROKRONOLOJİ UZMANLARININ TOPLULUĞU,

“KUSURSUZ UYGUNLUK” SÖZLERİNİN KESİN ANLAMI KONUSUNDA FİKİR BİRLİĞİNE VARMALIDIR [1055], c.341. Bu yüzden, dendrokronolojide subjektif keyfiliğin var olması mümkündür. Zaten farklı dendrokronolojik tarihlerin farklı güvenilirliği bulunmaktadır. Güvenirliği, bu tarihe kadar uzanan dendrokronolojik cetvelin ne kadar sağlam bağlandığına bağlıdır. Bu arada, kuşku götürür bağlamalar varsa tarihin kendisi de kuşku götürür hale gelir. [1055] kitabında, s. 341, böyle tarihler için özel bir “gri alan” terimi kullanılmaktadır. Yani, güvenilir “beyaz” tarihleme alanı ile hiçbir tarihlemesi olmayan “siyah” alan arasındaki alan.

Yazarlar Christian Blöss ve Hans-Ulrich Niemitz geçenlerde çıkan kitaplarında, dendrokronolojik yöntemi yok edecek kadar sert bir şekilde eleştirmişlerdir [1038].

14.2. Tortul Tabakaya Göre Tarihleme, Radyum-Uranyum Ve Radyum-Aktinyum Yöntemleri

Skaliger tarih kronolojisi, eşyaların mutlak yaş değerlendirmesine yönelik kaba fiziksel yöntemlerin ayarlama skalalarına bile açık ya da gizli olarak girmişti.

A. Oleynikov, “Taş ocağının girişinin yanındaki duvarlar Roma istilası günlerinden (çağdaş Savoya (Savoy) alanı söz konusu – A.F.) itibaren geçen on sekiz yüzyıl içinde, ölçümlerin gösterdiği üzere, artık kalınlığı 3 milim kadar olan rüzgâr erozyonu tabakasıyla kaplanmıştı. (Skaliger kronolojisinin tahmin ettiği gibi) 1800 yıl içinde oluşmuş olan bu kabukçuğun kalınlığını, buzul ile cilalanmış olan tepelerin yüzeyini kaplayan 35 santimetrelilik rüzgâr erozyonu kabuğu ile karşılaştırırsak, buzların bu yeri aşağı yukarı 216 bin yıl önce terkettiğini tahmin edebiliriz... Ancak, bu yöntemle taraftar olanlar yıkılma hızının etalonlarına kavuşturulmasının ne kadar zor olduğunu iyice anladılar... Rüzgâr erozyonunun hızı farklı iklim şartlarında farklıdır: AYNI KÜTLE, TROPİKADA BİR ŞEKİLDE AŞINIRKEN KUZEY KUTUP DAİRESİNDE FARKLI ŞEKİLDE AŞINIR. RÜZGÂR EROZYONUNUN HIZI HAVANIN SICAKLIĞI VE NEMLİLİĞİNE, YAĞIŞ MİKTARINA VE GÜNEŞLİ GÜNLERİN SAYISINA BAĞLIDIR. Demek ki, her doğal bölge için özel grafiği ve özel cetvelleri çizmek gerekiyor. İklim şartlarının ilgilendiğimiz tabakanın açıldığı andan itibaren değişmez olduğuna emin olabilir miyiz?” diye bildiriyor [616], s.34-35.

Tortu birikimi hızı yardımıyla mutlak yaşın saptanmasına yönelik pek çok teşebbüs kaydedilmiştir. Ama hepsi başarısız olmuştur. Niye başarısız olduğu anlaşılıyor.

A. Oleynikov şunu yazıyor: “Bu yönde araştırmalar birçok ülkede aynı anda yapıldı, ama sonuçları umutların tersine memnuniyet verici değildi. AYNI DOĞAL ŞARTLARDA AYNI KÜTLELERİN BİLE ÇOK FARKLI HIZLA BİRİKİP RÜZGÂR ETKİSİYLE AŞINABİLDİĞİ VE BU SÜREÇLER İLE İLGİLİ DAHA KESİN YASALARIN TESPİT EDİLMESİNİN HEMEN HEMEN İMKÂNSIZ OLDUĞU net bir şekilde ortaya çıktı.” Mesela eski yazılı kaynaklardan (yine Skaliger kronolojisine atıfta bulunarak! – A.F.) Mısır firavunu II. Ramses’in yaklaşık 3000 yıl önce hüküm sürdüğü biliniyor. Hüküm sürerken kurulmuş olan binalar şimdi üç metrelik kum tabakasının altında. Demek ki, bin yıl içinde burada kum aluvyonundan oluşan aşağı yukarı bir metrelik tabaka birikmiş. Bu arada Avrupa’nın bazı bölgelerinde BİN YIL İÇİNDE sadece 3 cm tortu birikmiştir. Ama buna karşılık Ukrayna’nın güneyindeki limanların ağızlarında bu miktardaki tortu HER YIL birikmektedir.” [616], s.39.

Başka yöntemleri de kullanmaya çalıştılar. “Radyum-uranyum ve radyum-aktinyum yöntemleri azami 300 bin yıl için geçerli. Bunlar, istenilen kesinlik 4-10 bin yılı aşmadığı takdirde jeolojik oluşukların tarihlenmesi için uygun.” Ancak bu kaba yöntemler, tarihsel kronolojiye pratik olarak maalesef henüz hiç de hizmet edememektedirler.

15. RADYOKARBON TARİHLEMELERİ GÜVENİLİR Mİ?

15.1. “Antik Çağ” Ve Orta Çağ Dönemlerine Ve Çağdaş Zamana Ait Olan Eşyaların Radyokarbon Tarihlemelerinin Karmaşık Dağılımı

Libby'nin İlk Fikri. İlk Başarısızlıklar

“Antik” eserlerin bağımsız tarihlenmesi iddiasında olan en yaygın yöntemin radyokarbon yöntemi olduğu kabul edilmektedir. Ancak radyokarbon tarihleri biriktikçe bu yöntemin uygulanmasında ciddi zorluklar ortaya çıkmıştır. Bu arada A. Oleynikov'un yazdığı gibi, “bir başka sorunu detaylı şekilde düşünmek zorunda kaldık. Atmosferden geçen ışınımın yoğunluğu birçok kozmik sebepten dolayı değişmektedir. Demek ki, oluşan radyoaktif karbon izotopu miktarı zaman içinde değişmelidir. Onun sayımını yapabilecek yöntemi bulmak gerekmektedir. Ayrıca, gelişmenin, ulaşım yollarının ve sanayi tesislerinin yoğun ağını sağlamasından beri, ağaç, taşkömürü, petrol, turba, bitümlü şistler ve bunların ürünlerinin yakılması sonucunda oluşan karbon atmosfere sürekli olarak büyük miktarda salınmaktadır. Bu atmosfer karbonu kaynağı, radyoaktif izotopu miktarının artmasını nasıl etkilemektedir? Gerçek yaşın saptanmasını sağlamak için atmosferin içindekilerinin son bin yıl boyunca değişimlerini yansıtan karmaşık düzeltmelerin hesaplanması gerekmektedir. BU BELİRSİZLİKLER BAZI TEKNİK GÜÇLÜKLER İLE BİRLİKTE, KARBON YÖNTEMİYLE SAPTANMIŞ OLAN BİRÇOK TARİHLEMENİN DOĞRULUĞUNDAN ŞÜPHE EDİLMESİNE YOL AÇMIŞTIR.” [616], S.103.

Yöntemi icat eden U.F. Libby tarihçi olmadığı için Skaliger tarihlemelerinin doğru olduğundan tamamen emindi. Kitabından, radyokarbon yönteminin Skaliger tarihlemelerine göre ayarlanmış olduğu bellidir. Fakat arkeolog Vladimir Miloicic bu yöntemin 1000-2000 yıllık hata verdiğini ve eski eşyaları “bağımsız” olarak tarihlerken, tarihçilerin önerdiği tarihlemenin peşine kul gibi düştüğünü inandırıcı bir şekilde göstermişti. Dolayısıyla bu yöntemi “doğruladığını” söylemek imkânsız [391], s.94-95.

Bazı öğretici ayrıntıları gösterelim. Yukarıda söylenmiş olduğu gibi, U.F. Libby Eski Çağ olaylarına yönelik Skaliger tarihlemelerinin doğru olduğundan apriori emindi. “Tarihçilerle Eski Roma ve Eski Mısır konusunda ayrılıklarımız yoktu. BU DÖNEMLE İLGİLİ PEK ARAŞTIRMA YAPMADIK (! – A.F.) çünkü arkeologlar bu kronolojiyi bizim onu tespit edebildiğimizden genel olarak daha iyi bilirler. Dolayısıyla (bu arada radyokarbon ölçümü sürecinde yok edilen, yakılan – A.F.) numuneleri emrimize vererek bize aslında hizmette bulundular.” diye yazmıştı [478], c.24.

U.F. Libby'nin bu itirafı Skaliger kronolojisinin zorluklarını, Libby'nin bize açıkça söylediği gibi, “pek araştırma yapılmayan” bölge ve dönemler için açığa çıkarmasından ötürü çok anlamlıdır.

Skaliger arkeologlarının, radyokarbon yönteminin Skaliger tarihinin güya “güvenilir dönemlerine” girdiğini isteksizce kabul ettiklerini görüyoruz. Burada “yanlış bir şey” bulursa ne olur? Skaliger'e göre bile yazılı belgelerin olmadığı Skaliger tarihi dışında ise buyrun kullanın. Burada yönteminizden hiç korkmuyoruz.

Her şeye rağmen az sayıda yapılmış olan “Antikçağ”a yönelik denetim ölçümleri ile ilgili durum şöyledir: U.F. Libby şunu belirtiyor. Mesela, J.H. Breasted'in Mısır koleksiyonunun radyokarbon tarihlenmesi sırasında “araştırdığımız üçüncü eşyanın çağdaş döneme ait olduğu ortaya çıkmıştı! Bu,.. V. hanedana... (yani M.Ö. 2563-2423 yılları, yani yaklaşık 4 bin yıl önce – A.F.) ait olduğu düşünülen buluntulardan biriydi. EVET, BU ÇOK AĞIR BİR DARBEYDİ.” [478], s.24.

Ama niye buna “ağır darbe” demişti? Fizikçiler gerçeği bulup Mısır numunesinin onlardan önce önerilmiş olan tarihlenmesinin doğru olmadığını göstermişti ki. Bunun ne kötü tarafı var ki?

Kötü olan, Skaliger kronolojisinin tehlikeye düşmüş olmasıydı. U.F. Libby'nin "bu minval üzere" devam etmesi "Eski Mısır tarihini lekelemesine" yol açacaktı.

İhtiyatsızca çağdaş dediği bu eşyadan vazgeçilmesi gerekiyordu. BU NUMUNE SAHTE SAYILMIŞTI [478], s.24. Bu da gayet doğaldır. Arkeologlar "eski" Mısır buluntusunun gerçekte M.S. XVI-XVII. yüzyıllardan (yöntemin kesinliğini göz önünde bulundurarak) daha önceki döneme ait olmadığını kabullenememişlerdi ki.

"(Yöntemin taraftarları – A.F.) temel varsayımlarını kanıtlamak için kesinliği düşük, yorumlanışı belirsiz, tek kanıtı ise referans noktası olarak kullanılan ve yaşı önceden bilinen eşyaların radyokarbon saptamaları olan bir dizi dolaylı ispat, fikir ve hesaplama gösteriyorlar... Ancak tarihsel eşyaların referans tarihlenmeleri söz konusu olur olmaz, herkes ilk denemelere yani SAYICA AZ (! - A.F.) EŞYA DİZİSİNE atıfta bulunur." [391], s.104.

U.F. Libby'nin vurguladığı gibi, tarihlenmelerde, aşağıda işaret edilmiş olan, beceriksizce sahtekârlık "denilen" binlerce yıllık aykırılıkları göz önünde bulundurarak, geniş referans istatistiğinin yok olması yöntemin ilgilendiğimiz, yani yüzyılımızdan 1-2 bin yıl geriye uzanan zaman aralığında uygulama imkânını şüpheye düşürür. Mamafih bu, yöntemin birkaç bin yıllık hataların önemsiz olduğu jeolojinin amaçları için uygulanmasını engellemez.

U.F. Libby, "Ancak bizim zamanımızdan 3700 yıl uzakta olan döneme ait olan ve yardımlarıyla yöntemin kesinliğini ve güvenilirliğini kontrol edebildiğimiz malzemelerin kıtlığı yoktu." diye yazmıştı [478], s.24-25. Ancak burada, bu dönemlerin tarihlenmiş yazılı kaynakları olmayınca radyokarbon tarihlenmeleri ile KIYASLANACAK BİR ŞEY YOK. U.F. Libby, "Benim tanıdığım tarihçiler (tarihlenmelerin – A.F.) son 3750 yıl içinde doğru olduğunu garanti etmeye hazırlar. Ancak daha eski olaylardan konuşulurken bütün garantileri yok olup gidiyor." diye sözlerine devam ediyor [478], s.24-25.

Başka bir deyişle, radyokarbon yöntemi, alınmış olan sonuçların başka bağımsız yöntemlerle kontrol edilmesinin – tanrıya şükür - zor ya da hemen hemen imkânsız olduğu alanlarda geniş bir şekilde kullanılmıştı.

"Romanya'da bulunan, üzerinde yazılar olan üç tabletin radyokarbon yöntemiyle tarihlenmesi arkeologları heyecan verici bir muamma ile karşı karşıya bırakmıştı... İçinde tabletlerin bulunduğu külün radyokarbon yöntemiyle tarihlenmesi yaşlarının en az 6000 yıl olduğunu göstermişti. Yazının, Sümerlerin gelişmiş şehir uygarlığında değil, taş devrinden yeni çıkan Avrupa köy topluluğunda bulunmuş olması mümkün müydü? (çoşkun hayal güçleri için ne büyük bir alan var! – A.F.). Bilim adamları buna pek az ihtimal veriyorlar... Yazının bulunması ile ilgili bütün var olan fikirleri çürütüyormuş gibi görünen bu buluntuyu açıklamaya çalışan çok sayıda teori ileri sürülmüştü. Radyokarbon yönteminin bilimselliğinden şüphelenmeyen bazı arkeologlar YÖNTEMDE HÂLÂ BİLİNMEYEN EFEKTLERİN DOĞURDUĞU BÜYÜK HATALAR OLMASI İHTİMALİNİN BULUNDUĞU yönünde tahminler yürütmüştü." [478], c.29.

Ama belki yöntemin bu hataları, ne de olsa, o kadar büyük olmadığı için, numunelerin bizim çağımızdan 2-3 bin yıllık zaman aralığı için "geriye" uzanan en azından kaba tarihlenmesini engellemez mi? Ancak durumun çok daha ciddi olduğu ortaya çıktı. Radyokarbon tarihlenmesinin hataları çok büyük ve düzensiz. Bunların büyüklükleri zamanımız ve Orta Çağ'a ait olan eşyaların tarihlenmesinde 1-2 bin yıla kadar çıkabiliyor, aşağıya bakınız.

1984 yılında "Teknik ve Bilim" ("Technika i nauka") Dergisi, 1984, sayı 3, s.9, Edinborough ve Stockholm'deki sempozyumlarda başlayan, radyokarbon yöntemi konusundaki tartışmanın sonuçlarını bildirmişti. "Edinborough'ta, tarihlendirme hatalarının 600 yıldan 1800 yıla kadar olduğu yüzlerce (!) araştırmanın örnekleri gösterildi. Stockholm'deki bilim adamları, radyokarbon yönteminin özellikle bizden 4000 yıl uzak olan döneme ait Eski Mısır'ın tarihini çarpıttığından yakınıyordu. Başka olaylar da var, mesela Balkan uygarlıklarının tarihiyle ilgili olaylar... Uzmanlar bir ağızdan, radyokarbon yönteminin

kalibrasyonu olmadığı için henüz güvenilir olmadığını ve takvim cetvelinde doğru verileri vermediği için kalibrasyonu olmadan kullanılamayacağını bildiriyordu..”

Radyokarbon Yönteminin Arkeolojik Numunelerde Uygulanmasının Sonuçlarına Yönelik Eleştiri

L.S. Klein'in yazdığına göre, radyokarbon tarihlemeleri “bazı arkeologları şaşkınlığa düşürmüştü. Onlardan kimileri ayırdedici hayranlıkla... fizikçilerin öğütlerini kabul etmişti... Bu arkeologlar kronoloji krokilerini yeniden kurmuştu (o halde bu, krokilerin çok sağlam kurulmadığı anlamına gelmiyor mu? - A.F.)... Arkeologlar arasında radyokarbon yöntemine ilk karşı çıkan Vladimir Miloicic idi. O hem radyokarbon tarihlemelerinin pratik uygulamasını hem de... fiziksel yöntemin kuramsal önkoşullarını sert bir şekilde eleştirmişti... V. Miloicic çağdaş numunelerin özel ölçüm sonuçlarını etalon olan ortalama rakamlarla karşılaştırarak şüpheciliğini bir seri parlak örnek şeklinde temellendirmişti.

HAYATTA OLAN Amerika yumuşakçasının radyoaktifliği 13,8 olan kabuğunu, mutlak norm (15,3) olan ortalama rakamla karşılaştırırsak bugün (yıllara çevrildikten sonra) artık oldukça yaşlı olduğu, daha doğrusu yaklaşık 1200 yaşında olduğu sonucuna ulaşırız! ÇİÇEKLERİ AÇAN yaban Kuzey Afrika gülü (radyoaktifliği 14,7), fizikçiler için 360 yıldan beri ölüdür... Radyoaktifliği 16,31 olan Avustralya okaliptüsü onlar için henüz “dünyaya gelmemiştir” ve ancak 600 yıl sonra VAR OLACAKTIR. Florida'dan radyoaktifliği 17,4 olan bir kabuk ancak 1080 yıl sonra “meydana gelecektir”...

Ancak geçmişte radyoaktiflik bugünden daha düzenli yaygınlaşmadığından, benzer salıntı ve hataların Eski Çağ eşyaları için olanaklı olduğu kabul edilmelidir. Sizlere görsel olguları sunalım: Orta Çağ altarının Heidelberg'teki radyokarbon tarihlemesi... altarın tamiri için kullanılmış olan ağacın henüz yetişmediğini göstermişti!... Velt Mağarası'nda (İran) en alta bulunan tabakalar M.Ö. 6054 (artı-eksi 415 yıl) ve 6595 (artı-eksi 500 yıl) yılları ile tarihlenmiştir. Böylelikle bu tabakaların sırasının ters olduğu ortaya çıkıyor, yani yukarıdaki tabakanın yaşı aşağıdaki tabakanın yaşından 2556 yıl büyükmüş! Bunun gibi çok örnek verilebilir...” [391], s.94-95.

Demek ki radyokarbon tarihleme yöntemi ancak yaşları birkaç on bin yıl olan eşyaların kaba tarihlenmesi için kullanılabilir. Yaşları bir-iki bin yıl olan numunelerin tarihlenmesi sırasında ortaya çıkabilen hatalar bu yaşın kendisi kadar olabilir. Yani, bazen yaklaşık bin iki bin yıla ulaşır ve hatta bu rakamları aşabilir.

Radyokarbon yöntemi kullanılarak HAYATTA OLAN yumuşakçalar “tarihlenmişti”. Araştırmanın sonuçları şunu göstermiştir: “Yaşları” güya 2300 yıl. Saçmalık.

Bu veriler "Science" dergisinde yayımlanmıştır, sayı 130, 11 Aralık 1959 tarihinde. Bu olayda radyokarbon tarihleme yönteminin hatası İKİ BİN ÜÇ YÜZ YILDIR.

Nispeten yakın geçmişte, yani yaklaşık 1970-1971 yıllarında gerçekleştirilen radyokarbon tarihleme uygulamasının birkaç parlak örneği daha aşağıdadır:

7 Mart 1970 tarihli “Nature” dergisinde, sayı 225, amacı bir İngiliz şatosundan alınan harçtaki karbon 14 miktarını öğrenmek olan bir araştırma yapıldığı bildiriliyor. Şatonun 738 yıl önce inşa edildiği biliniyor. Radyokarbon tarihlemesine göre “yaşı” güya 7370 yıl. “Radyokarbon yönteminin” hatası ALTI BUÇUK BİN YILDIR. Kesinliği 10 yıl kadar olan tarihi vermenin ne anlamı var ki?

Karbon 14 miktarına göre YENİ öldürülen foklar “tarihlenmişti”. “Yaşları” 1300 yıl olarak saptanmıştı. “Yöntemin” hatası BİN ÜÇ YÜZ YILDIR. Sadece 30 yıl önce ölen fokların mumyalanmış cesetlerinin yaşı güya 4600 yıl olarak saptanmıştı. Burada DÖRT BUÇUK BİN YILLIK hata var. Bu sonuçlar 1971 tarihli “Antarctic Journal of the United States” dergisinde, sayı 6, yayımlanmıştı.

Bu örneklerdeki radyokarbon “tarihlemesi” eşyaların yaşını binlerce yıl artırıyor. Gördüğümüz gibi, radyokarbon “tarihlemesinin” yaşı indirmekle kalmayıp eşyayı uzak geleceğe götürdüğü ters durumlar da bulunmaktadır.

Dolayısıyla radyokarbon “tarihlemesinin” birçok olayda Orta Çağ eşyalarını suni olarak çok eski çağlara çekmesinde şaşırtıcı bir şey yok.

L.S. Klein’in çalışmasına dönelim. “Miloicic, radyokarbon ölçümlerinin fizikçi ve “müşterileri” olan arkeologlar tarafından yapılan “eleştirel” düzeltmelerinden nihayet vazgeçip sonuçların yayınlanması aşamasındaki “eleştirel” sansürü iptal etmeye çağırıyor. Miloicic fizikçilerden, arkeologların bir sebepten dolayı inanılmaz gördükleri tarihleri kaldırmayıp, eleme yapmadan bütün sonuçları, bütün ölçümleri yayımlamalarını rica ediyor.

Miloicic, arkeologları, FİZİKÇİLERİN buluntunun (radyokarbon belirlenmesi yapmadan önce) yaklaşık yaşı hakkındaki İLK BİLGİ EDİNME alışkanlığına son vermelerine ve rakamlarını yayımlamadan önce buluntu ile ilgili bir bilgi sunmamalarına ikna etmeye çalışıyor! Aksi takdirde kaç radyokarbon tarihinin güvenilir tarihlere uyduğunu saptamak imkânsızdır, yani yöntemin doğruluk derecesini anlamak mümkün değildir. Ayrıca böyle “düzeltmeler” yapılırken araştırmacıların subjektif görüşleri, başta, elde edilmiş olan kronoloji krokinin çehresi olmak üzere, tarihleme sonuçlarını etkiliyor.

Böylece, mesela, arkeolog Begger’in uzun zaman içinde (Avrupa’nın - A.F.) kısa kronolojisine bağlı kaldığı Gröningen şehrinde radyokarbon tarihleri “bir sebepten dolayı” düşük olurken, Schwabedissen ve başkalarının çoktandır uzun kronolojiye bağlı kaldıkları Schleswig ve Heidelberg şehirlerinde benzer malzemelerin radyokarbon tarihleri çok daha yüksek çıkıyor.” diye yazıyor [391], s.94-95.

Kanaatimizce, burada bir yorum gerekmez. Görünüm apaçık.

Bize, son zamanlarda radyokarbon yönteminin iyice geliştirildikten sonra şimdi “doğru olmuş” olduğunu söyleyebilirler.

Belki bu, teorik ve ölçüm kısımları açısından gerçektir. Ancak bahis konusu bu geliştirilmiş yöntem, bugün “antik numunelerin” tarihlenmesi için arkeolojik uygulamada kullanılıyor mu? Hem de sonuçta ne elde ediyoruz? Yeni elde edilmiş olan radyokarbon tarihlenmeleri Skaliger kronolojisiyle uyuyor mu? Oldukça “yeni bir örneği” sunalım.

15.2. Torino Kefenin Tarihlenmesi

1988 yılında ünlü, kutsal bilinen Hristiyan nesnesi Torino Kefeni’nin radyokarbon tarihlenmesi ile ilgili haber geniş yankılar uyandırmıştı, bkz. res.1.69, res.1.69a, res.1.70, res.1.70a, res.1.71, res.1.71a. Geleneksel versiyona göre, bu kumaş parçasının üzerinde çarpmıha gerilmiş olan İsa’nın vücudunun izleri var, güya M.S. I. yüzyıl. Yani kumaşın yaşı güya yaklaşık iki bin yıldır. ANCAK RADYOKARBON TARİHLEMESİNE GÖRE bambaşka bir tarih çıkmıştı: M.S. AŞAĞI YUKARI XI-XIII. yüzyıllar. Radyokarbon araştırması, Oxford Üniversitesi, Arizona Eyalet Üniversitesi ve Zürih’teki İsviçre Teknoloji Enstitüsü’nün laboratuvarında yapılmıştı [769], s.80.

Özel, bilimsel [1055] kitabında, Torino Kefeni’nin malzemesinin radyokarbon tarihlenmesine dayanarak, Kefen’in yapılmış olduğu keten kumaşın M.S. 1050 ile 1350 yılları arasında üretildiği ileri sürülüyor [1055], s.141. Üstelik [1055] kitabının yazarları Kefen’in Oxford laboratuvarında yapılan radyokarbon araştırmasına atıfta bulunuyorlar [1055], c.140. Arizona ve Zürih laboratuvarlarına göre tarihler daha geç, daha doğrusu 1304 yılı (eksi-artı 31 yıl) ve 1274 yılı (eksi-artı 27 yıl) [769], s.82.

“Slavların Kralı” kitabımızda, Kefen’in radyokarbon tarihlenmesini ayrıntılı bir şekilde anlatıyoruz. Meğer gerçekten en olanaklı olan tarih XII. yüzyılın ikinci yarısıymış.

Kefen'in XI-XIII. yüzyıllarla tarihlenmesi insanların çoğunu şoke ediyor. "1988 yılının Eylül ayında... araştırmanın, KEFEN XI. YÜZYIL İLE TARİHLENMİŞ OLSA BİLE, KEFEN'İN KUMAŞININ YAPILIŞINI, İSA'NIN DÜŞÜNÜLEN VEFAT TARİHİNDEN BİN YIL SONRAKİ DÖNEMLE KESİNLİKLE TARİHLEDİĞİ haberi ortaya çıkmıştı." [46], s.25. Sonra ise yazar bu tarihlendirme konusundaki tartışmayı bırakıp Kefen'deki İsa'nın tasvirinin gerçek olup olmadığından bahsetmeye başlıyor.

Ne oluyor ki? Tabii ki akla aşağıdaki sonuçlar geliyor:

- 1) Ya Torino Kefeni bir taklit;
- 2) Ya radyokarbon tarihlendirmesinin hataları yüzlerce hatta binlerce yıl;
- 3) Ya da Torino Kefeni orijinaldir. Ancak M.S. I. yüzyıl ile değil, M.S. XI-XIII. yüzyıllarla tarihlenmektedir. Fakat o zaman başka bir soru ortaya çıkıyor: İsa hangi yüzyılda yaşamıştı? Gerçekten XII. yüzyılda yaşamış olabilir mi?

"Slavların Kralı" kitabında gösterdiğimiz gibi, Kefen'in XII. yüzyılın ortasına ait olan radyokarbon tarihlenmesi İsa'nın hayatına dair elde ettiğimiz başka bağımsız tarihlendirmeleri uyuyor. Bunlar şöyledir: Galiba 1152 yılında doğmuş ve Çar-Grad'da 1185 yılında çarlığa gerilmiş. Burada söyleyelim ki, radyokarbon tarihlendirmeleri konusundaki tutumumuz gayet eleştirel (Bunun sebeplerini aşağıda ayrıntılı bir şekilde anlatacağız). Ancak Kefen'in tarihlenmesi durumu biraz farklı. (Kefen'in toplum için büyük önemi nedeniyle) Birkaç farklı laboratuvar, kumaşın parçalarını bağımsız olarak tarihlenmiştir. Bu, onlara belirli bir güvenle dayanmamıza izin veriyor.

Torino Kefeni'nin XI-XIII. yüzyıllarla radyokarbon tarihlenmesi tarihçiler arasında büyük bir endişe uyandırmıştır. Bu sonuca itiraz etmeye yönelik teşebbüsler ortaya çıkmaya başlamıştır. İTAR-TASS haber ajansının muhabiri A. Agureev 1998 yılında New York'tan (bu haber 4 Nisan 1998 tarihinde "Gudok" gazetesinde yayımlanmıştır) Kefen'in radyokarbon tarihlenmesinin Kutsal Kitap'taki efsanelere "tümüyle aykırı olduğunu bildirmiştir. Ancak Teksas Üniversitesi bilim adamlarının fikirlerine göre, İtalyan meslektaşları radyokarbon araştırma sistemini uygulamamalıydı." Mesele güya şudur ki, Kefen'in XI-XIII. yüzyıllarda, radyokarbon tarihlendirmesini çarpıtılabilen bir "mantarla kaplanmış" olması mümkün olabilir. "Ancak bilim adamlarının, Katolik Kilisesi daha çok numune vermekten vazgeçmekle kalmayıp, ellerindekileri de geri vermelerini talep ettiği için, sonraki araştırmaları yapma imkânları yok." (aynı kaynağa bakınız.)

Torino Kefeni'nin radyokarbon tarihlenmesi İsa'nın hayatının Skaliger tarihlenmesine kesinlikle aykırı olan sonuçları verdiği için radyokarbon yöntemi yine kamuoyunun dikkatini çekmişti. Bu nedenle, Torino Kefeni'nin Skaliger tarihlenmesini savunmak amacıyla, tarih kronolojisinin hedefleri için radyokarbon tarihlendirmesi fikrinin pratik uygulamasının doğruluğundan duyulan, zaten çok büyük şüpheleri artıran yeni önemli olgular ilan edilmişti. Hazreti İsa'nın hayatının Skaliger tarihlendirme versiyonunun taraftarlarının bu konuda topladığı eleştirel belgeleri sunalım [358]. 1998 tarihli yayın [358] büyük bilim adamı ve jeolog, profesör ve bilim doktoru olan Peder Gleb Kaleda'ya aittir. Ayrıca eleştirel belgeleri [717]'de bulabilirsiniz.

Gezegen çapında ya da lokal olarak C^{14} 'ün atmosferde, hidrosferde ve bitkisel ya da başka dokulardaki miktarını etkileyen ve şu haliyle radyokarbon yönteminin kronolojideki kullanımını karmaşık bir hale sokan bir sürü faktör var.

a) Suni ya da doğal ışınım. Nükleer ve termonükleer reaksiyonlarda serbest bırakılmış olan nötronlar, uzay ışınları gibi N^{14} 'ü etkileyerek onu radyokarbon C-14'e dönüştürüyor. 1956 yılından 1963 yılının Ağustos ayına kadar atmosferdeki C^{14} 'ün miktarı İKİ KAT artmıştır. C^{14} 'ÜN ANİ ARTIŞI 1962 yılındaki termonükleer patlamalardan sonra başlamıştır.

...

d) L.D. Sulerjitskiy ve V.V. Çerdantsev volkanik gazların çıkış alanlarının C^{14} 'ün izafi miktarını etkilediğini bildirmişlerdi [717]...

Yaşın radyokronolojik yöntemlere göre hesaplanması bazen gerçekten var olan bütün jeolojik ve paleontolojik verilere aykırı olan saçma sonuçlar verir. Böyle olaylarda “mutlak kronolojinin” elde edilmiş olan rakamları kesin olmayan rakamlar olarak dikkate alınmalıdır. **BAZEN FARKLI RADYOİZOTOP YÖNTEMLERİYLE YAPILAN JEOKRONOLOJİK BELİRLEMELERİN AYKIRILIKLARI ON KATI DEĞERE ULAŞABİLİR.**

1989 yılında Britanya Bilim ve Teknik Konseyi tarafından radyokarbon yönteminin doğruluğunun denetlendiği bir araştırma yürütülmüştü (Bkz. New Scientists Dergisi, 1989, 8). Bu yöntemin doğruluğunu değerlendirmeye farklı ülkelerden 38 laboratuvarın katılması sağlanmıştı. Bunlara, yaşları denemeye katılan araştırmacılar tarafından bilinmeyen, sadece denemenin organizatörleri tarafından bilinen ağaç, turba ve karbonat numuneleri verilmişti. Tatmin edici sonuçlar (otuz sekizden! -A.F.) sadece 7 laboratuvarında alınmıştı. **KALANLARIN HATALARI İKİ, ÜÇ VE FAZLA KATI DEĞERE ULAŞMIŞTI.** Farklı araştırmacılar tarafından elde edilen veriler karşılaştırıldığında ve belirlemenin çeşitli teknoloji varyasyonları kullanıldığında, yaş belirlemedeki hataların önceden düşünüldüğü gibi sadece radyoaktif numunenin belirlenmesindeki yanlışlıklarla değil, numunenin araştırmaya hazırlık teknolojisi ile de ilgili olduğu belli olmuştu. Numune ısındığı takdirde ya da ön kimyasal işlemin kimi usullerini gördüğü takdirde, teşhiste çarpıtmalar ortaya çıkıyordu. **BÜTÜN BUNLAR RADYOKARBON YÖNTEMİNE GÖRE YAPILAN YAŞ HESAPLAMALARINI İHTİYATLA KABUL ETMEMİZ GEREKTİĞİNİ VURGULAMAKTADIR.**” [358], s.14-16.

Bunun üstünden çok zaman geçmeden, 1997 yılında Alman yazarları Christian Blöss ve Hans-Ulrich Niemitz'in etkileyici “C¹⁴’ün Çöküşü” adlı kitabı çıkmıştır [1038]. Yazarlar **RADYOKARBON YÖNTEMİNİN ŞİMDİKİ HALİYLE, TARİH EŞYALARININ MUTLAK TARİHLENMELERİ İÇİN DAYANAK OLARAK KULLANILAMAYACAĞINI** inandırıcı bir şekilde gösteren çağdaş malzemeyi büyük miktarda toplamışlardı.

Bu konuda [1491] bültenine de bakılabilir. Bu bültende, 1991-1995 yıllarının aşağıdaki enteresan eleştirel çalışmaları yayınlanmıştır:

a) Christian Blöss und Hans-Ulrich Niemitz (1996), “Der Selbstbetrug von C¹⁴-Methode und Dendrochronologie”.

b) Hans-Ulrich Niemitz(1995), “Die “magic dates” und “secret procedures” der Dendrochronologie”.

c) Heribert Illig (1991), “Dendrochronologische Zirkelschüsse”.

Gördüğümüz gibi, radyokarbon tarihlenmesi, galiba, sadece yaşlarının onlarca ya da yüzlerce bin yıla kadar olduğu çok eski eşyaların araştırılmasında bir derecede etkindir. Bu durumda, yönteme zaten özgü olan binlerce yıllık büyük hatalar muhtemelen o kadar önemli olmayacaktır. Ancak her şeye rağmen, bütün bunlar yeterince açık değildir. Fakat biz yöntemin, yaşları iki bin yılı (bu tarihî dönem yazılı uygarlığın gerçek kronolojisini yeniden kurmak için en ilginç olan dönemdir) aşmayan eşyaların tarihlenmesi için mekanik uygulanmasını, yaşları kesinlikle bilinen eşyaların ayrıntılı ön istatistik ve kalibrasyon araştırmalarını yapmadan imkânsız görüyoruz. Bildiğimiz kadarıyla, bu şekilde karşılaştırmalı “tarihsel radyokarbon” istatistiği şimdiye kadar tutulmamıştır. Üstelik yöntemin doğruluğunun istenen sınırlara kadar, en azından genel olarak yükseltilmesinin mümkün olup olmadığı hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır, [718]’e de bakınız.

Tarihlemenin başka fiziksel yöntemleri de vardır. Fakat maalesef, hem uygulama alanları radyokarbon yönteminin alanından çok daha dar hem de doğrulukları ilgilendiğimiz tarihi dönemler için yeterli değil. Bizim yüzyılımızın başlangıcında yaşın, mesela binaların rötresi ya da sütunlerin deformasyon derecesine göre ölçülmesi önerilmişti. Ancak bu fikir,

hem bu yöntemin nasıl kalibre edildiği hem de rötre ve deformasyon hızlarının gerçekte nasıl değerlendirildiği hiç anlaşılmadığı için hâlâ gerçekleştirilmemiştir.

Daha sonra, seramiğin tarihlenmesi için iki yöntem teklif edilmişti. Bunlar arkeomagnetik ve termofloresan yöntemleridir. Fakat burada kalibrasyonun kendi zorlukları var. Bu yöntemlerle, mesela Doğu Avrupa'daki arkeolojik tarihlenmeler birçok sebepten dolayı Orta Çağ dönemiyle sınırlanıyor.

Bir dakika için Torino Kefeni'ne dönelim. Burada, bir ihtimalle kefenin üzerinde yer alan insan tasviri ile ilgili düşüncemizi aşağıda açıklayalım. Bu kumaşa, tahnit edilmiş olan bedenin gerçekten sarılması mümkün olabilir. Bir zamanlar, kumaş ona çok sıkı bir biçimde dokunuyordu. Hatırlatalım ki beden, "Eski Mısır"da, tahnit süreci sırasında kumaşla birkaç kat sınıksıkı sarılıyordu. Üstelik kumaş özel eriyiklerle tahnitlenmişti. Sonuçta bir süre sonra, kumaşta "bedenin izi" pekâlâ ortaya çıkabilirdi. Sonra ise bir sebepten dolayı, kumaş alınıp özenle saklanmıştı. Ayrıntılar için "Slavların Kralı" kitabımıza bakınız.

Daha yeni verileri sunalım. 2008 yılında radyokarbon tarihlleme uzmanları L. Sulerjitskiy ve B. Pokrovskiy'nin verdikleri demeç gözümüze ilişmişti (tüm Rusya çapında yayımlanan 08-14.09.2008 tarihli "Versiya" gazetesi, sayı 34(159), s.18). Demecin başlığı şöyle idi: "Mamutların Yurdu. Fosiller Rusya'da Roma İmparatorluğu Zamanında Yaşamıştı". Demeçte şöyle bildiriliyordu: "Radyokarbon tarihlleme laboratuvarının kurucusu ve ilk yöneticisi olan Leopold Sulerjitskiy'e ülkemizdeki radyokarbon araştırmalarının babası derler... İnsanlık tarihindeki en genç mamutu asıl bulan odur. Muhabir: Okuldaki tarih derslerinden, mamutların küresel ısınma sonucunda Milattan Önceki zaman döneminde öldüğünü öğrendik. Cevap: Bu tam da öyle değil. Ülkemizin kuzeyinde Vrangel adasında bulunmuş olan mamutlar çok "genç"... Kemiklerini benim tarihlediğim en "genci" 2700 yıl önce yaşamış. Önceleri buna dünyada kimse inanmamıştı." (s.18).

Bir taraftan L. Sulerjitskiy, yaşları yaklaşık bin yıl olan numunelerde uygulanmış olan radyokarbon tarihllemesinin gayet doğru olduğunu iddia ediyor. Başka taraftan garip olgular ortaya çıkıyor. "Radyokarbon tarihlleme yöntemi çok pahalı, zor ve emek-yoğun bir yöntemdir. Analizleri kötü yapan laboratuvarlar var, bu da sapmalara yol açar. Ancak, bu açıkça kötü veriler bir sebepten dolayı çöpe atılmaz... İyi laboratuvarlarda bir yaşın her bin yılı için 30 yıla, bir yaşın her 30-40 bin yılı için 500 yıla kadar hatalar yapılabilir" (s.18).

"İyi laboratuvara" güvenebileceğimize inandırmaya çalışıyorlar. Ancak hemen aşağıdakiler ortaya çıkıyor. "L. Sulerjitskiy'nin iş arkadaşı, Rusya Bilimler Akademisi Jeoloji Enstitüsü İzotop Jeokimyası ve Jeokronoloji Laboratuvarı Başkanı, jeoloji ve mineraloji bilimleri doktoru Boris Pokrovskiy'in düşünceleri o kadar iyimser değil... Muhabirin sorusu: "Bir numunenin yaşını ne dereceye kadar doğru saptayabilirsiniz?" Cevap: "Tarihlemenin doğruluğu başta numunenin kirlenmesi olmak üzere birçok faktöre bağlı... Bazen hiç de beklenmedik faktörler tarihllemenin doğruluğunu etkiliyor. Geçenlerde havza etkisi bulunmuştur. Bu etki, balık eski karbonun belli bir miktarını yedikten sonra, bu karbonun bu balığı yemiş olan insanların vücuduna girmesi ile ilgilidir. Sonuçta, naaşlarındaki radyokarbon ölçülürse 300 YILA KADAR ESKİLEŞMEYİ ELDE EDEBİLİRİZ... Buna numunenin yukarıya doğru yaş çarpıtması deriz. İnsan kemiklerinin radyokarbon yaşının gerçekliğe uygun olması için insanın bitki ve et gıdalarını yemesi gerekir. Balık ise oldukça eski organik parçaların bulunduğu dipten her şeyi yer" (s.18).

Böylece efektlerden biri, yani balığın yenilmesi radyokarbon tarihlerini geçmişe, mesela üç yüz yıl için atabilir. Ancak benzer efektten (hem de çok daha ciddi olan) birkaç tane daha bilinmektedir. Onları aşağıda anlatıyoruz.

15.3. Mısır Eski Eserlerinin Çağdaş Radyokarbon Analizleri Ciddi Çelişkiler Ortaya Çıkıyor

Radyokarbon yönteminin “eski” Mısır tarihi dâhil olmak üzere eski tarihin gerekçelerinin güvenilir olup olmadığı sorusuna bir kez daha dönelim. Bunun için çok etraflı ve ayrıntılı bir yazıyı kullanalım. Bu yazı, 1979 yılında, İngiltere’deki Manchester Müzesi’nde, “Manchester Müzesi’ndeki Mumyalar” projesi çerçevesinde yayımlanmıştır [1196]. Kanada’daki Edmonton şehrinde bulunan Alberta Üniversitesi profesörü (Matematik Fakültesi), matematikçi V. Kravtsevich bu enteresan malzemeye dikkatimizi çekti.

Yazı [1196] yazarlarını şaşırtan bir tarihlemenin sonucuna dairdir. “Eski” Mısır mumyasının (Manchester Müzesi’ndeki numarası 1770) radyokarbon tarihlemesi yapıldığında mumyanın kemiklerinin M.Ö. 1000 yılı ile tarihlendiği, tahnit sırasında sımsıkı sarılmış olduğu kumaşın ise M.S. 380 yılı ile tarihlendiği ortaya çıkmıştı. Yani mumya ile kumaş arasındaki tarihleme farkı yaklaşık 1400 yıl oluşturuyor. Hemen hemen bir buçuk bin yıl! Her şeye rağmen, tarihlerin yaklaşık olarak aynı olması lazım. Kumaş, tahnit sırasında bir eski kumaş alındıysa, mumyadan biraz daha yaşlı olabilir. Fakat mumya, tahnit ustalarının onu sardığı kumaştan kesinlikle daha yaşlı olamaz.

[1196] yazısının yazarlarına göre, bu bin dört yüz yıllık fark, bugün kabul edilmiş olan yaklaşım çerçevesinde, radyokarbon tarihlemesinin olası yanlışlıklarıyla açıklanamaz. Bu yüzden, eğlenceli bir “açıklama” uydurmak zorunda kalmışlardı. Bu konuda bütün söyleyebildikleri şunlardır: Güya eski mumyayı bin dört yüz yıl sonra çıkarıp, üzerindeki eski kumaşını kaldırıp yeni kumaşa yeniden sarmışlar. Bundan sonra ise yerine özenle koymuşlar. Önceden her şey böyle duruyormuş gibi kapağı kapatmışlar.

Fikrimize göre, bu saçma bir şey. Büyük bir ihtimalle biz, yine, radyokarbon yönteminin temelde kesin olmadığı sonucu ile karşılaşyoruz. Rollerini hâlâ bilinmeyen efektler sonuçları çok büyük oranda etkilemekte. Ve gördüğümüz gibi, bunlar “tarihlemelerde”, mesela bin dört yüz yıllık genliğe sahip büyük titreşimlere yol açıyor. Aşağıda ise, zamanımızın numunelerinin tarihlenmesinde ortaya çıkan, genlikleri iki bin yıldan fazla olan benzer titreşimlerin örneklerini sunduk.

[1196] yazısının yazarlarının, radyokarbon yönteminin oluşumunun en başında, TARİHLERİN, “ESKİ” TARİH DERS KİTABINDAN ALINAN “ESKİ” MISIR NUMUNELERİNE DAYANARAK KALİBRE EDİLDİĞİ yönündeki itirafları aşırı derecede ilginçtir [1196], s.137. Bu önemli bildirimlerini alıntılayalım. “Yöntem 1948 yılında Chicago Üniversitesi’nde Profesör W.F. Libby’nin başkanlığında kullanılmaya başlanmıştır... MISIR KRONOLOJİSİ, (genellikle ahşap ya da odun kömürü olan) MISIR NUMUNELERİ ÜNLÜ TARİHLERİN STANDARTLARI OLARAK KULLANILDIĞI İÇİN YÖNTEMİN OLUŞUMUNDA EN BAŞINDAN İTİBAREN ÖNEMLİ BİR ROL OYNAMIŞTI.” [1196], s.137. Böylelikle, bugünlerde bilinen radyokarbon cetveli ta başlangıçtan itibaren “Eski” Mısır’ın Skaliger kronolojisine büyük derecede bağımlı bir hale getirilmişti. Dolayısıyla, radyokarbon cetveli yeniden incelenmelidir.

16. RADYOKARBON YÖNTEMİNİN TEMELİNİ OLUŞTURAN HİPOTEZLERİN ELEŞTİREL ANALİZİ

Bu alt-bölümde, A.S.Mişenko’nun çalışmaları alıntılanmıştır.

(A.S.Mişenko, fizik ve matematik doktoru, Moskova Devlet Üniversitesi Mekanik ve Matematik Fakültesi profesörü, V.A.Steklov Matematik Enstitüsü ve Rusya Bilimler Akademisi Üyesidir. 1996 yılında Rusya Federasyonu Devlet Ödülü’nü kazanmıştır. Topoloji ve geometri, fonksiyonel analiz, diferansiyel denklemler ve uygulamaları alanlarında uzmandır.)

16.1. W.F.Libby’nin İlk Fikri

Radyokarbon yönteminin arkeolojide kullanılmasının bugün karşılaştığı problemleri daha kesin şekilde belirlemek için geçmişe, 50'lere ve 60'lara geri dönmek ve radyokarbon yönteminin tarihî ve arkeolojik uygulamalarının hangi esasta kurulduğuna bakmak iyi olacaktır. Bahis konusu olan, yöntem yaratılırken ilk adımda nesnel zorlukların ortaya çıkmasıdır. Yukarıda verilen örneklerin gösterdiği gibi, bu zorlukların birçoğu şimdiye kadar çözülmediler ve tam tersine ağırlaşmaya devam ediyorlar. Ayrıca, Almanya'da yeni basılan kitaba [1038] ve makaleye [1491] bakılabilir. Bu nedenle, bu yöntemin arkeolojik uygulamasının esaslarını yeni baştan incelemek gereğine fizikçilerin dikkatlerini çekmek için bu problemlere yeniden işaret etmek kesinlikle faydalıdır. Özellikle Skaliger kronolojisi hakkında öğrendiklerimizin ışığı altında.

Radyokarbon yöntemi kavramı W.F. Libby'ye aittir [1250]. "İkinci Dünya Savaşı bittikten kısa süre sonra, Amerikalı Frank Libby kendisinin dünyaca meşhur olmasına yardım eden ve Gugengeym ve Nobel ödülleri kazanmasını sağlayan keşfini yayımlamıştır. Suni biçimde yaratılan nötronlar ile azot atomlarının birbirini etkilemesini inceleyen Libby, doğada kendi deneyindeki gibi eşit nükleer tepkimelerin olmaları gerektiği neticesine vardı (1946). Dünya atmosferinde kozmik ışınların tesiri altında yaratılan nötronlar, azot atomları tarafından emilmeli ve radyoaktif karbon izotopuna (C^{14}) dönüşmelidir. Bu radyoaktif karbonu az miktarda istikrarlı C^{12} ve C^{13} karbon izotoplarına karıştırıp onlarla birlikte bitkisel organizmalar ve hayvanlar tarafından (insanoğlu dâhil) sindirilen karbonik asit molekülleri oluşturur. Bunlar canlı organizmaların hem dokularında hem çıkartılarında olmalıdır. Baltimore'deki lağım sularından çıkan pis kokulu metan buğularının hafif radyoaktivitesini tespit edebildiğinde (1947 yılında), bu Libby'nin tahmininin ilk ispatı oldu. Daha sonra, büyüyen ağaçların, deniz kavkılarının v.b. radyoaktivitesi tespit edildi (1948-1949 yılları). Radyoaktif karbon izotopu her radyoaktif element gibi daima kendine özgü bir hızla parçalanır. Bu yüzden, bu azalma, C^{14} 'ün atmosferdeki sürekli yeni oluşumu ile tamamlanmasaydı, atmosferde ve biyosferdeki konsantrasyonun sürekli olarak azalması gerekirdi (Libby'ye göre 5568 yılda iki kat). Ne kadar madde azalır o kadar yeni madde gelir. Ama uyumsuzluk akortu doğanın bu harika karşılıklı uyumu ve tenasübüne çarpıyor. Bu akortu ölüm getirmektedir. Yeni karbon, organizmanın ölümünden sonra artık içine geçmez (havadan bitkinin gövdesine, yemekle hayvanın gövdesine) ve C^{14} 'ün konsantrasyonunun azalması telafi edilmez. Ölmüş organik gövdenin radyoaktivitesi (leşin, ağacın, kömürün v.b.) sürekli düşer ve en önemlisi, tamamen belirli bir hızla!

Demek ki, bir organizmanın kendi hücrelerini ne zamandan beri yenilemez olduğunu, yani ağacın ne zaman kesildiğini, kuşun vurulduğunu, insanın öldüğünü tespit etmek için, ölmüş organizmadaki özgül radyoaktivitenin canlılarınkilere göre ne kadar küçüldüğünü ölçmek yeterlidir. Tabii, bu kolay değildir. Doğal karbonun radyoaktivitesi çok zayıftır (organizmanın ölmesinden önce bile, 10 MİLYAR NORMAL KARBON ATOMUNA BİR C^{14} ATOMU DÜŞER). Fakat Libby ölçme ve sayma araçları ve usullerini hazırlamıştır. Böyle kadim nesnelere yaşlarının tayin edilmesinin radyokarbon yöntemi kurulmuştur" [390], s.52-53.

Bu metotların esaslarını inceleyelim. Ayrıca bkz. [390], [391], [1250], [1080], [986], [110], [1081], [1082], [1480], [414], [1431], [1432], [1433], [1025], [1124], [1473], [567], [480], [478].

16.2. Radyokarbon Yönteminin Fiziksel Temelleri

Kozmik ışınlar Dünya'nın atmosferinden geçerek nötronlar yaratırlar. Nötronlar akımının yoğunluğu atmosferdeki yükseklikle değişir. Bu akımın yoğunluğunun deneme balonlarıyla ölçülmesinin sonuçları res.1.72'de gösterilmiştir, A eğrisine bakınız. Ölçümler

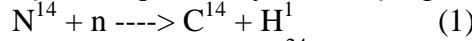
ABD'deki New Jersey eyaletinde yapılmıştır ve 1955 yılından önceki döneme aittir. Nötronların en çok bulunduğu bölge aşağı yukarı 40 bin kadem (12 kilometre) yükseklikte bulunur. Dünya yüzeyinin yakınlarında nötronların akımının yoğunluğu sifıra kadar azalır. Bu bizi şu iki sonuca götürür:

1) Nötronlar atmosferde, stratosfer tabakasında oluşur. Bu yüzden, birincil kozmik ışınların atmosferden geçmesiyle oluşan ikincil kozmik ışın partikülleridir.

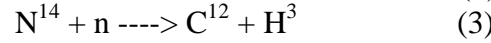
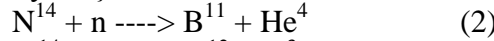
2) Bütün bu nötronlar hemen nükleer tepkimeye girer ve onların ancak cüzi bir miktarı Dünya yüzeyine ulaşır.

Res.1.72'de, nötronların 30 bin kadem yüksekliğindeki akımının jeomagnetik enleme bağımlılığı B eğrisinde gösterilmiştir [986], s.139. Ölçümler 1955 yılına kadar yapıldı. Nötronların (boş zerrelere) akımının jeomagnetik enleme res.1.72'de gösterilen bağımlılığı (B eğrisi), kozmik ışınımın nötronlar yaratan orijinal zerrelere Dünyanın manyetik alanı tarafından çekilen dolu zerrelere olduklarını düşündürmektedir. Şu önemlidir ki, nötronların akımının 50 derece enlemindeki - Paris, Prag, Kiev, Harkov'un bulunduğu enlemlerde olan - yoğunluğu, bu akımın 20-30 derece enlemindeki - Kızıldeniz sahili, Afrika'nın kuzey sahilinin bulunduğu enlemlerde olan - yoğunluğundan ÜÇ KAT BÜYÜKTÜR.

Dünyanın atmosferinde bir dakikada ortaya çıkan nötronların sayısı, artı eksi yüzde 25 hata payıyla, ortalama 6×10^{20} nötron/dakikadır [986], s.139. Böylece Dünya'da her bir dakikada $4,5 \times 10^{20}$ ila $7,5 \times 10^{20}$ nötron ortaya çıkar. Bu nötronlar atmosferdeki azot ve oksijen atomlarıyla çarpışıp onlarla nükleer reaksiyona girerler. Nötronların azot atomu ile etkileşimi ihtimalinin oksijen atomu ile etkileşimi ihtimalinden binlerce kat büyük olduğu düşünülmektedir [986], s.139-140. Düşük enerjili nötronlar (termik nötronlar) sonucu radyoaktif C^{14} karbonunun oluşturulduğu reaksiyon en başta gelmektedir:

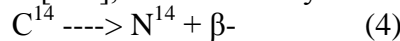

Bu reaksiyonun kesiti ortalama $1,7 \times 10^{-24}$ civarındadır. Bkz. [986], s.140. Hızlı nötronlar iki çeşit reaksiyona yol açabilir:

Fakat (1) numaralı reaksiyonun kesitine göre bunların kesitleri çok küçüktür. Ve (3) numaralı reaksiyonda istikrarlı He^3 helyum izotopuna geçişerek 12,5 yıllık yarılanma ömrüne göre parçalanarak H^3 trityum meydana geliyor. H^3 trityumunun meydana gelme hızının C^{14} 'ün meydana gelme hızının yüzde 1'ini teşkil ettiği tahmin edilmektedir.

M.C. Eytkin "Fizik ve Arkeoloji" isimli monografisinde şöyle yazıyor: "Nötronların nispeten küçük miktarı Dünyanın yüzüne varır... ve TAHMİN ETMEK DOĞRUDUR Kİ (? - A.F.), kozmik ışınlar tarafından yaratılan her nötron bir radyokarbon atomu oluşturuyor; demek ki, nötronların oluşmasının hızı radyokarbonun oluşmasının hızına eşittir. Bu, bir yılda ortalama 7,5 kiloya denk geliyor" [986], s.104. C^{14} radyokarbonu şu formüle göre parçalanır:

Yarılanma ömrü aşağı yukarı 5600 yıldır. Bu durumda, radyokarbonun yüzde 1'i ortalama 80 yılda parçalanır. Bu yüzden, Dünya'daki C^{14} 'ün sürekli miktarının yaklaşık 60 ton teşkil ettiğini belirlemek kolaydır. Yani, artı eksi yüzde 25 hata payını gözeterek, 45 ila 75 ton.

Oluşan radyokarbon atmosferde başka elementlerle karışır, okyanuslar tarafından yutulur ve organizmalar tarafından sindirilir. Karbon yayılımı alanına karbon mübadele rezervuarı denir. Bu, atmosfer, biyosfer, deniz yüzeyi ve derin okyanus sularından ibarettir, res.1.73. Bu resimdeki sayılar mübadele rezervuarının şu ya da bu bölümündeki karbonun oranını gösteriyorlar. Karbonun atmosferdeki içeriği 1 olarak kabul ediliyor. Karbonun mübadele rezervuarından okyanusun dibine tortu kütle olarak çıkışı res.1.73'de gösterilmemiştir. "Radyokarbon yöntemi ile kastettiğimiz, nesnenin mübadele fonundan çıktığı andan nesnedeki C^{14} 'ün ölçülmesi anına kadar geçen zamandır" [110], s.32.

16.3. Radyokarbon Yönteminin Temelini Oluşturan Hipotezler

Radyokarbon yaş ölçümünün nazari düşüncesi çok basittir. Bunun için sadece şunları bilmek yeterlidir:

- 1) Nesnenin mübadele fonundan çıktığı anda hacimdeki radyokarbon oranı,
- 2) C^{14} radyokarbonunun tam olarak yarılanma ömrü.

Bundan sonra, numunenin yeterli hacmini alıp radyokarbonun şimdiki miktarını ölçmek ve nesnenin mübadele rezervuarından çıktığı andan ölçüm anına kadar geçen zamanı basit çıkarma ve bölme işlemleriyle belirlemek lazım. Fakat görünüşte basit olan bu fikir pratikte büyük zorluklarla karşılaşılıyor. C^{14} 'ün izafi miktarının şu ya da bu nedenle her AZALMASININ, "numunenin ESKİMESİNE" yol açtığına hemen işaret edelim.

16.4. Nesnenin Mübadele Rezervuarından Çıktığı An

İşte, birincisi, "nesnenin mübadele rezervuarından çıktığı an" ne demektir? Libby'nin birinci hipotezi bu anın nesnenin ölüm ânı ile tesadüf ettiği yönündedir. Ölüm ânının tarihçilerin ilgilendikleri andan farklı olabildiği şöyle dursun (Örneğin, Firavun'un türbesinden alınmış tahta parçası türbenin inşa edildiği zamandan daha önce kesilmiş olan bir ağaca ait olabilir), nesnenin mübadele rezervuarından çıktığı anın ölüm ânı ile özdeşleştirilmesinin sadece başlangıçta doğru olduğu açıktır. Bahis konusu, nesnenin ölümünden sonra KARBON MÜBADELESİNİN BİTMEDİĞİDİR. Başka şekil alarak sadece yavaşlıyor ve bu faktörü göz önünde bulundurmak lazım. Organizmanın ölümünden sonra, gövdesindeki radyokarbonun oranının değişmesine yol açan en az üç süreç bilinmektedir, bkz. [110], s.31:

- # organik numunenin çürümesi,
- # başka karbon ile izotop mübadelesi,
- # karbonun etrafındaki ortamdan emilim.

M.C. Eytkin, "çürümenin tek mümkün olan türü karbon oksiti veya dioksitin oluşmasıdır. Ama bu süreç önemli değil, çünkü bu, karbonun çıkışıyla ilgilidir" diye yazıyor [986], s.149. Galiba, M.C. Eytkin karbon izotopları oksidasyonu eşit hızla geçtiği için radyokarbonun oranının değişmediğini kastediyor. Ancak, başka bir yerde şöyle diyor: " C^{14} kimyasal olarak C^{12} 'ye eşit olduğu halde, onun daha büyük olan atom ağırlığı doğada yer alan süreçlerin sonuçlarını kesinlikle etkiliyor. Atmosferik karbonik asit ile okyanusun karbonatı arasındaki mübadele mekanizması, karbonatlarda C^{14} 'ün biraz daha büyük (yüzde 1,2'si) konsantrasyonuna neden olmaktadır. Tam tersine, atmosfer karbonik asitin Dünya'nın bitkisel çevresinde olan fotosentezi, C^{14} 'ün biraz daha düşük ortalama (yüzde 3,7'si) konsantrasyonuna yol açıyor" [986], s.159.

Craig Harmon mübadele rezervuarının değişik parçalarındaki karbon ve radyokarbon dağılımı tablosunu göstermektedir [1080] ve [986], s.143.

	Radyokarbon miktarı <u>trilyon ton</u>	Parçalanmanın etkisi <u>C^{14} için</u>
Atmosfer	0,64	1,037
Dünya'nın Biyosferi (canlı)	0,30	1,000
Hümüs	1,10	1,000
Deniz Biyosferi	0,01	1,024
Denizde Eritilmiş Organik	2,72	1,024

Sonuç olarak, RADYOKARBONUN EN AZ MİKTARI BİYOSFER VE HÜMÜSTE VE EN BÜYÜK MİKTARI İNORGANİK MADDELER VE DENİZ SUYUNDA BULUNUR.

Kitapta [110] karbon izotoplarının çürüme süreçleri sırasındaki oksidasyon hızları arasındaki farkların ne olduğu sorusu söz konusu değildir, ama yukarıda verilmiş veriler bu farkın oldukça dikkat çekici olduğunu düşünmemize yol açıyor. Herhalde, karbon oksidasyonu süreci atmosfer gazından fotosentez sürecine ters süreçtir ve zaten C¹⁴ izotopu C¹² izotopundan daha hızlı (veya daha büyük ihtimalle) oksitlenmelidir. BU NEDENLE, ÇÜRÜMEKTE OLAN (VEYA ÇÜRÜMÜŞ OLAN) NUMUNELERDEKİ C¹⁴ RADYOKARBON KONSANTRASYONU AZALMALIDIR. DOLAYISIYLA BU ÖRNEKLER GERÇEK YAŞLARINDAN DAHA “ESKİ” OLUYORLAR. Bu, “numunelerin gerçek durumunu tahrif eden yaşlanmasına” yol açan mekanizmalardan biridir. Ve önceki bölümdeki somut örneklerde gördüğümüz gibi, bu tür “yaşlanma” gerçekten gözlenir ve radyokarbon tarihlemelerinin çok büyük tahrifine yol açar.

Öyle görünüyor ki, numuneler ile mübadele rezervuarı arasındaki karbon mübadelesinin diğer olanaklarını NİCEL OLARAK ÖLÇMEK ASLINDA ZORDUR. “Kömürleşmiş organik madde ve tahtanın en atıl olduklarına inanılır. Kemiklerin belli kısımlarında ve kabukların karbonatlarında, tam tersine, izotop kompozisyonunda sık sık değişiklik gözlenir” [110], s.31. OLASI KARBON MÜBADELESİNİN SAYIMI BÖYLECE PRATİK OLARAK MÜMKÜN OLMADIĞI İÇİN ÖLÇÜMLERİ SIRASINDA BU ALIŞVERİŞ NEREDEYSE GÖRMEZLİKTE GELİNMEKTEDİR. Radyokarbon ölçümlerinin standart teknikleri, en iyi ihtimalle, numunenin gereksiz karbondan temizlenmesini ve numunenin olası kirlenmesinin nedenlerini açıklamaktadır. Mesela, S.V. Butomo kömürleşmiş organik madde ve iyi korunmuş (?! – A.F.) tahtanın oldukça güvenilir olduğu açıklamasıyla yetinmişti [110], s.31.

M.C. Eytkin ekliyor: “Herhangi bir numune ile çalışırken, onu yabancı kökler ve liflerden iyice temizlemek ve tortu karbonatlarını eritmek amacıyla asit ile işlemek gerekir. Hümüsü çıkarmak için numune, alkali mahlûlü ile yıkanabilir [986] s.149.

Kimyasal temizlemenin radyokarbonun numunedeki oranını değiştirip değiştirmediğinin o zaman sorulmadığına dikkat çekelim. Ama tam o zamanlarda, radyokarbon yönteminin “güvenilebilir ölçüde tarihsel kronolojiyi doğruladığı” açıklandı.

16.5 Radyokarbonun Mübadele Fonundaki Oranının Değişmesi

Libby'nin İKİNCİ HİPOTEZİ radyokarbonun mübadele fonundaki oranının zaman geçtikçe değişmediğidir. Bu hipotez, tabii ki, yanlıştır ve radyokarbonun mübadele fonundaki oranını zamanla etkileyen efektlerini göz önünde bulundurmamak lazımdır. Dünya'daki toplam radyokarbon miktarının yukarıdaki tahminlerinden, çağdaş numunede $0,8 \times 10^{12}$ normal karbon atomuna karşılık bir radyokarbon atomunun bulunduğu sonucu çıkmaktadır. Bu demektir ki, 1 gram doğal karbondan bir dakikada ortalama 15 parçalanma oluyor [986], s.143. Bu nedenle, eğer nesnenin ölümü anında radyokarbonun mübadele rezervuarındaki oranı modern oranından yüzde 1 farklı olduysa, bu numunenin yaşı hesaplanırken ortalama 80 yıllık hata oluşacak, yüzde 2 160 yıllık hata verecek v.b. (!). Yüzde 10'luk sapma yaşta 800 yıllık hata verecek ve daha büyük sapmalarda bu kural bozulacak ve örneğin numunenin yaşı hesaplanırken yüzde 20'lik sapma 1600 yıllık değil artık 1760 yıllık hataya yol açacak v.b.

Radyokarbonun, mübadele rezervuarından çıktığı andaki eski numunelerdeki oranı, ancak radyokarbonun çağdaş numunelerdeki oranı ile karşılaştırılması ve radyokarbonun numunelerdeki oranını zaman geçtikçe etkileyen bazı etkilerin göz önünde bulundurulması yöntemiyle saptanabilir. M.C. Eytkin radyokarbonun mübadele rezervuarındaki oranını etkileyen şu bilinen etkileri işaret ediyor.

a) Kozmik ışınım yoğunluğunun değişmesine göre radyokarbonun oluşma hızının değişmesi;

b) Mübadele rezervuarının boyutunun değişmesi;

c) Mübadele rezervuarının farklı parçaları arasındaki karışımın son hızı;

ç) İzotopların mübadele rezervuarındaki ayrışması.

M.C. Eytkin doğru şekilde açıklıyor ki, "(a) ve (b) maddeleri ile ilgili belirli verilerin, TARİHLERİ DİĞER YÖNTEMLERLE KESİN OLARAK SAPTANMIŞ OLAN NUMUNELER ÜZERİNDEKİ ÖLÇÜMLER DIŞINDA HERHANGİ BİR BAŞKA ŞEKİLDE ELDE EDİLMESİ ZORDUR." [986], s.153. Böylece, son derece önemli bir şart ortaya çıkar. Fizikçilere, "radyokarbon skalasının" doğru kalibrasyonu için tarihler hakkında, başka kaynaktan alınmış gerçek bilgiler gerekmektedir. Tarihçilere güvenerek, tarih ders kitapları ve kronolojik tablolardan tarihler alıyorlardı. Fizikçilerin yanıltıldığı ortaya çıkıyor. Başından itibaren, radyokarbon yönteminin temelinde tarihsel numunelerin hep aynı Skaliger kronolojisi konulmuştu. Onun yeniden yapılandırılması, kaçınılmaz olarak, en azından radyokarbon tarihlenmesinin temelinde yer alan bazı kavramların değişmesine yol açacaktır.

Sonra bir de kaydetmek lazım ki, radyokarbonun mevcut konsantrasyonunu değiştiren iki modern etki daha vardır. Bunlar, radyokarbonun termonükleer bombaların deneysel patlamaları nedeniyle artışı ve içlerindeki radyokarbon miktarının, yakıtların çok eski olması nedeniyle çok az olması gereken petrol ve kömür gibi fosil yakıtların yakılması yüzünden ("Suess efekti") azalmasıdır. Radyokarbonun oluşum hızının değişmesini, bkz. madde (a), birçok araştırmacı değerlendirmeye çalışmıştı. Örneğin, Kraue güvenilir olarak tarihlenen vesikaları araştırmış ve radyokarbon tarihlenmesi sırasında ortaya çıkan hata ile Dünya'nın magnetik alanının değişmesi arasında bir korelasyon olduğunu göstermiştir [1082] [110], s.29. Karşılaştırmanın yapılması için orada sekoya ağacının yıllık tabakalarının ölçülmesinin sonuçları gösterilmiştir [110], s.29, [1480].

İzafi aktivitenin ortalama aktiviteye karşı, M.S. 600 yılından bugüne kadar artı eksi yüzde 2'lik sınırlarda değiştiği düşünülüyor. Bir de, azami değişimler her 100-200 yılda ortaya çıkmıştır [110]. Yine, "Radyokarbon skalasının" yaratılmasında Skaliger kronolojisine göre M.S. 600 yılına kadar tarihlenen ve belki daha eski olan vesikaların kullanıldığını görüyoruz. Ama biz zaten, XIII–XIV. yüzyıllardan önceki döneme başvurulduğunda bu kronolojinin güvenilir olmadığını biliyoruz. Fizikçiler, bir kez daha, Skaliger tarihine güvenip yanıltılmışlardır.

BÖYLECE, RADYOKARBON TARİHLEMESİ AYNI YANLIŞ SKALİGER KRONOLOJİSİNE DOLAYLI BİÇİMDE DAYANMIŞ BULUNUYOR. Radyokarbon tarihlenmesinin temellerinin ondan "ayrılabilmesi" için sadece gerçekten güvenli olarak tarihlenen tarihlerine dayanmak gerekir. Ama anladığımız kadarıyla, böyle güvenli nesnelere yaşları 500–600 yıldan fazla olamaz, çünkü onlar zamanımızdan sadece XIV. yüzyıla kadar olan aralığa yayılır. Böylece, radyokarbon yönteminin tüm kalibrasyon çalışmasının tekrar yapılması gerekmektedir. Ve fizikçilerin peşinen hangi sonuçlara ulaşacakları da pek açık değildir.

"Herhalde kozmik ışınımının değişiklikleri daha önce olmuştu ama sürelerinin kısa olmasından ötürü bu dalgalanmaların etkilerini GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURMAK ZORDUR. Radyokarbonun izafi aktivitesinin hesaplanan değerinin denk düşmesine, deniz tortularının birbirinden bağımsız karbon ve iyon yöntemlerine göre hesaplanan yaşlarının uyuşmalarına dayanarak, son 35000 yıllık sürede kozmik ışınımın yoğunluğunun artı eksi

yüzde 10–20 sınırlarında olduğu ve değişmediği düşünülebilir” [110], s.29. Hatırlatalım ki, yüzde 20 sınırındaki “sebati”, numunenin yaşının hesaplanmasında 1760 yıllık hatanın olması anlamına geliyor! 35.000 yıl ile karşılaştırıldığında bu, tabii ki çok değildir. Ama mesela, “antik” tarih etrafındaki sorular için bunlar çok büyük tarih dalgalanmalarıdır. Ve biz zaten “Antikçağ’ın” radyokarbon tarihlemesinin ve Skaliger kronolojisinin sonuçları arasındaki bin ya da iki bin yıllık farklılıkların örneklerini verdik. Yani, fizikçilerin belirttikleri artı veya eksi yüzde 20’lik dalgalanmalar bir teori değil, bir gerçekliktir.

Amerika’da, yani “klasik antikçağ”dan uzakta bulunan bölgelerde, Arizona Üniversitesi ağaç bilginleri Kaliforniya eyaletinin doğusundaki Ak Dağları bölgesinde yaşı 4000 yıldan fazla olan Higori çamının (Pinus aristata) plantasyonlarını buldular. Orada da, birkaç bin yıldır ölmüş olarak duran bu tür bir ağaç bulunabildi [414], s.6. Sanılır ki çapraz tarihleme, yani canlı ağaçların kurumuş ağaçların numuneleri ile zaman açısından karşılaştırılması sonucunda 7117 yıllık dendrokronoloji skalası oluşabilmiştir [1432], [1433]. Ancak, bu Amerikan dendrokronoloji skalası doğru olsa bile, yukarıda söylediğimiz gibi, Avrupa ve Asya “antik” dendrokronolojisine yardım edemez.

[414]’de 7. sayfada, 300 numuneden fazlasının ölçülmesinin sonuçlarına dayanan dendrokronolojik ve radyokarbon yöntemleriyle belirlenen yaşların karşılaştırılması grafiği gösterilmiştir. Numunenin dendrokronolojik yöntemle belirtilmiş yaşı tümüyle doğru sayılırsa (ki bu bizim söylediğimiz gibi, doğru değil) yaşın radyokarbon yöntemiyle belirlenmesinde en büyük hatalar şu değerlerdir:

Dendrokronolojik yönteme göre yaş	Radyokarbon yöntemine göre yaş	Hata
300	30	-270
500	250	-250
800	900	+100
1500	1000	+100
1900	2100	+200
2700	2400	-300
4000	3500	-500
5000	4300	-700

Ve bundan sonra hata sadece negatif değer olarak artmaktadır.

Bu Amerika verileri şu şekilde yorumlanabilir. Radyokarbonun Amerika Higori çamındaki oranı bu çamdaki radyokarbonun şimdiki oranına göre zaman açısından şu şekilde dağılmaktaydı:

Yıllar	Radyokarbonun oranı
1965.....	1
1700.....	1,035
1500.....	1,031
1200.....	0,988
100.....	0,975
-700.....	1,038
-2000.....	1,063
-3000.....	1,100

Bundan sonra [414]'ün yazarları 7. sayfada “C¹⁴’ün değişimlerinin küresel karaktere sahip olduğu, yani bütün dünyada aynı anda olduğu tespit edilmiştir” diye yazıyorlar. Delil göstermiyorlar. Dolayısıyla şu soru yerindedir. Sadece oldukça küçük ve kendine özgü bir coğrafi bölgeden alınmış Amerika malzemesinin analizi sonucunda yapılan hipotezler bütün dünya için hangi gerekçe ile kullanılır?

Ayrıca, [414]'ün yazarları dendrokronolojik ve radyokarbon yöntemiyle belirlenen yaş farklılıklarının, radyokarbonun mübadele rezervuarındaki oranın zaman içindeki varyasyonunun sonucu olduğu neticesine varıyorlar. Fakat buna rakip olan başka bir hipotez oluşturulabilir. Bu hipoteze göre, büyüyen ağaçta halkalar oluştuktan sonra KARBON DEĞİŞİMİ DEVAM ETMEKTEDİR. [414] çalışmasında bu hipotez incelenmiyor bile!

Sonra, [414]'de 4. sayfada, Eski Mısır'ın tarihleri ile radyokarbon yöntemine göre “anlaşılmış” tarihleri arasındaki paralellikle ilgili [1025]'de kurulmuş şema ve bu tarihlerin Avrupa'nın anıtları ile karşılaştırılmaları gösterilmiştir. “Bu şemadan görünür ki, mesela Roma dönemindeki tarihler hemen hemen tesadüf etmektedir, ama Erken Hanedan döneminin tarihleri 500-700 yıla kadar farklıdır” diye yazıyorlar [414], s.7. Ama diğer taraftan, biz zaten yukarıda, en azından bazı “eski” Mısır numunelerinin radyokarbon tarihlenmesinin gerçekten sonraki Orta Çağ tarihlerini verdiklerini gösteren veriler sunduk.

1964 yılında Japonya'da, Kigoshi, yaşı 1890 olan kart Japon sedirinin halkalarındaki C¹⁴ konsantrasyonunun kesin ölçümlerini yapmıştır [567] s.172. Bu veriler yine Avrupa dendrokronolojisi ve Avrupa radyokarbon skalası için çok az bilgi verebilir. Bu çalışmanın sonuçları Amerika kıtasının küçük bir alanında elde edilen sonuçlardan biraz farklıydı, fakat M.S. 1000 yılı civarındaki radyokarbon konsantrasyonunun çağdaş orandan ortalama yüzde 2 az olduğu ortaya çıktı [567]. Görünüşe göre, bu sonuç Japonya'daki küçük bir bölgeye aittir.

Mübadele rezervuarının değişmesi, yukarıdaki (b) maddesine bakınız, aslında deniz seviyesindeki dalgalanmalar ile belirlenir. Libby deniz seviyesinin 100 metre düşüşünün mübadele rezervuarının boyutlarını yüzde 5 azalttığını iddia etmiştir [986], s.157. Üstelik eritilmiş karbonatın konsantrasyonu, sıcaklığın, mesela, donma sebebiyle düşmesi yüzünden azaldıysa karbonun mübadele fonundaki toplam azalması yüzde 10'a ulaşabilirdi. Ama anlamalıyız ki, burada söz konusu olan, sınanmasının bugün son derece zor olduğu bazı hipotezlerdir. Ve bu sınama, kaçınılmaz biçimde, diğer hipotezlere dayanır. Ki, onları doğrulamak aynı derecede zordur.

Karışım hızı ile ilgili, (g) maddesine bakınız, mevcut veriler bir derecede çelişkilidir. Örneğin, Ferguson ağaçların halkalarının (yine yeryüzündeki küçük bir alanda) radyoaktivite araştırmasına dayanarak karışımın oldukça hızlı olduğunu ve karbon gazı molekülünün rezervuarın başka kısmına geçmeden önce atmosferde bulunmasının yedi yıldan daha fazla zaman aldığını tahmin ediyor [986], s.158. Diğer taraftan, hidrojen bombalarının testleri sırasında yaklaşık yarım ton radyokarbon yaratılmıştır ve bu, dünyadaki radyokarbonun toplam 60 tonluk ağırlığını çok az etkiliyor. Ancak, 1959 yılında numunelerin aktivitesi YÜZDE 25 ARTTI, 1963 YILINDA İSE BU ARTIŞ YÜZDE 30'A ULAŞMIŞTIR. Bu, düşük karışım hipotezini desteklemektedir.

Pasifik Okyanusu'ndaki su, Suess'e göre, yaklaşık 1500 yıl içinde tümüyle karışıyor ve Atlantik Okyanusu'ndaki su, E.A. Olson ve U.S. Breker'e göre, 750 yıl içinde karışıyor [480], s. 198. Ancak, sıcaklık okyanustaki suyun karışmasını çok etkiliyor. Yüzeydeki ve derindeki suların karışma hızının yüzde 50 oranında artması radyokarbonun atmosferdeki konsantrasyonunun yüzde 2 oranında azalmasına yol açacaktır.

16.6. Canlı Organizmalardaki Radyokarbon Oranının Değişimi

Libby'nin ÜÇÜNCÜ HİPOTEZİ organizmadaki radyokarbon oranının TÜM DÜNYADA BÜTÜN ORGANİZMALAR İÇİN AYNI, yani enleme ve bitkinin türüne bağlı olmadığı şeklindedir. Bu hipotezi doğrulamak amacıyla Anderson (Chicago Üniversitesi) detaylı ölçümler yapmış ve radyokarbonun oranının, beklendiği gibi, değiştiğini tespit etmiştir [480], s.191.

Numuneler parçalanmaların dakikadaki sayısı	Jeomagnetik enlem	1 grama göre
Gümüş göğünarı (Yukon).....	60 derece (N)	14,84 +/- 0,30
Norveç ladin (İsveç).....	55 derece (N)	15,37 +/- 0,54
Ladin (Chicago).....	53 derece (N)	14,72 +/- 0,54
Dişbudak ağacı (İsviçre).....	49 derece (N)	15,16 +/- 0,30
Hanımeli yaprakları (ABD).....	47 derece (N)	14,60 +/- 0,30
Çam dalları (ABD, deniz seviyesinden 3,6 km yukarıda).....	44 derece (N)	15,82 +/- 0,47
Funda (Kuzey Afrika).....	40 derece (N)	14,47 +/- 0,44
Meşe (Filistin).....	34 derece (N)	15,19 +/- 0,40
Bilinmeyen ağaç (İran).....	28 derece (N)	15,57 +/- 0,31
Mançurya dişbudak ağacı (Japonya).....	26 derece (N)	14,84 +/- 0,30
Bilinmeyen ağaç (Panama).....	20 derece (N)	15,94 +/- 0,51
“İroko excelsa” tahtası (Liberya).....	11 derece (N)	15,08 +/- 0,34
Sterculia (Bolivya, deniz seviyesinden 2,7 km yukarıda).....	1 derece (N)	15,47 +/- 0,50
Abanos ağacı (Marshall adaları)....	0 derece	14,53 +/- 0,60
Bilinmeyen ağaç (Seylan).....	2 derece (S)	15,37 +/- 0,49
Okalıptus (Avustralya).....	45 derece (S)	16,31 +/- 0,43
Fok yağı (Antarktika).....	65 derece (S)	15,69 +/- 0,30

Böylelikle, radyokarbonun coğrafi konumuna ve ağaç türüne göre çağdaş aktivitesi dakikada 14,03 parçalanmadan (Kuzey Afrika'daki funda) 16,74 parçalanmaya kadar (Avustralya'daki okalıptus) değişiyor. Bu, radyokarbonun oranının ortalama değerinden artı veya eksi yüzde 8,5'lik sapma veriyor. Libby, “o zamandan bu tarafa geçen 10 yıl içinde bu veriler çürütülmedi. Yüzey sularının eski karbonun büyük miktarını eritip götürdükleri ve böylece C¹⁴'ün oranını atmosfer – biyosfer – okyanus sistemine özgü olan ortalama değerine nispetle azalttıkları karbonat kaya gelişme bölgeleri istisna olarak ortaya çıkıyorlar. Ancak böyle vakalarla nadiren karşılaşılıyor (? – A.F.) ve bunlar kolayca kaydedilebiliyor” [480] diye yazıyor.

17. RADYOKARBON YÖNTEMİNİN ARKEOLOJİDE KULLANILMASININ REVİZYONA İHTİYACI VARDIR

Bazı sonuçlar çıkaralım. Eski numunelerin gerçek aktivitesi ortalama değerinden aşağıdaki nedenlerden dolayı farklı olabilir.

- 1) Ahşabın aktivitesinin zaman içinde değişmesi: Artı veya eksi yüzde 2 oranında;
- 2) Kozmik ışınların yoğunluğunun değişmesi (teorik değerlendirme): Artı veya eksi yüzde 20 oranında;
- 3) Güneş aktivitesinde kısa vadeli değişiklikler: Artı yüzde 2 oranında;
- 4) Okyanus sularının karışımının artışı: Eksi yüzde 2 oranında;
- 5) Radyokarbon konsantrasyonunda konum ve ağaç türüne bağımlı dalgalanmalar: Artı veya eksi yüzde 8,5 oranında;
- 6) Radyokarbon içeriğinin çürüme nedeniyle değişmesi: ? (bilinmemektedir);
- 7) Radyokarbon içeriğinin kimyasal temizlik sırasında değişmesi: ? (bilinmemektedir);
- 8) Mübadele fonundaki radyokarbon oranının karbonat jeolojik kayaların erozyonu nedeniyle değişmesi: ? (bilinmemektedir);
- 9) Radyokarbon oranının karbonatların büyük yanardağ püskürmeleri nedeniyle değişmesi: ? (bilinmemektedir). Bu sebep, yanardağlara yakın bölgelerde yapılan radyokarbon tarihlendirmelerini büyük ölçüde tahrif edebilir. Örneğin, Vezüv ve Etna yanardağlarının buldukları İtalya'dakileri.

Ayrıca, tarihlemede mesela ağacın kesilmesi ile onun tahtasının incelenen nesnede veya yapıda kullanılması arasındaki zaman aralığı yüzünden oluşan hatayı unutmamak gerekir. Son olarak, C¹⁴'ün yarılanma ömründe kabul edilen - son zamanlarda hemen hemen yüzde 10 oranında düzeltilen değerinin yanlışlığını - hem de numunenin radyoaktivitesinin deneme ölçümündeki (fonun göz önüne alınması v.b.) hatayı göz önüne almak gerekir. Biz burada, fizikçilerin azaltmak için bütün gayretlerini harcadıkları hataları konuşmuyoruz, çünkü bizim öğrendiğimiz şeylerden sonra, teorik kontrolsüz hatanın, nazik bir şekilde söyleyelim ki, yüzde 10 oranına varabileceği değeri doğru olarak hesaplamak bize anlamsız görünüyor. EN İYİMSER ÖLÇÜME GÖRE BİLE RADYOKARBON TARİHLEMESİNDEKİ BEKLENMEYEN HATALAR ARTI VEYA EKİ 1200 YILA ULAŞABİLİR.

Bu yüzden, "C¹⁴'ün yüzyıllık değişim analizinin kısa özetinin muhasebesini yapıp, radyokarbon kronolojisine güveni sarsmak şöyle dursun, onun kesinliğini artırıyorlar (? – A.F.)" diye yazan B.A. Kolchin'in ve Ya.A. Sher'in mülayim neticesi çok garip görünüyor [414], s.8. Diğer bir radyokarbon tarihleme uzmanı S.V. Butomo daha gerçekçi bir görünüm paylaşıyor: "C¹⁴'ün izafi aktivitesinin büyük dalgalanmaları nedeniyle radyokarbon tarihleri NİSPETEN GENÇ (2000 YILA KADAR OLAN) NUMUNELER MUTLAK KRONOLOJİ SKALASI İÇİN TEMEL TARİHLER OLARAK KABUL EDİLEMEZ [110], s.29. Ancak, Mısır'ın "eski" tarihi dâhil olmak üzere "Antikçağ açısından, tam da böyle, jeolojik zaman ölçeklerine nispetle genç numuneler büyük ilgimizi çeker". Böylece, bazı radyokarbon yöntemi uzmanları açıkça, ama özel bilimsel literatürde, radyokarbon yönteminin çağdaş şekliyle 2 bin veya daha az yaşında olan numunelerin tarihlendirmesi için kullanılmasının oldukça şüpheli olduğunu kabul ediyorlar.

Arkeologlar radyokarbon yöntemine yönelik eleştirilerde bulunmasaydı ve radyokarbon yöntemi uzmanlarının davranışlarında bir sürü tuhaflik ortaya çıkmasaydı, burada bu yöntem ile ilgili özeti bitirebilirdik. Bazı örnekleri yukarıda zaten sunduk. Gözümüze çarpan ilk şey yazarların tarihlendirmelerin sarsılmazlığına tümüyle emin olmaları. "Numunelerin 5000 yıla kadar olan yaşları tarihsel değerlendirmelerle iyi bir şekilde (! - A.F.) uyuyor." diye yazıyorlar" [986], s.155. O kadar çok şey öğrendikten sonra, böyle iddialar en azından garip görünüyor.

Libby'nin yazdığı gibi, "Yaşları bilinen numuneler üzerindeki araştırmalara devam edilmişti... Sonuçlar... tamamlanmış 5000 yıllık dönemi kapsıyor... Böylelikle radyokarbon yönteminin genel güvenilirliği kesin bir şekilde ispat edilmiştir." [986], s.135. Artık gösterdiğimiz gibi, toplum bilincinde kökleşmiş, Skaliger kronolojisi ile radyokarbon kronolojisinin "birbirine uygun düşmesi" konusundaki mit oldukça sarsak temeller üzerinde duruyor ve konuya daha derin dalınca temelsizliğini gösteriyor. Burada Libby'nin kendisinin bu konuda söylediklerini hatırlatalım: "Biz ünlü Chicago Enstitüsü Şark Bilimleri uzmanları ile birlikte James H. Breasted'in Mısır'da topladığı geniş koleksiyonun malzemeleri üzerinde çalışırken istisnalardan biri ortaya çıktı. Araştırdığımız üçüncü numunenin çağdaş olduğu aniden anlaşıldı! Koleksiyonun, hatırladığım kadarıyla, V. Hanedana ait olduğu kabul edilen buluntularından biriydi. Evet, ağır bir darbe yaşamıştık." [478], s.24. Daha önce söylediğimiz gibi, hemen numunenin sahte olduğu ilan edilmişti. Libby bu "tuhaf olaydan" bahsetmişti. Ancak kaç "tuhaf olaydan" bahsetmemiştii acaba?

Halihazırda gösterdiğimiz gibi, radyokarbon yönteminin kalibrasyonu büyük oranda Skaliger kronolojisine dayanıyor. Gönül ister ki, **RADYOKARBON TARİHLEME YÖNTEMİNİ YAZILI KAYNAKLARDAN BAĞIMSIZ ŞEKLE GETİRMEMİZİN MÜMKÜN OLUP OLMADIĞINI** kontrol edebilelim.

Libby, karbonun farklı kütlelerdeki çağdaş aktivite tablosunu sunup şunu söylüyor: "Bir kutuptan diğer kutba kadar çeşitli enlemlerde toplanmış olan numuneler arasında herhangi bir önemli fark yoktur." [480], s.191.

Biraz bekler misiniz?! Dağılım artı veya eksi yüzde 8,5 oranında, yani 700 yıldan fazla. Beş sayfa sonra, "radyokarbonun bizim tarafımızdan hesaplanan oranının beklenen değerine uygun olduğu" nasıl iddia edilebilir? "Eninde sonunda sapma, kabul edilebilir sayma hatalarından ibarettir" [480] s.196. Acaba Libby, okuyucuların Anderson'un tablosunun detayları ile ilgilenmeyeceklerini mi sanıyordu? Libby'nin kendisi "bizim sonuçlarımız yanlış olabilirdi, kozmik ışınların yoğunluğu, okyanusun derinliği ve karışım hızı gibi esasları farklı olan, hesaplanan değerlerdeki hatalar birbirine bağlı olsaydı. Ama bunlar olmadığı için, büyük hata ihtimalinin çok az olduğunu tahmin ediyoruz" diye açıklıyor [480], s.193.

Burada hangi küçük ihtimalin söz konusu olduğu tarafımızdan anlaşılmamaktadır, çünkü kozmik ışınların yoğunluğunun değeri, karışımının hızı ve başka numunedeki radyokarbonun numunenin mübadele rezervuarından çıkışı anında ilksel oranını etkileyen fiziksel değerler, **BUNLARIN HİÇBİRİ TESADÜFİ DEĞİL, TAM TERSİNE OLDUKÇA BELİRLİ DEĞERLER ALIYOR.** Bu değerleri bilmeyip bir uygun değer aralığından seçim yapıyorsak **RADYOKARBON YÖNTEMİ İLE YAPILAN TARİHLEMENİN HATASI** numune için bütün çıkış verilerinin belirlenmesi sırasında ortaya çıkan **BÜTÜN HATALARIN TOPLAMINDAN (!) OLUŞUR.**

Libby, "Farklı coğrafi enlemlerde uzay ışınlarının yoğunluğundaki **KOCAMAN FARKA** rağmen (bunlar kuzey ve güney enlemlerinde ekvatorun çok daha yoğun) radyokarbon yönteminin bütün gezegende düzenli olarak dağılması beklenmeli." diye yazıyor [478], s.23. Bu arada işaret edilen efekt, mesela Mısır'daki numunelerin "daha eski" tarihlenmesine yol açabilir.

Libby, "Ağacın ve özünün yaşlarının birbirine uygun düşmesi, dev sekoyanın özündeki hayati suların selüloz ve ağacın başka molekülleriyle kimyasal dengede bulunmadığını gösteriyor. Başka sözlerle, ağacın kendisi ancak onlarca yıl önce kesildiği için odunun orta parçasındaki karbon oraya yaklaşık 3000 yıl önce düşmüştü!" diye sözlerine devam ediyor [480], s.195. Ancak bu sözlerden üç yıl sonra, E. Suess'in halkaların radyoaktifliğini araştırıp radyokarbon tarihlerinin dendrokronolojik tarihlere aykırı olduğunu farkedip, herhalde Libby'nin orijinal hipotezinin yanlış olduğu sonucuna vardığını mı düşünüyorsunuz? Hiç de öyle değil. E. Suess, Eski Çağ'da radyokarbon miktarının şimdiki zamandan daha büyük olduğunu bildirmişti. Bu bir kısır döngüdür.

L.S. Klein [391]'de benzer bir örnek veriyor. Önce Libby "Eski" Mısır'ın tarihî kronolojisinin yardımıyla radyokarbon yönteminin doğruluğunu kanıtıyor. Ancak denetleme ölçümleri sırasında aykırılıklar ortaya çıkınca, Libby Mısır kronolojisinin bu numuneler için yanlış olduğunu tahmin etmişti [391], s.104. Tam aynı şekilde, Libby radyokarbon yöntemini önce dendrokronoloji ile doğrulamıştı. Ortaya çıkan aykırılıkları, ağaçta bir yılda birkaç halkanın oluşabilmesiyle açıklamıştı. Mamafih, mantığın varlığı faydalı olmadığı zaman, ondan tek vazgeçen Libby değil.

B.A. Kolchin ve Ya.A. Sher'in [414] yazısını açıp okuyalım: "Demek ki, atmosferdeki C^{14} miktarının ne şimdi ne de Eski Çağ döneminde değiştiği tahminini göz önünde bulundurarak, hesaplanmış olan tarihleri daha kesin ve açık olarak belirlemek gerek. Ancak bu, bunların doğruluklarının şüpheli olduğu anlamına geliyor mu acaba? Böyle bir benzeşim yerinde mi?" [414], s.6. Sonra ise, Dünya ile Ay arasındaki mesafenin birkaç aşamada hesaplandığı bildiriliyor. Üstelik bu mesafenin her yeni aşamadaki hesaplaması hep daha kesin olmuştur. İşte radyokarbon yönteminde yapılan böyle ek düzeltmeler de güya sadece ölçümlerin doğruluğunun artmasına yol açar. Belki teorik bakımdan durum gerçekten öyledir. Ancak tam da bu yazıda, 4. sayfada şaşırarak, " C^{14} 'ün yarılanma ömrünün 5570 yıl (artı-eksi 30 yıl) olduğunun", 8.sayfada ise, "yarılanma ömrünün daha muhtemel değerinin 5730 yıl (artı-eksi 30 yıl) sayılması gerektiğinin (? - A.F.) kabul edildiğini" okuyoruz. Şu düzeltmeye bakınız! 160 yıllık bir düzeltme!

M.J. Aitken, "Bütün yöntemlerin önemli özelliği onların sonucu, yani orijinal numunedeki gaz fazına dönüştürülen karbon miktarıdır. C^{14} 'ün gaza dönüşmesinin C^{12} 'nin gaza dönüşmesinden daha olası olduğuna dair her türlü ihtimali ortadan kaldırmak için %100 sonucun elde edilmesi iyi olacaktı." diye yazıyor [986], s.168. Bundan başka şu sözleri de okuyoruz: "Sonuncusunun sentezinin dezavantajı numunedeki karbonun sadece %10'unun benzola geçmesinden ibarettir. Bu, izotopların ayrılması ile ilgili yanlışlık ihtimalini artırıyor." [986], s.17. Yazar izotopların ayrılması etkilerinin bütün kimyasal reaksiyonlarda göz önüne alınması gerektiğini net bir şekilde anlıyormuş gibi geliyor. Ancak başka taraftan, M.J. Aitken bölüm 6.3'de, numunenin ölçümlere uygunluğu ile ilgili sorunlardan bahsederken, "Odun kömürü ve fazla hasar görmeyen odun en iyi numune sayılır. İçlerindeki metabolizmanın ortaya çıkması ihtimali az (? - A.F.), mümkün olan tek çürüme tipi ise karbon oksitin ya da karbon dioksitin oluşması." diye yazıyor [986], s.149. Ancak izotopların ayrılması da var ki! Çürüme sırasında numunedeki radyokarbon miktarı değişebilir ki!

Bazı uzmanların, ölçümlerin sonuçlarını esaslı bir şekilde değiştiren efektlere o kadar savsakça yaklaşmaları bizim için hiç anlaşılmamış kalmaktadır. Bu etkilerin bazılarını genel listede zaten gösterdik. Değerlendirilmeleri şu anda gerçekten zor olan etkilerin var olmasının yanı sıra, literatürde tartışılmakta olan bir dizi efekt denemeler yardımıyla yapılabilecek sayıca değerlendirilebilir ki! Mesela çeşitli canlı (ve cansız) numunelerin 1) genişlik, 2) uzunluk, 3) karada ya da okyanustaki jeolojik ve coğrafi oluşumlara yakınlık, 4) deniz seviyesinden yükseklik, 5) iklime vs. göre ayrıntılı etkinlik raporu bulunmamaktadır.

BÖYLE ARAŞTIRMALAR OLMADAN, NUMUNELERİN ETKİNLİĞİNİN BULUNDUĞU YERE VE BAŞKA FAKTÖRLERE BAĞLI OLMADIĞI AÇIKLAMASI HİÇ DE ANLAŞILMIYOR.

Demek ki şunu kabul etmek zorundayız.

Radyokarbon yöntemi mevcut haliyle, yaşlarının bin yıldan fazla olmadığı düşünülen numuneler için artı-eksi 1000-2000 yıllık kesinliğe sahiptir. Dolayısıyla, bu yöntem yaşları 2000 sene ve altında olan tarihî numunelerin tarihlenmesine henüz yaramaz. Yani şimdilik son iki bin yıldaki olayların kronolojisiyle ilgili pek fazla bilgi veremez.

Radyokarbon yönteminin Skaliger kronolojisine dayanmadan, en azından ikinci bir ayarlamaya ihtiyacı var.

Başka fiziksel tarihleme yöntemleri daha kaba olduğundan, yaşları 2000 sene ve altında olan eşyaların tarihlenmeleri konusunda şimdilik bir şey söyleyemez.

Arkeolojik yöntemler yazılı kaynakların kronolojisine dayanmadan mutlak tarihleri sunmaz. Bu yöntemlerin bazı buluntuların izafi kronolojisini belirlemesine oldukça seyrek rastlanabilir.

Skaliger kronolojisi, arkeolojik ve radyokarbon yöntem dâhil olmak üzere fiziksel yöntemlerin bile ayarlama skalalarına açık ya da gizli olarak girmiştir. Bu da mevcut haliyle yöntemin tarihsel numunelerin tarihlenmesi için uygulanmasını kesinlikle şüpheye düşürüyor.

Bazı arkeologların itiraf ettikleri gibi (aşağıya bakınız), numuneleri radyokarbon yöntemi yardımıyla tarihleyen fizik laboratuvarlarının, arkeologların buluntunun ortalama yaşı ile ilgili apriori fikirlerinden ön bilgi edinmesi gibi son derece yanlış bir uygulama halen sürmektedir.

18. NÜMİSMATİK TARİHLEME

Bazı olaylarda, çeşitli arkeolojik buluntuların, bulunmuş olan eski paralar yardımıyla tarihlenmesinin mümkün olabileceği kabul edilmektedir. Ancak bugün uygulanmakta olan NÜMİSMATİK TARİHLEMESİNİN TÜMÜYLE SKALİGER KRONOLOJİSİNE DAYANDIĞINI ANLAMAK GEREK. Mesele şudur ki, önce XVI-XVII. yüzyıllarda, içinde vakayinamelerde ve başka yazılı kaynaklarda tarif edilmiş olan krallar ve hükümdarların belirli kronolojik yerler aldıkları Skaliger kronolojisi yaratılmıştı. Sonra ise, bu dikkate alınarak, hükümdarlar tarafından bastırılmış olan eski paralar zaman eksenini boyunca dağıtılmıştı. Mesela üzerinde “Neron” yazısı olan paraların Skaliger’in I. yüzyılına ait olduğu sanılırdı. Üzerinde “Justinianos” yazısı olan paraların Skaliger’in VI. yüzyılına ait olduğu sanılırdı. Çünkü Skaliger kronolojisi imparatorlar Neron ve Justinianos’u daha önce tam bu yüzyıllara yerleştirmişti.

Ondan sonra, XVIII-XX. yüzyıllarda hep yeni bulunmuş olan “eski” paralar ya aynı yönteme göre tarihlenmiş ya da “daha önce tarihlenmiş olan paralarla” kıyaslanıp zaman ekseninde uygun bir yer almıştı.

Bu “yöntemin” temelinde bulunan Skaliger kronolojisinin herhangi bir değişiminin “nümismatik tarihlenmelerini” değiştireceği apaçiktır. Ayrıca farklı paraların birbirleriyle bir başka kronoloji düşüncesine dayanmayan bağımsız kıyaslanması, kıyaslanmakta olan paraların İZAFİ KRONOLOJİSİ HAKKINDA BİLE bir şey söyleyemez. Mutlak kronolojisi bir yana! Sadece paraların kendileri kıyaslanırken, yani onlar sadece üzerinde türlü tasvirlerin olduğu metalik eşyalar sayılırken, hangi paranın daha eski hangi paranın daha yeni olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değil. Paranın alaşımı, metali incelenirken, bazı olaylarda metalin çıkarıldığı yer gösterilebilir. Ancak mutlak ya da izafi tarihin hesaplanması maalesef bugünlerde hâlâ imkânsız. Belki gelecekte, bir paranın bastırıldığı metalin, alaşımın yaşının az çok güvenilir bir şekilde saptanmasına yol açan bir yöntem bulunacaktır. Ancak bildiğimiz kadarıyla, bugün böyle bir yöntem yok. Bu arada, buradan fizikçi, kimyacı ve metalürji uzmanları için büyük bir çalışma alanı açılıyor.

Tarihçiler, “Nümismatik, bir bilim halini oldukça geç almıştı. Paranın koleksiyonundan bilimsel araştırmalara geçiş dönemi XVIII. yüzyılın sonu sayılabilir.” diye yazıyorlar [345], s.13-14. Dolayısıyla tekrarlayalım ki, nümismatik tümüyle, yazılı kaynaklara göre daha önce tespit edilmiş olan Skaliger kronolojisine dayanmaktadır. Bu yüzden, hiçbir şekilde bağımsız tarihleme yöntemi sayılamaz.

Sonuçta, bugün “antik” denilen paralarla Orta Çağ paraları kıyaslandığında çok sayıda gariplik ortaya çıkmaktadır. Mesela, “antik” ile Orta Çağ, hatta son Orta Çağ dönemine ait olan paralar arasında anormal sayıda paralelliğe, bazen de doğrudan çakışmaya rastlanır. Bu çakışmalar çoktan ortaya çıkmıştır ve sayıları artmaktadır. Tarihçiler onları bulanık

“imitasyon”, “taklit” vs. kuramları yardımıyla açıklamaya çalışıyorlar. Mesela İngiliz Kralı Edward’ın M.Ö. güya 1042-1066 yıllarına ait olan penileri (penny) II. Justinianos’un güya M.Ö. 565-578 yıllarına ait olan Konstantinopolis Soliduslarının (solid) kopyasıdır [1163], s.449. Burada “orijinal” ile “kopya” arasındaki fark 450 yıldan fazla! Ne geç Orta Çağ tarihinde ne de yeni tarihte paraların 450 yıllık orijinale göre yaygın kullanım için o kadar garip bir şekilde “yeniden üretilmesi” örneği kaydedilmiştir.

Paranın tarihinde güya “eski şafak” dönemi varmış, sonra ise güya kara asırlar, ondan sonra da Rönesans gelmiş. M.S. VIII. yüzyıldan M.S. XIII. yüzyılın ortasına kadar İtalya’da altın Roma paraları neredeyse tamamen ortadan kalkmıştı [1070]. Bu garip efekt, tarihsel nümismatik monografilerindeki özel bölümlerin isimlerinde yer alacak kadar parlaktır. Bu tür isimlerin örneklerini verelim: “Roma Paralarının Sonu (V. yüzyıl)” ya da “Taklit Dönemi (IV. yüzyıl)” [1164] ya da “Altın Paranın Yokluğu” [64], s.151.

Nümismatik alanında çalışan tarihçilerin bildirdiklerine dikkat ediniz. Meğer Orta Çağlar’da “Batı Avrupa bu işte (yani para basma işinde – A.F.) Bizanslılar ve Müslümanlar ile yarışmaya çalışmamış. Altın paraların düzenli bir şekilde bastırılmasına yönelik herhangi bir talepten vazgeçip daha çok gümüş paraları bastırmış.” [1070], s.20; [1435]. Sonra ise, “Düzenli altın para basımına Batı Avrupa’da VIII. yüzyılda, İtalyan yarımadasında ise aynı yüzyılın ortasından sonra hemen hemen son verilmişti.” diye devam ediyorlar. Müslüman İspanya’da VIII. yüzyıl ile X. yüzyıl arasında bir tane bile altın para bastırılmamıştır [1070], s.20.

Nümismatik uzmanları para işindeki bu muammalı “Orta Çağ dönemi çukurunu” bir şekilde açıklamaya çalışıyorlar. Güya Pepin’in istekleri üzerine, “altın paraların bastırılmasının durdurulmuş olduğunun” düşünülmesini öneriyorlar. Güya Reims’teki konsey sırasında İmparator Roması’na ait olan altın solidusların dolaşımı yasaklanmıştı [64], s.151. Ayrıca güya VIII. yüzyıla ait olan para tipi “barbar olmuştu” [64], s.151.

Bundan, Batı Avrupa’nın “antik” paralarının düpedüz, Avrupa’da XIV. yüzyıldan sonra bastırılmış, sonra ise Skaliger kronolojisi tarafından uzak geçmişe atılmış olan Orta Çağ paraları olduğu sonucu çıkmaz mı?

Tarihçiler, “VII. Benediktus (güya 984 yılında ölmüş - A.F.) zamanlarından IX. Leo (güya XI. yüzyılın ortası - A.F.) dönemine kadar Papa paraları yok. Bu tesadüftan başka bir şey değil, çünkü tabii ki paranın bastırılması gerekiyordu... IX. Leo dönemine ait olan sadece bir tane para var... VII. Gregorius’un bir tane parasının bile kalmaması daha şaşırtıcı” diye devam ediyorlar, 4. cilt, s.74, not 41.

Bütün bu Orta Çağ paraları nereye kaybolmuştu? Bir hipotezi formüle edelim. Bu paralar yanlış tarihlenmiş, geçmişe atılmış ve sonuçta “antik paralara” dönüştürülmüştü. Onlardan bazıları bugün müzelerde “çok eski” olarak sergilenmektedir.

Herhalde, Batı Avrupa’da altın ve gümüş paraların bastırılması gerçekten XIII. yüzyıldan önce başlamamıştı. Nümismatik uzmanları M.S. XIII. yüzyıla ait olan Orta Çağ Batı Avrupa paralarının yokluğu ile karşı karşıya gelip Avrupa’nın güya “kudretli antik parlak devirden” sonra gelmiş ekonomik zayıflığının gerekçelerini açıklayabilmek için çeşitli kuramlar uydurmak zorundaydı. VIII. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar Roma para basımındaki garip “durgunluk dönemi”, Roma İmparatorluğu’nun, para basımı işinin tarihindeki parlak, güya M.S. I-VI. yüzyıllar döneminden sonra büyük derecede şaşırtıcıdır. Bu “antik” imparatorluğun altın paralarının, kalite ve resim itinası açısından XIII-XVII. yüzyıllardaki benzer Orta Çağ paralarından hemen hemen hiç farkı yok. Büyük bir ihtimalle bu garipliğin basit bir açıklaması var: Kronoloji uzmanları XIII-XVII. yüzyılların paralarını uzak geçmişe atıp yanlış tarihlemişlerdi.

Daha garip bir efekti belirtelim. Tarihçilerin bildirdiklerine göre, M.S. X-XIII. yüzyıllardaki hazinelerde, mesela Eski Rusya alanında, M.S. X-XIII. Yüzyıllara ait İtalyan, Fransız ve İspanya paraları hemen hemen yoktur [685]. Bu dönemin on binlerce (!) parası

arasında X-XIII. yüzyıllara ait İtalyan paralarının sayısı bir iki tanedir. Tarihçiler bu durumu açıklamak için Rusya'nın X-XIII. yüzyılların İtalya'sıyla güya ticari ilişkilerinin olmadığı konusundaki kuramı yaratmışlardı [685], s.200-211. Ancak bu "nümismatik kuramı", geniş ticari ekonomik ilişkilerin var olduğunu kesin ve yaygın bir şekilde belirten yazılı kaynaklara aykırıdır [685], s.201. Yorumcu durumu, "Nümismatik verileri ile başka veriler arasında aykırılıklar varmış gibi görünüyor..." diye açıklıyor [685], s.201. Ancak böyle bir açıklama yapılamaz. Dolayısıyla şu fikir ileri sürülebilir: İtalya dâhil olmak üzere Batı Avrupa XIII. yüzyıldan önceki dönemde gerçekten çok az para bastırmıştır. Dolayısıyla onlar Eski Rusya'nın sınırları içindeki definelerde bulunmamaktadır.

Derken, M.S. 1252 yılında birdenbire güya Roma'da, Bizans parasını Avrupa piyasasının dışına iterek çok kısa sürede uluslararası döviz olan tam değerli altın paranın geniş ölçüde basımı yeniden "ortaya çıkar" [1070]. Skaliger tarihinde altın İtalyan parasının XIII. yüzyıldaki bu beklenmedik ortaya çıkışı, "Orta Çağ döneminin ilk yarısından itibaren süregiden durumun dramatik şekilde değişmesi" sayılır [1070], s.20-21. Ancak burada, büyük bir ihtimalle, dramatik bir şey gerçekten yok. Herhalde burada Batı Avrupa'daki hayatın büyük oranda değişmesi sonucunda Avrupa parasının XIII-XIV. yüzyıllarda bastırılmasının gerçek başlangıcıyla karşı karşıyayız. Bu değişimlerin özü ile ilgili ayrıntılara "İmparatorluk" kitabında bakılabilir.

Bu arada, paraların tek pres kalıbını kullanarak seri basımı fikrinden gravürler ve kitapların bastırılması fikrine kadar sadece bir adım var. Dolayısıyla paranın kalifiye şekilde bastırılmasının başlangıcının kitap basımının bugün XV. yüzyıla ait olan başlangıcından çok daha erken olmaması lazım [797], s.352.

BÖLÜM 2 : ASTRONOMİK TARİHLEMELER

1. D'' PARAMETRESİNİN AY HAREKETİ TEORİSİNDEKİ MUAMMALI SIÇRAYIŞI

Ay hareketi teorisine dayanarak [534] her tutulma için tarihin, ay gölgesinin geçme hattının, fazın vb. hesaplandığı etkili tablolar (kurallar) oluşturulmuştur. Mesela F.K. Ginzel'in ünlü astronomi kuralına bakınız [1154]. Eski bir belgede bir tutulma oldukça ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmişse, metinden bu tutulmanın faz, gölgenin geçme hattı vs. gibi gözlemlenmiş nitelikleri öğrenilebilir. Bu nitelikleri tablolardan alınan belirlenmiş niteliklerle kıyaslayarak, kuraldan uygun bir tutulmayı, yani nitelikleri benzer olan tutulmayı bulmaya çalışabiliriz. Bunu başarabilirsek ilgilendiğimiz olayı tarihleyebiliriz. Mamafih, vakayinamedeki tarife astronomik kuraldaki bir değil birkaç tutulmanın uyması söz konusu olabilir. Bu durumda, tarihlemenin birkaç versiyonu olur. Bugün hem "antik" kaynaklarda hem de Orta Çağ kaynaklarında tarif edilen bütün tutulmalar az çok bu yöntem yardımıyla tarihlenmiştir [1154], [1155], [1156], [1315], [1316], [1317] vs.

Bugün "eski" tutulmaların tarihlenmesi bazı astronomik araştırmalarda kullanılmaktadır. Mesela Ay hareketi teorisinde, ivmeyi niteleyen, Ay uzanımının ikinci türevi olan D'' parametresi denilen kavram yer almaktadır. Uzanımın ne olduğunu hatırlatalım. Res.2.1'de Dünya'nın Güneş etrafındaki yörüngesi ve Ay'ın Dünya etrafındaki yörüngesi gösterilmiştir. "3C" ile "3J" vektörleri arasındaki açıya Ay uzanımı (moon elongation) denir. Yani, Ay uzanımı Dünya'dan Güneş'e ve Ay'a geçen görüş ışınları arasındaki açıdır. Bu, herhalde zamana bağlıdır. Resimde sağda, mesela Venüs'ün uzanımı gösterilmiştir. Dünya'dan Venüs'e geçen 3'B' görüş ışınının Venüs'ün yörüngesine dokunduğu açıya azami uzanım denir. Res.2.1'deki yörüngelerin, dairesel olarak gösterildiği halde gerçekte eliptik olduğunu kaydetmek gerekiyor. Ancak eksantriklik çok yüksek olmadığı için elipsler burada kolaylık sağlamak amacıyla daire şeklinde gösterilmiştir.

Bazı astronomik bilgisayar problemleri için Ay ivmesinin geçmişteki hareketlerini bilmek faydalıdır. Zamanın fonksiyonu olan D''nin büyük zaman aralığında hesaplanması sorunu 1972 yılında Londra Kraliyet Topluluğu ve Britanya Bilimler Akademisi tarafından düzenlenmiş olan toplantıda tartışılmıştı [1453]. D'' parametresinin hesaplanmasının temeline aşağıdaki şema konulmuştu. Ay hareketi denklemindeki D'' parametresi dâhil olmak üzere parametreleri hesaplamak için, bunların çağdaş değerleri alınıp Eski Çağ tutulmalarının teorik olarak hesaplanmış olan niteliklerinin, tarihlenmiş olan tutulmaların eski belgelerde verilen niteliklerine daha net uyması şeklinde çeşitlendirilir. D'' parametresi tutulmaların tarihleri hesaplanırken göz ardı edilir. Bunun sebebi, hesaplanması için Ay ivmesinin kesin değerinin bilinmesinin gerekmediği tutulma tarihinin daha kaba bir parametre olmasıdır. Ay ivmesinin değişimi tutulmanın daha detaylı niteliklerini etkilemektedir, mesela tutulma hattını, yani Ay'ın gölgesinin tutulma sırasında yeryüzünde çizdiği çizgiyi bir tarafa doğru oynatabilmektedir.

Ünlü Amerikalı astronom Robert Newton D''nin zamana bağlı olduğunu hesaplamıştır [1303]. Fikrine göre, D'' parametresi, "tarihleri (-700) yılından şimdiki zamana kadar uzanan aralıktan geçen çok sayıda verinin yardımıyla iyi bir şekilde saptanabilir" [1304], s.113. Robert Newton "eski" tutulmaların gözlemlerine dayanarak D'' parametresinin 12 muhtemel değerini hesaplamıştır. Skaliger kronolojisine tümüyle güvendiği için, R. Newton'un tutulmaların tarihlerini Skaliger kronoloji cetvellerinden alması anlaşılıyor. 1627-1860 yılları arasındaki teleskopik Ay gözlemlerini araştıran Martin'in sonuçları ile birleştirilmiş olan R. Newton'un sonuçları D''nin deneysel zaman bağıllığı eğrisinin çizilmesine yol açmıştır. Bu eğri Res.2.2'de gösterilmiştir.

R. Newton şunu yazmıştı: “(M.S. - A.F.) 700 yılından yaklaşık 1300 yılına kadar... D’’nin pek hızlı düşmesi en ŞAŞIRTICI olan olaydır... Bu düşüş “kare dalganın” D’’nin dokunum değerinde var olduğu anlamına gelmektedir... D’’nin hareketinde bu büyüklükteki değişimleri çağdaş jeofizik teorilerine dayanarak AÇIKLAMAK MÜMKÜN DEĞİLDİR” [1304], s.114; [1453]. R. Newton’un “Dünya-Ay Sistemi’ndeki Çekim Gücü Olmayan Güçler İle İlgili Astronomik Kanıtlar” çalışması [1303] da bu muammalı aralığın, D’’nin davranışındaki 10 katlık sıçrayışının (yani D’’nin davranışı 10 kat değiştiği zaman) anlatılması denemelerine dairdir. Robert Newton’un var olduğunu düşünmek zorunda kaldığı bu esrarengiz “çekim gücü olmayan güçlerin” BİR ŞEKİLDE BİR YERDE KENDİNİ GÖSTERMEDİĞİNİ kaydetmemiz gerek.

R. Newton çizilmiş olan cetveli araştırırken “(-700) yılından (+500) yılına kadar D’’ değerlerinin son 1000 yıl içinde her anda var olan aynı D’’nin değerlerine kıyasla olası en düşük değer olduğunu” belirtmek zorunda kalmıştı [1304], s.114.

Sonra ise R. Newton şunu yazmıştı: “Çağdaş verilerle kombine edilmiş olan bu değerlendirmeler, hem D’’nin şaşılacak kadar büyük değerlerinin olabildiğini hem de son 2000 yıl boyunca BÜYÜK ve ANİ DEĞİŞİMLERE uğradığını göstermektedir. Yaklaşık 800 yılında D’’ işaretini bile değiştirmişti.” [1453], s.115.

Sonuç:

1) Güya M.S. V. yüzyılda, D’’ değerinin birden düşmesi, üstelik 10 kat düşmesi, sıçrayışı başlıyor.

2) XI. yüzyıldan itibaren sonraki zaman içerisinde, D’’ parametresinin değerleri az çok sabittir ve çağdaş değerine daha yakındır.

3) D’’ değerlerinin güya V-XI. yüzyıllar arasındaki aralıkta büyük bir dağılımı görünmektedir.

Yeni Kronoloji’de bu esrarengiz olgunun doğal bir açıklamasının olduğunu görüyoruz.

2. “ANTİK ÇAĞ” VE ORTA ÇAĞ TUTULMALARI DOĞRU TARİHLENMİŞLER MİYDİ?

2.1. Bazı Astronomi Bilgileri

Aşağıda bu bölümü daha iyi anlamaya yardım edecek kısa bir bilgi bülteni sunalım. Daha ayrıntılı bilgiler için mesela [534]’e bakınız.

Ay Dünya’nın etrafında hareket ederken Dünya’daki yer konisinin gölgesine düşer, daha doğrusu Ay’a dönen gece yarıküresine Ay tutulması gelir. Bu, Dünya’nın gece yarıküresinin her noktasından gözlemlenebilir. Tutulma üç saatten fazla sürmez. Tutulmanın sadece dolunay sırasında ortaya çıkması mümkündür ancak Ay’ın hareketindeki kuralsızlıklardan dolayı her dolunayda gerçekleşmez. Ay tutulmalarının yinelenme aralığı kabaca ve genel olarak periyodiktir. Buna Saros Döngüsü denir. Bir Saros Döngüsü yaklaşık 18 yıldır. Bu süre içinde aşağı yukarı 28 Ay tutulması gerçekleşir, dolayısıyla hemen hemen verili her yılın yanında en az bir Ay tutulmasının bulunması mümkündür. Bir Saros, 50-60 yıllık sistematik gözlemler sonucunda kolayca bulunabilir, dolayısıyla astronomi gelişiminin şafağında biliniyor olabilirdi. Saros’a göre Ay tutulmalarının tahmini yine de pek güvenilir değildir. Bunun sebebi ise sadece Saros’un yanlışlığı değil, tutulmanın, yeryüzünün verilen noktasında gündüz olduğundan Ay’ın görünmediği anda yer alabilmesidir.

Güneş tutulması, gözlemci Ay gölgesinin konisinde olduğunda gerçekleşir. Ay Güneş kursunu tümüyle kapadığı takdirde gözlemin yapıldığı yere karanlık basar ve yıldızlar görünür olur. Bu tam tutulmadır. Gözlemin yapıldığı yere göre hesaplandığında, tam güneş tutulmasının ekvator bölgesindeki süresi en fazla 8 dakika, orta bölgedeki süresi ise en fazla 6

dakikadır. Ay'ın gölgesi dar bir hat çizerek Dünya yüzeyinden saniyede yüz on metre hızla hareket eder. Bu hattın genişliği 4 dereceyi aşmaz. Mutlak gölgenin hattı yarı gölgenin hattı ile zıhlanmıştır. Bu arada, yarı gölgenin genişliği mutlak gölge hattının ortasından (tutulma ekseninden) bir tarafa, orta bölgede yaklaşık 30 dereceye denk gelirken, ekvator bölgesinde ise yaklaşık 15 derecedir. Gözlemci, yarı gölgenin hattında, Ay'ın sadece bir kısmını kapattığı Güneş kursunu görür. Buna kısmi tutulma denir. Güneş kursunun azami derecede Ay ile kapanmasına tutulma derinliği ya da evre denir. Evre, genellikle b değeri ile değerlendirilmektedir. b değeri $b=12h$ formülüne göre hesaplanır. Bu arada h değeri, Güneş'in çapının Ay ile kaplanan kısmının çapın tümüne bölünmesiyle hesaplanır. Dolayısıyla tam Güneş tutulması 12 puanlık evreye sahiptir. Gözümüz Güneş tutulmasını 3"-4" puanlık fazdan başlayarak kursun kararması olarak tespit eder.

Ay tutulmasının evreleri biraz farklı bir şekilde hesaplanır, bu yöntem de şudur: Tutulma tam olmaktan ileri olduğu takdirde, tutulmanın sürekliliğiyle doğru orantılı olan bir sayı tam tutulmanın 12'' evresine eklenir. Böylelikle Ay tutulmasının evresi 22,7'ye kadar ulaşabilir.

Güneş tutulmalarında, bazen, tam Ay gölgesinin konisinin Dünya'ya ulaşmadığı durumlarla karşı karşıya kalırız. Bu durumda, halka biçimindeki Güneş tutulmasının ortaya çıkması mümkündür. Böyle bir tutulma sırasında, her kısmi tutulma sırasında olduğu gibi, yıldızlar görünmez. Güneş tutulmasının sadece yeniay sırasında olması mümkündür. Ancak Güneş tutulması her yeniaya refakat etmez, çünkü Dünya, Ay yörüngesinin ekliptiğe (yani Dünya yörüngesinin yüzeyine) doğru eğilmesinden dolayı Ay gölgesinin konisinin yanından kayıverebilir. Dünya'nın her bölgesinde belli bir tarihten önce ya da sonra 10-20 yıl içinde ortalama en az 6 puanlık evreli bir Güneş tutulması ortaya çıkar.

Güneş tutulmalarının tahmini, birçok başka tedirginlikle belirlenen Ay hareketinin karmaşıklığından dolayı çetinleşmektedir. Güneş tutulmaları, 15 kısmi, 14 halka biçimli, 2 tam halka biçimli ve 12 tam tutulma olmak üzere yaklaşık 43 Güneş tutulmasını içeren Saros'a göre tahmin edilmeye çalışılabilir. Ancak Saros'taki bu tutulmalar Dünya'nın farklı bölgelerinde yer alır. Dolayısıyla bir bölge için yapılan tahmin ortalama 400 olayda bir kez doğru çıkar. Yani kabaca değerlendirecek, Saros temelindeki doğru tahminin olasılığı 1/400'dür [544], 4.cilt, s.415. Teorik bakımdan, süresi 24 yıl olan Üç Katlı Saros en iyi sonuçları vermelidir. Ancak onun yardımıyla yapılan tahminin olasılığı yaklaşık 1/99 olduğu için o da pratik olarak kullanılamaz. Astronominin tarihi bakımından, ampirik Üç Katlı Saros Güneş tutulmalarının sadece uzun süreli gözlemleri sayesinde keşfedilebilir. Üç Katlı Saros ile ayrılmış olan Güneş tutulmalarının oldukça az sayıda tekerrüründen dolayı bu keşif, (bilinmeyen periyodisiteyi belirlemek için gereken matematiksel işlemlerin çetinlikleri bir yana) ancak doğa bilimleri gelişmişse mümkündür.

Ortaya çıktığı gibi, Güneş tutulmalarının az çok güvenilir tahmininin sadece, en az temel eşitsizlikleri göz önünde bulunduran, oldukça gelişmiş Ay hareketi kuramına dayanarak yapılması mümkündür. Bu yüzden, N. Kopernik'ten yüz yıl sonra bile Güneş tutulmalarının tahminlerini yapmayı bilmezlerdi. Dolayısıyla, XVI-XVII. yüzyıllardan önceki bütün Güneş tutulmalarının tahminlerine yönelik bildirimleri son derecede dikkatli hatta şüpheli bir şekilde ele almamız gerekir.

2.2. İlginç Bir Efekt Bulunmuştur: Nesnel Astronomik Tarihleme “Eski Çağ” Tutulmalarının Tarihlerini Orta Çağ'a Atıyor

1973 yılında, güya D'' parametresindeki sıçrayıştan ibaret olan efekt, bkz. [1303], ile N.A. Morozov'un [544] Eski Çağ tutulmalarının tarihlenmesine yönelik sonuçları arasında olası bir bağılılığın olması bu kitabın 70'li yılların başlangıcında gök mekaniği ile ilgili sorunlarla uğraşan yazarının dikkatini çekmişti. Bu sorunun araştırılması ve D''

parametresinin yeniden hesaplanması, D'' için elde edilen yeni eğrinin nitelikçe bambaşka bir şekil aldığını göstermişti. Bu arada ESRARENGİZ SIÇRAYIŞ TÜMÜYLE ORTADAN KALKMIŞTI. D'' parametresinin gerçekten çağdaş değeriyle uyuşan aynı sabit değer civarında dalgalanmakta olduğu görünmekteydi. Bkz. A.T. Fomenko'nun yazıları [1128], [883]. Bu sonucun özü kısaca aşağıda ifade edilmiştir.

D'' parametresinin eski hesaplamasının temelinde Skaliger kronolojisine göre kabul edilmiş olan Eski Çağ tutulmalarının tarihleri vardır. Astronomların D''nin esrarengiz sıçrayışının açıklanmasına yönelik bütün teşebbüsleri, bugün “antik” ve Orta Çağ sayılan tutulmaların tarihlerinin doğru saptanıp saptanmadığı sorusuna değinmemiştir. Başka deyişle, vakayinamede tarif edilmiş olan tutulma parametreleri ile Skaliger kronolojisinin bu vakayinamede tarif edildiğini kabul etmeyi önerdiği gerçek tutulmanın hesaplanmış olan parametreleri birbirine ne kadar kesin uymaktadır?

[544]'de nesnel astronomik tarihlenmenin şu yöntemleri önerilmektedir: Araştırılmakta olan vakayinameden, içinde tarif edilen evre, zaman, gözlemin coğrafi konumu vb. dâhil olmak üzere bütün tutulma nitelemeleri alınır. Sonra ise bu nitelemelere sahip olan bütün tutulmaların tarihleri etkili astronomik tablolarla mekanik olarak art arda yazılır. N.A. Morozov [544]'de, artık ortaya çıkmış olan Skaliger kronolojisinin baskısı altında olan astronomların tutulmayı (hem de vakayinameyi) tarihliyorken sonuçta elde ettikleri bütün tarihleri değil sadece Skaliger kronolojisi tarafından araştırılmakta olan tutulmaya ve ilgili olaylara önceden tahsis edilmiş olan zaman aralığına düşen tarihleri araştırmak zorunda kaldıklarını meydana çıkarmıştı.

Bu da, ortaya çıktığı gibi, astronomların, vakayinamenin tariflerine uygun düşen, “istenen” yüzyıla ait olan tutulmayı bulamamalarına yol açmıştı. Sonuçta, astronomlar Skaliger kronolojisinden şüphe etmemiş, bunun yerine çarpıtmalara başvurmak zorunda kalmışlardı. Mesela, sadece bazı ayrıntıları vakayinamenin tariflerine uygun düşen tutulmayı göstermişlerdi. N.A. Morozov “antik” sayılan tarihlenmelerin denetlenmesini yaptıktan sonra, bu tutulmalarla ilgili bildirimlerin aşağıdaki iki kategoriye ayrıldığını meydana çıkarmıştı.

1- Ayrıntıları içermeyen kısa, bulanık bildirimler. Çoğu örnekte, tarif edilen olayın bir tutulma olup olmadığı belli değildir. Bu kategorideki astronomik tarihlenmenin ya hiç anlamı yoktur ya da o kadar çok çeşitli çözümü var ki bunlar tarihin hemen hemen her dönemine uyabilir.

2- Ayrıntıları içeren bildirimler. Burada çoğu kez ya tek anlamlı astronomik çözüm ya da en fazla iki-üç çözüm var.

Nesnel astronomik tarihlenme gerçekleştirilirken ayrıntılı, iyi bir şekilde tarif edilmiş olan bütün tutulmaların, M.Ö. 1000 yılından M.S. 500 yılına kadar zaman aralığında bulunan Skaliger tarihine değil, çok daha geç tarihlere (bazen yüzlerce yıl) ait olduğu ortaya çıkmıştır. Üstelik bütün bu yeni çözümler M.S. 500 ile 1700 yılları arasındaki aralığa denk düşmektedir. Buna rağmen, N.A. Morozov Skaliger kronolojisinin M.S. 300 ile 1800 yılları arasındaki aralıkta esas itibarıyla doğru olduğunu düşünüp burada aykırılıkların ortaya çıkmadığını kabul ettiği için, M.S. 500-1700 yıllarına ait olan tutulmaları araştırmamıştır. Buna daha ayrıntılı bir şekilde bakalım.

N.A. Morozov'un kararlılığı, Skaliger kronolojisinin M.S. XIII-XIV. yüzyıllar dönemine kadar doğru olmadığını anlamak için yeterli olmamıştı. Skaliger-Petavius kronolojisinin genelde doğru olduğunu düşündüğü için M.S. IV. yüzyılda durmuştu. Onun bu yanlış düşüncesi Eski Çağ tutulmalarının analizini kaçınılmaz bir biçimde etkilemişti. Morozov'un araştırması, şimdi anladığımız gibi, pek nesnel olmamıştı. N.A. Morozov IV-VI. yüzyıllardan sonraki kronolojiye açıktan açığa dokunmak istememiştir. Bu anlaşılabilir. Herhalde binlerce yıla suni olarak uzatılmış olan Skaliger kronolojisinden, sadece M.S. XI. yüzyıldan itibaren başlayan kronolojiye geçmek çok zor olmalı. Bu, Morozov'a bile saçma gelmişti.

İşte mesela [544]'de, 4. cilt, kısım 4, parça II, 2. bölümde N.A. Morozov Skaliger tarihlemesinin doğrulandığını düşünüp bugün V. yüzyıla ait sayılan tutulmaların birinden bahsediyor. Ancak bu açıklamadan burada Skaliger tarihlemesinin herhangi bir doğrulamasının söz konusu olmadığı bellidir. Tutulmanın tarifi gayet bulanık. Kuyruklu yıldızların tarihlere için kullanılması ise “İmparatorluk” kitabımızın kuyruklu yıldızlar listesine dair 5. bölümünde anlattığımız sebeplerden dolayı mümkün değil. N.A. Morozov M.S. IV-V. yüzyıllardan sonraki Skaliger tarihinin doğru kronolojiye dayandığına inanıp M.S. V. yüzyıldan sonraki dönemlere ait olan tutulmaları araştırırken tutarlı olmamıştı. M.S. IV. yüzyıldan önceki döneme ait olan bu kadar bulanık tarife rastlasaydı, bunları astronomi bakımından doğrulanmayan tariflerin arasına pek haklı olarak atardı.

N.A. Morozov tutulmaların bugün güya M.S. V-VI. yüzyıllarla tarihlenmiş olan diğer tariflerine karşı aynı hatayı yapmıştı. Bunlara, tutulmaların M.S. IV. yüzyıldan önceki döneme ait olduğu düşünülen tariflerden çok daha iyi niyetli bakmıştı. Burada Skaliger tarihlemelerinin doyurucu olduğunu yanlışlıkla düşünen N.A. Morozov genelde VI-XI. yüzyıllara ait sayılan tutulmaları hiç kontrol etmemiştir. Biz N.A. Morozov'dan farklı olarak eleştirel analize devam ederek, M.S. V. yüzyıldan M.S. XVII. yüzyıla kadar süren sonraki dönemi de araştırıp N.A. Morozov'un IV-V. yüzyıllarda boş yere durduğunu meydana çıkardık. Tutulma tariflerinin bugün M.S. X-XIII. yüzyıllardan önceki döneme ait olduğu kabul edilen tarihlenmelerinin astronomiye, M.S. IV. yüzyıldan önceki tutulmaların tarihlenmeleri kadar aykırı olduğu ortaya çıkmıştır. Bir uygunluğun var olması halinde ise, bu tutulmaların, XVI-XVII. yüzyıllarda yaşayan kronoloji uzmanları tarafından, o zamanlarda yaratılan Skaliger tarihinin doğrulanması için geriye, yani geçmişe doğru hesaplanmasının apaçık izleri hemen hemen her zaman bulunabilir. XVI-XVII. yüzyıllarda yaşayan kronoloji uzmanları, mesela bazı Ay tutulmalarını geçmişe doğru hesapladıktan sonra yanlış kronolojiyi sağlam bir şekilde doğrulamak için onları yaratılmakta olan “Eski Çağ” vakayinamelerine yazdı. Tabii ki, VI-XIII. yüzyıllarda meydana gelen Ay ve Güneş tutulmalarının seyrek olan bazı güvenilir tariflerinin XVI-XVII. yüzyıllarda yaşayan kronoloji uzmanlarına ulaşmış olabilmesi mümkündür. Ancak, bu seyrek tarifler Skaliger versiyonunun filtresinden geçirildikten sonra “doğru” tarihlere uydurulmuştu. Böylelikle, bu kitabın [544]'de başlanmış olan araştırmalara devam eden yazarı M.S. 400 ile 1600 yılları arasında kalan Orta Çağ tutulmalarını da araştırmıştır. Sonuçta, [544]'te “eski” tutulmalar için ortaya çıkarılmış olan geriye taşıma efektinin, genellikle M.S. 400-900 yıllarıyla tarihlenen tutulmalar için de geçerli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu da ya eşit haklılığa sahip olan çok sayıda astronomik çözümün var olduğu, dolayısıyla da tarihlemenin kesin olmadığı ya da çözümlerin sayısının az, yani bir iki tane olduğu anlamına gelmektedir. Ancak o zaman hepsi 900 ile 1700 yılları arasına düşer. Hiç de N.A. Morozov'un [544]'de tahmin ettiği gibi M.S. 400 yılından itibaren değil, ancak M.S. yaklaşık 1000 yılından itibaren Skaliger'in astronomik kuralda verilen tutulma tarihlerinin N.A. Morozov'un yönteminin sonuçlarıyla uyumlaştırılması doyurucu hale gelmiş ve ancak M.S. 1300 yılından itibaren az çok güvenilir olmuştur.

Tutulmaların ve “eski” sayılan ilgili vakayinamelerin “yukarıya doğru (yani zamanımıza daha yakın olan) taşınmasını” gösteren bazı parlak örnekleri sunalım.

2.3. “Antik” Tukididis’in Tarif Ettiği Üç Tutulma

Skaliger tarihi bizi, Tukididis'in yaklaşık M.Ö. 460 yılında ya da M.Ö. 456-451 yıllarında doğup yaklaşık M.Ö. 396 yılında öldüğüne inandırmaya çalışıyor [924], s.405. Kendisi zengin Atina şehrinin aristokrati ve devlet adamıydı. Tukididis, Peloponez Savaşı sırasında stratejist olarak Atina filusunun kumandanlığını yapmıştı. Ancak pek başarılı değildi. Atina'dan 20 yıl kovulmuştu. Trakya'da yaşarken ünlü çalışmasını yazmıştı.

Tukididis savaş bitmeden önce bağışlanmıştı. Atina'ya geri döndükten kısa süre sonra ölmüştür.

TARİH, ŞAHİDİ VE KATILIMCISI OLAN TUKİDİDİS'E SAVAŞIN TARİFİ KONUSUNDA TÜMÜYLE GÜVENİYOR. Tukididis'un kendisi ise bu konuda şunu yazıyor: "Her olayın mümkün olduğu kadar kesin araştırmasını yaptıktan sonra bizzat şahit olduğum olaylar ve başkalarından duyduklarım ile ilgili notlar almıştım... Bütün savaşı yaşamış oldum... onu anlayıp dikkatlice izledim." [923], V:26.

Tukididis Peloponez Savaşı'nın tek kaynağıdır. Tarihçiler şunu yazıyorlar: "Tukididis'ten sonra Peloponez Savaşı'nın tarihiyle uğraşan yoktu. Ancak çok insan takipçiliğini yapmayı gurur okşayıcı bulup çalışmalarına Tukididis'un eserinin bittiği yerden başladılar." [961], s.171. Kabul edilmektedir ki, ilkin, Tukididis'in çalışmasının ya hiç adı yoktu [924], s.412, ya da Yunanca "Birleşik Açılama" adı verilmişti, ama sonraki çevirilerinde "Peloponez Savaşı'nın Tarihi" adı kabul edilmişti. Tukididis'in İyonyalılar ile Dorlar (Dor, ters okunduğunda Orda mı acaba?) arasındaki 27 yıllık savaş konusundaki tüm anlatımı, tamamlanmamış kaldığı halde apaçık ve ardışıktır.

Tukididis'in, basıldığında yaklaşık 800 sayfalık bir hacme sahip olan çalışması mükemmel bir üslupla yazılmıştı [923]. Çok sayıda yorumcu kitabın aşağıdaki özelliklerini çoktan ortaya çıkarmışlardı.

- 1) Tukididis çok okumuş ve yazar olarak tecrübeli olduğunu göstermişti;
- 2) Cümlelerin yapılışı çok zor, cümleler zor gramatik şekilleri içermektedir;
- 3) Tarihsel olguların anlatılmasında derli toplu, gerçekçi bir fikrin geliştiği ortada;
- 4) Yazar insan hayatındaki doğaüstü her şeye güvensizlikle bakıyor.

Bizi bu çalışmanın, yazı malzemelerinin pahalı ve seyrek olduğu, Mezopotamya'da kilin kalemle çizildiği, Yunanlıların kâğıdı bilmedikleri için ağaç kabuğunun parçalarında ya da ince değneklerle mumla kaplanmış olan tahta parçalarında yazdıkları M.Ö. V. yüzyılda yazıldığına inandırmaya çalışıyorlar.

Tukididis'in "Tarihi'nin" en eski nüshasının, Floransa'da tutulan, güya X. yüzyıla ait olan Codex Laurentianus parşömen kâğıdı olduğu düşünülmektedir. Bütün diğer eski elyazmaları güya XI-XII. yüzyıllara aittir [924], s.403. Mısır'da, XIX. yüzyılda Tukididis'in ikinci kitabından alınan bazı başka papirüs parçaları bulunmuştu. Ayrıca, ancak 1908 yılında yayımlanmış olan bir papirüs yorumu bugüne ulaşmıştır. Ancak bu parçalar çok bozulmuş şekilde bulunmuştu [544], cilt 4., s.495. Hemen kaydedelim ki, adlarını saydığımız bütün "Eski Çağ" elyazması tarihlemeleri sadece paleografi hipotezlerine dayandığı için fazla güven vermez. Kronolojinin bir şekilde değiştirilmesi otomatik olarak bütün bu "paleografi tarihlerini" değiştirir.

Tukididis'in "Tarihi'nde" bir türlü takvim tarihlerinin sözü geçmiyor, gezegen horoskoplarından bahsedilmiyor. Ancak iki Güneş tutulması ve bir Ay tutulması dâhil olmak üzere üç tutulmanın tarifi var. Bu tertibe üçleme diyelim. Ayrıca, birinci I:23 kitabında Güneş tutulmalarından bahsedilmektedir ancak bunlar gayet genel ve belirsizdir ve astronomik tarihlemeye hizmet etmemektedir. Üçlemenin tarifleri ise kesin çözüme ulaşmak için oldukça uygun. Şimdi buna geçelim.

"Tarih" in ikinci kitabında, Güneş tutulması oldukça ayrıntılı bir şekilde tarif edilmiştir. Tukididis'in, XIX. yüzyılda F.G. Mischenko'nun yaptığı ünlü profesyonel çevirisini kullanalım [923]. Tukididis şunu yazıyor: "Aynı yaz boyunca İyonyalılar Aegina şehrinden Aeginalıları eşleri ve çocuklarıyla kovmuşlardı (savaşın ilk yılı söz konusu - A.F.)... Aynı yaz boyunca yeniay çıktığında (bunun sadece böyle günlerde olması mümkün) **ÖGLEDEN SONRA GÜNEŞ KAPANIP, YARIMAY BİÇİMİNİ ALARAK YİNE TAMAMLANMIŞTI VE BİRKAÇ YILDIZ ORTAYA ÇIKMIŞTI.**" [923], II:27-28. Yunanca metni res.2.3'de gösterilmiştir.

Dikkat edelim ki, yazarın, mutlaka yeniay olması gerektiğini söyleyerek, tutulma mekanizmasını çok iyi anladığı görülüyor. Herhalde bu, insanların Tukididis'in yaşadığı dönemde tutulma gözlemi konusunda artık büyük bir tecrübesinin olduğuna işaret ediyor.

Üçlemenin yine Güneş tutulması olan ikinci tutulması Peloponez Savaşı'nın sekizinci yılında, üstelik yazın başlangıcında ortaya çıkıyor. Tukididis dördüncü kitabında şunu yazıyor: "Kış bitmiş ve tarihini Tukididis'in yazdığı savaşın yedinci yılı da bitmiştir. SONRAKİ YAZIN BAŞINDA YENİAY ÇIKTIĞI ZAMAN PARÇALI GÜNEŞ TUTULMASI ORTAYA ÇIKMIŞTI." [923], IV:51-52. Yunanca metni res.2.4'de gösterilmiştir.

Tukididis yaz seferinin başladığı yaz ayından bahsediyor. Muhtemelen sözü geçen yaz ayı genellikle savaş seferlerinin başladığı bir ay olan Mars'ın ayı Mart'tır. Bu düşüncenin, problemin kesin çözümü bulunduktan sonra kontrol edilmesi ilginç olur.

Üçüncü Ay tutulması yedinci kitapta tarif edilmiştir. "Kış bitmek üzereydi, tarihini Tukididis'in yazdığı savaşın on sekizinci yılı da bitiyordu. Sonraki ilkbahar gelir gelmez, Spartalılar ve müttefikleri baharın ilk günlerinde Attika'ya saldırmıştı." [923], VII:18-19. Sonra ise ayrıntılı bir şekilde yaz olayları anlatılmaktadır. Tarif edilmiş olan savaş hareketlerinin araştırılması, sonraki 50-51. bölümlerin büyük bir ihtimalle yazın sonunu tarif ettiğini gösteriyor. Burada Tukididis şunu yazıyor: "Her şey hazırды. Atinalıların gemileri kalkacakken AY TUTULMASI ORTAYA ÇIKTI; O ZAMAN DOLUNAY GÖRÜNDÜ." [923], VII:50. Yunanca metnine res.2.5'de bakılabilir.

Araştırmamızın muhasebesini yapalım. Tukididis'in metninden aşağıdaki veriler alınabilir.

- 1) Bütün bu üç tutulma 15 ile 30 derecelik boylam ve 30 ile 42 derecelik enlem gibi tahmini coğrafi koordinatları olan bir bölgede gerçekleşmişti;
- 2) Birinci tutulma Güneş tutulmasıdır;
- 3) İkinci tutulma Güneş tutulmasıdır;
- 4) Üçüncü tutulma Ay tutulmasıdır;
- 5) Birinci ile ikinci Güneş tutulmaları arasındaki zaman aralığı 7 yıldır;
- 6) İkinci ile üçüncü tutulmalar arasındaki aralık 11 yıldır;
- 7) Birinci tutulma yaz döneminde gerçekleşmişti;
- 8) Birinci Güneş tutulması yıldızlar görüldüğü için tam olan bir tutulmadır, yani evre değeri 12 puandır. Hatırlatalım ki, tutulma kısmi ise yıldızlar görünmez;
- 9) Birinci Güneş tutulması mahalli saate göre öğleden sonra meydana gelmişti;
- 10) İkinci Güneş tutulması yazın başında meydana gelmişti;
- 11) Ay tutulması yazın sonunda meydana gelmişti;
- 12) İkinci Güneş tutulması tahmini olarak Mart'ta meydana gelmişti. Mamafih, bu düşüncüyü bu listeye dâhil etmeyebiliriz.

Amacımız 1-11 No'lu bütün şartlara uygun olan astronomik çözümü bulmaktır.

Üç tutulmanın "antik" çalışmadaki bu kadar net tarifi tarihçilerin ve kronoloji uzmanlarının dikkatini doğal olarak çekmiştir ve bunları tarihlemeye çalışmışlardır. Görünen o ki, kronoloji uzmanları Skaliger tarihinde aşılmaş olan ciddi zorluklarla hemen karşılaşmışlardı. Tukididis'in üçlemesi ile ilgili tarihleme sorununu Ginzl'in ünlü astronomik çalışmasına uyarak daha ayrıntılı bir şekilde anlatalım [1154], s.176-177.

XVI. yüzyılda kronoloji uzmanı Dionisius Petavius birinci tutulmanın tarihini bulmuştur. Ona göre tutulma 3 Ağustos M.Ö. 431 tarihinde gerçekleşmiştir. Johannes Kepler daha sonra bu tarihte tutulmanın gerçekten ortaya çıktığını doğrulamıştır. O zamandan beri Peloponez Savaşı'nın Skaliger tarihi M.Ö. 431 yılı olarak saptanmıştır.

D. Petavius ikinci tutulmanın tarihini 21 Mart M.Ö. 424 olarak tespit etmişti. J. Kepler bu tarihte de tutulmanın gerçekten ortaya çıktığını doğrulamıştı.

D. Petavius üçüncü tutulmanın tarihini 27 Ağustos M.Ö. 413 olarak tespit etmişti.

Böylelikle astronomi Tukididis tarafından tarif edilen olayları M.Ö. V. yüzyıl ile tarihlemiş gibi görünüyor. Ancak Petavius tarafından önerilen “astronomik çözüm” tekrar araştırılırken ciddi zorluklar ortaya çıkmıştır. Bu zorluklar XVIII-XX. yüzyıllar boyunca hem astronomik literatürde hem de kronoloji literatüründe sürekli tartışılmıştır. Bu şiddetli tartışmalar birkaç kere ortaya çıkmış ve sonra durulmuştu. Mamafih, çağdaş tarihçiler “sorun yok ve hiçbir zaman yokmuş” gibi yaparak bu uzun ve zor tartışmadan bahsetmeden geçmeyi tercih ediyorlar.

Kronoloji uzmanları birinci tutulmayı araştırırken tarihleme ile ilgili asıl problemlerle karşılaştılar. Mesele şudur ki, Petavius’un teklif ettiği 3 Ağustos M.Ö. 431 tarihli tutulmanın HALKA BİÇİMİNDE OLAN tutulma olduğu ortaya çıktı. Dolayısıyla BU TUTULMA DÜNYANIN HİÇBİR YERİNDEN TAM ŞEKİLDE GEÇMEMİŞTİ. Bu, Peloponez Savaşı’nın Skaliger “astronomik tarihi” Skaliger kronoloji cetvellerine alındığında ortaya çıkmıştı. Ginzler’in kanununda da bu tutulmanın tam halka biçiminde olan bir tutulma olduğu kaydedilmişti [1154], s.176. Bu tutulmanın halka biçiminde olduğu olgusu tutulma hesaplanmasına ait bugün var olan bilgisayar programlarına göre kontrol edilmektedir. Biz onu, 1995 yılında Moskovalı astronom A. Volynkin tarafından icat edilmiş olan yaklaşık hesaplamalara uygun ve basit Turbo-Sky bilgisayar programını kullanarak kontrol ettik. Evet, 3 Ağustos M.Ö. 431 tarihli tutulmanın HALKA BİÇİMİNDE OLAN tutulma olduğu gerçektir.

Ancak Tukididis tutulma sırasında yıldızların görüldüğünü kesin olarak söylüyor ki. Söylediğimiz gibi, kısmi tutulma sırasında yıldızlar görünmez. Üstelik “Petavius’un” M.Ö. 431 yılında Atina’da ortaya çıkan tutulmasının evresinin hiç de büyük olmadığı ortaya çıkmıştır. J. Kepler de “Optik”inde bu tutulmanın evresinin 12 puan olduğunu, yani tutulmanın tam olduğunu söyleyip yanılmıştır. J. Kepler’in bu düşüncelerini onun zamanında tutulma hesaplama yöntemlerinin yetkin olmamasıyla açıklayabiliriz. Tutulma evresinin hesaplanması oldukça nazik bir iştir. Mamafih, kronoloji ile çok uğraşan ve tutulma sadece tam olurken yıldızların görüldüğünü iyice anlayan astronom J. Kepler’in M.Ö. 431 yılına ait çözümünü biraz çarpıtıp, işine geldiği gibi yapmaya karar vererek kısmi tutulmayı tam tutulmaya dönüştürmüş olması da mümkündür. Bunu da Tukididis’in tarifine uygun olmak ve Skaliger kronolojisinin bünyesine uyumsuzluk getirmemek üzere yapmıştır. J. Kepler, Skaliger ile yazışarak onunla devamlı olarak temasta bulunmuştu.

Yukarıda söylediğimiz hal ve şartlardan dolayı, astronomi ve kronoloji uzmanları M.Ö. 431 tarihli tutulmanın evresini yeniden hesaplamaya başlamışlardı. Aynı zamanda Atina şehri ve çevresinden gözlemlenen tutulmanın evresini, mümkün olduğu kadar, 12 puana yaklaştırmak için Ay hareketi denkleminde farklı düzeltmeler yapıyordu. “Tukididis’in üçleme sorununu” araştıran en ünlü bilim adamlarından bazılarının isimlerini belirtelim. Bunlar Petavius, Zech, Heis, Struyck, Kepler, Riccioli, Hofman, Ginzler, Johnson, Lynn, Stockwell, Seyffarth’tır.

Petavius’a göre, Atina’daki tutulmanın evresi 10"25 idi [1337]. Struyck’a göre 11", Zech’e göre -10"38, Hofman’a göre - 10"72, Heis’e göre yalnız -7"9 idi (!) [1154], s.176-177. “Tukididis’in yıldızları” sorunu ile büyük bir özenle uğraşan Ginzler 10” evresini elde etmişti [1154], s.176-177. Tutulmanın halka biçiminde bir tutulma olmakla kalmayıp Atina’da oldukça kısa evreye sahip olan kısmi bir tutulma olarak gözlemlendiği apaçık ortaya çıkmıştı. 3 Ağustos M.Ö. 431 tarihli tutulma sırasında Ay gölgesinin yeryüzünden geçme hattı res.2.6’da kesikli çizgi ile işaretlenmiştir. Bu, Güneş tutulmasının halka biçiminde bir tutulma olduğu anlamına gelmektedir. Tam gölge hiçbir yerde tespit edilmemişti.

Atina’da ortaya çıkan M.Ö. 431 tarihli tutulmanın evresinin yaklaşık 10 puan oluşturması Güneş kursunun 1/6’sinin açık olduğu anlamına gelmektedir. Bu, hemen hemen aydınlık bir gündü! Elbette ne bir gezegen ne de yıldızlar görünüyordu. Üstelik res.2.6’dan çıktığı gibi, bu tutulma Kırım’dan mahalli saate göre sadece on yediyi yirmi iki dakika geçe,

Heis'e göre ise ancak on altıya altı dakika kala geçmişti. Dolayısıyla, bu tutulmanın, Tukididis'in söylediği gibi öğleden sonra ortaya çıkması zorlukla kabul edilebilir. Bu, daha ziyade bir akşam tutulmasıdır.

Çağdaş, yaklaşık hesaplamalara uygun Turbo-Sky programını kullanıp Atina ve çevresini gözlem noktası olarak göz önünde bulundurarak evrenin azami olduğu anda Ay ve Güneş'in konumunu hesapladık. Sonucumuz res.2.7'de gösterilmiştir. Güneş kursunun daha büyük parçasının açık olduğu ortada. Herhangi bir gezegenin ya da yıldızların görüldüğünden söz edilemez.

Böylelikle Petavius'un önerdiği 3 Ağustos M.Ö. 431 tarihli tutulma 8 ve 9 numaralı şartlara uymadığı için Tukididis'in tarif ettiği tutulma olamaz.

Bu durumun bulunmasının Skaliger kronoloji uzmanları ve Skaliger tarihçileri için pek tatsız olduğu belli. Astronom Ginzel bu konuda şunu bile yazmıştır: "Yeni hesaplamalara göre Atina için 10" oluşturan tutulma evresinin süreksizliği BİR DERECEDE ŞOKUN VE TUKİDİDİS'İN DOĞRULADIĞI GİBİ, "YILDIZLARIN GÖRÜNDÜĞÜ" ŞÜPHELERİNİN ORTAYA ÇIKMASINA YOL AÇMIŞTI." [1154], s.176.

Yıldızlar M.Ö. 431 tarihli tutulma sırasında net görünmediği için, Heis ve Lynn bunun durumu kurtarmaya yardım edeceği umuduyla, parlak gezegenlerin konumlarını hesaplamaya karar vermişlerdi. Ancak Mars'ın ufuğun üstünden sadece üç derecelik yükseklikte olduğu ortaya çıkmıştı. Venüs yukarıdaydı, ufuktan 30 derecelik yükseklikte. Grinzel, Venüs ve Mars konusunda bu iki gezegenin "görünür olmasının mümkün olduğunu" ihtiyatlı bir şekilde söylüyor [1154], s.176. Ancak gök hemen hemen açık olduğu takdirde bunun ihtimali düşük. Dolayısıyla bütün ümitler Jüpiter ve Satürn'e bağlanmıştı. Ancak, Jüpiter tutulma sırasında zaten UFUĞUN ALTINDA olduğu için hiç görünmüyordu. Satürn ise ufuğun üstünde olduğu halde Terazî'nin içinde, güneydeydi ve oldukça uzaktı. Ginzel'in yazdığı gibi, "onun görüldüğü fikri son derece şüpheliydi [sehr zweifelhaft]" [1154], s.176.

Turbo-Sky programını kullanarak 3 Ağustos 431 tarihli tutulmanın ortaya çıktığı anda gezegenlerin konumunu hesapladık, bkz. res.2.8. Burada tutulma evresinin azami olduğu anda Greenwich'e göre saat 15'e 3 dakika kala Atina'dan görülen göğün görünüşü gösterilmiştir. Venüs, Mars ve çok daha donuk olan Merkür Güneş'e yakın olduğu için sadece kısmen kapanmış olan Güneş'in ışınlarında kayboluyordu. Demek ki, fiilen açık bir günde görülmeleri ihtimali gerçekten çok az.

Skaliger kronolojisi için ortaya çıkan bu zor durumda, Johnson 30 Mart M.Ö. 433 tarihinde meydana gelen bir başka tutulmayı teklif etmiştir. Ancak, bu hiçbir üçlemenin parçası değildir. En yakın üçlemeler şunlar: M.Ö. 447, 441 ve 430 yılları ve M.Ö. 412, 405, 394 yılları. Ama bunlar başka sebeplerden dolayı uygun değildir. Johnson tarafından önerilmiş olan tutulma evresi sadece 7"8, yani Petavius'un işaret ettiği başarısız tutulmadan dahi daha azdır [1154], s.177.

Bunun üzerine, Stockwell evrenin hesaplamalarını, mümkünse evreyi çarpıtıp işine geldiği gibi yapmak için yeniden araştırmaya çalışmıştı. Ancak tüm hilelerine rağmen yalnız 11"06'ı elde etmeyi başarmıştı. Mamafih Ginzel, Stockwell'in hesaplarını güvensizlikle karşılamıştı.

Seyffarth çözümü bulmaya çalışarak Tukididis'in belki M.Ö. 27 Ocak 430 tarihli tutulmayı kastetmiş olduğu hipotezini dile getirmişti [1154], s.177. Fakat bu tutulmanın Tukididis'in tariflerine hiç de uymaması (mesela herhangi bir üçlemeye katılmaması) bir yana, kontrolü Atina'nın yanında görülmediğini göstermişti. [1154],s.177.

Üstelik Ginzel'in bahsettiği şokun yerini bir şaşkınlık almıştı. O zaman, saf demagoji dâhil olmak üzere astronomiden uzak bambaşka düşünceler ortaya çıkmaya başlamıştı. Mesela Zech "Atina'nın açık göğüne ve Eski Çağ insanların güçlü görünümüne" atıfta bulunarak "sorunu ortadan kaldırmaya" çalışmıştı [1154], s.177'den alıntı. Çağdaş insan

elbette yıldızları hiç görmeyecekti, ama Eski Çağ insanları bambaşkaymış. Bizimkinden çok daha güçlü görüme sahipmiş. Hem de daha hızlı koşuyorlarmış.

Hofman daha da ileri giderek Tukididis'in yıldızlarının sadece retorik süslemeler olduğunu iddia etmiştir [1154], s.177. "Bütün başka konularda ona kayıtsız şartsız güveniyoruz ama bu konuda güvenmeyeceğiz", diyor. Üstelik Hofman fikrini dilbilimsel düşüncelerle temellendirmeye çalışmıştı. Tukididis yıldızların Güneş artık hilal şeklini aldığına ortaya çıktığını bildiriormuş. Ricamız üzerine filolog E.V. Alekseeva (Moskova Devlet Üniversitesi, Filoloji bölümü, 1976 yılı) Yunanca metnin filolojik analizini yaptı. Bkz. Ek 1. Meğer dilbilim açısından Tukididis aşağıdaki dört olayı haber vermiş. 1) Güneş kapanmış. 2) Güneş hilal şeklini almış. 3) Yıldızlar çıkmış. 4) Güneş yine eski şeklini almış.

Böylelikle tüm tutulma süreci net bir şekilde tarif edilmiştir. Önce kursun karardığı ve hilale dönüştüğü, sonra ise yıldızların çıktığı (bu ancak tam tutulmanın azami evresi sırasında meydana gelir) ve ancak bundan sonra kursun eski şeklini aldığı ortaya çıkıyor. 1-4 No'lu olayların sırası tümüyle doğal olup cümlenin gramer bünyesi ile kesinlikle tespit edilmektedir. Zaten profesyonel çevirmen F.G. Mischenko XIX. yüzyılda Tukididis'in yukarıda atıfta bulunduğumuz metnini "Eski" Yunanca'dan tam olarak bu şekilde çevirmişti [923], II:27-28. Dolayısıyla E.V. Alekseeva'nın yaptığı tekrar araştırması sadece bu klasik çevirinin doğruluğunu bir kez daha ortaya koymuş oldu. Şimdi anladığımız gibi, astronomik tarihleme sorunu ortaya çıkmasaydı doğruluğundan zaten hiç kimse şüpheye düşmezdi.

Bu yüzden, Hofman'ın çağdaş astronom Robert Newton'un da paylaştığı fikri çeviriye değil, Skaliger kronolojisini kurtarmak dileğine dayanmaktadır. Dilbilimini astronominin yerine koymak teşebbüsünün soruna çözüm olamadığını görüyoruz.

Bütün bunlara rağmen Petavius'un yanlış tarihi değiştirilmeden kalmıştır. Bugün, bu konuda Petavius'un fikrinden başka herhangi bir sebep olmadığı için tarih konusundaki her türlü ders kitabında Peloponez Savaşı'nın M.Ö. 431 yılında başladığı bulunabilir. Böylece Tukididis'in net ve apaçık açıklamasına bariz aykırılığına rağmen Petavius'un kronolojisi meşrulaştırılmıştır.

Metnin ayrıntılı ve sağlam şekli ve durumu metnin kendisini değiştirerek düzeltmeye yönelik her teşebbüsü ciddiyetsizlikle karşı karşıya bırakır. Hofman'ın çözümünün yanı sıra, mesela birbirine yakın olan (komşu) tutulmalar arasındaki (Tukididis'e göre 7 ve 11 yıl süren) aralıkların sürekliliğinin değiştirilmesi teklif edilmişti. Ancak bu teklifin yazarları tekliflerini açıklamaktan vazgeçmişlerdi.

Tukididis'in birinci tutulmayı tarif ederken tam tutulmayı kastettiğinden şüphe etmek zordur. Kısmi olan ikinci tutulma konusunda "yeniaydan biraz önce Güneş'in kısmi tutulması ortaya çıktı" diye net bir şekilde bildirmişti ki [923], IV:52. Yani "kısmi" sözünü kullanmıştı. Yazar galiba kısmi ile tam tutulmalar arasındaki farkı zaten çok iyi anlamıştır. Dolayısıyla o, birinci olay için sadece tam tutulma sırasında mümkün olan yıldızların ortaya çıktığını mahsus vurgulamıştı.

Araştırmamızın muhasebesini yapalım. Astronomlar M.Ö. 600-200 yılları aralığı için daha uygun bir çözüm bulamadılar. Ancak onlardan hiçbirinde arama aralığını Orta Çağ'a kadar genişletme düşüncesi uyanmamıştı. Bunun sebebi belli. Bunların hepsi Skaliger kronolojisini öğrenerek yetiştirilmiş ve ona genel olarak güvenmişlerdi. Sonuçta Petavius'un bu yanlış üçlemesi bu "çözümün" Tukididis'in metnine aykırı olduğu bilimsel literatürde çok kez tartışıldığı halde ayakta kalmıştı. Nesnel tarihleme yöntemlerinin M.Ö. 900 ile M.S. 1700 yılları arasındaki tüm aralıkta uygulanması KESİN ASTRONOMİK ÇÖZÜMÜN HER ŞEYE RAĞMEN VAR OLDUĞUNU gösteriyor. Bu çözüm [544]'de N.A. Morozov tarafından bulunmuştu, 4.cilt, s.509. Sonra ise, A.T. Fomenko "Eski Çağ" ve Orta Çağ tutulmalarını tekrar araştırdığında problemin bütün şartlarına hemen hemen tümüyle uygun olan yeni bir astronomik çözüm bulundu (ayrıntılar için aşağıya bakınız). Başka çözüm yoktur.

Kesin olan çözüm (N.A. Morozov) tam Güneş tutulması için M.Ö. 2 Ağustos 1133 tarihi, tam Güneş tutulması için M.Ö. 20 Mart 1140 tarihi, Ay tutulması için M.Ö. 28 Ağustos 1151 tarihidir.

Daha az kesin olan çözüm (A.T. Fomenko) tam Güneş tutulması için M.Ö. 22 Ağustos 1039 tarihi, kısmi Güneş tutulması için M.Ö. 9 Nisan 1046 tarihi, Ay tutulması için M.Ö. 15 Eylül 1151 tarihidir.

Morozov'un çözümü kesin olan tek çözümdür. 12 No'lu şarta bile uyar. Üstelik üçlemenin birinci tutulması Tukididis'in tarif ettiği gibi gerçekten tam bir tutulmadır. Böylelikle Skaliger kronolojisinin astronomlara bağladığı zincirlerden vazgeçerek, Tukididis'in kitabındaki astronomik tariflerinden dolayı gökbilimcileri çoktandır ilgilendirmekte olan soruya cevap verilmesi başarılmıştır.

Artık bildiğimiz tüm olguları göz önünde bulundurarak, bulunmuş iki çözümden tarihi gerçekliğe en uygun olanının Morozov üçlemesinin olduğu yargısına varabiliriz. Bu, XII. yüzyılın ortasına ait olan, yani M.S. 2 Ağustos 1133 tarihi, M.S. 20 Mart 1140 tarihi, M.S. 28 Ağustos 1151 tarihlerinde ortaya çıkmış olan tutulmalardan ibaret daha geç bir üçlemedir. XI. yüzyılın çözümü büyük bir ihtimalle çok erkendir. Res.2.9'da, Morozov tarafından bulunmuş M.S. 133, 1140 ve 1151 yıllarının çözümü gösterilmiştir. Burada hem yeryüzündeki Ay gölgesinin M.S. 1133 ve 1140 yıllarında ortaya çıkmış olan tam Güneş tutulmaları için yörüngesi hem de M.S. 1151 yılında ortaya çıkmış olan Ay tutulmasının başucu görüş noktası tasvir edilmiştir.

Bu söz konusu çözümleri Turbo-Sky bilgisayar programı yardımıyla kontrol ettik. 22 Ağustos 1039 tarihli ve M.S. 2 Ağustos 1133 tarihli tam tutulmaları niteleyen kesin verileri sunalım. Bunlar T. Oppolzer'in Tutulmalar Kanununda tam tutulmalar olarak kaydedilmiştir [544], 5.cilt, s.77-141. Turbo-Sky programı onları da tam tutulmalar olarak tespit ediyor. 2 Ağustos 1133 tarihli tutulma için yeryüzündeki Ay gölgesinin yörüngesinin başlangıcı, ortası ve sonuna ait olan coğrafi koordinatları sunalım. Birinci satırda boylamı, ikinci satırda enlemi yazılmıştır.

$$\begin{array}{r} -89 +8 +72 \\ +52 +53 +9 \end{array}$$

Güneşi tümüyle kapatan Ay'ın gölgesi Greenwich'e göre saat 11.15 ile saat 11.17 (Turbo-Sky programı) arasında yörüngenin orta noktasındaymış (yani öğle güneşi sırasında).

XI. yüzyılın ikinci üçlemesine ait olan 22 Ağustos 1039 tarihli tutulma için Güneşi tümüyle kapatan Ay'ın gölgesi Greenwich'e göre yaklaşık saat 11'i 15 dakika geçe (Turbo-Sky programı) yörüngenin orta noktasındaymış (yani öğle güneşi sırasında). Bu noktanın koordinatları aşağıdadır: 7 derece doğu boylamı ve 45 derece kuzey enlemi (Turbo-Sky programı). Ancak, sonra ise diğer bir astronomik StarCalc programının (ikinci çözüme ait olan) 22 Ağustos 1039 tarihli tutulmayı tutulma eksenindeki evresi hemen hemen tam olduysa da, halka biçimdeki tutulma olarak gösterdiği ortaya çıkmıştı. Böylelikle kullanmış olduğumuz üç hesaplama algoritmasından ikisi bu Güneş tutulmasını tam tutulma olarak gösterirken biri de onu halka biçimindeki tutulma olarak gösteriyor. Hangi hesaplama programının daha doğru olduğuna yönelik analizin derinine inmemeyi tercih edip, ikinci çözümün nitelermeleri açısından aranmakta olan çözüme oldukça yakın olduğu halde Morozov tarafından bulunmuş olan çözümden aşağı kaldığını düşünüyoruz. Başka bir deyişle, tüm şartlara uygun olan tek ideal çözümün onun çözümü olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Tukididis'in tasviri XII. yüzyıla aittir.

N.A. Morozov XII. yüzyıldaki üçlemenin 2 Ağustos 1133 tarihli tutulması konusunda şunu yazmıştı: "Güneş, Hudson Körfezi'nin güney sahilinde tam tutulmadaki doğan güneş şeklinde ortaya çıkıp öğleden önceki güneş şeklinde de İngiltere'de ortaya çıkmıştı. Hollanda'da öğle güneşi şeklinde, Almanya'da, Avusturya'da, İstanbul Boğazı'nın yanında, Mezopotamya'da, Arap Körfezi'nde ise öğleden sonraki güneş şeklinde ve Hint

Okyanusu'nda tam tutulmadaki batan güneş şeklinde meydana gelmişti.” [544], 4. cilt, s.508. Tam tutulma derin olmuş, karanlık basmış ve tabii ki, gökte yıldızlar ortaya çıkmıştı.

N.A. Morozov'un bulduğu XII. yüzyıldaki üçleme aşağıda sunulmuştur.

1) 2 Ağustos 1133 tarihli birinci tam Güneş tutulması aşağıda gösterildiği gibi geçiyordu:

$$-89 +8 +72$$

$$+52 +53 +9$$

Ay gölgesinin yörüngesinin yeryüzündeki orta noktasından Greenwich'e göre yaklaşık saat 11.15 ile saat 11.17 arasında geçilmişti, bkz. res.2.9. Ayrıca bkz. [544], 5.cilt, s.122.

2) 20 Mart 1140 tarihli ikinci tam Güneş tutulması aşağıda gösterildiği gibi geçiyordu:

$$-96 -30 +48$$

$$+20 +42 +55$$

Ay gölgesinin yörüngesinin yeryüzündeki orta noktasından Greenwich'e göre yaklaşık saat 14'e 20 dakika kala geçilmişti (T. Oppolzer Kanonu) [544], 5. cilt, s.123. Bkz. res.2.9.

3) M.S. 28 Ağustos 1151 tarihli kısmi Ay tutulmasının azami evresi Greenwich'e göre saat 23'ü 25 dakika geçe 4 puandı. Ay başucu görüşü sırasında koordinatları 8 derece doğu boylamı ve 7 derece güney enlemi olan noktanın üzerindeydi [544], 5. cilt, s.51.

XII. YÜZYILA AİT OLAN BU ÜÇLEME HER BAKIMDAN UYGUNDUR. Bu arada ikinci tutulma, Tukididis'in metnine göre beklenmesi gerektiği gibi gerçekten Mart'ta ortaya çıkmıştır, yukarıya bakınız.

A.T. Fomenko tarafından bulunmuş olan (daha az derecede güvenilir) XI. yüzyıldaki üçleme aşağıda sunulmuştur:

1) 22 Ağustos 1039 tarihli birinci tam (ya da evresi hemen hemen tam olan halka biçimindeki) Güneş tutulması aşağıda gösterildiği gibi geçiyordu:

$$-82 +7 +64$$

$$+55 +45 +2$$

Ay gölgesinin yörüngesinin yeryüzündeki orta noktasından Greenwich'e göre yaklaşık saat 11'i 15 dakika geçe geçilmişti. Ayrıca bkz. [544], 5.cilt, s.118.

2) 9 Nisan 1039 tarihli, ikinci (kısmi) Güneş tutulması aşağıda gösterildiği gibi geçiyordu:

$$+22 +87 +170$$

$$+19 +47 +50$$

Ay gölgesinin yörüngesinin yeryüzündeki orta noktasından Greenwich'e göre yaklaşık saat 6'ya 14 dakika kala geçilmişti (T. Oppolzer Kanonu) [544], 5.cilt, s.123.

3) M.S. 15 Eylül 1057 tarihli kısmi Ay tutulmasının azami evresi Greenwich'e göre saat 18'i 9 dakika geçe 5 puandı. Ay başucu görüşü sırasında koordinatları 86 derece doğu boylamı ve 1 derece güney enlemi olan noktanın üzerindeydi [544], 5.cilt, s.49.

Tukididis'in tutulma üçlemesi “Tukididis'in Peloponez Savaşı'nın Tarihi”nin XI. yüzyıldan önce olmayan bir dönemde yazıldığı konusunda çok inandırıcı bir kanıttır. Hatta büyük bir ihtimalle XII. yüzyıldan önce olmayan bir dönemde. Üçlemenin yazarı tarafından uydurulmuş olma ihtimali düşüktür. Yoksa o zaman, gerçek astronomi çözümü büyük bir ihtimalle hiç bulunamazdı. Bununla beraber, kesiksiz ve ayrıntılı anlatıma pek iyi uyduğu için, bu tutulmaları “antik” metne eklemeler olarak kabul etmek de zordur.

N.A. Morozov muhtemelen haklı olarak şunu yazmıştır: “Tukididis'in kitabı Eski Çağ'a, Orta Çağ'a ait olmayıp en azından on üçüncü yüzyıla, Rönesans'a aittir.” [544], 4.cilt, s.531.

2.4. “Antik” Titus Livius'un Tarif Ettiği Tutulmalar

Başka örnekleri verelim. Detayları geçip, T. Livius'un "Tarihi'ndeki" (XXXVII,4,4), bugün kronoloji uzmanları tarafından M.Ö. 190 yılı ya da 188 yılına götürülen tutulmanın Titus Livius'un tarifine uymadığını bildirelim. Tukididis'in tutulmaları ile olan durum tekrarlanmaktadır. Nesnel astronomik tarihleme sırasında, M.S. 900 ile M.S. 1600 yılları aralığında tek kesin çözümün olduğu ortaya çıkıyor. Bu çözüm M.S. 967 yılıdır [544].

Titus Livius'un "Tarih"te (LIV, 36,1) tarif ettiği Ay tutulması konusunda benzer bir durum ile karşı karşıyayız. Skaliger kronoloji uzmanları Titus Livius'un M.Ö. 168 tarihli tutulmayı tarif ettiğinin kabul edilmesini teklif ediyorlar. Ancak araştırmanın gösterdiği gibi, bu tutulmanın nitelemeleri Titus Livius'un tariflerine uymuyor. Livius tarafından tarif edilen tutulma gerçekte 4 ila 5 Eylül gecesi M.S. 415, 4 ila 5 Eylül gecesi M.S. 955, 4 ila 5 Eylül gecesi M.S. 1020 tarihlerinden birinde ortaya çıkmıştır.

Örneklerin listesi, ayrıntılı bir şekilde tarif edilmiş olan bütün "antik" tutulmaları içermektedir. Eski Çağ tutulmalarının tarihlerinin bu yukarıya kaldırılmasını gösteren tam tablosunu aşağıda sunacağız.

3. "ANTİKÇAĞ" TUTULMALARININ TARİHLERİNİN YUKARIYA KALDIRILMASI D" PARAMETRESİNİN DAVRANIŞINDAKİ MUAMMALARINI YOK EDİYOR

Bu kitabın yazarı Antikçağ tutulmalarının yukarıda tarif edilen yöntemler sayesinde elde edilmiş olan yeni tarihlerine dayanarak D'' parametresinin değerlerini tekrar hesapladı. Tutulma tarihlerinin "yukarıya doğru kaldırılması" birçok Antikçağ tutulmasının Orta Çağ tutulmalarıyla özdeşleşmesine yol açtı. Bu da Orta Çağ tutulmalarının niteleme listesinin değiştirilmesine ve genişletilmesine sebep oldu. Mesele şudur ki, tutulmaların daha önce bilinen Orta Çağ tariflerine o ana kadar "antik" sayılan açıklamalardan alınmış olan yeni veriler eklenmiştir. Buna rağmen, araştırmaların gösterdiği gibi, M.S. 500-1990 yılları arasındaki aralıkta D'' 'nin eski değerleri hemen hemen değişmez olmuştur. D'' 'nin yeni eğrisi res.2.10'da gösterilmiştir.

ELDE EDİLEN EĞRİ ÖNCEKİNDEN NİTELİKÇE ÇOK FARKLIDIR. M.S. 1000-1900 yılları arasındaki aralıkta D'' parametresi, hemen hemen yatay olan, aynı sabit değer yanında dalgalanan muttarit eğri boyunca değişmektedir. Demek ki, PARAMETRE HİÇBİR ANI SIÇRAYIŞ YAPMAMIŞ VE DEĞERİ HER ZAMAN BUGÜNKÜ DEĞERİNE EŞİT OLMUŞTUR. Dolayısıyla, çekim gücü ile ilgili olmayan hiçbir esrarengiz kuramın uydurulması gerekmemektedir.

D'' değerlerinin M.S. 1000-1900 yılları arasındaki dağılımı sola kaydırıldığında gözle görülür bir şekilde artıyor. Bu, iki olası yargıdan birinin doğru olmasına yol açıyor. Ya kronoloji uzmanları tarafından bugün bu yeni döneme ait olduğu kabul edilen, vakayinamelerde bulunan seyrek astronomik tarifler net değil, ya da bu vakayinamelerin kendileri de yanlış tarihlenmiş ve içlerinde tarif edilmiş olan olayların yeniden tarihlenmeye ihtiyaçları var. Bu arada son söylediklerimiz (ikinci yargı) daha olanaklıdır. Ancak elde kalan astronomik tarifler son derece bulanık olduğundan, pek çok çözüm ortaya çıktığı için tarihlemeye kullanılamaz. Dolayısıyla, XI. yüzyıldan önceki döneme ait olan olayların yeniden tarihlenmeleri başka temellere dayanarak ve başka yöntemleri kullanarak gerçekleştirilmelidir.

Sonra ise, M.S. 500 yılının solunda gözlem verilerinin olmadığı alan yer alıyor. Bu dönem ile ilgili herhangi bir bilgi bize ulaşmamıştır.

Elde ettiğimiz tablo gözlem verilerinin zamanda doğal dağılımını yansıtmaktadır. Tabii ki, IX-XI. yüzyıllardaki Orta Çağ gözlemlerinin doğruluğu başlarda pek yüksek olmamıştır. Sonra ise gözlem tekniği iyileşip geliştikçe yükselmiştir. Bu da D'' 'nin dağılımının giderek azalması şeklinde ortaya çıkmıştır.

4. ASTRONOMİ “ANTİK” HOROSKOPLARI ORTA ÇAĞ’A ATIYOR

4.1. Orta Çağ Astronomisi

Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn olmak üzere beş gezegen çıplak gözle görülür. Hareketlerinin görülen yörüngeleri Güneş’in yıllık hareketinin hattı olan ekliptiğin yanından geçer. “Gezegen” sözü Yunanca’da “dolaşan yıldız” demektir. Gezegenler yıldızlardan farklı olarak oldukça hızlı hareket ederler. Hareketlerinin “sabit yıldızlar alanındaki” ayırıcı özelliği son derece düzensizliklerle dolu olmasıdır. Bu da, gezegenlerin Dünya’dan izlenen yolunun, Dünya’nın hareket eden gezegenin içinden sabit gök alanına izdüşümü sonucunda olması şeklinde açıklanmaktadır. Gezegenler, Dünya’dan izlenirken Güneş’in ardından hareket etmektedir. Ancak her gezegen için farklı bir zaman diliminin ardından ters yönde hareket etmeye başlarlar. Buna “gezegenlerin ters hareketi” denir. Kaydedelim ki, Merkür ve Venüs Dünya’dan görülebilen hareketlerinde Güneş’ten uzaklaşmaz. Başka gezegenler, Merkür ve Venüs’ten farklı olarak, Dünya’nın yörüngesinin dışında bulunduğu için Güneş’ten uzaklaşabilir.

Gezegenlerin karmaşık ve ilk bakışta düzensiz görülen hareketi gezegenler ile insanların kaderleri arasında bir karşılıklı bağımlılık olduğu yönünde fikirlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Objektif olarak, yılın mevsimleri ile gök cisimlerinin konumları arasındaki tartışma götürmez bağlantı bu düşüncelere yol açmıştır. Böylece, gezegenler, yıldızlar ve onların insanların kaderlerine etkisini konu alan astroloji ortaya çıkmıştır.

Özellikle astronomik tezler dâhil olmak üzere Orta Çağ edebiyatının büyük bir parçası Kepler dönemine ve hatta ondan sonraki zamana kadar astroloji metinleriyle doludur. Birbiriyle rekabet eden astroloji okullarının var olması astroloji uzmanlarının kullandığı çok çeşitli simgeciliklerin meydana gelmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla tek standarda oturtulmuş olan astroloji işaretlerinden bahsetmek zordur. Ayrıca her okul kendi dil ve simge sistemini geliştirmişti. Buna rağmen, birazdan, birçok ülkede az çok aynı (tek) astroloji simgeciliğinin şaşırtıcı şekilde kullanıldığını göreceğiz. Mesela burç takımyıldızlarına bakalım. Bu, astrolojinin oldukça geç, yani farklı ülkelerde yaşayan astrologların iletişim araçlarının sürekli bilgi alış verişini sağlayıp aşağı yukarı aynı “astroloji dilini” kullanacak kadar gelişmiş olduğu bir dönemde meydana gelmesinin işareti olabilir. Hem Avrupa’da hem de mesela Mısır’da.

Gezegenlerin çağdaş isimlerinin astrologlar tarafından getirildiğini hatırlamakta fayda var. İngilizce, Fransızca, Almanca dâhil olmak üzere bazı dillerde hafta günlerinin isimleri de astroloji kavramlarıyla doğrudan ilişkilidir [470].

Gezegenler gökte aşağı yukarı aynı yörüngeyi izlerler. Gezegenlerin ekliptik sathı boyunca hareketlerinin dairesine Zodyak denir. Zodyak 12 parçaya ya da takımyıldza bölünmüştür [571]. Astroloji gezegenler ile her Zodyak takımyıldızı arasında özel bir bağlantının olduğunu varsaymıştı [470]. Bu konuda ayrıntılı bir kuram geliştirilmişti. Bu arada her takımyıldza ve her gezegene “karakter” verilmişti. Örneğin Mars saldırgan, Jüpiter ilahi, Satürn öldürücü vs. idi. Orta Çağ astroloji uzmanlarının “Dört kitabı” denilen kitaplarında, “Mars kurutup yakar, rengi ateş rengi (kırmızı)” diye bildiriliyor [470]’ten alıntı. Gezegenlere renk de eklenirdi. Böylece Mars kırmızı, Satürn ise sarı vs. [470] sayılırdı. Gezegen ile takımyıldızı arasındaki uyum özellikle dikkat çekmekteydi. Mesela hunhar Mars’ın Arslan burcuna (takımyıldzına) girmesi çok tehlikeli sayılmaktaydı. “Ölüm Tanrısı” korkunç Satürn’ün Akrep takımyıldzına girmesi salgın ve vebanın işareti olarak değerlendirilmekteydi. Zaten genelde Satürn ve Akrep’in ölüm simgeleri olduğu kabul edilmekteydi [470].

Yukarıda söylendiği gibi, Dünya Güneş'in etrafında hareket ederken gezegenlerin sabit yıldızlar alanına izdüşümleri sıçrayış gibi görünmektedir. Gezegen, yıldızlar arasında batıdan doğuya hareket ederken bir anda hareketini yavaşlatıp durur. Sonra ise ters yönde harekete başlar, sonra durur ve nihayet batıdan doğuya hareketine yeniden başlar. Sonuçta Dünya yörüngesinin gezegenin içinden sabit yıldızlar alanına izdüşümü olan, uzatılmış ilmik ortaya çıkar. Tabii ki, bu sıçrayışlar çok önce fark edilip gezegenlerin gökten koşan atlarla karşılaştırılmasına yol açmıştı.

Gezegenlerin Zodyak takımyıldızlarına yerleştirilmesine burç denir. Mesela Mars'ın Başak'a yerleştirilmesi, Satürn'ün Balık'a yerleştirilmesi gibi. Burçlar hesaplanabilir. Gezegenin herhangi bir takımyıldızında bulunması meselesi yayının uzunluğunun yaklaşık 30 derece olduğu alana düşmesi meselesidir. Bu arada, birçok hesaplama için boylama göre artı-eksi 5 derecelik doğruluk yeterlidir. Bunun yanı sıra gezegenlerin enlemlerinin belirlenmesi gerekmez. Ekliptikten sapmaları takımyıldızına denk düşmesi açısından pek fazla değildir. Dolayısıyla burçları içeren eski yazılı kaynaklar genelde gezegenlerin sadece Zodyak konumunu, yani boylama göre konumunu göstermektedir.

Burçlar şu şekilde hesaplanmaktadır. Bir anda, mesela bugün, gezegenlerin takımyıldızlarına göre konumunu saptayıp gezegenlerin Güneş etrafındaki dolanma süresinin sayısal değerlerini bildiğimiz takdirde, bu sürelerin kat bütünlerini ileriye ya da geriye doğru kaydırarak, gezegenlerin geçmişteki ya da gelecekteki Zodyak konumunu öğrenebiliriz. Günümüzde, Zodyak burçlarının yardımıyla gezegenlerin konumunu belirleyen ve çeşitli doğrulukları içermekte olan cetveller oluşturulmuştur. Aralarında mesela P. Neugebauer, S. Newcomb, U. Le Verrier, N.A. Morozov'un vb. cetvelleri vardır. Bkz. [1293]. Bu cetveller gezegenlerin Zodyak konumunun, filan yılın filan tarihinde nasıl olduğu sorusuna cevap vermektedir. N.A. Morozov ve M.A. Vilyev aynı zamanda gezegenlerin ele alınan konumunun hangi yıllarda meydana geldiğini gösteren ters cetvelleri de oluşturmuşlardı [544], 4.cilt. Yakın zamanda, burçların hesaplanması için doğruluk dereceleri farklı olan iyi bilgisayar programları ortaya çıktı. Onlardan bazılarını kullandık.

Bugün hem astronom hem de astroloji uzmanı olan birinin düşünme tarzını hayal meyal anlarız. Sadece astronomların değil Orta Çağ döneminde yaşamış olan birçok bilim adamının çevresindeki astroloji rengi, dünya görüşlerine egemen olurdu. Orta Çağ astronomi kitapları gerçek gök olaylarını tarif ettiği halde, astrolojik simgelerle doludur. Bütün bu kitaplar hem yazarları hem de okurları için bir şifre değil gök gözlemine ait olan alışılmış yazma şekliydi. Mesela bazen insanlara adanmış olan heykellerde yazılan ölüm tarihleri ya da yıldönümü tarihleri burç şeklinde kaydedilmişti. Yani, verili anda gezegenlerin Zodyak'taki konumu resim şeklinde tasvir edilmişti.

Bu ideoloji bizim için artık büyük derecede kaybolmuş olan bir ideolojidir. Dolayısıyla bugün böyle kitapları anlamak için onların simge dilini öğrenmek zorundayız. Orta Çağ astronomi ideolojisinin özeti mesela [849]'da sunulmuştur. Dinler tarihçisi Troels Lund Batı Avrupa'daki Orta Çağ'a ait olan bilimsel dünya görüşünü parlak bir şekilde tarif etmişti. O dönemde astroloji evren konusundaki temel bilim olarak, önde gelen yerlerden birini alıyordu. Mesela aşağıda gezegenler konusunda yazdıklarını sunuyoruz: "O kadar garip hareketler sadece bir şekilde yorumlanabilir. Bunlar bağımsız bir hayatın kanıtı ve serbest iradenin bildirileridir... Bütün bunların üstünde, üzerinde "hayvanlara benzeyen yıldızların olduğu" şeffaf olmayan gök tonozu var. Bu, dine dönüştürülmüş olan astronomiden başka bir şey değildi... İşte böylelikle herkesin dikkatini yüzyıllar boyunca (XVIII. yüzyıla kadar – A.F.) kendi üzerine çekmiş bulunan ve insan bilgisinin tacı sayılan bilim ve sanat meydana gelmişti" [849], s.24-26.

[849] kitabında Troels Lund'a göre astronomik nitelik taşıyan Kutsal Kitap'tan parçalar sunulmuştur. Bu konuya birazdan döneceğiz.

Bilimsel astrolojinin parlak devri kaçınılmaz bir biçimde, insanların, devletlerin, kralların kaderleri hakkında gezegenlerin yörüngelerine göre, “yıldızlara göre” haber verilmesi konusundaki bilim olan ve uygulamalı astroloji denilen bir dalın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Orta Çağ döneminde Batı Avrupa’daki astroloji devletin desteğine dayanmaktaydı [849]. Roma Kilisesi de başta takvim amaçları olmak üzere çeşitli amaçlar için kullanmak maksadıyla, içinde astrolojinin katkısının bulunduğu astronomiye büyük bir önem vermişti [849].

“Astroloji o dönemin en önemli bilimi, bütün başka bilimlerin temeli olmuştu” [849], s.166.

“Günümüzde XVI. yüzyıldaki astrolojiye nesnel olarak bakarsak... ilk hissedeceğimiz şey yıldızların etkisine duyulan inancın o dönemde ne kadar büyük rol oynadığı konusundaki hayret olur. Ona sadece cahil yığınlar inanmıyordu, ileri gelen insanlar da onu örnek alıyorlardı... Astroloji konusunda XV. ve XVI. yüzyıllarda ortaya çıkan çok sayıda esere dikkat etmek yeter. Sadece iki ana Kopenhag kütüphanesinde bulunmakta olan eserler gayet hacimli bir yığın gibi görünüyor... Bu çalışmaları hiç bilinmeyen insanlar değil, dönemlerinin seçkin insanları yazmıştı. Mesela XVI. yüzyılın İskandinavı’nda, seçkin doğa bilimleri araştırmacısı... Schleswig Holstein Genel Valisi olan Heinrich Rantzau’yu yaygınlaştıran Tycho Brage ile aynı sıraya konulabilecek tek isim bile yoktu [849], s.169.

Tycho Brage ile ilgili şu söylenir: “Tüm bilimsel çalışmaları belli bir dereceye kadar onun (yani astrolojinin - A.F.) geliştirilmesine dairdi” [849], s.169.

Almanya ele alınırken aynısı Melanchthon ve Kepler hakkında söylenebilir. Astroloji Fransa, İngiltere ve İtalya’daki Avrupa hükümdarlarının saraylarında başarıyla gelişmekteydi. Bilindiği gibi, II. Rudolf, Louise de Savoie, Catherine de Medici, XII. Karl, IV. Henry ve başka Batı Avrupa hükümdarları astrolojiyi çok aktif bir biçimde desteklemekteydi [849], s.170-171.

Melanchthon Kutsal Kitap’ın astrolojinin ilahi kaynaklarını doğrudan işaret ettiğini iddia etmekteydi [849], s.175. Orta Çağ döneminde, Kutsal Kitap’ın kehanete benzer parçaları dâhil olmak üzere birçok fragmanlarının astronomiye bağlı olup ŞİFRELENMİŞ BURÇLARI İÇERDİĞİNİN tartışmasız olduğu kabul edilmekteydi [849], s.180.

Düşünüyor ki, astronominin etkisi Kopernik, Newton ve Laplace tarafından baltalanmıştı. Dolayısıyla birçok eski metnin astronomi simgeciliği, esrarengiz niteliklerini ve önemini kaybedince solmuş ve çok geçmeden unutulmuştu. Bugün pek çok açıdan çoğu çağdaş okur tarafından anlaşılmaz. Saatin ve başka aletlerin icadı yıldızlı göğün günlük gözleminin değerini düşürmüştü. Bu, astroloji ideolojisinin temellerini yıkmıştı. “İnsanların dolaysız gök izlenimleri hiçbir dönemde o kadar kıt değildi (burada XIX-XX. yüzyıllar kastediliyor - A.F.). Londra, Paris ya da Kopenhag’ta vs. yüz insandan birinin bugün dolunay mı yoksa yeniay mı olduğunu ya da Büyükayı’nın şimdiki durumunun ne olduğunu bildiği bile şüphelidir. Gece göğünün ışığının yalnızca dekoratif bir anlamı kalmıştı” [849], s.212-213.

Batı Avrupa ülkelerinin tersine Eski Rusya’da Ortodoks Kilisesi’nin astrolojiye kesinlikle olumsuz bakmış olduğu düşünülmektedir. “1559 yılında, Kremlin Sarayı’nda, Korkunç İvan’ın kendisine hediye olarak getirilmiş olan, hareket eden gök gezegenlerinin tasvirleriyle süslenmiş çapraşık saati Danimarka elçilerine geri vermesi tipik bir olay olarak meydana gelmişti. Elçilere “Hediye, Tanrıya inanan ve gezegenler ve işaretleri (gök işaretleri) umurunda bile olmayan Hristiyan çarı için uygun değil,” diye söylenmişti.” [775], s.125-126.

Aynı zamanda astronomi Eski Rusya’da da Paskalya hesaplama yöntemleri için kullanılmaktaydı. Bunu “Dünya’nın Yedi Harikası” kitabımızda, 2. bölümde anlatıyoruz. Ayrıca orada, Ortodoks Kilisesi’nin astrolojiye karşı XVI. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmış ve zamanımıza kadar süregelen olumsuz tutumunu anlatan olguları da sunuyoruz.

4.2. Nesnel Astronomi Tarihleme Yöntemi

Söylediğimiz gibi, metinlerde tarif edilen olayların astronomi tarihlenmesi için eski belgelerdeki burçları kullanmak fikri daha XVI. yüzyılda ortaya çıkmıştır. O zamandan beri, zaman zaman astronomi ve kronoloji uzmanları tarafından kullanılmaktadır. Bir belgede burç tarif ediliyorsa teorik hesaplama tablolarını kullanarak astronomik nitelikleri eski belgenin tariflerine uygun olan elverişli bir burç seçilebilir. İşte bu durumda, bir tarihi ya da birkaç astronomik çözüm varsa birkaç tarihi elde edersiniz. Birkaç tarih, tarif bulanık ya da eksikse elde edilir. Ancak, bu kolay görünen fikrin uygulanması, sebepleri astronomi değil daha önce saptanmış Skaliger kronolojisi olan büyük zorluklarla karşı karşıyadır.

N.A. Morozov XVII-XIX. yüzyıllarda yaşayan astronomların Skaliger kronolojisinin baskısı altında kalarak, inandıkları tarihi astronomik hesaplamalarının sonuçlarıyla uyumlu hale getirmek için sık sık farklı çarpıtmalara başvurmak zorunda kaldıklarını bulmuştur [544]. Mesele şudur ki, XVII-XVIII. yüzyıllarda yaşayan astronomlar Skaliger kronolojisinin artık biçimlendirilmiş olduğu dönemde yaşamışlardır. Dolayısıyla ana tarihsel krallıklar, savaşlar, kişiler vb. tarihçiler tarafından zaman eksenini boyunca genel olarak zaten dağıtılmış durumdadır. Bu yüzden astronomlar, içinde burç var olan eski metnin astronomik tarihlenmesine başladığında, tarihsel kronolojiden yaklaşık tarihini “bilmişti”. Yani astronomların rolü “astronomi yöntemiyle” tarihin küçük hatalarının düzeltilmesiyle sınırlıydı. Astronomlar herhangi bir sebepten dolayı “gerekli” dönemde doğru astronomik çözümü bulmadıysa, tarihsel kronolojiden değil eski belgenin kesinliğinden şüpheye düşmeyi tercih ediyordu. Böyle durumlarda astronomlar şu şekilde düşünüyordu: “Galiba vakanüvis Satürn’ün Balık’ta olduğunu gösterip bir şeyler karıştırmış. Tarif ettiğimiz olayların bize gereken M.Ö V. yüzyıla düşmesi için Satürn’ün Başak’ta olması gerekiyor.” Astronomlar Balık’ın yerine Başak’ı koyarak belgenin M.Ö. V. yüzyıla ait olduğunu sanmakta olan Skaliger tarihçilerinin fikirlerini doğruluyordu.

N.A. Morozov eski belgelerin astronomik ifadelerinden değil tarihçiler tarafından kabul edilmiş olan kronolojiden şüphe etmişti. İşte onun yararlığı buradadır. Astronomik çözümlerin araştırma aralığının Orta Çağ dönemine kadar tüm tarihî dönem boyunca genişletilmesini teklif etmişti. Ancak N.A. Morozov bile sona kadar sürekli olmamış ve genellikle hesaplamalarında M.S. VI. yüzyıldan yukarıya ilerlememeyi tercih etmişti.

Astronomik yöntemin, özenli bir şekilde kullanıldığı zaman, Skaliger’inkinden çok daha geç tarihleri açıkladığı ortaya çıkmıştı. Ayrıca bazen yeni tarihlerin geç Orta Çağ dönemine ait olduğu ortaya çıkıyordu! Üstelik N.A. Morozov’un astronomik sonuçları kesin (son) sayılmaz ki. Sadece “antik” dünyanın kronolojisinin doğru olmadığından emin olan N.A. Morozov M.S. 300-500 yıllarından başlayıp sonraki dönemi de kapsayan Orta Çağ kronolojisine boşuna güvenmişti. Dolayısıyla, kesin astronomik çözümü ararken genelde tüm olası zaman aralığını araştırmamıştı. Morozov çözümlerin M.Ö. 2000 yılı ile M.S. 600 yılı arasındaki dönemde aranmasıyla yetinip geç Orta Çağ dönemine kadar nadiren ilerlemişti.

N.A. Morozov XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar süren dönemi genellikle hiç araştırmamıştı. “Antik” tutulmalar ve burçların, mesela M.S. XIII. yüzyıla ya da hatta M.S. XVII. yüzyıla kadar çıkamadığını düşünmüştü. Dolayısıyla, astronomik çözümleri bulmaya çalıştığı sırada zaman ekseninden yukarıya doğru geçerken genellikle ilk uygun çözümü bulup durmuştu.

Bu yüzden, Morozov’un astronomik sonuçlarını anlatırken bunları ön sonuçlar olarak değerlendirmekteyiz. Yarım bıraktığı hesaplamalarına devam edilirse, açıkladığımız gibi, daha geç, bu arada çok daha doğru astronomik çözümlerin bulunması başarılabilir.

4.3. Birçok Astronomik “Eski Çağ” Gözleminin Teorik Bakımdan Geç Orta Çağ Döneminde Yaşayan Astronomlar Tarafından Hesaplandıktan Sonra Güya “Gerçek Gözlemler” Olarak Güya “Eski” Vakayinamelere Yazılmış Olması Mümkündür

“Doğru Skaliger tarihi” yazılırken XVI-XVII. yüzyıllarda yaşayan kronoloji uzmanlarının astronomlara sürekli şu ya da bu hesaplamaları yapmaları ricasında bulduklarını unutmak olmaz. Astrolojinin ciddi bilime etkisinden zaten bahsetmiştik. Herhalde XV-XVII. yüzyıllardaki astrolojik okullarda aşağıdaki “bilimsel” problemler, astronomi ve astroloji yöntemlerini kullanabilme alıştırmaları olarak çözülmekteydi. Mesela, Orta Çağ kronoloji uzmanlarının yanlış fikirlerine göre, güya M.S. VI. yüzyılda yaşayan I. Justinianos tahta çıkarken gezegenlerin konumunu hesaplamak gerekiyordu.

Ya da Orta Çağ kronoloji uzmanları tarafından yanlışlıkla M.S. III-VI. yüzyıllara atılmış olan Roma İmparatorluğu dönemindeki Ay tutulmalarının tam olarak ne zaman ortaya çıktığını hesaplamak gerekiyordu.

Ya da Paskalya'nın güya M.S. IV. yüzyıl olan yanlış tarihinin “teorik olarak” biraz daha erken, yani XVI-XVII. yüzyıllarda hesaplanmış olan Ekümenik Konsey'in olduğu yılın hangi gününe denk düştüğünü hesaplamak gerekiyordu.

İşte, bunlar gibi “astronomik hesaplamalar” daha sonra eski vakayinamelerin düzeltilmiş olan nihai versiyonlarına yazılmıştı. Bütün bunlar muhtemelen XVI-XVII. ve hatta XVIII. yüzyıllarda meydana gelmişti. Bu çok büyük bir çalışmaydı. Orta Çağ tarihçileri tarafından yapılmış olan kronoloji doğru olsaydı bu çalışma faydalı olurdu. Ancak bu kronolojinin yanlış olduğu ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla, Orta Çağ astronomları gezegenlerin (güya I. Justinianos'un yaşadığı) M.S. VI. yüzyıldaki konumunu hesaplayıp sonra da vakayinameye “I. Justinianos'un tahta çıktığı günde gezegenler bu ve şu takımyıldızlarında bulunuyordu” gibi sözleri yazarak tarihçilerin yanlışlıklarını daha da ağırlaştırmışlardı. Sonuçta vakayinamelere yanlış kronolojik ve astronomik bir “iskelet” verilmişti. Bu iskelet muhtemelen, sadece denetlenip düzeltilmiş olan vakayinamelerde güya gerçek “eski astronomik gözlemler” olarak gösterilen sonraki Orta Çağ hesaplamalarının sonucuydu.

Sonra ise kısmen yanlış olan, kısmen tahrif edilmiş olan bu belgeler katılaştıktan sonra otoritenin tozu ile kaplanıp bu şekilde bize ulaşmıştır. Çağdaşlarımız, tarihçiler, astronomlar Eski Çağ vakayinamelerini okuyor ve orada “astronomik belgeleri” memnuniyetle buluyorlar. Bunlar çağdaş astronomiye dayanarak güya “gözlemlenmiş olan”, gerçekte ise teorik bakımdan XVI-XVIII. yüzyıllarda hesaplanmış olan tutulmaları ve burçları tarihlemektedir. Sonra ise elde ettikleri sonuçların Skaliger kronolojisiyle bazen de uyduğunu memnunlukla anlamışlardı. Bununla güya Skaliger tarihini desteklemekteler. BİR KISIR DÖNGÜ ORTAYA ÇIKIYOR.

Tabii ki, bazen modern astronomiye aykırılıklar meydana geliyor. Bu aykırılıkların, XVI-XVIII. yüzyılların (geçmişe yönelik) astronomik hesaplama yöntemleri bugünkü yöntemlerden bariz bir şekilde daha kötü olduğu ve yetkin olmadığı için oluşması mümkündür. Çağdaş astronomi tarihçileri böyle bir aykırılığı ortaya çıkarıp “Eski Çağ gözlemcisi”ni hoşgörü ile düzeltiyor. Sonuçta Skaliger kronolojisinin doğru olduğu yönündeki daha büyük bir yanılsama ortaya çıkmaktadır.

Çağdaş astronomik hesaplamaların sonuçları Skaliger kronolojisine kökünden aykırıysa ne yapmalı? Bu durumda çağdaş tarihçiler “Eski Çağ gözlemcilerinin cahilliklerinden” bahsetmeye başlıyorlar.

Sonuçlarımız gösteriyor ki, ORTA ÇAĞ KRONOLOJİSİNE ANCAK XVII. YÜZYILDAN İTİBAREN GÜVENİLEBİLİR. Yazılı kaynaklarda tarif edilen tutulma ve burçların kesin bağımsız tarihlenmesine yönelik daha büyük bir çalışma yapılması gerekiyor. Hesaplarımızın gösterdiği gibi, kesin astronomik çözümler XI ila XVIII. yüzyıllar arasındaki aralıkta bulunmaktadır. Bkz. “Eski Çağ'da Yaşayanların Gök Takvimi”.

4.4. “Eski Çağ’da Yaşayanların” Hangi “Gözlemleri” Geç Orta Çağ Teorik Hesaplamalarının Sonucu Olabilirdi?

Şöyle bir görünüm ortadadır: Önce Skaliger-Petavius okuluna ait olan kronoloji uzmanları Eski Çağ ve Orta Çağ tarihinin yanlış kronolojisini ortaya çıkarıp XI-XVII. yüzyılların gerçek tarihini suni olarak geçmişe doğru uzatmışlardı.

Sonra ise XVI-XVIII. yüzyıllarda bu krokiye “bilimsel görünüş” kazandıracak hesaplama çalışması başlamıştı. Bu amaçla da astronomik hesaplamalar yapılmıştı. Bütün bunların adını koymamız gerekirse, tarihin kasıtlı olarak tahrifatı deriz.

“Eski takvimler kuramları” oluşturulmuştu. XVI-XVIII. yüzyıllarda yaşayan kronoloji uzmanları, insanların güya çok eski zamanlarda ve güya yüz hatta binyıllar arasında kullandığı Eski Çağ takvim sistemlerini yeniden kurmaya başlamışlardı! Teorik olarak takvimlerin “başlangıç noktaları” hesaplanmış, dünya kuruluşu, tufan gibi olayların tarihleri hesap edilmişti. Hesaplamaların sonuçları “kronoloji açısından düzen kurmak” için “Eski Çağ” vakayinamelerinin içine utanmadan yazılmıştı. Gerçekte ise sadece Skaliger-Petavius okulunun yanlışlıkları ya da bariz sahtekârlıkları kökleştirilmiştir. Orta Çağ’a ait olan gerçek olaylara bu olayları uzak geçmişe atan yanlış tarihler verilmişti. Bugün ise tarihçiler birçok kronoloji uzmanının ancak XVI-XVII. yüzyıllarda “takvim gözlemlerini” hesapladığının farkında olmadan, teorik olarak hesaplanmış olan bu “Eski Çağ” tarihlerini alıp bunların Skaliger tarihini doğruladığını düşünüyorlar. Kısır döngü ortadadır. “Dünyanın Yedi Harikası’na”, 2.bölüme bakınız.

Bazı burçların geçmişe doğru hesaplanabilmesi mümkündür. Geç Orta Çağ döneminde, gezegenlerin konumunun yaklaşık olarak hesaplanabilmesi artık mümkündür. Bundan sonra vakayinameler içlerine “Roma’nın kuruluşundan itibaren VIII. yüzyılda Jül Sezar’ın öldürüldüğü gün gezegenler burada ya da şuradaydı.” gibi cümlelerin yazıldığı özel düzeltmelere uğradı. Üstelik gezegenlerin konumu tam M.Ö. I. yüzyıl için hesaplanmıştı, çünkü XVI-XVII. yüzyılda yaşamış olan astronomlar Skaliger-Petavius’a yanlışlıkla güvenerek Sezar’ın M.Ö. I. yüzyılda yaşadığını zannediyorlardı. Bugünlerde tarihçiler bunun gibi “astronomik gözlemleri” gerçek sayıp onları Skaliger kronolojisinin doğruluğunun kanıtı olarak sunmayı tercih ediyorlar. Kısır döngü ortadadır.

Bazı Ay tutulmalarının geçmişe doğru hesaplanabilmesi mümkündür. Hesaplamaları çok daha zor olan Güneş tutulmalarından farklı olarak Ay tutulmaları çok basit bir şekilde hesaplanmaktadır. Bunu XVI-XVII. yüzyıllar döneminde artık başarıyla yapıyorlardı. Astronomlar Güneş tutulmalarının geçmişe doğru hesaplanmasını da XVIII. yüzyıl bir tarafa, XVII. yüzyılda öğrenmişti. “Hesaplanmış olan” Güneş ve Ay tutulmaları “astronomik gözlemler” olarak Skaliger-Petavius yanlış kronolojisinin sayfalarına yaklaşık olarak aşağıdaki şekilde yazılabiliyordu: “Şu ya da bu imparatorun öldüğü gün tutulma ortaya çıkmıştı.” Süreç herhalde şu şekilde işliyordu: Astronom mesela II. yüzyılın başlangıcında şu ya da bu tutulmanın ortaya çıktığını hesaplayıp “Petavius’un ders kitabını” alarak, hesapladığı tutulmanın hangi imparatorun yönetimi dönemine düştüğüne bakıyordu. Mesela, Skaliger kronolojisine göre o yılda bir hükümdarın öldüğü ortaya çıkmış olabilirdi. O zaman, düzeltilmekte olan eski versiyona, büyük bir ihtimalle, “Öldüğü zaman ay kapanmış (ya da güneş kapanmış)” gibi sözler yazıyordu. Çağdaş astronom Robert Newton ünlü “Klaudyos Batlamyus’un Cinayeti” kitabında, sonradan geçmişteki bir tarihi alarak “Eski Çağ gözlemleri” olduğu ilan edilmiş Orta Çağ hesaplamalarının örneklerini vermişti [614].

Bazı kuyruklu yıldızların ortaya çıkışının geçmiş zamana doğru hesaplanması mümkün olabilirdi. Kuyruklu yıldızların güvenilir ve saptanmış olan ortaya çıkışlarına dayanarak Tycho Brage ve Kepler’den başlayarak, yeniden ortaya çıkma sürelerinin yaklaşık hesaplamaları artık bilinmekteydi. Mesela Halley Kuyruklu yıldızı için. Sonra ise, bulunmuş

olan süre geriye doğru uzatılarak kuyruklu yıldızların geçmişteki ortaya çıkışlarının varsayımsal tarihleri elde ediliyordu. Daha sonra, “Petavius’un ders kitabını” alıp bu “hesaplanmış olan kuyruklu yıldızların” hangi imparatorların yönetim dönemlerine denk düştüğüne bakıp, düzeltilmekte olan vakayinamelere “şu ya da bu imparator yönetimde bulunurken, şu ya da bu yılda gökte kuyruklu yıldız ortaya çıkmıştı” gibi sözler yazıyorlardı.

Bugün ise bizi, Eski Çağ astronomlarının “Halley Kuyruklu Yıldızı”nın gökteki bu “ortaya çıkışlarını” gerçekten gözlemlediklerine, üstelik bu gözlemlerin güya Skaliger-Petavius’un ders kitabını doğruladığına inandırmaya çalışıyorlar. Halley Kuyruklu Yıldızı dâhil olmak üzere kuyruklu yıldız tarihlemeleri hakkındaki ayrıntılar için “İmparatorluk” kitabımızın 5. bölümüne bakınız.

XIX-XX. yüzyıllarda bazen meslekten astronomlar bile, orijinal gözlem malzemesi ile çalıştıklarını düşündükleri için, bu sahte “Eski Çağ gözlemlerine” göre, Halley Kuyruklu Yıldızı’nın yörüngesini daha kesin ve açık olarak belirleyecek kuramları ihtiyatsızca oluşturmaya başlamışlardı. Ancak böyle “restorasyonlarda”, hareket denklemindeki bazı değerlerin deneysel gözlemlerden alınması gerektiği için kuyruklu yıldızın yörüngesi konusundaki matematiksel kuramın kendisi bile çarpıtılmış olur. Gözlemler yanlış ya da düpedüz sahteyse, sabit değerler gerçekte olması gerektiği gibi olmaz.

Böylece bunun gibi, daha sonra kurnaz şekilde “gerçek astronomik gözlemler” olarak satılan geç Orta Çağ kronoloji hesaplamalarının bilim tarihi için ne kadar ciddi sonuçlar doğurduğu görülebilir.

Burada sunulmuş olan düşünceler ilk önce yazılı kaynaklar için kullanılmaktadır. Kalem ucunu alıp vakayinamenin bir sayfasına “Eski Çağ gözlemini” yazmak hiç zor değildi ki.

Bunun gibi şüpheler burada aşırı derecede dikkatli olmak gerektiği halde, güvenilir arkeolojik buluntular ya da anıtsal Eski Çağ mimarlığı konusunda daha az aktif şekilde uyanıyor. Ancak herhalde burcun, eski tapınağın tavanında ya da eski mezarda, tabutun üzerinde alçak kabartma şeklinde tasvir edilmesi, elimizde Skaliger-Petavius kronojisine dayanan daha sonraki hesaplamaların sonucunun değil, gerçek astronomik Orta Çağ gözleminin sonucunun olduğunu düşünmemize yol açar.

5. BAZI MISIR ZODYAKLARINI KISACA ANLATALIM

Bu kısımda, “Eski Çağ’da Yaşayanların Gök Takvimi” kitabı kapsamındaki çalışmamızın sonuçlarını kısaca tarif edelim.

5.1. Genel Notlar

Eski horoskoplar kronoloji için değerlidir. Bir horoskop çağdaş astronomik teoriye dayanarak tarihlenebilir. Horoskopların birkaç astronomik çözümünün olması mümkündür ama çoğunlukla tarihsel zaman aralığı dâhilinde sadece bir çözüm olur. Bu örnekte horoskopun kesin tarihi belirleniyor.

İ. Skaliger ve XVI–XVIII. yüzyıllardaki kronoloji uzmanları astronominin eski belgelerin tarihlenmesi için kullanılması fikrini artık tanıyorlardı. Bunun için tarihi tahrif edenler bu fikri kullanabiliyordu (ve kullanıyorlardı). Zaten yazılı kaynaklar, anladığımız gibi, XVII-XVIII. yüzyıllarda düzeltildiği için, onların içerdikleri astronomik bilgiler tahrif edilebilirdi. Özellikle bu, örneğin kronolojilerde yazılan horoskoplar konusunda olduğu gibi çok zaman ve güç gerektirmezse. XVI–XVII. yüzyıllarda astronomlar gezegenlerin dolanım dönemlerini artık iyi biliyor ve uzak geçmiş dâhil olmak üzere önceden verilmiş olan her tarih için horoskoplar hesaplayabiliyorlardı.

Bu yüzden, XVI–XVIII. yüzyıllarda “Eski” Çağ’ın tahrif edilebilmesinin mümkün olması için sadece düşük ihtimalle hesaplanabilen horoskoplara dayanmanın bir anlamı var. Bu açıdan, eski tapınağın tavanının üzerinde oyulan horoskop bir “eski” elyazmasında yer alan bir horoskoptan daha güvenlidir. Böyle detaylı bir barelyef resmini taşa oymak oldukça zor iş. Bir de tapınağın kurulması topluluk için önemli, çok sayıda insanın katıldığı bir iştir. Fakat bir kâğıda gezegenlerin bir “eski tarihte” hangi burçta bulduklarını yazmak zor değildir. Bu, çalışma odasında yapılabilecek bir faaliyettir. Tahrifçilerin uğraştıkları o idi. Horoskopu bir elyazmasının sayfasında düzeltmek kolay bir işken tapınağın tavanının üzerindeki horoskopu yeniden yapmak bambaşka bir şeydir. Birincisini yapmak kolayken ikincisi ise zor ya da imkânsızdır.

Dolayısıyla, bağımsız tarihleme açısından yazılı kaynaklardaki horoskoplara özel olarak ilgi çekici değildir. Bu durum özellikle O. Neugebauer ve H.B. Van Hoesen’in yazdığı ünlü “Greek Horoscopes” kitabında [1290] toplanan eski Yunan horoskoplara ile ilgilidir.

5.2. Dendera’daki Zodyaklar

Mısır’da Dendera’daki tapınakta günümüzde Yuvarlak ve Uzun Zodyaklar denen tasvirler bulundu. XIX–XX. yüzyıllarda yaşayan astronomların Zodyakların üzerinde tasvir edilmiş olan horoskoplara için “eski zamanlara” ait olabilecek uygun çözüm bulma teşebbüsleri başarısız oldu. Laplace, Letronne, Bio, Helm gibi ünlü bilim adamları bunu başaramadılar. Sonuçta astronomik çözüm aramaktan vazgeçtiler. Günümüzde Skaliger kronolojisinde tapınağın kendisi ve ondaki horoskoplara M.Ö. 30 yılı ve M.S. 14–37 yıllarıyla tarihlenmektedir [1453], numara 4, s.64. Bununla birlikte, bu tarihler eleştirilene dayanmamaktadır. Yine de kesin astronomik çözümlerin olduğu ortaya çıkmıştır. Bkz. “Eski Çağ’da Yaşayanların Gök Takvimi”.

Dendera, Mısır’da, Teb şehrinin hemen kuzeyinde, Nil kıyısında bir kasabadır. Yanında muhteşem tapınağın kalıntıları ile eski Tenteris şehrinin kalıntıları var. Napolyon’un XVIII. yüzyılın sonunda Mısır’a yaptığı sefer sırasında Fransız ressamları tarafından yaratılan eşsiz eski resimlerin bazılarını verelim. Ressamlar Napolyon’un Mısır’ı şiddetli savaşlar sonucu fetheden savaş birliklerinin ardından gittiler. Bu değerli resimler paha biçilmez delillerdir. Çünkü bu belgeler Mısır anıtlarının XVIII. yüzyılın sonundaki halini göstermektedir. Yani, tam olarak Napolyon’un orduları ve topçusunun şiddetli savaşlar ile bu yerlerden geçtikleri sırada. Bu, XVIII. yüzyılın sonu–XIX. yüzyılın başındaki Mısır’ın “fotoğraflarıdır”. Tabii ki, önümüzdekiler gerçek fotoğraflar değil ama Napolyon’un ressamlarının gördüklerini çok dikkatli bir şekilde tasvir etmiş olduklarından şüphe duymuyoruz.

Res.2.11’de, arkasında Dendera tapınağının ana, kuzey girişinin manzarası bulunan yarı yıkılmış haldeki takı görüyoruz. Bütün binalar neredeyse tamamen yıkılmış. Karşılaştırma için res. 2.12’de tapınağın Napolyon’un ressamları tarafından yapılan “restorasyonu” gösterilmiştir. Burada tapınağın yıkılmadan önce nasıl görüldüğüne dair tasavvurları görüyoruz.

Res.2.13 ve res.2.14’de Büyük Dendera Tapınağı’nın arkasındaki manzara gösterilmiştir. Savaş daha ileriye taşınıp Napolyon’un geri birlikleri Dendera’ya girebildiğinde, Napolyon’un ressamları onu böyle görmüş olmalıdır. Açıktır ki, tapınağın yaşadığı bu yıkımın çoğunun nedeni “herşeye kâdir zaman” değildi. Burada gerçek bir katliam resmedilmiş. Olasılıkla, yapılar toplardan zarar görmüşler ya da istihkâmcılar onları barutla patlamaya çalışmışlar.

Res.2.15, res.2.16 ve res.2.17’de Dendera Tapınağı’nın çağdaş fotoğrafları gösterilmiştir. Tapınağın etrafındaki çok güzel döşenmiş duvara dikkat ediniz, res.2.15. Tapınağın önünde duran yapıların birisinde, temeli sağlamlaştırmak için yapılmış olan boğa

şeklindeki özel dayanaklar açıkça görülebiliyor. Yapı yıkılmıştır, res.2.16. Taş duvarın kalitesi ve esaslı mühendislik çözümleri tapınağın “eski” inşaatçıların yüksek seviyesini işaret etmektedir. Res. 2.17’de, Dendera Tapınağı’nın kuşbakışı görünümü gösterilmiştir. Onun çevresi, özellikle tapınak etrafındaki yapıların kalıntıları ile büyük alanı kucaklayan yüksek duvar görünüyor. Bütün kompleksin Hristiyan manastırı olarak inşa edildiği duygusu ortaya çıkıyor. Belki, oldukça yakın zamana ait bir manastır.

Büyük Dendera Tapınağı’nın tavanının üzerinde Yuvarlak ve Uzun Zodyaklar denilen heykel kompozisyonları korunmuştur. Yuvarlak ve Uzun Zodyaklar taş baryef tasvirleridir. Yuvarlak Zodyak’ın ölçüsü yaklaşık 2,5X2,5 metredir [1177], k.1, s.121. Res. 2.18’de Yuvarlak Zodyak’ın Napolyon’un ressamlarının yaptıkları çizimi verilmiştir. Mısır’da Napolyon’un ordusuna eşlik eden arkeologlar ve ressamların yaptıkları “Mısır’ın Açıklaması” [1100] adlı temel çalışmada yayımlanmıştır. Çalışma “Publié sous les Ordes de Napoléon de Bonaparte” kitabının adında açıkça ifade edildiği gibi Napolyon’un doğrudan emri üzerine yayımlanmıştır. Res.2.18a’da Yuvarlak Zodyak’ın bugün korunduğu Louvre Müzesi’nde 2006 yılında çekilen fotoğrafı gösterilmiştir. Res.2.18b ve 2.18c’de Yuvarlak Zodyak’ın parçaları gösterilmiştir.

Yuvarlak ve Uzun Zodyakların ikisinin üzerinde Zodyak’ın burcunda bulunan gezegenler çeşitli insan figürleri biçiminde tasvir edilmiştir. Böylece, önümüzde astronomiye göre tarihlenebilen iki horoskop vardır.

Bu eşsiz olay, yani horoskopların eski tapınakta olması gökbilimciler arasında büyük ilgi uyandırmıştır. Ancak belirttiğimiz gibi, araştırmalar gezegenlerin Dendera Zodyaklarında tasvir edilen dizilişi derin geçmişten M.S. III. yüzyıla kadar gökte oluşturmadıklarını gösterdi. Bundan sonra, astronomlar baryeflerin gerçek gök olaylarıyla ilgisi olmayan bir saf fanteziyi tasvir ettiğini açıkladılar. Bunun üzerine, Zodyakların astronomiye göre tarihlenmesi çabaları sona erdi. Astronomlardan hiçbiri Mısır’ın Skaliger kronolojisinin kusursuzluğundan şüphelenmeden, M.S. III. yüzyıldan sonraki dönem için hesaplamalara devam etmedi.

Yuvarlak Zodyak’ın daha detaylı deşifresi girişimlerine uzun zaman önce (Brugsch, Morozov, Turaev) başlandı. Zodyak burçları mükemmel şekilde tasvir edilmiştir. Ayrıca, Bayer’in astronomi haritalarında ve XVIII–XIX. yüzyıllardaki astronomi tezlerinde bile gösterilenlerden sadece biraz farklılardır. Fakat gezegenlerin özdeşleştirilmesi o kadar kolay bir iş değildi.

N. Morozov Yuvarlak Zodyak’ın kısmi deşifresini önerdi [544], k.6, ve onu tarihllemeye çalıştı. Morozov’un fikri basit ama devrimcidir. Gezegenlerin uygun kombinasyonu III. yüzyıldan önce olmamışsa, bize daha yakın dönemlere ait hesaplamalara devam etmek lazım. Morozov M.S. III. yüzyıldan M.S. XIII. yüzyıla kadar hesaplamalar yaptı [544], k.6, s.662, 667. Kendi deşifresi için sadece bir astronomik çözüm buldu, M.S. 15 Mart 568 tarihini.

1992 yılında Yuvarlak Zodyak’ın tarihlenmesi konusunda yeni bir girişim Moskovalı fizikçiler N. Kellin ve D. Denisenko tarafından yapıldı [376]. Bkz. [YÖN2]:1 ve [YÖN1]:6, s.315-329. Bunlar M.S. 22 Mart (eski takvim) 1422 tarihini verdiler.

1999 yılında yeni bir kısmi deşifreleme ve Yuvarlak Zodyak’ın tarihlenmesi bambaşka fikirler esasında T. Fomenko tarafından yapıldı [YÖN3]:3. Onun sonucu 15 Mart 568 tarihi ya da 22 Mart 1422 tarihiydi [YÖN3]:3.

2001 yılında G. Nosovskiy ve A. Fomenko tarafından formüle edilen nihai çözüm aşağıda verilmiştir.

Yuvarlak ve Uzun Zodyakların günümüzde kabul edilen astronomik semboller ile özdeşleştirilmesinde, [YÖN1]:6 kitabında şu yöntem kullanılmıştır. Dendera Zodyaklarının üzerindeki figürler burçların ve gezegenlerin bugün Orta Çağ’daki yıldız atlasları sayesinde bilinen tasvirleriyle karşılaştırıldılar. Bu Dendera Zodyaklarının ikisinde de hemen hemen aynı sembollerin kullanılmış olduğu ortaya çıktı.

Gezegenler Dendera Zodyaklarında sopalı yolcular olan insan figürleri olarak tasvir edilmiştir. Bazı Avrupa astronomi kitaplarında gezegenler hemen hemen aynı şekilde tasvir edilmiştir. Res.2.19’da Fransız astroloji elyazmasındaki zodyak gösterilmiştir [1046]. Gezegenler gökyüzünde hareket eden yolcular olarak gösterilmiştir. Örneğin, Mars kalkaniyla ve havaya kalkmış elindeki kılıcıyla yürüyen savaşçıdır, res.2.20. Figürün yanında Mars yazısı var. Daha önce gezegenlerin sayısının yedi olduğu düşünülürdü, res.2.20a. Güneş’in ve Ay’ın gezegen olduğu kabul edilirdi.

Bazı durumlarda tasvirlerin gezegenlerle özdeşleştirilmesi zorluk yaratmamaktadır. Örneğin, Jüpiter gezegeninin Orta Çağ tasvirleri, çoğunlukla, Jüpiter’in şimşek tanrısı olduğu durumu kaydediyordu. Roma mitolojisindeki baş tanrıdır. Jüpiter’in sembolü kraliyet tacıdır. Jüpiter gezegeninin tasvirlerinin birini res.2.21’de gösteriyoruz. Elinde şimşek, kafasının üstünde bir tac, şimşegün yanında ise Jüpiter’in işareti vardır. Jüpiter’in benzer diğer bir tasviri için res.2.22’ye bakınız.

Satürn gezegeninin Orta Çağ tasvirleri Satürn’ü çoğunlukla ölüm tanrısı şeklinde (Roma mitolojisinde) gösteriyordu. Satürn’ün standart astroloji resmi elinde ölüm tırpanı olan adamdır [543], s.181, 241, 157. Satürn’ün Orta Çağ astronomi işareti orak ve tırpanıdır. Leopold’un güya 1489 yılındaki ünlü kitabında [1247] orak ve yanında Satürn yazısı tasvir edilmiştir, res.2.23. Tesnierio’nun 1562 yılındaki kitabında, tırpanlı Satürn gezegeni bir bebek yiyor [1440]. Ayrıca, tırpan veya orak bazen Satürn’ün başının üstünde tasvir ediliyor ve Osmanlı hilalini ya da boynuzları açıkça anımsatıyor, res.2.24. Belki Orta Çağ Batı Avrupa’sının bazı ülkelerinde Osmanlılara=Atamanlara gösterilen korku-saygı Osmanlı hilalinin bir cezalandırma sembolü olarak kavranmış olmasına sebep olmuş olabilir.

Mısır tanrısı Anubis’in Romalı Satürn ile özdeşleştirilmesi, mesela ejiptolog G. Brughsh’un [99] ve dinler araştırmacısı C. Frezer’in [918], [919] çalışmalarında tarif edilmiştir. Mısırlı Anubis’i, ölüm tanrısını genellikle uzun, keskin, hafifçe kavisli çakal kulakları ile tasvir ediyorlardı, res.2.25, res.2.26. Osmanlı hilalinin bazen uzun sivri çakal kulakları ile karşılaştırılmış olması mümkündür. Tesnierio’nun kitabında [1440], Satürn’ün arabasını ölüm canavarı olan griffin ve asp sürüklüyor.

İşte, örneğin Satürn gezegeni Yuvarlak Zodyak’ta şöyle tasvir ediliyor: Başak burcunun arkasında ve altında kafalarında hilaller olan iki erkek figürü görüyoruz. Biri sopalı, ikincisi ise büyük tırpanlı. Yuvarlak Zodyak’ta burçlar dâhil olmak üzere hiçbir başka figürün elinde ölümcül tırpan yoktur.

Virgo (Başak) takımıyıldızı, burada, Orta Çağ’daki astronomik haritalarda olduğu gibi tasvir edilmiştir, elinde başak olan kadın olarak, res.2.27. Hatırlatalım ki bu burçta ünlü Buğday Başağı = Spica yıldızı var.

Satürn figüründe çakalın başı bulunmaktadır. Anubis’in, insanları yeraltı krallığına geçiren ölümler tanrısının birçok Mısır tasviri bilinir, res.2.28, res.2.29, res.2.30, res.2.31. Bu arada, tabii ki, res.2.30 ve res.2.31’deki “eski” Mısır tasvirleri Hristiyanlıkta iyi bilinen kıyamet gününü betimliyorlar. Kıyamet günü Hristiyan sanatının popüler temalarından biridir. Tahtta oturan ve yargılamayı tayin eden İsa’yı görüyoruz. Önünde bir kâtip, ölümler amellerinin sayıldığı bir liste veya Kaderler Kitabı’nı okuyor. Bu anda Anubis iyi ve kötü amelleri tartıyor ve buna göre insanın Cennete mi yoksa Cehenneme mi gönderileceğine karar veriliyor. Bu Hristiyan Mahşeri’nin açık bir örneğidir. Zaten bütün bu “eski” Mısır tasvirleri Hristiyanlık döneminde yapılmıştır. Yani, Yeni Kronoloji’ye göre en erken XII. yüzyılda.

Dahası, Venüs gezegeninin Orta Çağ tasvirleri Venüs’ün Ay ve Güneş hariç olmak üzere gezegenler arasında tek dişi olduğunu vurgulamıştır. Astronomik haritalarda Venüs hemen hemen her zaman kadın olarak tasvir edilir. Venüs gezegeninin Orta Çağ sembolleri res.2.32 ve res.2.33’te gösterilmiştir. İlk resim Fransız astronomik elyazmasının bir parçasındandır, res.2.19. Res.2.33’de “Venüs gezegeni”nin minyatürü gösterilmiştir. Burada

da Venüs bir kadın olarak gösterilmiş, bir de başının üzerine ismi yazılmıştır, res.2.34. Hatırlatalım ki, Venüs de Merkür gibi Güneş'ten uzaklaşmaz.

Güneş'in Orta Çağ kitaplarındaki astronomik işareti merkezinde bir nokta olan büyük bir kurstur. Örneğin, Tesnierio'nun [1440], res.2.35 ve Albumazar'ın [1004] Orta Çağ kitaplarına bakınız. Ay'ın olağan astronomik işareti dar bir hilaldir, res.2.36.

“Eski” Mısırlılar Güneş'i ve Ay'ı nasıl tasvir ettiler? Yuvarlak Zodyak'ta Balık burcunun tam üzerinde içinde göz tasvir edilen kurs betimleniyor. Koç burcunda en parlak yıldız “Göz” denir, zaten içinde göz olan kurs Güneş'in ve Ay'ın Koç burcunda bulunmasını vurgulayabiliyordu. Benzer Mısır sembolleri için res.2.37, res.2.38, ve res.2.39'a bakınız.

“Gözlü kursu” Ay veya Güneş ile özdeşleştirmemiz Skaliger ejiptologlarının önerdikleri ile tesadüf etmektedir. Onlara göre, Osiris tanrısının adı iki parçadan ibaretti, yani Osiris–Ay, bununla birlikte onun sembollerinden biri “horoz kursu” idi [1062], s.22, 68, 69. Bkz. res.2.40 ve res.2.41. Ancak, aynı zamanda Osiris Güneş'in bir sembolü olarak da sayılıyordu. Güneş ve Ay'ın bazen birbirinin yerini alabildiği olgular res. 2.42'de betimlenen eski minyatürde iyi bir şekilde gösterilmektedir. Yorumcular kaydediyorlar: “Güneş ile Ay arasındaki mücadele... Ama kalkanlar üzerindeki amblemler her katılımcının düşmanın bir parçasını kendisinde tuttuğunu göstermektedir” [643:2], s.202.

Mısır Zodyakı'ndaki şu ya da bu kursun tasviri Ay veya Güneş ile sadece tüm olası seçenekler ve astronomik hesaplamalar incelendikten sonra özdeşleştirilebilir. “Eski Çağlarda Yaşayanların Gök Takvimi” kitabında bunu da yapıyoruz.

Merkür gezegeninin Orta Çağ tasvirleri Merkür-Hermes ve onun Janus çiftinin ticaret tanrıları ve anlaşmalar patronları olarak kabul edildiklerine dayanıyordu. Janus “eski” iki yüzlü Roma tanrısıdır [533], k. 2, s.684. Farklı yönleri bakan iki yüzü var, res. 2.43 ve res.2.44. Merkür gezegeni her zaman Güneş'in yanındadır ve asla ondan çok uzağa gitmemektedir. Tesnierio'nun kitabında [1440], Merkür'ün elinde üç dişli mızrağa benzeyen meşhur çubuğunu görüyoruz, bkz. res. 2.45. Merkür'ün güya XVI. yüzyıldaki başka bir tasviri için res.2.46'ya bakınız.

Bizim kesinlikle tespit edilmiş gerçek astronomik gözlem ile Mısır zodyaklarında karşılaştığımızı düşünmemek gerekir. Orta Çağ'da şu ya da bu unutulmaz tarih, görünüşe göre, bazen burç tasvirleri şeklinde, yani “gök takviminin” tarihleri şeklinde yazılıyordu. Örneğin, XVI–XVIII. yüzyıllarda, eski bir olay şerefine yıldönümü tapınağı kurulup eski astronomik kayıtlar tamamen kullanılabilirdi. Örneğin, gereken “eski” tarih için gezegenlerin burca göre bulunmasını geriye, yani geçmişe doğru hesaplamak ve daha sonra tapınağın tavanında tarihi tasvir etmek gibi.

Şimdi, Uzun Dendera Zodyak'ının horoskobunun tarihlerini konuşalım. N. Morozov kendi kısmi deşifresine dayanarak bir çözüm önerdi: M.S. 6 Nisan 540 tarihi [544], k.6. N. Kellin ve D. Denisenko analizi derinleştirip başka bir çözüm önerdiler: 14 Nisan 1394 tarihi. Uzun Zodyak'ın T. Fomenko'nun yaptığı daha detaylı ama aynı zamanda kısmi deşifresi ve tarihlemesi şu sonucu verdi: 7-8 Nisan 1727 tarihi [YÖN3]:3.

G. Nosovskiy ve A. Fomenko'nun 2001 yılında ulaştıkları nihai yanıt aşağıda belirtilecektir.

5.3. Brugsch'un Ve Flinders Petrie'nin Horoskoplari

1857 yılında ünlü ejiptolog Henri Brugsch Mısır'da iyi korunmuş bir “eski” ahşap Mısır tabutunu keşfetti, res.2.47. Tabutun içinde bir “eski” Mısır mummyası vardı [1054]. Tabutun iç kapağında burçlarda bulunan gezegenlerle yıldızlı gök, yani horoskop tasvir edilmişti. Ayrıntılara “Eski Çağ'da Yaşayanların Gök Takvimi” kitabından ulaşılabilir.

Tüm ritüeli ve özellikle demotik yazı biçimi Skaliger kronoloji uzmanlarının fikirlerine göre, şüphesiz, buluntunun çok eski olduğuna işaret etmektedir. Brugsch'un kendisi

onu en erken M.S. I. yüzyıl ile tarihlenmiştir [1054]. Demotik yazılar bazı burçların figürlerinin yanında bulunmaktadır ve burçlarda bulunan gezegenlerden bahsetmektedir.

Demotik mektubun (1802 yılında Şampolyon'un hieroglif mektubunu deşifre ettiği 20 yıl önce Akerbled tarafından ilk defa deşifre edildi) tahmin edilen eskiliğinden büyülenen tüm burç araştırmacıları anıtı M.S. dönemin başlangıcı ile tarihdiler. Sonra, astronomlar tasvir edilen burcu Mısır'ın Skaliger kronolojisine uyan çağla özdeşleştirmek çabalarına başladılar. Boşuna! Dendera Zodyakları'nda olduğu gibi, eski yıldızlı gök Eski Çağ'dan M.S. I. yüzyıla kadar hiçbir zaman lahitin kapağında tasvir edildiği gibi olmadı.

Astronom M. Vilyev zaman ekseninde başka astronomlardan daha ileri gitti. Ama o da başarısız oldu, çünkü M.S. I. yüzyıldan daha yukarıya gitmedi. İlginçtir ki, Morozov'un ısrarlı tekliflerine rağmen, Vilyev Orta Çağ dönemini inceleyerek Skaliger kronolojisine aykırı olan hesaplamalara devam etmeyi kategorik biçimde reddetti. Vilyev Skaliger kronolojisinden şüphe etmedi [544], c.6. O zaman N. Morozov hesaplamayı ve deşifreyi kendisi yapmaya karar verdi ve zaman ekseninin yukarısına doğru ilerlemeye başladı [544], c.6, s.694 - 728. N. Morozov, Brugsch'un Zodyak'ı için yapılan kendi kısmi deşifresine dayanarak astronomik bir çözüm keşfetti: 17 Kasım 1682 tarihi.

G. Nosovskiy ve A. Fomenko'nun 2001 yılında ulaştıkları nihai sonuç aşağıda belirtilecektir.

1901 yılında ünlü ejiptolog V.M. Flinders Petrie, Yukarı Mısır'da Sohag yakınlarında "eski" Mısır mezarı olarak kullanılan yapay bir mağara keşfetti. Duvarları eski resim ve yazılarla boyanmıştı ve tavanda iki renkli burç vardı. Ayrıntılar için "Eski Çağ'da Yaşayanların Gök Takvimi" kitabına bakınız.

1919 yılında akademisyen B. Turaev, N. Morozov'a horoskoplara astronomiye göre tarihlenmesini önerdi. Onların ilk analizleri ve deşifreleri İngiltere'de E. Knobel tarafından zaten yapılmıştı [1224]. E. Knobel ise horoskoplara ilk tarihlenmesini yapıp M.S. 20 Mayıs 52 ve M.S. 20 Ocak 59 tarihlerini elde etti.

Ancak, E. Knobel Merkür'ün ikinci horoskoptaki pozisyonunun kendisini büyük şüpheye düşürdüğünü kaydetti. Sunulan çözümün uygunluğu bin şahit isterdi. Ve ilk horoskop hakkında, gezegenlerin pozisyonlarının gerçekte ressam astronom tarafından gözlenmediği, aksine hesaplandığı hipotezini büsbütün ileri sürdü. Bahis konusu, M.S. 20 Ocak 59 tarihinde gezegenlerin tasvirde işaret edilen pozisyonlardan oldukça uzak bulunmalarıdır [1224]. E. Knobel, Merkür'den başka Venüs'ün birinci horoskoptaki pozisyonu hakkında da şüpheye düştü.

Bu nedenle, E. Knobel ejiptologların bu buluntuyu önsel tayin ettikleri "eski zamandaki" birkaç varyantı daha gözden geçirdi. Fakat E. Knobel'in astronomik çözümü iyileştirmek yönündeki bütün çabaları başarısızlığa uğradı. Tüm diğer varyantların daha kötü olduğu ortaya çıkmıştı.

Dahası, E. Knobel'in hesaplamalarının M. Vasilyev tarafından kontrol edilmesi sırasında Knobel'in hem Mars hem de Satürn için önemli çarpıtmalara başvurduğu ortaya çıktı. Bu durum E. Knobel'in iki tarihini hep şüpheli kıldı: M.S. 52 yılı ve M.S. 59 yılı.

Sonra M. Vilev yeni hesaplamalar yapmaya teşebbüs edip bir çözüm önerdi: M.S. 186 yılı ve M.S. 179 yılı. Ancak, kısa bir süre sonra açıklandığı gibi, M. Vilev'in bu çözümü tarihçilerin "eski" Mısır için ayırdıkları önsel tarihî aralığa tüm yollarla koymak yönündeki şursuz (veya şuurlu) isteği kendisini gayrimeşru çarpıtmalara itti. [544]'de, c.6, s.733-736, çözümün tüm eksiklikleri kaydedildi. İşte Skaliger kronolojisini ne olursa olsun kurtarmak arzusu neye yol açıyor.

Sonra M. Vilyev M.S. 349 ve M.S. 355 tarihlerinin daha iyi uyacağını farzetti. Ama detaylı yeni denetimlerden sonra bu çiftin daha da kötü olduğu ortaya çıktı.

N. Morozov işe başladı. Ama o da kesin bir astronomik çözüm bulamadı. Bu çok garip görünmeye başlıyordu. Tasvirin özelliği eski ressamın hayaller kurmadığını, ne tasvir ettiğini pekâlâ anladığını açıkça gösterdi.

Sonra Morozov horoskopun deşifresinde bir hata olduğu şüphesine düştü. O tasviri analiz etti ve başka bir deşifre önerdi. Horoskopun yeni (ama hala kısmi) incelemesinde bu sorunun astronomik bir çözümü bulunduğu ortaya çıktı. Üst horoskop için M.S. 6 Mayıs 1049 tarihi ve alt horoskop için M.S. 9 Şubat 1065 tarihi. Ama bu hatalıydı.

Şimdi, G. Nosovskiy ve A. Fomenko'nun 2001 yılında ulaştıkları nihai sonucu belirtebiliriz.

5.4. Mısır Zodyaklarının G. Nosovskiy Ve A. Fomenko'nun 2001 Yılında Çıkardıkları Tam Deşifresi Temelinde Hesaplanan Kesin Tarihleri

“Eski” Mısır Zodyaklarının önceki, öncelikle N. Morozov, N. Kellin, D. Denisenko ve T. Fomenko'nun yaptıkları deşifreleri kısmi idi, yani Zodyaklar üzerindeki tüm değil ama birçok tasvir astronomiye göre özdeşleştirilebildi. Karşılaştıkları zorluk anlaşılabilir, zira deşifrelerin varyantlarının devasa sayısını sıralamak gerekiyordu ve bunu elle yapmak imkânsızdı. Bizim tarafımızdan 2001 yılında elde edilen deşifre ilk defa tamdı, yani zodyaklar üzerindeki bütün muğlak yorumlanan sembollerin astronomik okumasının tüm olası varyantlarının ayrıntılı bilgisayar araştırması ile elde edildi. Bunun yanı sıra, ilk olarak zodyaklar üzerindeki tasvirleri göz önünde bulunduran ve ikinci olarak beklenmedik bir şekilde astronomik çözümün olmasına müsaade eden tek tam deşifre keşfedildi. Bu gerçekten çok önemli. Böyle tam ve üstelik tarihlenmesi mümkün olan bir deşifrenin varlığı kesinlikle meydana değildir. Ayrıca keşfedilmiş olan astronomik çözüm tek oldu. Bu anlamda bizim deşifremiz kesindir.

Bizim bilgisayarla keşfettiğimiz tam deşifreler aslında N. Morozov'un ve T. Fomenko'nun kısmi deşifrelerini içeriyor ama onlardan ayrıntılar bakımından farklıdır. Tashihler birçok seçenek arasındaki seçimin meydana geldiği zor durumlarda ortaya çıktılar. Bu, Güneş'in ve Ay'ın kolayca karıştırılan işaretleriyle ilgilidir. Bizim aldığımız belirlenmiş tarihlerin N. Morozov, N. Kellin, D. Denisenko ve T. Fomenko'nun önceki tarihlerinden farklı olmaları bununla açıklanmaktadır. Ama bütün doğru tarihlerin hâlâ Orta Çağ'a ait kalması önemlidir. Hiçbir kesin astronomik çözüm M.S. XI. yüzyıldan önceki döneme kadar uzanmadı.

İşte, “ eski” Mısır Zodyakları için, bilgisayarla hesaplanan tarihlerimiz şunlardır:

- 1) Yuvarlak Dendera Zodyak'ı: M.S. 20 Mart 1185 sabahı.
- 2) Uzun Dendera Zodyak'ı: M.S. 22-26 Nisan 1168 tarihi.
- 3) Büyük Esna Tapınağı'ndaki Zodyak: M.S. 31 Mart-3 Nisan 1394 tarihi.
- 4) Küçük Esna Tapınağı'ndaki Zodyak: M.S. 6-8 Mayıs 1404 tarihi.

Flinders Petrie'nin Athribis horoskopları:

- 5) Üst Zodyak: M.S. 15-16 Mayıs 1230 tarihi.
- 6) Alt Zodyak: M.S. 9-10 Şubat 1268 tarihi.
- 7) “Teb'teki renkli horoskop” (El Uksur): 5-8 Eylül 1182 tarihi.

G. Brugsch'un Teb horoskopu (üç horoskop burada)

- 8) Demotik horoskopu: M.S. 6 Kasım (eski takvim) 1861 tarihi.
- 9) “Sopasız horoskop”: M.S. 6-7 Ekim (eski takvim) 1841 tarihi.
- 10) “Teknelerdeki horoskop”: M.S. 15 Şubat (eski takvim) 1853 tarihi.

Bu kapsamlı ve zor araştırmamız “Eski Çağ’da Yaşayanların Gök Takvimi” kitabında ayrıntılı biçimde anlatılmıştır.

5.5. E. Golubtsova Ve Y. Zavenyagin’in Düşükleri Hatalar Hakkında

Mısır Zodyaklarının tarihlenmesi hakkındaki kısa anlatım burada bitirilebilirdi, E. Golubtsova ve Y. Zavenyagin’in Skaliger kronolojisinin savunucularının sıkça atıf yaptıkları makalesinin yayımı olmasaydı. Bahis konusu, “Bir Kez Daha Eski Çağ’daki Dünyanın Yeni Yöntemleri ve Kronolojisi Hakkında” makalesidir, Tarih Soruları, 1983, No.12, s.68-83 [179]. Makalenin yazarları Yuvarlak Zodyak’ın N. Morozov tarafından elde edilen tarihini çürütmeye çalıştılar. E. Golubtsova ve Y. Zavenyagin’in başarısız çabasını incelemek faydalıdır, çünkü makalede [179], bu problemin çözülmesi için bilgisayarın kullanıldığı ayrıca belirtiliyor. Bu da önerilen sonuçlara güya ilmi değer ve objektiflik görüntüsü veriyor.

E. Golubtsova ve Y. Zavenyagin “(Yuvarlak Zodyak üzerindeki beş figürden) hangisinin şu ya da bu gezegeni gösterdiği konusundaki belirsizlik zorluk yaratıyor” diye yazıyorlar. Bu yüzden, Zodyak’ta Satürn, Venüs, Merkür, Mars ve Jüpiter gibi gezegenlerin tasvir edildiğini kabul etmeyi öneriyorlar. Fakat yazarlar nedense Zodyak’ın “böyle okunması” lehine hiçbir delil sunmuyorlar [179]. Daha sonra, yukarıda açıklanan gezegenlerin Zodyak’ta artı eksi 20 derece kadar doğru lokalize edildiklerini önererek şu tabloyu veriyorlar:

Balık ile Kova arasındaki 1. figür derece.	0 artı-eksi 20 derece, yani (340 - 360 - 20)
Yengeç ile İkizler arasındaki 2. figür derece.	120 artı-eksi 20 derece, yani (100 - 140)
Başak ile Aslan arasındaki 3. figür derece.	180 artı-eksi 20 derece, yani (160 - 200)
Terazi ile Başak arasındaki 4. figür derece.	220 artı-eksi 20 derece, yani (200 - 240)
Oğlak ile Kova arasındaki 5. figür derece.	320 artı-eksi 20 derece, yani (300 - 340)

Yazarlar bu olası birleşmelerin M.S. 568 yılında gerçekleşmediğini (ki, bilgisayarda yapılan hesaplamalar gösterdi) açıklıyor ve bu sonucun, tabii ki, “Yuvarlak Zodyak’ın” her deşifresi için uygun olduğunu ekliyorlar [179]. Sonra şu çözümü öneriyorlar: M.S. 52 yılı.

Buradan, astronominin nihayet “Morozov’un hayali uydurmalarını” çürütüp Skaliger kronolojisini bir defa daha teyit ettiğinin ortaya çıktığı düşünülebilir.

Ama işin mahiyeti o kadar basit değildir. İncelediğimiz problemde, uzman olmayanlar için tipik olan, bilgisayara sadece şu ya da bu matematiksel veriler yüklenir yüklenmez, güya “matematiğin” bize hemen kesin gerçekliği açıklayacağı illüzyonunun bir rolü vardı. En başına geri dönelim ve E. Golubtsova ve Y. Zavenyagin’in bilgisayara neyi yüklediklerine bakalım [179]. Yuvarlak Zodyak’ın beş gezegeninin şu burçların yanında güya lokalize edildiğini yazıyorlar: Balık, Kova, Yengeç, İkizler, Başak, Oğlak. Bu arada, E. Golubtsova ve Y. Zavenyagin’in düşüncelerine göre içlerinde gezegenlerin güya buldukları (derecelik) aralıklar veriyorlar: 340-360-20 derece, 100-140 derece, 160-200 derece, 200-240 derece, 300-340 derece.

Bahis konusu, yazarlar tarafından esas alınan verilerin gezegenlerin tapınağın tavanı üzerindeki gerçek tasvirlerine uymamalarından ibarettir! Onlar kendi tuhaf ve daha sonra matematiksel biçimde işletilen tablolarını nereden aldılar? Gerçek horoskopu tek anlamlı olarak yeniden kurmak için Yuvarlak Zodyak'ın bilimsel literatürde yayımlanan fotoğraflarını dikkatle incelemek de yeter. E. Golubtsova ve Y. Zavenyagin'in açıkladıklarından tam olarak farklıdır. Yuvarlak Zodyak'ta Venüs'ün Koç ya da Balık'ta bulunduğu açıkça tasvir edilmektedir ki!

Bundan sonra bilgisayarın Orta Çağ'a ait "bir çözüm bulmaması" şaşırtıcı değildir. Gördüğümüz kadarıyla, E. Golubtsova ve Y. Zavenyagin ESASLI VERİLERİ TAHRİF ETMİŞLER VE BİLGİSAYARA KOÇ BURCUNUN YER ALDIĞI 25 DERECEDEDEN 50 DERECEYE KADARKİ ARALIĞI İNCELEMİYİ YASAKLAMISLAR.

Belki, E. Golubtsova ve Y. Zavenyagin Skaliger kronolojisini teyit etmek istemişlerdir. Her türlü aracı kullanmaktan çekinmeden. Bu, Skaliger kronolojisinin savunucularının bu "araştırmaya" dayanmasının şüpheli olduğu anlamına gelmektedir.

6. YENİ AHİT'TEKİ ASTRONOMİ

ÖRNEK 1: Horoskop Vahiy'de. Orta Çağ astronomik literatüründe gezegenlerin ve burçların isimlendirilmesi için kullanılan terimlerin ve klişelerin sözlüğü kurulabilir. Sonra, eski metinde benzer terimlerde sözlü betimlemeyi bulup horoskop olarak inceleyerek ve bu sözlük ile deşifre ederek bunu tarihlemek mümkün olabilir.

Galiba, Vahiy Kutsal Kitabı'nın horoskopunun sözlü betimlemesini içerdiğini açıklayan ilk bilim adamı E. Renan idi [725]. Bu problemin çözümüne Vahiy'in tarihlenmesindeki mevcut problem dolayısıyla büyük ilgi olduğu halde, E. Renan astronom olmadığı için horoskopu tarihlemedi, [765], s.135. Vahiy'de tarif edilen horoskop için doğru bir tek astronomik çözüm vardır. Bu M.S. 1486 yılının 1 Ekim'idir. Ayrıntılar için aşağıya bakınız.

ÖRNEK 2: İncil tutulması. Söz konusu olan, erken Hristiyan yazarlara göre, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesiyle aynı zamanda olan meşhur tutulmadır. Örneğin Sinkellos, Flegon, Afrikan ve Evsevius bunun hakkında yazdılar. Öte yandan, İncil hikâyelerinde ne tip bir tutulmanın söz konusu olduğu, yani Güneş tutulmasının mı yoksa Ay tutulmasının mı söz konusu olduğunun belli olmadığı kabul edilmektedir. Skaliger kronolojisinde Ay tutulmasının betimlenmesi kabul edilmiştir. Gerçi bu oldukça münakaşa götürür. Dinî gelenekte bunun güneş tutulması olduğunun açık delilleri korunmuştur. Örneğin Luka İncili'nde "VE SÖNDÜ GÜNEŞ" diye açıkça belirtilmiştir (Luka 23:45).

Nicodemus'un tarihçiler tarafından düzmece olarak bildirilen İncil'inde şöyle denmektedir: "Güneş söndü... Ve Pilatus Yahudileri çağırdı ve onlara "Siz GÜNEŞ'te ve tüm dünyada, İsa öldüğünde ortaya çıkan İŞARETLERİ gördünüz mü?" diye söyledi. Hegemon'a, "GÜNEŞ'İN TUTULMASI genel kanuna göre gerçekleşti." diye cevap verdiler" (Nicodemus XI) [29], s.83.

Buradaki son cümle Nicodemus İncilinin yazılması çağında insanların artık Güneş tutulmalarının belirli bir astronomik kurala göre olduğunu iyi anladıklarını göstermektedir. Üstelik kanuna "sıradan" denilmişti. Bu da iyi anlaşılabilir bir kanun olduğu anlamına geliyor. Büyük ihtimalle bu, Orta Çağ astronomik tasavvurlarının yansımasıdır.

Bugün Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi ile bağlı olan M.S. 3 Nisan 33 tarihindeki Ay tutulması [1154] için kabul edilen "astronomik Skaliger çözüm" asgari astronomik eleştiriye dahi dayanamaz. Bu iyi bilinmektedir, gerçi bugün bu faktörü belirtmemeye çalışıyorlar. Güya problem yokmuş gibi yaparak. Tartışma için bkz. [544], k.1.

İncil tutulmasının kronoloji literatüründe defalarca müzakere edilen erken Hristiyan metinlerinden çıkarılan özelliklerinin belirsizliğine rağmen, bu tutulma tarihlenebilir. Bu

arada, tutulmanın iki varyantını da, yani hem Güneş tutulmasını hem de Ay tutulmasını incelemek gerekir. M.Ö. 200 yılından tam M.S. 800 yılına kadar olan aralık üzerinde uygun astronomik çözüm vardır. Bu M.S. 368 yılındaki Ay tutulmasıdır. Çözüm N. Morozov tarafından bulunmuştur [544], k.1. Fakat Morozov yukarıda bahsedilen sebeplerden ötürü, yani VI. yüzyıldan itibaren olan Skaliger kronolojisine fazla güveni yüzünden daha sonraki yüzyıllar üzerine hesaplamalara devam etmemiştir. Bu çalışmanın yazarı tam 1600 yılına kadar olan bütün tarihî dönem üzerine hesaplamalara devam edip daha doğru bir astronomik çözüm keşfetmiştir. Bu 3 Nisan 1075 tarihindeki Ay tutulmasıdır. Bizim çözümümüzle Skaliger çözümü arasında 1000 yıllık; bizimkiyle N. Morozov'un önerdiği çözüm arasında ise 700 yıllık fark var. Ayrıntılar aşağıda okunabilir.

İncil tutulması güneş tutulması sayılırsa (ki daha olası), 16 Şubat 1086 tarihinde hattı İtalya'dan ve Bizans'tan geçmiş olan tam Güneş tutulması gerçekten vardı. Bu Güneş tutulmasının Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesini XI. yüzyıla atfeden eski dini gelenek ile uyumu hakkında detaylar için bkz. "Dünyanın Yedi Harikası", b.2. Fakat bu Orta Çağ geleneği "Slavların Kralı" kitabımızda gösterdiğimiz gibi, 100 yıllık bir yanlışlık yaptı. 1 Mayıs 1185 tarihindeki Güneş tutulmasının Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinin gerçek tarihine (M.S. 1185 yılı) çok daha uygun olduğu ortaya çıkıyor. Bu tutulma çarmıha gerilmenin tarihinin başka bağımsız hesaplamalarıyla güzelce uyuyor.

BÖLÜM 3: VAHİY'DE TARİF EDİLMİŞ OLAN ASTRONOMİK HOROSKOPLARIN YENİ TARİHLENMESİ

A.T. FOMENKO, G.V. NOSOVSKIY

1. YÖNTEMİN ANA FİKRİ

Astronomik simgeciliği içeren Eski Çağ eserlerini aşağıdaki tabii yönteme göre tarihlemeye çalışalım. Şu ya da bu belgede astronomi ile ilgili bir detaya rastladıkça, onu bildiğimiz Orta Çağ astronomik simgeler sistemine uyararak okuyalım. Mesela, Orta Çağ'a ait olan birçok astroloji kitabında gezegenler cenk arabalarıyla ya da cenk arabalarını yıldızlı gökte sürükleyen atlarla özdeşleştirilmiştir. Gezegenlerin gökte yaptıkları ilmikler (ayrıntılar için yukarıya bakınız) at yarışları olarak algılanmaktaydı. Res.3.1'de gezegenlerin eski Roma tasviri gösterilmiştir. Yorumcuların söyledikleri gibi, yukarıda sağda yılan ile Satürn, aşağıda solda ise kuzgun ve meşe ile Jüpiter duruyor. Aşağıda ortada cenk arabasında Apollon'u, yani ÜÇ KOŞAN ATIN KOŞULDUĞU cenk arabasındaki Güneş'i görüyoruz. Yukarıda herhalde Ay'ın cenk arabası vardır.

Yöntemimiz, araştırılan metnin hem astronomi simgeciliği ile hem de bizim için anlaşılır çözümünü içeren benzer Orta Çağ metinleri ile karşılaştırılmasından ibarettir. Başka bir deyişle, eski astronomik yazıların Orta Çağ "sözlüğü" yardımıyla okunması önerilmektedir. Bu sözlükte, örneğin cenk arabaları ya da atlar gezegenlerle özdeşleştirilmektedir. Tabii ki bu yöntemin yerindeliği ancak başka bağımsız tarihleme yöntemleri ile uyuşan makul sonuçları elde edebildiği takdirde gerekçelidir.

N.A. Morozov büyük bir ihtimalle Kutsal Kitap'ın Vahiyi'nin yazarının hiçbir şeyi kasten şifrelemediğini, ancak zamanının dilini kullanarak gökte gerçekten gördüklerini tarif ettiğini tahmin eden ilk bilim adamıydı [542], [544], 1. cilt, s.3-70. İleriye bakarak hemen söyleyelim ki, Vahiy'in Morozov tarafından önerilen M.S. IV. yüzyıl ile yeni tarihlenmesi Vahiy'den alınan bilgilere gerçekten tam olarak uymuyor. M.S. VI. yüzyıldan sonraki Skaliger kronolojisine yanlışlıkla güvenen N.A. Morozov M.S. XV. yüzyıla ait olan açıkça daha iyi astronomik çözümü bir yana itip pek elverişli olmayan erken Orta Çağ çözümünde karar kılmıştı. Yansız araştırmanın gösterdiği gibi, bir yana ittiği bu daha elverişli çözüm gerçekten ideal bir çözümdür.

2. VAHİY NE ZAMAN YAZILMIŞTI? GENEL BİLGİLER

Vahiy'e atf yaparken daha çok 1912 yılında yayımlanmış olan Kutsal Kitap'ı [67] ve aynı zamanda 1898 ve 1968 yıllarında yayımlanmış olan Kutsal Kitapları kullanıyoruz.

Bugün "Aziz Yuhanna'nın İfşası" denilen Vahiy Yeni Ahit'in yirmi yedinci kitabı ve aynı zamanda tüm çağdaş Kutsal Kitap kompleksinin son kitabıdır. Bugün Vahiy'in Yeni Ahit'in ayrılmaz parçası olduğu kabul edilmektedir. Ancak Orta Çağ Rusyası'nda Vahiy genelde elyazması Yeni Ahit kitaplarının dışındaydı. "Kutsal Kitap Rus'u" kitabımızın Slavca elyazmalarına ait olan bölümünde anlattığımız gibi, Vahiy'in Slavca elyazmalarına çok seyrek rastlanmaktadır. Mesela Vahiy'in XI-XIII. yüzyıllar ile tarihlenen yalnızca bir elyazması, Yeni Ahit'in başka kitaplarının ise aynı dönem ile tarihlenen 158 elyazması bilinmektedir. Ayrıca daha XVII. yüzyılda "Vahiy" ("Apokalips") ile "Aziz Yuhanna'nın İfşası"nın apayrı kitaplar olması mümkündür, bkz. "Kutsal Kitap Rus'u", 2. ek.

Bütün bunlar başta tarihlenmesi olmak üzere Vahiy'in tarihi ile ilgili çok sayıda belirsizliğin olduğunu gösteriyor. Önerilmiş olan tarihlerin gayet farklı olması tarihçilerin tek görüşünün olmadığını göstermektedir.

Mesela Vandenberg van Eising Apokalips'i M.S. 140 yılıyla tarihlemişti. A.Ya. Lenzman M.S. 68-69 yılları, A. Robertson M.S. 93-95 yılları, A. Harnack ve E. Fischer M.S.

136 yılından önceki yıllarla tarihlemişlerdi vs. Özet için [765]'e bakınız. I.T. Sunderland şunu yazmıştı: “Bu zamanın (yani M.S. I. yüzyılın sonunun – A.F.) ya da HATTA HERHANGİ BAŞKA BİR ZAMANIN Vahiy'in yazıldığı dönem olarak kabul edilmesi bir hayli zordur.” [765], s.135.

Üstelik V.S. Rojitsin ve M.P. Jakov'un fikirlerine göre, Vahiy zaten M.S. II. ila IV. yüzyıllar arasında, hatta büyük bir ihtimalle IV. yüzyılda yazılmıştır. Bu düşünceleri Skaliger-Petavius kronolojisi ile hiç de bağdaşmaz.

Vahiy'in metninde yazıldığı dönem ile ilgili açık bir kronoloji belirtisi bulunmamaktadır. Vahiy'in yazıldığı dönemde yaşayan belli tarihî kişiler de gösterilmemiştir. Bir mutlak tarih bile yoktur. Bugün, Vahiy'in Yeni Ahit'in son eseri olduğu düşünülüyor. Ancak mesela F.Ch. Baur Vahiy'in Yeni Ahit'in son eseri olmayıp “EN ESKİ eseri olduğunu” kesin olarak iddia etmişti [489], s.127. A.P. Kajdan ve S.İ. Kovalov da Vahiy'in Yeni Ahit'in SON kitabı olmayıp İLK eseri olduğunu düşünüyorlardı [765], s.119.

Bazı araştırmacılar Vahiy'in güya İncil'i ve üç tane Mektup'u yazmış olan Yuhanna'ya ait olduğunu kesin olarak reddediyorlar. Genelde, Skaliger tarihinde Vahiy yazarı ile ilgili herhangi bir net bilginin kalmadığı varsayılmaktadır [448], s.117.

G.M. Lifshitz Vahiy'in yazarının astronomiyi iyi bildiğini ifade etmişti. Bu arada, kullandığı ejder, hayvanlar, atların suretleri vs. galiba yıldızlı gökte bulunan, Orta Çağ yıldız haritalarında aynı şekilde tasvir edilen takımyıldızı şekillerini gösteriyor.

Mamafih, N.A. Morozov bütün bu düşünceleri daha XX. yüzyılın başlangıcında ifade etmişti. Kanıtları, yukarıda adı geçen bazı araştırmacılara büyük etki yapmış olmalı ki, bu araştırmacılar N.A. Morozov'un iddialarını hemen hemen tekrarlamışlardı. Mamafih bunu A.N. Morozov'a atıfta bulunmadan yapmışlardı. Söz arasında, bunun bu araştırmacılar için tipik olduğunu söylemek gerek.

M.M. Kurbanov “Kronoloji sorunları konusunda bu kadar çok çelişkili hipotezin var olmasının sebebi direkt kanıtların darlığından kaynaklanıyor. Eski Çağ'da yaşayanlar bize bu konuda az derecede güvenilir kaynaklar bile bırakmamışlar. Bu durumda kendileri bu eserlerin tarihlenmesi için uygun araçlara dönüşür... İncil eserlerinin sağlam kronolojisinin kurulması geleceğin işidir.” diye özetliyor [448], s.120.

Nihayet, Vahiy'in kendisine geçelim. SURETLERİNİN ASTRONOMİ İLE BAĞLI OLDUĞU, yıldızlı göğün eski haritalarıyla karşılaştırıldığında GERÇEKTEN HEMEN GÖZE ÇARPAR. Mesela res.3.2, res.3.3, res.3.4 ve res.3.5'de güya XVI. yüzyıla ait olan Orta Çağ haritalarına bakınız.

Herhalde Vahiy yazıldıktan bir müddet sonra suretlerinin gerçek astronomik anlamı unutulmuştur. Bir profesyonel astronom eski haritadaki resimlerin Vahiy resimleri ile benzerliğini fark etse bile, ona telkin edilen Skaliger fikirlerinden kurtulamadığı için bunu rastlantısallık olarak algıladı. Bugünkü Kutsal Kitap bilimi ise Kutsal Kitap metinlerindeki astronomik motifleri hiç görmez. Bunun sebebi belki, birazdan göreceğimiz gibi, Kutsal Kitap'ın bazı parçalarının astronomi yardımıyla mükemmel tarihlenme imkânının ortaya çıkmasıdır. Ancak bununla birlikte, “geleneğin” ısrar ettiği tarihlere hiç benzemeyen tarihler ortaya çıkmış.

Vahiy dünyanın sonu ile ilgili ünlü kehaneti içermektedir. Ancak, yazarın gözlemlediği yıldızlı göğün sembolik tarifi bu kehanetin içine geçirilmiştir. Bunu Vahiy'in resimlerini yapan, diyelim ki XVI. yüzyılda yaşayan bazı ressamlar hatırlıyorlardı. Bunun gibi bir örneği res.3.6'da veriyoruz. Zaten söylemiş olduğumuz gibi, Vahiy'in astronomik simgelerinin anlaşılması, doğru kronoloji konusundaki bilgilerin sonraki yorumcular tarafından kaybedilmesiyle ve XVI-XVII. yüzyıllarda yaşayan sonraki tarihçilerin çarpıtmasıyla, belki de Vahiy'in “zararlı tarihlenmesine” yol açabilecek çok tehlikeli konulara dokunma yasağıyla bağlantılıdır. Herhalde Vahiy'in astronomik tariflerinin anlayışı bir

müddet için kaybedilmişti. O zamanlardan beri Vahiy, okurları için parlak astronomik rengini yitirmiş durumdadır.

Vahiy'in astronomik parçalarına geçelim. Araştırmamızın ana fikri Vahiy'in Orta Çağ astronomik haritalarıyla karşılaştırılmasından ibarettir. Karşılaştırma sırasında birçok paralellik ve hatta doğrudan örtüşme bulunmuştur. Bu, Vahiy'de yazılmış olan horoskopun güvenle değerlendirilmesine imkan sağlıyor.

Okuyucuya, önüne yıldızlı göğün bir haritasını koymasını öneriyoruz. Albrecht Dürer'in res.3.2 ve res.3.3'te gösterdiğimiz yıldız haritası ya da Almagest'ten alınan, res.3.5 ve res.3.4'te gösterilmiş olan yıldız haritaları dâhil olmak üzere Orta Çağ yıldız haritaları daha iyi olmakla birlikte, çağdaş bir harita da iş görür.

3. VAHİY'DEKİ ASTRONOMİK HOROSKOP

Büyükayı Ve Taht

Vahiy'de “Ben Yuhannadan, Asya İlindeki yedi kiliseye selam! Var olan, var olmuş ve gelecek olandan, ONUN TAHTININ ÖNÜNDE (karşısında – A.F.) BULUNAN YEDİ RUHTAN...” diye söylenmiştir (Vahiy 1:4).

Büyükayı takımyıldızına Fransa'da hâlâ RUH cenk arabası denir. Cenk arabası şeklindeki tasvirlerle mesela Orta Çağ Apiani kitabında bakabilirsiniz [1013]. Bu eski çözümü aşağıda gösteriyoruz, res. 4.11.

TAHT, önünde Büyükayı'nın bulunduğu meşhur bir takımyıldızdır. Mesela, res.3.7'de yıldız haritasının bir parçasını görebilirsiniz. Bu arada Vahiy'in Yunanca metninde sinot “prestol” sözcüğü yerine hâlâ “TAHT”=tronos sözü duruyor.

Olay Yeri, Patmos Adası

Vahiy'de, “TAHTTAN şimşekler çakıyor, uğultular, gök gürlemeleri iştiliyordu. Tahtın önünde alev alev yanan YEDİ MEŞALE vardı. Bunlar Tanrı'nın yedi ruhudur; TAHTIN ÖNÜNDE BİLLUR GİBİ, SANKİ CAMDAN BİR DENİZ VARDI.” diye söylenmiştir (Vahiy 4:5-6).

Demek ki, alev alev yanan yedi meşale Tanrı'nın oturduğu Tahtın önünde bulunmaktadır. “Billur gibi, sanki camdan bir deniz” herhalde Vahiy'in yazarının baktığı göğü tasvir etmektedir.

Vahiy'de, “Ben Yuhanna,... Patmos denilen adada bulunuyordum.” diye söylenmiştir (Vahiy 1:9).

Burada gözlem yeri kesin olarak işaret edilmiştir. Bu da Akdeniz'deki Patmos adası. Sonra ise tüm Vahiy boyunca, yıldızlı göğün tarif edilen olayların ana sahnesi olduğu defalarca vurgulanmaktadır.

(Cassiopeia) Kraliçe Takımyıldızı Ve Taht Takımyıldızı Orta Çağ Döneminde Tahttaki Hz. İsa Olarak Tasvir Edilmişti

Vahiy'de, “GÖKTE BİR TAHT ve TAHTTA OTURAN BİRİNİ gördüm. Tahtta oturanın, yeşim ve kırmızı akik taşına benzer bir görünüşü vardı.” diye söylenmiştir (Vahiy 4:2-3).

Tahtta oturan biri hemen hemen her Orta Çağ yıldız haritasında görülebilir. Mesela Zodiaque Explique'ye [544], 1. cilt, s.81, res.36, ya da A. Dürer'in yıldız haritalarına [544], 4. cilt, s.204, El Sufi'nin haritasına [544], 4. cilt, s.250, res.49 vs. bakınız. Res.3.8 ve res.3.9'da böyle tasvirleri gösteriyoruz.

Bütün bu haritalarda Tahtta oturan KRALİÇE (CASSİOPEİA) tasvir edilmiştir.

Tahtta oturan biri XVI. yüzyılın birçok yıldız haritasında gösterilmiştir. Samanyolu'nun içinde bulunmaktadır. Vahiy'de tahtın etrafından gökkuşağının geçtiği

söylenmektedir. “Zümrüdü andıran bir gökkuşağı tahtı çevreliyordu.” (Vahiy 4:3). Gökkuşağı ışık saçan, gece göğündeki kavisli Samanyolu için oldukça net bir surettir.

“Tahtta oturan birinin” değerli TAŞ ile karşılaştırılması (“yeşim... taşına benzer bir görünüşü vardı”), Vahiy’in suretlerinin yıldızlı gökten alındığı izlenimini güçlendiriyor. Yıldızların ışık saçan değerli taşlarla karşılaştırılması çok doğal ve anlaşılabilir bir şeydir.

Kraliçe (Cassiopeia) takımyıldızının Hz. İsa ile, Vahiy’in zaten fiilen söylediği özdeşleştirilmesi Orta Çağ haritalarında bazen çok net bir şekilde tasvir edilirdi. Mesela Radinus'un [1361] kitabında, üzerinde çarmıha gerilmiş (!) Kraliçe'nin (Cassiopeia) olduğu Taht gösterilmiştir. Tahtın arkası haç olarak kullanılmış, kraliçenin elleri ise haçın arzani kirişine bağlanmıştır. İşte bu, Hristiyan çarmıhının gözle görülür versiyonudur, res.3.10.

Tahttaki kral siması Mısır yıldız haritalarında da tasvir edilmiştir [1162], [1077]. Res.3.11 ve 3.12’de Mısır simgeciliklerinin Avrupa simgeciliklerine çok yakın olduğunu gösteren Mısır haritalarını okuyucularımızın dikkatine sunuyoruz. Demek ki, bu genel olarak aynı okul idi.

İşte burada Vahiy’de büyük bir ihtimalle, Orta Çağ döneminde Taht’ta oturan Hz. İsa’nın (Kral’ın) gerçekten “yıldız sureti” olarak algılanan Kraliçe (Cassiopeia) takımyıldızı tarif edilmiştir.

Samanyolu

Vahiy’de, “Zümrüdü andıran bir gökkuşağı tahtı çevreliyordu.” diye söylenir (Vahiy 4:3). Taht takımyıldızının etrafından geçen “gökkuşağı”nı her Orta Çağ yıldız haritasında görebilirsiniz. Bu arada, üzerinde oturan Biri ile Taht takımyıldızı her zaman Samanyolu’nun ışık saçan kavisli şeridiyle çevrelenmiş görünüyor [1162], [1077], [1361].

24 Yıldız Saati Ve Kuzey Taç Takımyıldızı

Vahiy’de, “Tahtın çevresinde YİRMİ DÖRT ayrı taht vardı. Bu tahtlara başlarında altın TAÇLAR olan, beyaz giysilere bürünmüş YİRMİ DÖRT ihtiyar oturmuştu.” diye söyleniyor (Vahiy 4:4).

Astronomi üzerine tam olan her ders kitabında, Eski Çağ döneminde göğün 24 kanada benzeyen 24 şeride, yani gökküresi kutuplarının yanında karşılaşan 24 meridyen sektörüne ayrıldığını okursunuz. Mesela [542]’e, s.44 ya da [544]’e, 1. cilt, s.7, res.6 bakınız. Bu sektörlerle aynı zamanda YILDIZ SAATİ ya da yıldızların DİREKT YÜKSELME SAATİ derler. 24 saat gökteki koordinatlar sistemini oluşturmaktadır. Bu, Sacharias Bornman’ın kitabında gökküresinin Orta Çağ tasvirinde açıkça görünüyor, res.3.13.

Demek ki Vahiy’in her “ihtiyarı” herhalde ekvatorial koordinatlar sisteminin astronomideki göğün standart ayrılma şekli olan yıldız saatidir.

İhtiyarların beyaz giysileri sadece gökteki yıldızların beyaz rengidir.

O zaman altın taçlar nedir? Burada herhalde başucundan uzak olmayan ve bütün 24 ihtiyar-saat-sektörün başlarının tam üstünde bulunan KUZEY TACI takımyıldızı tarif edilmiştir, res.3.14.

Leo, Taurus, Sagittarius, Pegasus

Vahiy’de, “Tahtın önünde billur gibi, sanki camdan bir deniz vardı. Tahtın ortasında ve çevresinde, önu ve arkası gözlerle kaplı dört yaratık duruyordu.” diye söylenir.(Vahiy 4:6)

Burada, Taht takımyıldızını kucaklayan ve yıldızlarla, yani “gözlerle” serpilmiş yıldızlı gök tarif edilmiştir. Vahiy’in ilk bakışta garip gelen “tahtın ortasında” ifadesi anlaşılabilir oluyor. Yani bu, Taht takımyıldızının içinde demektir. İfade tabii ki daha ufak yıldızlar şeklinde, yani fon şeklinde tahtın kendisini dolduran yıldızlara aittir.

“Önü ve arkası gözlerle kaplı dört yaratık” ne demek? Bu zaten yıldız haritasına ilk bakıldığında anlaşılabilir oluyor. Ayrıca Vahiy’in sonraki maddesinde net bir şekilde “Birinci

yaratık aslana, ikincisi DANAYA benziyordu. Üçüncü yaratığın YÜZÜ İNSAN YÜZÜ GİBİYDİ. Dördüncü yaratık UÇAN BİR KARTALI andırıyordu.” diye söylenmişti (Vahiy 4:7).

Leo, Güneş’in sonbaharın başlangıcının önünde bulunduğu ünlü bir burç takımıyıldızdır. Mesela bkz. A. Dürer’in ve Grinberg’in Orta Çağ haritaları, res.3.5, res.3.4 ve res.3.15.

Taurus, Güneş’in yazın başlangıcının önünde bulunduğu ünlü bir burç takımıyıldızdır. Yine A. Dürer’in ve Grinberg’in aynı haritalarına bakınız, res. 3.16.

İnsan yüzlü yaratık, yani Sentor herhalde Güneş’in kışın başlangıcında bulunduğu ünlü bir Sagittarius takımıyıldızdır, res. 3.17.

“Uçan bir kartalı andıran” bir yaratık gökte böyle bir takımıyıldızı var olduğu halde Kartal değildir, bkz. res.3.18. Herhalde burada, yukarıda gösterilen, Vahiy’deki takımıyıldızı dizisini tamamlayan kartallı yaratık olan ünlü Pegasus söz konusu. Pegasus takımıyıldızında Güneş ilkbaharın başlangıcının önünde bulunmaktadır, bkz. res.3.19. Pegasus biçimsel olarak burç takımıyıldızı olmayıp ekvator takımıyıldızdır. Ancak Pegasus burç takımıyıldızı olan Pisces ile Aquarius arasındaki ekliptiğe hemen hemen dokunmaktadır. Ayrıca Vahiy’in Yunanca metninde burada kuştan çok memeli hayvan anlamına gelen bir söz vardır [542].

Demek ki, Vahiy’de ekliptik boyunca bulunan Leo, Taurus, Sagittarius ve “hemen hemen burç takımıyıldızı” olan Pegasus olmak üzere dört kavşak takımıyıldızının adı söylenmiştir.

Ekliptikteki dörtgenin tepelerinde dört ünlü takımıyıldızının ayrılması standart astronomik Orta Çağ yöntemidir. Herhalde benzer (belki de aynı olmayan) dört takımıyıldızı Brugsch’un Thebai horoskobunda, dörtgen olan Zodyak’ın açılarında bulunmaktadır. Bkz. “Eski Çağ’da Yaşayanların Gök Takvimi”. Aynı dörtgen Zodyaklar Orta Çağ Hindistanı’nda da tasvir edilirdi [543], s.115.

Demek ki, yılın mevsimlerini gösteren dört takımıyıldızı dörtgen ya da haç oluşturmaktadır. Kutuptan çıkan sektör-kanatların sayısı tam 24 olduğu için takımıyıldız olan bu yaratıkların her birinin tam altışar doğru yükselme kanat-sektörü vardır. Yani her birinin çevresinde 6 “kanat” vardır. Başka bir deyişle, takımıyıldız olan her yaratık bu altı kanat-sektörle kaplı olan alanda bulunmaktadır.

Bütün bunların Vahiy’de çok net bir şekilde tarif edilmiş olması mükemmeldir. Vahiy’de şunu okuyoruz: “DÖRT YARATIĞIN HER BİRİNİN ALTIŞAR KANADI VARDI. YARATIKLARIN HER YANI, KANATLARININ ALT TARAFI BİLE GÖZLERLE KAPLIYDI” (Vahiy 4:8). Bu satırlardaki “gözler”, yıldızlar demektir. Bu arada Yunanca metinde bu yerde, “her yanı ve alt tarafı” yerine “içinde ve çevresinde” yazılmıştır [542]. Her yanı kanatlarının alt tarafı “gözlerle” kaplı olan yaratıklar galiba takımıyıldızlarıdır. Herhangi bir Orta Çağ yıldız haritasında tam olarak bu şekilde tasvir edilmişlerdi. Mesela A. Dürer’in haritalarını res.3.2, res.3.3’de, ayrıca Almagest’ten haritaları res.3.5 ve res.3.4’te görebilirsiniz.

Kuzey Taç Takımıyıldızının Bir Günlük Dönüşü

Yeryuvarlığının ılıman kuşağında kanat-sektörlerin üst parçaları ufuk hattını hiçbir zaman aşmaz, alt parçaları veya ihtiyarlar-sektörlerin “dizleri” ya ufuk hattının altına iner ya da yine üstüne çıkar. Bu sayede her yıldız saati ufuğun doğu parçasında dizleriyle doğrulup batı parçasında diz çöküyormuş gibi oluyor. Yani dönüş merkezi olan gök kuzey kutbu ve yanındaki Taht takımıyıldızının önünde saygı ile eğiliyormuş gibi.

Yine bütün bunlar Vahiy’de net bir şekilde tarif edilmiştir. Gerçekten Vahiy’de “...yirmi dört ihtiyar, tahtta Oturanın, sonsuzluklar boyunca Yaşayanın önünde yere kapanarak O’na tapınıyorlar. Taçlarını tahtın önüne koyuyorlar.” diye söylenmişti (Vahiy 4:9).

Kuzey Taç takımyıldızı Akdeniz enleminde her gün dönüş yaptığında ya yukarıya, başucuna çıkar ya da ufuğun kuzey tarafına iner. Burada Patmos enlemindeki yerel başucu söz konusudur.

Görünüm artık açık (net) olduğu için Vahiy’de sözü geçen başka takımyıldızlarının ve yıldızların listesine devam etmeyelim. Ayrıca bkz. [542] ve [544].

Demek ki, VAHİY’DE NET OLARAK ASTRONOMİK SİMGEÇİLİK VARDIR.

Orta Çağ Astronomisindeki Atlar-Gezegenler

Şimdi tarihlere için en önemlisine geçelim. Astronomların dikkatini ilk sırada çeken faktör gezegenlerin hızlı hareketiydi. Onların gözle görülen gökten hareket etmesi gözlemciye düzensiz geliyor. Bu arada, gezegenler yerde duran gözlemciye göre gökyüzünde bazen daire (ilmik) çizerler. Bu, basit geometrik fikirler yardımıyla açıklanıyor. İşte mesela, bunun gibi ilmikleri Jüpiter ve Satürn için res.3.20 ve res.3.21’de, Mars için ise res.3.22’de gösteriyoruz. Gezegenler duraklayıp geriliyor, sonra ise yine ileri atılıyormuş gibi oluyor. Bu herhalde, Eski Çağ’da billur gökyüzünden koşan atlarla karşılaştırılmasına sebep olmuştu. Astronominin ve astrolojinin bu parlak sureti kullanması şaşırtıcı değildir.

Res.3.23’te, Gallic İmparatorluğu’na ait olan, üzerinde ATLAR-GEZEĞENLER tasvir edilmiş olan paralar gösterilmiştir. Bkz. Astronomical Myths. John Blake, 1887. Birinin üzerinde atlısı ile atın (S harfi) Aquarius takımyıldızının vazosundan atladığını görüyoruz. Bu takımyıldızı çoğunlukla vazo şeklinde ya da vazo ile su döken insan şeklinde tasvir edilmiştir. Mesela Ebu Maşar’ın Orta Çağ kitabına bakınız [1004]. Res.3.23a’da Ebu Maşar’ın çalışması gösterilmiştir.

İkinci paranın üzerinde, sırtında Yengeç takımyıldızı olan gezegen-at tasvir edilmiştir. At Scorpius takımyıldızından atlıyor, res.3.23.

Bu eski paralar Orta Çağ astronomlarının ya da en azından onlardan bazılarının GEZEĞENLERİ ATLAR İLE ÖZDEŞLEŞTİRMEK âdetine net bir şekilde işaret ediyor.

Bu simgeçiliğin daha da gelişmesi, gezegenlerin cenk arabalarına koşulan atlar şeklinde tasvir edilmesine doğal olarak neden olmuştu. Mesela, daha önce yedi gezegenin içine alınmış olan Güneş’in tam olarak bu şekildeki tasviri Orta Çağ döneminde geniş bir şekilde kullanılmıştı.

Güneş’i getiren atlar İoanne Tesnierio’nun 1562 yılında yayımlanmış olan kitabında gösterilmiştir [1440]. Bkz. res.3.24. Cenk arabasında Güneş’i getiren atlar Leopoldi’nin güya 1489 yılına ait olan astrolojik çalışmasında tasvir edilmiştir [1247]. Bkz. res.3.25. Güneş’i getiren atlar için Ebu Maşar’ın 1515 yılında yayımlanmış olan kitabına [1004] bakınız, res.3.26 ve 3.27.

Mars gezegenini getiren atlar İoanne Tesnierio’nun 1562 yılında yayımlanmış olan kitabında [1440] gösterilmiştir, bkz. res.3.24. Mars’ın burada kendi astroloji işareti vardır. Mars’ı cenk arabasında getiren atlar Ebu Maşar’ın 1515 yılında yayımlanmış olan kitabında tasvir edilmiştir, bkz. res. 3.28.

Bazen atlar cenk arabaları ile özdeşleştirilerek cenk arabalarının içinde tasvir edilmişti. Mesela, Ebu Maşar’ın [1004] kitabında, Jüpiter’in kocaman tekerleklerinde koşan Sentor’un çizildiği cenk arabası gösterilmiştir, bkz. res. 3.28.

Fikir gelişmeye devam etmekteydi. Bazen atlar bütün bir takımyıldızını getirirdi. Bacharach’ın 1545 yılında yayımlanmış olan kitabında [1021], atlar Auriga takımyıldızını getiriyor. Benzer bir resim Th. Radinus’un “Astrolojisi’nde” de vardır, res.3.29.

Astronomların gezegenlerin sıçrayışlarına verdikleri büyük önem gezegenlerin durduğu lahzalar için, yani ileriye ve geriye doğru hareketleri arasındaki anlar için özel bir simgenin bulunmasından anlaşılmaktadır. Bu simge duraklamış olan cenk arabasıdır. Mesela Ebu Maşar’ın [1004] Orta Çağ kitabında Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn dâhil olmak

üzere tüm gezegenlerin duraklamış olan cenk arabaları gösterilmiştir, res.3.26, res.3.26a ve res.3.30'a bakınız.

Bazen cenk arabalarına grifon ve kartallar dâhil olmak üzere herhangi bir fantastik yaratık koşulurdu. Mesela Ebu Maşar'ın [1004] ve İoanne Tesnierio'nun [1440] Orta Çağ kitaplarında gezegenler böyle "atlarla" birlikte tasvir edilmişti, bkz. res.3.24 ve res.3.31. Res.3.32'de "Merkür Gezegeni" adlı eski gravür gösterilmiştir. Merkür iki kuşun koşulduğu cenk arabasına binmişti.

Bazı dillerde hafta günlerinin gezegenlerle karşılaştırıldığı iyi biliniyor. Buna "gezegen haftası" denmektedir. Diğer taraftan, hafta günleri çoğunlukla atlar şeklinde tasvir edilirdi. At-gezegen takımyıldızlarının arasından ya da içinden geçiyorken takımyıldızları atlardaki atlılara dönüşerek onu "eyerliyormuş" gibi yapıyordu.

Ancak Vahiy'e geri dönelim.

Jüpiter Sagittarius'da Gösterilmiştir

Vahiy'de "Bakınca BEYAZ BİR AT gördüm. BİNİCİSİNİN YAYI VARDI. KENDİSİNE BİR TAÇ VERİLDİ VE GALİP GELEN BİRİ OLARAK ZAFER KAZANMAYA ÇIKTI." diye söylenir (Vahiy 6:2).

Herhalde burada, üzerine, yay tutan atlı (binici)-takımyıldızının bindiği parlak gezegen-at söz konusu. Burç takımyıldızları arasında bunun gibi sadece tek takımyıldızı vardır. Bu da Sagittarius'dur, bkz. res.3.17.

Atın beyaz olduğu söyleniyor. Yunanca metninde "parlak beyaz", "parlak" sıfatları yer almaktadır [542]. Bu da, hem "galip gelen" nitelemesi hem de bu atın çıkan ilk at olması ile birlikte burada büyük bir ihtimalle Jüpiter'in tarif edildiği anlamına gelmektedir.

Başka bir parlak beyaz gezegen olan Venüs burada söz konusu olamaz, çünkü Vahiy'de (12:1) Güneş'in Virgo'da olduğuna işaret ediliyor. O zaman Güneş'ten hiçbir zaman uzaklaşmayan Venüs Sagittarius'da asla bulunamaz. Demek ki, Sagittarius'da Jüpiter'in tarif edildiği sonucuna varıyoruz.

Mars Gemini'de Ya Da Taurus'ta, Perseus'un Altında Gösterilmiştir

Vahiy'de "O zaman KIZIL RENKTE başka BİR AT çıktı ortaya. (Yunanca metninde şöyle söylenir: "KIZIL ALEV renginde at oraya, öteki tarafa gitti", [542]'ye bakınız – A.F.); BİNİCİSİNE DÜNYADAN BARIŞI KALDIRMA YETKİSİ VERİLDİ. BUNUN SONUCU OLARAK İNSANLAR BİRBİRLERİNİ BOĞAZLAYACAKLAR. ATLIYA AYRICA BÜYÜK BİR KILIÇ VERİLDİ." diye söylenir (Vahiy 6:4).

Burada kızıl, kırmızı gezegen-attan konuşuluyor. Bunun gibi sadece bir tane gezegen vardır. Bu da Mars'tır. Bir de yalnız bir tane kılıçlı takımyıldızı biliniyor. Demek ki, Perseus Vahiy'de Mars'taki atlı olarak tarif edilmiştir. Dolayısıyla üstünde Perseus'un durduğu Mars burçta ya Gemini'de ya da Taurus'ta bulunmaktadır. Res.3.33'te Orta Çağ yıldız haritasının bir parçası gösterilmiştir. Bu, Batlamyus'un Almagest'inden alınmış bir haritadır. N.A. Morozov Perseus takımyıldızının altında Aries burçlar takımyıldızının bulunduğunu düşünmeyi teklif etmişti [542]. Gerçekten bu durum, "altında" sözü ekliptik sözüne karşı söylendiği takdirde, yani Perseus'un izi ekliptiğin kutbundan ekliptiğe düşürüldüğü takdirde mümkün olabilir. Ama bu durumda, yine aynı Orta Çağ haritasında net şekilde görüldüğü gibi, bkz. res.3.33, Perseus'un Mars'ın üstünde anormal biçimde, yani sırtında yatması gerektiği ortaya çıkıyor.

Burada büyük bir ihtimalle Perseus'un ayaklarının altındaki takımyıldızları söz konusu. Bunlar da Gemini ya da Taurus'tur. Perseus üzerlerinde duruyormuş gibi geliyor. Aries'te ise ona sırtı ile dokunup ayaklarını yukarıya kaldırarak yatıyor. Ayrıca gözlemcinin, gözlemlerini yaparken yerli ufuğun konumunu göz önünde bulundurması da önemlidir. Gözlemci Mars'ın Perseus'un altında bulunduğu, yani Perseus'un Mars'ın üzerinde

görüldüğünü yazdığı takdirde, büyük bir ihtimalle bunlar yerli ufuğa karşı bu şekilde yer alması demektir. Gözlemcinin Perseus'u Mars'ın üzerinde ve yerli ufuğa karşı görebileceği astronomik çözümün aranması doğaldır. Mesela Akdeniz bölgesi mümkün olabilir.

N.A. Morozov kendisi de bunu anlıyordu. Çünkü bulduğu çözümlerden biri, yani M.S. 1486 yılı çözümü tartışılırken, Mars N.A. Morozov'un saptadığı 1 Ekim 1486 tarihinde Aries'te değil, Gemini'de bulunduğu halde Mars ile ilgili hiçbir uyumsuzluk belirtmemiştir.

Söylediklerimizi özetleyerek Mars'ın ya Aries'te ya da Gemini'de aranması gerektiği sonucuna varıyoruz.

Merkür Libra'da Gösterilmiştir

Vahiy'de “Bakınca SİYAH BİR AT gördüm. BİNİCİSİNİN ELİNDE BİR TERAZİ VARDI. Dört yaratığın ortasında sanki bir sesin şöyle dediğini işittim: “Bir ölçek buğday bir dinara, üç ölçek arpa bir dinara. Ama zeytinyağına, şaraba zarar verme!” diye söylenir (Vahiy 6:5-6). Sinot çevirisine bakarsak “siyah at” diye söylenir, ancak Yunanca metninde “kara at” ifadesi vardır [542]. Herhalde, ışığı Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn dâhil olmak üzere orijinal sayılan gezegenler arasında en sönük olan Merkür söz konusu. Merkür'ün, kelimenin tam anlamıyla gözle görülmez bir gezegen olduğu düşünülürdü. Ayrıca, Merkür Güneş'e yakın bulununca çoğunlukla gözle görülmez. Çünkü Güneş'in ışığı onu genelde “gölgeler”. Bunun için Merkür'ün konumu Orta Çağ döneminde çoğunlukla yanlış saptanmıştır.

Dinar Roma parasıdır. Zeytinyağı zaten yağdır. Sinot çevirisinde ELİNDE BİR TERAZİ VARDI diye söylenmiştir. Yunanca metnine göre elinde ok, terazi tutuyor [542]. Vahiy'in tüm 6. dizisinde ticaretten konuşuluyor. Ayrıca, buğdayın ve arpanın fiyatları bile veriliyor. Merkür'ün ticaretin koruyucusu olduğu düşünülüyor.

Demek ki, Merkür Libra'da gösterilmiştir.

Satürn Scorpius'ta Gösterilmiştir

Vahiy'de “Bakınca SOLUK RENKLİ BİR AT gördüm. BİNİCİSİNİN ADI ÖLÜMDÜ. ÖLÜLER DİYARI ONUN ARDINCA GELİYORDU. BUNLARA KILIÇLA, KITLIKLA, SALGIN HASTALIKLA, YERYÜZÜNÜN YABANIL HAYVANLARIYLA ÖLÜM SAÇMAK İÇİN YERYÜZÜNÜN DÖRTTE BİRİ ÜZERİNDE YETKİ VERİLDİ.” diye söylenir (Vahiy 6:8).

Sinot çevirisinde “soluk renkli bir at” diye söylenmiştir, Yunanca metninde ise “ölü yüzü gibi sapsarı”, “yeşilimsi” ifadeleri vardır [542]. Burada büyük bir ihtimalle korkunç Satürn gezegeni tarif edilmiştir. Üzerindeki ölüm adlı binici galiba Scorpius'tur. Orta Çağ döneminde Satürn'ün Scorpius'a düşmesinin çok korkunç bir belirti olduğu düşünülürdü.

Sinot çevirisinde “yetki verildi” diye söylenmişti, Yunanca metninde ise “ona” yerine “onlara” ifadesi ile karşı karşıyayız. Bu ifade bu ölüm çifti simgesine daha uygun düşer [544], 1. cilt, s.46-47, res.27.

Bu arada, N.A. Morozov Vahiy'in ünlü dört atını gezegenlerle özdeşleştiren ilk araştırmacı değildi. Özdeşleştirme ile ilgili böyle fikirler çoktan ortaya çıkmıştı. Mesela E. Renan bundan söz ediyordu [725], s.353. Ona göre kırmızı renkte at Mars (bu fikri doğru), siyah renkte at Merkür (bu fikri de doğru), beyaz renkte at Ay (bu fikri yanlış) ve soluk renkte at Jüpiterdir (bu fikri de yanlış).

E. Renan son iki fikrine (özdeşleştirmesine) bir türlü kanıt göstermemiştir. Ve gördüğümüz gibi, bunlar gerçekten Vahiy'in tariflerine hiç de uymamaktadır. Mamafih, E. Renan bu astronomik bilgiler bazında Vahiy'i tarihlemeye çalışmamıştı bile.

Güneş Virgo'da Gösterilmiştir, Ay İse Virgo'nun Ayaklarının Altındadır

Vahiy’de “GÖKTE olağanüstü bir belirti, GÜNEŞE SARINMIŞ BİR KADIN GÖRÜNDÜ. AY AYAKLARININ ALTINDAYDI, BAŞINDA ON İKİ YILDIZDAN OLUŞAN BİR TAÇ VARDI.” diye söylenir (Vahiy 12:1).

Burada galiba genel Orta Çağ tarzında gösterilmiş olan yıldızlı göğün tasviri ile karşı karşıyayız.

Güneşin Virgo takımyıldızında olduğu belirtiliyor. Kaydedelim ki, Virgo ekliptikteki tek dışı takımyıldızdır. Virgo’nun ayaklarında Ay’ın olduğu belirtiliyor. Virgo’nun başının tam üstünde, başucuna doğru, on iki yıldızdan oluşan taç (çelenk) olan ünlü Coma Berenices (Berenices’in Saçı) takımyıldızı bulunmaktadır. Yıldızlı göğün her haritasında Coma Berenices takımyıldızında ünlü küresel yıldız kümesi olan “Diademi”yi, yani Tacı görebilmemiz mükemmeldir. Çağdaş numaralamaya göre numarası 5024/M53.

Vahiy’de on iki yıldızdan oluşan taç söz konusu. Yıldız haritalarında küresel yıldız kümesini gösteren standart sembolünün çevre hattına göre yerlerini alan tam 12 yıldızdan oluşan taç olması ilginçtir. Mesela [293]’deki haritalara bakınız.

Demek ki, Güneş Virgo’da, Ay ise Virgo’nun ayaklarındadır.

Venüs Aslan’da Gösterilmiştir

Vahiy’de “GALİP GELENE...ONA SABAH YILDIZI VERECEĞİM” (Vahiy 2:26).” diye söylenir (Vahiy 2:26). İyi bilindiği gibi, Venüs’e Orta Çağ döneminde sabah yıldızı denirdi. Burç takımyıldızlarından “en çok galip geleni” elbette Aslan takımyıldızdır. Burada Aslan’a “galip gelen” denmesinin Vahiy’den kaynaklanması ile karşı karşıyayız: “İşte, Yahuda oymağından gelen ASLAN, Davutun Kökü GALİP GELDİ. Tomarı ve yedi mührünü O açacak” (Vahiy 5:5). Vahiy’in metninden sonuçta kazanmış olanın, galip gelenin Aslan olduğu net olarak görülüyor.

4. VAHİY’İN HOROSKOBUNA GÖRE ASTRONOMİK TARİHLENMESİ

Demek ki Vahiy’de yıldızlı göğün tarifi yer almaktadır. Bundan, aşağıdaki horoskop net olarak çıkar. 1) Jüpiter Sagittarius’ta, 2) Mars Gemini’de ya da Taurus’ta (N.A. Morozov aralarına Aries’i de almıştı), 3) Satürn Scorpius’ta, 4) Merkür Libra’da, 5) Güneş Virgo’da, 6) Ay Virgo’nun ayaklarının altında, 7) Venüs Aslan’da gösterilmiştir.

Kaba astronomik hesaplamalar için Jüpiter, Mars ve Satürn olmak üzere sadece üç asıl gezegen yeterlidir. Güneş hızlı hareket ederek tüm burçlar kuşağında devir yapar. Dolayısıyla Güneş ancak Ay’ın saptanmasına yarar. Merkür genel olarak iyi görülmez, dolayısıyla Orta Çağ döneminde konumu çoğunlukla yanlış olarak saptanmıştır.

İDDİA (N.A. Morozov, [542], [544], 1. cilt, s.48-50). Jüpiter, Mars ve Satürn olmak üzere üç gezegen M.S. IV. yüzyıldan önce yazılmayan VAHİY’İN TARİHLENMESİ İÇİN YETERLİDİR. Sözü geçen horoskop, yani gezegenlerin yerleştirilmesi ancak aşağıdaki yıllarda geçerliydi: M.S. 395 yılı, M.S. 632 yılı, M.S. 1249 yılı, M.S. 1486 yılı. Morozov M.S. 395 yılının çözümünün en uygun olduğunu düşünmüştü. Ancak bu çözüme göre Mars Aries’te bulunuyor, bu da belirttiğimiz gibi pek iyi değildir. N.A. Morozov Vahiy’in M.S. IV. yüzyıldan sonra yazılmış olmasının mümkün olmadığını zannettiği için bu cevaptan memnun kalmıştı. Ama buna rağmen, N.A. Morozov sonucunu şartlı olarak şu şekilde açıklamıştı: “VAHİY HRİSTİYAN ÇAĞININ İLK YÜZYILLARI İÇERİSİNDE YAZILMIŞSA, bu 395 yılına denk düşüyor” [542].

Ancak şimdi biz kronoloji üzerine araştırmaları yaptıktan sonra N.A. Morozov’un Milattan Sonraki dönemin ancak ilk dört yüzyılıyla yetinmiş olmasının yazık olduğunu söyleyebiliriz.

Bu çerçevelerden çıkıp hemen iki çözüm daha görüyoruz, bunlar 1249 yılı ve 1 Ekim 1486 tarihidir. 1249 yılı çözümü, bu defa Virgo'da, Aslan'a daha yakın olan yerde ortaya çıkan Merkür açısından daha kötüdür.

Ana İddia (A.T. Fomenko, G.V. Nosovskiy)

1 Ekim 1486 tarihli çözüm Vahiy'de tarif edilmiş olan tüm şartlara mükemmel bir şekilde uyar. Gerçekten Jüpiter Sagittarius'ta, Satürn Scorpius'ta, Mars, Gemini'de, Taurus ile sınıra yakın, Perseus'un ayaklarının tam altında, Merkür Libra'da, Güneş Virgo'da, Ay Virgo'nun ayaklarının altında, Venüs Aslan'da yer almaktadır.

Gezegenlerin 1 Ekim 1486 tarihli konumu res.3.34'te görülebilir. Bütün gezegenlerin tam Vahiy'e göre belirtilmiş olan takımyıldızlarında bulunduğu net bir şekilde görülüyor. Modern ve yaklaşık hesaplamalara uygun olan Turbo-Sky programını kullanarak bu astronomik sonucu kontrol ettik. Sonucumuz res.3.35, res.3.36, res.3.37, res.3.38, res.3.39, res.3.40, res.3.41, res.3.42'de gösterilmiştir.

İstanbul Boğazı'nı gözlem noktasının örneği olarak kabul edip Akdeniz bölgesi için gezegenlerin 1486 yılının Ekim'inin 1'ini 2'sine bağlayan gece sırasındaki görüş şartlarını kontrol ettik.

1 Ekim 1486 tarihinde Güneş'in yerel saatle saat 17.30'da, yani Greenwich'e göre saat 15.30'da battığı ortaya çıktı.

Yeniay'ın hilali Güneş battıktan sonra yerel saatle saat 19.00'dan önce görünüyordu. Bundan sonra Ay yerel ufku altına inmişti.

Satürn yerel saatle saat 20.00'ye kadar görünüyordu.

Jüpiter yerel saatle saat 21.45'e kadar görünüyordu.

Mars hâlâ ufku altında yer aldığı için hemen görülemezdi. Yerel saatlerle saat 21.05'te doğmuştu ve gece boyunca görünmüştü.

Bu arada, Merkür yerde duran gözlemci için Güneş'ten hemen hemen en uzak mesafede, yani hemen hemen azami uzanımında bulunup $M=+0,7$ parlaklığına sahipti. Dolayısıyla Dünya'dan en iyi görüş şartlarına sahipti. Gerçekten Merkür yerel saatle saat 20.15'e kadar görünüyordu, sonra ise yerel ufku altına inmişti.

Venüs o gece yerel saatle 3.00'te doğmuştu ve Güneş doğuncaya kadar mükemmel bir şekilde görünüyordu.

Bu verileri Turbo-Sky bilgisayar programı yardımıyla elde edebildik.

Böylelikle, 1 Ekim 1486 tarihli çözümün her açıdan ideal olduğunu bir kez daha vurgulamak gerek. Vahiy'de gezegenlerin M.S. 1 Ekim 1486 tarihi için konumu şaşılacak kadar net bir şekilde tespit edilmişti.

Res.3.37'den, Orta Çağ gözlemcisinin Perseus'un Mars'ın üzerinde oturduğunu çok doğru olarak söylediği net bir şekilde anlaşılıyor: "Binicisine dünyadan barışı kaldırma yetkisi verildi. Bunun sonucu olarak insanlar birbirlerini boğazlayacaklar. Atlıya ayrıca büyük bir kılıç verildi" (Vahiy 6:4). Mars o anda gerçekten Perseus'un ayaklarının tam altındaydı. Bu da, Batlamyus'un Almagest'inden alınan, üzerinde Mars'ın 1 Ekim 1486 tarihli konumunu gösterdiğimiz Orta Çağ haritasının parçası olan res.3.38'de de çok net görülebilir. Mars'ın Gemini'de, Perseus'un ayaklarının tam altında olduğu ortaya çıkmıştır. İstanbul Boğazı'nın çevresindeki yerel ufuk hattı açısından yerel saatlerle saat 23.00'te Mars'ın yine Perseus'un tam altında olduğu ortaya çıkmıştır. Nihayet Perseus ve Gemini takımyıldızlarının içinden, gece göğünde parlak ışık saçan Samanyolu hattı geçmektedir. Sözü geçen tarihte Mars bu Samanyolu hattının içine düşmüştü. Dolayısıyla Samanyolu Perseus ve Gemini takımyıldızlarını Mars gezegeni ile birleştirmiş gibi olmuştur, res.3.38. Gözlemci bu parlak olay ile ilgili de not almıştı.

Gözlemcinin Mars için neden Gemini takımyıldızını değil Perseus takımyıldızını gösterdiği sorusu ile karşı karşıya kaldık. Gemini burç takımyıldızı iken Perseus burç

takımyıldızı değil ki. Herhalde durum şudur ki, Vahiy'in yazarı gayet dramatik bir olay olan gelecekteki dünyanın sonunu tarif etmişti. Bu yüzden tarif ettiği felaketin şekline (ruhuna) uygun olan suretleri seçmeye çalışıyordu.

Birinci ana gezegen olan Jüpiter Sagittarius'a, yani yay ve okla tasvir edilen "savaşçı takımyıldıza" düşmüştür.

İkinci ana gezegen olan Satürn Scorpius'a, korkunç ve ölüm derecesinde tehlikeli takımyıldıza düşmüştür.

Üçüncü ana gezegen olan Mars Gemini'ye, yani "barışçı takımyıldıza düşmüştür". Ancak tam o anda üstüne, ellerinde, bir bakışı tüm canlıları taşa dönüştüren korkunç Gorgon'un kesilmiş, uçuşan saçlı kafasını tutan kılıçlı savaşçı Perseus takımyıldızı gelmiş, bkz. res.3.38. Ayrıca bilindiği gibi Mars'ın savaş tanrısı olduğu düşünülüyordu. Dolayısıyla Vahiy'in yazarının "Dünya'nın sonuna" ideal şekilde uyan kılıçlı Perseus'u seçtiği anlaşılıyor.

Vahiy'in Yunanca metninde, N.A. Morozov'un yorumuna göre Mars ile ilgili "oraya, öteki tarafa gitti" ifadesinin neden söylendiği anlaşılmış oluyor, yukarıya ve [542]'ye bakınız. Res.3.34'de 1 Ekim 1486 tarihinde Mars'ın tüm diğer gezegenlerin öteki tarafında bulunduğu gerçekten net bir şekilde görülüyor. Bu gezegenler de Scorpius takımyıldızının çevresinde bir kümeye toplanmıştı. Dünya'dan gözlemlerini yapan gözlemci için Satürn, Ay, Merkür ve Güneş gökyüzünün bir tarafına düşerken Mars ise karşı tarafına düşmüştü, bkz. res.3.34.

N.A. Morozov 1249 ve 1486 yıllarının çözümlerini neden bir yana itmişti ki? Buna N.A. Morozov'un cevabı basit ve samimiydi. "Sanmam ki biri Vahiy'in 14 Eylül 1249 tarihinde yazılmış olduğunu söylemeye cesaret etsin" diye açıklamıştı [544], 1. cilt, s.53. 1486 yılının çözümünden ise bahsedilmiyor bile.

Ancak şimdi, N.A. Morozov'un araştırmalarının üzerinden yetmiş yıl geçtikten sonra, bizim kronoloji üzerindeki kitaplarımızdan alınmış olan sonuçlar dâhil olmak üzere yeni sonuçlara dayanarak Vahiy'in tam 1486 yılında, yani tam Osmanlı'nın fetih dönemi sırasında yazılmış olduğunu güvenle iddia edebiliriz. "Antikçağ Orta Çağ'dır", 2. bölüme ve "Kutsal Kitap Rus'u", 4.bölüme bakınız.

Yeniden yapılandırmamızda Vahiy'in yazılış tarihi olarak 1486 yılının neden çok doğal olduğunu aşağıda açıklayalım. İyi bildiğimiz gibi, Vahiy esas olarak dünyanın sonunu anlatıyor. Bu onun ana konusudur. "Vahiy ve fikirleri (ilk üç bölümü hariç olmak üzere) dünyanın akıbetinin, dünyanın sonunda olacakların tasviridir. Bunların Vahiy'in kehanetlerine kılavuz olarak kullanılması lazımdır" [845], 3. kitap, 11. cilt, s.511. Ancak bütün Orta Çağ Hristiyan dünyasının dünyanın sonunu korkuyla beklediği yıl tarihte iyice biliniyor. Bu, Âdem'den itibaren Bizans çağı boyunca 7000. yıl olan M.S. 1492 yılıdır. O zamanlarda hâkim olan fikirlere göre, dünyanın sonu tam olarak 7000. yılda gelecekti.

Böylelikle Vahiy'in, ortaya çıkması 1492 yılında beklenen olaylara ait olduğu düşünülmüştür. Bu arada Vahiy'in ilk satırlarında, "beklenen zaman yakındır" diye söylenir (Vahiy 1:3). Yani M.S. 1492 yılı yakındır. Yani Âdem'den sonraki 7000. yıl gelmek üzeredir. Hatırlatalım ki, Kolomb dünyanın sonu ile ilgili beklentiler ortaya çıkarken seferine başlamıştı.

Dolayısıyla, Vahiy'in 1486 yılı ile, yani Âdem'den sonraki 6994. yıl ile bağımsız astronomik tarihlenmesi içeriğine ideal şekilde uyar. Demek ki, Vahiy on beşinci yüzyılda, dünyanın tahmin edilen sonundan 6 yıl önce yazılmıştı.

Vahiy'in XV. yüzyıl ile tarihlenmesi A.T. Fomenko'nun bu kitaptan alınmış olan matematiksel sonucuna da ideal olarak uymaktadır, bölüm 5:9.3. Bu sonucun asıl fikri Vahiy'in kronoloji açısından Kutsal Kitap'ın son kitabı değil Eski Ahit'in ilk kitaplarından biri olduğu yönündedir. Yani, KRONOLOJİ AÇISINDAN VAHİY İNCİL İLE DEĞİL MUSA'NIN TEVRAT'I İLE AYNI ZAMANDA YER ALMIŞTI. Hatırlatalım ki, çağdaş Kutsal Kitap tam olarak Musa'nın Tevrat'ından başlamaktadır.

Başka deyişle, Vahiy'in Kutsal Kitap'ın içindeki İncil'in yanına konulması kronoloji açısından yanlışlıktı. O, yeniden yapılandırılmamıza göre, XII. yüzyılın olaylarının tarif edildiği İncil'den çok daha geç yazılmıştı.

5. VAHIY'İN ORJİNAL İÇERİĞİNİ YENİDEN YAPILANDIRIŞIMIZ

Dünyanın sonu Vahiy'de üstü kapalı bir şekilde gösterilen astronomik sembollerin kullanılmasıyla açıklanmıştır. Öte yandan, bu sembollerin ancak XVI–XVII. yüzyıllardaki en son baskılarda gölgelendirilmiş olmaları mümkündür. Vahiy'de bu eserin yazılış zamanını tarihlemeye müsaade eden astronomik horoskop şifrelenmiştir. Horoskopun tarihi 1 Ekim 1486'dır. Dünyanın 1492 yılında beklenen sonuna mükemmel surette uygundur.

Böylelikle, Vahiy büyük bir ihtimalle Yeni Çağ'ın XV. yüzyılının sonunda, yani dünyanın, tüm Hristiyan dünyasının Âdem'den sonraki 7000. yılda beklediği sonundan, M.S. 1492 yılından, birkaç yıl önce yazıldı. Bu olaydan duyulan büyük korku Vahiy'e açıkça yansımıştır.

Bugün kabul edilen, Vahiy'in dördüncü İncil'in yazarı olan Yuhanna tarafından yazıldığı görüşü yanlış görünüyor. Çünkü İnciller büyük ihtimalle XII-XIII. yüzyıllarda, yani XV. yüzyıldan önce yazıldı. Birçok eski dinî yazarın Yuhanna'nın ve Vahiy'in yazarı olan Yahya'nın farklı adamlar oldukları açıklaması Vahiy'in bizim tarafımızdan yapılan bağımsız astronomik tarihlemesi ile doğrulanıyor. Böylelikle, Vahiy'in yazılış çağı ve İncillerin yazılış çağı tamamen farklı dönemlerdir.

Vahiy'in çağının Tevrat'ın çağına uygun düşmüş olması gerektiğini kaydetmiştik. “Kutsal Kitap Rus'u” kitabında, bölüm 4-5, gösterdiğimiz gibi, bu M.S. XV. yüzyıldaki Osmanlı=Ataman zapt etme dönemidir. Yani, başında Musa ve Aaron, yani Aslan olan “Kutsal Kitap göçü” dönemi. Vahiy'de, “GALİP GELEN”e, yani Aslan takımıyıldızına “sabah yıldızı”nın, yani Venüs'ün verildiğinin söylenmesi boşuna değildir. Vahiy'deki “GALİP GELEN”in Aaron veya Musa olan Aslan ile arasındaki benzerliği şu mısra artırıyor: "GALİP GELENE saklı MANDAN vereceğim. Ayrıca ona beyaz taş ve bu taşın üzerinde yazılı olan yeni ad" (Vahiy 2:17). Hatırlatalım ki, MANDAN XV. yüzyıldaki Osmanlı=Ataman zaptetmesini, “Kutsal Kitap Rus'u” kitabında, bölüm 4–5, gösterdiğimiz gibi, anlatan kutsal “Çıkış” kitabında açıklanır. Ama üstünde “yeni ad” çizilmiş olan beyaz taşta Musa'nın, üstünde yeni “Tesniye” kanununun, yani ikinci veya yeni kanunun yazıldığı taş tabletlerini tanımak zor değil.

Vahiy'i astronomiye göre XV. yüzyılın sonu ile tarihledikten sonra Orta Çağ ressamlarının bu meşhur metne koydukları resimlere bakmak ilginçtir. Res.3.43'de XVI. yüzyıldaki Vahiy'den alınan bir minyatür gösterilmiştir. Burada, bir alaybozanla ateş eden atlıyı görüyoruz, res.3.44. Alaybozanın sürgüsü iyi görünüyor. Atlı tetiğe basıyor. Ateş namludan fişkırıyor. Namluya barutla boru, yani barutluk bağlanmış. Atlının başının üzerinde "ölüm" yazılı. Orta Çağ ressamlarının Vahiy ile ilgili resimlerinde Vahiy'in yazıldığı çağın gerçeklerini tasvir ettiklerini görüyoruz. XV. yüzyılda ateşli silahlar, alaybozanlar ve topların savaş meydanlarında geniş bir şekilde kullanıldığı iyi biliniyor. Örneğin, 1453 yılında Konstantinopolis'in fethi sırasında Osmanlılar ağır toplar kullanmıştır [240].

İşte XVI. yüzyıldaki Vahiy'dan alınan başka bir resim, res.3.45. İçinden ateş fişkırın “boruyu üfleyen” melek tarafından yapılan yıkımın resmi gösterilmiştir. Burada büyük bir ihtimalle güller veya hartuç atan Orta Çağ topu oldukça net bir şekilde tasvir edilmiştir. Topun düştüğü yerde, ressam büyük patlamanın ateşini tasvir etmiştir. Büyük bir ihtimalle, Orta Çağ'da toplar içinden ateş fişkırın borular olarak tasvir ediliyordu. Vahiy ile ilgili resimlerde ateşli toplar tasvir etmek geleneği XVIII. yüzyıla kadar mevcuttu. Res.3.46'da 1799 yılındaki “Açıklayıcı Vahiy'den” alınan bir resim gösterilmiştir. Konusu aslında aynı. İçinden top ateşi fişkırın “boruyu üfleyen” melek. Uzakta, ateşin düştüğü yerde her şey

yaniyor, patlamanın ateşi büyüyor. Topla ateş edilmesi, res. 3.47’de gösterilen Vahiy ile ilgili Orta Çağ resminde daha açık şekilde tasvir edilmiştir. Yukarıda içine “meleğin üflediği” “boruyu” görüyoruz. Borudan ateş fişkiriyor ve uzakta top mermisinin yere çarptığı anda ortaya çıkan ateşli patlama var.

Toplar XV. yüzyıldan beri Avrupa halkını dehşete düşürüyordu. Zaten onların yeni yazılan Vahiy’deki resimlerde korkutma sureti olarak kullanılmaları gayet normal. Bütün bunlar dolaylı olsa da, Vahiy’in bizim tarafımızdan astronomik tarihlemesini, XV. yüzyılın sonunu doğruluyor.

Res.3.48’de Vahiy üzerine 1260–1270 yıllarındaki resim gösterilmiştir. Burada Vahiy atlısı yelmeli ve zırlı Orta Çağ şövalyesi olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca, zırhta muhtemelen aslanın tasvir edildiği armayı görüyoruz.

Vahiy hakkındaki detaylar için bkz. “Antikçağ Orta Çağ’dır”, bölüm 2.

BÖLÜM 4: ESKİ AHİT’TE ASTRONOMİ

1. KUTSAL KİTAP’IN ESKİ AHİT’İNİN ‘HEZEKİEL’ KİTABINDA ORTA ÇAĞ ASTRONOMİSİ

1.1 Kitabın Başlığı Hakkında

Teoloji profesörü Charles Briggs, ‘Eski Ahit’in yazılarının çoğu, isimleri ve eserleriyle bağlantıları derin Eski Çağ’da kaybolmuş yazarlar tarafından yaratılmıştır’ diye yazmıştır [543], s.119-120.

‘Hezekiel’ kitabının başlığını ele alalım. N.A. Morozov’un yazdığı gibi, İbranice İYEZK-AL ifadesi ‘Tanrı yener’ olarak çevrilir [543], s.226. Skaliger kronolojisine göre, Hezekiel M.Ö. 595 ila 574 yılları arasında yaşamış bir yazardır. Ancak ‘Hezekiel’ kelimesi, ayrı bir şahsın ismi olarak kitapta, ‘Hezekiel’ ‘Tanrı yener’ olarak çevrildiğinde manası ortaya çıkan bulanık bir metin içerisinde, yalnızca tek bir kere kullanılıyor (İez. 24:24). Tanrı kitabın yazarına onlarca hitapları arasında hiçbir kere ismini kullanmadan, hep ‘sen’ kelimesiyle hitap ediyor. Bundan gayet doğal bir düşünce kaynaklanıyor, o da şudur ki, Hezekiel sadece kabul görmeyen bir Tanrı’nın gelecek zaferi hakkındaki kitabın içeriğini kesin bir şekilde yansıtan bir başlıktır. İsmi bu şekildeki rasyonel açıklaması kitabın astronomik içeriğinin analizi için hiç önem taşımıyor, fakat eski kelimelerin ve isimlerin çevirisinin ne kadar faydalı olabildiğini gösteriyor. Pek çok şey daha anlaşılır hale geliyor.

N.A. Morozov’un analizi [543] bütün kitabın şu iki konuyu esas aldığını gösteriyor:

1)Yeni Ahit’in Apokalips’inden Alınmış Apaçık Benimsemeler

Çağdaş yorumcular elbette bunları tersine yorumluyorlar, çünkü Eski Ahit’i Yeni’sinden çok önce yazılmış sayıyorlar. Ama bu büyük ihtimalle hatalıdır. Bizim araştırmalarımız ya Eski Ahit ve Yeni Ahit’in hemen hemen aynı zamanda yaratıldığını ya da Yeni Ahit’in Eski Ahit’e öngeldiğini gösteriyor, bkz. ‘Kutsal Kitap Rus’u’.

2) Kitabın Yazarının Gökbilimsel “Görüşleri”

N.A. Morozov ‘Hezekiel’ kitabının gezegen horoskopu içerdiğini kabul etmiştir. Morozov onu gökbilimsel olarak tarihlemeye bile çalışmış ve M.S. 453 sonucuna ulaşmıştır. Daha kesin olarak, 453 senesi Morozov’un derin eski zamanlardan günümüze doğru kayan zaman eksenini boyunca keşfettiği ilk astronomik çözümdür. Belki Morozov tarafından keşfedilmeyen diğer, daha geç çözümler de vardır. Morozov aynı sebeple, yani Kutsal Kitap’ın V-VI. yüzyıllardan sonra yazılmadığını kabul ederek çok erken durmuştur. Bu büyük bir hataydı. Büyük ihtimalle Kutsal Kitap XI-XVII. yüzyıllar döneminde yazılmıştı. Bkz. ‘Kutsal Kitap Rus’u’.

Bizim düşüncemiz şudur: Apokalips’ten farklı olarak ‘Hezekiel’in’ horoskopu çok bulanık bir şekilde tarif edilmiştir. Bu kadar bulanık bir tarif astronomik tarihleme için pek uygun değildir. Bu yüzden, ilgilenenleri Morozov’un kitabına yönlendirerek buna vaktimizi harcamayacağız [543].

N.A. Morozov’un asıl haklılığı, Eski Ahit’in ‘Hezekiel’ kitabının, bu kitabın Orta Çağ’a ait olduğunu anlamayı mümkün kılan astronomik bilgiyle dolu olduğu gerçeğinde saklıdır. Belki de bu kitap geç Orta Çağ’a aittir. Bu son derece önemli bir durumdur. Bu yüzden onu örnek vererek açıklayalım.

1.2. Samanyolu’nun Ve Yılan Takımyıldızının Tasviri

Kutsal Kitap’ta, ‘GÖKLER AÇILDI, Tanrı’dan gelen görümler gördüm’ (Hez. 1:1) ifadesi yer almaktadır. Tıpkı Apokalips’te olduğu gibi, burada da kesin bir şekilde göğe bakmamız söylenmektedir.

N.A. Morozov zaman zaman Kutsal Kitap'ın sinot çevirisini İbranice seslisiz çeviriyi kullanarak tasrih etmiştir. Görünen odur ki, sinot çevirisini yaratanlar büyük ihtimalle eski metni tümüyle anlayamamışlardı. Morozov'un bu tasrihleri Kutsal Kitap'ın metnini çoğunlukla basitleştirip manasını açıklıyor. Bu nedenle, arada bir onlardan faydalanacağız [543].

Kutsal Kitap, 'Kuzeyden esen kasırganın göz alıcı bir ışıkla çevrelenmiş, ateş saçan büyük bir bulutla geldiğini gördüm (daha doğrusu ışıklı sel gibi parıltılı, ayrıca bkz. [543] – A.F.)' diye söyler, (Hez. 1:4).

Işık kuzeyden güneye doğru geçiyor. Olaylar yıldızlı gökyüzünde gerçekleştiği için (yukarıya bakınız), büyük ihtimalle burada Samanyolu'nun kuzeyden güneye doğru geçip ışıldayan şeridi tasvir edilmektedir.

Kutsal Kitap'ın gözlemcisi parıltının yönüne bakıyormuş: 'Tam ortasında insana benzer dört canlı yaratık duruyordu (İbranice metne göre 'canlı varlıklar', bkz. [543] - A.F.)'(Hez.1:5). N.A. Morozov, İbranice metne atıfla, 'insanın çehresi oradan görülüyordu' diye tasrih ediyor. Peki, bunun anlamı ne olabilir?

Hemen hemen her Orta Çağ haritasında – bkz. res.4.1 – Samanyolu'nun ortasında, güney ucunda İnsan Takımyıldızı yani Yılan Takımyıldızı görülür, res. 4.2.

1.3. Gökküresindeki Astronomik Sektörlerin Veya 'Kanatların' Kutsal Kitap'taki Tasviri

Daha önce bahsettiğimiz gibi, Orta Çağ gökküresi, kürenin kutuplarında kavuşan ve küreyi 24 kanada veya sektöre bölen meridyenler şeklinde gösterilen 12 çift yıldız saatinden oluşmaktadır. res.3.13. Yılanı Tutan ile yılan hem solda hem de sağda iki çift kanat taşımaktadır. Bizim örneğimizde Yılan (Yılanı Tutan) takımyıldızında dört 'canlı'dan (varlık) bahsedilmektedir. Muhtemelen bunlar gezegenlerdir. Gerçekten Kutsal Kitap, 'her birinin dört kanadı vardı' der (Hez.1:6). Borman'ın, yılanın ve 'kanatlarının' durumunun gösterildiği 1596 tarihli Orta Çağ kitabına [1045] bakınız.

Sinot çevirisi 'canlı varlıkların' her birinin dört yüzü olduğunu söylemektedir. N.A. Morozov 'bir gizli' kelimesinin atlandığını vurgulayıp şöyle çeviriyor: 'Bir tek dört yüzü olan sadece oydu ve kendi gizemi içinde dört kanadı olan sadece oydu' (Hez.1:6).

Sinot çevirisi der ki, 'Dördünün de yüzleri, kanatları vardı; KANATLARI BİRBİRİNE DEĞEREK; dosdoğru ilerliyor, ilerlerken sağa sola dönmüyordu' (Hez.1:9). Burada, gökküresindeki sektör ya da kanatların anlatıldığı açıktır. Bunların kavuşması da doğaldır.

N.A. Morozov'un çevirisi şöyle devam ediyor: 'Bu yaratıkların yürüyüşü değişmezdi ve yollarının içbükeyliği halkanın içbükeyliği gibiydi ve dört yüzü cilalı tunç gibi parlıyordu' (Hez.1:7)

1.4. Arslan, Boğa Ve Kartal Yıldıztakımları

Şimdi örneğin Stanislav Lübenetskiy'in Orta Çağ haritasını ele alalım, [1256] ya da [1257], bkz. res.4.1. Göğün Yay Yıldıztakımının yakınındaki güney kısmına bakalım. Sağında Yılan (Yılanı Tutan) Yıldıztakımı bulunuyor, Yılanın sağında Aslan, solunda Boğa. Yukarısında, küre dönme yörüngesinin maksimum noktasının yakınında ve bütün takımyıldızların üstünde bulunan Kartal Takımyıldızı var. Gökeşleşiminin arkasından Yay'ın ve Herkül'ün insan elleri yükseliyor. Bunlar da kitapta tarif edilmişti: 'Kanatların altında insan elleri vardı' (Hez.1:8).

Bu astronomik hikâye Hezekiel kitabında tamamen şeffaf bir şekilde tümüyle tasvir edilmişti. Kutsal Kitap der ki (N.A. Morozov'un çevirisi):

‘Aslan’ın hatları dördlünün sağındaydı, Boğa’nın hatları dördlünün solundaydı ve Kartal’ın hatları dördlünün üstündeydi’ (Hez.1:10).

N.A. Morozov’un çevirisi sinot çevirisinden farklı olduğu için, farklarını şu örnekle gösterelim. Sinot metni şudur: ‘Sağda dördünün aslan yüzüne, solda dördünün öküz yüzüne, arkada dördünün kartal yüzüne benzer bir yüzü vardı.’ (Hez.1:10). Hemen hemen aynı şey, ancak N.A. Morozov’un çevirisi daha makuldur.

Kutsal Kitap der ki, ‘Canlı yaratıkların (Canlı varlıkların – A.F.) görünüşü, yanan ateş közleri ya da meşale gibiydi’ (Hez.1:13). Bu aşamada gezegenlerin köz ve meşale ile mukayesesini görüyoruz. ‘Yaratıklar şimşek çakar gibi hızla ileri geri gidip geliyorlardı (yani zikzaklı olarak – A.F.)’ (Hez.1:14). Büyük ihtimalle burada, gezegenlerin gökte ileri ve geri hareketleri tasvir edilmişti, res. 3.20, res.3.21. ve res.3.22.

1.5. Orta Çağ Tekerleklerinin Yani Gezegenlerin Yörüngelerinin Kutsal Kitap’taki Tasviri

Tekrar Orta Çağ haritalarına dönelim. Bunlarda gezegenlerin YÖRÜNGELERİ sıkça eşmerkezli, iç içe geçmiş, merkezi Dünya’da olan halkalar, tekerlekler olarak temsil edilmişti. Bu haritalar Dünya’yı Evren’in merkezine yerleştiren Orta Çağ astronomlarının görüşlerini yansıtıyor. Bunlar Kopernik öncesi görüntüler. Aynı zamanda XVII-XVIII. yüzyıllarda da gezegenlerin yörüngeleri sıkça bu şekilde çizilmiştir.

Mesela gezegenlerin eşmerkezli yörünge tekerlekleri Orta Çağ’da, 1679 senesinde çıkan J. Steeb’nin kitabında çizilmiştir [1412], res.4.3. Tekerleklerde gezegenlerin işaretleri ve isimleri yer almaktadır. En büyük olan ilk tekerlek empirek göğüdüdür. İkinci tekerlek hareketsiz yıldızlardır. Üçüncü tekerlek gök denizidir. Daha sonra da Satürn, Jüpiter, Mars, Güneş, Venüs, Merkür, Ay tekerlekleri bulunuyor.

Gezegenlerin iç içe girmiş tekerlekler olarak yörüngeleri güya 1553 yılında çıkmış olan Orontius Finaeus Delphinatis kitabında gösterilmiştir [1320], res.4.4. Tekerlek yörüngeler birbirinden bağımsız olarak dönebilir. İÇ İÇE GİRMİŞ TEKERLEK, yani iç içe geçen gezegen yörüngeleri Sakrobusto’nun güya 1516 senesinde çıkmış olan kitabında görülebilir, [1384], res.4.5.

Bütün bu resimlerde tekerleklerin jantlarının yıldızlarla veya ‘göz’lerle kaplı olduğunu vurgulamak önemlidir. Bu durum gayet doğaldır, çünkü yörüngeler yıldızlarla kaplı gökyüzünde bulunmaktadır.

Tekerlek yörüngeler Sakrobusto’nun güya XVI. yüzyılda yazılmış olan bir başka kitabında da çizilmiştir [1385]. Hem de burada, iç içe girmiş tekerlek yörüngelerinin jantlarında yıldızlarla dolu Zodyak takımyıldızları var, res. 4.6. Buna benzer dönmekte olan tekerlek yörüngeler biçimindeki Orta Çağ dünya sistemi görüntüleri için bkz. res.4.7, res.4.8, res.4.8a.

Yıldızlarla kaplı, jantlı tekerlek yörüngeler ayrıca Korbinianus’un 1731 yılında yazılmış kitabında çizilmişti [1077], res.4.9. Burada tekerlek yörüngeler burçlar kuşağı üzerinde yuvarlanıyor. Aslında Orta Çağ bilimi gezegenlerin hareketlerini anlatabilmek için tekerlek yörüngelerinin birleştirilmesinin son derece zor bir sistemini geliştirmiştir. Bu sistem Kopernik tarafından Evren’in merkezine Dünya’nın yerine Güneş’in konulduğu zaman ortadan kaldırılmıştır. Kopernik’ten önce bu abartılmış jeosantrik sistem başarılarla gelişmişti.

Orta Çağ “Hezekiel” kitabına dönelim. Kutsal Kitap der ki, “Bu dört yüzlü yaratıklara (varlıklara- gezegenlere? – A.F.) bakarken, her birinin yanında, yere değen bir tekerlek gördüm. Tekerleklerin görünüşü ve yapısı şöyleydi: Sarı yakut gibi parlıyorlardı ve dördü de birbirine benziyordu (yani yapısı aynıydı – A.F.). Görünüşleri ve yapıları iç içe girmiş bir tekerlek gibiydi. Tekerleklerin kenarı yüksek (yerin üzerinde – A.F.) ve korkunçtu; hepsi çepeçevre gözlerle doluydu (yıldızlarla doluydu! – A.F.). Canlı yaratıklar (canlı varlıklar – A.F.) hareket edince, yanlarındaki tekerlekler de hareket ediyordu; yaratıklar yerden

yükseldikçe, tekerlekler de onlarla birlikte yükseliyordu (gezegenin yörünge tekerleğinin dönmesi - A.F.). Ruhları onları nereye yönlendirirse oraya gidiyorlardı. Tekerlekler de onlarla birlikte yükseliyordu. Çünkü yaratıkların ruhu tekerleklerdeydi. Yaratıklar hareket ettiğinde onlar da hareket ediyor, yaratıklar durduğunda onlar da duruyor, yaratıklar yerden yükseldiğinde onlar da yükseliyordu.” (Hez. 1:15-16,1:18-21).

Kutsal Kitap’ın gözlemci yazarı gayet açık bir şekilde gezegenleri ve bunların gökyüzünde yirmi dört saat dönmesi anlamına gelen, yörüngeler üzerinde hareket etmesini tasvir ediyor. Bu tasvir o kadar açıktır ki, “Yaratıkların” gezegenler ile özdeşleştirilmesi son derece doğal görünmektedir.

Bu arada, Kutsal Kitap’ı resimlemiş ve “yaratıkların bedenini ve tekerlekleri kaplayan gözlerin” gerçek astronomik manasını anlamamış olan bazı sonraki Orta Çağ ressamı yaratığın tüm bedenini kaplayan pek çok göz çizmişler. Ortaya çıkan gayet nahoş bir tablodur. Bu durum, sonraki yorumcuların eski metnin gerçek anlamını kavrayamamasının nasıl bir tahrifata yol açtığını bir kez daha göstermektedir.

1.6. Apokalips’in Astronomik Simgesiliği İle Paralellikler

Daha sonra “Hezekiel” kitabında fiilen, doğrudan Apokalips’ten alınmış olan alıntılarla karşılaşıyoruz: Billura benzer, yıldızlarla kaplı gökyüzü vs.

Kutsal Kitap der ki: “Kubbeye benzer, billur gibi parlak ve korkunç bir şey canlı yaratıkların başları üzerine yayılmıştı. Kubbenin altında kanatlarının biri öbürünün kanatlarına doğru açılmıştı. Her birinin bedenini örten başka iki kanadı vardı. Yaratıklar hareket edince, kanatlarının çıkardığı sesi duydum... Durunca kanatlarını indiriyorlardı” (Hez.1:22-24).

Sonra, “Başları üzerindeki kubbenin üstünde lacivert taşından yapılmış tahta benzer (Taht takımyıldızı! yukarıya bkz. – A.F.) bir nesne vardı. Yüksekte, TAHTI (Taht takımyıldızı – A.F.) ANDIRAN NESNEDE insana benzer biri oturuyordu” (Hez.1:26).

Ama bu, Yuhanna’nın Vahiy’i ile neredeyse tümüyle çakışmakta, “... gökte bir taht (Taht takımyıldızı – A.F.) ve tahtta oturan birini gördüm... Zümrüdü andıran bir gökkuşağı (Samanyolu – A.F.) tahtı çevreliyordu.” (Vah. 4:2-3). Yukarıdaki paragrafa bakınız.

1.7.Kutsal Kitap’ın Keruvları – Arabalar Ve Orta Çağ Gezegen Tekerlek Yörüngeleri

Orta Çağ’da gezegenlerin bazen araba biçiminde betimlendiğini hatırlatalım. Arabalara atlar, arada bir de fantastik hayvanlar koşuluyordu. Gezegen arabada oturuyordu ve tekerlek yörüngelerde gezegenlerin işaretleri gösteriliyordu. Bazen de Zodyak’ın tekerleklerin yuvarlandığı takımyıldızları gösteriliyordu. Hatırlatalım ki, gezegenler zodyak üzerinde hareket ediyor. Bu, oturaklı Orta Çağ astronomik simgesiliğidir.

Şaşırtıcı olan şudur ki, bu simgesilik “Hezekiel” kitabında neredeyse kelimesi kelimesine tasvir edilmiştir. Yalnızca bu durum bile Eski Ahit’in bu kitabının Orta Çağ’da XII-XVII. yüzyıllar arasında yazılmış olup olmadığını sormak için yeterlidir.

Kutsal Kitap şunu der: “Baktım, Keruvlar’ın başı üzerindeki kubbenin üzerinde (yani yine gökyüzünde –A.F.) lacivert taşından tahta benzer (Taht takımyıldızı – A.F.) bir nesne gördüm” (Hez.10:1).

Keruv kelimesi ‘araba’ anlamına da geliyor, [543], s.72. Hezekiel kehanetinin bu onuncu bölümünde, birinci bölümünden farklı olarak, yukarıya bakınız, Kutsal Kitap yazarının yeni gök gözlemleri anlatılıyor. Yazar araba gezegenlerden, yani gökyüzünün Taht takımyıldızının yakınındaki bir yerde hareket eden keruvlardan bahsediyor. Res.4.10’da tekerlek üzerinde duran keruvun görüntüsü bulunmaktadır.

Kutsal Kitap şunları der: “Baktım, her Keruv'un (arabanın – A.F.) yanında birer tane olmak üzere dört tekerlek gördüm. Tekerlekler sarı yakut gibi parılıyordu (olasılıkla her gezegenin birer yörüngesi – A.F.). DÖRDÜ (tekerlek – A.F.) DE BİRBİRİNE BENZİYOR, İÇ İÇE GİRMİŞ BİR TEKERLEĞİ ANDIRIYORDU... Hareket edince Keruvlar'ın baktıkları dört yönden birine doğru, sağa sola dönmeden ilerliyordu... KERUVLAR'IN BEDENLERİ – SIRTLARI, ELLERİ, KANATLARI – VE DÖRDÜNÜN DE TEKERLEKLERİ ÇEPEÇEVRE GÖZLERLE DOLUYDU” (Hez. 10:9-12).

Aşağıdaki bölümü N.A. Morozov'un çevirisi olarak alıntılıyoruz: “Bu tekerleklerin isimleri... Arkadaki Arabaya benziyordu”. Büyük ihtimalle, bu aşamada evvel zamanlarda araba biçiminde betimlenen Büyükayı takımyıldızı kastediliyor. Böyle az bulunan bir Orta Çağ görüntüsü için mesela P. Apiani'nin 1524 yılında çıkmış kitabındaki haritaya bakınız, [1013], res.4.11.

Daha sonra, N.A. Morozov'un çevirisinde, “İkincisi İnsana, üçüncüsü Aslana, dördüncüsü Kartala benzer. Arabalar yükseldi. Bunlar daha önce gördüğüm aynı canlı yaratıklardı” diye yazılıyor. (Hez.10:14-15). Yazar vurgulamıştır ki, arabalar ve daha önce 1. bölümde tasvir ettiği canlı yaratıklar aynıydı. Yani gezegenler mi?

Kutsal Kitap'ın kehanetinin sayfalarında yine Orta Çağ astronomisi, yani gökyüzünde dönen tekerlek yörüngeler üzerindeki gezegenleri görüyoruz.

Kutsal Kitap der ki: “Keruvlar (arabalar – A.F.) hareket edince, YANLARINDAKİ TEKERLEKLER DE HAREKET EDİYOR, Keruvlar (arabalar – A.F.) yerden yükselmek için kanatlarını açınca, tekerlekler de yanlarından ayrılmıyordu. Keruvlar durduğunda onlar da duruyor, Keruvlar yerden yükseldiğinde onlar da yükseliyordu. Çünkü yaratıkların ruhu tekerleklerdeydi” (Hez.10:16-17).

1.8. Orta Çağ Dünya Sisteminin Kutsal Kitap'taki Gök Mabedi Biçiminde Tasviri

“Hezekiel'de” yer alan bir mükemmel astronomik olaydan daha bahsetmemek elde değil. Bu olay Morozov'un çevirisi ile şöyledir: “Orada yılana benzer Adamın görüntüsü var. Elinde TOPRAK ÖLÇME ZİNCİRİ ve ÖLÇME İÇİN BASTON var. Ve kapıların yanında duruyordu” (Hez.40:3).

Ve daha sonra bir sayfa boyunca gök mabedinde çeşit çeşit ölçümler ve sayısal oranlar tarif ediliyor. Ölçümler bir ölçmeci Adam tarafından yapılmakta. Bu nasıl bir Adamdır ve Kutsal Kitap'ta odaları, diğer salonları, girişleri, çıkışları, direkleri, boyutlarıyla vs. ayrıntılı şekilde tarif edilen nasıl bir mabedir ki? Cevabı basittir. Bunu anlamak için Orta Çağ astronomik haritalarına tekrar bakmak yeterlidir.

Mesala Korbinianus'un 1731 senesinde çıkmış olan kitabında [1077], ellerinde ZİNCİR, İP, HALAT biçiminde gökeşleği tutan YILANI TUTAN ADAM (takımyıldız) betimlenmişti, res. 4.12. Gökeşleğinin ölçme ipi ya da ölçme zincirine benzemesi, gökeşleğinin üzerinde derece bölmelerinin bulunması ile açıklanıyor. Gökeşleği bu şekilde eski haritaların çoğunda betimlenmekteydi. Aynı resimde düşey baston, yani alt gökdurumunun meridyeni görülmekte. Hem de Yılanı Tutan onu elinde düşey olarak tutmaktadır. Böylece Yılanı Tutan ölçmeci olarak betimlenmişti! Gördüğümüz kadarıyla, bu Orta Çağ takımyıldızlar tablosu Tevrat'ta gayet net bir şekilde anlatılmıştı.

Gök mabedi saray olarak – Kutsal Kitap'ın kehanetinde tasvir edildiği gibi - geç Orta Çağ haritalarında astronomik nesne olarak çizilmiştir. Gökteki saray mabedi mesela P. Apianus'un kitabında [1013] gösterilmiştir, res. 4.13. Benzer gök saraylar için Bacharach'ın 1545 senesinde çıkmış olan kitabına [1021] bakınız. Sözde Mısır Zodyakı hakkında ise bkz. [543], s.81-82, res.39-50,51. Gök sarayı Orta Çağ astronomlarının Evren hakkındaki

görüşlerini yansıtmaktadır. Gezegenleri, yörüngeleri, Zodyak'ı, takımyıldızları vs. görebiliriz. Bu, Kopernik öncesi Orta Çağ dünya tablosudur.

Merkezinde tekerlek yörüngelerin döndüğü gök sarayı ve Zodyak halkası Sakrobusto'nun XVI. yüzyılda çıkan kitabında da var [1385], res.4.14. Sakrobusto'nun başka bir kitabından [1383] benzer bir temsil res.4.15'te gösterilmektedir. Bu, dünyanın Orta Çağ sistemidir. Melekler sarayın içinde dönüp kornişleri, kazıkları ve çevresinde gezegenlerin tekerlek yörüngelerinin kaydığı zodyak kuşağını döndürüyor.

Orta Çağ astronomlarının Kutsal Kitap'ın sayfalarında, 'bin yılların derinliğinden' gelen 'çok eski' Kutsal Kitap suretlerini tasvir etmiş olduğu söylenebilir. Ama böyle bir yorum şüphelidir. Mesela Kutsal Kitap'ta muhtemelen edebi tasvirleri değil, astronomik nesnelere kendisi orijinaldi. Yukarıda sayılan astronomik nesnelere 'Kutsal Kitap'ın resimleri' değildir. Somut bir bilimsel anlamla doludur: Tekerlek yörüngeler, gökeşleği, meridyenler, yıldız saatleri vs. Bu kavramlar Orta Çağ astronomları tarafından edebi amaçlardan gayet uzak olan amelî ve bilimsel amaçlar için konmuştu. Ve ancak bundan sonra yazarlar ve şairler gök haritalarını inceleyerek edebi suretlerini yaratmaya başlamışlardı. Orta Çağ Evren kuramını –tekerlek yörüngelerle gök sarayını- yaratan şairler değildi. Bunu yapan profesyonel astronomlardı. Şairler sonradan bilimi övmek için onları takip etmişlerdi.

Sonuç ortadadır. Kutsal Kitap'ın Hezekiel kehaneti sayılan bütün astronomik bölümleri Orta Çağ'ın, hatta geç Orta Çağ'ın bilimsel kültürünün göstergeleridir. Hem astronomi haritaları hem de Kutsal Kitap metinleri büyük ihtimalle XIII-XVI. yüzyıllarda yaratılmıştı. Ve yalnız daha sonra uydurulan Skaliger kronolojisi bunları inatla bin beş yüz–iki bin yıllık zaman uçurumu ile ayırmaya çabalamaktadır.

2. ESKİ AHİT'İN “ZEKERİYA” KEHANETİNİN YAZILDIĞI TARİH

Skaliger kronolojisi bizi “Zekeriya” kehanetinin M.Ö. 520 ila 518 yılları arasında yazılmış olduğuna inandırmaya çalışmaktadır. Yani “Hezekiel” kitabından güya yaklaşık 70 yıl sonra. Morozov, “Zekeriya” kelimesini “Gök Gürültüsü Tanrısı hatırlıyor” diye çevirmeyi öneriyor [544], c.1, s.252. Bütün kitap – “Tanrı yener”, yani “Hezekiel” gibi – aynı şeyden bahsediyor. Bir Gelecek Tanrı onu bekleyenlere gelme vaadini unutmamış. Gelişini, inançsızlıkları için insanları cezalandırmak üzere sadece ertelemiş.

Kutsal Kitap'ın tercümanları İEUE sözcüğünü Yehova olarak çevirmişti, Rus çevirilerinde ise Tanrı olarak sunulmakta. Bunun yanı sıra İEUE “olmak” fiilinin gelecek zaman karşılığı, yani olacak olan, gelecek olan bir Tanrı sayılır. Latinlerde bu kelime İyevis (Jovis) kelimesi haline geldi, yani Jü-piter, İyevis-Pater'in ya da İyevis-Baba'nın kısaltması. Yunanlılarda bu kelime Zeus karşılığına dönüştü. M.S. 347-414 yılları arasında yaşamış olan Eunapius adlı tarihçi şöyle yazmıştı: “İtalyanlar Zeus'a İoviy diyorlar”, [132], c.86.

N.A. Morozov, İEUE, Yehova ismini Gök Gürültüsü Tanrısı olarak çevirmeyi öneriyor. Jü-Piter'in oturaklı anlamdaşı budur. Şunu hatırlamalı, dindarın Tanrı'nın ismini yüksek sesle söylemeye hakkı yoktu, her seferinde ismini Adonay, yani Efendi olarak söylemeliydi. Bu nedenle muhtemelen, yukarıda belirtilen kısaltma oluştu, tam İEUE ismi yerine salt İE ya da İYA, ya da tek İ, yani Ü yazılır olmuştu. Bu durum Jü-Piter, yani Tanrı Baba gibi isimleri yaratmıştı.

Tam da bu şekilde bu kelime “Zekeriya” kitabının başlığında bulunmaktadır. Burada ZEKER-İYA, tam olarak ZEKER-İEUE, yani “Gök Gürültüsü Tanrısı hatırlar” yerine yazılmıştı.

Bütün bunların yanı sıra, Yehova'dan bahseden Kutsal Kitap'ın bazı metinlerinin astronomik ayrıntıları, Eski Ahit'in bütün hazretlerinin inatla beklediği Gök Gürültüsü Tanrısı'nın bir eski, bilinmeyen Hristiyanlık öncesi tanrı değil, Vahiy'in 1. bölümünde Yuhanna'ya “Var olan, var olmuş ve gelecek olan... Alfa ve Omega Ben'im” (Vah.1:8) diyen

Tanrı olduğunu düşündürüyor. Yani Hazreti İsa. Vahiy onun ikinci gelişini ve Mahşer Gününü ilan etmişti. Eski Ahit'in XIV-XVI. yüzyıllardaki hazretleri sabırsızlıkla kendisini bekliyorlarmış.

“Zeker-İya” kitabı İncil’de tasvir edilmiş olan aynı olayların tarifleriyle doludur. Genelde kehanet “İsa, büyük iyeriden (din adamı-Ç.N.)” çok söz eder (Zek.3:1). Boşuna değil. Skaliger tarihi Hz. İsa’nın gelişinden güya birçok asır önce yazılmış olan Eski Ahit kehanetlerinde hem O’nun cisimleşmesinin hem de bazı İncil olaylarının öngörüldüğünü zorunlu olarak kabul etmekte. Tek bir örnek verelim.

“Zeker-İya” kitabı der ki, “Onlara, "Uygun görürseniz ücretimi ödeyin, yoksa boş verin" dedim. Onlar da ücret olarak bana otuz gümüş verdiler. RAB bana, "Çömlekçiye at" dedi. Böylece bana biçtikleri yüksek değer karşılığı olan otuz gümüşü alıp RAB'bin Tapınağı'ndaki ÇÖMLEKÇİYE attım... Sürüyü terk eden değersiz çobanın vay haline! Kılıç kolunu ve sağ gözünü vursun! Kolu tamamen kurusun, Sağ gözü kör olsun!” (Zek.11:12-13,17).

Ve bugün bizi, bütün bunların Hz. İsa’nın gelişinden ve ona otuz gümüş karşılığında ihanet eden havari Yahuda efsanesinden yüzlerce sene önce yazıldığına inandırmaya çalışıyorlar. İncil ile kıyaslayın:

“O’nu ele verirsem bana ne verirsiniz?” dedi. Otuz gümüş tartıp ona verdiler... Yahuda paraları tapınağın içine fırlatarak oradan ayrıldı, gidip kendini astı. Paraları toplayan başkâhinler, “Kan bedeli olan bu paraları tapınağın hazinesine koymak doğru olmaz” dediler... bu parayla yabancılar için mezarlık yapmak üzere Çömlekçi Tarlası’nı satın aldılar” (Mat.26:15; 27:5-7).

Artık bundan Eski Ahit’in “Tanrı Hatırlar” kitabının Hz. İsa’nın çarmıhından sonra yazılmış olduğu belli oluyor. Bizim yeniden yapılandırmamıza göre, XII. yüzyılda yazılmıştır. Bkz. “Slavların Çarı” kitabı.

İncil’in zamanımıza ulaşan versiyonlarının, hazretlerin kitaplarına sık ve ayrıntılı şekilde atıf yapması, büyük ihtimalle, ya İncil’in bunlarla aynı zamanda yazılmış olduğu ya da İncil’in düzeltilmesinin bunların XII-XIII. yüzyıllarda yazılmasından sonra uzun zaman boyunca sürdüğü anlamına gelmektedir.

“Tanrı Hatırlar” kitabının bölümlerinin astronomik analizi ile uğraşmadan, bkz. [543], özetle yetinelim.

“Zeker-İya” kitabında “Hezekiel” kitabında olduğu gibi aynı dört araba gezegenin adı geçiyor. Ayrıca bu sefer “dört araba” terimi sinot çevirisinde bile kalmıştır (Zek.6:1). “Zeker-İya” ve “Hezekiel” kitaplarındaki simgeciliğin birliği dikkat çekmekte. Fakat Skaliger görüşü uyarınca, Kutsal Kitap kehanetleri takriben aynı zamanda yazılmıştı ve aynı edebi ekole aittir. Burada itiraz edecek bir neden görmüyoruz.

N.A. Morozov 6. bölümde kendisinin en erken M.S. 453 yılı olarak tarihlediği horoskopun tasvir edilmiş olduğunu kabul etmektedir. Fakat bu tasvir açıkça astronomik olduğu halde ondan güvenilir bir horoskop çıkarmak hayli zordur.

3. ESKİ AHİT’İN “YEREMYA” KEHANETİNİN YAZILDIĞI TARİH

Morozov’a göre “Yerem-Ya”, yani İERMNE-IEU kelimesi, “Gök gürültüsü Tanrısı ateş edecek” veya “Gök gürültüsü Tanrısı ok atacak” anlamına geliyor [544],c.1, s.267. Büyük ihtimalle bu yine, kitabın yazarının ismi değil, kitabın başlığıdır. Skaliger kronolojisi, bu kitabın M.Ö. 629-588 senesine ait olduğunu öne sürmekte. Yani “Hezekiel” ile aynı döneme. Bunun yanı sıra bunlarda benzer bir edebi üslup kullanıldığı ve aralarında fikir birliği bulunduğu kaydediliyor. İtiraz için neden görmüyoruz ve tarihçilerin fikrine katılıyoruz.

Kitapta, insanlara evvel zamanda verdiği sözü tutacağını ve yakın zamanda bir felaket vaktinde dünyaya gelip onları yargılayacağını bildiren Tanrı tasvir edilmiştir. Yani yine Yeni Ahit'in Vahiy'inin versiyonları.

Tanrının yakın zamanda geleceğinin sembolü, GÖKTE ASILI YÜKSELTİLEN TOPUZ'dur. Sinot çevirisinde "bir badem dalı" diye yazılmıştır (Yer.1:11). Fakat İbranice metinde MKL-ŞKD, yani kaldırılan değnek, bekleyen sopa, topuz yazılmıştır [543], s.184. bunun için metin şöyle çevrilmeli: "Ben, "Kaldırılan topuzu [bir badem dalı] görüyorum" diye yanıtladım. RAB bana, "Doğru gördün" dedi" (Yer.1:11-12).

Yine de kitap birçok astronomik bölümler içermekte. Okuyucuyu [543]'e yönlendirerek bunların analizini ele almalıyım. Morozov'a göre, burada gökte görünür olmuş bir kuyruklu yıldız tasvir edilmişti.

Birçok Orta Çağ astronomi kitabı kuyruklu yıldızların görüntüleriyle doludur. Kuyruklu yıldızları bazen fantastik ve korkutucu suretle düşünmüşlerdi. Topuz ya da kaldırılan sopa gerçekten kuyruklu yıldızların sembollerinden biridir.

Örneğin, kuyruklu yıldız topuz suretiyle Bacharach'ın güya 1545 senesinde çıkmış olan kitabında gösterilmiştir, res.4.16. Aynı kitapta başka bir kuyruklu yıldızın yıldızlarla çevrili topuz sıfatıyla görüntüsü var, res.4.17. Stanislav Lübenetskiy'in 1666-1668 yılında yazılmış olan kitabında bir kuyruklu yıldız benzer şekilde temsil edilmişti.

"Gök gürültüsü Tanrısının Oku" yani "Yerem-İya" kitabının şu parçasında bir kuyruklu yıldız özellikle belirgin tasvir edilmiştir:

"Ne görüyorsun? Kuzeyden bu yöne bakan, kaynayan bir kazan görüyorum. RAB şöyle dedi: "Ülkede yaşayanların tümü üzerine Kuzeyden felaket salıverilecek" (Yer.1:13-14).

Bacharach'ın güya 1545 senesinde çıkmış olan kitabını açıyoruz. Bunda çok ilginç bir resim var: BUHAR VE ATEŞLE KAYNAYAN YUVARLAK ÇEHRE SURETİYLE GÖSTERİLEN KUYRUKLU YILDIZ, res. 4.19. Resim, sanki izleyici kaynayan kazana yukarıdan bakıyormuş gibi görünüyor.

Böylelikle,"Yerem-İya" kitabında, kuşkusuz, bir kuyruklu yıldızın Orta Çağ tasviri bulunmaktadır. Mamafih bu durum çoktan kaydedilmişti. D.O.Svyatskiy, "Kutsal Kitapta Halley Kuyruklu Yıldızı" kitabında bundan bahsetmiştir. Bu kuyruklu yıldız tarihlemeye çalıştıysa da başaramamıştır. Bu arada muhtemelen "Gök Gürültüsü Tanrısının Oku" kitabının başlığı, gökyüzünde bir kuyruklu yıldızın gözükmesiyle ilişkilidir.

"Yerem-İya" kehanetinde güvenilir bir horoskop olmadığı halde belli astronomik bölümler bulunmaktadır. Kitabın astronomik tarihlenmesi güçtür. Genelde de kuyruklu yıldızlar, metinlerin tarihlenmesi için pek uygun değildir. Kuyruklu yıldızların tasvirleri çoğunlukla bulanık ve fantastiktir. Bunun dışında periyodik kuyruklu yıldızların çok sayıda görünmelerinin "kuyruklu yıldız tarihlemesi" için temel oluşturacak güvenilir tarihi kanıtları bulunmamaktadır. Ayrıca bkz. "İmparatorluk", bölüm 5.

4. ESKİ AHİT'İN "YESAYA" KEHANETİNİN YAZILDIĞI TARİH

"Yesaya" en uzun kehanetlerden birisidir. Güya M.Ö. 740 senesinde yazılmıştır. Morozov'a göre, "Yesaya" kelimesi "Gelecek Özgürlük" anlamına geliyor. Bu en meşhur kehanetlerden birisidir. Morozov bunun içinde bir kuyruklu yıldızın tasvir edilmiş olduğunu savunup onu tarihlemeye çalıştıysa da kanımızca başaramamıştır. Daha önce söylediğimiz gibi, kuyruklu yıldızlar tarihleme için pek uygun değildir.

Kitap Mesih ile ilgili anılarla doludur. Bunun diğer isminin Beşinci İncil olarak geçmesi boşuna değildir [765]. "Yesaya'dan" bazı "İsa parçalarını" örnek verelim.

"İşte kendisine destek olduğum, Gönlümün hoşnut olduğu, seçtiğim kulum! Ruhum'u onun üzerine koydum. Adaleti uluslara ulaştıracak" (Yes.42:1). Büyük ihtimalle burada Hz.

İsa'nın takipçisi ve Kıyamet gününün ilan edildiği Vahiy'in yazarı olan Yuhanna'dan bahsediliyor.

“Birçokları onun karşısında dehşete düşüyor; Biçimi, görünüşü öyle bozuldu ki, İnsana benzer yanı kalmadı” (Yes.52:14).

“İnsanların yüz çevirdiği biri gibi hor görüldü, Ona değer vermedik. Aslında hastalıklarımızı o üstlendi, Acılarımızı o yükledi. Bizse Tanrı tarafından cezalandırıldığını, vurulup ezildiğini sandık. Oysa bizim isyanlarımız yüzünden onun bedeni deşildi, Bizim suçlarımız yüzünden o eziyet çekti. Esenliğimiz için gerekli olan ceza Ona verildi. Bizler onun yaralarıyla şifa bulduk. Hepimiz koyun gibi yoldan sapmıştık... Yine de RAB hepimizin cezasını ona yükledi. O baskı görüp eziyet çektiyse de Ağzını açmadı. Kesime götürülen kuzu gibi, Kırkıcıların önünde sessizce duran koyun (! – A.F.) gibi Açmadı ağzını. Acımasızca yargılanıp ölüme götürüldü. Halkımın isyanı ve hak ettiği ceza yüzünden Yaşayanlar diyarından atıldı... Ona kötülerin yanında (İncil ile kıyaslayın! “İsa’yı, biri sağında öbürü solunda olmak üzere, iki suçluyla birlikte çarمیha gerdiler” (Luka 23:33) – A.F.) bir mezar verildi, Ama öldüğünde zenginın yanındaydı (yine İncile dönün – Yusuf! da gömülmüştü – A.F.)... Canını feda ettiği için Gördükleriyle hoşnut olacak. Doğru kulum, kendisini kabul eden birçoklarını aklayacak. Çünkü onların suçlarını o üstlendi.” (Yes.53:3-9, 53:11). Vesaire vesaire.

Skaliger tarihi bizi yine bütün bunların İsa Mesih'in çarمیha gerilmesinden yüzlerce sene önce yazılmış olduğuna inandırmaya gayret ediyor. Bu gayet şüphelidir. Büyük ihtimalle metin XII. Yüzyıldan sonra, yani Andronikos-Mesih'in çilesinden sonra yaratılmıştı. Bu arada şunu da vurgulayalım ki, “Yesaya'da” cömertçe serpilten “kurtarma” ve “kurtarıcı” kelimelerini tercüme edersek “İsa” kelimesini elde etmiş olacağız. Ayrıca bkz. [543].

5. ESKİ AHİT'İN “DANİEL” KEHANETİNİN YAZILDIĞI TARİH

Tarihçiler, evvela, bu kitabın M.Ö. 534-607 senesine ait olduğunu savunmuşlardı [765]. Ancak sonraları bu fikir gözden geçirilmiştir. Günümüzde bu kitabın yaklaşık olarak M.Ö. 195 senesinde yazılmış olduğunu düşünüyorlar. Yani bunun yazılış tarihini hemen hemen 400 yıl yukarıya çekmişlerdir. Bu durum, başlı başına, Skaliger kronolojisi çerçevesinde kitabın bağımsız tarihlemesini belirleyebilmek için hiçbir güvenilir yöntem bulunmadığını ifade etmektedir. “Daniel” en son kehanetlerden birisi sayılmaktadır [765]. Tarihçiler diğer Eski Ahit kehanetlerinin Yeni Ahit Vahiy'i ile açık bağlantısını göz ardı etmeye devam ederlerse Daniel kehaneti ayrıcalıklı bir durumda bulunacaktır. Bunun Vahiy ile bağlantısı o kadar ortadadır ki, yorumcular bu olguyu itiraf etmek zorunda kalmışlardır.

Muhtemelen bu nedenle, “Daniel'in” tarihi yukarıya çekilmişti. Skaliger kronolojisine göre M.S. ilk çağlarla tarihlenmiş olan Vahiy'e yakınlaştırmak amacıyla. Tarihçiler bunun ile ilgili olarak iddia ediyorlar ki, “doğası gereği (Daniel kehaneti – A.F.) Eski Ahit kitaplarından ziyade Yeni Ahit'in Vahiy'ine daha yakın denebilir” [765], c.93-94.

Morozov'a göre “Daniel” kelimesi “Tanrının gerçeği” olarak çevriliyor, [544], c.1, s.274. Muhtemelen yine bu, yazarın ismi değil, kitabın içeriğini pek iyi yansıtan başlığıdır. Kutsal Kitap eleştirisi bunun Eski Ahit'in en geç kehaneti olduğunu tespit etmişti. Bir defa, kitap önceki peygamberlere atıf yapmaktadır. Kutsal Kitap metinlerinin tarihlenmesi ile ilgili sonuçlarımızı dikkate alarak bu kitabın büyük ihtimalle geç Orta Çağ'a ait olduğunu tespit ediyoruz.

Kitabın içinde net astronomik horoskop bulunmasa da kuyruklu yıldızın pekâlâ tasviri var. Kuyruklu yıldız tarihlemesi hiç güvenilir olmamasına rağmen ve yalnızca bağımsız astronomik araştırma için ek kanıt olduğu halde, kısaca “Daniel'deki” kuyruklu yıldızın tasvirini konuşacağız.

Bu kitap, hükümdar Valtasar'a köşkünün duvarına ateşli bir elle yazılmış "Mene-Mene-Fakel-Fares" yazısını açıklamış olan Daniel peygamber hakkındaki efsane ile meşhurdur.

Kutsal Kitap der ki, "Ansızın bir insan elinin parmakları belirdi, kandilliğin yanındaki saray duvarının sıvası üzerine yazmaya başladı. Kral yazan eli gördü" (Dan.5:5). Ve daha sonra, "Yazılan yazı şudur: MENE, MENE, TEKEL ve PARSİN" (Dan.5:25). Ayrıca bkz. res.4.19a.

Morozov'un İbranice metninin çevirisini de verelim. Sinot çevirisinden biraz farklıdır.

"Ansızın bir AZAMETLİ İNSANIN ELİNDE (Yahudice metinde Dİ-İD-ANŞ, yani güçlü bir insanın elinde, İD kelimesi sahipliği belirtmekte, elin gerçek bir parçası değil, yani insanın eli bir şey tutuyor, bir nesneyi sıkıyor – A.F.) BİR PARMAC BELİRDİ (İbranice çevirisinde ATSBEN, "parmağın" çoğulu ise ATSBEUT, bu yüzden "parmak" olarak çevrilmesi lazım – A.F.), GECE KANDİLLİĞİNİN KARŞISINA SARAY DUVARININ SIVASI ÜZERİNE YAZMAYA BAŞLADI". Ayrıca bkz. [543], c.213.

"Saray duvarının üzerine"- yani muhtemelen gökyüzü üzerine - yazan "azametli insanın elindeki parmak" nedir? Daha önce görmüştük ki, Kutsal Kitap kehanetlerinde astronomik konular gayet belirgindir. Örnek olarak S. Lübenetsiy'in 1681 senesinde çıkan "Kometografiya" ("Kuyruklu Yıldızların Tasvirleri") kitabındaki resme bakalım, res.4.20.

Yıldızlı gökyüzünde içinden bir dal tutan elin uzadığı dumanlı bulut var. Dalın ucunda elin gökyüzü üzerinde belli olmayan bir yazı bırakarak bir iz çizdiği parmağa benzer bir sap var. Tam elin üstünde alevle bürünen kocaman kuyruklu yıldızın görüntüsü var.

Öyle görünüyor ki, "Dani-El'de" gerçekten bir kuyruklu yıldızın tasviri var. Kehanette elin gece kandilliğine doğru parmakla bir şey yazdığı söylenmiştir. Yani muhtemelen Ay'a doğru. N.A. Morozov, Azametli İnsan sureti altında Yılan Takımyıldızı bulunduğunu sanmıştır. Bu özdeşleştirmeyi yukarıda konuşmuştuk.

Daha sonra korkutulmuş kral "astrologlar" anlamına gelen KŞDİA'ya başvuruyor [543]. Bu durum gayet doğaldır, çünkü Orta Çağ astrologlarının mesleği gökyüzünde olup biten olayları anlatmaktı (Dan.5:7). Sonuçta Daniel krala yazıyı anlatıyor:

"Yazılan yazı şudur: MENE, MENE, TEKEL ve PARSİN. Bu sözcüklerin anlamı şudur: MENE: Tanrı senin krallığının günlerini saydı... TEKEL: Terazide tartıldın... PERES: Krallığın ikiye bölünerek Medler'le Persler'e verildi" (Dan.5:25-28).

İbranice çevirisinde MNA-MNA, TKL, U PRSİN var ki, bunları "Ölçmeci ölçtü", "Terazi" ve "Persey'e" olarak çevirmek mümkündür. Yılan Takımyıldızı'nın, bazı Orta Çağ haritalarında Göğü Ölçen suretiyle özdeşleştirilmiş olduğunu daha evvel belirtmiştik. Bkz. Korbinianus'un 1731 yılında çıkan kitabı, res. 4.12. Böylelikle "Dani-El" Ölçmeci'yi dikkate alarak ikinci defa Yılan'a gösteriyor. Yani Orta Çağ yıldız haritalarındaki "azametli insana". Böylece bir kuyruklu yıldızın Terazi'den Perseus'a hareket ederek Yılan Takımyıldızından geçtiği fikri oluşuyor.

Morozov bunun M.S. ya 568 ya da 837 tarihli kuyruklu yıldız olabileceğini varsaydı. Ancak kuyruklu yıldızlar üzerinde yapılan tarihlendirme güvenilir sayılmaz, bkz. "İmparatorluk", bölüm 5.

Sonuçta kaydedelim ki, "eski" İbranice'de gelecek zaman olmadığı için, zaman anlama göre tespit ediliyor. Bunun sonucu şudur ki, şimdiki zamanda yazılan, yani geçmekte ve geçmiş olan olayları anlatan metin sonrakiler tarafından gelecek zamanda yazılan metin olarak algılanır oldu [543]. Acaba Yahudi edebiyatında o kadar çok kehanet olması bundan mı kaynaklanıyor?

BİZİM YENİDEN YAPILANDIRMAMIZ. Kutsal Kitap kehanetlerinde, analizi bunların Orta Çağ hatta geç Orta Çağ'a ait olduğu fikrini oluşturmaya haklılık kazandıran astronomik bölümler var. İşte bu sonuç Kutsal Kitap'ın yazılış tarihini XI-XVII. yüzyıllara çeken yeni ampirik-istatistikî yöntemlerin uygulama sonuçları ile pek iyi uyuyor. Daha

fazlası için aşağıya bakınız. Hatırlatalım ki, Vahiy'in astronomik tarihlenmesi 1486 senesini ortaya koyuyor. Bu yüzden, Eski Ahit kehanetlerinin Yeni Ahit Vahiy'ine yakınlığı bütün bunların XV-XVI. yüzyıllarda yaratılmış olduğu anlamına gelebilir. "Kutsal Kitap Rus'u" kitabında, -Ek 3- "Daniel'in" M.S. XVI. yüzyıldaki olayları tarif eden bölümlerini gösteriyoruz.

BÖLÜM 5: ESKİ OLAYLARIN TARİHLENMESİNDE MATEMATİKSEL İSTATİSTİK YÖNTEMLERİ

Kronolojinin analizindeki temel görev eski olayların tarihlenmesi için yeni bağımsız yöntemlerin geliştirilmesidir. Yalnızca bundan sonra, elde edilen sonuçları dikkate alarak kronolojiyi bir bütün olarak yeniden kurmak mümkündür. Tek tarz yöntemler -yukarıda tarif edilen astronomik yöntemler kadar etkin yöntemler bile- meselein derin şekilde incelenmesi için yeterli değildir, çünkü tarihlendirme meselesi son derece zordur ve çeşitli yöntemler vasıtasıyla çapraz kontrolü gerektirmektedir. Çağdaş matematiksel istatistik eski vakayinamelerde anlatılan olayların tarihlendirme meselesine yeni bir yaklaşım sunmayı mümkün kılıyor. Bu bölümde, yazar ve çalışma arkadaşları tarafından geliştirilen yeni ampirik-istatistiksel yöntemler ve kronolojinin analizindeki bazı uygulamaları kısaca anlatılıyor.

Bu program şu şekilde uygulanmıştır:

1)Eski olayların tarihlenmesi için yeni ampirik-istatistiksel yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemler bu kitabın yazarı tarafından şu yayınlarda sunulan birkaç istatistiksel ilke (model) temelinde geliştirilmiştir: [884], [885], [886], [888], [889], [890], [891], [895], [896], [897], [898], [899], [900], [901], [902], [903], [904], [905], [1129], [1130], [1131], [1132], [1135], [MET1], [MET2]. Ana yöntemler ve bunlara dayandırılmış modeller 1981 yılında 3. Vilnius Uluslararası Olasılıklar Kuramı ve Matematiksel İstatistik Konferansı'nda sunulan raporda formüle edilmiştir [885].

Sunulanlar şunlardı: Maksimumların korelasyonu ilkesi, küçük çarpıtmalar ilkesi (hükümdar hanedanları için), frekansların sönüm ilkesi, frekansların tekrarlama ilkesi, coğrafya haritalarının “iyileştirilmesi” ilkesi.

Bunların gelişimi 1985 yılında 4. Vilnius Uluslararası Olasılıklar Kuramı ve Matematiksel İstatistik Konferansı'nda [901] ve 1986 yılında Taşkent şehrinde düzenlenen Bernoulli Birinci Dünya Matematiksel İstatistik ve Olasılıklar Kuramı Derneği Kongresi'nde sunuldu. Daha sonra yeni ampirik-istatistiksel modeller A.T. Fomenko'nun, meslektaşları V.V. Kalaşnikov, G.V. Nosovskiy, S.T. Raçev ile birlikte yaptığı birtakım çalışmalarda sunulup deneysel olarak kontrol edildi: [357],[590], [591], [592], [593], [594], [595], [596], [597], [598], [600], [611], [723], [1140], [868].

2) Bu ilkeler ve modeller ile bunların etkinliği XVII-XX. yüzyılların pek geniş Orta Çağ ve Yeni Çağ tarih malzemeleri üzerinde denetlenmiştir. Bu denetleme, yöntemler vasıtasıyla elde edilen sonuçların doğruluğunu tasdik etmiştir.

3) Daha sonra aynı yöntemler en geç M.S. X-XVI. yüzyıllar ile tarihlenen Eski Çağ tarih malzemelerine uygulandı. Bkz. [884], [886], [887], [888], [891], [895], [897], [898], [900], [903], [905]. Burada ansızın, Eski Çağ ve Orta Çağ tarihinin Skaliger versiyonunda tuhaf “tekrarlamalar” ve “periyodisiteler” bulundu. Biz kolaylık sağlamak amacıyla bunları “hayalet suretler” olarak adlandırdık.

4) Bütün bu hayalet ikinci suretler yazarın makalelerinde [886], [888], [894], [896], [905] kısaca tasvir edilen küresel kronoloji haritası (KKH) olarak derlenip sıralandı. Önerilen yöntemlerin çok amaçlı, genel geçer yöntemler olduğunu düşünmüyoruz. Bütün bunların uygulanabilirlik sınırları açıkça belirtilmiştir, aşağıya bakınız. Elde edilen sonuçların doğruluğunun tek ölçütü yukarıda tasvir edilen astronomik tarihlendirme yöntemi dâhil olmak üzere çeşitli yöntemler vasıtasıyla bulunan tarihlerin uyuşmasıdır.

5) “Eski Çağ tarihi üzerine Skaliger ders kitabı” olan küresel kronoloji haritası yardımıyla Eski Çağ ve Orta Çağ kronolojisinin Skaliger versiyonunun oluşmasının varsayımsal mekanizmasını yeniden kurabildik. Bazı yöntemlerin özetini kısaca anlatalım.

1. LOKAL MAKSİMUMLAR İLKESİ

1.1.Tarihi Metnin Hacim Fonksiyonu

Maksimumların korelasyonu ilkesi ve bu ilkeye dayandırılan yöntem yazar tarafından geliştirilip [884], [885], [888], [1129]'da sunulmuştur.

Farz edelim ki, bir X tarih metnini, örneğin, bir A senesinden bir B senesine kadar uzanan genişçe zaman aralığında yer alan bilmediğimiz olayları anlatan bir vakayiname bulduk. Üstüne üstlük, bu seneler bilmediğimiz bir kronoloji sistemine göre yazılmış olabilir. Bundan sonra bu zaman aralığını (A,B) olarak işaretleyeceğiz. Tipik durum şudur: Vakayinamede betimlenen gelişmelerin tarihleri, yerel öneme sahip bir olaya göre hesaplanır. Örnek olarak bir şehrin kuruluşuna ya da şu ya da bu hükümdarın tahta çıkmasına göre vs. Böyle durumlarda, gelişmelerin tarihlenmesinin İZAFİ kronolojide verilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bu terim olayların bu şekildeki tarihlerini M.S. ya da M.Ö. terimleriyle ifade edilen MUTLAK tarihlerden ayırmamızı mümkün kılar. Eski bir belgede betimlenen olayların mutlak tarihleri nasıl yeniden kurulabilir? diye doğal bir soru ortaya çıkıyor. Mesela bir şehrin kuruluşunun bizi ilgilendiren olaylarının sayıldığı Jülyen tarihi nasıl hesaplanabilir?

Elbette bazı betimlenmiş olayları diğer tarihlenmiş vakayinamelerden biliyorsak, bu olayları çağdaş zaman skalasına bağlayabiliriz. Ama böyle bir özdeşleştirme çıkmıyorsa, tarihleme karmaşıklaşıyor. Bunun yanı sıra, bulunan vakayinamelerde betimlenmiş olayları fiilen biliyor olsak bile, görünürde bu olayların tasviri yine de tanınmıyor olabilir, çünkü bu vakayiname yabancı dilde yazılmıştır. Bunu yazan da bambaşka isimleri, lakapları, coğrafi isimleri kullanmış olabilir. Bu nedenle, olayların, incelenen metnin formel nicel özellikleri temelinde, tarihlenmesine yardım eden ampirik-istatistiksel yöntemlere sahip olmakta fayda var.

Farz edelim ki, X tarihî metni, her biri nispeten kısa – t numarasıyla bir senelik (ya da on senelik)- bir zaman aralığını betimleyen $X(t)$ parçalarına bölünüyor. Bu tür metinlerin örneği çoktur. Mesela gelişmeleri sene sene anlatan vakayinameler, günlükler, birçok tarihî eser, ders kitapları ve tarih üzerine monografiler bu örneklerdendir. $X(t)$ fragmanlarını, parçalarını, kolaylık sağlamak amacıyla, “bölüm” olarak adlandıracağız. Doğal olarak bu parçalar, söz konusu vakayinamenin iç izafi kronolojisi uyarınca kronoloji sırasına giriyor. Her biri ayrı bir seneyi tasvir eden “bölümler”e dayanan bu tarz bölümlendirme birçok tarihî metinde belirli biçimde bulunmaktadır. Örnek olarak meşhur Radzivilovskaya vakayinamesi (Geçmiş Zamanın Vakayinamesi) [715] dâhil olmak üzere birçok Rus vakayinamesi [671], [672], bu tarzdadır. Meşhur Roma kitabı *Liber Pontificalis* de aynı tarzdadır. (T. Mommsen, "Gestorum Pontificum Romanorum" Yayınevi, 1898).

X vakayinamesinin t senesinden aktardığı bilginin hacminin çeşitli nitelikleri mesela şöyle ölçülebilir:

1) $vol X(t) = X(t)$ “bölümündeki” sayfa sayısıdır. Bu sayıyı $X(t)$ “bölümünün” hacmi olarak adlandırılır. t senesi X vakayinamesinde hiç betimlenmemişse, hacim sıfıra eşit olabilir. Sayfaların sayısının yerine satırların, harflerin vs. sayısını saymak mümkündür. Bu durum yöntemin ana fikrini veya uygulamasını değiştirmiyor.

2) X vakayinamesinde t senesinden bahsedilme sayısı.

3) $X(t)$ “bölümünde” anılan bütün tarihî şahsiyetlerin isimlerinin sayısı.

4) $X(t)$ “bölümünde” somut bir isimden (şahıstan) bahsedilme sayısı.

5) $X(t)$ “bölümünde” bir başka metne atıfların sayısı.

Bu tarz nicel özelliklerin hazinesi gayet büyük ve önemlidir. Bu özellikler vakayinamede tarif edilen her t senesine belli bir sayı atamaktadır. Genel olarak, farklı yıllara farklı sayılar uyacaktır. Bunun için, $X(t)$ “bölümlerinin” hacimleri aslında t (senesinin) sayısının değişmesiyle birlikte değişecektir. $X(A), \dots, X(B)$ hacimlerinin sırasını bu senelik X metninin HACİM FONKSİYONU (ya da HACİM GRAFİĞİ) olarak adlandıracağız.

1.2.Maksimumların Korelasyonu İlkesi

Bu suretle, bir G devletinin tarihinde A senesinden B senesine kadar olan bir tarih döneminin, senelik bir X vakayinamesinde yeterince geniş şekilde betimlenmiş olduğunu varsayalım. Yani X vakayinamesi, her biri ayrı bir seneyi betimleyen $X(t)$ “bölümleri”ne bölünmüş ya da bölünebilir durumdadır. Bu parçaların her birinin hacimlerini sayalım. Mesela, sözcüklerin ya da harflerin, sayfaların vs. miktarını bulalım. Daha sonra elde edilen sayıları, yatay eksene t senelerini, düşey eksene “bölümlerin” hacimlerini, yani $vol X(t)$, koyarak grafik suretiyle gösterelim, res.5.1. Böylelikle bu X vakayinamesinin hacim fonksiyonunu göstermiş oluruz.

Aynı döneme (A,B) ait olup “olaylar akımını” sene sene gösteren başka bir senelik Y vakayinamesi için hacim fonksiyonu grafiği başka biçimde görünecektir, res. 5.1. Mesele şudur ki, X ve Y yazarlarının şahsi çıkarları hacimlerin dağılımında büyük önem taşıyor. Mesela, sanat tarihi üzerine X vakayinamesi ve askeri Y vakayinamesi bilginin hacminin dağılımını senelere epeyce farklı üleştiriyor. Örneğin, “yenilen” tarafın X vakanüvisi ordusunun yenilgisini pek zayıf ve ölçülü bir şekilde, birkaç kelime ile gösteriyor. Tersine, “yenen” tarafın Y vakanüvisi aynı savaştan ayrıntılı, coşkulu şekilde ve çok sayıda kelime ile bahsediyor.

Bu farklılıklar ne kadar mühimdir? Zaman aralığı, G devletinin tarihi ile belirlenen ve bu zaman aralığını ve bu devleti kesin bir şekilde tasvir eden tüm ya da hemen hemen tüm vakayinameleri niteleyen grafik nitelikleri var mı?

Grafiğin fırlayıp lokal maksimumlara ulaştığı t seneleri $vol X(t)$ hacim grafiğinin önemli niteliğidir. Grafiğin bir t noktasında fırlaması bu senenin vakayinamede daha detaylı şekilde tarif edilmiş olması demektir. Mesela diğer senelere göre daha çok sayfada tarif edilmesi. O halde grafiğin fırlamaları, yani onun lokal maksimumları bize vakanüvis tarafından (A,B) zaman aralığında detaylı şekilde tarif edilen seneleri gösteriyor. Farklı X ve Y vakayinamelerinde farklı seneler detaylı şekilde tarif edilmiş olabilir.

Senelerin tariflerindeki bu eşitsizlik nasıl açıklanıyor? Açıklamalardan birisi şudur: Vakanüvis bu “eski seneyi” daha detaylı tarif etmiş, çünkü bu “eski seneden” kendisine korunmuş halde kalan daha çok bilgi ulaşmıştır. Mesela, ardışık senelere göre eski belgelerin hacminin daha büyük olması gibi.

Sonraki akıl yürütmemizin seyri şu şekildedir:

1) (A,B) Zaman aralığının hangi senelerinin, tasvir ettiği olayların çağdaşı olmayan sonraki vakanüvisler tarafından detaylıca yazılacağını önceden kestirmeyi mümkün kılan teorik modeli, yani istatistiksel varsayımı formüle edeceğiz.

2) Sonra bu istatistiksel modeli, yani varsayımı, matematiksel olarak anlatacağız.

3) XVI-XX. yüzyıllardaki geniş tarihî malzemeler üzerinde doğruluğunu denetleyeceğiz.

4) Teorik modelin bilgisayar deneyinde doğrulandığını keşfederek eski olayların tarihlenme yöntemlerini sunacağız.

Diyelim ki, $C(t)$, t senesi hakkında çağdaşları tarafından yazılan bütün metinlerin hacmidir, res. 5.2. Yukarıdaki gibi, (A,B) zaman aralığında sayısal hacim grafiğini kuralım. Elbette $C(t)$ grafiğinin kesin halini bugün bilemiyoruz. Mesele şudur ki, t senesinin çağdaşları tarafından yazılmış olan orijinal metinler gün geçtikçe kayboluyor. Günümüze kadar bunların yalnız bir kısmı ulaştı. $C(t)$ grafiğini ORİJİNAL BİLGİ FONU GRAFİĞİ olarak adlandırabiliriz. Farz edelim ki, (A,B) devrinin çağdaşları bazı seneleri daha detaylı tasvir etmiş, yani bu senelerle ilgili daha çok bilgi kaydetmiş olsunlar. Böyle bir “orijinal eşitsizliğin” sebeplerini burada konuşmayacağız, çünkü bizim için bunlar bu aşamada önemli değil. $C(t)$ hacim grafiğinin dilinde, “çağdaşları tarafından detaylı olarak tarif edilen” bu seneler, hacim grafiğinde fırlamalar ile belirecek.

Bir soru: $C(t)$ grafiğinin sapmasına ve yüksekliğinin gittikçe azalmasına yol açan yazılı bilginin kaybedilip unutulmasının mekanizması nedir? BİLGİ KAYBI MODELİNİ formüle edelim.

$C(t)$ grafiğinin yüksekliği gittikçe azaldığı halde, ÇAĞDAŞLARININ EN ÇOK METİN YAZDIĞI SENELERDEN DAHA ÇOK BİLGİ KALACAKTIR.

Bu modelin yeniden formüle edilmesi için şunu yapmakta fayda var. M zaman ânını B noktasının sağına kaydediyoruz, res.5.2, ve M ânına kadar ulaşan ve (A,B) tarih döneminde bulunan t senesinin olaylarını anlatan metinlerin hacmini gösteren $C_M(t)$ grafiğini kuruyoruz.

Başka bir deyişle, $C_M(t)$ sayısı, M senesindeki “fonun gözlem ânına” kadar korunan t senesine ait orijinal eski metinlerin hacmini gösteriyor. $C_M(t)$ grafiğı, kolaylık sağlamak amacıyla, (A,B) devrinin M senesine kadar korunmuş “kalan bilgi fonu” olarak adlandırılabilir. Şimdi modelimiz şu şekilde yeniden formüle edilebilir.

$C_M(t)$ KALAN BİLGİ FONUNUN HACİM GRAFİĞİNİN VE $C(t)$ ORİJİNAL BİLGİ FONUNUN BİRİNCİL GRAFİĞİNİN FIRLAMALARININ (A,B) ZAMAN ARALIĞINDA AŞAĞI YUKARI AYNI SENELERDE OLMASI LAZIMDIR.

Elbette bu biçimdeki bir modeli sınamak güç, çünkü orijinal bilgi fonunun $C(t)$ grafiğini bugün tam olarak bilmiyoruz. Ama teorik modelin sonuçlarının birini sınamak yine de mümkündür.

Aynı (A,B) tarih dönemini ve aynı “olaylar akımını” anlatan daha sonraki X ve Y vakanüvisleri bu eski dönemlerin çağdaşı olmadığı için, kendilerine ulaşan aşağı yukarı aynı metin kümelerine dayanmak zorundadırlar. Böylece daha çok metnin kaldığı seneleri “ortalama” olarak daha ayrıntılı ve daha az bilginin kaldığı seneleri “ortalama” olarak daha az ayrıntı ile tasvir edeceklerdir. Başka bir ifadeyle, vakanüvisler kendilerine daha çok eski metnin ulaştığı seneleri anlatırken anlatımın ayrıntı seviyesini artırmalıdırlar.

Hacim grafiklerinin dilinde bu model şöyle görünüyor. X vakanüvisi M devrinde yaşıyorsa $C_M(t)$ kalan bilgi fonuna dayanacak. Bir başka Y vakanüvisi M devrinden aslında farklı olan N devrinde yaşıyorsa $C_N(t)$ kalan bilgi fonuna dayanacaktır. Bkz. res.5.3.

X ve Y vakanüvisinin “ortalama” olarak belli bir vazifeşinaslıkla çalışmış olduğunu beklemek doğaldır. Bu yüzden, (kendileri için) eski (A,B) döneminin kendilerine en çok bilginin, eski metnin ulaştığı senelerini daha detaylı anlatıyorlar.

Bir başka deyişle, $vol X(t)$ hacim grafiğı, $C_M(t)$ grafiğine göre yaklaşık olarak aynı senelerde fırlayacak. Aynı zamanda $vol Y(t)$ grafiğı, $C_N(t)$ grafiğine göre aynı senelerde fırlayacak, res.5.3.

Ama $C_M(t)$ kalan bilgi fonu grafiğinin fırlama noktaları orijinal, birincil $C(t)$ grafiğinin fırlama noktalarına yakındır. Benzer biçimde $C_N(t)$ kalan bilgi fonu grafiğinin fırlama noktaları birincil $C(t)$ grafiğinin fırlama noktalarına yakındır. Buna göre, X ve Y vakayinamelerinin hacim grafikleri, yani $vol X(t)$ ve $vol Y(t)$ grafikleri aşağı yukarı aynı zamanda, zaman ekseninde “aynı” noktalarda fırlamalıdır. Başka bir deyişle, bunların lokal maksimum noktalarının belirgin şekilde birbirine yakın olması ve iyi uyuşması gerekir, res.5.1.

Bu arada, $vol X(t)$ ve $vol Y(t)$ grafiklerinin genlikleri çok farklı olabilir, res.5.4. Bunun yukarıda sayılan fikirleri etkilemediği ortadadır.

Nihai olarak maksimumların korelasyonu ilkesinin ifadesi şudur. Önceki fikirler yalnız yol gösterici olarak algılanabilir.

Maksimumların Korelasyonu İlkesi:

a) X ve Y vakayinameleri (metinleri) AÇIKÇA BAĞIMLI ise -yani aynı G devletinin (A,B) tarihî dönemindeki aynı “olaylar akımını” anlatıyorsa- X ve Y vakayinamelerinin hacim grafikleri (A,B) aralığında AYNI ZAMANDA LOKAL MAKSİMÜMLARA ULAŞMALI (fırlamalı). Bir başka ifadeyle, “ X vakayinamesinde detaylı

şekilde anlatılmış” seneler ve “*Y* vakayinamesinde detaylı şekilde anlatılmış” seneler birbirine yakın olmalı ya da kesişmeli, res.5.4.

b) Tersine, *X* ve *Y* vakayinameleri AÇIKÇA BAĞIMSIZ ise, yani ya (*A,B*) ve (*C,D*) farklı tarih dönemlerini ya da farklı devletlerdeki “olaylar akımını” anlatıyor ise, *X* ve *Y* vakayinamelerinin hacim grafikleri lokal maksimumlara FARKLI NOKTALARDA ulaşır. Başka bir ifadeyle, *vol X(t)* ve *vol Y(t)* grafiklerinin fırlama noktaları birbirine yakın olmamalı ve uyuşmamalı, res.5.5. Bu arada, iki grafiği kıyaslamak için önce (*A,B*) ve (*C,D*)’nin aynı boydaki kısımlarını birleştirmeliyiz.

Ne açıkça bağımlı ne de açıkça bağımsız olan diğer metin çiftlerini kolaylık sağlamak amacıyla YANSIZ olarak adlandıralım. Bunlar hakkında iddiada bulunmayacağız.

Bu ilke yeterince geniş, bağımlı, yani aynı “olaylar akımını” anlatan gerçek *X* ve *Y* vakayiname çiftlerinin hacim grafikleri aşağı yukarı aynı zamanda, aynı senelerde fırlıyorsa doğrulanacaktır. Öte yandan, BU FIRLAMALARIN YÜKSEKLİĞİ EPEYCE FARKLI OLABİLİR.

Tersine, gerçek bağımsız vakayinamelerin fırlama noktaları kesişmemelidir. Elbette somut bağımlı vakayinameler için hacim grafiğinin fırlamasının zamandaşlığı yalnızca yaklaşık olabilir.

1.3.İstatistiksel Model

Kabaca, fikir şudur: Fırlama noktalarının yakınlığını nicel olarak değerlendirmek için şunu yapacağız. Diyelim ki, iki vakayinamenin hacim grafiklerinin lokal maksimumlarının sayısı aynı. $f[k]$ sayılarının karelerinin toplamı olan $f(X,Y)$ sayısını bulalım ($f[k]$, sene katsayısında, *X* hacim grafiğinin *k* numaralı fırlama noktasından *Y* hacim grafiğinin *k* numaralı fırlama noktasına kadar olan uzaklıktır). İki grafik aynı zamanda fırlıyorsa, aynı numaralı fırlama noktaları kesişir ve bütün $f[k]$ sayıları sıfıra eşit olur. Çeşitli gerçek *H* metinlerinin gayet büyük devinimsiz hazinesini ele alarak, her biri için $f(X,H)$ sayısını hesaplayıp bu sayının $f(X,Y)$ sayısını aşmadığı *H* metinlerini seçelim. *H* metinlerinin bütün hazinesinde bu şekildeki metinlerin payını hesap ederek $p(X,Y)$ olasılığı olarak (rastlantısal *H* vektörünün düzenli dağılımı varsayımıyla) yorumlanabilen katsayıyı elde etmiş oluyoruz [904], [908], [1137], [884]. $p(X,Y)$ katsayısı küçük ise, *X* ve *Y* vakayinameleri bağımlıdır, yani yaklaşık olarak aynı “olaylar akımını” anlatıyor demektir. Bu katsayı büyükse, *X* ve *Y* vakayinameleri bağımsızdır, yani farklı “olaylar akımından” haber veriyor demektir.

İstatistiksel modelin daha detaylı açıklamasına geçelim. Gerçek hacim grafiklerinin fırlamalarının zamandaşlığı yalnızca yaklaşık olabilir. Matematiksel istatistik yöntemi, iki grafiğin fırlamalarının ne kadar eşzamanlı olduğunu değerlendirmek için *X* ve *Y* vakayinamelerinde detaylı olarak anlatılan senelerin kesişmemesini ölçen bir $p(X,Y)$ sayısını bulmayı mümkün kılıyor. Anlaşılacağı gibi, iki grafiğin fırlamalarının yakınlığını rastlantısal bir olay olarak inceliyorsak, $p(X,Y)$ sayısını bu olayın olasılığı olarak algılayabiliriz (aslında bu durum yöntem için zorunlu değildir). Bu sayı ne kadar küçükse *X*’te detaylı şekilde anlatılan seneler, *Y*’de detaylı şekilde anlatılan senelerle o kadar iyi uyuşuyor. $p(X,Y)$ katsayısının matematiksel açıklamasını verelim.

(*A,B*) zaman aralığını ve $m_1, \dots, m_{n-1}$ noktalarında lokal maksimumlara ulaşan *vol X(t)* hacim grafiğini inceleyelim. Kolaylık sağlamak için, her lokal maksimumun (fırlamanın) tek bir noktada bulunduğunu kabul edelim. Bu m_i noktaları, yani seneler (*A,B*) zaman aralığını aslında farklı boydaki kısımlara bölüyor, res.5.6. Elde edilen kısımları senelerle ölçerek, yani bitişik lokal m_i ve m_{i+1} maksimum noktaları arasındaki uzaklığı ölçerek $a(X)=(X_1, \dots, X_n)$ tamsayı dizisini elde ediyoruz. Yani X_1 sayısı *A* noktasından ilk lokal maksimuma kadar olan uzaklıktır. X_2 sayısı ilk lokal maksimumdan ikincisine kadar olan uzaklıktır. Ve benzeri. X_n sayısı son lokal m_{n-1} maksimumundan *B* noktasına kadar olan uzaklıktır.

Bu diziyi n boyutlu R^n Öklid uzayında $a(X)$ vektörüyle göstermek mümkündür. Örnek olarak, iki lokal maksimum olduğu durumda, yani $n=3$ ise, üç boyutlu uzayda tamsayısal $a(X)=(x_1, x_2, x_3)$ vektörünü elde ediyoruz. $a(X)=(x_1, x_2, x_3)$ vektörünü X vakayinamesinin LOKAL MAKSİMUMLAR VEKTÖRÜ olarak adlandıralım.

Bir başka Y vakayinamesi için bir başka $a(Y)=(y_1, y_2, y_3)$ vektörünü elde edeceğiz. Farz edelim ki, Y vakayinamesi uzunluğu (A, B) zaman aralığının uzunluğuna eşit olan (yani $B-A=D-C$) (C, D) zaman aralığındaki olayları anlatıyor. X ve Y vakayinamelerinin hacim grafiklerini karşılaştırmak için önce aynı uzunluktaki (A, B) ve (C, D) zaman aralıklarını birleştirelim. Elbette $vol X(t)$ ve $vol Y(t)$ grafiklerinin lokal maksimumlarının sayısı farklı olabilir. Ama maksimumlarının sayısının aynı olduğunu kabul edebiliriz ve bu nedenle karşılaştırılan X ve Y vakayinamelerinin $a(X)$ ve $a(Y)$ vektörleri aynı koordinat sayısına sahip olacaktır. Karşılaştırılan iki grafiğin maksimumlarının sayısı farklı ise şu yapılabilir. Bazı maksimumları kat kabul edelim, yani bu noktada birkaç maksimumun birleştiğini düşünelim. Bu kat maksimumların karşılığı olan kısımların uzunluklarının sifıra eşit olduğu düşünülebilir. Bu iddiadan faydalanarak, X ve Y vakayinamelerinin hacim grafiklerinin lokal maksimumlarının sayısını açıkça eşitleyebiliriz. Elbette kat maksimumların kullanılması işlemi pek anlamlı değildir. Kat maksimumların kullanılmasının herhangi bir seçeneğini kaydedelim. Daha sonra kat maksimumların kullanılmasının bütün mümkün olan seçenekleri üzerinde bize gereken yakınlık katsayılarını azaltıp sözü geçen belirsizlikten kurtulacağız. Vurgulayalım ki, kat maksimumların kullanılması $a(X)$ vektörünün bazı yerlerinde sıfır öğelerin, yani sıfır uzunluktaki kısımların çıkması demektir.

Böylelikle X ve Y vakayinamelerini karşılaştırarak $a(X)=(x_1, \dots, x_n)$ ve $a(Y)=(y_1, \dots, y_n)$ vektörlerinin, aynı koordinat sayısına sahip oldukları için, aynı R^n Öklid uzayında yer aldığını varsayabiliriz. Vurgulayalım ki, bu vektörlerin koordinat toplamı aynıdır ve $B-A=D-C$ 'e, yani (A, B) zaman aralığının uzunluğuna eşittir. Böylelikle:

$$x_1 + \dots + x_n = y_1 + \dots + y_n = B-A.$$

Şimdi koordinatları olumsuz olmayan ve $c_1 + \dots + c_n$ toplamı $B-A$ sayısına, yani (A, B) zaman aralığının uzunluğuna eşit olan bütün tamsayısal $c=(c_1, \dots, c_n)$ vektörlerinin kümesini inceleyelim. Bu vektörlerin kümesini S vasıtasıyla işaretleyelim. Geometrik olarak bu vektörleri şöyle gösterebiliriz. Diyelim ki, bütün bunlar koordinat başlangıç noktasından, yani R^n uzayının 0 noktasından çıkıyor. Bütün bu $c=(c_1, \dots, c_n)$ vektörlerinin uçlarını inceleyelim. Bütün bunlar, R^n uzayında

$$c_1 + \dots + c_n = B-A$$

denklemlerle (burada bütün $c_1, \dots, c_n$ koordinatları negatif olmayan reel sayılardır) belirlenen L "çok boyutlu simpleks"i üzerinde yer alıyor. S 'nin kümesi geometrik olarak L simpleksindeki "tüm noktaların" kümesi, yani L 'den tamsayısal koordinatları olan bütün noktaların kümesi olarak gösteriliyor.

Açıktır ki, X ve Y vakayinamelerinin $a(X)$ ve $a(Y)$ lokal maksimumlarının vektörlerinin uçları S kümesine aittir, res. 5.7

Şimdi $a(X)=(x_1, \dots, x_n)$ vektörünü kaydedip bütün $c=(c_1, \dots, c_n)$ vektörlerini inceleyelim. Bunların koordinatları L simpleksine ait ve şu denkleme uygundur:

$$(c_1 - x_1)^2 + \dots + (c_n - x_n)^2 \leq (y_1 - x_1)^2 + \dots + (y_n - x_n)^2$$

Bütün bu $c=(c_1, \dots, c_n)$ vektörlerinin kümesini K vasıtasıyla işaretleyelim. Matematiksel olarak bu vektörler devinimsiz $a(X)$ vektöründen, $a(X)$ vektörü ile $a(Y)$ vektörü arasındaki $r(X, Y)$ uzunluğunu aşmayan uzunlukta olarak tarif ediliyor. Burada vektörlerden bahsederken uçlarını kastediyoruz. Hatırlatalım ki,

$$(y_1 - x_1)^2 + \dots + (y_n - x_n)^2$$

sayısı $a(X)$ ile $a(Y)$ vektörleri arasındaki $r(X, Y)$ uzunluğunun karesine eşittir. Bu yüzden, K kümesi L simpleksinin, merkezi $a(X)$ noktası olan, $r(X, Y)$ yarıçaplı, n boyutlu küresinin bir kısmıdır.

Şimdi K kümesinde ve L kümesinde kaç tane tamsayısal vektör olduğunu sayalım. Elde edeceğimiz sayıları $m(K)$ ve $m(L)$ olarak işaretleyelim. $p'(X,Y)$ “Hazırlık” katsayısı olarak bu iki sayının şu oranını alalım:

$$p'(X,Y)=m(K)/m(L),$$

yani

$$p'(X,Y) = \frac{K \text{ kümesindeki “tüm noktaların” miktarı}}{L \text{ kümesindeki “tüm noktaların” miktarı}}$$

K kümesi L kümesinin yalnız bir kısmı olduğu için $p'(X,Y)$ sayısı $[0,1]$ diliminde bulunuyor.

$a(X)$ ve $a(Y)$ vektörleri kesişiyorsa, $p'(X,Y)=0$. Tersine, $a(X)$ ve $a(Y)$ vektörleri birbirinden uzakta $p'(X,Y)$ sayısı bire yakın ve bire eşit bile çıkabilir.

Burada enteresan olan ama sonraları için gerekli olmayan $p'(X,Y)$ sayısının yorumunu kayda geçirelim. Varsayalım ki, $c=(c_1, \dots, c_n)$ vektörü rastlantısal olarak S kümesinin bütün vektörlerinden geçiyor olsun, hem de aynı olasılıkla bu kümenin herhangi bir noktasında ortaya çıkabilir. Bu durumda, rastlantısal $c=(c_1, \dots, c_n)$ vektörü S kümesinde, yani $(n-1)$ boyutlu L simpleksinin tamsayılar kümesinde DÜZENLİ OLARAK dağılıyor denebilir. O zaman, bulduğumuz $p'(X,Y)$ sayısı olasılıksal yoruma yol açıyor. O sayı, basitçe, rastlantısal $c=(c_1, \dots, c_n)$ vektörünün devinimsiz $a(X)$ vektöründen $a(X)$ ve $a(Y)$ vektörleri arasındaki uzunluğu aşmayan uzunlukta çıkmasından ibaret olan rastlantısal olayın olasılığına eşittir. Bu olasılık ne kadar azsa, gözlemlediğimiz $a(X)$ ve $a(Y)$ vektörlerinin yakınlığı da o kadar azdır. Bir başka deyişle, bu durumda bunların yakınlığı aralarında bir bağımlılık olduğunu gösteriyor. $p'(X,Y)$ sayısı ne kadar azsa, bu bağımlılık o kadar kuvvetlidir.

Rastlantısal $c=(c_1, \dots, c_n)$ vektörünün L simpleksindeki dağılımının düzenliliği, bu vektörün tarihî vakayinamelerin ya da incelenen (A,B) zaman aralığını anlatan benzeri metinlerin veya “bölümlerin” hacim fonksiyonunun bitişik lokal maksimumları arasındaki uzunluğu göstermesi ile gerekçelendirilebilir. Farklı tarihî devirlerde farklı devletlerden bahseden farklı vakayinameler incelenirken lokal maksimumun (A,B) zaman aralığının herhangi bir noktasında “eşit olasılıkla” çıkabileceğini düşünmek gayet doğaldır.

Yukarıda tarif edilen çizim vakayinamelerin hacim grafiklerinin kat maksimumlarının kullanımının bir seçeneğini kaydetmiş olduğumuz tahminiyle yapıldı. Elbette bu tarz seçenekler çoktur. Bütün bu seçenekleri ele alıp her birisi için $p'(X,Y)$ sayısını alalım. Daha sonra da elde etmiş olduğumuz en küçük sayıyı seçelim. Onu $p''(X,Y)$ olarak işaretleyelim. Yani biz, $p'(X,Y)$ katsayısını $vol X(t)$ ve $vol Y(t)$ grafikleri için lokal maksimumların kullanımının bütün var olan seçeneklerinde azaltacağız.

Nihayet hatırlayalım ki, X ve Y vakayinamelerinin $p''(X,Y)$ katsayısı alınırken X ve Y vakayinameleri eşitsiz durumda kalmıştı. Mesele şudur ki, yukarıda $r(X,Y)$ yarıçaplı, merkezi $a(X)$ noktasında bulunan n boyutlu küreyi inceledik. X ve Y vakayinameleri arasında çıkmış olan eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla bunların yerlerini değiştirip tarif edilen çizimi tekrarlayalım, ancak yeni durumda n boyutlu kürenin merkezi $a(Y)$ noktasında bulunacak. Sonuçta bir $p''(Y,X)$ sayısı elde edeceğiz. Kesin $p(X,Y)$ “simetrik katsayısı” olarak $p''(X,Y)$ ve $p''(Y,X)$ sayılarının aritmetik ortalamasını alacağız, yani:

$$p(X,Y) = \frac{p''(X,Y) + p''(Y,X)}{2}$$

Görsellik sağlamak için, $p'(X,Y)$ hazırlık katsayısının anlamını yalnız iki lokal maksimumlu hacim grafiğinde örnek olarak açıklayalım. Bu durumda,

$$a(X) = (x_1, x_2, x_3) \text{ ve } a(Y) = (y_1, y_2, y_3)$$

vektörleri üç boyutlu Öklid uzayındaki vektörlerdir. Uçları, R^3 uzayındaki koordinat ekseninden aynı $B-A$ sayısını kesen iki boyutlu eşkenar L üçgeninde yatıyor. Bkz. res.5.8. $a(X)$ noktasından $a(Y)$ noktasına kadar olan uzunluğu $|a(X)-a(Y)|$ olarak işaretlersek, K kümesi, L üçgeni ile merkezi $a(X)$ noktasında bulunan ve yarıçapı $|a(X)-a(Y)|/2$ e eşit olan üç boyutlu kürenin kesişimidir. Bundan sonra, K kümesindeki ve L üçgenindeki “tamsayısal noktaların”, yani tamsayısal koordinatlı noktaların miktarını saymak gerek. Bulunan sayıların oranını alarak $p'(X,Y)$ katsayısını elde edeceğiz.

Somut hesaplamalarda $p'(X,Y)$ katsayısının hesaplanmasının yaklaşık (türetilmiş) seçeneğinden faydalanmak kullanışlıdır. Mesele şudur ki, K kümesinde tamsayısal noktaların hesaplanması gayet güçtür fakat ayrık (diskret) modelden aralıksız modele geçip bu güçlüğü yenmek mümkün görünüyor. İyi biliniyor ki, $(n-1)$ boyutlu L simpleksindeki $(n-1)$ boyutlu K kümesi gayet büyük ise K 'deki tüm noktaların miktarı aşağı yukarı K kümesinin $(n-1)$ boyutlu hacmine eşittir. Bunun için baştan itibaren $p'(X,Y)$ hazırlık katsayısı olarak $(n-1)$ boyutlu K hacminin $(n-1)$ boyutlu L hacmine göre oranını, yani şunu kullanmak mümkündür:

$$p'(X,Y) = \frac{(n-1)\text{-boyutlu } K \text{ hacmi}}{(n-1)\text{-boyutlu } L \text{ hacmi}}$$

Örneğin, iki lokal maksimum olduğunda $p'(X,Y)$ katsayısı olarak şu oranı almak gerekir:

$$\frac{K \text{ kümesinin alanı}}{L \text{ üçgeninin alanı}}$$

Elbette $B-A$ değeri düşükse, “ayrık katsayı” ve “aralıksız katsayı” farklıdır. Ama bizim araştırmamızda $B-A$ zaman aralığı onlarca ve hatta yüzlerce seneyi bile hesaplıyor, bu sebeple amaçlarımız için büyük bir hata yapmış olmadan, aralıksız $p'(X,Y)$ modelini güvenle kullanabiliriz. “Aralıksız $p'(X,Y)$ katsayısını” bulup yukarıdan ve aşağıdan değerlendirmek için net matematiksel formüller şu makalede bulunmaktadır, [884], s.107

Tarif edilen modeli bir daha açık ve kesin olarak belirtelim. Tarih metnlerinin somut grafikleri üzerinde çalışılırken rastlantısal küçük fırlamaları ortadan kaldırmak için grafikleri düzleştirmek gerek. Biz “komşulara göre ortalayarak”, yani her t noktasında hacim fonksiyonunun değerini fonksiyonun 3 noktasında, $t-1$, t , $t+1$ noktalarında aritmetik ortalamasının yerine geçirerek bunu yaptık. “Kesin $p(X,Y)$ katsayısı” olarak böyle düzleştirilmiş grafikler için hesaplanmış değeri almak gerekmektedir.

X ve Y açıkça bağımlı metin çiftlerinin çoğunluğu için $p(X,Y)$ katsayısı “küçük” ya da açıkça bağımsız metinler için $p(X,Y)$ katsayısı tersine “büyük” çıkarsa yukarıda formüle edilmiş maksimumların korelasyonu ilkesi doğrulanacaktır.

1.4.Maksimumların Korelasyon İlkesinin Deneysel Testi. Bağımlı Ve Bağımsız Tarihî Metinlerin Örnekleri

1978-1985 yılları arasında yazar tarafından onlarca somut tarihî metin çifti için $p(X,Y)$ katsayısını hesaplamak amacıyla ilk kapsamlı deney yapıldı. Ayrıntılar için bkz. [904], [908], [1137], [884].

$p(X,Y)$ katsayısının gayet net bir şekilde açıkça bağımlı ve açıkça bağımsız metinler arasında ayırım yaptığı ortaya çıktı. Araştırdığımız bütün farklı tarihî dönemleri ve farklı devletleri tasvir eden, yani bağımsız gerçek X ve Y metin çiftleri için lokal maksimumların miktarı 10^{-15} ise, $p(X,Y)$ katsayısının 1 ila 1/100 arasında dalgalandığı keşfedildi. Aksine,

tarihî X ve Y vakayinameleri açıkça bağımlı ise, yani aynı olayları anlatıyor ise, aynı maksimumların miktarı için $p(X,Y)$ katsayısı 10^{-8} 'i aşmıyor.

Böylelikle, bağımlı ve bağımsız metinlerin değerleri arasında birkaç büyüklük sırasını içeren kopma keşfediliyor. Vurgulayalım ki, önemli olan elde edilmiş katsayıların mutlak değerleri değil, “açıkça bağımlı metinler için katsayıların alanının” “açıkça bağımsız metinler için katsayıların alanından” birkaç büyüklük sırasıyla ayrılmasıdır. Tipik örnekler verelim. Özellikle enteresan vakayinamelerin hacim fonksiyonlarının net değerlerini kitabın sonundaki 2.Ek'te veriyoruz.

ÖRNEK 1. Res.5.9, res.5.10, res.5.11'de açıkça bağımlı iki tarihî metnin hacim grafikleri gösterilmiştir.

X metni olarak, çağdaş yazar V.S. Sergeyev'in tarihî monografisi “Eski Roma'nın Tarihi Üzerine Denemeler” eserini (c.1-2, Moskova, 1938, OGİZ) aldık.

Y metni olarak, bir “antik” kaynağı, Titus Livius'un “Roma Tarihi” eserini (c.1-6, Moskova, 1897-1899) aldık.

Skaliger kronolojisine göre, bu metinler güya M.Ö. 757-287 senelerini anlatıyor. Böylece buradaki $A = M.Ö. 757$ senesi, $B = M.Ö. 287$ senesidir. Metinlerin ikisi de takriben aynı tarihî dönemi, aynı olayları anlatıyor. Apaçıktır ki, hacim grafiklerinin ana fırlamaları hemen hemen aynı zamanda yer alıyor. Fonksiyonların nicel karşılaştırması için önce grafiklerin ana, orijinal dalgalanmalarına yapışan “ufak dalgacıkları”, ikincil fırlamaları düzleştirmek gerek. $p(X,Y)$ katsayısını hesaplarırken miktarı onbeşi aşmayan ana lokal maksimumlarını bulabilmek için bu grafikleri düzleştirip ortaladık. Burada $p(X,Y) = 2X10^{-12}$ çıktığı görülmüştür. Katsayının küçük değeri karşılaştırılan metinlerin bağımlılığını gösteriyor. Bu durumda bu pek şaşırtıcı değil. Daha önce kaydettiğimiz gibi, iki metin “eski” Roma'nın aynı dönemini tarif ediyor. $p(X,Y)$ katsayısının küçük değeri gösteriyor ki, iki grafiğin fırlama noktalarının araştırılan yakınlığı rastlantısal olay olarak algılanacaksa, bu durumda bunun olasılığı son derece düşüktür. Gördüğümüz kadarıyla, çağdaş yazar V.S. Sergeyev kitabında “antik” kaynağını çok titiz bir şekilde üretmiş. Tabii kendi fikir ve yorumlarıyla donatmış, ama anlaşıldığı gibi bu ekler metinlerin bağımlılığına hiç yansımıyor.

Şimdi X' “vakayinamesi” olarak tekrar V.S. Sergeyev'in kitabını ve Y' “vakayinamesi” olarak metnindeki sene sırasını tersine geçirerek aynı kitabı alalım. Yani, Sergeyev'in kitabını arkadan öne doğru okumuş gibi yapalım. Bu durumda $p(X',Y') = 1/3$ çıktığı görülüyor. Böylece karşılaştırılan metinlerin bağımsızlığını gösteren öncekine göre bire çok daha yakın bir değer elde ediyoruz. Bu da pek şaşırtıcı değildir, çünkü yaptığımız “vakayinamenin çevirme işlemi” iki açıkça bağımsız metin veriyor.

ÖRNEK 2. İki açıkça bağımlı tarihî metni, $X - Nikiforovskaya$ vakayinamesi [672], $Y - Supralskaya$ vakayinamesi [672] olmak üzere iki Rus vakayinamesini alalım. İkisinde de aynı tarihî dönem, güya M.S. 850-1256 seneleri arası anlatılıyor.

Hacimlerinin grafikleri res.5.12'de gösterilmiştir. “Bölümlerin” iki hacim grafiği 850-1256 senelerinin arasında hemen hemen aynı zamanda, aynı senelerde 31 fırlama yapıyor. Hesaplamaya göre $p(X,Y) = 10^{-24}$. Bu değer pek küçüktür, bu da bu metinlerin bağımlılığını ispatlıyor. 2. Ek'te bu vakayinamelerin hacim fonksiyonlarının net nicel değerlerini sunuyoruz.

ÖRNEK 3. Şu iki Rus vakayinamesini ele alalım: $X - Holmogorovskaya$ vakayinamesi [672], $Y - Geçmiş Yılların Vakayinamesi$ (Nestor Vakayinamesi).

İki vakayinamede de güya M.S. 850-1000 seneleri arası tanımlanmıştır. Vakayinamelerin hacim grafikleri de hemen hemen aynı zamanda lokal maksimumlara ulaşıyor. Yine bu durum da rastlantısal değil, doğaldır. Aksi halde 10^{15} ihtimalde bir ihtimal gerçekleşmiş olmalıdır. Burada $p(X,Y)=10^{-15}$. Belirlenen zaman aralığında bu iki vakayiname bağımlıdır. Res.5.13'te üç hacim grafiği gösterilmiştir: Bu grafikler Supralskaya, Nikiforskaya ve Nestor vakayinameleri içindir. Son vakayiname daha zengindir, bu yüzden

grafîgi daha çok lokal maksimuma sahiptir ve bağımlılığı o kadar ortada değildir. Ama grafik düzleştirildikten sonra bu üç grafik arasında belirgin bir bağımlılığın var olduğu ortaya çıkıyor. “Zengin” ve “yoksul” vakayinamelerin karşılaştırılması hakkındaki ayrıntıları “Tarihleri Değiştiriyoruz Her Şey Değişiyor” kitabının 3. bölümünde anlatıyoruz. Sözü geçen vakayinamelerin hacim dağılımı bu kitabın 2. Ek’inde bulunmaktadır.

ÖRNEK 4. Bu örnek Orta Çağ Roma tarihinden alınmıştır.

X – Alman tarihçisi Ferdinand Gregorovius’un “Orta Çağ Roma Şehrinin Tarihi” kitabı, c.1-6 [196]. Bu kitap çok sayıda Orta Çağ seküler ve dinsel belgesi temelinde XIX. yüzyılda yazılmıştır.

Y - Liber Pontificalis (T. Mommsen, Gestorum Pontificum Romanorum, 1898). Liber Pontificalis, yani Orta Çağ Roma Papalarının listesi ve yaşam öyküleri XIX. yüzyılda Teodor Mommsen tarafından Orta Çağ Roma metinleri temelinde yaratılmıştır. Buradaki $p(X,Y)=10^{-10}$ değeri iki metnin belirgin bağımlılığını gösteriyor. Böyle bir yakınlığın rastlantısal olduğunun kabul edilmesi, 10 milyarda 1 ihtimalin gerçekleşmesi anlamına gelecektir.

Vesaire. Bütün incelediğimiz hem açıkça bağımlı hem de açıkça bağımsız onlarca tarihî metinde bizim teorik modelimiz doğrulanmıştır. Böylece bağımlı tarihî metinleri, yani aynı zaman dönemini, aynı devletin, bölgenin tarihindeki aynı “olaylar akımını” anlatan metinleri istatistiksel olarak nitelermeyi mümkün kılan bir eğilim keşfetmeyi başardık. Bunun yanı sıra, deneylerin gösterdiği gibi, iki tarihî *X* ve *Y* metni bağımsız ise, yani açıkça farklı tarihî dönemleri ya da farklı bölgeleri ya da çok farklı “olaylar akımını” anlatıyorsa, o zaman “olaylar akımı” grafikleri, *vol X(t)* ve *vol Y(t)* hacim grafikleri çok farklı senelerde fırlıyor. Yani aralarında hiç korelasyon gözlenmemekte. Bu son durumda $p(X,Y)$ katsayısı için lokal maksimumların miktarı 10^{-15} ise tipik değer 1 ila 1/100 arasında dalgalanıyor. Tipik bir örnek verelim.

ÖRNEK 5. Tekrar Roma’nın “eski” tarihine dönelim. Karşılaştırılacak *X* ve *Y* metinleri olarak V.S. Sergeyev’in “Eski Roma’nın Tarihi Üzerine Denemeler” kitabından iki parçayı alalım [767]. Birincisi, güya M.Ö. 520-380 senelerini anlatan parça, öbürü ise güya M.Ö. 380-240 senelerini anlatan parça. Bu dönemlerin bağımsız olduğu kabul edilmektedir. Burada $p(X,Y)$ katsayısı 1/5’e eşittir. Bu değer açıkça bağımlı lokal maksimumların benzer miktarı ile metinlerin tipik 10^{-12} - 10^{-6} değerlerinden çarpıcı biçimde farklıdır. Böylelikle bu iki metin, Sergeyev’in kitabının iki “yarısı”, gerçekten, bağımsız çıkıyor.

Yukarıda “bölümün” nicel özelliği olarak hacmini kullandık. Ama araştırmalarımızın gösterdiği gibi, gayet geniş tarihî metinler için benzer istatistiksel paralellikler diğer nicel özellikler kullanılırken de ortaya çıkıyor. Örnek olarak her “bölümde” ismin miktarı, diğer vakayinamelere atıfların sayısı vs. verilebilir.

Bizim bilgisayar deneyimizde, a) eski metinler eski metinler ile; b) eski metinler çağdaş metinler ile; c) çağdaş metinler birbirleriyle karşılaştırılmıştır.

Söylemiş olduğumuz gibi, “bölümün” hacim grafiklerinin yanı sıra metinlerin diğer nicel özellikleri de incelenmiştir. Mesela, kaydedilmiş isimlerin sayısının grafiği, metinde bir senenin anılma sayısının grafiği, bir başka devinimsiz metne atıfların sıklığının grafiği vs. [904], [908], [1137], [884].

Bütün bu nitelikler için maksimumların korelasyon ilkesinin geçerli çıktığı anlaşılmıştır. Yani, bağımlı metinlerin grafikleri hemen hemen aynı zamanda fırlama yapıyor ama bağımsız metinlerin fırlama noktaları birbirlerine yakın olmamakta ve hiç uymamaktadır.

Ana modelimiz olan istatistiksel varsayımdan bir sonuç daha çıkaralım.

Eğer iki tarihî metin açıkça bağımlı ise, yani aynı devlette aynı zaman aralığında aynı “olaylar akımını” anlatıyor ise, sözü geçen herhangi bir çift özellik için grafikler aşağı yukarı aynı senelerde fırlama yapıyor. Bir başka ifadeyle, iki vakayinamede bir sene bitişik senelere göre daha detaylı anlatılmış ise, iki vakayinamede bu senenin anılması sayısı, o senede anılan

kişilerin isimlerinin sayısı vs. artacak. Aksine, metinler açıkça bağımsız ise, sözü geçen nicel özellikler arasında hiç korelasyon olmayacak.

“Maksimumların bu ikincil korelasyon ilkesinin” somut açıkça bağımlı tarihî metinler üzerinde sınanması bu ilkenin doğruluğunu ortaya koymuştur [884], s.110-111.

1.5.Tarihî Metinlerin Tarihlenmesi İçin Yöntemler

Teorik modelimiz büyük deneysel malzeme üzerinde doğrulandığından, eski olayların tarihlenmesi için yeni yöntemler sunabiliriz. Elbette bu model genel geçer değildir. Yöntemin ana fikrini betimleyelim.

Y , mutlak tarihleri kaybolan, bildiğimiz “olaylar akımını” anlatan belli bir tarihî metin olsun. t seneleri ise, metindeki tarihi bilinmeyen bir yerel olaydan, mesela bir şehrin kuruluşundan ya da bir çarın tahta çıkmasından itibaren sayılıyor olsun. Y metni için “bölümlerin” hacim grafiğini hesaplayıp, tarihlerini bildiğimiz olayların anlatıldığı diğer metinlerin hacim grafikleri ile kıyaslayalım. Bu metinler arasında $p(X,Y)$ katsayısı küçük olan – yani bağımlı metin çiftlerinininki gibi aynı büyüklük sırasına sahip (örneğin lokal maksimumların uygun miktarı için 10^{-8} sayısını aşmayan) - X metni bulunursa, bu metinlerde anlatılan “olaylar akımının” yakınlığı ya da kesişmesi hakkındaki sonuca büyük ihtimalle varılabilir. Üstelik $p(X,Y)$ sayısı ne kadar küçükse bu olasılık o kadar büyüktür.

Bunun yanında, karşılaştırılan iki metin görünürde hiç benzemeyebilir. Örneğin, aynı kitabın farklı ülkelerde, farklı yazarlar tarafından, farklı dillerde yazılmış iki varyantı olabilir.

Bu yöntemler tarihleri bilinen Orta Çağ metinleri üzerinde deneysel olarak sınanmıştır. Elde edilen tarihler bu tarihlerle uyuşmuştur. Tipik örnekler verelim.

ÖRNEK 6. Y metni olarak bir Rus vakayinamesini, 320 senelik zaman aralığındaki olayları anlatan Dvina vakanüvisinin kısa baskısı denilen eseri aldık [672]. Sunulan yöntemleri kullanarak vakayinamede anlatılan olayları tarihlemeyi deneyelim. “Rus vakayinamelerinin külliyatında” yayımlanan bütün vakayinameleri gözden geçirerek, $vol X(t)$ hacim grafiğini, Y metninin $vol Y(t)$ grafiğinin fırladığı senelerde fırlama yapan X metnini buluyoruz, res.5.14.

Grafikleri kıyaslayarak önce (A,B) ve (C,D) zaman aralıklarını birleştirip birbirinin üstüne koyuyoruz. Hesaplamaya göre burada $p(X,Y) = 2 \times 10^{-25}$. Buna göre, bu iki vakayiname büyük ihtimalle aşağı yukarı aynı “olaylar akımını” anlatıyor. Böylece Y metninde betimlenen olayları, biçimsel olarak metinlerin yalnız istatistiksel niteliklerinin karşılaştırılması temelinde tarihlemeyi başardık. X vakayinamesinin Dvina vakanüvisinin uzun baskısı olduğu ortaya çıkıyor [672]. Bu vakayinamenin M.S. 1390-1707 senelerine ait olan “olaylar akımını” tasvir ettiği kabul edilmektedir. Sonuçta, X metninin elde ettiğimiz tarihinin standart tarihi ile uyuşması yöntemlerimizin etkinliğini ispatlıyor.

ÖRNEK 7. “Tarihi bilinmeyen Y metni” olarak Rus Akademik Vakayinamesi’ni alalım [672]. Yukarıda tarif edilen örneği takip ederek uzun zaman geçmeden X metnini buluyoruz. Bulunan metin de güya M.S. 1336-1374 senelerini betimleyen Supralskaya Vakayinamesi’nin bir kısmı. $vol X(t)$ hacim grafiğinin de $vol Y(t)$ hacim grafiğinin fırladığı senelerde fırlama yaptığı ortaya çıkıyor, res. 5.15.

Hesaplamaya göre burada $p(X,Y)=10^{-14}$. Katsayının değerinin bu kadar küçük olması bu iki metnin bağımlılığını gösteriyor. X vakayinamesi tarihlenmiş olduğu için Y vakayinamesini de tarihliyoruz. Y metninin elde ettiğimiz tarihi önceden bilinen tarihi ile uyuştu.

XV-XIX. yüzyıllardaki benzer onlarca metni ele aldık. Bütün durumlarda, bilinmeyen Y metninin elde ettiğimiz tarihi alışılmış tarihi ile uyuşmuştur.

Elbette son sayılan örneklerde yeni bir şey öğrenmedik, çünkü mesela Dvina vakanüvisi'nin kısa baskısı önceden biliniyordu ve doğruluğundan şüphe etmek için sebebimiz yoktu, çünkü bu eser kronoloji açısından nispeten sağlam bir dönem olan XIV-XVIII. yüzyıllara aittir. Ama uzun zaman geçmeden, yöntemlerimizin geleneksel olarak daha erken dönemlere ait, yani XIV. yüzyıldan erken olduğu kabul edilen vakayinameler için ilginç sonuçlar vereceğini göreceğiz.

Yukarıda maksimumların korelasyon ilkesini istatistiksel detayları geçerek kabaca betimledik, çünkü amacımız okuyucularımız tarafından hızlı şekilde anlaşılmasıdır. Aynı zamanda yöntemin titiz matematiksel anlatımı ve arıtılması epeyce ayrıntı verilmesini gerektirir. Betimlenen yöntemi daha derin bir şekilde anlamak isteyen okuyucuyu bilimsel yayınlara [884], [892] yönlendiriyoruz.

$p(X,Y)$ katsayısını X ve Y vakayinamelerinde ayrıntılı olarak anlatılan senelerin rastlantısal kesişme olasılığı, yani SRKO olarak adlandırabiliriz.

Yazarın fikrinin ileri düzeydeki gelişimi ve uyarlanması V.V. Fedorov, ve A.T. Fomenko [868], V.V. Kalaşnikov, S.T. Raçev ve A.T. Fomenko'nun [357] yapıtlarında gösterilmiştir. Daha sonra, maksimumların korelasyon ilkesinin, hacmi ve "betimleme yoğunluğu" benzer olan tarihî metinlerin karşılaştırılmasında kendini belirgin bir şekilde gösterdiği ortaya çıktı. Bazı durumlarda, açıkça bağımlı metinlerin yalnız lokal maksimum noktalarının değil, kendi hacim fonksiyonlarının, yani genliklerinin bile birbirlerine yakın olduğu ve uyduğu belli oldu! Bu gayet şaşırtıcı ve önemli bir olgudur. Hacim fonksiyonlarının genliklerinin korelasyonu, "gayet fakir" metinlerin, yani kendisinde yansıtılmayan zaman aralıkları büyük olan vakayinamelerin karşılaştırılmasında çok belirgin şekilde gözlenmektedir. Vakanüvisler tarafından "gayet fakir" vakayinamelerin yazılmasının, "bilgiye saygı" ya da "nadirlerin korunması" ilkelerine uyduğu belli oldu. Bu eğilim S.T. Raçev ve A.T. Fomenko [723],[1140] tarafından keşfedilmiştir. Ayrıca bu konudaki hazırlık araştırmaları ve bilgiye karşı saygı ilkesinin formüle edilmesi için hem [723], [1140] eserlerine hem de "Tarihleri Değiştiriyoruz Her Şey Değişiyor" kitabına, bölüm 3:1'e bakınız.

Maksimumların korelasyonu ilkesi M.S. XVI. yüzyılın sonu-XVII. yüzyılın başındaki Karışıklık Dönemi'ne ait bazı Rus vakayinamelerinin analizinde başarıyla uygulanmıştır. Bu konuda L.E. Morozova ve A.T. Fomenko'nun [902],[548] eserlerine bakınız. N.S. Kellin'in de bu araştırmalara büyük katkısı var. Elde edilen sonuçlar "Tarihleri Değiştiriyoruz Her Şey Değişiyor" kitabının 3:2 bölümünde anlatılmıştır.

2. HÜKÜMDARLARIN HANEDANLARININ SEÇİLME VE TARİHLENME YÖNTEMİ. KÜÇÜK HANEDAN TAHRİFATLARI İLKESİ

2.1. Küçük Hanedan Tahrifatları İlkesinin Formüle Edilmesi

Küçük hanedan tahrifatları ilkesi ve ona dayalı yöntem yazar tarafından [884], [885], [888], [1129], [895],[1130]'da sunulup geliştirilmiştir.

Diyelim ki, iktidar süresi belli olan hükümdarların bilmediğimiz bir hanedanını anlatan bir tarihî metin bulundu. Bu hanedanın bilmediğimiz, yeni ve bu yüzden tarihlemeyi gerektiren bir hanedan mı, yoksa sadece anlamadığımız terimlerle betimlenmiş olan bildiğimiz hanedanlardan birisi mi olduğu sorusu ortaya çıkıyor. Örneğin, hükümdarların isimlerinin değiştirilmiş biçimde kullanılması vb. Aşağıdaki yöntemler buna cevap vermektedir [904], [908], [1137], [885], [886].

Herhangi bir devletin ya da bölgenin tarihindeki gerçek hükümdarların veya kralların k sırasını ele alalım. Kolaylık sağlamak amacıyla, bu sırayı GERÇEK HANEDAN olarak adlandıralım. Ama üyeleri hiç de akraba olmak zorunda değiller. Çoğunlukla, aynı gerçek hanedan farklı belgelerde ve farklı vakanüvisler tarafından tasvir ediliyor. Hem de farklı

açından. Mesela hükümdarların faaliyeti, ehemmiyeti, kişisel özellikleri farklı biçimde değerlendiriliyor. Bununla beraber, tasvirleri vakanüvislerin sempati ya da antipatilerine daha az bağımlı olan “değişmez” olgular da bulunmaktadır. Örnek olarak, hükümdarların iktidar süreleri bu tarz az çok “değişmez olgulara” dâhildir. Genellikle vakanüvislerin bu sayıyı önemli ölçüde veya kasıtlı olarak uzatma nedeni olmuyor. Ancak, vakanüvisler bir hükümdarın iktidar süresini (yıllarını) hesaplarken sık sık doğal güçlüklerle karşılaşıyorlardı.

Bu doğal güçlükler şunlardır: Bilginin eksikliği, belgelerdeki tahrifat vs. Bunlar bazen, farklı vakanüvislerin vakayinamelerinde ya da tablolarında kendilerine göre aynı hükümdarın iktidar süresi olarak farklı tarihler koymasına yol açıyordu. Bu tarz ayrılıklar -bazen önemlidir- mesela H. Brugsch’un tablolarındaki [99] firavunlar için ve J. Blair’in “Kronolojik Tabloları” [76] için tipiktir. Örneğin J. Blair’in XIX. yüzyıla kadar ulaşan tablolarında, bilgileri bize ulaşan bütün ana tarihî hanedanlar, hükümdarların iktidar yıllarıyla birlikte toplanmıştır. J. Blair’in tabloları bizim için Skaliger kronolojisinin yaratıldığı döneme pek yakın olduğu için kıymetlidir. Bu nedenle, bunlar “Skaliger faaliyetinin” XIX-XX. yüzyılın tarihçileri tarafından örtülen daha belirgin izlerini taşıyor.

Böylelikle bir gerçek M hanedanını tarif eden her vakanüvis kendi yolunda, kendi yeteneklerine ve imkânlarına göre hükümdarlarının iktidar yıllarını hesaplıyor. Sonuçta bir $a=(a_1, a_2, \dots, a_k)$ sayı dizisini elde ediyor. Bu formülde a_i , belki de hatalı bir şekilde, i numarası altındaki hükümdarın gerçek iktidar yıllarını göstermektedir. Hatırlatalım ki, k sayısı bu hanedandaki hükümdarların genel sayısıdır. Vakayinameden çıkarılan bu sayı sırasını kolaylık sağlamak amacıyla VAKAYİNAME HANEDANI olarak adlandırıyoruz. Bunu R^k Öklid uzayında a vektörüyle göstermek uygundur.

Aynı M hanedanını tasvir eden bir başka vakanüvis aynı hükümdarlara biraz farklı iktidar yılları yazabilir. Sonuçta bir başka $b=(b_1, b_2, \dots, b_k)$ hanedanı ortaya çıkar. Böylece farklı vakayinamelerde tasvir edilen aynı gerçek M hanedanı farklı a ve b hanedanları sıfatıyla gösterilebilir. Bu durumda, ortaya çıkan çarpıtmaların ne kadar büyük olduğu sorusu doğar. Burada, hatalar ve iktidar sürelerini net olarak tespit etmeyi engelleyen nesnel güçlükler büyük önem taşımaktadır. Hataların belli başlı çeşitlerini aşağıda anlatacağız.

Kolaylık sağlamak amacıyla KÜÇÜK TAHRİFAT İLKESİ olarak adlandıracağımız modeli veya varsayımı formüle edelim.

İKTİDAR YILLARININ KÜÇÜK TAHRİFAT İLKESİ. İki a ve b vakayiname hanedanı birbirinden biraz farklı ise aynı M hanedanını anlatıyor demektir, yani bunlar hanedanın tasvirinin farklı vakayinamelerdeki iki seçeneğidir. Bu durumda, vakayiname hanedanlarını BAĞIMLI olarak adlandıralım. Tersine, iki a ve b vakayiname hanedanı iki farklı gerçek M ve N hanedanını betimliyorsa birbirinden “önemli ölçüde” farklıdır. Bu durumda bunları BAĞIMSIZ olarak adlandıralım. Geriye kalan hanedan çiftlerini YANSIZ olarak adlandıralım.

Bir başka ifadeyle, bu varsayımsal modele göre, FARKLI VAKANÜVİSLER VAKAYİNAMELERİNİ YAZARKEN AYNI GERÇEK HANEDANI “BİRAZ” TAHRİF ETMİŞLERDİ. Herhalde ortaya çıkan farklılıklar, “ortalama olarak” açıkça bağımsız gerçek hanedanlar arasındaki farklılıklara göre daha küçüktü anlaşılan.

Yukarıda formüle edilen varsayım veya model deneysel denetim gerektiriyor. Haklılığı ortaya çıktığı takdirde, eski vakanüvislerin faaliyetini niteleyen önemli ve hiç de açık olmayan bir niteliği keşfetmiş olacağız: AYNI GERÇEK HANEDAN TASVİR EDİLİRKEN ORTAYA ÇIKAN VAKAYİNAME HANEDANLARI, GERÇEKTEN FARKLI İKİ HANEDAN BİRBİRİNDEN NE KADAR FARKLIYSA, BİRBİRİNDEN VE PROTOTİPİNDEN DAHA AZ FARKLIDIR.

Her a ve b vakayiname çifti için hesaplanan doğal sayısal $c(a,b)$ katsayısı bulunmakta mıdır? Ayrıca bu katsayı bağımsız vakayinameler için “küçük” olmalı ve bağımlı

vakayinameler için aksine “büyük” olmalı. Başka bir deyişle, böyle bir katsayı bağımlı ve bağımsız vakayinameleri seçip ayırım yapmalı. Bu katsayıyı bulduk.

İki a ve b hanedanının yakınlığını değerlendirmek için yukarıda betimlenen $SRKO = p(X,Y)$ 'e benzer sayısal $c(a,b)$ katsayısının kullanılabilceği ortaya çıkıyor. Bu $c(a,b)$ katsayısının da olasılık anlamı var. Önce $c(a,b)$ katsayısını bulmaya ilişkin kaba fikri anlatalım. Vakayiname hanedanını, yatay ekseninde hükümdarların numaralarının ve düşey ekseninde iktidar yıllarının bulunduğu grafik olarak göstermek kullanışlıdır. Diyoruz ki, q hanedanının grafiğinin a hanedanının grafiğine göre farkı, b hanedanının grafiğinin a hanedanının grafiğine göre farkından daha çok olduğu takdirde, q hanedanı a hanedanına en az b hanedanı kadar “benzer”. Bkz. aşağıya ve [904], [1137], [885], [886],[884].

b hanedanına göre a hanedanına daha çok benzeyen hanedanların bütün hanedanlar arasında oluşturduğu pay $c(a,b)$ olarak kabul edilir. Bir başka deyişle, şu oran bulunur:

en az b kadar a 'ya “benzer” hanedanların miktarı

-----
vakayinamelerde tasvir edilen hanedanların genel sayısı

Hükümdarların iktidar süreleri vakanüvisler tarafından hatalı tespit edilebilir. Fiilen vakayinamelerden yalnızca yaklaşık değerleri alıyoruz. Bu hatalara yol açan olası mekanizmaları matematiksel olarak tarif etmek mümkündür. Bunun dışında vakanüvislerin iki hatasını daha dikkate aldık: İki bitişik hükümdarın yerlerinin değiştirilmesi ve iki bitişik hükümdarın yerine bunların toplam iktidar süreleriyle bir hükümdarın konması.

$c(a,b)$ katsayısını, kolaylık sağlamak amacıyla, HRKO, yani a ve b hanedanlarının rastlantısal kesişme olasılığı olarak adlandırabiliriz.

2.2. İstatistiksel Model

Şimdi $c(a,b)$ katsayısının biçimsel açıklamasını verelim. k uzunluğundaki bütün gerçek hanedanların kümesini D olarak işaretleyelim. Fiilen D kümesi olarak bilgileri korunmuş vakayinamelerde bize ulaşan tarihî hanedanları almak zorunda kalacağız. Aşağıda sayılan çok sayıdaki farklı kronolojik kaynağa dayanarak, bütün bu hanedanların neredeyse tam listesini derledik. Bu kaynaklar temelinde, Skaliger kronolojisine göre M.Ö. 4000 senesinden M.S. 1900 senesine kadar Avrupa, Akdeniz bölgesi, Orta Doğu, Mısır ve Asya’da hüküm süren 15 ardışık hükümdardan ibaret olan bütün grupların listesini oluşturduk.

Her vakayiname hanedanı k boyutlu R^k Öklid uzayında vektör olarak gösterilebilir. Bizim somut deneyimizde $k=15$ olarak saptadık. Aynı zamanda iki hanedanın üyesi olan kralların, yani gerçek hükümdarların miktarı $k/2$ sayısını, yani bütün hanedanın üyelerinin yarısını aşmıyorsa, iki hanedanın önemli oranda farklı olduğunu kabul edeceğiz. İki rastgele alınmış gerçek hanedan kesişebilir, üyeleri aynı olabilir, çünkü her zaman farklı bir hükümdarı rastgele “bu hanedanın başlangıcı” olarak ilan edebiliriz. Bağımlı ve bağımsız hanedanların yanı sıra ortak krallarının, yani gerçek hükümdarlarının miktarı $k/2$ sayısını aşan ama bağımlı olmayan “ara”, “yansız” hanedan çiftleri de vardır. Eğer incelenen hanedanların genel miktarı büyük ise, ara, yansız hanedan çiftlerinin miktarının nispeten küçük olduğu ortadadır. Bu yüzden, dikkatimiz öncelikle bağımlı ve bağımsız hanedan çiftlerinin üzerinde olmalıdır.

Yukarıda formüle edilen küçük tahrifatlar ilkesi, vakanüvislerin fiilen “ortalama olarak” önemli olmayan hatalar yapmış olmalarına rağmen, gerçek sayısal verileri önemli oranda çarpıtmamış oldukları anlamına geliyor.

Vakanüvislerin eski hükümdarların iktidar sürelerini hesaplamada en sık yaptıkları yanlışlıkları ele alalım. Çok sayıda somut tarihî metni ele alırken, bu tarz üç çeşit yanlışlık saptadık. Bu yanlışlıkların, en sık olarak, hükümdarların iktidar sürelerinin çarpıtılmasına yol açtığı anlaşıldı.

Birinci yanlışlık. İki bitişik hükümdarın yerlerinin değiştirilmesi veya karıştırılması.

İkinci yanlışlık. İki hükümdarın yerine iktidar süresi bu iki hükümdarın toplam iktidar yıllarına eşit olan tek bir hükümdarın konması.

Üçüncü yanlışlık. Hükümdarların kendi iktidar sürelerinin hesaplanmasındaki yanlışlık. Bu süre ne kadar uzunsa vakanüvis onu hesaplarken genellikle o kadar büyük hata yapıyordu.

Bu üç çeşit yanlışlık betimlenip matematiksel olarak modellenilebilir. Birinci ve ikinci yanlışlıklarla başlayalım. D kümesindeki herhangi bir $p=(p_1,p_2,\dots,p_k)$ hanedanını ele alalım. q vektörünün her q_i koordinatı p vektörünün koordinatlarından aşağıdaki iki işlemin biri aracılığıyla elde ediliyorsa, $q=(q_1,q_2,\dots,q_k)$ vektörünü p vektörünün (hanedanının) SANAL VARYASYONU olarak adlandırıp $q=vir(p)$ olarak işaretleyelim.

(1) Ya $q_i = p_i$ (yani koordinat değişmez) ya da p_i, p_{i-1} ile veya p_{i+1} ile, yani p vektörünün bitişik koordinatlarından birisi ile yer değiştirir.

(2) Ya $q_i = p_i$ ya da $q_i, p_i + p_{i+1}$ katsayısı ile uyuyor.

Bu şekildeki her q vektörünün (hanedanının) birinci ve ikinci yanlışlıkların etkisiyle “çoğalmış” gerçek p hanedanından çıkmış olan vakayiname hanedanı olarak algılanabilir olduğu açıktır. Bir başka deyişle, D listesinden her gerçek $p=(p_1,p_2,\dots,p_k)$ hanedanını alıp ona (1) ve (2) “tedirginliğini” uyguluyoruz. Yani ya bitişik p_i ve p_{i+1} sayılarının yerlerini değiştiriyoruz ya da bir p_i sayısının yerine $p_i + p_{i+1}$ veya $p_{i-1} + p_i$ toplamını geçiriyoruz. Her i sayısı için yukarıda sayılan işlemleri birer kere uyguluyoruz, yani aynı i noktasındaki “uzun yinelemeleri” ele almıyoruz. Sonuçta bir p hanedanından belirli bir sayıda $\{q=vir(p)\}$ sanal hanedanları oluşuyor. Bu sanal hanedanların miktarını hesaplamak kolaydır.

Böylelikle D kümesindeki her “nokta” “çoğalıp” kendisinin çevresini oluşturan “sanal noktaların” belli bir miktarını, “civar bulutunu”, “küresel yığınağını” doğuruyor, res.5.16. Ortaya çıkan sanal hanedanların bazılarını somut bir vakayinamede rastlayabiliriz (bu durumda bunlar vakayiname hanedanları olacak), bazıları ise “teorik olarak olası”, yani sanal kalmaktadır.

Bütün gerçek p hanedanlarından çıkıp D hanedan listemizi oluşturan bütün sanal hanedanları birleştirerek bir $vir(D)$ kümesini, yani D hanedanlarının çıkış kümesini “kucaklayan bulutu” elde ediyoruz.

Böylece her gerçek M hanedanı için onu betimleyen vakayinamelerin kümesi, $vir(M)$ “küresel yığınağı” olarak gösterilebilir. Şimdi iki gerçek M ve N hanedanını ele alalım. Formüle ettiğimiz küçük tahrifatlar ilkesi doğru ise, iki açıkça bağımsız, farklı gerçek hanedana uygun olan $vir(M)$ ve $vir(N)$ küresel yığınağı R^k uzayında kesişmiyor. Yani bunlar birbirinden yeterince uzak olmalı, res.5.17.

Şimdi diyelim ki, a ve b , $vir(D)$ kümesinden iki hanedan, örneğin iki vakayiname hanedanı, res.5.18. İki hanedan arasındaki yakınlığın belli bir nicel ölçüsünü uygulamak, yani “arasındaki mesafeyi ölçmek”, birbirinden ne kadar uzak olduğunu değerlendirmek istiyoruz. En basit yol şudur. İki hanedanı R^k uzayında vektörler olarak kabul edip arasındaki Öklid uzaklığını alabiliriz, yani karesi

$$(a_1 - b_1)^2 + \dots + (a_k - b_k)^2$$

biçiminde olan $r(a,b)$ sayısını hesaplayabiliriz.

Ancak somut vakayiname hanedanlarıyla yapılan nicel deneyler gösteriyor ki, bu mesafe bağımsız ve bağımlı vakayinameleri birbirinden güvenilir şekilde ayırmayı mümkün kılmıyor. Başka bir ifadeyle, açıkça bağımlı hanedanlar arasındaki bu tarz mesafelerin ve açıkça bağımsız hanedanlar arasındaki mesafelerin bazı durumlarda birbiriyle karşılaştırılabilir olduğu görülüyor. Bunların bazen aynı “büyüklük sırasına” sahip olduğu ortaya çıkıyor.

Üstelik iki hanedanın, daha kesin olarak bunların iktidar grafiklerinin “benzerliği” veya “benzemezliğini” ilk bakışta tespit etmek mümkün değil. İki grafiğin görsel benzerliği

hiçbir şey anlatmayabilir. Gerçekte hiçbir bağımlılık olmadığı halde, iktidar grafikleri “gayet benzer” çıkan açıkça bağımsız hanedan örnekleri verebiliriz. Görülüyor ki, görsel yakınlık bu mesele çerçevesinde kolayca yanıltıcı olabilir. “Benzer”, “benzemez” gibi kararsız subjektif düşünceleri ortadan kaldıran güvenilir bir nicel değerlendirme gerekiyor.

Yani amacımız, bütün sanal hanedanlar üzerinde bağımlı hanedanları bağımsız hanedanlardan güvenle ayırmayı veya açıkça bağımlı hanedanlar arasındaki “mesafenin” “küçük” ve açıkça bağımsız hanedanlar arasındaki “mesafenin” “büyük” olmasını mümkün kılacak doğal bir yakınlık ölçüsü bulunup bulunmadığını ortaya koymaktır. Üstelik bu “küçük” ve “büyük” değerlerin birbirinden epeyce, yani bir ya da birkaç büyüklük sırasıyla ayrılmış şekilde farklı olması gerekiyor.

Böyle bir yakınlık ölçüsünün, yani “hanedanlar arasındaki mesafe”nin gerçekte varolduğu görülüyor. Şimdi, bu $c(a,b)$ katsayısının tasvirine geçelim.

R^{15} uzayında D hanedanlarının belli bir kümesini kurduk. Vakanüvislerin en sık yaptığı iki çeşit yanlışlık modellendi. D kümesindeki her hanedan (1) ve (2) yanlışlığından geçirildi. Bu durumda, D 'nin her noktası bir dizi noktaya çoğalınca küme de arttı. Elde edilen kümeyi $vir(D)$ olarak işaretledik. $vir(D)$ 'nin yaklaşık 15×10^{11} noktadan ibaret olduğu görüldü.

“ a hanedan vektörünü” R^k ’da $vir(D)$ kümesi üzerinden geçen rastlantısal vektör olarak kabul edelim. Bu durumda, $vir(D)$ kümesi üzerinde z olasılıklar yoğunluğu fonksiyonunu kurabiliriz. Bunun için, bütün R^{15} uzayı yeterince küçük boyutlu standart küplere, $vir(D)$ kümesinin hiçbir noktası bir küpün sınırına düşmeyecek şekilde bölündü. x küpün iç noktası ise, o halde:

$$z(x) = \frac{vir(D) \text{ kümesinin küpe düşen noktalarının miktarı}}{vir(D) \text{ kümesindeki noktaların genel miktarı}}$$

Açıktır ki, bir küpün sınırında bulunan bir x noktası için $z(x)=0$ sayılabilir. $z(x)$ fonksiyonu $vir(D)$ kümesinden çok sayıda hanedanın bulunduğu bölgede maksimuma ulaşır ve $vir(D)$ kümesinin noktalarının olmadığı bölgede sıfıra düşer, res.5.19. Böylelikle, $z(x)$ fonksiyonunun grafiği sanal $vir(D)$ hanedanlarının kümesinin R^k uzayında tam olarak nasıl dağıldığını görsel olarak gösteriyor. Bir başka ifadeyle, bu kümenin hangi yerlerde “yoğun” ve “gür”; hangi yerlerde seyrek olduğunu gösteriyor.

Şimdi şu iki hanedanı ele alalım.

$$a=(a_1, \dots, a_k) \text{ ve } b=(b_1, \dots, b_k)$$

Bunların ne kadar uzak ya da ne kadar yakın olduğunu değerlendirmek istiyoruz. Merkezi a noktasında bulunan, köşegeninin yarısı $a-b$ vektörü olan k boyutlu $P'(a,b)$ paralelyüzünü oluşturalım, res.5.20. $P'(a,b)$ paralelyüzünü i koordinat eksenine yansıtırsak

$$[a_i - |a_i - b_i|, a_i + |a_i - b_i|]$$

uçlu dilimi elde edeceğiz.

$c'(a,b)$ Hazırlık katsayısı olarak şu sayıyı alacağız:

$$c'(a,b) = \frac{P'(a,b)'e \text{ düşen } vir(D) \text{ kümesinin noktalarının miktarı}}{vir(D) \text{ kümesindeki noktaların genel miktarı}}$$

Açıktır ki, $c'(a,b)$ sayısı $P'(a,b)$ paralelyüzü üzerinde $z(x)$ yoğunluk fonksiyonunun integralidir.

Bu $c'(a,b)$ hazırlık katsayısının anlamı açıktır. $P'(a,b)$ paralelyüzüne düşen hanedanlarının, yani $vir(D)$ 'nin vektörlerinin, en az b kadar a hanedanına “benzer” olduğunu söylemek doğaldır. Gerçekte de böyle hanedanların her birisi a hanedanına, b hanedanının a hanedanına uzak olduğu kadar, uzak değildir. Buna göre, a ve b hanedanlarının yakınlık

ölçüsü olarak, $vir(D)$ kümesinde en az b kadar a hanedanına benzer hanedanların sayısını alıyoruz.

Ancak bu $c'(a,b)$ katsayısı henüz yeteri kadar tatmin edici değildir, çünkü vakanüvislerin hükümdarların iktidar yıllarını hatalı olarak saptadığını, hem de bu hatanın iktidar yılları ne kadar uzunsa genellikle o kadar büyük olduğunu hiç hesaba katmıyor. Başka bir deyişle, vakanüvislerin yukarıda betimlediğimiz üçüncü yanlışlığını dikkate almamız gerekiyor.

Üçüncü yanlışlığın modellenmesine geçelim. Diyelim ki T iktidar süresidir. Açıktır ki, iktidar süresi “bütün hükümdarların kümesi üzerinde” saptanmış rastlantısal bir değer olarak algılanabilir. T senedir hüküm süren hükümdarların miktarını $g(T)$ olarak gösterelim. Bu kitabın yazarı, J. Blair’in “Kronolojik Tabloları”nda bulunan veriler üzerinde, $g(T)$ frakanlarının histogramını (kaydedilen rastlantısal ölçünün dağılım yoğunluğunu) [884] yapıtında hesaplamıştır. Diyelim ki, $h(T)=1/g(T)$. Burada $h(T)$ vakanüvislerin hatalarının fonksiyonudur. Rastlantısal değer -yani iktidar süresi - T değerini ne kadar az olasılıkla üstleniyorsa, T uzunluğunun hesaplanmasında $h(T)$ yanlışlığı o kadar büyüktür. Başka bir deyişle, hükümdarların küçük, “kısa” iktidar süreleri vakanüvisler tarafından daha iyi hesaplanıyor. Burada vakanüvis çok yanılmıyor. Aksine, hükümdarların seyrek rastlanan uzun iktidar sürelerini ise çok hatalı hesaplıyor. İktidar süresi ne kadar uzunsa, olası hata o kadar büyük oluyor.

Rastlantısal değer (iktidar süresinin) kaydedilen olasılıklar yoğunluğunun $h(T)$ yanlışlıklar fonksiyonu deneysel olarak çıkarılmıştır, [884], s.115. T tamsayısal ekseninin $[0,100]$ dilimini aynı uzunluğa sahip on dilime bölelim. Bunlar $[0,9]$, $[10,19]$, $[20,29]$, $[30,39]$, ... $[90,99]$. Öyle görünüyor ki,

T , 0 ila 19 arasında dalgalanıyorsa, $h(T)=2$,

T , 20 ila 29 arasında dalgalanıyorsa, $h(T)=3$,

T , 30 ila 99 arasında dalgalanıyorsa, $h(T)=5([T/10]-1)$.

Burada $[s]$ olarak s sayısının tam kısmı gösterilmiştir, res.5.21.

Şimdi, vakanüvislerin a noktasının “çevresinin” kurulmasında yaptıkları hataları hesaba katalım. Bunun için $P'(a,b)$ paralelyüzünü merkezi yine a noktası olan, koordinat eksenindeki ortogonal izdüşümü

$$[a_i - |a_i - b_i| - h(a_i), a_i + |a_i - b_i| + h(a_i)]$$

uçlu dilimler olan daha büyük $P(a,b)$ paralelyüzüne kadar genişletelim.

$P'(a,b)$ paralelyüzünün tümüyle $P(a,b)$ paralelyüzünün içinde yer aldığı ortadadır, res.5.20. Bu büyük paralelyüzün köşegeninin yarısı, $a-b+h(a)$ vektörüdür. $h(a)$ ise şudur:

$$h(a)=(h(a_1), \dots, h(a_k))$$

Bunu vakanüvislerin yanlışlıklarının vektörü olarak adlandırabiliriz.

Böylelikle vakanüvislerin hükümdarların iktidar yıllarının hesaplanmasında yaptıkları üç ana yanlışlığı modellemiş olduk. a ve b hanedanlarının birbirine yakınlığını ve uzaklığını ölçen kesin $c(a,b)$ katsayısı olarak şu sayıyı vereceğiz:

$P(a,b)$ 'ye düşen $vir(D)$ kümesinin noktalarının miktarı

$$c(a,b) = \frac{\text{vir}(D) \text{ kümesindeki noktaların genel miktarı}}{\text{vir}(D) \text{ kümesindeki noktaların genel miktarı}}$$

$c(a,b)$ sayısının $P(a,b)$ paralelyüzü üzerinde $z(x)$ yoğunluk fonksiyonunun integrali olduğu açıktır. Res.2.22'de $c(a,b)$ sayısı, tabanı $P(a,b)$ paralelyüzü olan ve yukarıdan z fonksiyonunun grafiği ile sınırlı prizma hacmi olarak gösteriliyor. İstenirse, $c(a,b)$ sayısı, $h(a)$ yanlışlığı göz önünde bulundurularak, z yoğunluk fonksiyonu ile R^k uzayında dağılan rastlantısal “hanedan vektörünün” a noktasına, a ve b noktaları arasındaki “mesafeyi” aşmayan uzaklıkta bulunması olasılığı olarak yorumlanabilir. Bir başka ifadeyle, z yoğunluk fonksiyonu ile dağılan rastlantısal “hanedan vektörü”, “yarıçapı” $a-b+h(a)$ olan a noktasının $P(a,b)$ çevresine düşmüştür.

Yukarıda kaydedildiği gibi, a ve b hanedanlarının $c(a,b)$ katsayısının hesaplanmasındaki rolü aynı değildir. A hanedanı $P(a,b)$ paralelyüzünün merkezinde bulunurken b hanedanı köşegenini belirledi. Elbette önceki $p(X,Y)$ katsayısına örnekseme yoluyla, a ve b hanedanlarına birbiriyle “eşit hak” sağlamak mümkündür. Yani a ve b hanedanlarının yerlerini değiştirip $c(a,b)$ katsayısını hesapladıktan sonra $c(a,b)$ ve $c(b,a)$ sayılarının aritmetik ortalamasını çıkarmak mümkündür. Biz bunu iki sebeple yapmadık. Birincisi, somut deneylerin gösterdiği gibi, $c(a,b)$ katsayısının $1/2 (c(a,b)+c(b,a))$ katsayısının yerine geçmesi elde edilmiş sonuçları fiilen değiştirmiyor. İkincisi, a ve b hanedanları bazı durumlarda gerçekten eşit olmayabilir, yani onlardan birisi orijinal, diğeri ise yalnız bunun çifti, hayalet yansıması olabilir. Bu durumda, paralelyüzün merkezine orijinallik iddiası olan a hanedanını yerleştirip b “hayalet yansımasını” a hanedanının “tedirginliği” olarak kabul etmek doğaldır. $c(a,b)$ ile $c(b,a)$ arasında ortaya çıkan farklılıklar büyük değildir ve henüz yapmadığımız sonraki daha ince araştırmalarda kullanılmak üzere faydalı malzeme olabilir.

2.3. Modelin Ve Yürütülen Hesaplama Deneyinin Netleştirilmesi

Yukarıda formüle edilen küçük tahrifatlar ilkesi $c(a,b)$ katsayısı üzerinde denetlenmiştir.

1) Denetleme için J. Blair’in Skaliger versiyonu çerçevesinde güya M.Ö. 4000 senesinden M.S. 1800 senesine kadar Avrupa, Akdeniz bölgesi, Orta Doğu, Mısır ve Asya’nın tarihinden hemen hemen bütün kronolojik verileri içeren kronolojik tablolarını [76] kullandık. Daha sonra bu verilere hem Orta Çağ’a ait hem de çağdaş diğer kaynak ve monografilerden aldığımız hükümdarların isimlerini ve onların iktidar yıllarını içeren listeleri ekledik. Kitaplar şunlar idi: C. Bémont, G. Monod [64], E. Bickerman [72], H. Brugsch [99], A.A. Vasilyev [120], F. Gregorovius [195], [196], J. Assad [240], C. Diehl [247], Kohlrausch [415], S.G. Lozinskiy [492], B. Niese [579], V.S. Sergeev [766], [767], Chronologie Egyptienne [1069], F.K. Ginzel [1155], L. Ideler [1205], L’art de verifier les dates faites historiques [1236], T. Mommsen [1275], Isaac Newton [1298], D. Petavius [1337], I. Scaliger [1387].

2) Daha önce kaydettiğimiz gibi, hanedan sözcüğü ile, unvanlarını ve akraba bağlantılarını dikkate almadan, ülkenin fiili hükümdarlarının sırasını kastediyoruz. Bundan sonra onları kısaca hükümdar olarak adlandıracağız.

3) Ortak hükümdarlar bulunduğu için, bazen onları sıraya sokmakla ilgili olarak sıkıntılar ortaya çıkıyor. En basit kararı aldık: Bunları iktidar yıllarının ortasına göre sıralamak.

4) Belirli bir devletin bütün tarihi boyunca bütün hükümdarlarının sürelerini yansıtan sayı dizisini (dizinin uzunluğu sınırlı değil) HANEDAN AKIMI olarak adlandıracağız. Şu ya da bu hükümdarın çıkarılmasıyla oluşan altdizileri HANEDAN ŞERİDİ olarak adlandıracağız. Her “şerit” monoton olmalı, yani iktidar yıllarının ortalarının monoton şekilde artması lazım. Bunun dışında hanedan şeridinin tam olması, yani atlamasız ve kesiksiz olarak bu akımda yer alan bütün tarihî dönemleri kaplaması lazım. İktidar sürelerinin kaplanmasına meydan bırakılıyor.

5) Gerçek durumlarda, anlaşılabilir sebepler yüzünden, yukarıda kaydedilen gereklilikler belli ölçüde bozulabilir. Örneğin vakanüvisin anlatımından bir sene ya da hükümdarsız dönemin birkaç senesi kaybolabilir. Bu yüzden, küçük boşlukları kabul etmeye mecburuz. Yalnızca uzunluğu bir seneyi aşmayan boşluklara yer verdik. Ayrıca, hanedan akımlarının ve şeritlerinin analizi yapılırken, gerçek tablonun vakanüvislerin yaptıkları (1), (2), (3) yanlışlıkları yüzünden çarpıtılması olasılığını sürekli dikkate almak zorundayız.

6) Net formel tablonun bozulmasının bir sebebi daha vardır. O da, hükümdarın iktidarının süresinin başlangıcını kesin olarak saptamanın zaman zaman zor olmasıdır. Örneğin, başlangıç olarak neyi saymak lazım, hükümdarın fiilen iktidara geldiği ânı mı, tahta

çıkacağı ânı mı? II. Friedrich'in hükümdarlığının başlangıcı olarak farklı kaynaklarda farklı veriler bulunmaktadır: 1196, 1212, 1215, 1220 seneleri. Aynı zamanda, hükümdarlığın sonları ile ilgili olarak genellikle hiç sıkıntı olmuyor. Böylece hükümdarın “ikiye ayrılması”, hatta üç alternatifli olarak ele alınması zorunluluğuna varıyoruz. Neyse ki, daha çok sayıdaki alternatifler son derece seyrek. Bütün bu seçenekler ortak hanedan akımına katılırdı. Bu sırada, araştırmalarda yer almak üzere ayrılan hiçbir hanedan şeridinin hükümdarın aynı iktidar yıllarının iki farklı seçeneğini içermemesi gerekliydi.

7) Skaliger versiyonu çerçevesinde topladığımız kronolojik veriler temelinde, yukarıda sayılan bütün coğrafi bölgeler için 15 uzunluğundaki bütün vakayiname hanedanlarının tam D listesi oluşturulmuştur. Yani art arda gelen 15 hükümdardan ibaret olan bütün hanedanların listesi oluşturulmuştur. Bunun yanında, her hükümdar birkaç onbeş hükümdarlı hanedana girebilir, yani hanedanlar “çakışabilir”. İstatistiksel deneyden geçirilen ana hanedan akımları şunlardır: Roma piskoposları ve papaları, Bizans patrikleri, sarazenler, Yahudi baş kâhinleri, Yunan Baktriyalılar, Ravenne ekşarjları, Mısır firavun hanedanları, Orta Çağ Mısır hanedanları, Bizans hanedanları, Roma İmparatorluğu'nun hanedanları, İspanya, Rusya, Fransa, İtalya, Osmanlı=Ottoman İmparatorluğu, İskoçya, Lacedaemon, Almanya, İsveç, Danimarka, İsrail, Yahudiya, Babil, Suriye, Portekiz, Parfiya, Bosporus İmparatorluğu, Makedonya, Polonya, İngiltere'nin hanedanları.

8) Vakayiname hanedanlarının D listesine (1), (2) “tedirginlikleri” uygulandıktan sonra anlaşıldı ki, yaklaşık 15×10^{11} sanal hanedan elde ediliyor. Yani, $\text{vir}(D)$ kümesinde yaklaşık 15×10^{11} nokta oluşuyor.

2.4. Deneyin Sonucu: $c(a,b)$ Katsayısı Bağımlı Ve Bağımsız Hanedanlar Arasında Net Bir Ayrım Yapıyor

1977-1979 senelerinde M. Zamaletdinov ve P. Puçkov ile birlikte yaptığımız hesaplama deneyi küçük tahrifat ilkesini doğrulamıştır. Yani, açıkça bağımlı a ve b vakayiname hanedanları için $HRKO = c(a,b)$ katsayısının 10^{-8} sayısını aşmayıp 10^{-12} ile 10^{-10} arasında dalgalandığı anlaşılmıştır. Olasılık yorumu altında, iki bağımlı vakayiname hanedanının incelenen yakınlığı rastlantısal bir olay olarak kabul edilirse, bunun olasılığının az olması, yüz milyarda bir ihtimal gerçekleştiği için, olayın son derece seyrek olması demektir.

Belli olmuştur ki, a ve b hanedanı iki açıkça farklı gerçek hanedanı betimliyorsa, $HRKO = c(a,b)$ katsayısı “çok daha büyüktür”. Daha doğrusu, 10^{-3} sayısından az değildir ya da “büyüktür”. $p(X,Y)$ katsayısı örneğindeki gibi, burada da $HRKO = c(a,b)$ katsayısının mutlak değerleri değil, “bağımlı zon” ile “bağımsız zon” arasındaki birkaç büyüklük sırasını içeren fark önemlidir, bkz. res.5.23.

Böylelikle, HRKO katsayısı yardımıyla, açıkça bağımlı ve açıkça bağımsız vakayiname hanedanları arasındaki esaslı farklılığı keşfetmeyi başardık.

2.5. Hükümdar Hanedanlarının Tarihlenmesi Yöntemi Ve Hayalet Hanedan Çiftlerinin Bulunması Yöntemi

Böylece $c(a,b)$ katsayısı yardımıyla bağımlı ve bağımsız hanedan çiftleri gayet güvenilir bir şekilde seçilebilir. Önemli deneysel olgu şudur ki, vakanüvisler “fazla” yanılmıyorlar. Onların yanlışlıkları bağımsız hanedanları ayıran değerden çok daha küçüktür.

Bu, yürütülen deney çerçevesinde, bağımlı vakayiname hanedanlarının seçilmesi ve bilinmeyen hanedanların tarihlenmesi için yeni bir yöntem sunmayı mümkün kılıyor. Yukarıdaki maddenin örneksemesi yoluyla, bilinmeyen d hanedanı için $c(a,d)$ katsayısını hesaplıyoruz. Burada a bilinen tarihlenmiş hanedanlardır. Farz edelim ki, $c(a,d)$ katsayısı

küçük olan, yani 10^{-8} sayısını aşmayan a hanedanını keşfettik. Bu bize a ve d hanedanlarının $I-c(a,d)$ olasılık ile bağımlı olduğunu iddia etme hakkı veriyor. Yani a ve d hanedanları olasılıkla tarihlerini bilmiş olduğumuz bir gerçek M hanedanına uygun. Böylece a vakayiname hanedanını tarihliyoruz.

Bu yöntemler tarihleri bilinmekte olan Orta Çağ hanedanları üzerinde denetlenmiştir. Yöntemlerin etkinliği tümüyle doğrulanmıştır [904], [908].

Aynı yöntemler “Skaliger tarih ders kitabında” hayalet çiftleri bulmayı mümkün kılıyor. Yani $c(a,b)$ katsayısı 10^{-8} sayısını aşmayan a ve b vakayiname hanedanları bulacaksa, önümüzde aynı gerçek M hanedanının iki sureti, iki versiyonu bulunduğunu varsayabiliriz. Bu hanedanın, vakayinamelerin sayfalarında çoğalıp “Skaliger ders kitabının” farklı bölümlerine yerleştirildiğini varsaymak doğaldır.

Tekrar vurgulayalım ki, hanedanların “benzerliğine” ya da tersine “benzemezliğine” atıfta bulunan herhangi bir sonuç ya da varsayım bizim yaptıklarımıza benzer geniş hesaplama deneylerine dayalı olduğu takdirde makul sayılabilir. Aksi takdirde, tartışılmaya layık olmayan bulanık öznel fikirler ön plana çıkıyor.

3. FREKANSLARIN SÖNÜM İLKESİ. TARİHİ METİNLERİN ZAMANSAL SIRALANMASI YÖNTEMİ

Frekansların sönüm ilkesi ve üzerine dayalı yöntem yazar tarafından [884], [886], [888], [1129], [891], [895], [898], [901], [1130]’da geliştirilip sunulmuştur.

Bu yöntem bir metnin ayrı parçalarının kronoloji açısından doğru olan sırasını, analiz temelinde içerisinde bulunan çiftleri, mesela metinde sözü geçen birtakım özel isimleri bulmayı mümkün kılıyor. Yukarıdaki yöntemlerde olduğu gibi, metinlerin nicel veya sayısal niteliklerine dayalı ve çok anlamlı ve gayet bulanık olabilen metnin anlamsal içeriğinin analizini gerektirmeyen bir tarihleme yöntemi geliştirmeyi amaçlıyoruz.

Şayet metinde “meşhur”, önceden bildiğimiz, tarihlenmiş diğer vakayinamelerde betimlenmiş kişilerin adları geçiyor ise, metinde tasvir edilmiş olayların tarihlenmesi mümkündür. Ancak bu tarz bir özdeşleştirme hemen olmuyor ise ve üstelik çok sayıda önceden bilinmeyen kişinin bulunduğu birkaç kuşağa dair olaylar betimlenmiş ise, önceden bilinen kişilerle bilinmeyen kişileri özdeşleştirmek daha zor oluyor. Metnin bir kuşağın olaylarını anlatan parçasını kısaca “kuşak bölüm” olarak adlandıralım.

Bir “kuşağın” ortalama uzunluğunun, günümüze ulaşan vakayinamelerde kaydedilmiş gerçek hükümdarların ortalama iktidar süresine eşit olduğunu düşüneceğiz. Hükümdarların bu ortalama iktidar süresi bu kitabın yazarı tarafından J. Blair’in kronolojik tabloları [76] incelenirken çıkarılmıştır. Bu süre 17,1 yıla eşit çıkmıştır [884].

Gerçek tarihî metinler araştırılırken, “kuşak bölümlerin” saptanmasında bazen güçlüklerle karşılaşılıyor. Böyle durumlarda metnin art arda gelen parçalara yaklaşık bölünmesi ile yetindik. Diyelim ki, X vakayinamesi, en az birkaç kuşağın değiştiği pek büyük bir zaman aralığı (A,B) içerisindeki olayları anlatıyor olsun. Yine diyelim ki, X vakayinamesi $X(T)$ “kuşak bölümler”ine bölünmüş olsun; burada T , $X(T)$ parçasında betimlenmiş kuşağın, metinde kaydedilmiş “bölümlerin” numaralanmasına göre sıra numarasıdır.

Soru şudur: Bu “kuşak bölümler” vakayinamede doğru mu numaralanıp sıralanmış? Ya da eğer bu numaralama kaybolmuşsa ya da yanlış ise, doğrusu nasıl bulunabilir? Başka bir deyişle, bu “bölümlerin” zamanda birbirine göre doğru sırası ne olabilir? Gerçek metinlerin ezici çoğunluğunda şu kural-“formül” işlemektedir: Tam isim = kişi. Bu şu demektir:

Farz edelim ki, vakanüvisin tasvir ettiği zaman aralığı yeterince büyük olsun, örneğin onlarca hatta yüzlerce sene. Öyleyse, –geniş tarihî metinler üzerinde yaptığımız analizin sonuçlarına göre– vakaların ezici çoğunluğunda FARKLI KİŞİLERİN TAM İSİMLERİ aynı metinde FARKLIDIR. Tam isim birkaç kelimedenden ibaret olabilir, örneğin Charles the Bald.

Bir başka ifadeyle, AYNI TAM İSİMLİ FARKLI KİŞİLERİN SAYISI, TÜM KİŞİLERİN SAYISINA KIYASLA CÜZİDİR. Bu, Roma, Yunanistan, Almanya, İtalya, Rusya, İngiltere’yi vs. anlatan, incelediğimiz yüzlerce tarihî metin için geçerlidir. Bunda şaşırtıcı bir şey yok. Gerçekte ise vakanüvis karışıklıktan kaçınmak amacıyla, farklı kişilerin ayırt edilmesi ile ilgileniyor. Bunu başarmak için en basit yol farklı kişilere farklı isim vermektir. Bu basit psikolojik durum hesaplamalarla doğrulanıyor.

Şimdi de “kuşak bölümlerin” kronolojik olarak doğru sırasını betimleyen FREKANSLARIN SÖNÜM İLKESİNİ formüle edelim.

Yanlış olmayan numaralama söz konusu olduğunda, vakanüvis BİR KUŞAĞIN TASVİRİNDEN DİĞERİNE GEÇERKEN KİŞİLERİ DE DEĞİŞTİRİYOR. Yani Q numaralı kuşaktan önceki kuşakları tasvir ederken bu kuşakların kişilerinden bahsetmiyor, çünkü bunlar daha doğmamış. Sonra, vakanüvis Q kuşağını tasvir ederken, tam burada en çok bu kuşağın kişilerinden bahsediyor, çünkü tasvir ettiği olaylar bunlara doğrudan bağlıdır. Sonuçta, vakanüvis sonraki kuşakları tasvir etmeye geçerken önceki kişilerden daha az bahseder oluyor, çünkü kişileri eskilerin yerini alan yeni olayları betimliyor.

Bu aşamada vurgulanması gereken şudur ki, biz farklı isimleri değil, Q numaralı kuşakta adı geçen bütün isimlerin toplamını kastediyoruz.

Kısaca modelimiz şudur. HER KUŞAK YENİ KİŞİLER DOĞURUYOR. KUŞAKLAR DEĞİŞTİKÇE KİŞİLER DE DEĞİŞİYOR.

Bu ilke görünürde sade olmasına rağmen, tarihleme yöntemi geliştirilirken yararlı olduğu görülmüştür. Frekansların sönüm ilkesinin eşdeğerli yeniden formülasyonu var. Kişiler, tam isimleri vasıtasıyla hemen hemen şüphesiz saptandığı için (isim = kişi), biz metnin tam isimlerinin bütün hazinesini araştıracağız. “Tam” terimini aklımızda tutacağız ama normalde kullanmayacağız. Üstelik tarihî isimlerin ezici çoğunluğunun “basit”, yani bir kelimededen ibaret olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, geniş isim deposuna sahip büyük tarihî metinler incelenirken, seyrek tam isimlerden bunları oluşturan ayrı isimler çıkarılarak, yalnız “tuğla-basit isimler” ele alınabilir.

Metnin Q numaralı “kuşak bölümünde” ilk kez çıkan bir sıra ismi ele alalım. Kolaylık sağlamak amacıyla, bu isimleri Q isimleri olarak, bunlara uygun kişileri ise Q kişileri olarak adlandıralım. Bütün bu isimlerin katlılığıyla bu “bölümde” anılmasının miktarını $K(Q,Q)$ olarak işaretleyelim. Sonra aynı isimlerin T “bölümünde” kaç kere anıldığını sayalım. Elde ettiğimiz sayıyı $K(Q,T)$ olarak işaretleyelim. Bunun yanında aynı isim birkaç kere, yani katlılıkla tekrarlanıyorsa, bütün bu tekrarlamalar sayılıyor. Yatayına “bölümlerin” numaralarını, düşeyine de Q numarası kaydedilmiş olan ve T sayısı değişen $K(Q,T)$ sayılarını yerleştirdiğimiz grafiği kuralım. Her Q için farklı bir grafik elde ediyoruz. Bu durumda, frekansların sönüm ilkesi şöyle formüle ediliyor.

“Kuşak bölümlerin” numaralaması doğru olduğunda her $K(Q,T)$ grafiği şöyle görünmelidir. GRAFİK, Q NOKTASININ SOLUNDA SIFIRA EŞİTTİR, Q NOKTASINDA GRAFİĞİN MUTLAK MAKSİMUMU BULUNMAKTADIR, SONRA GRAFİK GİTTİKÇE DÜŞMEKTE, AZ ÇOK MONOTON ŞEKİLDE SÖNMEKTEDİR, res.5.24.

Res.5.24’teki grafiği ideal olarak adlandıracağız. Sunulan ilke deneysel olarak denetlenmelidir. Doğru ise ve vakayinamedeki “bölümler” kronoloji açısından hatasız sıralanmış ise, o zaman bütün deneysel grafikler ideale yakın olmalıdır. Geçirilen deneysel denetleme frekansların sönüm ilkesini tümüyle ispatlamıştır [904], [908]. Bazı tipik örnekleri verelim.

4. YÖNTEMİN BAZI SOMUT TARİHİ METİNLERE UYGULANMASI

ÖRNEK 1. Titus Livius, “Roma Tarihi”, M., 1887-1889, cc.1-6. “Tarih”in M.Ö. 750-500 ve M.Ö. 510-293 senelerini anlatan parçaları için bütün $K(Q,T)$ grafikleri idealine hemen

hemen özdeş çıkmıştır. Yani, Titus Livius'un tasvirinde belli bir kuşakta ilk kez ortaya çıkan isimlerin ezici çoğunluğu Titus Livius tarafından tam da bu kuşak betimlenirken en sık şekilde anılıyor, daha sonra da gittikçe unutulup kayboluyor. Demek ki, frekansların sönüm ilkesi doğrulanmıştır ve Titus Livius'un "Tarihi"nin kaydedilen parçaları içerisindeki "kuşak bölümlerin" izafi sırası kronoloji açısından büyük ihtimalle doğrudur. Ve tersine, Titus Livius'un metninin kaydedilen iki parçası birbiriyle kıyaslanırken, frekansların sönüm ilkesinin burada çalışmadığı ortaya çıkıyor. Bu da, Titus Livius'un "Tarih"i içerisinde tekrarlamalar, çiftler bulunduğu anlamına gelebilir.

ÖRNEK 2. Liber Pontificalis, bkz. [196], T. Mommsen, Gestorum Pontificum Romanorum Yayınevi, 1898. Bu, meşhur "(Roma) Papalar (pontifikler) Kitabı"dır. Bu metin kümesinden 1) M.S. 300-560, 2) M.S. 560-900, 3) M.S. 900-1250, 4) M.S. 1250-1500 senelerini anlatan parçaları ayırılım.

Kaydedilen metin 1-4 için bütün $K(Q,T)$ frekans grafiklerinin hemen hemen ideal olana uyarlı olduğu anlaşılıyor. Frekansların sönüm ilkesi ve sayılan her tarihî parçanın içerisindeki "bölümlerin" izafi sırası bunu ispatlıyor.

Yürütülen deneyin sonuçlarından birisini vurgulayalım. Büyük zaman aralıklarında, meğer "ESKİ İSİMLER MODA" DEĞİLMİŞ. Bu kendiliğinden ortada olmaktan pek uzaktır. Elbette bazı eski isimler bugün de kullanılmaktadır, örneğin Peter, Maria vs. Ama keşfettiğimiz gibi, ya bu isimler tam değil ya da bu "ölmüş eski" isimlerin oranı "ölmekte" olan isimlerin genel oranına göre çok küçüktür. Seyrek "ölmüş" isimlerin var olması, deneysel $K(Q,T)$ grafiklerinin soldan sağa hareket ettikçe sıfıra değil sıfır olmayan bir sabite kadar düşmesi demektir.

ÖRNEK 3. Bizans tarihinin M.S. 976-1341 senelerini anlatan X metni olarak şu orijinal kaynakları aldık:

- 1) Mikhail Psell, "Kronografi", Moskova, 1987. 976-1075 senelerini anlatıyor.
- 2) Anna Komnena, "Hükümdar Aleksey Komnenus'un Faaliyeti Hakkında Kısaltmış Menkıbe", (1081-1118 seneleri), St. Petersburg, 1859.
- 3) John Kinnam, "John ve Manuel Comnenus'un Hükümdarlıklarının Kısa Tanıtımı", (1118-1180 seneleri), St. Petersburg, 1859.
- 4) Niketas Aconiatius, c.1, "John Comnenus'un Hükümdarlığından Başlayan Tarih", (1118-1185 seneleri), St. Petersburg, 1860.
- 5) Niketas Aconiatius, c.2, "John Comnenus'un Hükümdarlığından Başlayan Tarih", (1186-1206 seneleri), St. Petersburg, 1862.
- 6) George Acropolite, "Vakayiname", (1203-1261 seneleri), St. Petersburg, 1863.
- 7) George Pachymeres, "Michael ve Andronikos Palaeolojisi Hakkında Tarihçe", (1255-1282 seneleri), St. Petersburg, 1862.
- 8) Nicephorus Gregoras, "Roma Tarihi", (1204-1341), St. Petersburg, 1862.

Bütün bu metinleri araştırırken, içindeki bütün özel isimleri ayırıp bunların anılmasının frekans dağılımını hesapladık. Bu metin derlemeleri isimlerin onbinlerce kez anılmasını katlılıkla içerir. 976-1200 ve 1200-1341 seneleri için bütün $K(Q,T)$ frekans grafiklerinin ideale hemen hemen özdeş olduğu anlaşılmıştır. Böylelikle frekansların sönüm ilkesi burada da işlemiştir. Öte yandan, kaydedilen her zaman aralığının içerisindeki kronolojik sıranın doğru olduğu görülmüştür.

ÖRNEK 4. F. Gregorovius, "Orta Çağ Roma Şehrinin Tarihi", St. Petersburg, cc.1-6, 1902-1912. Bu metinden 1) M.S. 300-560, 2) M.S. 560-900, 3) M.S. 900-1250, 4) M.S. 1250-1500 senelerini anlatan parçalar ayrıldı.

Her parça "kuşak bölümler"e bölünmüştür. Bütün özel isimleri ayırıp bunların anılmasının frekanslarını takip ettik. İsimlerin anılmasının toplu miktarı binler ile ölçülmektedir. Frekansların sönüm ilkesinin doğru olduğu ve metin 1-4'teki "bölümlerin" sıralamasının kronolojik olarak doğru çıktığı anlaşılmıştır.

Kohlrausch'ın "Almanya'nın Tarihi" monografisi için (Moskova, cc.1-2, 1860; 1) M.S.600-1000, 2) M.S.1000-1273, 3) M.S. 1273-1700 senelerini anlatan parçaları ayrıldı) benzer sonuç elde edilmiştir.

5. OLAYLARIN TARİHLENME YÖNTEMİ

Toplamda onlarca büyük tarihî metni inceledik. Metinlerin XVI-XX. yüzyıllardaki olayları anlattığı bütün durumlarda frekansların sönüm ilkesi çalışıyor. "Kuşak bölümlerin", sırası bozulmuş ya da bilinmeyen bir metinde ya da bir dizi metinde, kronoloji açısından doğru sıralanması için yöntemler bundan kaynaklanıyor. X vakayinamesinin "kuşak bölümlerinin" bütününü ele alıp "bölümleri" belli bir sırayla numaralayalım. Her $X(Q)$ "bölümü" için "bölümlerin" verilmiş numaraları ile $K(Q,T)$ sayısını çıkaralım. Q ve T değişkenleri ile bütün $K(Q,T)$ sayıları, doğal olarak, n 'nin "bölümlerin" genel miktarı olduğu $n \times n$ boyutlu $K\{T\}$ kare matrisini oluşturuyor. İdeal teorik durumda $K\{T\}$ frekans matrisi res.5.25'te gösterildiği gibi görünüyor.

Res.5.25'te baş köşegenin altında sıfırlar bulunuyor, baş köşegenin üstündeki her satırda mutlak maksimum bulunuyor. Daha sonra, her grafik her satırda monoton şekilde düşüp sönüyor.

Matrisin sütunları için benzer sönüm görünümünün geçerli olduğu ortaya çıkıyor. Bu demektir ki, $X(Q)$ "bölümünde" daha erken kökenli isimlerin kullanılmasının frekansı, bu isimleri doğuran T kuşağı Q kuşağından uzaklaştıkça "ortalama olarak" düşüyor. Frekansların sönüm hızını anlayabilmek için şu ortalananmış grafiği kullanmak uygundur:

$$K\{ortalama\}(T) = \frac{K(Q,P) \text{ değerlerinin toplamı } (P-Q=T)}{n-T}$$

Bu formülde toplama, $P-Q$ farkı kaydedilmiş ve T 'ye eşit olan bütün (Q,P) çiftleri ile yapılıyor. Bir başka ifadeyle, $K\{ortalama\}$ grafiği $K\{T\}$ matrisinin baş köşegenine paralel olan köşegenleri üzerinde ortalananması vasıtasıyla elde ediliyor. Frekans matrisinin "ortalananmış satırını" ya da "ortalananmış sütununu" gösteriyor. Burada T 0 ila $n-1$ arasında dalgalanıyor. Elbette deneysel grafikler teorik grafiklere uyarlı olmayabilir.

Şimdi vakayinamedeki "bölümlerin" numaraları değiştirilse, $K(Q,T)$ sayıları da değişecek, çünkü "ilk kez gözüken isimlerin" yerleri pek zor değişiyor. Sonuç olarak, $K\{T\}$ frekans matrisi ve öğeleri değişiyor. Vakayinamenin "bölümlerinin" sırasını s yer değişikliği vasıtasıyla değiştirelim. Her ayrı durumda sT 'si s yer değişikliğine uygun yeni numaralama olan yeni $K\{sT\}$ frekans matrisini hesaplayacağız. Bütün ya da hemen hemen bütün grafiklerin görünümünün res.5.24'te görüldüğü gibi görüneceği "bölümlerin" sırasını arayacağız. Bu durumda deneysel $K\{sT\}$ frekans matrisi res.5.25'te gösterilen teorik matrise en yakın olacak. Vakayinamenin "bölümlerinin" deneysel matrisin "ideal" matristen sapmasının en küçük olacağı sırası, kronolojik olarak doğru ve aranan olarak kabul edilmelidir.

Bizim yöntemimiz olayları tarihlemeyi de mümkün kılıyor. Diyelim ki, bir tarihî Y metni var, onun hakkında bilinen tek şey, sırası X vakayinamesinde kronolojik olarak doğru olan "kuşak bölümler"e bölünmüş X metninde betimlenmiş (A,B) döneminden bazı olayları anlattığıdır. Bizi ilgilendiren Y metninde tam olarak hangi kuşağın anlatıldığı nasıl öğrenilebilir? Ayrıca, metinlerin epeyce belirsiz olan ve farklı yorumlar uyandırabilen anlamsal içeriğine bakmadan, yalnız nicel özelliklerini kullanmak istiyoruz.

Yanıt şudur. Y 'yi yeni bir "bölüm" sayıp ona bir Q numarası vererek Y metnini X vakayinamesinin "bölümlerinin" bütününe katalım. Bundan sonra, elde edilen "vakayinamenin" bütün "bölümlerinin" optimal, kronolojik doğru sırasını bulalım. Bunu

yaparken yeni Y “bölümü” için de doğru bir yer bulacağız. En basit durumda, Y “bölümü” için $K(Q,T)$ grafiği kurup diğer “bölümlere” göre Y “bölümünün” yerini değiştirip bu grafiğin ideal olana çok yakın olmasını sağlayabiliriz. Y ’nin diğer “bölümler” arasında tutacağı yeri aradığımızı en yakın olarak kabul etmek gerekir. Böylelikle Y ’de betimlenmiş olan olayları tarihliyoruz. Yöntem, bütün isimler değil, yalnız bir ya da birkaç isim, örneğin herhangi bir “meşhur isim” ele alındığında da uygulanabilir. Ama bu durumda ek araştırma gerekir, çünkü kullanılan isimlerin miktarının azalması sonuçları değişken hale getiriyor.

Bu yöntem, tarihi bilinen, çok sayıda isim içeren büyük tarihî metinler üzerinde denetlenmiştir. Bütün durumlarda yöntemin etkinliği doğrulanmıştır.

6. FREKANSLARIN TEKRARLAMA İLKESİ. SURETLERİN BULUNMASI YÖNTEMİ

Bu yöntem yukarıdaki yöntemin bir ölçüde münferit bir örneğidir, ama tarihleme için çok önemli olduğundan suretlerin tespiti yöntemine ayrı bir bölüm ayırdık. Bu yöntem A.T. Fomenko tarafından [884], [886], [888], [1129], [891], [895], [898], [901], [1130]’da sunulmuştur.

Diyelim ki, (A,B) zaman aralığı $X(T)$ “kuşak bölümler”ine parçalanmış X vakayinamesinde betimlenmiş olsun. Ayrıca, kronoloji açısından genellikle hatasız numaralanmış, ama arasında iki suret, yani aynı kuşağı anlatan, birbirinin aynısı olan, birbirini yansıtan iki “bölüm” bulunsun. X vakayinamesinde, aynı “bölüme” Q ve R numarasıyla tam olarak iki defa rastlanan bir hayli basit bir durumu ele alalım. Diyelim ki, Q , R ’den azdır. Yöntemimiz bu suretleri bulup özdeşleştirmeyi mümkün kılıyor. Aslında, $K(Q,T)$ ve $K(R,T)$ frekans grafikleri res.5.26’da gösterildiği gibi görünüyor.

İlk grafik frekansların sönüm ilkesiyle açık bir biçimde uyumsuzdur. Bu yüzden, teorik, ideal grafiğe uygunluk sağlamak için X vakayinamesinin içerisindeki “bölümlerin” yerlerini değiştirmek lazım. $K(R,T)$ ’nin bütün sayıları sıfıra eşittir, çünkü $X(R)$ “bölümünde” hiçbir “yeni isim” yok, bütün bunlar $X(Q)$ ’de ortaya çıkmıştı. Bu iki sureti yan yana bulundurduğumuzda ya da özdeşleştirdiğimizde res.5.24’teki ideal grafiğe en sıkı uygunluk sağlanacak.

Yani, eğer bir vakayinamenin genellikle doğru numaralanmış “bölümleri” arasında, grafikleri res.5.26’deki grafiğe aşağı yukarı benzeyen iki “bölüm” keşfedilmişse, bu iki “bölüm” büyük ihtimalle birbirinin suretidir. Yani yaklaşık aynı olayları anlattığı için özdeşleştirilmesi gerekir. Bütün anlatılanlar üç ve daha çok suretin bulunduğu durumlar için de geçerlidir.

Bu yöntem de deneysel malzemeler üzerinde denetlenmiştir. Örneklerden birisi olarak Machiavelli’nin detaylı yorumlarla donanmış “Floransa Tarihi” kitabını verelim, 1973, Leningrad. Açık ki, yorumlar Machiavelli’nin ana metnini tekrarlayan bir dizi “bölüm” sayılabilir. Ana metin “kuşak bölümler”e bölüdüğü için “Tarihin” yorumunu da kapsayan $K\{T\}$ kare frekans matrisini kurmak mümkün olmuştur. Bu matris kalın eğik kesintilerin maksimumlarla dolmuş karelerden ibaret olduğu res.5.27’de yaklaşık olarak gösterildiği gibi görünüyor. Bu demektir ki, yöntemimiz bilinen suretleri başarıyla buluyor. Bu örnekte, Machiavelli’nin “Tarihinin” ana metninin yorumlarını.

7. KUTSAL KİTAP’IN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

7.1. Kutsal Kitap’ın 218 “Kuşak Bölüm”e Ayrılması

Aşağıdaki örnek Skaliger kronolojisinin analizi için büyük önem taşıyor. Kutsal Kitap’ta binlerce isim anılmaktadır. Biliniyor ki, Kutsal Kitap’ta iki dizi suret var. Yani I.

Samuel, II. Samuel, I. Krallar ve II. Krallar kitaplarında betimlenmiş her kuşak, daha sonra I. Tarihler ve II. Tarihler kitaplarında tekrar tasvir edilmişti. Bu monografinin yazarı Eski Ahit ve Yeni Ahit'i ayrı "kuşak bölümler"e ayırmıştır, aşağıya bakınız.

A.T. Fomenko'nun ayırdığı "kuşak bölümler" yuvarlak ayraç içine alınmıştır. Burada Kutsal Kitap'ın tam olarak hangi bölümlerinin "kuşak bölümü" oluşturduğu da gösterilmiştir. Atıflar için Kutsal Kitap'ın bölümlere ve ayetlere kanonik bölünmesi kullanılmıştır. Örneğin Kutsal Kitap'ın 1912 senesine ait olan sinot yayınına göre yapılan 1968 yayınına bakınız, Moskova, Moskova Patrikhanesi.

Önce YARATILIŞ kitabının bölünmesi geliyor:

(1) = bl.1-3 (Adem, Havva); (2)= 4:1-16 (Kabil ile Habil); (3) = 4:17 (Kabil karısıyla yattı...); (4) = 4:18 (Henok'tan İrat oldu...); (5) = 4:18 (Mehuael'den Metuşael oldu...); (6) = 4:18 (Metuşael'den Lemek oldu...); (7) = 4:19-24 (Lemek iki kadınla evlendi...); (8) = 4:25-26 (Adem karısıyla {Havva ile} yine yattı...) + 5:1-6 (Adem soyunun öyküsü...); (9) = 5:7-11 (Enoş'un doğumundan sonra...); (10) = 5:12-14(Kenan 70 yaşındayken {170} ...); (11) = 5:15-17 (Mahalalel 65 yaşındayken {165}...); (12) = 5:18-20 (Yered 162 yaşındayken...); (13) = 5:21-27, (14) = 5:28-31; (15) = bl.5:32 + bl.6 + bl.7 + bl.8; (16) = bl.9; (17) = 10:1; (18) = 10:2; (19) = 10:3; (20) = 10:4; ..... ; (48) = 10:32; (49) = 11:1-9; (50)= 11:10-12; (51) = 11:13-14; (52) = 11:15-16; (53) = 11:17-19; (54) = 11:20-21; (55) = 11:17-19; (56) = 11:24-25; (57) = 11:26-27; (58) = 11:28; (59) = 11:29-32; (60) = bl.12; (61) = bl.13; (62) = bl.14-24; (63) = 25:1-2; (64) = 25:3; (65) = 25:4; (66) = 25:5-10; (67) = 25:11-18; (68) = 25:19-26; (69) = 25:27-34; (70) = bl.26-33; (71) = bl.34-36; (72) = bl.37-38; (73) = bl.39-50.

Bu aşamada Yaratılış kitabı bitiyor.

(74) = Mısır'dan Çıkış Kitabı; (75) = Levililer Kitabı; (76) = Çölde Sayım Kitabı; (77) = Yasanın Tekrarı Kitabı; (78) = Yeşu Kitabı; (79) = Hakimler Kitabı, bl.1; (80) = Hakimler Kitabı, bl.2; ..... ; (96) = Hakimler Kitabı, bl.18; (97) = Hakimler Kitabı, bl.19-21; (98) = Rut Kitabı; (99) = Samuel'in birinci Kitabı, bl.1-15; (100) = Samuel'in Birinci Kitabı, bl.16-31; (101) = Samuel'in İkinci Kitabı; (102) = Birinci Kral Kitabı, bl.1-11; (103) = Birinci Krallar Kitabı, bl.12; (104) = Birinci Krallar Kitabı, bl.13; ..... ; (112) = Birinci Krallar Kitabı, bl.22; (113) = İkinci Krallar Kitabı, bl.1; (114) = İkinci Krallar Kitabı, bl.2; ..... ; (135) = İkinci Krallar Kitabı, bl.23; (136) = İkinci Krallar Kitabı, bl.24-25; (137) = Birinci Tarihler Kitabı, bl.1-10; (138) = Birinci Tarihler Kitabı, bl.11-29; (139) = İkinci Tarihler Kitabı, bl.1-9; (140) = İkinci Tarihler Kitabı, bl.10; ..... ; (166) = İkinci Tarihler Kitabı, bl.36; (167) = Ezra Kitabı; (168) = Nehemya Kitabı; (169) = Ester Kitabı; (170) = Eyüp Kitabı; (171) = Mezmurlar Kitabı; (172) = Süleyman'ın Özdeyişleri Kitabı; (173) = Vaiz Kitabı; (174) = Ezgiler Ezgisi; (175) = Yeşaya Kitabı; (176) = Yeremya Kitabı; (177) = Ağıtlar Kitabı; (178) = Hezekiel Kitabı; (179) = Daniel Kitabı; (180) = Hoşeya Kitabı; (181) = Yoel Kitabı; (182) = Amos Kitabı; (183) = Ovadya Kitabı; (184) = Yunus Kitabı; (185) = Mika Kitabı; (186) = Nahum Kitabı; (187) = Habakkuk Kitabı; (188) = Sefenya Kitabı; (189) = Hagay Kitabı; (190) = Zekeriya Kitabı; (191) = Malaki Kitabı.

Bu aşamada Eski Ahit bitiyor.

Sonra Yeni Ahit başlıyor:

(192) = Matta İncili; (193) = Markos İncili; (194) = Luka İncili; (195) = Yuhanna İncili; (196) = Resullerin İşleri; (197) = Yakub'un mektubu; (198) = Petrus'un I. mektubu; (199) = Petrus'un II. mektubu; (200) = Yuhanna'nın birinci mektubu; (201) = Yuhanna'nın ikinci mektubu; (202) = Yuhanna'nın üçüncü mektubu; (203) = Yahuda'nın mektubu; (204) = Romalılara mektup; (205) = Korintlilere birinci mektup; (206) = Korintlilere ikinci mektup; (207) = Galatyalılara mektup; (208) = Efeslilere mektup; (209) = Filipililere mektup; (210) = Koloselilere mektup; (211) = Selaniklilere birinci mektup; (212) = Selaniklilere ikinci mektup; (213) = Timoteos'a birinci mektup; (214) = Timoteos'a ikinci mektup; (215) =

Titus'a mektup; (216) = Filimon'a mektup; (217) = İbranilere mektup; (218) = Vahiy (Kehanet).

Böylelikle Eski Ahit 191 kuşak bölümden, Yeni Ahit ise 192-218 numaralı kuşak bölümlerden ibaret. Başlangıç için Eski Ahit'in sözde tarihî kitaplarını kapsayan ilk 170 kuşak bölümü ele alalım.

7.2. Frekansların Sönüm İlkesi Yardımıyla Kutsal Kitap'ta Önceden Bilinen Suretlerin Keşfedilmesi

1974-1979 yıllarında V.P. Fomenko ve T.G. Fomenko isimlerin bütün anılmasının “kuşak bölümler” üzerinde net dağılışını ve bütün katlılığını dikkate alarak bu isimlerin Kutsal Kitap'taki tüm listesinin oluşturulması ile ilgili geniş bir çalışma yaptı. Bkz. Ek 3. Bu çalışma sonucunda, Kutsal Kitap'ta toplamda 2000 ismin anıldığı, katlılık anılmanın miktarı ise onlarca bini bulduğu ortaya çıktı. Bu da T numarasının kaydedilen “bölümlerden” geçtiği $K(Q,T)$ frekans grafiklerini kurmayı mümkün kıldı.

Birinci ve İkinci Samuel ve Birinci ve İkinci Kral Kitaplarının “bölümleri” için kurulan grafiklerin res.5.26'daki grafik gibi görüldüğü anlaşılmıştır. Yani, bu “bölümlerde” ilk kez ortaya çıkan isimler, daha sonra tekrar ve aynı miktarda Birinci ve İkinci Tarihler Kitaplarında “canlanıyor”. $K\{T\}$ matrisinin ilgili kısmı res.5.28'de gösterilmiştir. Sayfaların mutlak maksimumları ile dolan paralel köşegenler iki kalın çizgi ile kayıtlıdır.

Kutsal Kitap'ın isimlerinin kare frekans matrisi res.5.29'da daha detaylı gösterilmiştir. Büyük frekansların en özlü yoğunlaşmaları siyah noktaların birikmeleri ile belirtilmiştir. Bizim istatistik deneyimizde keşfedilen, hem daha önce bilinen hem de yeni suretler açıkça gözüküyor.

Böylelikle, yöntemimiz Kutsal Kitap'ta daha önce de suret olarak bilinen suretleri keşfedip özdeşleştirmiştir. Vurgulayalım ki, yöntemlerimiz metinlerin yalnız nicel, sayısal nitelikleriyle çalışmakta ve vakayinamelerin “anlamsal içeriğinin kavranmasını” gerektirmemektedir. Bu, yeni yöntemlerin ayırdedici avantajıdır, çünkü bunlar eski metinlerin subjektif ve bu yüzden muğlak olan yorumlarına dayalı değildir.

Yukarıda anlatılan istatistiksel yöntemlerin uygulanması, yorumcuların birçok tarihî metin için bu metinlerin tekrarlayan parçalarının meydana çıkarılması ile ilgili geniş çalışmalar yapmış olmasından ötürü, bazen daha da basitleşiyor. “Tekrarlama” terimi ile yalnız bir ismin tekrarlanması değil, bir olayın tekrar tasviri kastedilebilir. Mesela Kutsal Kitap'ta aynı tasvirler, isimlerin listeleri, aynı dini formüller vs. defalarca tekrarlanıyor. Bütün bu Kutsal Kitap'taki tekrarlamalar çoktan keşfedilip sistemleştirilerek paralel yerler takımında toplanmıştır. Yani bazı ayetlerin yanında, Kutsal Kitap'ın hangi ayetlerinin Kutsal Kitap'ın aynı ya da diğer kitabında onların “tekrarlamaları”, yani onlara “paralel” olduğu belirtiliyor. Eğer tarihî X metni böyle ya da benzer bir takım ile donatılmışsa, tekrarlayan parçaları “tekrarlayan isimler” olarak kabul ederek suretlerin keşfedilmesi yöntemimizi uygulamak mümkündür.

ÖRNEK. Kutsal Kitap'ın, hem Eski Ahit hem de Yeni Ahit, bütün kitaplarını sırayla ele alalım. Yukarıda Kutsal Kitap'ın 218 “kuşak bölüm”e bölünmesi örnek verilmiştir. Onları Kutsal Kitap'ın sinot sırasıyla numaralandıralım. Biliniyor ki, Kutsal Kitap'ın “tekrarlamalar” takımı yaklaşık 20 bin tekrarlayan ayet içermektedir.

Her $X(Q)$ “bölüm kuşağında” önceki $X(T)$ “bölümlerinde” hiç tekrarlanmayan ayetlerin sayısını hesaplayalım. Yani $X(Q)$ 'da ilk kez ortaya çıkan ayetlerin sayısını. Bunu $P(Q,Q)$ olarak işaretleyelim. Daha sonra bu ayetlerin sonraki $X(T)$ “kuşak bölümlerinde” kaç kere tekrarlandığını sayalım. Elde ettiğimiz sayıları $P(Q,T)$ olarak işaretleyelim. Böylece, 218 $P(Q,T)$ frekans grafiği kurulmuştur. Bunların $K(G,T)$ grafiğinden tek farkı isimlerin yerine ayetlerin ve isimlerin tekrarlamalarının yerine ayetlerin tekrarlamalarının alınmış olmasıdır.

Birbirinin ya da başka bir ayetin tekrarlama olmayan ayetler burada “farklı isimler” olarak ele alınıyor. Bütün bu muazzam araştırma V.P. Fomenko tarafından yapılmıştır. Bkz. Ek 3.

Demek ki, “kuşak bölümlerin” kronoloji açısından doğru olan sırası bulunurken, suretler olmadığında $P(Q,Q)$ ayet tekrarlama frekans grafiği yaklaşık olarak res.5.24’teki ideal şekilde yavaş yavaş sönmekte olan grafik gibi görünmelidir. İsimlerin kullanılması durumundaki gibi, tarif ettiği olayların sıralanması doğru ise, vakanüvis Q kuşağının olaylarından bahsederken önceki “kuşak bölümlerdeki” aynı olaylardan hiç söz etmiyor. Çünkü bu olaylar henüz gerçekleşmemiştir. Ve sonraki “kuşak bölümlerde” Q kuşağına ait olan olayları daha seyrek hatırlar oluyor. Yani kronoloji açısından “doğru” olan frekans grafiği Q noktasında mutlak maksimuma ulaşmalı, Q noktasının solunda sıfıra eşit olmalı ve Q noktasının sağında monoton şekilde düşüp sönmelidir.

Yaptığımız deneysel denetleme Kutsal Kitap’ın aşağıda sayılan bütün parçaları için frekansların sönüm ilkesini doğrulamıştır: 1) Yaratılış, bl.1-5, 2) Yaratılış, bl.6-10, 3) Yaratılış, bl.11, 4) Yaratılış, bl.12-38, 5) Yaratılış, bl.59-50, + Mısır’dan çıkış + Levililer + Çölde sayım + Yasanın Tekrarı + Yeşu + Hakimler kitapları, bl.1-18, 6) Hakimler kitabı, bl.19-21, + Rut kitabı + Samuel’in iki kitabı ve birinci Krallar kitabı + ikinci Krallar kitabı, bl.1-23, 7) iki Tarihler kitabı + Ezra + Nehemya.

Bütün $P(Q,T)$ frekans grafiklerinin, 1-7’de kaydedilen her bir metin için res.5.24’teki yavaş yavaş sönmekte olan teorik grafik gibi görüldüğü ortaya çıkıyor. Bu demektir ki, frekansların sönüm ilkesi bütün kaydedilen durumlarda doğrulanıyor ve bunun dışında 1-7 metinlerinin her birinde “kuşak bölümlerin” kronolojik sırası aşağı yukarı doğrudur. Üstelik bunların içinde hiçbir önemli suret yoktur.

Eğer bütün “kuşak bölümler” genellikle doğru numaralanmışsa, “ayetlerin tekrarlamalarının” $P(Q,T)$ frekans grafiğini kurup arasında suretler bulmak mümkündür. Eğer $X(Q)$ ve $X(R)$ “bölümleri” birbirinin sureti ise, bunların $P(Q,T)$ ve (R,T) frekans grafikleri res.5.26’daki gibi görünüyor. Bu yöntem de yukarıda kaydedilen örnek üzerinde deneysel olarak denetlenmiştir. Buna göre, Samuel’in iki kitabı ve iki Krallar kitabı, iki Tarihler kitabını tekrarlıyor.

Kutsal Kitap için $P(Q,T)$ frekans grafiklerinin kurulması Samuel’in iki kitabının, iki Krallar kitabının, iki Tarihler kitabının $K(Q,T)$ frekans grafikleri açısından da suret olan “bölümleri”nin suret olduğunu keşfetmiştir. Bu, iki yöntemin uygulamasının sonuçlarının tam uyumunu belirtir. Unutulmamalıdır ki, “paralel yerler” takımı “isimlerin tekrarlanması” takımına özdeş değildir, çünkü mesela Kutsal Kitap’ın hiçbir isim içermeyen birçok parçası ve ayeti “paralel” sayılır.

7.3. Kutsal Kitap’ta Keşfettiğimiz Yeni, Önceden Bilinmeyen Suretler. Bu Suretlerin Kutsal Kitap’ın İçerisindeki Dağılımının Genel Şeması

Şimdi, geliştirilen yöntemlerin XIII-XIV. yüzyıllardan önceki dönemlere ait sayılan “antikçağ” ve Orta Çağ kronolojik malzemelerinin üzerinde uygulanmasının sonuçlarının kısa anlatımına geçiyoruz. Bu aşamada, Skaliger tarihi çerçevesinde farklı sayılan ve bugün çok farklı devirlerle tarihlenmiş suretler beklenmedik şekilde keşfedilmiştir.

Mesela $K(Q,T)$ ve $P(Q,T)$ frekans grafikleri temelinde kurulan suret keşfetme yöntemini Kutsal Kitap’a uygulayalım. Yani Eski Ahit’in Yaratılış kitabından Ester kitabına kadar bütün kitaplarına. Elde edilmiş sonucu, içinde keşfettiğimiz suretlerin aynı sembol, aynı harf ile işaretlendiği şematik B satırı olarak gösterelim. Suretlerden anlaşılması gereken, yukarıda anlatılan frekansların tekrarlama ilkesinin tasvirinden çıktığı gibi, Kutsal Kitap’ın büyük ihtimalle aynı olaylardan söz eden parçalarıdır. Yani,

B satırı = T K T N T K T K T N T T R T S[a]

P

R

Bizim sonucumuz, Eski Ahit'in tarihî kısmının *T,K,N,P,R,S[a]* olmak üzere birkaç parçadan ibaret olduğu anlamına gelir. Bu parçaların bazıları Kutsal Kitap'ta defalarca tekrarlanıp Kutsal Kitap'ın farklı yerlerine yerleştirilmişti, bu da zaten "uzun" *B* satırını oluşturuyor. Bir başka ifadeyle, Kutsal Kitap'taki *B* vakayiname satırında kaydettiğimiz birçok parça büyük ihtimalle gerçekten aynı olayları anlatıyor.

Bu olgu Kutsal Kitap'ın farklı kitaplarının – Samuel'in iki kitabı, iki Krallar kitabı, iki Tarihler kitabı hariç olmak üzere - farklı olayları anlattığını savunan Skaliger kronolojisine aykırıdır. Şimdi de, Kutsal Kitap *B* vakayiname satırında kaydedilen sembollerin manasını açıklayalım. Herhangi bir sembol kullanarak Kutsal Kitap'ın ona uygun parçasını işaretliyoruz.

Yani, *B* satırı:

T = Yaratılış, bl.1-3;

K = Yaratılış, bl.4-5;

T = Yaratılış, bl.6-8;

N = Yaratılış, bl.9-10;

T = Yaratılış, bl.11:1-9;

K = Yaratılış, bl.11:10-32;

T = Yaratılış, bl.12;

K = Yaratılış, bl.13-38;

T = Yaratılış, bl.39-50;

T = Mısır'dan çıkış;

N/II/R = Levililer + Çölde sayım + Yasanın tekrarı + Yeşu + Hakimler, bl.1-18;

T = Hakimler, bl.19-21;

T = Rut + Samuel'in iki kitabı + I.Krallar kitabı, bl.1-11;

R = I.Krallar kitabı, bl.12-22, + II.Krallar kitabı, bl.1-23;

T = II.Krallar kitabı, bl.24;

S[a] = II.Krallar kitabı, bl.25 + Ezra + Nehemya + Ester.

Bunun dışında, *B* satırının sonundaki *T R T S (a)* parçalarının sırası iki Tarihler kitabında tekrar betimlenmiştir. Bu son iki dizi suret önceden bilinen yegâne suretlerdir. YUKARIDA GÖSTERDİĞİMİZ DİĞER SURETLER ÖNCEDEDEN BİLİNMEMEKTEYDİ. Bu suretler Kutsal Kitap'ın 1-170. "bölümleri" arasında kendilerini *K{T}* frekans matrisinde şöyle gösteriyor: Daha önce bilinen iki seri suret, 98-137. "bölümler" ve onları tekrarlayan 138-167. "bölümler" şu etkiyi bırakıyor. Ana köşegeni dolduran maksimumların yanı sıra 98-137 numaralı satırlarda maksimumlarla dolan ve ana köşegene paralel olan bir köşegen daha var, res.5.28 ve res.5.29.

Bu köşegenler res.5.28'de siyah eğik kesintiler ile gösterilmiştir. 138-167. satırlar hemen hemen sıfırdan ibarettir. Diğer suretler onlara uygun satırlarla sütunların kesişiminde bulunan lokal fırlamaların takriben aynı yüksekliğiyle kendini gösteriyor. Res.5.29'da T serisinin suretleri Eski Ahit'te en çok rastlanan suretler olarak gösterilmiştir.

Daha sonra *K{T}* ve *P{T}* frekans matrislerini ilaveten inceledik. Keşfettiğimiz her suret dizisi bir kuşak bölüm olmak üzere birleştirilmiştir. Bundan sonra, *K{T}* ve *P{T}* frekans matrisleri yeniden hesaplanmıştır. Suretlerin özdeşleştirilmesinden sonra oluşan bu yeni matrislerin orijinallerinden belirgin bir biçimde farklı ve frekansların sönüm ilkesine büyük oranda daha iyi uyduğu ortaya çıkıyor.

Bizim yöntemimizin eksiksiz 218X218 – yani 218 kuşak bölüme bölünen bütün Kutsal Kitap için - *K{T}* frekans matrisine uygulanması, Eski Ahit ve Yeni Ahit'in kitaplarının bugün kabul edilen Skaliger kronolojisinin olasılıkla yanlış olduğunu keşfetmiştir. Aşağıdakiler keşfedilmiştir. Kutsal Kitap'ın 1-218. bölümlerinin sırasının kronoloji açısından

doğru olması için 1-191. – yani Eski Ahit – ve 192-218. – yani Yeni Ahit -bölümlerin sırasını belirli bir biçimde değiştirmek lazım. Eski Ahit ve Yeni Ahit kitaplarını, iki tarağın dişlerinin birbirine geçmesi gibi, birbiriyle karıştırıp bağdaştırmak gerek. Bu yer değişiminin detaylarını, onunla ilgili malzemeler çok fazla olduğu için, burada geçiyoruz, ancak aşağıda tek ama çok çarpıcı bir örnek vereceğiz.

Bu yer değişimi yapıldıktan sonra ve keşfettiğimiz Eski Ahit ve Yeni Ahit suretleri özdeşleştirildikten sonra $K\{T\}$ ve $P\{T\}$ matrisleri hemen hemen ideal şekilde söner hale geliyor.

Bu sonuçlar gösteriyor ki, büyük olasılıkla ESKİ AHİT VE YENİ AHİT'İN KİTAPLARI AŞAĞI YUKARI AYNİ ZAMANDA, AYNİ TARİHÎ DEVİRDE YARATILMIŞTI. Ancak daha sonra suni olarak Skaliger kronolojisi tarafından, birbirinden yüzlerce sene ile ayrılıp, birbirine uzak tutulup derin geçmişe götürülmüştü. Üstelik Yeni Ahit'in bazı kitapları olasılıkla Eski Ahit'ten daha önce yaratılmıştı. Unutmayalım ki, Skaliger kronolojisi, bizi, Eski Ahit'in Yeni Ahit'ten çok daha erken, güya yüzlerce sene daha erken yaratılmış olduğuna temin ediyor.

7.4. Bir Çarpıcı Örnek: Vahiy'in Yeni İstatistiksel Tarihlemesi. Vahiy, Yeni Ahit'ten Eski Ahit'e Geçiyor

Yukarıda tasvir edilen Eski Ahit ve Yeni Ahit kitaplarının karışma efektini Yuhanna'nın Vahiy kehaneti üzerinde resimleyelim. Bu, Skaliger sıralamasına göre Yeni Ahit'teki son kitaptır. Bunun için “Skaliger kuşak bölümlerinin” bizim tarafımızdan numaralandırılmasında bu kitabın numarası 218'dir.

Vahiy'in Kutsal Kitap'ta bugün kabul edilen bu şekildeki sıralaması kronoloji açısından doğru olsaydı, onun $K(T,218)$ isim frekans sütun grafiği – yani $Q=218$ ise – res. 5.30'daki gibi görünecekti. Bu resimdeki alt grafiğe bakınız.

Ancak Vahiy'in gerçek frekans grafiği bambaşkadır! Res.5.30'daki üst grafiğe bakınız. Şaşılacak olan şudur ki, grafiğin maksimumu, Vahiy'e, yani 218 numaraya yakın olan “bölümlere” değil, isim frekans grafiği için uzakta bulunan 70-80. “bölümlere” ve paralel yer, atıf frekans grafiği için ise uzakta bulunan 74-77. ve 171-179. “bölümlere” denk düşüyor

Başka bir ifadeyle, İKİ GRAFİĞİN MUTLAK MAKSİMUMU YENİ AHİT'İN KİTAPLARINA DEĞİL, bugün Vahiy'den yüzlerce sene ile ayrılan ESKİ AHİT'İN KİTAPLARINA DENK DÜŞÜYOR. Böylece daha önce sağlam şekilde tarihlenmiş ve kronoloji açısından doğru sıralanmış metinler üzerinde güvenilir bir şekilde ispatlanan frekansların sönüm ilkesiyle çarpıcı bir çelişki keşfettik. Biz bu durumlarda ne yapılması gerektiğini artık biliyoruz. Kutsal Kitap'ın “bölümlerinin” yerleri öyle değiştirilmelidir ki, bunların frekans grafikleri sönmeye başlasın. Sonuçta, Kutsal Kitap'ın “bölümlerinin” kronoloji açısından doğru sırasını buluyoruz.

Kutsal Kitap'ın kitapçıklarının kronolojik olarak “karıştırılması” işlemi yukarıda tarif edilmiştir. İlginç olan şudur ki, keşfettiğimiz “karıştırma” yapılırken, Yeni Ahit'in Vahiy'i, Eski Ahit'in kehanet kitaplarının ve 69-75. “bölümlerin” yanında çıkıyor. Ayrıca Vahiy, Eski Ahit Daniel kehanetiyle aynı gruba giriyor. Bu, Daniel kehanetinin Yeni Ahit'tekine çok benzeyen bir vahiy olduğu yönündeki bilinen görüşe mükemmel şekilde uyuyor, [765], s.136.

8. KOD ANKET YÖNTEMİ. HÜKÜMDARLARIN BİYOGRAFİLERİNİN İKİ UZUN AKIMININ KARŞILAŞTIRILMASI

Bu yöntem bu kitabın yazarı tarafından [884] ve [885]'te geliştirilip sunulmuştur.

Skaliger tarihinde, örneğin hükümdarların tasvirlerinde kullanılmış basmakalıp sözler ve benimsemeler yaygındır. İnanılır ki, arada bir vakanüvisler kendilerine çağdaş olan

hükümdarlara başka, çoktan ölmüş olan eski hükümdarların özelliklerini ve faaliyetini atfediyorlardı. Skaliger tarihi, bizi, vakanüvislerin bu tuhaf “eski zamanlar” düşkünlüğünün güya yaygın olduğuna temin ediyor. Vakanüvisler kendi hükümdarlarının yaşamlarından haberleri olmadığı için güya çok basit davranırlarmış. Kendi hükümdarlarını çoktan ölmüş belirli büyük hükümdarların “ünlü biyografileriyle” donatmışlar. Demek ki, bunların yaşamlarını çağdaşların yaşamlarından çok daha iyi bilirlermiş. Bu da kendi içinde pek tuhaftır. Belki bu tarz vakalar gerçekleşmiştir, ancak olasılıkla hayli seyrek. Bizim araştırmalarımız göstermiştir ki, bu tuhaf “Skaliger efektine” çok daha dikkatle bakmak gerek, çünkü ardında “vakanüvislerin edebi klişelere karşı basit sevgisinden” daha ciddi bir şey vardır.

Hem bu tarz klişe ve tekrarlamaları meydana çıkarıp araştırmak için hem de suretler keşfetmek amacıyla KOD ANKET ya da RESMİLEŞTİRİLMİŞ BİYOĞRAFİ kavramını sunduk [904], [908]. Bir gerçek hükümdar vakayinamelerde betimlenmiş olarak “tarihî vakayiname yaşam öyküsünü” edinmiş oluyor. Bu yaşam öyküsünün gerçek biyografisiyle hiç alakası olmayabilir. Mesela tümüyle efsanevi olabilir. Burada hükümdarın vakayiname biyografisinin gerçeği ne kadar doğru yansıttığını tartışmıyoruz. Bu geçmiş gerçek bugün bizim için meçhuldür. Bu sebeple, asıl eski biyografileri bulmamız pek mümkün değildir. Bunu bulmamız da pek gerekmiyor. Başka bir amacımız var. Bu amaç da, pek çok biyografi metni arasında AYNI KİŞİYİ anlatan metinleri ortaya çıkarmaya çalışmaktır. Ancak bu metinler farklı insanlar tarafından yazıldığı için, sonraki Orta Çağ vakanüvisleri ve kronoloji uzmanları tarafından aynı kişinin biyografisi olarak belirlenmemiştir. Dolayısıyla, bunlar tarafından, “Skaliger tarih ders kitabının” farklı bölümlerine yerleştirilmişti. Hatta, farklı tarihî devirlere. Güya çok farklı kişilerin biyografileri olarak. Böylece, bir gerçek kişi “çoğalıp” – ancak, yalnızca kâğıt üzerinde – kendisinin birkaç HAYALET YANSIMASINI yaratmıştır.

Çok sayıdaki tarihî biyografinin araştırılmasının temelinde kod anket (KA) olarak adlandırdığımız bir tablo geliştirdik. “Anket”, “biyografilerin” olgularını, bunların değişmezliği azaldıkça, vakanüvislerin subjektif değerlendirmelerine göre hiyerarşik olarak sıralıyor. Kod anket her biri birçok alt madde içeren 34 maddeden ibarettir:

- 1) Cinsiyet: a – erkek; b – dişi.
- 2) Yaşam süresi.
- 3) İktidar süresi. İktidarın sonu, hemen hemen her zaman net bir şekilde kaydedilmiştir. Genellikle bu, hükümdarın ölümüdür. İktidarın başlangıcı bazen bir sürü seçenek varsayıyor. Aşağıya bakınız. Bütün seçenekler eşit oranda haklı sayılır.
- 4) Sosyal konumu ve bulunduğu görev: a – hükümdar, imparator, kral; b – komutan; c – politikacı, toplum adamı; ζ – bilim adamı, yazar vs.; d – dini lider, papa, piskopos vs.
- 5) Hükümdarın ölümü: a – barış durumu içerisinde doğal ölüm; b – düşmanlar tarafından savaş tarlasında öldürülmüş ya da ölesiye yaralanmış; c – savaş dışında komplo dolayısıyla öldürülmüş; ζ - savaş döneminde komplo dolayısıyla öldürülmüş; d – ölümün özel, egzotik hal ve şartları.
- 6) İktidar süresinde olup biten felaketler: a – açlık; b – su baskını; c – ortak hastalıklar; ζ – depremler; d – yanardağlar patlamaları; ayrıca felaketlerin süreleri ve bunların gerçekleştiği sene ya da seneler kaydediliyor.
- 7) İktidar süresinde olup biten astronomik olaylar: a – var (tam olarak nedir, tarihleri ile); b – yok; c – tutulmalar; ζ – kuyruklu yıldızlar; d – “yıldızların parlamaları”.
- 8) İktidar süresinde olup biten savaşlar: a – var; b – yok.
- 9) Savaşların sayısı.
- 10) $S_1, \dots, S_p$ savaşlarının esaslı zaman nitelikleri. Yani, $a_k = S_k$ savaşının olduğu ya da başladığı sene; $c_{k,x} = S_k$ savaşından S_x savaşına kadar zaman aralığı.

- 11) Vakayinameye göre her k numarası için S_k savaşının “şiddeti”, “yoğunluğu”: a – güçlü; b – zayıf. Daha net olarak, savaş bu vakayinamede kaç satırla betimlenmişti.
- 12) S_k savaşına katılanların sayısı ve aralarındaki ilişkilerin şeması: Müttefikler, karşıtlar, tarafsız kuvvetler, araçlar vs.
- 13) S_k savaşının coğrafi konumu: a – başkent yanında; b – devletin içerisinde; c – devletin dışında, dış savaş, nerede; ζ – simultane olarak hem iç hem de dış savaş.
- 14) Savaşın sonucu: a – zafer; b – yenilgi; c – belirsiz bir sonuç.
- 15) Barış anlaşmaları: a – belirsiz sonuçta barış anlaşmasının yapılması; b – yenilgiden sonra barış anlaşmasının yapılması.
- 16) Başkent istilası hakkında: a – ele geçirilmiş; b – ele geçirilmemiş.
- 17) Barış anlaşmasının yazgısı: a – ihlal edilmiş (kimin tarafından); b – iktidar süresinde ihlal edilmemiş.
- 18) Başkent istilasının veya düşmesinin hal ve şartları.
- 19) Savaş sırasındaki seferlerin yörünge şemaları.
- 20) Hükümdarın savaşa katılması: a – katılıyor; b – katılmıyor
- 21) Hükümdarın yaşam süresinde komplolar: a – var; b – yok.
- 22) Komploların, savaşların, isyanların coğrafi konumu.
- 23) Başkent adı, farklı dillerdeki çevirisi ile.
- 24) Devletin ve halkın adı, çevirileri ile.
- 25) Başkent coğrafi konumu.
- 26) Devletin coğrafi konumu.
- 27) Hükümdarın yasama faaliyeti: a – reformlar ve nitelikleri; b – yeni mevzuat çıkarma; c – eski yasaların tadilatı ve net olarak hangi yasaların tadil edildiği.
- 28) Hükümdarın bütün adlarının listesi, çevirileri ile.
- 29) Hükümdarın ve ailesinin üyelerinin etnik kökeni, ailesinin bileşimi.
- 30) Halkın, kabilenin, boyun etnik kökeni.
- 31) Yeni şehirlerin, başkentlerin kurulması vs.
- 32) Dini durum: a – yeni bir dinin getirilmesi; b – tarikatların mücadelesi, net olarak hangi tarikatların mücadele ettiği; c – dini isyanlar ve savaşlar; ζ – dinsel konseyler, dini toplantılar.
- 33) Hükümdarın akraba boyunun içerisindeki hanedan mücadelesi, akrabalarının, karşıtlarının, iktidar adaylarının suikaste uğraması vs.
- 34) “Biyografının” diğer olguları. Bunları detaylı olarak farklılaştırmayıp kolaylık sağlamak amacıyla 34. maddeyi “biyografının kalıntısı” olarak adlandıralım.

Sayılan maddeleri *KA-1, KA-2,...,KA-34* olarak işaretleyelim. Böylelikle her “vakayiname biyografisini”, bazı maddeleri onlara uygun bilgi bulunmıyorsa boş çıkabilen bir “anket” olarak yazmak şimdi mümkün olmuştur. Farz edelim ki, belli bir gerçek hanedan bir vakayinamede betimlenmiştir. Hükümdarlarını numaralayıp vakayiname temelinde her biri için *KA* kod anketini yapalım. HANEDANIN KOD ANKET AKİMİ olarak adlandıracağımız bir kod anket sırası çıkaracağız. Aynı hanedan farklı vakayinamelerde betimlenebildiği için farklı kod anket akımlarıyla gösterilebilir.

İki farklı vakayinamenin aynı gerçek hanedanı betimleyip betimlemediği ya da onların betimlediği hanedanların gerçekten farklı olduğu nasıl öğrenilebilir? Eğer vakayinamede hükümdarların iktidar süreleri belirli ise, vakayiname hanedanlarının seçme yöntemi uygulanabilir, yukarıya bakınız. Ancak bu tarz sayısal veriler korunmamışsa, mesele güçleşiyor. O zaman pek çok kod anket akımları arasında aynı gerçek hükümdar hanedanı nasıl seçilebilir? Bu meselenin çözülmesi için “küçük hanedan tahrifatları” ilkesinin analoğu temelinde özel bir yöntem geliştirdik.

Eğer iki hanedanın kod anket akımları birbirinden “BİRAZ” FARKLI İSE, bunlar AYNI GERÇEK HANEDANI BETİMLİYOR demektir. Eğer iki hanedanın kod anket

akımları İKİ FARKLI HANEDANI betimliyorsa, bu kod anket akımları BİR BİRİNE “UZAKTIR”.

İki hanedanın kod anket akımları karşılaştırılıp “benzeyip” benzemediği sorusuna cevap verilebilir mi? “Benziyor” ise ne denli benziyor? Diyelim ki, KA ve KA' farklı hanedanların, kendi hanedanının içerisinde aynı sıra numarası olan, iki hükümdarının kod anketleridir. Bu kod anketlerini her maddesine göre karşılaştıralım. Maddeler arasında çıkacak uygunsuzlukları puan olarak sayalım. Farklı maddeler için önemine ve vakanüvislerin subjektif değerlendirmeleri açısından karşılaştırılan “biyografi olgularının” değişmezlik derecesine göre farklı puanlar saptamak gerek. Somut “vakayiname biyografileri” ile yürütülen deneylerin sonucunda olası bağımlılıkları daha hızlı keşfetmeyi mümkün kılan aşağıdaki puan sistemini geliştirdik.

3. madde (yani iktidar süreleri) hariç olmak üzere 1-10. maddeler için 0,+1,-1 puanlarını kullanacağız.

11-21. maddeler için 0, +1/2, -1/2 puanlarını kullanacağız.

22-33. maddeler için 0, +1/3, -1/3 puanları olacak.

Kod anket maddeleri karşılaştırılırken üç seçenek mümkündür. Bu seçenekleri 5. madde, yani $KA-5$: “hükümdarın ölümünün hal ve şartları” üzerinde örnekleyelim.

a) Karşılaştırılan veriler uyuyor. Örneğin, hem KA hem de KA' ’da iki hükümdarın tabii yolla öldüğü söyleniyor. Bu durumda bu madde çiftine +1 puan vereceğiz (uyuşma). Kolaylık sağlamak amacıyla şöyle yazacağız: $E_5=+1$.

b) Karşılaştırılan veriler açıkça uyumuyor, birbiriyle çelişiyor. Farz edelim ki, KA' ’da hükümdarın tabii yolla öldüğü, KA ’da ise karşılaştırılan hükümdarın bir komplo sonucu öldürüldüğü söylenmiş olsun. Böyle bir durumda -1 puan vereceğiz (uyuşmazlık) ve şöyle yazacağız: $E_5=-1$.

c) Karşılaştırılan veriler yansız, yani ne uyuyor ne de birbiriyle çelişiyor. Farz edelim ki, KA' ’da “hükümdar öldü” haberi var, KA ’da ise “hükümdarın öldürüldüğü” söyleniyor. Böyle bir durumda 0 puan vereceğiz (yansız durum), yani şöyle yazacağız: $E_5=0$.

Böylelikle karşılaştırılan kod anketlerin i numaralı her madde çifti için bir E_i sayısını çıkarıyoruz. Bu durumda, karşılaştırılan iki hükümdarın KA ve KA' kod anket çiftleri için çıkarılan bütün E_i sayılarının toplamını hesaplamak mümkündür:

$$f(KA,KA') = E_1 + E_2 + E_4 + E_5 + \dots + E_{33}.$$

Hatırlatalım ki, E_3 katsayısını burada ele almadık, çünkü iktidar sürelerinin kıyaslanması için yukarıda detaylı şekilde anlatılan farklı bir yöntemimiz var.

Somut tarihî kod anketlerle yürütülen deneyler göstermiştir ki, birçok durumda, E_i katsayısının değeri sıfır olarak kabul edilmeli, çünkü iki hükümdar hakkında karşılaştırılan veriler çoğunlukla ne uyuyor ne de çelişiyor. Böylece +1 ve -1 puanları ortaya çıkınca önemi daha da artıyor. Daha sonra, örneklerin ezici çoğunluğunda $E_{34} = 0$ olarak kabul edilmesi gerektiği anlaşılıyor. Mesele şudur ki, iki hükümdarın “biyografisinin kalıntıları” karşılaştırılırken, o kadar çeşitli, önemsiz ikincil veriler ortaya çıkmıştır ki, bunları karşılaştırmak hayli güçtür. Farz edelim, “biyografinin kalıntısı” olan $KA-34$ ’te bir hükümdarın sanatı sevip şarkı bile söylediği bildirilir, diğer bir hükümdarın ise siyah saçları olduğu söylenir. Tabii bu veriler dikkate alınabilir, ancak bunları karşılaştırmakta fayda yok. Böyle durumlarda E_{34} sayısının sıfıra eşit olduğunu kabul etmek doğal olarak zorunludur.

Şimdi diyelim ki, her biri k adet art arda gelen hükümdarlardan ibaret olan iki a ve b vakayiname hanedanı var. “İkisi için anket doldururken”, yani her hükümdar için onun kod anketini doldururken, a hanedanı için $KA_1, KA_2, KA_3, \dots, KA_k$ kod anket akımı sırasını ve b hanedanı için diğer bir $KA'_1, KA'_2, KA'_3, \dots, KA'_k$ kod anket akımı sırasını elde ediyoruz. Hükümdarların

$$KA_1, KA_2, KA_3, \dots, KA_k$$

kod anket sırasını a HANEDANININ KOD ANKET AKIMI olarak adlandırmak doğaldır. Onu $KA(a)$ olarak işaretleyelim. Benzer bir şekilde,

$$KA'_1, KA'_2, KA'_3, \dots, KA'_k$$

“hükümdarların anketini” b HANEDANININ KOD ANKET AKIMI olarak adlandırıp $KA(b)$ sıfatıyla işaretleyelim. Bir başka deyişle, hanedanın kod anket akımı bu hanedanı oluşturan, fiili yönetici olan hükümdarların kod anket sırasındır.

Şimdi de $KA(a)$ ve $KA(b)$ kod anket akımlarını birbiriyle karşılaştırmak istiyoruz. Hükümdarların karşılaştırılan her çift kod anketi için $f(KA_i, KA'_i)$ kat sayısını çıkaralım. Nihayet

$$e(a,b) = \frac{f(KA_1, KA'_1) + f(KA_2, KA'_2) + \dots + f(KA_k, KA'_k)}{k}$$

sayısını, yani bütün $f(KA_i, KA'_i)$ katsayılarının aritmetik ortalamasını çıkarabiliriz. Bir başka ifadeyle, böylece adım adım, karşılaştırılan iki hanedanın art arda gelen her hükümdar çiftini birbiriyle karşılaştırıp, her çift için $f(KA_i, KA'_i)$ “yakınlık ölçüsünü” çıkardıktan sonra hanedanın bütün hükümdarlarının aritmetik ortalamasını alıyoruz.

Böylelikle a ve b hanedanlarının kod anket akımlarının birbirine yakınlığı ya da uzaklığı ($c(a,b)$, $e(a,b)$) sayı çifti ile değerlendirilebilir ($c(a,b)$ katsayısı = *HRKO* yukarıda betimlenmiştir).

Burada vakayiname hanedanlarının kod anket akımlarının kıyaslanması ile ilgili sayısal deneylerin tarifini geçiyoruz ve yalnızca sonucunu bildiriyoruz: Yukarıda betimlenen yöntemin “bağımlı kod anketleri”ni “bağımsız olanlardan” güvenilir bir şekilde ayırmayı mümkün kıldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıntılar için bkz. [904], [908], [884]. Deneysel denetleme küçük tahrifatlar ilkesini bu durumda da doğrulamıştır. Aynı hanedanı betimleyen kod anket akımlarının, farklı gerçek hanedanların kod anket akımlarına göre birbirinden daha az farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Açıktır ki, bu durum yukarıda tarif edilen şemayı takip ederek hanedanların kod anket akımlarını tarihlemeyi mümkün kılıyor.

Aşağıda bazı suret hanedan çiftlerinin bağımlı kod anket akımlarının somut örneklerini vereceğiz. Bu karşılaştırmalı malzemeler son derece faydalıdır, çünkü karşıımızda aynı gerçek hanedanın iki suretinin, düpedüz iki farklı vakayiname tasvirinin bulunduğunu çok belirgin bir biçimde gösteriyor.

Sonuç olarak bir önemli keyfiyet üzerinde duralım. Yukarıda betimlenen kod anketlerin karşılaştırma yöntemi yalnızca “istatistik modasına reverans” değildir, araştırmalar için olağanüstü faydalı bir araçtır. Önemli olan şudur ki, bu yöntem bir çift ayrı vakayiname biyografisinin kıyaslanmasını değil, bu biyografilerin uzun sıralarının kıyaslanmasını hedefliyor. Mesela bir hanedanın yirmi hükümdarının biyografilerini diğer hanedanın yirmi hükümdarının biyografileriyle kıyaslayacağız. Bu tarz örnekler için aşağıya bakınız. İKİ HANEDANIN BAĞIMLILIĞI İLE İLGİLİ SONUÇ İKİ “UZUN BİYOĞRAFİ AKIMININ” YAKINLIĞI TEMELİNDE ÇIKARILABİLİR.

Vurgulayalım ki, tarihî kişilerin salt iki apayrı biyografisinin yakınlığı ya da “benzerliği”, hiçbir kronolojik tekrarlardan bahsetmeyebilir. Çağdaş dönemden iki farklı eylemcinin hayatlarından yakın, bazen de çarpıcı şekilde benzer olguları seçerek benzer biyografi çiftlerini bulmak hiç zor değildir. Üstelik bu tarz “benzer olguların” sayısı bazen pek büyük olabilir. Aynı zamanda açıkça ortadadır ki, bunlardan herhangi bir kronoloji sonucu çıkarmamak gerekir. Bütün bu uyuşmalar rastlantısal olabilir. Ama ÇARPICI ŞEKİLDE BENZER BİYOĞRAFİLERİN İKİ YAKIN UZUN SIRASINI, İKİ UZUN “AKIMI” bulduğumuzda iş değişir. Formel istatistik eski belgelerin muazzam kalabalığında bir çift “benzer uzun biyografi akımını” bulduğunda, hem de bu “yakınlık” yaklaşık değil formel vasıtalarla tespit edildiğinde, bu, çok ciddi bir şey keşfettiğimiz anlamına gelir. Üstelik yöntemlerimiz, kabaca olsa da, bu “yakınlığı”n ne kadar rastlantısal olduğu olasılığını

değerlendirmeyi mümkün kılıyor. Rastlantının olasılığının küçük olduğu ortaya çıkarsa, farklı vakayinamelerde aynı gerçek hanedanın “çoğalmasına” gerçekten rastladığımız şüphesini daha da güçlendirir.

Tekrar vurgulayalım ki, keşfettiğimiz ve yakında göstereceğimiz bütün bağımlı *a* ve *b* hanedan çifti örneklerinde şu önemli keyfiyet açıkça izleniyor. Diyelim ki, *a* bir Roma hanedanı, *b* ise bir Alman hanedanı. Anlaşılmaktadır ki:

- İlk Roma hükümdarının biyografisi ilk Alman hükümdarının biyografisine benzemektedir.
- İkinci Roma hükümdarının biyografisi ikinci Alman hükümdarının biyografisine benzemektedir.
- Üçüncü Roma hükümdarının biyografisi üçüncü Alman hükümdarının biyografisine benzemektedir.
- Ve içinde on beş-yirmi hükümdarın bulunduğu hanedanın sonuna kadar böyle devam ediyor.

Bunun yanı sıra, Roma hanedanının (hem de Alman hanedanının) içindeki hükümdarlarının kendi biyografileri hayli bireyseldir ve birbirine hiç de “benzememektedir”. Yani Roma hükümdarlarının 15 ya da 20 biyografisi arasında “benzeyen” hiçbir çift yok. Aynı zamanda Roma biyografilerinin akımı Alman biyografilerinin akımına çarpıcı şekilde “benzemektedir”. Eğer bu “benzerlik” istatistiksel olarak değerlendirilince güçlü çıkıyor ise, bu, bir suret hanedan çiftine rastladığımızı gösteriyor. Aynı zamanda, Skaliger tarihi içindeki ciddi bir uyumsuzluğa rasgeldiğimizi.

9. ESKİ COĞRAFİ HARİTALARIN KRONOLOJİ AÇISINDAN DOĞRU SIRALANMASI VE TARİHLENMESİ

[908], [904]’te eski haritaların kronoloji açısından doğru sıralanması yöntemini de sunmuştuk. Her coğrafi harita, yaratıldığı devirdeki dünya biliminin durumunu yansıtmaktadır. Ortadadır ki, bilimsel anlayış ilerledikçe haritalar iyileşiyor. YANİ, YANLIŞ COĞRAFİ DÜŞÜNCELERİN SAYISI GENELLİKLE AZALYOR VE DOĞRU VERİLERİN SAYISI ÇOĞALYOR. Somut eski haritalar incelenirken, grafikte betimlenmiş ya da sözle tarif edilmiş her haritayı kod anket *KA*’ya benzeyen bir tablo olarak göz önüne getirmeyi mümkün kılan optimal kod haritayı oluşturduk. Bu anket, kolaylık sağlamak amacıyla KOD HARİTA olarak adlandırılabilir. Kod harita, kod anket gibi aynı prensip ile yapılmıştır ve onlarca maddeden, nitelikten ibarettir. Bu tablonun yalnızca başlangıcını örnek verelim.

- 1) Haritanın görüntüsü: *a* - yerküre; *b* – yassı harita.
- 2) Haritanın “ölçeği”: *a* – dünya haritası; *b* – bölge haritası (net olarak hangi bölgenin haritası).
- 3) Dünya haritası için şunları kaydetmek gerek: *a* – “dünyanın sınırının” yapısı (su, kara vs.); *b* – kutupların, ekvatorun, dönencelerin, iklim kuşaklarının yerleşimi.
- 4) Haritanın yönlendirilmesi, yani şu terimlerin kullanılması: *a* – dünyanın yön adları (kuzey vs.); *b* – “daha yukarıda”, “daha aşağıda” terimleri vs.; *c* – haritanın kuzeyi nereye yerleşiyor (yukarısına mı aşağısına mı), haritanın doğusu nereye yerleşiyor (sağına mı soluna mı).
- 5) Denizlerin şu şekildeki tasviri ya da tarifi: *a* – “ırmaklar”, yani dar kollar; *b* – geniş havzalar.
- 6) Esaslı havzaların sayılması: *a* – okyanuslar; *b* – denizler; *c* – göller; *ç* – ırmaklar.
- 7) Her havza için, ismi ve çevirisi. Havzanın biçiminin, akışın yönünün vs. görsel ya da betimleyici nitelemesi.

Vesaire.

Kod haritanın bir maddesinde (deniz vs.) betimlenen bölgenin coğrafi boyutu, daha sonra kod haritalar karşılaştırılırken haritacıların yassı haritalar yapmak için kullandıkları çeşitli bozucu projeksiyonların olası etkisini kırmak üzere, fazla büyük olmamalı.

1979-1980 senelerinde yaptığımız deneysel denetleme COĞRAFİ HARİTALARIN İYİLEŞTİRME İLKESİNİ formüle edip doğrulamayı mümkün kılmıştır.

Eğer coğrafi haritaların sırası kronoloji açısından doğru sıralanmış ise, eski haritalardan yeni haritalara geçildiğinde şu iki süreç meydana gelmektedir.

a) YANLIŞ, yani gerçek coğrafyaya uymayan belirtiler KAYBOLUYOR ve coğrafi haritalarda TEKRAR ORTAYA ÇIKMIYOR. Bir başka deyişle, “HARİTALARDAKİ HATALAR TEKRARLANMIYOR”.

b) Coğrafi haritada ortaya çıkan DOĞRU belirti – örneğin boğazın, ırmağın varlığı ya da kıyının daha doğru şekli – KAYDEDİLİP DAHA SONRAKİ BÜTÜN HARİTALARDA KALİYOR. Yani, HARİTALARDAKİ DOĞRU VERİLER UNUTULMUYOR.

Haritaların denizcilik ve askerlikte her zaman oynadığı rol nedeniyle, haritaların iyileştirme ilkesi akla pek uygundur ve sadece günlük mübrem ihtiyaçları yansıtmaktadır. Formüle ettiğimiz ilke öncekilerin şemasıyla denetlenmiştir. Haritaların belirli bir sıralamasını kaydediyoruz. Sonra her Q numarası için $L(Q,T)$ frekans grafiğini kuruyoruz, burada $L(Q,Q)$ sayısı Q numaralı haritada ilk kez ortaya çıkan coğrafi belirtilerin sayısına eşittir ve $L(Q,T)$ sayısı bu belirtilerin kaçının T numaralı haritada kaldığını gösteriyor.

Eğer bütün $L(Q,T)$ grafikleri res.5.24’teki ideal, yavaş yavaş sönmekte olan grafiğe yakınsa, haritaların sıralanmasının kronolojik olarak doğru sayılması gerekir. Aksi halde, yanlış sayılması gerekir. Ayrıca görsel olarak yakın sayılan haritalar, zaman açısından da yakın çıkıyor. Her tarihî devrin kendi benzersiz harita takımıyla nitelendiği görülüyor. Günümüze ulaşmış gerçekten eski olan haritaların sayısı az olduğu için ilkenin denetlenmesi güçtü. Buna karşın, teorik modelimizi denetlemeyi mümkün kılan yeterli miktarda haritayı toplamayı başardık.

Haritaları toparlayarak öğrendik ki, XI-XII. yüzyıllardan itibaren Orta Çağ haritalarının sırası en basit, gerçeğe pek uzak olanlarla başlıyor. Daha sonra haritaların kalitesi az çok monoton şekilde iyileşiyor. Nihayet XVI. yüzyılda gayet doğru haritalar ve yerkürelerine rasgeliyoruz. Aynı zamanda, bu kalitenin iyileşmesi gayet yavaş seyrediyordu.

Bu yüzden, mesela XVI. yüzyılın Avrupa’sındaki coğrafi bilgi çağdaş olmaktan çok uzaktı. Occupario’nun yaptığı ve Moskova Devlet Tarih Müzesi’nde saklanan 1522 senesine ait haritadaki Avrupa ve Asya’nın gösterildiği oranlar çağdaş oranlarından çok farklıdır. Şöyle ki, Grönland Avrupa’da bir yarımada olarak gösterilmiştir. İskandinav Yarımadası ince ve dar bir şerit olarak uzanmıştır. Karadeniz yukarıdan aşağıya çarpılmıştır. Hazar Denizi soldan sağa uzatılıp hemen hemen tanınmaz hale gelmiştir vs. Az çok doğru gösterilen tek bölge Akdeniz sahilleri iken orada da Yunanistan, Mora yarımadası olmadan, bir üçgen olarak gösterilmiştir.

Occupario’nun haritasında ve aynı döneme ait olan başka haritalardaki etnografik kayıtlar Skaliger tarihi tarafından o zaman için kaydedilenlerden daha da uzaktır. Mesela Daçya İskandinavya’da, Arnavutluk Hazar Denizi’nin kıyısında, Gottia (Gotlar?) İskandinav Yarımadası’nda yerleşiktir. Çin hiç yoktur. Sibirya’nın kuzeyinde Judei’yi görüyoruz vs. Cornelius Niccolai’nin 1598 senesine ait haritası da benzer tahrifatlarla kusurlu olsa da, bunların sayısı daha azdır. Sonuçta ise Moskova Devlet Tarih Müzesi’nde saklanan XVII. yüzyıldaki yerküre gerçeği artık gayet güzel şekilde yansıtmaktadır.

Yukarıda tarif edilen yöntem önceki maddelerde anlatılan şemayı takip ederek, “Orta Çağ’a ait olanlar” dâhil olmak üzere haritaları tarihlemeyi mümkün kılıyor. Elde edilen sonuçlar pek beklenmedik. Sadece birkaç örnek verelim.

1) Klaudyos Batlamyus’un “Coğrafyasındaki” – Basler’in yayını, 1545, örneğin bkz. [252] s.97 - meşhur haritasının bugün “antik” olduğu kabul edilmektedir. Buna karşılık, II.

yüzyıla değil, XV-XVI. yüzyıllara denk gelmektedir. Yani “antik” Batlamyus’un kitaplarının yayınlandığı döneme. Bu durum Batlamyus’un Almagest’inin tümüyle benzer durumunu hatırlatıyor. Bkz. “Yıldızlar Tanıklık Eder”. Biz bu haritayı res.5.31.’de gösteriyoruz.

2) “Antik” Tabula Pentingeriana haritası daha az meşhur değildir, bkz. [544], c.3, s.232-233. M.S. ilk çağlara, Augustus’un devrine değil, XIII-XV. yüzyıllara denk geliyor. Skaliger tarihlemesi ile fark bin yılı aşkındır.

3) “Antik” harita dizisi üzerine sonuçları da verelim. Ancak bunlar “antik” metinlerdeki sözlü tasvirlerine göre daha sonraki restorasyonlardır, bkz. [252]. Şu haritalardan bahsediyoruz: Hesiod, güya M.Ö. VIII. yüzyıl; Hekataeus, güya M.Ö. VI-V. yüzyıl; Herodot, güya M.Ö. V. yüzyıl; Democritus, güya M.Ö. V-IV. yüzyıl; Eratosthenes, güya M.Ö. 276-194 seneleri; Crater’in “yerküresi”, güya M.Ö. 168-165 seneleri.

Bunlar yukarıda anlatılan yöntem vasıtasıyla tarihlenirken, bütün bu haritalar hiç de yukarıda kaydedilen Skaliger zaman aralıklarına değil, XIII-XVI. yüzyıllar dönemine denk geliyor. Coğrafi haritaların tarihlenmesi hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. “Çarlığın Parlak Devri”, bölümler 9-10.

Res.5.32’de Hans Rüst’ün 1480 senesine ait olan meşhur haritasını gösteriyoruz. Birçok yönden dikkate değerdir. Ayrıca XV. yüzyılın sonundaki coğrafi bilginin gerçek düzeyini göstermektedir. Tekrar vurgulayalım – onbeşinci yüzyılın! Açıkça ortadadır ki, bu düzey son derece düşüktür. Daha doğrusu bu bir haritaya değil, “resimlenmiş bir listeye”, ülkelerin, milletlerin ve bazı şehirlerin sözlü sıralamasına daha çok benziyor. Tabii, bazı coğrafi bölgeler tanınabiliyor artık. Ancak güçlkle. Olasılıkla burada haritacılığın başlangıcını görüyoruz. Onun ilk ve henüz hantal adımlarını. Bunun için bütün güya “eski”, pitoresk, daha yüksek düzeyli, XIV-XV. yüzyıllardaki haritalar dışında kalan haritalar yalnız Skaliger kronolojisi sayesinde “geçmişe düşmüştür”. Onların gerçek yeri XVII-XVIII. yüzyıllar arasındadır.

Res.5.33 ve 5.34’te G. Merkator ve J. Hondius’un güya 1607 senesine ait olan “Atlas’ından” Habeşistan ve Kongo’nun haritasının bir parçasını gösteriyoruz. Çağdaş yorumcular şunu kaydediyorlar: “Sol alt köşede, levhada Latince olarak şunu görüyoruz: HABEŞİSTAN...AFRİKADA...HRİSTİYAN devlet hakkında efsaneler... XII. yüzyıldan beri Avrupa üzerinde dolaşan pek mutlu ortodoksların papaz Yuhanna’nın yönettiği çarlığı hakkında efsaneler” [90], c.73. Dikkat ediniz ki, yukarıdaki başka bir levhada, Afrika ülkesi Kongo, Congi Regni in Africa Christiani diye bir Hristiyan devleti olarak adlandırılmıştır, res.5.34. Böylelikle, XVII. yüzyılın başlangıcında haritacılar, Hristiyan papazı Yuhanna’nın yönetimindeki toprakların yalnız Asya ve Avrupa’yı değil, Afrika’yı da kapsadığına inanmaktaydılar, bkz. “İmparatorluk”, bölüm 8.

Dikkate değer birkaç Orta Çağ haritasını daha örnek verelim. Res.5.35’te Petrus Apianus’un güya 1520 senesinde hazırlanmış olan dünya haritası gösterilmektedir. Kaydedelim ki, Amerika artık çizilmiştir. Hindistan’dan daha uzak doğuda yerleşen Çin ve Birmanya’nın devasa bölgeleri Judea olarak adlandırılmıştır. Bu haritada IUDIA ve IUDIAME isimlerine bakınız, res. 5.36. Uzak Doğu, İNDİA SUPERİOR olarak adlandırılmıştır. Enteresan olan şudur ki, Sibirya’nın ismi SCİTTİA EXTRA olarak geçiyor. Rusya’nın Avrupa kısmının ismi TARTARIA olarak geçiyor, res.5.37.

Res.5.38’de güya 1538 senesine ait olan Solinus, Basel haritası gösterilmiştir. Dikkat ediniz ki, YUNANİSTAN’DAN DAHA KUZEYDE BULUNAN BÜTÜN AVRUPA MOSKOVIA OLARAK ADLANDIRILMIŞTI, res.5.39. Haritada Skaliger versiyonuna uymayan birçok dikkate değer isim daha var.

Res.5.40’ta Kudüs’ün güya XIV. yüzyıla ait nadir bulunan bir haritası gösterilmektedir. Kudüs’ün binalarında Hristiyan haçlarını görüyoruz. Enteresan olan şudur ki, aynı zamanda sol altta iki yüksek minareli Osmanlı camiini görüyoruz, res.5.41. Olasılıkla bu Orta Çağ haritasında Osmanlı camileri ve Hristiyan mabedleriyle Çar-Grad = İncil

Yeruşalemi gösterilmişti. Skaliger tarih versiyonuna pek az uyan bu tarz haritalar çağdaş tarihçileri çok sınırlendiriyor. Bu durumda, yorumcular haritayı “Kudüs’ün stilize edilmiş haritası” olarak adlandırmıştır [1177], c.475. Sanki bu haritaya güvenmemeye çağırırcasına.

Res.5.42’de İsidore tarafından güya VII. yüzyılda hazırlanmış, ancak XV. yüzyıla ait bir kitapta yayınlanmış olan dünya haritası bulunmaktadır. Son derece basit bir harita görüyoruz. Büyük ihtimalle en erken XV. yüzyılda ilk kez çizilmiştir ve XV. yüzyılda yaşayan haritacıların dünyanın düzenlenmesi ile ilgili bilgilerini temsil etmektedir.

Res.5.43’te Gregor Reisch’in güya 1515 yılına ait olan dünya haritasının bir parçasını görüyoruz. Düzeyine göre büyük ihtimalle XVI. yüzyılda değil, daha sonra çizilmişti. Amerika gösterilmektedir. Rusya’nın ismi Tartariya olarak geçiyor, Rus’un kuzeyinde Bela Rus gösterilmektedir. Üstelik haritada bir sürü Tartariya var, res.5.44.

Res.5.45’te “antik” geç Roma felsefecisi Macrobius’un dünya haritası var. Bu harita yalnızca güya 1483 senesine ait olan kitapta çıkmıştı. Açıkça ortadadır ki, coğrafi bilginin düzeyi henüz gayet ilkel. Büyük ihtimalle bu harita XV-XVI. yüzyıllarda yaşayan haritacıların düşüncelerini yansıtıyor. Res. 5.45a’da gösterilen ve XVI. yüzyıldaki harita da çok basittir. Bu harita İbn al-Vardi tarafından çizilmiştir. Ortadadır ki, XV-XVI. yüzyıllarda yaşayan haritacılar kıtaların, okyanusların, denizlerin gerçek çevre çizgilerini yeni kavramaya başlamıştır.

Res.5.46’da “Kutsal Toprağın” (Filistin’in) güya 1556 senesine ait olan haritasının bir kısmı sergilenmektedir. Asur şehrinin yanında Aziz George şehrini görüyoruz! Solda İndi şehri, yani büyük ihtimalle “Hindistan’ın şehri” var. Bunun dışında, Skandalium ve Skandaria şehirlerinin isimleri pek ilginçtir. İkisinin kökü SKANDA ya da SKANDİA.

Res.5.47’de 1649 senesine ait eski haritanın bir parçası var. Bu haritada Alman nehri Moselle MOSA olarak, yani olasılıkla Musa’nın nehri olarak adlandırılmıştır. Bu tarz Kutsal Kitap isimlerinin Batı Avrupa’nın topraklarında neden ve nasıl ortaya çıkıp daha sonra da bulanıklaştırıldığını “Kutsal Kitap Rusu” kitabında anlatıyoruz.

Res.5.48’de, Schedel’in güya 1493 senesine ait olan meşhur haritasının bir parçası gösterilmektedir. XV. yüzyılın sonunda coğrafi düşüncelerin son derece düşük düzeyi ortadadır, res.5.49.

Bunun yanı sıra, res.5.50’de eski bir gravür gösterilmektedir: “Holofern Kafalı Kutsal Kitap Judithi”. Bunu Hartmann Schedel’in meşhur “Dünya Vakayinamesi”nden aldık. Bizi, bu vakayinamenin günümüze ulaşmış nüshasının 1493 senesinde yaratılmış olduğuna inandırmaya çalışıyorlar. Ama şimdi görüyoruz ki, bu yanlıştır. “Kutsal Kitap Rusu” kitabımızda, bölüm 8’de gösterdiğimiz gibi, Judith’in tarihçesi XVI. yüzyılda olup biten olayları yansıtıyor. Dolayısıyla, Schedel’in “Dünya Vakayinamesi” bugünkü haliyle en erken XVI. yüzyılda yazılmış veya denetlenip düzeltilmiştir.

BÖLÜM 6 : KÜRESEL KRONOLOJİ HARİTASININ KURULMASI VE MATEMATİKSEL TARİHLEME YÖNTEMLERİNİN ESKİ TARİHİN SKALİGER VERSİYONUNA UYGULANMASININ SONUÇLARI

1. BUGÜN KABUL GÖREN SKALİGER-PETAVIUS TARİHLEMELERİYLE “ESKİ ÇAĞ VE ORTA ÇAĞ TARİHİ DERS KİTABI”

1974-1980 yıllarında bu kitabın yazarı Avrupa, Akdeniz bölgesi, Mısır ve Orta Doğu'nun tarihinin Skaliger kronolojisini şu fikir temelinde incelemiştir: Blair'in tablosunun [76] ve literatür listesinde kaydedilen diğer 14 tablonun tarihî ve kronolojik verileri bu bölgelerde Skaliger tarihlerine göre güya M.Ö. 4000 senesinden M.S. 1900 senesine kadar uzanan zaman aralığında yer alan neredeyse bütün esaslı olayların tasvirlerini içeren iki yüzden fazla farklı metinden – çeşitli vakayinamelerden vs. - bilgi ile doldurulmuştur. Bütün bu veriler – savaşlar, hükümdarlar, esaslı olaylar, imparatorluklar vs. – daha sonra düzlemde zaman yatay eksenini boyunca uzanan küresel kronolojik harita olarak (KKH) betimlenmiştir. Bu haritanın kurulması üzerinde birkaç sene çalışmak zorunda kaldık. Farklı zamanlarda, çalışmaların sonucu olarak oluşan “Yeni İstatistiksel Kronoloji” projesinin çeşitli katılımcıları da yazara yardım etmişlerdir.

Her devir Skaliger tarihlemesinin bütün olaylarıyla birlikte haritanın uygun yerindeki yatay eksenini boyunca detaylı olarak gösterilmiştir. Her olay düzlemde nokta ya da yatay kesinti olarak betimlenmiştir. Olayın tarihi bu noktanın ya da yatay kesintinin zaman eksenine izdüşümüyle belirlenmiştir. Kesintinin başlangıcı olayın başlangıcını göstermektedir. Kesintinin sonu olayın sonunu, örneğin hükümdarın iktidar süresinin sonunu belirlemektedir. Eğer farklı vakayinamelerde tarif edilmiş (A,B) ve (C,D) devirleri aynı zamanda olup bitmiş ya da farklı devletler için keşmiş ise, bunlar, karışıklıktan kaçınmak için küresel kronolojik haritada birbirleri üzerinde betimlenmiştir.

Böylelikle, kurduğumuz küresel kronolojik harita kaydedilen bütün bölgelerin Skaliger tarihleriyle Eski Çağ ve Orta Çağ tarihi üzerine eksiksiz bir “ders kitabını” betimlemektedir.

2. “SKALİGER-PETAVIUS DERS KİTABI” İÇERİSİNDEKİ ESRARENGİZ SURET VAKAYİNAMELER

Küresel kronolojik haritanın grafik görüntüsü onlarca metre karelik bir alanı kaplamaktadır. Bu kitabı hazırlayan bu haritada toplanan malzemeler üzerinde yukarıda ve [904], [908], [883], [884], [885], [886]'da tasvir edilen suretlerin keşfedilme yöntemini kullanmıştır. Ayrıca, uzun zaman aralıklarını kapsayan farklı X ve Y vakayiname çiftleri ve metinleri için $p(X,P)$ katsayılarının değerleri çıkarılmıştır. Farklı a ve b hanedanları için $c(a,b)$ sayıları ile a ve b hanedanlarının kod anket akımlarının yakınlığını ölçen $e(a,b)$ katsayıları hesaplanmıştır. Eski haritaların kod haritaları incelenmiştir. Bu geniş hesaplamalı deneyin beklenmeyen sonucu olarak, Skaliger tarihinde farklı ve bağımsız sayılan, ancak $p(X,Y)$, $c(a,b)$ ve diğer katsayıları son derece küçük çıkan devir çiftleri keşfedilmiştir. Yani, açıkça bağımlı vakayinameler, hanedanlar ya da kod anketlerini niteleyen küçük katsayılar. Örnek ile açıklayalım:

“Antik” Roma'nın güya M.Ö. 753-236 döneminin tarihinin Roma'nın güya M.S. 300-816 döneminin tarihiyle özdeşleştiği keşfedilmiştir. Buna göre, buradaki kronolojik oynama yaklaşık 1050 senedir. Bu olguyu biraz daha net formüle edelim.

ÖRNEK 1.

1) Güya M.S. 300 senesinden 816 senesine kadar (A,B) Orta Çağ devri, örneğin F. Gregorovius'un “Roma Şehrinin Orta Çağlardaki Tarihi” isimli büyük ve sağlam yapıtında

betimlenmiştir, cc.1-5, St. Petersburg, 1902-1912. Bu metni “Orta Çağ X vakayinamesi” olarak aldık. Ek 2’de bu metnin parça parça olmak üzere bir bölümünü [196] F. Gregorovius’un kronolojik kayıtlarına göre sunuyoruz. Aynı yerde hacimlerin senelik bölünmesi bulunuyor.

2) Roma’nın kuruluşunun 1. senesinden 517. senesine kadar (C,D) “Antik” devri şu iki metinden oluşturduğumuz “Y vakayinamesinde” betimlenmiştir:

Roma’nın kuruluşunun güya 1. senesinden 459. senesine kadar olayları betimleyen Titus Livius’un “Roma Tarihi”, s.1-6, Moskova, 1897-1899. Sonra Livius’un metni kesiliveriyor. Sonraki kitaplarının kaybolduğu kabul edilmektedir. Titus Livius’un kitaplarındaki hacimlerin sene sene dağılımını Ek 2’de sunuyoruz. Bunun yanında, Titus Livius’un “sıfır yılını” F. Gregorovius’un aşağı yukarı M.S. 300. senesiyle birleştirmek gerekmektedir.

(C,D) “Antik” döneminin Roma’nın kuruluşunun güya 459. senesinden 517. senesine kadar uzanan sonunu doldurmak için V.S. Sergeyev’in “Eski Roma’nın Tarihi Üzerine Denemeler” adlı çağdaş eserinin (Moskova, 1928, OGİZ) ilgili kısmını kullandık. Bunu yaparken Sergeyev’in kitabının Livius’un kitabıyla $p=2 \times 10^{-12}$ yakınlık katsayısı ile güçlü bağımlılığına dayandık. Bkz. res.5.9 ve res.5.10.

X, Orta Çağ Gregorovius’un Orta Çağ Roması’nı tasvir eden kitapları olan, Y ise Titus Livius’un ve Sergeyev’in “Antik” Roma’yı tasvir eden kitaplarının toplamı olan $p(X,Y)$ katsayısının hesaplanması gösteriyor ki, $p(X,Y) = 6 \times 10^{-11}$. Bu değer çok küçüktür. Eğer Sergeyev’in metnini bir kenara bırakıp, X’i, yani Gregorovius’un metninin 300. senesinden 758. senesine kadar uzanan kısmını Y’ ile, yani Livius’un “Roma’nın Tarihi”nin Roma’nın kuruluşunun 1. senesinden 459. senesine kadar uzanan kısmıyla kıyaslırsak, hesaplama gösteriyor ki, $p(X',Y') = 6 \times 10^{-10}$. Bu değer de çok küçük.

İki sonuç da “Skaliger ders kitabının” farklı yerlerinde tarif edilmiş iki devrin bağımlılığına işaret ediyor. Yani “antikçağ” ve Orta Çağ devirlerinin. Daha doğrusu, bunları betimleyen orijinal kaynaklar arasında bağımlılık keşfediyoruz. Bu bağımlılık çarpıcı görünüyor ve açıkça “aynı” olayları betimleyen metinler arasındaki bağımlılık gibi aynı tabiattandır, res.6.1, res.6.2, res.6.3. “Antikçağ” ve Orta Çağ’ı birleştiren kronolojik oynama burada yaklaşık 1050 senedir.

ÖRNEK 2.

Benzer şekilde, V.S. Sergeyev’in Şehrin kuruluşunun 1-510. seneleri arasında “antik” Roma’yı tasvir eden kitabının [767] ve F. Gregorovius’un M.S. güya 300 senesinden M.S. güya 817 senesine kadar Orta Çağ Roması’nı tasvir eden kitabının [196] senelik grafiklerini karşılaştırdık. Sonuç res.6.4, res.6.5, res.6.6’da sunulmuştur. Burada da iki grafiğin esaslı fırlama noktalarının korelasyonu iyi gözlemleniyor. Bu da metinlerin güçlü bağımlılığına işaret ediyor. Bu sonuç önceden kestirilebilirdi, çünkü daha önce gördüğümüz gibi Sergeyev’in kitapları “antik” Titus Livius’a pek iyi uyuyor. Buradaki kronolojik oynama yaklaşık 1050 senedir.

ÖRNEK 3.

Benzer bir sonuç, yani “antikçağ Roması’nın” ve “Orta Çağ Roması’nın” tasvirlerinin bağımlılığı Titus Livius’un “antik” eserinin C. Baronius’un Orta Çağ yapıtı [50] ile karşılaştırılmasında da belli oluyor. Baronius’un “Dini ve Seküler Faaliyet, Noel’den 1198 Senesine Dek” kitabını inceledik, - Moskova, 1913 P.P.Ryabushinskiy basımevi - Baronius. "Annales Ecclesiastici a Christo Nato ad Annum 1198". Bu yapıt ilk olarak Roma’da 1588-1607 senelerinde 12 cilt olarak çıkmıştır. Baronius’un çalışmasından çıkardığımız senelik hacim dağılımını Ek 2’de sunulmaktadır.

Titus Livius’un birkaç ciltlik büyük ve sağlam “antik” yapıtı Çar Roması’nı, yani bizim kavramlarımız ile Birinci Roma İmparatorluğu’nu ve “antik” Roma Cumhuriyeti’ni betimliyor. Titus Livius genel olarak Şehrin kuruluşunun 1. senesinden 380. senesine kadar

uzanan dönemi kapsamıştı. Tarihlerin Skaliger hesaplamasına göre bu dönem güya M.Ö. 753-373 seneleri arasındadır.

C. Baronius'un Orta Çağ yapıtının birinci kısmı İkinci ve Üçüncü Roma İmparatorluğu'nu, yani güya miladi takvimin başlangıcından M.S. 400 senesine kadar uzanan dönemi anlatıyor.

İki kitap senelik parçalara, yani her biri bir seneyi tarif eden parçalara bölünüyor, bkz. Ek 2. Bu şekildeki her "bölümün" hacmini hesaplayarak bu kitabın hacim fonksiyonu olan sayı sırasını çıkarıyoruz. Daha sonra her kitap için her senesinin tasvirinin tafsilatını veren senelik hacim grafiğini kuruyoruz. "Antik" Titus Livius ve Ceasar Baronius için hacim grafiklerini birbirinin üzerine koyarak karşılaştıralım. Bunu yaparken Titus Livius'un Şehrin kuruluşunun 1. senesi ve Ceasar Baronius'un 17. senesini birleştiriyoruz.

Titus Livius'un ve Ceasar Baronius'un grafiklerinin karşılaştırması res.6.8, res.6.9, res.6.10'da gösterilmiştir. Grafiklerin birbirine benzediği iyice ortadadır. Yani iki grafiğin lokal maksimumlarının farklı miktarına rağmen görülüyor ki, Livius'un grafiğinde bir fırlama ya da yoğun grup fırlamaları gerçekleştiği anda Baronius'un grafiğinde birbirine yakın birkaç fırlamayla oluşan çarpıcı bir "kambur" çıkıyor. Kabaca, Livius'un grafiğinin "kamburları" ve Baronius'un grafiğinin "kamburları" az çok simultane.

Yukarıda betimlenen ampirik-istatistiksel yöntemlerin kullanılması iki grafiğin lokal fırlama noktalarının gerçekten birbirine pek yakın olduğunu ve iyi uyduğunu doğruluyor. Yani, "antik" Titus Livius'un ve Orta Çağ Baronius'un vakayinameleri bağımlıdır. Bir başka deyişle, olasılıkla aynı bölgenin tarihindeki aynı tarihî dönemi tarif ediyorlar. Basitçe söylemek gerekirse, "antik" Roma ve Orta Çağ Roması büyük ihtimalle "aynı şeydir". Bunun yanı sıra, kaynakların belirli bir kısmı "kendi yerlerinde kalmış" ve daha sonra Orta Çağ olarak adlandırılmıştır. Diğerleri ise suni olarak derin geçmişe götürülmüş ve daha sonra "antik" olarak adlandırılmıştır.

Böylelikle, "antikçağı" ve Orta Çağları birleştiren buradaki kronolojik oynama 1050 senedir.

Daha sonra, küresel kronolojik haritada $p(X,Y)$ katsayısı açısından pek yakın çıkan bütün (A,B) ve (C,D) devirleri kaydedildi. Bu devirleri p -bağımlı olarak adlandırılalım. Kronolojik haritada bunları kolaylık sağlamak amacıyla aynı sembollerle betimledik. Tekrar açıklayalım ki, "tarihî devirlerin bağımlılığından" bahsederken, hiçbir şekilde medeniyetlerin tarihindeki gerçek tarihî dönemlerin "bağımlı" olduğunu, birbirini tekrarladığını kastetmiyoruz. Bu tarz hiçbir veri, hiçbir "gerçek sinüoit" keşfetmedik. İddia ettiğimiz tek şey, gerçekte aynı tarihî dönemi tarif eden, ancak "Skaliger ders kitabının" farklı devirlerine yanlış olarak yerleştirilen bazı vakayinamelerin bağımlı olduğudur.

3. "SKALİGER-PETAVİUS DERS KİTABI" İÇERİSİNDEKİ ESRARENGİZ SURET HANEDANLAR

"Skaliger ders kitabının" – yani küresel kronolojik haritanın - bağımsız deneysel araştırılması daha sonra bizim tarafımızdan bağımlı hanedanların seçilmesi yöntemi temelinde de yapılmıştır. Hatırlatalım ki, bu amaç uğruna, kaydedilen bölgeler için güya M.Ö. 4000 senesinden M.S. 1900 senesine kadar hüküm süren bütün hükümdarların listeleri hazırlanmıştır. Ayrıca kronoloji tabloları [76] kullanılmıştır. Diğer kaynakların ve kitapların listesi yukarıda verilmiştir. Bu vakayiname hanedanları takımına, bağımlı hanedanların seçilmesi yöntemi uygulanmıştır. Deney beklenmedik şekilde, her anlamda bağımsız sayılan ancak açıkça bağımlı olan hanedanların katsayısı gibi, $c(a,b)$ yakınlık katsayısı çok küçük çıkan a ve b hanedan çiftleri ortaya çıkarmıştır. Bu katsayı 10^{-12} ila 10^{-8} arasında dalgalanıyor. Yukarıda elde edilen sonuçlar gösteriyor ki, bu vakayiname hanedanları aynı "olaylar akımına" uyuyor. Bazı örnekler verelim.

Bağımlı Tarihî Vakayiname Hanedanlarının Örnekleri

Burada yalnız kısa verileri sunacağız. Hükümdarların listeleri ve yorumlar için kitabın sonundaki Ek 6'ya bakınız. Resimlerdeki yatay kesintiler hükümdarların iktidar sürelerini gösteriyor. Düşey hatlar ise birbirinin üzerine kaplanan, yani özdeşleştirilen hükümdarların iktidar yıllarının başlangıçlarını ve sonlarını birleştiriyor.

& PARALELLİK 1, res.6.11, res.6.12, res.6.13.

a = fiilen Lucius Sulla tarafından güya M.Ö. 82-83 senelerinde kurulan ve güya M.S. 217 senesinde Caracalla ile tamamlanan ikinci “antik” Roma İmparatorluğu.

b = Lucius Aurelianus tarafından güya M.S. 270 senesinde yeniden kurulan ve güya M.S. 526 senesinde Büyük Teoderik ile tamamlanan üçüncü Roma İmparatorluğu. Burada $c(a,b) = 10^{-12}$ dir ve a hanedanı b hanedanından, onun yaklaşık 333 sene aşağıya oynaması ile çıkmaktadır.

Böylelikle, hanedanların keşfettiğimiz yakınlığı rastlantısal bir olay olarak kabul edilirse olasılığı 10^{-12} sayısına eşittir, yani çok küçüktür. Bu paralellik ikincildir, çünkü hanedanların ikisi de yalnız birbirini tekrarlamak ile yetinmiyor, kendileri de daha geç, günümüze daha yakın bir orijinalin hayalet yansımalarıdır. Bkz. paralellik 11.

& PARALELLİK 2, res.6.14, res.6.15.

a = güya M.Ö. 922-724 senelerine ait olan “Eski” İsrail kralları, [72], s.192. Bunlar Kutsal Kitap'ta, Samuel'in iki kitabında, iki Krallar kitabında ve iki Tarihler kitabında betimlenmiştir.

b = “antik” Roma İmparatorluğu'nun güya M.S. 300-476 senelerine ait olan hanedan cereyanı. Burada $c(a,b) = 1,3 \times 10^{-12}$.

Örnek 1'de olduğu gibi, $c(a,b)$ katsayısının bu kadar küçük çıkması hanedanların ikisinin de hemen hemen tam paralelliği anlamına gelmektedir. Bu paralellik de ikincildir. Res.6.14'te İsrail ve Yehuda Krallıklarının Kutsal Kitap üzerinde yeniden kurduğumuz izafi kronolojisi gösterilmiştir. Bu, İsrail ve Yehuda krallarının zaman içerisinde karşılıklı yerleşimini görmeyi mümkün kılan “çift kayıtlı muhasebe”dir. “Çift kayıtlı muhasebe”nin detayları için Ek 4'e bakınız. Bu hanedanlar arasındaki kronolojik oynama 1300 senedir.

Bu paralellik ikincildir. Burada suret hanedanların ikisi de hayalettir ve daha geç, XIII-XVI. yüzyıllardaki orijinalin yansımalarıdır. Bkz. paralellik 11. İsrail krallığı 1300 senelik oynama ile Üçüncü Roma İmparatorluğu'ndan çıkıyor. Bu değer takriben 1000 senelik ve 300 senelik iki esaslı oynamanın toplamından doğuyor.

& PARALELLİK 3, res.6.14, res.6.16.

a = güya M.Ö. 928-587 senelerine ait olan “Eski” Yehuda kralları, [72], s.192. Bunlar Kutsal Kitap'ta, Samuel'in iki kitabında, iki Krallar kitabında ve iki Tarihler kitabında betimlenmiştir.

b = “antik” ve “erken Orta Çağ” Doğu Roma İmparatorluğu'nun güya M.S. 300-552 senelerine ait olan hanedan cereyanı. Burada $c(a,b) = 1,4 \times 10^{-12}$.

Bu paralellik de ikincildir. Suret hanedanların ikisi de daha sonraki orijinalin hayalet yansımalarıdır. Bkz. paralellik 11. Suretler arasındaki yaklaşık 1300 senelik kronolojik oynama, takriben 1000 senelik ve 300 senelik iki esaslı oynamanın toplamından doğuyor.

Yöntemlerimiz vasıtasıyla keşfedilip sıralanan üç çift hanedan N.A. Morozov'un [544]'te saptadığı üç çifte yakın çıkmıştı. Ancak bizim bulduğumuz hanedanlar bazen, özellikle üçüncü durumda, [544]'te basit bir seçme temelinde saptanan hanedanlardan önemli ölçüde farklıdır. [544]'te kaydedilen üç çift hanedanın $c(a,b)$ katsayısı açısından pek optimal çıkmaması, Morozov'un, hanedanların grafiklerinin yalnız “görsel benzerliğine”

dayanmasından kaynaklanmıştır. Bizim analizimiz “görsel olarak benzer”, ancak açıkça bağımsız hanedan çiftlerinin bulunduğunu gösterdi. Tam da bunun için, bağımlı hanedan çiftlerini bağımsız hanedan çiftlerinden nicel olarak ayırdetmeyi olası kılan formel yöntemin geliştirilmesi meselesi doğmuştur.

Aşağıda sayılacak geriye kalan bağımlı hanedan çiftleri ve küresel kronolojik haritada kaydedilen ek çiftler de, aşağıya bakınız, önceden bilinmemekteydi. Bunları yukarıda tarif edilen ampirik-istatistik yöntemler vasıtasıyla keşfettik.

& PARALELLİK 4, res.6.17.

a = güya M.S. 140-314 senelerine ait olan “Erken Orta Çağ” Roma Papaları.

b = güya M.S. 324-532 senelerine ait olan “Erken Orta Çağ” Roma Papaları. Burada $c(a,b)=8,66 \times 10^{-8}$. Bu paralellik yukarıda kaydedilen iki Roma İmparatorluğu’nun paralelliğiyle güzel uyuyor. Bkz. paralellik 1. Bu paralellik 4 de ikincildir, suret hanedanların ikisi de hayalettir ve daha geç, XIII-XVI. yüzyıllara ait olan orijinalin yansımalarıdır. Bkz. paralellik 11.

& PARALELLİK 5, res.6.18, res.6.19.

a = Pepin d’Heristal’dan Şişman Karl’a kadar güya M.S. 681-887 senelerine ait olan Şarlman’ın “Orta Çağ” İmparatorluğu.

b = “antik” ve “erken Orta Çağ” Doğu Roma İmparatorluğu’nun güya M.S. 324-527 senelerine ait olan hanedan cereyanı. Burada $c(a,b) = 8,25 \times 10^{-9}$.

Bu paralellik de ikincil, suret hanedanların ikisi de daha geç, XIII-XVI. yüzyıllara ait olan orijinalin hayalet yansımalarıdır. Bkz. paralellik 11. İktidar sürelerinin sonlarına göre ortalama oynama 359,6 senedir ki, ilk esaslı 360 senelik katı oynama ile uyuyor.

& PARALELLİK 6, res.6.20, res.6.21.

a = güya M.S. 983-1266 senelerine ait olan Orta Çağ Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu.

b = “antik” Roma İmparatorluğu’nun güya M.S. 270-553 senelerine ait olan hanedan cereyanı. Burada $c(a,b) = 2,3 \times 10^{-10}$. b hanedanı, a hanedanından, onun yaklaşık 720 senelik aşağıya oynaması ile doğuyor.

İktidar sürelerinin sonlarına göre ortalama oynaması 723 senedir ki, bu iki hayalet hanedanı birleşen katı 720 senelik oynama ile hemen hemen uyuyor. Bu, esaslı paralelliklerden biridir. Aslında M.S. X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun kendisi belli ölçüde hayalettir, XIV-XVII. yüzyıllardaki daha geç Habsburg (Nov-Gorod?) İmparatorluğu’nun yansımasıdır.

& PARALELLİK 7, res.6.22, res.6.23.

a = güya M.S. 911-1254 senelerine ait olan Orta Çağ Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu.

b = 1273-1637 senelerine ait olan Habsburgların Orta Çağ, güya Cermen-Roma İmparatorluğu. Burada $c(a,b) = 1,2 \times 10^{-12}$. b hanedanı a hanedanından, onun yaklaşık 362 senelik katı bir bütün olarak aşağıya oynaması ile doğuyor.

Bu iki suret hanedan arasındaki kronolojik oynama 360 senedir. Bu, birinci esaslı oynamadır. Kaydedilen paralellik esaslı olanlardan biridir. Buradaki orijinal hanedan Habsburg hanedanıdır (Nov-Gorod?). Bugün kabul edildiği gibi, XIII-XVI. yüzyıllarda hüküm süren Habsburgların merkezinin Batı Avrupa’da bulunduğu düşünülmemelidir. Habsburgların (Nov-Gorodluların?) bu döneme ait imparatorluğunun baş ülkesi bambaşka bir yerdeydi. Mesele şudur ki, Batı Avrupa vakayinamelerinde M.S. 1276-1600 senelerine ait

olan Rus-Orda “Moğol” İmparatorluğu “Habsburgların İmparatorluğu” olarak adlandırılıyordu, bkz. res.6.30 ve ayrıntılar için “Batılı Efsane”, b.3.

& PARALELLİK 8, res.6.24, res.6.25.

a = güya M.S. 936-1273 senelerine ait olan Orta Çağ Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu.

b = güya M.Ö. 82 senesinden M.S. 217 senesine kadar uzanan döneme ait olan İkinci “antik” Roma İmparatorluğu. Burada $c(a,b)=1,3X10^{-12}$. Suret imparatorluklar arasındaki kronolojik uzaklık yaklaşık 1053 senedir.

Bu, esaslı paralelliklerden biridir. Aslında M.S. X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun kendisi belli ölçüde M.S. XIII-XVII. yüzyıllardaki daha geç Habsburg (Nov-Gorod?) İmparatorluğu’nun, yani Rus-Orda çar-han hanedanının hayalet yansımasıdır, bkz. aşağıdaki res.6.30. İktidar sürelerinin sonlarına göre buradaki ortalama oynama 1039 senedir ki, ikinci esaslı 1053 senelik oynamaya pek yakındır.

& PARALELLİK 9, res.6.26, res.6.27.

a = güya M.Ö. 928-587 senelerine ait olan “Eski” Yehuda kralları. Bunlar Kutsal Kitap’ta, Samuel’in iki kitabında, iki Krallar kitabında ve iki Tarihler kitabında betimlenmiştir. Ayrıca bkz. 3 No’lu çift ve res.6.14.

b = Orta Çağ Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun güya M.S. 911-1307 senelerine ait olan hanedan cereyanı. Burada $c(a,b) = 10^{-12}$. Burada M.S. 911-1307 senelerine ait olan her Roma-Cermen imparatoru Cermen hükümdarlık dönemiyle temsil edilmiştir. Yani Cermen taç giyme anından itibaren.

Böylelikle, paralellikte Yehuda Krallığının sıfır yılı M.S. 910 senesine denk düştüğü için kronolojik oynama takriben $928+910=1838$ senedir ki, üçüncü esaslı oynamanın 1800 senelik değerine yakındır. Bu paralellik esaslı olanlardan biridir ve X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun kendisi sadece, önemli ölçüde daha geç, XIV-XVII. yüzyıllardaki Büyük = “Moğol” İmparatorluğu’nun yansımasıdır, bkz. “Batılı Efsane”, bölüm 3. Bu nedenle, Yehuda Krallığı’nın gerçek devri büyük ölçüde M.S. XIV-XVI. yüzyıllardır. Ancak bazı olaylar, olasılıkla daha erken, XII-XIII. yüzyıllarda gerçekleşmişti.

& PARALELLİK 10, res.6.28, res.6.29.

a = güya M.Ö. 922-724 senelerine ait olan “Eski” İsrail kralları. Bunlar Kutsal Kitap’ta, Samuel’in iki kitabında, iki Krallar kitabında ve iki Tarihler kitabında betimlenmiştir, res.6.14.

b = güya M.S. 920-1170 senelerinde İtalya’daki Cermen imparatorlarının Orta Çağ’da, Roma’da düzenlenen taç giyme törenlerinden ibaret olan hanedan. Burada $c(a,b) = 10^{-8}$. Güya Cermen olan Sakson (Otto), Salier (Frankon), Hohenstaufen hanedanlarının imparatorlarının bitişik Roma taç giymeleri arasındaki aralıklardan ibaret olan “hanedan” kastediliyor.

a ve b hanedanları yaklaşık 1840 senelik katı kronolojik oynama ile birleşiyor. Bu paralellik esaslı olanlardan biridir ve X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’ndaki Orta Çağ “Roma taç giyme” hanedanının kendisi sadece, büyük ölçüde daha geç, XIV-XVII. yüzyıllardaki hanedanın yansımasıdır, ayrıca bkz. “Batılı Efsane”, bölüm 3. Bu yüzden, İsrail krallığının gerçek devri büyük ölçüde M.S. XIV-XVI. yüzyıllardır. Ancak bazı olaylar olasılıkla derin Eski Çağ’da, yani XII-XIII. yüzyıllarda olup bitmişti.

Son iki çift, Eski Ahit’teki güya “çok eski” Kutsal Kitap tarihinin, X-XIV. yüzyılların Avrupa Orta Çağ tarihini ve öncelikle XIV-XVI. yüzyılların tarihini kapladığına işaret ediyor. Bu keşfettiğimiz paralellik N.A. Morozov’un [544]’te sunduğu kaplamadan yaklaşık bin sene farklıdır ve Skaliger kronolojisi ile arasında iki bin sene fark vardır.

Böylelikle, Cermen hükümdarlıklarının dönemleri Kutsal Kitap'ta betimlenmiş Yehuda hanedanını kaplıyor. Ve genellikle M.S. 920-1170 senelerine ait olan aynı hükümdarların bitişik Roma taç giymeleri arasında bulunan dönemler Kutsal Kitap'ta betimlenmiş İsrail hanedanını kaplıyor. Birazcık ileriye bakarak okuyucuyu olası bir yanlış anlamadan haberdar edelim. X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun hükümdarlarının veya XIV-XVI. yüzyıllar dönemine ait olan Habsburgların merkezinin Almanya ya da İtalya'da olduğu düşünülmemelidir. Olasılıkla imparatorluğun metropolü – ve başkenti – başka bir yerdeydi. Detaylar için “İmparatorluk” ve “Kutsal Kitap Rusu” kitaplarına bakınız. Vurgulayalım ki, HABSBURG ya da HAPSBURG isminin kendisi olasılıkla orijinal olarak iki kelimeden ibaretti, yani NAV+GOROD, çünkü BURG “şehir” anlamına geliyor. Latince HAV (ya da HAP), HAB, yani YENİ kelimesinin Latinceleştirilmiş okunması sonucu olarak doğmuş olabilir. Latince N ve Slavca N (H) aynı şekilde yazılıyor, benzer biçimde, Latince B ve Slavca B (V) yazılıyor. Dolayısıyla, HABSBUURLAR isminin, ilkin, YENİ ŞEHİR (NOV-GOROD, Noviy Gorod) ya da YENİ ŞEHİRLİLER (NOV-GORODLULAR) anlamına gelmesi olanak dışı değildir. Bundan sonra, Habsburgların isminin bu olası kökenini arada bir hatırlatacağız.

Kısaca diğer bazı suret hanedanları sayalım. Ayrıntılar için bkz. [904], [908], [909].

& PARALELLİK 11, res.6.30 ve res.6.31.

M.S. 1276-1600 senelerine ait olan Rus çar-hanlarının 1273-1600 senelerine ait olan Habsburg İmparatorluğu ile zaman ekseninde birleşmesi. Burada kronolojik oynama yoktur. Bu paralellik yazar tarafından G.V. Nosovskiy ile birlikte keşfedilmiştir ve daha ayrıntılı olarak “Batılı Efsane” kitabında, 2-3. bölümlerde açıklanmaktadır. Bu özdeşleşme hayli önemlidir. Buna göre, hemen hemen bütün esaslı “antik” ve Orta Çağ krallıklarının orijinali ve ilk örneği XIV-XVI. yüzyıllardaki Büyük = “Moğol” İmparatorluğu'dur.

& PARALELLİK 12, res.6.32.

Orta Çağ Ermeni Katoliklerinin “hanedanının” güya X-XIII. yüzyıllardaki Orta Çağ Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu ve Kutsal Kitap'ta betimlenmiş “eski” Yehuda kralları ile üçlü birleşmesi. Bu paralellik detaylı olarak Ek 5'te tasvir edilmiştir.

& PARALELLİK 13, res.6.32.

Güya M.S. 527-829 senelerine ait olan Orta Çağ Birinci Bizans İmparatorluğu ve güya M.S. 829-1204 senelerine ait olan Orta Çağ İkinci Bizans İmparatorluğu. Bkz. [904], [908]. Bu paralellik ayrıntılı olarak aşağıda betimlenmiştir.

& PARALELLİK 14, res.6.34, res.6.35, res.6.36, res.6.37.

Güya M.S. 867-1143 senelerine ait olan Orta Çağ İkinci Bizans İmparatorluğu ve güya M.S. 1204-1453 senelerine ait olan Orta Çağ Üçüncü Bizans İmparatorluğu. Bütün bu üç imparatorluğun birleşmesi için res.6.35'teki kısa şemaya ve res.6.36, res.6.37'deki isimleri de içeren detaylı şemaya bakınız.

& PARALELLİK 15, res.6.38, res.6.39 ve res.6.40.

Rus tarihindeki 410 senelik oynama ilkin A.T. Fomenko tarafından yukarıda tarif edilen ampirik-istatistiksel yöntemler vasıtasıyla bulunmuştur. Ayrıntılar “Tarihleri Değiştiriyoruz Her Şey Değişiyor” kitabında, bölüm 3:1'de sunulmuştur. M.S. 945-1174 senelerine ait olan Rus tarihinin, büyük ölçüde daha sonraki M.S. 1363-1598 senelerine ait olan Rus tarihinin hayalet yansıması, sureti olduğu anlaşılmaktadır. Buna uygun olan önemli hanedan paralelliği daha sonra A.T. Fomenko ve G.V. Nosovskiy tarafından 1993 yılında

bulunmuştur. Bu kaplama detaylı olarak “Rus’un Yeni Kronolojisi” kitabında, bölüm 2:3’te tarif edilmektedir.

& PARALELLİK 16, res.6.41, res.6.42.

“Antik” Yunan tarihinin Orta Çağ Yunan tarihi ile 1810 senelik oynamayla birleşmesi. Ayrıntılar için bkz. “Tarihleri Değiştiriyoruz Her Şey Değişiyor” kitabı, bölüm 1. Bu paralelliğin büyütülmüş bir kısmı res.6.42’de gösterilmiştir. Bu çarpıcı paralellik M.S. 1250-1460 senelerine ait olan Orta Çağ Yunanistanı’nın tarihini M.Ö. 510-300 senelerine ait olan “antik” Yunanistan’ın tarihi ile özdeşleştiriyor.

& PARALELLİK 17, res.6.43, res.6.44, res.6.45, res.6.46, res.6.47, ayrıca res.6.48 ve res.6.49.

İngiltere’nin M.S. 640-1330 senelerindeki Orta Çağ tarihinin Bizans’ın M.S. 380-1453 senelerindeki Orta Çağ tarihini yukarıya 210-270 senelik ve aşağıya 100-120 senelik katı oynama ile kaplaması. Burada Bizans-1, Bizans-2, Bizans-3 İmparatorlukları surettir, res.6.43. Ayrıca bkz. “Rus Tarihinin Sırrı” kitabı. Özdeşleştirilen İngiliz ve Bizans hükümdarlarının listesi res.6.44’te gösterilmiştir. Bu hükümdarların birbirini kronolojik kaplaması ile ilgili ayrıntılar için bkz. res.6.45, res.6.46, res.6.47, res.6.48 ve res.6.49.

& PARALELLİK 18, res.6.50 ve res.6.51.

“Antik” Yunan tarihinin parçaları ile Orta Çağ Bizans tarihinin parçaları arasındaki iki hanedan paralelliği daha.

& PARALELLİK 19, res.6.52 ve res.6.53.

M.S. 300-552 senelerine ait olan erken Orta Çağ Roma İmparatorluğu’nda Titus Livius’un “Krallık Roması’na” uyan bir hanedan cereyanı var. Bu “antik” kral hanedanı yedi kraldan ibarettir. Burada $c(a,b) = 10^{-4}$. Bu değer yedi hükümdarlı bir hanedan için olası en asgari değerdir.

& PARALELLİK 20 res.6.54’te gösterilmiştir.

Böylelikle, Ek 6’da sunulan ayrıntılı listelerde birbirini kaplayan krallar ve hayalet hükümdarlar sayılmıştır. Bunların iktidarlarının Skaliger tarihleri saptanmıştır. Ayraçlarda iktidarlarının yılları kaydedilmiştir. Ayrıca enteresan resimler için bkz. res.6.55 ve res.6.56.

Keşfettiğimiz hanedan paralelliklerini saymayı burada keseceğiz. Yukarıda kaydedilen 15-19 numaralı paralellikleri ayrıntılı olarak yedi ciltlik yapıtımızın sonraki kitaplarında betimleyeceğiz.

4. FARKLI YÖNTEMLER VASITASIYLA ELDE EDİLEN SONUÇLARIN UYUMLU HALE GETİRİLMESİ

4.1. Önemli Gerçek

Şöyle bir önemli gerçek bulunmaktadır. Geliştirdiğimiz tarihleme yöntemlerinin “Skaliger tarih ders kitabı” veya küresel kronolojik harita üzerindeki bütün uygulamaları aynı sonucu veriyor. Yani elde edilen yeni tarihler, epey farklı yöntemler vasıtasıyla elde edildiği halde, birbiriyle iyi uyuyor. Özellikle tarihî “Skaliger devirleri” hem $p(X,Y)$ katsayısı açısından hem $c(a,b)$ katsayısı açısından hem de hanedanların kod anketlerinin yakınlığını ölçen katsayı açısından yakın çıkıyor. Ayrıca elde edilen tarihler astronomik tarihler ile

uyuşuyor. Özellikle [544]'te keşfedilen “eski” tutulmaların tarihlerinin yukarıya çekilmesi ile iyi uyuşuyor. Detaylar için bu bölümün sonuna bakınız.

4.2 Kutsal Kitap Yehuda Krallığının Güya X-XIII. Yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu İle Birleşme Örneği Üzerinde Farklı Yöntemlerin Uyumlu Hale Getirilmesi

Hanedan paralellikleri yönteminin hacim fonksiyonlarının maksimumlarının korelasyonuna dayalı yöntem ile uyumlu hale gelmesinin çarpıcı bir örneğini verelim. Bu ilkeyi hatırlatalım.

1) Eğer iki X ve Y vakayinamesi bağımlı, yani aynı bölgenin tarihindeki yaklaşık aynı zaman aralığı içinde aşağı yukarı aynı olayları betimliyor ise, bunların hacim grafiklerinin lokal maksimum noktaları birbirine yakın olmalı ve çok iyi uymalıdır.

2) Eğer iki X ve Y vakayinamesi bağımsız, yani çok farklı bölgeleri veya devirleri betimliyor ise, bunların hacim grafiklerinin lokal maksimum noktaları birbirine yakın değildir ve iyi uymamaktadır.

Kutsal Kitap'ta betimlenmiş Yehuda krallarının ve güya X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun Roma-Cermen imparatorlarının “biyografileri” üzerine bu ilkeyi uygulayalım. Yukarıda görmüştük ki, Yehuda Krallığı ve güya X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu surettir, yani aynı orijinalin iki farklı yansımasıdır, bkz. yukarıdaki paralellik 9.

Bu hanedan kaplamasını bir başka yöntem vasıtasıyla denetleyelim. İki hanedanın hükümdarlarının “biyografilerinin” hacimlerini karşılaştıralım. Eğer hanedanlar bağımlı ise, hacim grafiklerinin fırlamalarının hemen hemen simultane olması beklenmelidir.

“Hükümdarın biyografisi” olarak metnin bu hükümdarın iktidar süresi içinde olup biten olayları anlatan kısmını kastediyoruz. Eğer metinde “biyografinin sınırları” net olarak saptanmadıysa, bu hükümdarın döneminin olayları ile ilgili olarak kendisinin ilk anılışını biyografisinin başlangıcı olarak kabul ediyoruz. Benzer yolla biyografinin sonu da saptanıyordu. Mamafih, vakaların ezici çoğunluğunda güçlükler doğmadı, çünkü kullandığımız metinlerde genellikle biyografilerin sınırları pek net bir şekilde saptanmıştı.

a) Yehuda kralları Kutsal Kitap'ta, Samuel'in iki kitabında, iki Krallar kitabında ve iki Tarihler kitabında betimlenmiştir. V.P. Fomenko ve T.G. Fomenko Kutsal Kitap'ta her Yehuda kralına kaç satırın düştüğünü saymıştır. Sonuçlar Ek 4'te toplanmıştır. Elde edilen, aralıksız çizgi ve beyaz noktalı halkalardan oluşan grafik res.6.57'de gösterilmiştir. Burada yatay eksen boyunca Yehuda krallarının Kutsal Kitap'taki sıralamasına göre numaraları yerleştirilmiştir.

b) Kutsal Kitap'ta her Yehuda kralı için iktidar süresi kaydedilmiştir. Kutsal Kitap'ın kayıtları arasında zaman zaman rastlanan anlaşmazlıklar [544]'te ve Ek 4'te ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Düşey eksen boyunca Yehuda krallarının iktidar sürelerini yerleştirerek, beyaz noktalı aralıksız hat olarak res.6.57'de gösterilen ikinci eğriyi elde ediyoruz.

Yehuda krallarına işaret eden ve yatay eksen boyunca yerleştirilen sıra numaralarını suretleri için de, yani Roma Cermen imparatorları için de kullanacağız, bkz. yukarıdaki paralellik 9. Mesela yatay eksenindeki nokta 1 hem Yehuda Rehoboamı'nı, hem de onun çifti olan imparator I. Henry'yi işaret ediyor. Vesaire.

c) Düşey eksen boyunca, her Roma Cermen imparatoru için iktidar süresini yerleştirelim. Sonuç res.6.57'de yıldızlı aralıksız çizgi olarak gösterilmiştir.

ç) Birkaç farklı ama bağımsız kaynak üzerinde, her Roma Cermen imparatorunun “biyografisinin” hacmi hesaplandı. Bu kaynaklardan biri, E.V. Fedorova'nın “Roma, Floransa, Venedik. Tarih ve Kültür Anıtları” kitabıdır [875]. Her “biyografinin” hacmi santim ile ölçüldü. Bu kitaptaki sayfanın yüksekliği 17 santimdir. Mesela, imparator I. Lothar

yüksekliği 20 santim olan metinde betimlenmiştir. Vurgulayalım ki, burada bizim için ölçme biriminin seçilmesi hiç de önemli değildir, çünkü yalnız hacim grafiklerinin lokal fırlama noktalarının eşzamanlılığını ya da farklı zamanlılığını takip ediyoruz. Sonuçta, res.6.57’de noktalı eğri olarak gösterilen eğri oluştu (hacimler Fedorova’ya göre alınmıştır).

d) Her Roma Cermen imparatoru için, C. Bemont ve G. Monod’un meşhur “Orta Çağda Avrupa’nın Tarihi” kitabı [64] üzerinde, o imparatorun “biyografisinin” hacmi hesaplandı. Burada her “biyografinin” hacmi satırlar ile ölçüldü. Res.6.57’de sonuç olarak ortaya çıkan eğri gösterilmiştir.

e) Nihayet her Roma Cermen imparatoru için, Kohlrausch’ın “Almanya’nın Tarihi” kitabı [415] üzerinde, o imparatorun “biyografisinin” hacmi hesaplandı. Elde edilen eğri res.6.57’de aralıklı çizgi olarak gösterilmiştir. Burada düşey eksen üzerindeki ölçek 10 kat kısaltılmıştır. Bkz. Ek 4.

Sonuçta bir resimde altı grafik elde ettik.

Bütün bu altı grafiğin fırlama noktalarının çarpıcı korelasyonuna kanaat getirmek için bir bakış bile yeterlidir. Fırlamaların hemen hemen simultane gerçekleştiği görülüyor.

Bu, Yehuda kralları hanedanının ve Roma Cermen imparatorları hanedanının bağımlılığını doğruluyor. Bir başka ifadeyle, AYNI HANEDAN SEKÜLER VAKAYİNAMELERDE GÜYA M.S. X-XIII. YÜZYILLARA AİT OLAN KUTSAL ROMA CERMEN İMPARATORLUĞU OLARAK; KUTSAL KİTAP’TA İSE GÜYA M.Ö. 928-587 SENELERİNE AİT OLAN YEHUDA KRALLIĞI OLARAK BELİRMİŞTİ.

Bu arada bu örnekte yeni bir şey gördük. İktidar süre grafiklerinin ve biyografi hacim grafiklerinin maksimumların korelasyonu ilkesine iyi uyduğu anlaşılıyor. Başka bir deyişle, bu örnekte keşfedilmiştir ki, HÜKÜMDAR İKTİDARDA NE KADAR UZUN KALİYOR İSE, VAKAYİNAMEDE O KADAR DETAYLI BETİMLENİYOR. AKSİNE, İKTİDARDA AZ KALİYOR İSE, VAKAYİNAMEDE DE AZ YER KAPLIYOR. Elbette, bu model “ortalama olarak” doğru, ancak böyle bir bağımlılık pek doğal görünüyor.

5. “SKALİGER-PETAVİUS DERS KİTABINDAKİ” “TEKRARLAMALARIN” YERLEŞİMİNİN GENEL TABLOSU. ESASLI ÜÇ OYNAMANIN KEŞFEDİLMESİ. HAYALET “SİNÜSOİT”

1977-1979 yıllarında elde ettiğimiz ana sonuç şudur ki, ESKİ ÇAĞ VE ORTA ÇAĞ TARİHİ ÜZERİNE “SKALİGER DERS KİTABI”, ORTA ÇAĞ ORJİNALİNE GÖRE YAKLAŞIK 333, 1050 VE 1800 SENE YERLERİNDEN OYNATILAN HEMEN HEMEN ÖZDEŞ, DAHA KISA DÖRT VAKAYİNAMENİN BİRBİRİNE YAPIŞTIRILMASININ SONUCUDUR.

Örnek olarak küresel kronolojik haritanın, yani “Skaliger ders kitabının” İtalya, Almanya, Yunanistan dâhil olmak üzere Avrupa tarihinde M.Ö. 1600 senesinden M.S. 1800 senesine kadarki *E* kısmını tasvir edelim. Sonucu, üzerinde “Skaliger tarihî devirlerinin” harfler ile işaretlendiği *E* satırı olarak gösterelim. Bu sırada, keşfettiğimiz suretleri, yani birbirini tekrarlayan, yukarıda betimlenen yöntemler açısından yakın çıkan devirleri aynı harflerle işaretledik. Bu suretler, kolaylık sağlamak amacıyla “tekrarlamalar” olarak adlandırılabilir. Malzeme çok geniş olduğu için burada yalnız kaba şemayı veriyoruz. Zaman aralıklarının sınırları yaklaşıktır. Kesrin payındaki ve paydasındaki harfler aynı devirler, ortak yöneticiler gibi anlamına gelmektedir. Küresel kronolojik haritada geleneksel olarak belli bir seneye ait sayılan bilgiyi toplamak amacıyla, *E* satırında bu yıl içinden dikey bir kesinti geçirip, bu kesintinin kesrin payında ve paydasında geçtiği devirlerin, olayların parçalarını birlikte toplamak gerekir. Res.6.58’de küresel kronolojik haritanın düzlemde yansıtılmasının ilkelerini temsil eden bir kısmı gösterilmiştir. Böylelikle:

$$E = T K T N T T K T N T K T T K T N T T (K,R,P) T (S,N)$$

$$\begin{array}{cccccc} \text{---} & \text{---} & \text{---} & \text{---} & \text{---} & \text{-----} \\ R & S & R & P & P & S \\ & & & \text{---} & \text{---} & \\ & & & S & R & \\ & & & \text{---} & & \\ & & & R & & \end{array}$$

Res.6.59’da zaman ölçeği korunup bırakılmıştır. Bu vakayiname satırı E “Skaliger ders kitabının” en önemli kısmıdır. Gördüğümüz gibi, tekrarlayan suret devirlerini içeriyor. Ayrıca, bileşim aşağıdaki üç kronolojik oynamanın “toplamı”na dağılıyor. Bu dağılışı S_1 , S_2 , S_3 , S_4 diye dört satır olarak şu tabloda gösterelim:

K	T	N	T	T	R	T	S	S4
1778 senelik oynama	K	T	N	T	R	T	S	S3
1053 senelik oynama	K	T	P	T	R	T		S2
333 senelik oynama	K	T	N	T	(K, R, P)	T	(S, N)	S1
	R		P					
					(K, R, P)	T	(S, N)	S0

E vakayinamesinin aynı, ancak zaman ölçeği ile dağılışı için bkz. res.6.59. Kısa S_0 vakayinamesi orijinaldir. M.S. X-XVII. yüzyıllar devrini betimliyor. Dahası, XI-XIII. yüzyıllar devrinden çok az bilgi günümüze ulaşmış durumdadır.

6. “SKALİGER ESKİ TARİH DERS KİTABI” BİR KISA ORJİNAL VAKAYİNAMENİN DÖRT SURETİNİ BİRBİRİNE YAPIŞTIRMİŞTIR

Bütün bu “kısa vakayinameleri” düşey ekseninde toplayarak özdeşleştirip, birbirinin üzerinde bulunan aynı harfleri yapııştırıp, açıkça, uzun E vakayinamesini elde ediyoruz. Böylelikle kolaylık sağlamak amacıyla şu yazılabilir: $E = S_1 + S_2 + S_3 + S_4$. Önemli olan şudur ki, her birisi “Skaliger ders kitabının” kısımlarından ibaret bir kısa vakayiname olan bütün dört satır hemen hemen aynıdır. Üstelik S_2 vakayinamesi S_1 vakayinamesine aşağıya doğru 333 senelik oynama ile yapışiyor. S_3 vakayinamesi $S_1 + S_2$ vakayinamesine 1053 senelik oynama ile yapışiyor. Nihayet S_4 vakayinamesi $S_1 + S_2 + S_3$ vakayinamesine 1778 senelik oynama ile yapışiyor.

Üç oynama da bir aynı noktadan başlayarak sayılıyor. Bu sonuçlar A.T. Fomenko tarafından [904], [908]’de tutulmaların ve horoskopların astronomik tarihlenmesi temelinde geliştirilen bağımsız sonuçlarla tümüyle uyuyor.

A.T. Fomenko’nun bu temel sonucunun açıklamalarından biri şudur. Avrupa’nın Eski Çağ ve Orta Çağ tarihi üzerine “Skaliger ders kitabı” katmanlı bir vakayinamedir ve S_1 vakayinamesinin dört hemen hemen aynı olan suretinin birbirine yapıştirilmesinin sonucudur. Kalan S_2 , S_3 , S_4 vakayinameleri S_1 vakayinamesinden zaman içerisinde uygun olarak aşağıya 333 senelik, 1053 senelik ve 1778 senelik oynama sonucu olarak doğuyor. Oynamaların kaydedilen değerleri elbette yaklaşıktır.

Bir başka ifadeyle, “Skaliger ders kitabı” – buna göre çağdaş tarih ders kitabı da – (takriben) M.S. 1000 senesinin sağında bulunan daha küçük S_0 kısmı üzerinde tamamen yeniden kuruluyor. Başka bir deyişle, 1000. senenin solunda, yani daha aşağıda bulunan her “tarihî Skaliger devri” tümüyle M.S. 1000. senenin sağında bulunan daha sonraki bir tarihî

devrin hayalet yansımasıdır. Kendisinin “doğurduğu” bütün hayalet suretlerin “orijinalidir”. Orijinal S_0 vakayinamesinde (K), (R) ve (P) kısımları çok az veri içermektedir. S_0 vakayinamesinin belli başlı kısmı M.S. 1250 senesinin sağında, yani günümüze daha yakın bulunan (T), (S), (N) kısımlarında toplanmıştır.

Yukarıda söylenenler, M.S. 1000 senesinin soluna yerleştirilen her “Skaliger devri”nin, daha geç, XI-XVII. yüzyıllar dönemine ait olan bir gerçek tarihî devrin yansıması, sureti olduğu anlamına gelmektedir. Bu sonraki gerçek dönem, kendisinin doğurduğu bütün suret yansımaların orijinali, prototipidir.

XVII-XX. yüzyıllar aralığı hiçbir büyük istatistikî hayalet suret içermemektedir. X-XIII. yüzyıllar aralığı iki vakayinamenin “toplamıdır”. Biri X-XIII. yüzyıllardaki belli olayları betimleyen gerçek bir vakayiname, diğeri ise yaklaşık 300 senelik kronolojik oynama ile XIV-XVII. yüzyıllarda doğup 300 sene aşağıya indirilen hayalet suretidir.

XVI-XVIII. yüzyıllardaki gerçek dönemden kronolojik oynama ile aşağıya inmiş son olaylardan biri olasılıkla meşhur Orta Çağ kronoloji uzmanı Dionisius Petavius’un (1583-1652) faaliyetiydi. Dionisius ayrıca, Küçük Dionisius olarak güya M.S. VI. yüzyılda “geçmişe yansımıştır”. İlginç olan şudur ki, ampirik-istatistiksel yöntemlerimiz Dionisius Petavius’tan sonra gelip geçen olaylar için hiçbir istatistiksel suret bulmamıştır. Denilebilir ki, Dionisius Petavius’un ölümünden sonra tarihteki kronolojik oynamalar bitmiştir. Büyük ihtimalle bu demektir ki, bu oynamaları uydurup tarihi birkaç suret “çoğaltanlar” asıl Skaliger ve Petavius imiş. Buna neden ihtiyaç duyduklarına dair varsayımımızı aşağıda açıklayacağız.

A.T. Fomenko’nun araştırmalarının 1974-1980 senelerindeki ilk döneminin temel sonucu Skaliger ders kitabının katmanlı yapısının yalnız Avrupa ve Akdeniz bölgesi için değil, Asya, Mısır vs. dâhil olmak üzere bütün küresel kronolojik harita için geçerli olduğu iddiasıdır. Yani, bildiğimiz “yazılı tarih” ancak X. yüzyıldan itibaren başlıyor.

7. ORTA ÇAĞ ORİJİNALLERİNİN YANSIMALARI VEYA HAYALET SURETLERİ OLAN “ANTİK” OLAYLARIN LİSTESİ

Zaman eksenini boyunca soldan sağa hareket ederek E Skaliger vakayinamesindeki hayalet devir bölümlerini ayrıntılı şekilde tasvir edelim. E vakayinamesinin her parçasını niteleyen uygun kronolojik işaret taşlarını, yani Skaliger tarihlerini gösterelim. Res.6.59’da örneğin N harfi olarak aynı sembol ile kaydedilen tarihî olayların ya da tüm devirlerin aynı Orta Çağ orijinalinin kronolojik suretleri, yansımaları olduğunu açıklayalım. Ayrıntılar için bkz. res.6.60, res.6.61, res.6.62.

Böylece, E vakayinamesi =

(T) = Dardanos ve “Dardanos Tufanı” hakkındaki eski Yunan mitleri.

(K) = güya M.Ö. 1460-1240 senelerine ait olan yedi kralın efsanevi Truva krallığı.

(T) = güya M.Ö. 1236-1226 senelerinde olup biten meşhur Truva savaşı ve Truva’nın düşüşü.

(N) = Truva’nın düşüşünden Roma’nın kuruluşuna kadar “eski” Grek hükümdarlarının hanedanı.

(T) = Truva’nın düşüşü tarihinin ikinci seçeneği, Roma’nın kuruluşundan yaklaşık 1-2 kuşak önce, güya M.Ö. 850-830 seneleri civarındadır. Bu fikirler güya M.Ö. IV. asırda yaşayan “antik” yazarlar Hellanic ve Damastus’a aitmiş [579], s.23-25. Daha sonra bu fikre Aristoteles de katılmıştır. Sonra, Truva’nın düşüşünün ardından Aeneis’in ve kurtulan Truvalıların kaçışı. Torunlarının tarihçesi ve İtalya’ya yerleşmesi.

(T) = Romulus ve Romus hakkındaki mitler, Roma’nın kuruluşu, Sabin kadınlarının kaçırılışı; güya M.Ö. 760-753 seneleri civarında.

(K/R) = güya M.Ö. 753-523 seneleri civarında yedi kralın Krallık Roması. Krallık Roması, Titus Livius tarafından betimlenmiştir. Bu krallığı bazen Birinci Roma İmparatorluğu olarak adlandıracağız.

(T) = kralların Roma'dan kovulması, Roma'da devrim, Tarquinialılara karşı savaş, Krallık Roması'nın düşüşü, "antik" Roma cumhuriyetinin kuruluşu; güya M.Ö. 522-509 seneleri.

(N/S) = "Antik" cumhuriyet Roması ve "antik" Yunanistan, Yunan-Pers savaşları, Peloponez savaşı, Roma'nın Punik savaşları, Makedonyalı İskender'in İmparatorluğu; güya M.Ö. 509-82 seneleri.

(T) = Roma'da cumhuriyetin düşüşü, Sulla, Pompey, Sezar, Oktavianus, İtalya'da iç savaşlar; güya M.Ö. 82-23 seneleri.

(K/R) = güya M.Ö. 82-27 senelerinden M.S. 217 senesine kadar Roma İmparatorluğu. Milattan sonra ilk senelerde Hz. İsa'nın faaliyeti başlıyor. Bu imparatorluğu İkinci Roma İmparatorluğu olarak adlandıracağız.

(T) = güya M.S. III. yüzyılın ortasındaki (235-251 seneleri) İtalya'nın bunalımı, Gotlar'a karşı savaşlar, Roma'daki sözde "asker imparatorlar", güya M.S. 217-251 senelerindeki anarşi dönemi.

(T) = imparator Aurelian'ın iktidarı altında Roma İmparatorluğu'nun yeniden kurulması ve bu dönemin iç savaşları; güya M.S. 270-306 seneleri.

(K/P/S/R) = güya M.S. 306-526 senelerindeki Roma İmparatorluğu. Bazen bu imparatorluğu Üçüncü Roma İmparatorluğu olarak adlandıracağız.

(T) = İtalya'da güya M.S. VI. yüzyılın ortasına ait olan meşhur Got savaşı, Roma'nın batı imparatorluğunun düşüşü, Jüstinyen, Belisarius, Narses; güya M.S. 535-552 seneleri.

(N/P/R) = güya M.S. 553-900 senelerinde Orta Çağ Papalık Roması ve Karolingler, Pepin d'Heristal'dan Şişman Karl'a kadar Şarلمان'ın İmparatorluğu; güya M.S. 681-887 seneleri.

(T) = Roma'da I. Alberic ve I. Theodora dönemi; güya M.S. 901-924 seneleri.

(T) = İtalya'da II. Alberic ve II. Theodora dönemi; güya M.S. 931-954 seneleri.

((K,R,P)/S) = Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu; güya 962-1250 seneleri.

(T) = İtalya'da XIII. yüzyılın ortasında patlayan meşhur savaş, Hohenschaufenler hanedanının düşüşü, Anjou hanedanının iktidara gelmesi, Konrad, Manfred, Anjoulu I. Carlo, M.S. 1250-1268 seneleri.

(S,N) = Habsburglar'ın (Nov-Gorod'un?) Roma-Cermen İmparatorluğu, M.S. 1273-1619 seneleri, aynı dönemde Orta Çağ Yunanistanı'nın parlak devri, Yunan topraklarında haçlı devletler, daha sonra, Osmanlı = Ottoman istilas, Konstantinopolis'in ve Bizans İmparatorluğu'nun düşüşü, Osmanlı=Ottoman İmparatorluğu'nun oluşması.

Bunun dışında, E "Skaliger ders kitabında" burada geçmeyen, güya M.S. 330 senesinden başlayan Bizans hanedanları da bulunmaktadır. Hatırlatalım ki, res.6.59'da aynı semboller ile kaydedilen devirler "aynı olaylardan" ibaret olan suretlerdir. Mesela, şu meşhur savaşlar surettir:

- 1) Güya M.Ö. XIII. yüzyıldaki Truva savaşı.
- 2) Roma'da güya M.Ö. VI. yüzyıldaki Tarquinialılara karşı savaş.
- 3) İtalya'da Sulla, Pompey ve Jül Sezar arasında güya M.Ö. I. yüzyıldaki iç savaş.
- 4) Roma'da güya M.S. III. yüzyıldaki iç savaş.
- 5) İtalya'da güya M.S. VI. yüzyılın ortasındaki Gotlara karşı savaş.
- 6) Roma'da güya M.S. 901-924 senelerindeki iç savaş.
- 7) Roma'da güya M.S. 931-954 senelerindeki iç savaş.
- 8) X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun ilk dönemindeki savaş.

9) Avrupa'da, ayrıca İtalya'da XIII. yüzyılın ortasındaki savaş. Konstantinopolis'in istilası, Hohenschaufenler'in düşüşü, Anjoulu hanedanının kurulması.

M.S. XIII. yüzyıldaki bu son savaş, res. 6.59'da E Skaliger vakayinamesinde kolaylık sağlamak amacıyla T harfi ile kaydedilen bütün diğer "antik" savaşların Orta Çağ orijinalidir. Yöntemlerimizi temel alarak oluşturmayı başardığımız ilginç bir listeyi gösterelim. Burada, yukarıda sözü geçen, birbirini kaplayan dokuz suret savaşın başkışileri sayılmıştır.

Başka bir deyişle, paralellikte "a" harfi ile kaydedilen bütün kişiler birbirini tekrarlıyor. Aynı şekilde paralellikte "b" harfi ile kaydedilen bütün kişiler de suret çıkıyor. "c" dizisinin bütün kişileri de suret, yani aynı Orta Çağ kişinin hayalet yansımalarıdır. Nihayet "d" harfi ile kaydedilen bütün kişiler de suretlerdir. Bu "antik" ve Orta Çağ kişilerinin ve onların kod anketlerinin özdeşleştirilmesinin detayları aşağıdaki bölümlerde ve "Antikçağ Orta Çağ'dır" kitabında, bölüm 5'te verilmiştir.

1. Güya M.Ö. XIII. yüzyıldaki Truva savaşı. *a.* ODİSSEAS = Ulysses, muhtemelen Aşil de aynı kişidir. *b.* Agamemnon. *c.* Aşil. *d.* Patroklos.

2. Roma'da güya M.Ö. VI. yüzyıldaki Tarquinialılara karşı savaş. *a.* LARTIUS + MARTIUS KORİOLANUS. *b.* GURURLU TARQUIN. *c.* VALERİUS. *d.* MARKUS BRUTUS'UN OĞLU JUNIUS.

3. İtalya'da güya M.Ö. I. yüzyıldaki iç savaş. *a.* LUCIUS SULLA ve CİCERO(n) (ters ten okunuşu NRCC). *b.* POMPEUS MAGNUS. *c.* JÜL SEZAR. *d.* MARKUS BRUTUS.

4. Roma'da güya M.S. III. yüzyıldaki iç savaş. *a.* LUCIUS AURELIANUS. *b.* KONSTANTIUS CHLORUS. *c.* DİOCLETIANUS. *d.* ?

5. Roma'da güya M.S. VI. yüzyılın ortasındaki Gotlar'a karşı savaş. *a.* NARSES, Narcius. *b.* JUSTİNİANUS ve THEODORA. *c.* BELİSARIUS. *d.* II. JEAN.

6. Roma'da güya M.S. 901-924 senelerindeki iç savaş. *a.* I. ALBERİC (?) ve MAROZİA (?). *b.* THEOPHILACTUS ve I. THEODORA. *c.* I. ALBERİC. *d.* X. İOANNES.

7. Roma'da güya M.S. 931-954 senelerindeki iç savaş. *a.* ? *b.* HUGONİS ve II. THEODORA. *c.* II. ALBERİC. *d.* XI. İOANNES.

8. X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun başlangıç dönemi. *a.* I. OTTO, II. OTTO, OKTAVİANUS AUGUSTUS. *b.* III. OTTO. *c.* II. ALBERİC. *d.* ?

9. Avrupa ve İtalya'da XIII. yüzyılın ortasındaki savaş. İtalya'da Orta Çağ Truva şehrinin düşüşü. *a.* ANJOULU CARLO, NRCC, aşağıya bakınız. *b.* IV. İNNOCENTIUS. *c.* ANJOULU CARLO. *d.* XXI. İOANNES.

Bu listeyi başka bir biçimde düşünmek daha uygundur. Şimdi, dört suret kişi takımını, bunların "Skaliger ders kitabında" tasvir edildiği savaşları 1,2...,9 rakamlarıyla işaretleyip sayacağız. Kabaca, dört kişinin her birisi kronoloji uzmanlarının hataları sonucu takriben 9 surete çoğalmıştır – ancak yalnız kâğıt üzerinde!

1 – ODİSSEY ya da ULYSS, ULLYS, muhtemelen AŞİL.

2 - LARTIUS + MARTIUS KORİOLANUS.

3 - LUCIUS SULLA ve CİCERO(n) (tersten okunuşu NRCC).

4 – LUCIUS AURELIANUS.

5 – NARSES, Narcius, yani ünlüsüz olarak NRCS.

6 – I. ALBERİC (?) ve MAROZİA (?).

7 - ?

8 – I. OTTO, II. OTTO, OKTAVİANUS AUGUSTUS.

9 – ANJOULU CARLO, aşağıya bakınız.

1 – AGAMEMNON.

2 – GURURLU TARQUIN.

3 – BÜYÜK POMPEY.

4 – DİOCLETIANUS.

- 5 – JUSTİNİANUS ve THEODORA.
- 6 – THEOPHİLACTUS ve I. THEODORA.
- 7 – HUGONİS ve II. THEODORA.
- 8 – III. OTTO.
- 9 – IV. İNNOCENTİUS.

- 1 – AŞİL.
- 2 – VALERİUS.
- 3 – JÜL SEZAR.
- 4 – KONSTANTİUS CHLORUS.
- 5 – BELİSARİUS.
- 6 – I. ALBERİC.
- 7 – II. ALBERİC.
- 8 – II. ALBERİC.
- 9 – ANJOULU CARLO.

- 1 – PATROKLES.
- 2 – VALERİUS.
- 3 – MARKUS BRUTUS’UN OĞLU JUNİUS.
- 4 - ?
- 5 – I. İOANNES.
- 6 – X. İOANNES.
- 7 – XI. İOANNES.
- 8 - ?
- 9 – XXI. İOANNES.

“Skaliger ders kitabının” kaydedilen üç oynama olmak üzere keşfedilen dağılışının doğal bir açıklaması var. Geç Orta Çağlarda, XVI-XVII. yüzyıllarda küresel kronolojinin ve Eski Çağların tarihinin yaratılmasının kaçınılmaz süreci başlamıştır. O zaman ilk kez, o zamanlara kadar birikmiş tarihî malzemeler, metinler, vakayinameler vs. düzenlenmişti.

Kronoloji uzmanları bütün bu kısımları ortak bir şemaya “dikerken” ciddi bir hata yapmışlar. Aynı kısa vakayinamenin aslında Avrupa ve Akdeniz bölgesinin aynı tarihini betimleyen dört sureti – yani S_1 veya S_0 , yukarıya bakınız – farklı olaylardan bahseden farklı vakayinameler olarak algılanmıştır. Buna göre, dört hemen hemen identik vakayiname, olması gerektiği gibi PARALEL değil, SIRAYLA, hem de 333 senelik, 1053 senelik ve 1778 (takriben) senelik oynama ile “yapıştırılmıştır”. Sonuçta “kısa S_1 vakayinamesinden” yapay yolla “uzun E Skaliger vakayinamesi” oluşturulmuştur. Böylece, fiilen, Eski Çağ ve Orta Çağ tarihi üzerine çağdaş ders kitabı oluşmuştur. Bu karışıklığa yol açarak böyle oynamaları doğurmayı başaran nedenleri anlamaya çalıştık. Aşağıya bakınız.

8. “ESKİ” KUTSAL KİTAP TARİHİNİN ORTA ÇAĞ AVRUPA TARİHİNİ KAPLAMASI

“Skaliger ders kitabında” E Avrupa-Asya vakayinamesinden farklı olan, hayalet suretleri içeren ve birkaç “yapıştırılmış vakayinamenin” toplamı sonucu oluşan parçalar bulunmaktadır. Bu durum örneğin Kutsal Kitap için geçerlidir. Yukarıda Kutsal Kitap’ta pek çok hayalet suretin bulunduğu bildirilmiştir. Ayrıca bkz. res.6.59’daki B doğrusal vakayinamesi. Bu vakayinameyi betimlerken E “Avrupa” vakayinamesini betimlediğimizde kullandığımız sembollerini tekrar uygulamamız rastlantısal değildir. Mesele şudur ki, B Kutsal

Kitap vakayinamesinin, *E* Avrupa vakayinamesinin XI-XVII. yüzyıllara ait Orta Çağ Avrupa-Asya tarihini tasvir eden kısmına hemen hemen özdeş olduğu ortaya çıkmıştır. Daha net olmak gerekirse:

E vakayinamesi = T K T N T (B vakayinamesi)

R S R P S

S

R

Res.6.59'da *B* Kutsal Kitabı'nın *E* Skaliger Avrupa vakayinamesinin bir kısmını zaman ölçeği dikkate alınarak kaplaması gösterilmiştir.

Kutsal Kitap'ın sözde tarihî kısmı *E* "Skaliger ders kitabının" M.Ö. 850 senesinden M.S. 1400 senesine kadar uzanan kısmını kaplıyor. Kutsal Kitap'ta çok sayıda hayalet suret bulunduğu için, Eski Ahit daha küçük kısmı üzerinde tümüyle yeniden kuruluyor. Yani, zaman ekseninde (aşağı yukarı) 1000 senesinin sağında bulunan kısım üzerinde. Ayrıca gerek neredeyse bütün Eski Ahit gerek bütün Kutsal Kitap gerekse de bütün "*E* vakayinamesi", 1100-1650 senelerinde olup biten Orta Çağ olaylarını betimleyen kısımları üzerinde yeniden kuruluyor. Üstelik Yeni Ahit XII. yüzyılda Yeni Roma'da=Çar-Grad'da (yani Konstantinopolis'te) olup biten olayları betimliyor.

Bulunan suretlerden, Hz. İsa'nın devrinin (yani Yeni Kronoloji'ye göre M.S. XII. yüzyıl) İtalya'nın tarihinde güya XI. yüzyıldaki "Papa VII. Gregorius Hildebrand devri" olarak yansıdığı sonucu çıkıyor. HILD-BRAND ismi *Altın ile Yanan* (gold - altın, burn - yanmak) anlamına gelebilir. Skaliger versiyonuna göre, güya XI. yüzyıldaki "Hildebrand" devri Haçlı Seferleri dönemini başlatıyor, güya M.S. 1054 senesindeki meşhur kilisenin bölünmesini içererek Avrupa'da yeni, reformist "Hildebrand Kilisesi"nin ortaya çıkmasına yol açıyor. Ancak, bir Roma Papası olan Gregorius'un İncil Hz. İsa'sı olduğu düşünülmemelidir. Tersine "Papa Hildebrand'ın" faaliyeti hakkındaki tarihçe XII. yüzyıllarda olup biten İncil olaylarının (aşağıya yüz senelik oynama ile) hayalet suretidir. Ancak İtalya'da değil, Yeni Roma'da=Çar-Grad'da = o zamanın Yeruşalem'inde. Bkz. "Slavların Çarı" kitabı.

Kutsal Kitap'ın *E* Skaliger Avrupa vakayinamesinin bir kısmını kaplaması, bizim tarafımızdan yukarıda tarif edilen ampirik-istatistiksel yöntemlerin uygulanması sonucu keşfedilmiştir. Bu kaplamayı $p(X,Y)$ katsayısı vasıtasıyla karşılaştırılan hacim grafiklerinden örnek vererek göstereyim. İtalya'nın ve genel olarak Avrupa'nın Skaliger tarihindeki M.Ö. 800 senesinden M.S. 1300 senesine kadar uzanan zaman aralığını ele alalım.

M.Ö. 800 senesinden M.S. 1300 senesine kadar uzanan zaman aralığında olup biten olayların akımını betimleyen *X* "vakayinamesi" olarak Skaliger kronolojisine göre sıralanmış "antik" ve Orta Çağ belgelerine dayalı iki büyük ve sağlam monografiyi aldık. Bunlar B. Niese'nin "Roma Tarihinin Kaynak Araştırması Denemesi" [579] ve F. Gregorovius'un çok ciltli "Roma Şehrinin Orta Çağlardaki Tarihi" [196] yapıtıdır. Ayrıca, Niese'nin kitabı M.Ö. 800 senesinden M.S. 552 senesine kadar uzanan zaman aralığını kapsarken, Gregorovius'un kitabı M.S. 300 senesinden M.S. 1300 senesine kadar uzanan zaman aralığını kapsıyor. Bu iki kitabı birbirine, ikisi için ortak dönem olan M.S. 300-552 seneleri boyunca birleştirip "yapıştırarak" M.Ö. 800 senesinden M.S. 1300 senesine kadar uzanan toplam 2100 senelik zaman dönemini kaplayan nihai *X* "vakayinamesini" elde ediyoruz.

Bu toplam *X* metninde pek ayrıntılı bir kronolojik skala bulunmaktadır. Elbette Skaliger tarzında. Bu, $vol X(T)$ hacim fonksiyonunu çıkarmayı mümkün kılıyor. Niese'nin ve Gregorovius'un kitaplarının birbirini kapladığı M.S. 300-552 senelerinin ortak aralığında

hacim fonksiyonunu çıkarırken kitapların birisini öne çıkarmayıp eşit kullanmak amacıyla senelik hacimlerinin aritmetik ortalamasını aldık.

Daha sonra, bu “ X vakayinamesi” ayrı ayrı $X(T)$ parçalarına parçalanmıştır. Bu da, M.Ö. 800 senesinden M.S. 1300 senesine kadar uzanan toplam 2100 senelik zaman dönemi üzerinde $X(T)$ “bölümlerinin” hacim grafiğini kurmayı mümkün kılmıştır.

Şimdi, Eski Ahit’i ele alalım. Bunun için “bölümlerin” hacim grafiğini kurup X Skaliger Avrupa vakayinamesinin uygun grafiği ile karşılaştırmak istiyoruz. Güçlük şudur ki, Kutsal Kitap’ta yeteri kadar ayrıntılı bir kronolojik skala bulunmamaktadır. Ancak daha önce belirtildiği gibi, Kutsal Kitap $B(T)$ “kuşak bölümleri”ne hemen hemen şüphesiz bölünebilir. Her T numarası 1’den 218’e kadar değişiyor. İlk 137, yani Yaratılış kitabından II. Krallar kitabına kadar olan “kuşak bölümleri” ele alalım. İki Samuel’in kitabı ve iki Krallar kitabı, iki Tarihler kitabını tekrarladığı için 138-167. bölümler, 98-137. bölümleri tekrarlıyor ve bu nedenle şu an bizi pek ilgilendirmiyor. 103-137. “bölümler” iki Krallar kitabında, içinde tarif edilen zaman aralığının uzunluğunu pek net saptamayı mümkün kılan detaylı kronolojik kayıtlarla betimlenmiştir. 341 sene çıkarıyoruz. Bu zaman aralığının saptanması için bkz. [904], [908]. Bu dönemin aynı uzunluğu [72]’de kaydedilmiştir.

Kalan 1-102 numaralı Kutsal Kitap kuşak bölümleri için böyle ayrıntılı kronolojik kayıtlar bulunmamaktadır. Bu sebeple, içinde tarif edilen zaman aralığını saptamak için bunu daha kabaca yapmaya mecbur kaldık. 1-102. bölümlerin araştırılması göstermiştir ki, bunların hemen hemen her biri, bir kuşağın olaylarını betimlerken bu olayları bir merkezî kişi, yani “hükümdar” ile ilişkilendiriyor. Hükümdarın “iktidar” süresi “kuşağın uzunluğu” olarak kabul edilebilir. Yukarıda bildirdiğimiz gibi, Eski Çağ ve Orta Çağ hükümdarlarının kronolojik tablolar [76] üzerinde hesapladığımız ortalama iktidar süresi 17,1 senedir. Yani yuvarlak olarak 17 senedir.

Bu ortalama değere dayanarak 102 Kutsal Kitap kuşağı ile “kapsanan” dönem değerlendirilebilir. Yaklaşık olarak çıkaracağımız $102 \times 17 = 1734$ senedir.

Böylece kabul edilebilir ki, 1-137. Kutsal Kitap kuşak bölümlerinde – yani Eski Ahit’in ahlaki içerikli kitapları dâhil olmak üzere tarihî kısmında – yaklaşık 2075 senelik tarihî dönem betimlenmiştir, çünkü $1734 + 341 = 2075$ senedir. Gördüğümüz gibi, bu rakam 2100 seneye, yani X “vakayinamesinde” tarif edilmiş Skaliger Avrupa döneminin uzunluğuna yakın çıkıyor. Bu nedenle, X ve B Kutsal Kitap “vakayinamelerinde” aşağı yukarı eşit uzunluğu olan devirler betimlenmiştir. Hacim fonksiyonları karşılaştırılırken zaman aralıkları uzatılıp kısaltılmadan birbiri ile basitçe birleştirilebilir. Bir başka ifadeyle, bu iki “vakayiname” aynı zaman skalasına uydurulabilir.

Şimdi X “Roma vakayinamesi” ve B Kutsal Kitabı için çıkarılan $vol X(T)$ ve $vol B(T)$ hacim fonksiyonlarını karşılaştıralım. İki metin için ortak olan en basit kronolojik skala olarak M.Ö. 800 senesinden M.S. 1300 senesine kadar uzanan bütün aralığın 19 kesintiye bölünmesini alalım. Kutsal Kitap’ı istatistiksel olarak araştırırken, $\{T\}$ takımının yukarıda keşfettiğimiz bütün suretlerinin yerleşimini zaman ekseninde kaydederek, bu kesintiler doğal olarak zaman eksenine üzerine yansıyor. $\{T\}$ takımının suretleri Kutsal Kitap’ın nispeten kısa bir zaman aralığını kapsayan parçalarıdır. Bunları zaman ekseninde kaydettikten sonra 19 kesintinin sınırları olarak kabul edilebilecek “ $\{T\}$ noktalarının” takımını elde ediyoruz. Elde edilen kesintilerin sınırlarının şu Skaliger tarihleri ile saptandığı görülüyor:

M.Ö. 800 senesi, 770, 750, 520, 509, 380, M.Ö. 100 senesi, M.S. 14 senesi, 98, 235, 305, 493, 552, 715, 901, 1002, 1054, 1250, 1263, M.S. 1300 senesi.

“ $\{T\}$ noktaları” – yani $\{T\}$ takımının suretleri – Kutsal Kitap’ı, daha doğrusu Eski Ahit’in tarihî kısmını 19 bloğa bölüyor. Her birinin hacmi çıkarılmıştır.

Böylelikle, B vakayinamesini oluşturan “kuşak bölümlerin” sırasının şu 19 gruba uygun şekilde bölünmesini elde ediyoruz:

- 1) M.Ö. 800-770 seneleri: Kutsal Kitap'ta betimlenmemiştir;
- 2) M.Ö. 770-750 seneleri: 1 numaralı "kuşak bölüm";
- 3) M.Ö. 750-520 seneleri: 2-14. "bölümler";
- 4) M.Ö. 520-509 seneleri: 15. "bölüm";
- 5) M.Ö. 509-380 seneleri: 16-23. "bölümler";
- 6) M.Ö. 380-100 seneleri: 24-39. "bölümler";
- 7) M.Ö. 100 senesinden M.S. 14 senesine kadar: 40-46. "bölümler";
- 8) M.S. 14-98 seneleri: 47-50. "bölümler";
- 9) M.S. 98-235 seneleri: 51-59. "bölümler";
- 10) M.S. 235-305 seneleri: 60-62. "bölümler";
- 11) M.S. 305-493 seneleri: 63-73. "bölümler";
- 12) M.S. 493-552 seneleri: 74-78. "bölümler";
- 13) M.S. 552-715 seneleri: 79-88. "bölümler";
- 14) M.S. 715-901 seneleri: 89-97. "bölümler";
- 15) M.S. 901-1002 seneleri: 98-102., 141., 142. "bölümler";
- 16) M.S. 1002-1054 seneleri: 143-147. "bölümler";
- 17) M.S. 1054-1250 seneleri: 148-162. "bölümler";
- 18) M.S. 1250-1268 seneleri: 163. "bölüm";
- 19) M.S. 1268-1300 seneleri: 164-167. "bölümler".

Listenin sonunda 141-167. Kutsal Kitap "bölümlerinin" 103-137. "bölümleri" tekrarlamasından faydalandık. Böylelikle iki "vakayiname", yani, $X =$ Skaliger ders kitabı ve $B =$ Kutsal Kitap için aynı zaman skalasını uyguladık. Bundan sonra, sayılan 19 kesintiden her birini tarif eden parçaların hacmi hesaplanmıştır. Her parçanın hacmi yuvarlanmış, yani kuşak karşılığında ölçülen bu zaman aralığının uzunluğuna bölünmüştür. Mesela, 1 numaralı zaman kesintisini betimleyen 2-14. Kutsal Kitap bölümlerinin hacmi 59 ayete eşittir. Aynı kesintinin uzunluğu 13 kuşaktır. Buna göre, burada bir kuşağa düşen hacim değerinin ortalaması $59/13 = 4,54$ 'e eşittir. Elde edilen grafikler için bkz. res.6.63. Siyah renk bütün lokal maksimumlara, yani iki hacim grafiğinin fırlamalarına işaret ediyor.

Hatırlatalım ki, maksimumların korelasyonu ilkesinin uygulanması için, hacim fonksiyonlarının genliğinin değeri hiç de önemli değildir. Bu yüzden, hacim ölçme birimi de önemli değildir. Örnek olarak, Kutsal Kitap'ta hacmi ayet karşılığında ve Niese ile Gregorovius'un kitaplarında sayfa ve sayfanın payları karşılığında ölçtük.

Enteresan olan şudur ki, tek birisi hariç olmak üzere bütün fırlamalar aynı noktalarda gerçekleşiyor. Ayrıca önemli olan şudur ki, res.6.63'te üçgenlerle işaretlenen bütün (T) suret devirleri Kutsal Kitap'ın "bölümlerinin" 1-137. "kuşakları" için hesaplanan ortalanmamış hacim grafiğinin fırlamalarına hemen hemen uyuyor.

Böylelikle belirgin bir biçimde görülüyor ki, biri hariç olmak üzere bütün lokal maksimumlar simultanedir, aynı aralıklarda yer almaktadır. "KUTSAL KİTAP LOKAL MAKSİMUMLARININ" "ROMA LOKAL MAKSİMUMLARI" İLE ÇARPICI KORELASYONU ORTADADIR. Bunun nicel ifadesi için aşağıya bakınız. Buna göre, karşılaştırdığımız iki metin, yani Kutsal Kitap: 1-137. "bölümler" ve X "Roma Vakayinamesi" bağımlıdır. Yani, artık bildiğimiz gibi, bu durum bunlarda aşağı yukarı aynı olaylar akımının betimlenmiş olduğuna işaret edebilir.

Kayda değer olan şudur ki, $\{T\}$ takımının res.6.63'te üçgenler ile kaydedilen bütün suret tekrarlamaları Kutsal Kitap'ın 1-137. "kuşak bölümleri" için hesaplanmış hacmin ortalanmamış fonksiyonunun lokal maksimum noktalarına hemen hemen uyuyor. Ayrıca $\{T\}$ takımının bütün suretlerinin, Kutsal Kitap "kuşak bölümleri" arasında en azından hacim fonksiyonu bunlarda çarpıcı şekilde belirgin bir fırlama yaptığı için farklılaştığını keşfediyoruz.

Lokal maksimumlar yöntemini kullanarak “Kutsal Kitap” ve “Roma” lokal maksimum noktalarının bu iki dizisini nicel olarak değerlendirmek mümkündür. Bu noktaların 1,2,...,19 numaralarının sırasını böldüğü kesintilerin uzunluklarını çıkaralım. Şu iki vektörü elde edeceğiz:

$$a(X)=(1,2,3,3,2,3,3,1), \quad a(B)=(1,2,4,2,2,3,3,1).$$

Hesaplamaya göre, $p(X,B)=1,4 \times 10^{-4}$. Kutsal Kitap’ın 1-137. “bölümleri”ni içeren kısmı ile X “Roma vakayinamesi” hacim fonksiyonunun 8 lokal maksimumu olan metinlerde bağımlıdır. Kaydedelim ki, diskret, tamsayısal model içinde lokal maksimumların uymayan vektörleri için, aşağıya bakınız, vektörlerin keşfettiğimiz yakınlığı mümkün olanlar arasında en iyisidir. Mesele şudur ki, buradaki ayrılık yalnız iki koordinatta, hem de bir birim karşılığı olarak bulunmaktadır.

Aşağıda göreceğimiz gibi, Kutsal Kitap’ın eski “tarihî” kısmının Orta Çağ Avrupa-Asya tarihini bu istatistiksel kaplaması başka bağımsız yöntemler ile ispatlanıyor.

Şimdi Kutsal Kitap’ın tarihinin, III-XVI. yüzyıllardaki Avrupa-Asya tarihini, bizim keşfettiğimiz kaplamasından bahsederek neden onun kısmen hayalet olduğunu düşündüğümüzü açıklayalım. Gördüğümüz gibi, yöntemlerimiz bütün Kutsal Kitap tarihinin yukarıya en azından 1800 senelik çekilmesini gerektiriyor. Ayrıca, Kutsal Kitap’ta betimlenmiş orijinal olaylar M.S. III-IV. yüzyıllar dönemine denk düşüyor ve sonraki bütün Kutsal Kitap olayları M.S. XV-XVI. yüzyıllara kadar uzanan dönem içinde olup bitiyor. Ancak bu sonuç nihai olmaktan pek uzaktır. Mesele şudur ki, M.S. III-XI. yüzyıllardaki Avrupa-Asya tarihinin kendisi de hayalettir. Yani M.S. XI-XVII. yüzyıllar dönemine ait olan orijinal olayların suretlerinden ibarettir. Daha sonra göreceğimiz gibi, orijinal olaylar genellikle M.S. XIII-XVII. yüzyılların zaman aralığında yer alıyor. Bunun dışında, Kutsal Kitap’ta pek çok başka hayalet suret keşfettik. Bu yüzden, bütün Kutsal Kitap kronolojisini kısaltmak gerekiyor ki, ancak ondan sonra, M.S. XI-XVII. yüzyıllar arasındaki döneme sığsın.

Frekansların sönüm ilkesine dayalı ampirik-istatistiksel yöntemlerin sonraki geliştirilmesini aşağıda tasvir edeceğiz.

Böylelikle, maksimumların korelasyon ilkesinden kaynaklanan şudur ki, X “Roma vakayinamesi” ve B Kutsal Kitabı büyük ihtimalle fiilen aynı olayları betimliyor. Elbette, bu durum bu “vakayinamelerin” içeriği ile ilgili bugün kabul gören fikre karşı çıkıyor.

X “Skaliger vakayinamesinde” betimlenen olayların B Eski Ahit’ndeki tarihî olayları kaplaması, Samuel, Krallar ve Tarihler kitaplarında betimlenen İsrail ve Yehuda Krallıklarının M.S. 962-1300 senelerine ait olan Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun bir kısmını kaplaması anlamına geliyor. Bu, suret hanedanların keşfedilmesi yöntemleri vasıtasıyla yukarıda elde edilen kaplama ile uyuyor. Bu hanedanlar $c(a,b)$ katsayısı küçük olduğundan birbirini kaplıyor. Tekrar hatırlatalım ki, tarif edilen yöntemler vasıtasıyla elde edilen bütün kronolojik sonuçlar birbiri ile iyi uyuyor. Bu durum keşfedilmiş suret sisteminin lehine ciddi bir kanıttır.

Kutsal Kitap olayları Avrupa tarihinin olaylarını kaplarken şu özdeşleştirmeler keşfediliyor. Kutsal Kitap kralı Sedekiah’nın iktidarı sırasında olup biten olaylar - firavuna karşı savaş, Nebukadnezar’a karşı savaş, Yehuda Krallığı’nın düşüşü, Yerusaleml’in istilası ve Babil Sürgünü- XII. yüzyılın sonu ve XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait olan olaylarla çakışıyor. Bunlar: İtalya’da savaş, Roma’nın istilası, Papa tahtının Roma’dan Fransa’daki Avignon şehrine geçmesi, Papalığın Fransa tacına tüm tabiyetidir. 70 senelik Kutsal Kitap Babil Sürgünü 1305-1376 senelerindeki 70 senelik meşhur Avignon Papalığının yansımasıdır [76]. Ezra, Nehemya, Ester kitaplarında betimlenmiş sonraki Kutsal Kitap olayları, yani Yerusaleml’e dönüş ve “mabedin yeniden kurulması” genellikle Rus tarihinin, M.S. XV-XVI. yüzyıllardaki Büyük = “Moğol” İmparatorluğu’nun olaylarının yansımalarıdır. Ayrıca bkz. “Kutsal Kitap Rusu” ve “Batılı Efsane” kitapları.

Kutsal Kitap ve Avrupa olaylarının karşılaştırılmasının kolay olması için *B* vakayinamesinin = Kutsal Kitap'ın harf sembollerini deşifre edelim. Her harf için uygun Kutsal Kitap efsanesinin temelini açıklayalım. Bu şekilde, Eski Ahit şunlardan ibarettir:

T sureti = Adem ile Havva hakkındaki efsane.

K sureti = Kabil ile Habil, Hanok, İrat, Mehuael, Metuşael, Lemek, Şit, Enoş, Kenan, Mahalalel, Yeret.

T sureti = Nuh, “tufan”, insanoğlunun yıkılıp yeniden canlanması.

N sureti = Sam, Han, Yafet, “Yafet’in oğulları”.

T sureti = “Babil kulesi”, milletlerin dağılışı.

K sureti = Arpaşat, Şelah, Ever, Pelek, Reu, Seruk, Nahor, Terah, Haran, Avram.

T sureti = Avram, Sara, firavuna karşı “mücadele”.

K sureti = İbrahim, Aran, iki krallığa ayrılma, esaslı Kutsal Kitap patrikleri: İshak, Esav, Yakup, Yahuda, Yusuf.

T sureti = Yusuf’un Mısır’da kalmasının tarihçesi, firavunun yanında çalışması, “kadın hakkındaki efsane”.

T sureti = Musa, firavuna karşı savaş, milletin Mısır’dan çıkışı, Musa’nın yasalarının yaratılması.

N/R/R sureti = Musa’nın ölümü, Yeşu, savaş ve “vadedilen toprağın” fethedilmesi, “hakimlerin” tarihçesi.

T sureti = Benyamin’in oğulları, savaş.

T sureti = Rut, Şaul, Samuel, David.

(K,R,R) orijinali ve sureti = İsrail ve Yehuda Krallıkları.

T orijinali ve sureti = Firavuna, Nabukadnezar’a karşı savaş, Yehuda krallığının düşüşü, Babil Sürgününün başlangıcı (meşhur “Avignon Papalığının” analogu), Yeruşalem’in yıkılışı.

(S,N) orijinali ve sureti = Babil Sürgünü, 70 senelik sürgünden dönüşü, “mabedin yeniden kurulması”, Yeruşalem’in yeniden kurulması.

Bu olayları uygun Avrupa olayları ile özdeşleştirmek için res.6.59, res.6.60, res.6.61, res.6.62’ye bakıp - burada Eski Ahit yukarıdan betimlenmiştir – harf sembollerini uygun “Avrupa sembollerinin” içeriği ile karşılaştırmak gerekmektedir.

9. GÜNÜMÜZE ULAŞAN VAKAYİNAMELERDE TASVİR EDİLEN TARİH TAHMİNEN ANCAK M.S. X. YÜZYILDAN BAŞLIYOR. X. YÜZYILDAN ÖNCE OLUP BİTEN OLAYLARA DAİR HİÇBİR BİLGİMİZ YOKTUR

Bir özet çıkaralım. Yazarın keşfettiği küresel haritanın, yani eski tarih üzerine Skaliger ders kitabının dağılışından önemli bir iddia kaynaklanıyor. O da şudur ki, Skaliger ders kitabının M.S. (takriben) 1000 senesinden daha erken olan kısmı hayalet suretlerden ibarettir. Bunların Orta Çağ orijinalleri M.S. 1000-1650 seneleri arasında yer almaktadır. Ayrıca “Skaliger ders kitabında” M.S. 1000 senesinden öncesine ait olarak tasvir edilmiş her olay birkaç (genellikle iki, üç, dört) daha sonraki Orta Çağ olayının karışımıdır. Bir başka ifadeyle, Skaliger ders kitabı birbirine yaklaştırılan, birbiri ile hemen hemen özdeş olan dört kısmın yapıştırılmasıyla oluşan tabakalı bir vakayinamedir.

“Skaliger ders kitabı” XVI. yüzyıldan itibaren günümüze daha yakın dönemde hiçbir beklenmedik suret içermemektedir. M.S. 1000-1300 seneleri aralığında hayalet suretler ortaya çıkıyor, örneğin *C* modülü, res.6.59. Bunun Orta Çağ orijinali, yani Habsburglar’ın İmparatorluğu (Nov-Gorod’luların?) 1300 senesinin yukarısında bulunmaktadır. “Skaliger ders kitabının” M.S. 1000-1300 seneleri arasındaki kısmı iki vakayinamenin toplamıdır. Bunlar M.S. 1000-1300 senelerini anlatan vakayiname (bu vakayiname hayli kıttır) ve

Habsburglar'ın (Nov-Gorod'un?) M.S. 1300-1650 senelerine ait olan olaylarını anlatan vakayinamedir.

Genel olarak küresel kronoloji XVI. yüzyılın sonu – XVII. yüzyılın başlangıcında İ. Skaliger ve D. Petavius tarafından yaratılmıştır. Ve tam burada, ki önemlidir, aşağıya “inmiş” ve “Eski Çağlardaki” hayalet suretlerini doğurmuş son C dönemi tamamlanıyor, res.6.59, res.6.60, res.6.61, res.6.62. Bizim ampirik-istatistikî yöntemlerimizin M.S. 1600-1900 seneleri üzerine uygulanması sonucunda hiçbir hayalet suret bulunmamıştır. Bu durum 1600-1900 senelerinde yer alan olayların genel olarak inanılabilir olduğunu gösteriyor. “Skaliger ders kitabı” daha kısa olan S₀ vakayinamesinden gerek kronolojik hatalar gerekse de tarihin bilerek yapılan tahrifatı sonucu olarak doğmuştur. Bunun sebepleri için bkz. “İmparatorluk”, “Kutsal Kitap Rusu” ve “Batılı Efsane” kitapları.

Keşfettiğimiz efektin iki açıklaması olabilir. Birincisi, bulduğumuz tekrarlanan paralellikler salt bir rastlantı takımıdır. Bu kabul edilirse, bu rastlamalar rastlantısal olaylar olarak incelenirken olasılığı değerlendirilebilir. Yazar tarafından istatistiksel yöntemler temelinde yapılan buydu zaten. Ortaya çıkan olasılıkların pek küçük olduğu görülmüştür. Bu, bizim keşfettiğimiz tekrarlanan rastlamaların hiç de rastlantısal olmadığı varsayımını ileri sürmeyi mümkün kılıyor.

Böylelikle ikinci açıklamaya ulaşıyoruz. Bu, ciddi bir dikkate değerdir. Skaliger ders kitabının dört kısa vakayiname olmak üzere keşfedilen dağılışı hiç de rastlantısal değildir. “Özel olarak uzun yazılan tarihin” yaratılması ile ilgili pek bilinçli bir faaliyetin izleri ile karşılaştık. XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılda yaşayan kronoloji uzmanları bununla yoğun şekilde uğraşmışlardı.

Aynı zamanda, biz şu iki temel soruya hazırlık cevabını çıkarıyoruz: 1) Gerçek tarih nasıldı? ve 2) Ondan, “Skaliger ders kitabı” nasıl ve neden doğmuştu?

Olasılıkla, günümüze ulaşan yazılı kaynaklarda tarif edilen tarih ancak X-XI. yüzyıllardan itibaren, bize daha yakın dönemde başlıyor. Olasılıkla, yazı salt X. yüzyılda oluşmuştu. XI-XVII. yüzyıllara ait dönem gerek Orta Çağ vakayinamelerinde gerekse de “antik” kaynaklarda betimlenmiştir. Bu vakayinamelerin ve kaynakların şimdi gerçek yerine, yani XI-XVII. yüzyıllara yerleştirilmesi gerekmektedir. Sonuçta, bildiğimiz Orta Çağ tarihi daha yoğun ve daha iyi aydınlanmış olacaktır. Hakkında çok enteresan şeyler daha öğreneceğiz. Bütün Kutsal Kitap tarihi XI-XVII. yüzyıllar arasındaki aralığa sığmaktadır.

10. İNANILABİLİR TARİH ANCAK M.S. XVII. YÜZYILDAN İTİBAREN BAŞLIYOR. XI-XVI. YÜZYILLARDAKİ TARİH ÇOK FAZLA ÇARPITILMIŞTIR. XI-XVI. YÜZYILLARDAKİ DÖNEMİN BİRÇOK TARİHİNİN DÜZELTİLMESİ GEREKMEKTEDİR

Res.6.59'deki kronolojik harita X-XIII. yüzyılların bazı olaylarının 330 ya da 360 sene “yukarıya kaldırılması” zorunluluğuna yol açıyor. Çünkü bunlar XIV-XVII. yüzyıllardaki Habsburg dönemine ait olabilir. Sonra res.6.59'dan kaynaklanan şudur ki, yalnız XVII. (on yedinci!) yüzyıldan itibaren Skaliger tarihlerine güvenebiliriz. XIV-XVI. yüzyılların tarihi çok fazla çarpıtılmıştır. Burada tarihlerin değişmesi artık daha erken devirlerdeki kadar kayda değer değildir, ancak Skaliger ekolü tarafından XIV-XVI. yüzyılların olaylarının tasvirine büyük değişimler katılmıştır. Bkz. “İmparatorluk”, “Kutsal Kitap Rusu” ve “Batılı Efsane” kitapları. Milat'ın Hz. İsa'nın 1152 senesindeki (ya da yeniden düzelttiğimiz hatalı Orta Çağ geleneğine göre 1053 senesindeki) doğumundan itibaren sayılan gerçek başlangıcı XV-XVI. yüzyıllarda çıkan kitapların çıkış tarihine en azından elliler ya da yüz elliler sene katabilir. Aynı durum, güya XIV-XVI. yüzyıllarda yaşayan kralların, komutanların, yazar ve şairlerin, ressam ve yontucuların ömür tarihleri için de geçerlidir. Belki, onların birçoğu günümüze elliler ya da yüz elliler sene daha yakın zamanda yaşamışlardı.

11. BİZİM KRONOLOJİK KONSEPTİMİZİN N.A. MOROZOV'UN KONSEPTİNDEN KÖKLÜ FARKI

Yazarların geliştirdiği yukarıda kaydedilen konsept Morozov'un konseptinden, Morozov'un konseptinin örneğın Skaliger konseptinden farklı olduğu kadar farklıdır. Misal olarak Morozov'a göre, ana Kutsal Kitap olayları M.S. III-V. yüzyılda, yani Skaliger kronolojiye kıyasla takriben 1000 sene daha sonra olup bitmişti. Bizim sonuçlarımıza göre ise, bu olaylar M.S. XI-XVII. yüzyıllarda, yani N.A. Morozov'un düşündüğüne göre 1000 sene daha sonra gerçekleşmişti.

Sonuç olarak, bu kitabın yazarının keşfettiği kronolojik oynamalar sisteminin tarihî meseleleri çözmeye nasıl yardım ettiğini gösteren bir örnek verelim. Almagest'te, Roma İmparatoru Antoninus Pius'un iktidarı sırasında yapılan astronomik gözlemler hakkında neler söylendiğini hatırlatalım. Bugün tarih uzmanları onu "antik", güya II. yüzyılda hüküm süren bir hükümdar kabul ederler. Aynı zamanda, Almagest'in verileri Almagest'in yaratılma ve nihai tamamlanma dönemi olarak M.S. XI-XVI. yüzyıllara işaret ediyor. Bkz. "Yıldızlar Tanıklık Eder". Burada hiçbir çelişki bulunmamaktadır. Res.6.59'daki kronolojik haritaya bakalım. $1053 + 333 = 1386$ senelik toplam oynama ile "antik" imparator Antonius Pius tam da XVI. yüzyılda ortaya çıkıp 1524-1547 senelerine denk düşüyor. Hatırlatalım ki, Pius'un iktidarının Skaliger tarihleri 138-161 seneleridir [76].

Çok enteresan olan şudur ki, "antik Antonius Pius" aynı zamanda Almagest'in ilk yayınlarının dönemine denk düşüyor. İlk Latince yayını 1537 senesinde, Grekçe 1538 senesinde, Trapezundskiy'in çevirisi 1528 senesinde vs. Bütün bunlar Almagest'te sözü geçen "Antonius Pius" iktidarı sırasında yer alıyor. Latince yayının yazarı iktidarının yıllarında gözlemlerin yapıldığı hükümdarın ismini metne yazarak hiç kimseyi aldatmamıştı.

Bu sonucu bir başka bağımsız yöntem vasıtasıyla denetlemeye güzel bir imkânımız vardır. M.S. güya I-III. yüzyıllara ait Roma tarihinin M.S. X-XIII. yüzyıllardaki kendi tarihini ve Habsburglar'ın tarihini kaplamasını dikkate alarak Habsburglar'ın (Nov-Gorod'luların?) döneminin PİUS ismini taşıyan imparatorunu belirlemeyi deneyebiliriz. Almagest'in ilk yayınlarına öngelen devir, yani XVI. yüzyılın başlangıcı meşhur imparator I. Maximilian'a (1493-1519) denk düşüyor. Kitabın yayınlanması yazılmasından hemen sonra gerçekleşti ise, tam onun iktidarı sırasında astronomik gözlemler yürütülmeliydi. Bu imparatorun tam isminin Maximilian Kaiser PİUS Augustus olduğu ortaya çıkıyor. Yani onun ismi gerçekten PİUS idi. Bkz. A. Dürer'in res.6.64'teki gravürü. Aynı gravürün biraz farklı bir versiyonu için res.6.65'e bakınız. Farklı yöntemlerin iyi bir uyumunu görüyoruz.

Benzer bir şekilde, kaydedilen kronolojik oynamalar ile "antik" Alberti ve Orta Çağ Vitruviusu'nun dönemleri ideal şekilde birleşiyor. Bunlar hakkındaki detaylar için yukarıya bakınız.

12. ESKİ ÇAĞ'IN TARİHİ YAZILIRKEN HATALI KRONOLOJİK OYNAMALARIN OLUŞMASININ SEBEPLERİ HAKKINDA

12.1. İsa Mesih'in Hayatının Tarihlenmesinde Yapılan Yanlışlık Sonucu Bin Ya Da Bin Yüz Senelik Kronolojik Oynama

Yazarın keşfettiği kronolojik oynamalar XVI-XVII. yüzyıllarda yaşayan kronoloji uzmanlarının Orta Çağ olaylarını tarihlerken yaptığı hatalardan kaynaklanmış olabilir. Birinci hata Orta Çağlarda tarihlerin kaydedilmesinin yetkin olmamasıdır. Orta Çağ kronoloji uzmanlarının bir hayli ciddi hatası Mesih'in doğumu ve çarmıhını yanlış tarihlemiş olmalarıydı. BİN YÜZ SENE yanlış İsa Mesih'in hayatını XII. yüzyıldan I. yüzyıla

çekmişlerdir. Res.6.59’da sunulan keşfettiğimiz 1053 senelik oynama, “Milat’ın başlangıcının” düzelttiğimiz hatalı Orta Çağ geleneğine göre tahminen M.S. 1053 senesine denk düştüğünü açık bir şekilde gösteriyor. Ancak bu gelenek takriben yüz sene yanlışmıştır. Mesih’in hayatının gerçek tarihi günümüze daha yakındır ve XII. yüzyılın ikinci yarısına, yani 1152-1185 senelerine denk düşmektedir. Bkz. “Slavların Çarı” kitabı. Yani önce kronoloji uzmanları 100 sene yanlış Mesih’in hayatını XII. yüzyıldan XI. yüzyıla yerleştirmişlerdi. Bundan daha sonra da yeni bir hata (en büyük) yaparak tarihleri bin sene daha aşağıya çekmişlerdi.

1000 ya da 1100 senelik oynama yıl sayımını “Mesih’in doğumundan” itibaren uygulayan birçok belgenin tarihlenmesinde büyük bir karışıklık doğurmuştur. Sonuç olarak, böyle vakayinamelerde betimlenen XII-XVII. yüzyıllarda olup biten Orta Çağ olayları yanlış tarihlenip yaklaşık bin sene aşağıya inmişti. Tarihlerde bu kadar büyük bir hata tam olarak nasıl oluşup ortaya çıkabilirdi?

Bazı kronolojik oynamaların oluşumunun sebeplerini anlatabilen fikri formüle edelim.

1) Tarihler ilkin, daha sonra kısaltılacak olan belli sözlü deyimler ve “formüller” olarak yazılmıştır.

2) Daha sonra, kısaltmanın orijinal anlamı unutulmuştur.

3) Daha sonra yaşayan kronoloji uzmanları bu harflerin belli isimlerin kısaltması olarak değil, rakamların işaretlenmesi olarak ele alınmasını önermiştir. Hatırlatalım ki, önceki dönemlerde harfler aynı zamanda rakamları da işaret etmekteydi.

4) Kronoloji uzmanları (standart kurallara uygun olarak) harflerin yerine rakamları koyup gerçeklerinden hayli farklı olan yanlış “tarihleri” çıkarmaya başlamıştır.

5) Çok sayıda kısaltılmış formül bulunduğu için birkaç kronolojik oynama oluşmuştur.

6) Her yanlış deşifre kendi kronolojik oynamasını doğuruyordu.

Bu fikri örnek üzerinde açıklayalım.

12.2 Bir Zamanlar “X” Harfi “Mesih” İsmi Anlamına Geliyordu, Ancak Daha Sonra On Rakamı Olarak İlan Edilmiştir. Bir Zamanlar “I” Harfi “İsa” İsmi Anlamına Geliyordu, Ancak Daha Sonra Bin Rakamı Olarak İlan Edilmiştir

Ana kronolojik oynamalardan 1053 ya da 1153 senelik, yani yaklaşık 1000 ya da 1100 senelik olanı daha sonra yaşayan kronoloji uzmanları tarihlerin yazılışının iki farklı yolunu karşılaştırdığında doğmuş olabilirdi.

İlk yol: Yazılışın kısaltılmış şekli. Mesela, “Mesih’ten sonra III. yüzyıl” deyimini kısaltılmış biçimde “X.III.” olarak yazılmış olabilirdi, burada X – Mesih’in (Grek ismi XRICTOS) isminin ilk harfidir. “X” harfi Mesih’in isminin Orta Çağ anagramlarının en yaygın olanlarından biridir. Bunun için, “Mesih’in I. yüzyılı” deyimini kısaltılmış kayıta “X.I” olarak görünebilirdi; “Mesih’in II. yüzyılı” deyimini kısaltılmış kayıta “X.II” olarak görünebilirdi vs. Bugün kullanılan asırların kısaltmalarının tam da bu kısaltmalardan oluşmuş olması imkânsız değildir. Ancak, belli bir andan itibaren Orta Çağ kronoloji uzmanları tarihlerin başındaki X harfinin “on” rakamı olarak yorumlanmasını önermiştir. Böyle bir yorum otomatik olarak orijinal tarihe bin sene ekliyor. Gerçek olanına kıyasla bin sene daha eski yanlış tarih oluşuyor.

Bizim yeniden yapılandırılmamız Orta Çağ “İtalyanlarının” asırları yüzler ile - TRECENTO (üçyüzler) - XIV. asır, QUATTROCENTO (dört yüzler) - XV. asır, CINQUECENTO (beş yüzler) – XVI. asır, - işaretlemesi ile iyi uyuyor [242], s.25. Sonuçta, asırların bu şekildeki isimleri sayımın başlangıcının tam olarak XI. asırda başladığını doğru olarak gösteriyor, zira bugün kabul gören “bin yılın” eklenmesini görmezden geliyor. Demek ki, Orta Çağ İtalyanları bu “bin sene” hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Şimdi anladığımız gibi, bunun basit sebebi bu “fazladan bin senenin” hiç var olmamış olmasıdır.

Çağdaş tarih uzmanları bu “bin yılın görmezden gelinmesi” ile karşılaştığında, bunu açıklamaktan kaçınıyorlar. En iyi ihtimalle, olgunun kendisini kaydedip bunu “kolaylık” gerekçeleri ile açıklıyorlar. Bu şekilde yazmak daha kolaymış diye. Şöyle akıl yürütüyorlar: “XV-XVI. yüzyıllardaki tarihlemelerde yüzlerce hatta binlerce seneyi atlıyorlardı” [102], s.117. Kavramaya başladığımız kadarıyla, Orta Çağ kronoloji uzmanları, örneğin çağdaş kronoloji sistemine göre 1150 senesini (eğer Mesih’in Doğumu’nu yanlış olan M.S. 1050 senesinden saymışlarsa) ya da tahminen 1250 senesini (eğer Mesih’in Doğum’unu doğru olan M.S. 1152 tarihinden saymışlarsa) kastederek Mesih’ten sonraki 100. sene olarak namusluca yazmıştı. Ancak daha sonra, Skaliğer kronoloji uzmanları bin senenin daha bu “küçük tarihlere” (Mesih’ten sonra 100. sene gibi) zorunlu olarak yazılması gerektiğini beyan etmişlerdir. Hatta bazı durumlarda binlerce sene. Böylece Orta Çağ olaylarını “eskileştirmişlerdir”.

Ayrıca, Latin “I” harfi ilkin İSA isminin yazılışının kısaltılmış şekli olabilirdi. I harfi Hz. İsa’nın isminin Grekçe yazılışındaki ilk harftir. Buna uygun olarak, 1300 tarihinin yazılışı ilkin mesela I.300 anlamına gelebilirdi. Yani Grekçe “İsa’dan sonra 300. sene”. Bu yazma yolu öncekiler ile uyuyor, zira I300 senesi = Hz. İsa’nın 300. senesi = XI. yüzyılın (ya da daha doğrusu XII. yüzyılın) başlangıcından 300. sene. Bize göre, bununla ilgili olarak şu önemli duruma özel olarak dikkat etmek gerek. Orta Çağ belgelerinde, özellikle XIV-XVII. yüzyıllara ait belgelerde tarihlerin harfler ile yazılmasında bugün kabul edildiği gibi “büyük sayıları” işaret eden ilk harfler, onluk ya da yüzük sayıları ifade edenlerden nokta ile ayrılmıştı. Çok sayıdaki örnekten bazılarını burada sunuyoruz:

1) Venedik’te güya 1528 senesinde basılan kitabın başlık sayfası. Tarih şu şekilde yazılmıştır: { M.D.XXVIII. }, yani ayırıcı noktalar ile, res.6.66.

2) Joachim von Watt’ın 1534 senesinde hazırlanmış dünya haritası. Tarih şu şekilde yazılmıştır: { .M.D.XXXIII. }, yani ayırıcı noktalar ile, res.6.67, res.6.68.

3) Johannes Drisius’un güya 1583 senesinde basılmış kitabının başlık sayfası. Tarih şu şekilde yazılmıştır: { M.D.LXXXIII. }, yani ayırıcı noktalar ile, res.6.69.

4) Lodevic Elsevir’in yayım pulu. Tarihi güya 1597 senesi. Tarih şu şekilde yazılmıştır: { (I).I).XCVII. }, yani ayırıcı noktalar ve Latin M ve D harflerini yazmak için sol ve sağ yarım ay ile, res.6.70. Bu örnek çok enteresandır, çünkü burada, sol şeritte aynı zamanda “Arap” rakamları ile yazılan tarih var. Güya 1597 senesi tarihi I.597 (ya da I.595) olarak yazılmıştır, res.6.71. Birinci “bir”in diğer rakamlardan nokta ile ayrılmasından başka burada “bir”in pek net bir şekilde Latin harfi I ile, yani İsa isminin birinci harfi gibi yazılmış olduğunu görüyoruz.

5) Res. 6.72 ve res.6.73’te gösterilen basılmış kitapların başlık sayfalarında sol ve sağ yarım aylar kullanılarak “1630” tarihi yazılmıştır. Ayrıca, ikinci kitabın başlığı ilginçtir, “TARTARIA Olarak da Bilinen Rusya ya da Moskovya”, [35], s.55.

6) Alman ressamı Altdorfer’in gravüründeki güya 1506 senesine ait olan yazı son derece enteresan, res.6.74. Bizim bu tarihe ilişkin çizimimiz res.6.75’te gösterilmiştir. Birinci “bir” diğer rakamlardan nokta ile ayrılmıştır ve net bir şekilde Latin I harfi olarak, yani İsa isminin birinci harfi gibi yazılmıştır. Bu arada güya 5 rakamı, burada 7 rakamına çok benzer bir şekilde yazılmıştır. Belki burada 1506 senesi değil, 1706 senesi kaydedilmiştir? Güya XVI. yüzyılda yaşayan Altdorfer’e ait sayılan gravür ve tablolar ne kadar güvenilir tarihleniyor? Altdorfer daha sonra yaşamış olabilir mi?

7) Albrecht Dürer’in res.6.76’da gösterilen gravüründeki 1524 tarihinin yazım şekli şaşırtıcıdır. Tarih şu şekilde yazılmıştır: { .i.524. }, bkz. res.6.77. Görüyoruz ki, birinci harf yalnız nokta ile ayrılmış değildir, gayet açık şekilde Latin i, yani “noktalı i” olarak yazılmıştır. Başka bir ifadeyle, isus isminin ilk harfi gibi. Bu durumda, i harfi hem sol yanında hem de sağ yanında noktalar ile çevrilidir. Tarihin bugün kabul edilen 1 rakamının yerine Latin i harfi kullanımıyla benzer yazılışının bir örneği daha res.6.78 ve res.6.79’da gösterilmiştir. Bu,

barutun mucidi Berthold Schwartz'ı betimleyen eski bir gravürdür. A.M. İsakov lütfedip bize gravürün fotoğrafını vermiştir. Bu arada Berthold Schwartz'ın gerçekten kim olduğunu "Fatih Peygamber" kitabında anlatıyoruz.

8) Böylelikle tekrar vurgulayalım ki, "1520 senesi" gibi tarihlerin eski yazılışlarında 1 birinci rakamı olasılıkla tarihin başında ilkin bulunan I harfinden, yani İsa'nın isminin ilk harfinden kaynaklanıyor. Yani önceleri tarih şöyle görünüyordu: "Hz. İsa'nın 520. senesi" ya da kısaltılmış şekilde I520. Daha sonra bu unutuldu ya da unutturuldu. Sonuçta I harfi "bin" in ifadesi olarak algılanır olmuştu. Sonuç olarak, "Hz. İsa'dan sonra 520. sene" deyiminin yerine, farklı şekilde, "bin beş yüz yirmi senesi" denir olmuştur. Böylece yüz senelik oynamanın ardından belli etmeden bin senelik bir oynama daha "hazırlanmıştır". Sonuç olarak Hz. İsa'nın doğumunun tarihi önce XII. yüzyıldan XI. yüzyıla, daha sonra da I. yüzyıla çekilmişti. Bu birinci 1 rakamının eski anlamının izleri bu zamana kadar kalmıştır.

Bazı örnekleri N.S. Kellin de bize bildirmiştir. Boston şehrinde (ABD) Harvard Üniversitesi'nin kampüsünde ekümenik, çok mezhepli, külahında çizgili bayrak olan bir üniversite kilisesi vardır. Hatıra levhasında şu yazı görülmektedir:

This stone from the fabric of St. Savior's Church. Southwark. London now the Cathedral Church of that Diocese commemorates the Baptism of John Harvard there on November 6, J607.

1607 senesi burada J607 olarak yazılmıştır. Yani Jesus-607; bir başka deyişle, "Hz. İsa'dan sonra 607. sene". Bu, İsa Mesih'in XII. yüzyılda doğumunun yanlış Orta Çağ tarihine tekrar işaret ediyor (hatırlatalım ki, gerçek tarihi 1152 yılıdır). Vurgulayalım ki, I harfinin yerine J harfinin, yani Jesus isminin ilk harfinin burada var olması ana fikrimizin lehine ek kanıttır.

N.S. Kellin başka bir örneği Kloster kasrında, New York, ABD'de bulmuştur. Bu Orta Çağ kasrı Rockefeller tarafından Fransa'da, Roussillon ilinden alınıp ABD'ye ulaştırılmıştır. Şu an kasırda bulunan koleksiyonlar Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden satın alınmıştır. Ayrıca burada cam üzerinde, çapı 20-25 santimetre olan halkaların içine çizilen Yeni Ahit, Eski Ahit ve Alman hayatından manzaralar sergilenmektedir. Resimler pek iyi korunmuş. Bir eser şöyle tarihlenmiştir: J532. Bugün tarihçiler bu tarihi 1532 senesi olarak çözüyor. Tekrar J-532, yani "Hz. İsa'dan sonra 532. sene" yazısını görüyoruz.

Böylece, Mesih'in doğumundan başlayarak üç rakamlı tarihlerin J*** olarak yazılması yönünde bir Orta Çağ geleneği olduğunu görüyoruz. Bu, pek açık bir şekilde, Jesus ismini, yani İsa Mesih'in ismini işaret ediyordu. Ve otomatik olarak XI. yüzyıldaki doğumunun tarihini işaret ediyordu. Ama bu yanlış idi. Gerçekte Mesih yüz yıl daha geç, 1152 senesinde doğmuştu.

9) Tarihlerin J*** olarak Orta Çağ yazılışının çarpıcı bir örneğini res.6.80'de gösteriyoruz. Bu, XVI. yüzyılda yaşayan ressam Georg Penz'in gravürüdür. Güya 1548 tarihi J548 olarak yazılmıştır, res.6.81.

10) Güya 1679 senesinde ortaya çıkan vebanın kurbanlarının eski mezar taşında 1679 tarihi: 23 Şubat 1679 senesi – birinci rakamı i harfi olarak Almanca yazılmıştır. Bu arada "gün" kelimesi Slavca DEN olarak yazılmıştır, res.6.81a, res.6.81b, res.6.81c. Ayrıca bkz. res.6.81d ve res.6.81e.

11) Poreç şehrindeki (Hırvatistan) Eufrazijeva Bazilikası'nın müzesinde sergilenen güya XVIII. yüzyıla ait olan portrede i755 biçiminde bir tarih görüyoruz. Bugün bu tarihi 1755 senesi olarak okuyorlar, bkz. res.6.81f.

Tarihlerin yazılışının ikinci bir yolu daha vardı. "Mesih'in doğumundan sonra" deyimini tek bir harf ile değil tümüyle yazılırdı. Yani, "X.III yüzyıl" değil, "Mesih'in doğumundan sonra III. yüzyıl" diye yazıyorlardı. Zaman ilerledikçe, yukarıda kaydedilen deyimlerin başındaki "X" ve "I" harflerinin Mesih (XPICTOS) ve İsa isimlerinin ilk harfleri anlamına geldiği anlayışı kaybolmuştu. Bunun yerine kronoloji uzmanları bu harflere sayısal bir anlam

vermiştir. Hatırlatalım ki, önceleri rakamlar harfler ile gösterilirdi. Yani, kronoloji uzmanları X'in "on" ve I'in "bir" olduğunu beyan etmiştir. Sonuçta, "X.III" ya da "I.300" gibi deyimler "on üçüncü yüzyıl" ya da "bin üç yüz sene" olarak algılanır olmuştur.

Bizim yeniden yapılandırmamıza göre, Mesih M.S. XII. yüzyılda yaşamıştır ve kronoloji uzmanları onu, Skaliger tarihinin XI. yüzyıldaki hayalet izine "Papa Gregorius Hildebrand" (Altın ile Yanan?) sıfatıyla yerleştirmiştir. Daha sonra tarihçiler ona "VII. sıra numarasını" yazmıştır ve bugün onu Papa "VII. Gregorius" sıfatıyla da biliyoruz, res.6.82. Kayda değer olan şudur ki, "VII. Gregorius'un" kafasının sağında güvercin betimlenmiştir. Bkz. res.6.82a. Hatırlatalım ki, güvercin meşhur İncil sembolü, Kutsal Ruh'tur. Buna göre "VII. Gregorius'un" bize ulaşan tasvirinde İncil'in açık izi bulunmaktadır ki, bu pek doğaldır. Ayrıntılar için bkz. "Antikçağ Orta Çağ'dır", bölüm 4.

"Hildebrand"ın (Altın ile Yanan?) 1020 senesinde doğmuş olduğu ve güya 1073-1085 yılları arasında Papalık yapmış olduğu kabul edilmektedir [196]. Portreleri büyük ihtimalle geç kökenlidir, bkz. res.6.83 ve res.6.84. Tekrar söyleyelim ki, Mesih'in Doğumu 1152 senesinde yer almıştı (Bkz. "Slavların Çarı"). Ancak bazı belgelerde onu hatalı olarak, aşağı yukarı 100 sene aşağıya çekerek XI. yüzyılın ortasına ya da başlangıcına bile götürebilmişlerdir. Daha sonra belgelerin, tarihlerin yazılışının – "X.III yüzyıl" gibi kısaltılmış şeklinin yerine "Mesih'in doğumundan sonra III. yüzyıl" - açık, ayrıntılı şeklini kullanan kısmında bir daha ilave 1050 ya da 1000 senelik oynama oluşmuştur. Bir başka ifadeyle, 1050 ya da 1000 senelik oynama olasılıkla tarihlerin yazılışının açık ve kısaltılmış biçimleri arasında saklanan farktır. Bu hatanın yarattığı kronolojik oynama yaklaşık 1000 ya da 1100 sene olmalıdır. Ve böyle bir hata Skaliger kronolojisinde gerçekten bulunmaktadır! Bu, onun temel oynamalarından biridir, bkz. yukarıdaki küresel kronolojik harita.

12.3 Onsekizinci Yüzyıla Kadar Avrupa'nın Bazı Bölgelerinde, Tarihlerin Yazılışında Bir'i İfade Etmek İçin I Ya Da J Latin Harfleri, Yani Hz. İsa'nın İsmine İlk Harfi Kullanılmıştır

Yukarıda, eski belgelerdeki tarihlerin yazılışında ilk X harfinin XRICTOS ismi anlamına geldiği, daha sonra ON rakamı anlamına getirildiği fikrini ileri sürmüştük. Benzer bir şekilde I ya da J harfi bir zamanlar Hz. İsa'nın (Isus veya Jesus) ismi anlamına geliyordu, ancak daha sonra onun BİN rakamı anlamına geldiği beyan edilmiştir. Sonuç olarak, XII-XVII. yüzyıllardaki birçok olayı aşağıya atan bin senelik kronolojik oynama oluşmuştur.

Bu konu üzerinde yeni veriler sunalım. Profesör, MANEB (UEGBA) Akademisi üyesi, petrol ve gaz endüstrisinin emektar görevlisi M.H. Muhin, lütfedip, 1937 senesinde çıkan ve seyrek bulunan "Annales de la Société Royale d'Archéologie de Bruxelles" kitabını [1012] bize hediye etmiştir. İçerisinde Chanoine F. Crooy'nun "Les orfèvres de Bois-le-Duc et leurs poinçons" adlı çok enteresan bir eseri vardır. Bu yapıt içerisinde, üzerinde XVI-XVIII. yüzyılda Bois-le-Duc'te yaşayan Belçikalı kuyumcuların isimleri hakkedilen eski bakır levhalar inceleniyor, ayrıca bunların mühürleri de vardır. Vurgulayalım ki, bakır levhalar, üzerinde yer alan ustanın mührünün gerçekliğinin yoklandığı resmi belgeler idi. Bu nedenle, çağdaş Belçika'nın toprakları içinde XVI-XVIII. yüzyıllardaki devlet belgelerinin üslubu ve biçimini yansıttığı için bu levhalara özel bir önem veriyoruz.

Kitap [1012]'de bütün bu levhaların resimleri gösterilmiştir. Üzerindeki kuyumcuların isimleri sütun biçiminde listelenmiştir. Her ismin yanında birer sene ve ustanın mührü vardır. Şu an bizim için en önemlisi tarihlerin yazılış yöntemidir.

İlk 33 Belçikalı ustanın isimleri tamamen tarihsiz olarak listelenmiştir. Nihayet ilk tarih gözüküyor. Bkz. res.6.85'teki sağ alt köşe. Bu arada, tarihçiler bize, burada 1645 senesinin yazılmış olduğunu anlatıyorlar, res.6.86. Ancak ilk "bir" olarak çok açık bir şekilde Latin harfi olan J'yi görüyoruz. Yani Jesus – İsa isminin ilk harfini. Böylelikle, bu tarih büyük

ihtimalle “Hz. İsa’dan sonra 642 sene” anlamına geliyor. Ancak bu durumda 1642 senesinden aşağıya 642 sene sayarak İsa Mesih’in doğum tarihi olarak yaklaşık M.S. 1000 senesini elde ediyoruz (ki Mesih’in 1152 senesindeki gerçek doğum tarihinden 150 sene farklıdır).

Res.6.86, res.6.87, res.6.88, res.6.89, res.6.90, res.6.91, res.6.92, res.6.93, res.6.94, res.6.95, res.6.96, res.6.97, res.6.98, res.6.99, res.6.100, res.6.101’de Belçika levhalarının üzerinde sırayla kaydedilen bütün tarihleri listeliyoruz. Yani:

J642, i607, i607, j607, i.608, i615, i618, I6I8, i620, j620, j620, j624, i628, j63i, j63j, i635, i635, j637, j637, j64i, j642, J643, J647, J644, J65J, J65J, J65J, j652, J654, J654, j658, j659, I662, J662, j663, j665, j665, j666, j666, j666, j668, j670, j671, i672, i672, J674, j676, J676. J649, J677, J678, j679, 1679, j684, j685, j685, j686, j690, J692, J692, J693, J693 ya da J695, J696, J697, j703, J706, J706, J708, J708, J709, J709, j7j0, j7jj, J7JJ, J7J2, i7j2, j7i2, j725, j726, j734, i735, i735, i735, j738, i742, daha sonra çok ilginç bir yazı geçiyor, o da şudur: jJ99. Büyük ihtimalle bu 1744’tür, ancak bir j olarak, yedi J olarak ve dört çağdaş “Arap” dokuzu biçiminde yazılmıştır. Daha sonra şu tarihler geçiyor: 1745, i752, i(ya da j)7-53, J754, j757, J758, J758, J7-59, J7-59, j760, i(ya da j)762, i (ya da Grekçe λάμδα)763, 1764 (burada bir, bugün kabul edilen “Arapça biçimiyle” yazılmıştır), j764, j764, j768, j768, j768, J78J, J78J, i783, j785, j789, 1798, j790, j79j, J79J, J793, J793, j(Latin S harfi gibi)794, J795, J796, J798, 1799. Kaydedelim ki, en son tarih “Arap biri” ile yazılmıştır: 1799.

Büsbütün açık bir şekilde görülüyor ki, bir rakamı vakaların ezici çoğunluğunda ya Latin harfi I ya da Latin harfi J olarak yazılıyordu. Bu uygulama XVIII. yüzyılın sonuna kadar böylece sürmüştür. Bu, şüphesiz üzerinde sondan bir önceki tarihin hala j798 biçiminde yazıldığı res.6.100’den kaynaklanmaktadır. Yani, çağdaş kavram çerçevesinde 1798 senesi. Belki bir, Belçika’nın bazı resmi belgelerinde, daha geç XIX. yüzyıl döneminde de Latin harfi i ya da j biçiminde yazılmaya devam ediyordu. Ancak elimize ulaşan kuyumcuların isimlerinin listesi 1799 senesinde kesiliveriyor. Daha sonra neler olup bittiğini söyleyemiyoruz.

XVIII. yüzyılın ortasından itibaren Belçika levhalarındaki tarihlerin yazılarında nedense çok daha belirgin bir uyumsuzluğun ortaya çıkması son derece ilgi çekicidir. Örneğin bkz. res.6.95. Bu durum levhalardaki “daha erken” ve daha düzenli, yani “sıçramayan” tarih yazılarının biri tarafından denetlenip düzeltilmiş olduğu anlamına gelmiyor mu? Bir başka ifadeyle, artık XVIII. yüzyılın ortasından sonra, yani tarihlerin yazım şekli az çok yerleşik olduktan sonra (bugün kabul edilenden hâlâ uzak olmasına rağmen) bakırın yumuşak yüzeyinden silinip yeniden hakkedildiği anlamına?

Nihayet levhalar üzerindeki son 1799 tarihinde, artık bugün bizim için alışılmış olan “Arap yöntemiyle” yazılan bir’i görüyoruz, res.6.101.

Belçika levhalarında gözüken birinci tarihe, güya 1642 senesine tekrar dönelim, res.6.85 ve res.86. Bu tarihle ilgili bir tuhafılık vardır. Mesele şudur ki, levhalardaki bütün diğer tarihler azalmayan bir sırayla geçiyor. Ancak ilk 1642 tarihi yerinde değil, çünkü ardından çok daha erken tarihler geçiyor, bunlar, i607, j608, i615 vs. Nasıl olmuş da 1642 senesi yaklaşık elli sene öne geçmiştir? Burada bir karışıklığın olduğunu ve birinin senelerde kazaen hata yapmış olduğunu söyleyenler de olabilir. Tarihi elli sene öne ya da arkaya çekilmekle birlikte de, bir kuyumcunun ismi ya da birçok kuyumcunun isimleri karıştırılmıştır. Bu durum olanaksız değildir, ancak resmi devlet belgesinde, daha net söylemek gerekirse döviz belgesinde tuhaf görünürdü. Düşünülmelidir ki, bu tarz lisans belgelemesi yalnız zamanımızda değil, XVI-XVIII. yüzyıllarda da çok titiz bir kontrol altında idi. Bununla ilgili olarak şu fikri ileri sürelim.

Büyük ihtimalle, vaktiyle 6 simgesinin BEŞ rakamını işaret etmesi durumu ile karşılaştık. Ve 5 sembolü de, tersine, ALTI rakamını işaret ediyordu. Yani beşler ve altıların işaretlenmesinin yerleri değiştirilmiştir. Bu olguyu daha önce keşfedip [PAP]:4 kitabında, s.255-266, betimlemiştik. Bkz. “Rus Tarihinin Sırrı”, bölüm 1:5. Bir başka deyişle, erken

belgelerdeki 1642 kaydı Hz. İsa'dan sonra BEŞ yüz kırk ikinci sene anlamına gelebilirdi. Ama hiç de bugün kabul edildiği gibi bin ALTI yüz kırk iki senesi değildir. J642 kaydına böyle bir yorum getirilirse tuhafılık yok oluyor ve her şey yerine oturuyor. O zaman Belçika levhalarında kaydedilen ilk tarih 6 sembolünün BEŞ rakamı gibi algılandığı dönemde J642 biçiminde yazılmış olan 1542 senesi çıkıyor. Bu fikrimiz çağdaş Belçikalı tarihçilerin bakır levhalardaki ilk isimlerin 1538 senesinden başladığı yönündeki fikri ile iyi uyuyor. Bu tarih [1012]'deki fotoğraflarda görülen levhalarda hakkedilmemesine rağmen [1012], s.9. Ancak burada Hz. İsa'dan sonra BEŞ yüz kırk ikinci sene tarihi hakkedilmiştir, res.6.86. Bu tarihin ardından da iJ607, j608, i615 vs. tarihleri geçiyor. Sonuç olarak doğru sıra yeniden kuruluyor.

Konuyu özetleyelim. XVIII. yüzyılın sonuna kadar Batı Avrupa'da bazı bölgelerde tarihlerin yazılışının eski, yani i ya da j harfi ile, yani "Hz. İsa'dan sonra bilmem kaçınıcı sene" şekli kalıyordu. Hem de sayma XI. ya da XII. yüzyıldan itibaren yapıyordu. Sonra, XVII-XVIII. yüzyıllarda tarih denetlenip düzeltilirken, eski tarihler birçok vakayiname ve kitaptan kaldırılıp bunların yerine bugün kabul gören 1'in bir'e eşit olarak kullanıldığı semboller geçirilmiştir. Fakat Belçikalı kuyumcuların isimlerinin listesi gibi zorlukla ulaşılabilecek arşivlerdeki Avrupa belgelerinde eski tarihler neyse ki zarar görmemişti. Bugün bu nadir bulunan belgeler tarihçilerin bizim için kurnazca betimlediğinden çok farklı olan XVI-XVII. yüzyıllar ortamını bize ulaştırıyor.

I... ve J... biçiminde yazılmış tarihlere bu zamana kadar Batı Avrupa'daki eski anıtlarda pek sık rastlanıyor. Örneğin 2013 senesinde İsviçre'de, aralarında Chillon ve Gruyeres kasırlarının olduğu birkaç müze ve kasrı ziyaret ettik. I... ve J... tarihlerinin, burada eski armalar, tasvirler, cam resimler, dolaplar, sandıklar gibi eski mobilya üzerinde bulunmakta olduğu görülüyor. Bunlardan çok sayıda bulduk. Yalnız birkaç örnek verelim. Res.6.102 ve res.6.103'teki sandıkların üzerinde bir'in yerine J harfinin yazıldığı güya XVIII. yüzyıla ait olan tarihler kaydedilmiştir. Res.6.104'te gösterilen dolabın üzerindeki benzer bir tarih güya XVII. yüzyıla ait. Res.6.105, res.6.106, res.6.107, res.6.108'de güya 1783 senesi gösterilmiştir. Bir'in yerine karmaşık bir şekilde yazılmış olan J harfini görüyoruz, tarihin ortasında ise IEV diye yazılıyor, yani büyük ihtimalle İSA ismi, res.6.107. Res.6.109'da gösterilen eski dolabın üzerinde daha sonra "bin sene" olarak anlatılmış olan, yine J harfi ile başlayan bir tarih var. Res.6.110'daki Chillon kasrında, Latin I harfi ile başlayan bir tarih daha buluyoruz. Sonuçlarımıza göre, Mesih tahminen 1152 senesinde doğmuştu (Bkz. "Slavların Çarı" kitabı), bundan dolayı mesela res.6.109'deki J599 tarihi gerçekte 1751 senesi çıkabilir, çünkü $1152 + 599 = 1751$. Tarihin yukarıya oynaması yaklaşık 150 seneye eşittir. Yani, burada saydığımız eski tarihler günümüze yüz elli sene daha yakın tarihlenebilir.

Benzer örnekler için bkz. res.6.111, res.6.112, res.6.113, res.6.114, res.6.115, res.6.115a, res.6.116, res.6.117, res.6.118. Elbette eğer tarihin başında 1 rakamı var ise (ve Chillon ve Gruyeres kasırlarında böyle eşyalar, sayısı az olsa da var), o zaman XVII-XVIII. yüzyıllardaki bu tarih artık doğru olabilir, yani onun çağdaş kavranışı yazarın ifade etmek istedikleri ile uyuyor. Tarih I ya da J baş harfi ile kaydedilen eski yazma şeklinin unutulmuş olduğu dönemde yazılmış olabilir. İlginç olan I577 tarihinin yazısını Nyon kasrında da bulmuş olmamızdır, res.6.119 ve res.6.120. Tarih I harfi ile başlıyor, ayrıca burada nokta I harfinin tam merkezindedir. J harfi ile başlayan J726 tarihi Lozan'da Eski Şehrin merkezindeki çeşmeyi beziyor, res.6.121, res.6.122.

Hatırlatalım ki, XVI-XVII. yüzyıllar döneminde yapılan kronolojinin Skaliger reformundan sonra J... veya I... biçiminde yazılan bazı tarihler aşağıya 152 sene çekilmemelidir. Örnek olarak Lozan'da çeşmedeki J726 tarihi çağdaş anlayış çerçevesinde gerçekten 1726 senesini kastedebilir. Mesele şudur ki, geçiş döneminde J ve I harflerinin anlaşılması karıştırılabilirdi ve karıştırılırdı. Bunun için, böyle tarihlerin bir kısmının aşağıya çekilmesi gerekirken, diğer kısmı da çekilmemelidir. Eğer J "bir" anlamına geliyordu ise, kronolojik oynama yok demektir. Elbette, XVI-XVII. yüzyıllarda yaşayan şu ya da bu yazarın

ya da ressamın J ya da I harfini nasıl, yani eskisi gibi mi, yoksa yenisi gibi mi algıladığını ortaya çıkarmak güçtür. Her durum için ayrı bir araştırma gerekiyor.

12.4. 330 Ya Da 360 Senelik Kronolojik Oynama Nasıl Oluşabilmişti?

Olasılıkla benzer bir sebep tarihlerin 333 ya da 360 senelik oynamasını da açıklayabilir. XV. yüzyılın sonu XVI. yüzyılın başlangıcına ait olan tarihçiler seneleri bir meşhur imparatorun, mesela I. Maximilian'ın (1493-1519) tahta çıkmasından itibaren sayarak izafi kronolojiye göre kaydetmiş olabilirlerdi. Şimdi kronoloji uzmanlarının tam olarak kimi I. Büyük Sezar olarak, kimi I. Maximilian Kaiser olarak anlamış olduğu sorusu üzerinde durmayacağız. Bkz. "Batılı Efsane", bölüm 3. Burada bizim için önemli olan şudur ki, vakanüvisler olayları bu hükümdarın iktidarının ilk senesinden tarihleyerek onun isminin kısaltılmış MCL biçimini, yani Maxim Ceasar HeLlenic ismini kullanmış olabilirler. Bu durumda, "Maximilian Ceasar'ın üçüncü senesi" tarihi vakayinamede MCL.III biçiminde yazılırdı. Belli bir zaman sonra MCL harflerinin önemi unutulmuştur. Skaliger kronoloji uzmanları onları sadece rakamların sembolleri olarak algılamaya devam etmişlerdi. Latin harflerinin yerine rakamları geçirerek olasılıkla 1153 "tarihini" elde etmişlerdi. Bu sahte tarih gerçek olanından (yani 1496 senesinden) 343 sene farklıdır, çünkü 1496-1153=343. Böylelikle, tarihlerin yazılması için MCL(...) gibi kısaltılmış biçimlerin kullanıldığı belgeler kronoloji uzmanları tarafından otomatik olarak aşağıya yaklaşık 340 sene indirilmiştir. Böylece 330 ya da 360 senelik oynama oluşabilmiştir.

12.5. Orta Çağlarda M, D, C Latin Harfleri Roma Tarih Yazılışlarında İlk Ne Anlama Geliyordu? Ortak Bir Fikir

Eski metinlerdeki, mezar taşlarındaki vs. bugün ya "Orta Çağ" ya da "antik" sayılan birçok eski "Roma tarihi" Latin harfleri olan D, M, C vs. ile başlıyor. Fikrimiz, bu harflerin ilkin farklı kelimelerin kısaltmaları ya da bu kelimelerin birinci harfleri olabileceğidir. Örneğin D = Domini, tanrı, tanrısal, ya da D = Dom, hüküm evi, hanedan anlamında; M = Magnus, büyük; C = Caesar, yani sezar, kaiser, çar. Vesaire.

Bunlar izafi kronoloji sistemi çerçevesindeki Orta Çağ tarihlerinin yazılışının farklı yöntemleri idi. Seneleri XI. veya XII. yüzyıldan (sanki Mesih'in doğumundan) ya da diyelim XV. yüzyılda yaşayan bir büyük Orta Çağ hükümdarından itibaren sayabilirlerdi. Ancak sonra D, M, C harflerinin kısaltmalarının orijinal anlamı unutulmuştur. Skaliger kronoloji uzmanları Latin M harfinin her zaman "bin sene", D harfinin – "beş yüz sene", C harfinin – "yüz sene" vs. demek olduğunu beyan ederek bu harflere sayısal bir mana vermiştir. Sonuçta eski ve doğru olan nispeten "küçük tarihler" yapıntılı olarak "çok büyük olanlara" dönüşmüştü. Böylece, Orta Çağlara ait olaylar zorla geçmişe gönderilmiştir.

Bugün ANNO DOMINI (...) gibi, tarihlerin Latin yazılış şekli, istisnai şekilde, "Tanrının vücut bulmasından sonraki (bilmem kaçınıcı) sene" olarak deşifre oluyor. Üstelik DOMINI kelimesi yalnız Tanrı, tanrısal olarak çevriliyor. Güya bütün durumlarda Vücut Bulma'dan, yani Mesih'in doğumundan itibaren sayılan tarihlerin kastedilmiş olduğu öneriliyor. Ancak, DOMİNİ kelimesi vaktiyle EV, yani HÜKMEDEN, YÖNETEN EV anlamına gelebiliyordu. Rus'ta EV (DOM) kelimesinin "imparatorluk anlamı" buydu zaten. Bu yana kadar Batı Avrupa'da en büyük, merkezî katedrallere DOM denir. Bu durumda, ANNO DOMINI (...) biçiminde yazılan tarih, "Hükmeden Evin (bilmem kaçınıcı) senesi" anlamına gelebilir. Yani, farklı olayların seneleri Hükmeden Evin iktidara çıkma anından itibaren sayılabildi. Bu keyfiyet bu tarz yazıların tarihlenmesine belli bir belirsizlik katıyor. Mesele şudur ki, farklı vakanüvisler çok farklı Hükmeden Evlerini, yani farklı hükümdarlık hanedanlarını kastediyor olabilirlerdi. Ne de olsa, büyük hükmeden Evler gerek XIV.

yüzyılda gerek XV. yüzyılda gerekse de XVI. yüzyılda tahta çıkıyordu. Buna göre, bu tarz tarihleri çağdaş kronoloji sistemine çevirerek farklı tarihleri çıkaracağız.

Bütün bunları özetleyerek Latin tarih yazılışlarının birkaç olası yorumunu sayalım.

ANNO D.(...) veya ANNO DOMINI (...) veya ANNO D.M. tarzında yazılmış tarihler (HÜKMEDEN) EVİN (bilmem kaçınıcı) SENESİ olarak yorumlanabilir. Kaydedelim ki, tarih yazılırken, ANNO kelimesi kastedilmiş ama yazılmamıştır.

M.D.(...) tarzında yazılmış tarih, “BÜYÜK EVİN (bilmem kaçınıcı) SENESİ” anlamına gelebiliyordu. Burada Latin M harfi Magnus, yani BÜYÜK kelimesinin kısaltmasıdır.

M.C.(...) tarzındaki tarih “BÜYÜK KRALIN (bilmem kaçınıcı) SENESİ” anlamına gelebiliyordu, çünkü M – Magnus, C – Ceasar, yani sezar, kral, çar, kaiser.

C.M.(...) tarzındaki tarih “BÜYÜK KRALIN (bilmem kaçınıcı) SENESİ” anlamına da gelebiliyordu, çünkü C – Ceasar, yani kral, M ise – Magnus.

D.(...) tarzındaki tarih “(hükmeden) EVİN (bilmem kaçınıcı) senesi” anlamına gelebiliyordu.

Hatırlatalım ki, Latince DOMİNİ kelimesi eskiden yalnız Tanrı, Tanrısal değil, “çok büyük ev”, yani yine Büyük Ev anlamına da gelebiliyordu. Örneğin Rusça’da çok büyük bir eve bazen DOMİNA deniyor. Bugün bu deyim çok edebi sayılmaz, ancak “Latince” DOMİNİ ile hemen hemen özdeştir.

Nihayet M harfi Maria ismini, yani Mesih’in annesini kastediyor olabilirdi. Hatırlatalım ki, Batı Avrupa’nın bazı yerlerinde Maria, Mesih’e kıyasla bile daha popülerdir. Bu yüzden, Milat’ın kronolojisinde Maria’nın isminin kullanılması doğal görünüyor.

12.6. Örnek: İmparatoriçe Gisela’nın Mezarındaki Tarih

Aynı “Latin tarihinin” farklı deşifrelerinin nelere yol açtığı aşağıdaki örnekte iyi görülüyor. Almanya’nın Speyer şehrinin Speyer Dom diye bilinen başkilisesinde Alman Halkının güya X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun bazı imparatorlarının mezarları vardır. Mesela, güya II. Conrad ve karısı Gisela, III. Henry, IV. Henry, sonra Rudolf Habsburg (Nov-Gorod?) vs. [1408], s.16. Bu mezarların akıbeti huzünlüdür. Tarihçiler, “1689 SENESİNDE MEZARLAR TÜMÜYLE YOK EDİLMİŞTİ” diye bildiriyor [1408], s.17. Böylelikle tekrar tekrar şaşırtıcı bir duruma rastlıyoruz. XVII. yüzyılda hem Rusya hem de Batı Avrupa’da eski imparatorların mezarlarının kırılarak yok edildiği ortaya çıkıyor.

Yukarıda sayılan Cermen imparatorlarının bazı eski mezarlarda bulunmuş olan kalıntıları günümüze nispeten yakın zamanda Speyer Dom’un arazisi kazılırken bulunmuştu. Daha sonra, Dom’a aktarılarak özel bir bodrum mezarına gömülmüştür. Maalesef bugün eski lahitleri görmek mümkün değildir, çünkü çağdaş beton kopyalar ile sımsıkı kapanmıştır. A.T. Fomenko ve T.N. Fomenko 1998 senesinde buraları ziyaret edip buna ikna olmuştu. Benzer bir “kopya uygulaması”nı Moskova Arkhangel Katedrali’ndeki çar mezarlarından biliyoruz. Burada da Rus çarlarının eski lahitleri Romanovlar’ın dönemine ait olan iri kopyalar ile tümüyle kaplı. Bunun için, eski lahitlerin üzerinde ilkin neler yazılmış olduğunu okumak bugün mümkün değildir, bkz. “Rus Tarihinin Sırrı”, bölüm 2:5-6.

Speyer Dom’un müzesinde, bodrum katında imparatoriçe Gisela’nın tabutunun metal, büyük ihtimalle kurşun kaplamasının yalnızca küçük bir kalıntısını görmek mümkündür. 1043 senesinde gömülmüş olduğu kabul edilmektedir [1408], s.15. Kurşun yaprağın kırıntısında kısmen korunmuş tarihli Latince yazı donuk donuk gözüküyor. Sağlamlığı iyi olmaktan pek uzak olsa da onu okumayı başardık. Başlı şudur: ANNO DOM INCARN D CCCC XCVIII-IOWNOV...

Açıklayıcı müze levhası, burada M.S. 999 senesi, 11 Kasım tarihinin yazıldığını söylüyor. Ancak bu tarih çok farklı yorumlanabilir. Yani:

SENESİ (anno) EVİN (yani hanedanın, dom), TAHTA ÇIKTIKTAN SONRA (incarn),
EV (D) DÖRT YÜZ (CCCC) DOKSAN DOKUZ (XCVIII).

Yani, “Ev (D) tahta çıktıktan sonra (incarn) evin (dom) dört yüz (CCCC) doksan dokuzuncu senesi” (XVCIII). Hangi Ev’in, yani hanedanın tahta çıkmasından sonra bu 499 seneyi saymak gerekiyor? Cevaplar çok farklı olabilir. Eğer Alman Halkının Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun hanedanının güya X. yüzyılda tahta çıkışının Skaliger tarihinden itibaren sayıyorsak, o zaman hem İmparatoriçe Gisela hem de kocası II. Conrad on beşinci hatta on altıncı yüzyılda gömülmüş demektir. Eğer Mesih’in doğumunun güya XI. yüzyıldaki Orta Çağ tarihinden itibaren sayılıyorsa, o zaman da on altıncı yüzyıl çıkıyor. Hatırlatalım ki, güya X-XIII. yüzyıllarda var olan Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu daha geç olan, XIV-XVI. yüzyıllarda hükmeden Habsburglar’ın (Nov-Gorod’luların?) hanedanının hayalet suretidir. Yani 1273-1600 senelerine ait olan Rus-Orda hanedanının çar-hanlarının, res.6.30. Böylece, yazıyı yorumlayarak çıkarılan tarih bu durum ile açıklanabilir.

“Eski” İmparatoriçe Gisela’nın mezarındaki yazının tam olarak bu şekilde deşifre olması gerektiği konusunda ısrar etmiyoruz. Ancak, yazının çıkarılan tarihinin yeniden yapılandırılmamızla çok iyi uyuşacak şekilde okunabilmesinin rastlantısal olması şüphelidir.

12.7. Bir Başka Örnek: İmparator Rudolf Habsburg’un Mezar Taşındaki Tarih

Yine Speyer Dom’da güya 1291 senesinde ölmüş olan kral Rudolf Habsburg’un (Nov-Gorod’lunun?) türbesinin mezar taşı saklanıyor [1408], s.16. Bkz. res.6.123, res. 6.124. Bu yazıya bizim yorumumuz res.6.125’te bulunmaktadır. Burada bazı kelimelerin çevirilerini ekledik. Gördüğümüz kadarıyla tarih şöyle yazılmıştır: ANNO.D.N.I.MCC.X.C.I.

Tarihçiler bunun 1291 senesi olarak yorumlanmasını öneriyorlar, yani M = bin, CC = iki yüz, XCI = 91. D.N.I. kombinasyonu bugün DOMİNİ kelimesinin kısaltılmış şekli olarak kabul ediliyor. Aynı zamanda tarih şu şekilde de okunabilir:

SENE (Anno) EVİN (Domini) BÜYÜK (M, yani Magnus)
İKİ YÜZ (CC) DOKSAN BİR (X.C.I.).

Yani, “Büyük Ev’in tahta çıkmasından sonra iki yüz doksan birinci sene”. Bu hangi tarih diye soruyoruz. Cevap hangi Büyük Ev’in kastedilmiş olduğuna bağlıdır. Eğer, farz edelim, Habsburglar’ın (Nov-Gorod’luların?) hanedanının XIII. yüzyılın sonu-XIV. yüzyılın başlangıcındaki tahta çıkışından itibaren sayılıyorsa, o zaman yaklaşık on beşinci ya da on altıncı yüzyıl çıkıyor. Eğer bir başka Orta Çağ hükmeden Ev’i kastedilmiş ise, bir başka tarih olacak.

Rudolf Habsburg’un mezar taşına tekrar bakalım, res.6.123 ve res.6.124. Habsburg isminin yazısına dikkat ediniz. Taşa ya HABASBURG ya da NABASBURG yazısı oyulmuştur. Birinci harf N harfine benzer şekilde yazılmıştır. Yukarıda, Habsburglar’ın isminin Novıy Gorod (Yeni Şehir, Novgorod) isminden kaynaklandığı fikrini ileri sürmüştük. Bunun ispatını Rudolf’un mezar taşında görüyoruz. Zira BURG – “şehir”dir ve NABAS – açıkça “yeni kelimesi”dir. Belki, HABSBURGLAR’IN isminin kökeninin izlerini kral Rudolf Habsburg’un eski mezar taşı bize ulaştırıyor. Maalesef, mezar taşındaki N ya da H harfi çok hasar görmüştü. Yazının diğer harfleri ise iyice korunmuştu fakat bizim için en enteresan olan harf hasar görmüştü. Hatırlatalım ki, Latin H harfi ve Rus H harfi büsbütün aynı yazılıyor.

Oscar Jaeger “Dünya Tarihi” kitabında bu bilinen tarihin kendi yorumunu veriyor, [304], c.2, s.396. Şüphe uyandıran harf burada Latin elyazması N harfine çok benziyor. Herhalde bu N harfinin açıkça Latin olan N harfinin aynı yazıdaki başka tasvirlerinden farkı hemen hemen yoktur. Mesela ANNO = sene kelimesinde, res.6.123, res.6.124, res.6.125.

Ancak O. Jaeger'in kitabındaki yorumun çağdaş sahibi N harfinin "kuyruğunu" birazcık uzatmıştır. Belki de, bu harfin Latin H harfi olduğunu beyan etmenin mümkün olması için.

Bu arada, Oscar Jaeger, Rudolf Habsburg'un (Nov-Gorod'lunun?) mezar taşının parçalarının "olasılıkla modern zamanlarda İmparator Franz-Joseph'in emri üzerine BÜTÜN ANIT RESTORE EDİLİRKEN YENİLENDİĞİNİ" bildiriyor [304], c.2, s.396. Böylelikle önümüzdeki gerçekte pek de orijinal değildir. Anıtta bir şeyler değiştirilmiştir. Değiştirilenlerin ne olduğunu öğrenmek pek güçtür. Ancak bu tarz restorasyonların ne olduğunu Köln Rahipler Lahidi örneği ile "Kutsal Kitap Rusu" kitabında, bölüm 3'te gösteriyoruz. Üzerindeki orijinal tasvirlerin bazılarının tuhafça "kaybolduğunu", diğerlerinin de önyargılı şekilde değiştirildiğini göreceğiz. Rudolf'un mezar taşı aynı şeyi yaşamış mıydı?

12.8. Orta Çağ Tarihlerinin Yazılış Şekli XVIII. Yüzyılda Bile Her Yerde Tek Standarda Uydurulmamıştı

Rudolf Habsburg'un (Nov-Gorod'lunun?) mezar taşına bir daha bakalım. Kelimelerin şekline dikkat ediniz. Latin M harfi burada hemen hemen Grek Omega harfi gibi yazılmıştır. Omega'nın ve ondan sonraki C harfinin üzerinde halkalar var. Bir sonraki C harfinin üzerinde halka yok. X harfinin üzerinde de yok. Ve ondan sonraki C harfinin üzerinde tekrar halka çıkıyor. Bellidir ki, bu işaretler kısaltma harflerinin manasını epeyce değiştirebilecek bir bilgi içermektedir.

Bu örnek Orta Çağ tarihlerinin yazılışında hüküm süren kaosu gösteriyor. Ortak, genel bir kural yoktu. XVIII. yüzyıla kadar aynı tarih farklı yöntemler vasıtasıyla yazılabiliyordu. Çeşit çeşit kısaltmalar, simgesel işaretler, halkalar, çizgiler vs. kullanılıyordu. Daha sonra, zaman geçtikçe tarihlerin az çok ortak olan yazılış şekli gelişmişti.

Çarpıcı bir örnek verelim. Bugün Almanya'nın Bonn şehrinin merkezî çarşı meydanındaki Belediye Konağı'nın yanında eski bir taş sütun görülebilir. Üzerinde yazılı bir levha bulunuyor, res.6.126. Yazının sonunda bir tarih var: 1777 senesi, res.6.127. Ancak, yazı şöyle ilginç bir şekilde yazılmıştır:

(I)I)(LXXVII.

Anlaşılabileceği gibi, gerçekte bu MDCCLXXVII, yani 1777 senesidir. M harfi (I) olarak, D harfi I) olarak yazılmıştır. Yani M ve D harflerinin yazılışında sağ ve sol yarımaylar kullanılmıştır. Bu örnek gösteriyor ki, Avrupa'da "Roma tarihlerinin" yazılış şekli XVIII. yüzyılın sonunda bile henüz bir standarda oturtulamamıştı. Tabii, XVIII. yüzyılda ortak kurallar az çok uygulanır olmuştur, ancak yine de eski "yazı kaosunun" izleri belirgin şekilde gözükmüyor.

Bu örnekte, tarihin yorumunda karışıklık doğmuyor. Ancak aşağıya yüz, iki yüz ya da üç yüz sene indiğimizde durum çok değişiyor. Burada durum karmaşık hale geliyor ve eski tarihin aynı şekilde yazılışının çeşit çeşit yorumları doğuyor.

13. XV-XVII. YÜZYILLARA AİT BAZI BASILMIŞ KİTAP VE ELYAZMALARININ ÇIKIŞ TARİHLERİ EN AZINDAN ELLİ SENE DAHA YUKARIYA ÇIKARILMALIDIR

XV-XVII. yüzyıllarda Avrupa'da basılıp yayımlanan kitapların üzerindeki tarihler tekrar gözden geçirilmelidir. Aynı durum bu döneme ait el yazmaları, tablolar ve resimler için de geçerlidir. Tarihlerin yazılış için iki sistem kullanılırdı. Bunlar Arap rakamları ve Roma harfleridir. Diyelim ki, bir kitabın ya da elyazmasının veya bir tablonun üzerinde Arap yazısıyla 1552 tarihi duruyor. Çağdaş anlayış çerçevesinde bunun tam olarak 1552 senesi olduğu anlamı çıkmak zorunda mı? Yani, 2000 senesinden 448 sene daha erken olan bir tarih. Hiç de şart değil. Biz, bir zamanlar, 1 rakamının sıkça Latin I harfi olarak yazılıp diğer

rakamlardan nokta ile ayrılmış olduğunu, yani I.552 olarak yazılmış olduğunu artık öğrenmiş durumdayız. Yeniden yapılandırmamıza göre, ilkin I harfi İsa isminin kısaltılmış şekliydi. Bunun için I.552 tarihi “Hz.İsa’dan sonra 552. sene”, yani “İsa Mesih’in doğumundan sonra 552. sene” anlamına geliyordu. Ancak kronolojik harita ve keşfettiğimiz hanedan paralelliklerinden, Mesih’in doğumunun, yanlış Orta Çağ geleneğine göre Skaliger sayımı içerisinde yaklaşık M.S. 1053 senesine ait olduğunun kabul edilmesi sonucu doğuyor, res.6.24 ve res.6.25. Yani, 1054 senesinde gerçekleştiği (yine yanlış olarak) kabul edilen süpernovanın meşhur patlaması ile hemen hemen simultane kabul edilmişti. Bu patlama zaten İncil kitaplarında Bethlehem Yıldızı olarak yansıtılmıştı. Burada kronoloji uzmanları yüz sene yanlışmıştır. Gerçekte “yıldız” XII. yüzyılın ortasında patlamıştır ve Mesih’in Doğumunun tarihi olan 1152 senesine denk düşmektedir, bkz. “Slavların Çarı” kitabı.

Hayalet 1053 senesinden yukarıya 552 sene sayarken hiç de 1551 senesi değil, 1605 senesini çıkarıyoruz. Bu, kitabın, üzerinde “1552 senesi” yazılmış olmasına rağmen gerçekte en erken 1605 senesinde yayımlanabileceği, yani en azından 53 sene daha sonra yayımlanabileceği anlamına gelmektedir. Kronoloji uzmanları tarihleri Mesih’in 1152 senesindeki gerçek doğumundan itibaren saydığı takdirde oynama 150 sene olacak. Böylelikle basılı kitapların doğru kronolojisini kurarken, bazı durumlarda tarihlerini minimum yarım asır ya da 150 sene bile aşağıya çekmek gerekeceğini göreceğiz. Şimdi anladığımız kadarıyla, XVII-XVIII. yüzyıllarda yaşayan Skaliger tarihçileri I.552 gibi tarihlerin yanlış yorumunu uygulayıp XVI-XVIII. yüzyıllardaki birçok basılı kitabı otomatik olarak 50 hatta 150 sene eskileştirmişti.

Sebastian Münster tarafından güya 1540 senesinde bastırılan Batlamyus’un “Coğrafya” kitabının ilk sayfasında yayım senesi M.D.XL biçiminde kaydedilmiştir. Bugün kabul gören şekliyle, M – bin sene, D – beş yüz senedir vb. Bu değerleri kullanarak gerçekten 1540 senesini çıkarıyoruz. Ancak, nokta ile ayrılan ilk harfler Mesih dönemi ile ilgili olan kelimelerin kısaltmaları olabilir. Örnek olarak, M harfi Megas, yani en büyük kelimesinin kısaltması olabilir. Mesih görüntülü ikonlarda çoğunlukla iki harf, Alfa ve Omega yazılıyordu. Tanrı = Mesih kastedilirken Omega, yani Megas Büyük, en Büyük anlamına geliyordu. Eğer öyle ise, Mesih’ten sonra 540. seneyi çıkarıyoruz. Tekrar sahte M.S. 1053 senesinden yukarıya 540 sene sayarken 1593 senesini, yani XVI. yüzyılın ilk yarısını değil sonunu elde ediyoruz. Mesih’in doğumunun 1152 senesindeki gerçek tarihinden 540 sene yukarıya sayıldığı takdirde 1692 senesi çıkıyor. Bu durum Batlamyus’un “Coğrafya”sının hem kendi yayımının hem de içinde bulunan güya “antik” haritaların değerlendirmesini kökünden değiştiriyor. O zaman, üzerlerinde Skaliger tarihinin ve coğrafyasının izlerinin neden belirgin bir şekilde gözüktüğü daha belli oluyor. Ayrıca bkz. “Rus-Orda Tarafından Amerika’nın İskân ve İhya edilmesi”, bölüm 7.

Bir başka seçenek şudur. M.D.XL tarihinin yazılışında, tarihin kendisinin sondaki XL harfleri, yani 40 sayısı olması imkânsız değildir. Ve ilk iki M.D. harfi Magnus Dominus = Büyük Hükümdar gibi bir kelimenin ilk harfleri olup bir imparatorunun iktidarının başlangıcından itibaren olan sayımı kastediyor olabilir. Bu hükümdarın ismini kaydetmeden. Bu arada Dominus = Hükümdar, Skaliger tarihinde Augustus ve Tiberius’tan sonraki imparatorların olağan sıfatı sayılır, [237], s.346. Bunun dışında, D aynı zamanda Tanrısal (Divine) kelimesinin ilk harfi idi. O halde M.D.XL tarihi “bir Büyük Hükümdarın kırkinci senesi” anlamına gelebiliyor. Kitabın yayımcısının tam olarak hangi imparatorun itibaren seneleri saydığını öğrenmek de lazım olacak. Bu durum bu tarz harf tarihlerinin yorumunun belirsizliğini daha da artırıyor. Çünkü bir prenslikte bir Büyük Hükümdar varken, komşusunda bir diğer Büyük Hükümdar hükmederdi.

Orta Çağ bilimsel literatürünün yayımlanmasının tarihlerini de gözden geçirmek lazım olacak. Örneğin, güya 1473-1543 senelerinde yaşayan N. Kopernik’in eserlerini [797], s.626. Kopernik’in eserlerinin bugün kabul edildiğinden elli ya da yüz sene daha sonra yazılmış

olduğunun ortaya çıkması olanaksız değildir. Şu veriler bu olasılığı düşündürüyor. Meşhur çağdaş astronom ve astronomi tarihçisi Robert Newton'un kaydettiği gibi, "Günmerkezlilik fikri KOPERNİK'İN ESERLERİ ÇIKTIKTAN YALNIZ YÜZ SENE SONRA GENİŞ KABUL GÖRMÜŞTÜR" [614], s.328. Yani on yedinci YÜZYILDA. "Günmerkezlilik fikrini ilk kabul eden Kepler idi" [614], c.328. Bu yüzden, Kepler'in döneminin bazı eserlerinin yüz sene "aşağıya indirilmiş" ve Kopernik'e isnat edilmiş olması imkânsız değildir. Ya da Kopernik'in kendisi XV-XVI. yüzyıllarda değil, XVI-XVII. yüzyıllarda ya da günümüze bir asır daha yakın bir dönemde yaşamıştı. Bkz. "Yıldızlar Tanıklık Eder", bölümler 10-11.

Güya XIV-XVI. yüzyıllarda yaşayan meşhur politikacılar, bilim adamları, sanatçıların hayat tarihlerine tekrar dönmek lazım olacak. Mesela Leonardo da Vinci (güya 1452-1519 [797], s.701) ya da Michelangelo (güya 1475-1564 [797], s.799) vs. gibi parlak ressamın gerçekte ne zaman yaşadığı pek belli değildir. Belki günümüze tahminen elli sene daha yakın. Belki daha da yakın.

14. İTALYA'DAKİ ROMA NE ZAMAN KURULMUŞTU?

Tekrar vurgulayalım ki, yazarın bu aşamadaki temel sonucu "Skaliger tarih ders kitabının" katmanlı yapısını keşfetmesidir. İlk sonuçlarından birisi olarak İtalya'da Roma şehrinin ne zaman kurulmuş olduğu sorusuna cevap vermeye çalışalım. Skaliger tarihi bizi bunun M.Ö. VIII. yüzyılda olup bittiğine inandırıyor. Ancak keşfettiğimiz hanedan paralelliklerinden bambaşka bir tablo ortaya çıkıyor. Titus Livius'a göre, Roma'nın kuruluşu Romulus ve Romus isimleri ile bağlıdır [482], c.1. Üstelik Romulus sözde Roma krallığının, yani bizim terimlerimiz ile Birinci Roma İmparatorluğu'nun ilk hükümdarı sayılır. Ancak Birinci, İkinci ve Üçüncü, bütün bu üç Roma İmparatorluğu X-XIII. yüzyıllardaki Orta Çağ Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun ve genellikle XIV-XVI. yüzyıllardaki Habsburglar'ın (Nov-Gorod'un?) İmparatorluğunun sureti, hayalet yansıması çıkmıştır, res.6.20, res.6.21, res.6.22, res.6.23, res.6.24, res.6.25, res.6.52, res.6.53.

Dolayısıyla, buna uygun olarak Krallık Roması'nı "yukarıya çekerek" "yerine getirip", yani Habsburglar'ın (Nov-Gorod?) İmparatorluğu ile birleştirip, İtalyan Roma şehrinin kuruluşunun takriben XIII. yüzyılın sonu – XIV. yüzyılın başlangıcına denk düştüğünü keşfediyoruz. Daha sonra, böyle bir tarihlenmenin gerçek olduğunu ispatlayan birçok bağımsız doğrulama bulacağız.

15. BOSPORUS VE İTALYA'DAKİ İKİ ROMA'NIN KURULUŞ TARİHLERİ ARASINDAKİ DAHA GEÇ KARIŞIKLIK

Sonraki kronoloji uzmanları iki olayı, yani Bosporus'taki Roma'nın (Çar-Grad'ın) kuruluşu ve İtalya'daki Roma'nın kuruluşunu karıştırıyorlardı.

XVI-XVII. yüzyıllarda yaşayan ilk kronoloji uzmanlarına Roma'nın tarihini aynı şekilde anlatan birkaç belge ulaşmıştı. Mesela Titus Livius'un "Tarihi" tarzında birkaç versiyon. (Gerçekte Titus Livius'un eski Roması "Orda Rusunun Başlangıcı" kitabında anlattığımız gibi Rus-Orda'dır). Farklı insanların yazdığı, aynı kişiler için benzer olmayan isimlerin, lakapların kullanıldığı bu vakayinameler görünürde çok farklıydı. XVI-XVII. yüzyılda bu vakayinamelerin birbirine bağlanması ile ilgili bir soru doğmuştur. Kronoloji uzmanlarının çözeceği sorun bu bağlanmayı neye dayanarak yapacaklarıydı. Yöntemlerin biri olasılıkla şuydu. Birçok vakayinamede senelerin sayılması "şehrin kuruluşundan" itibaren yapılıyordu. Titus Livius'un "Tarihi", mesela, böyledir. Dolayısıyla, bu tarz belgelerin Orta Çağ kronoloji sistemi ile bağlanması için "Şehrin kuruluşunun" tarihini çıkarmak yeterliydi. Skaliger kronoloji uzmanları Şehrin İtalyan Roması olduğunu sanmışlardı. Ancak bu yanlıştır,

yukarıya bakınız. (önce “Şehir” – Çar-Grad, daha sonra “Şehir” – Rus-Orda ya da Batılı telaffuzla Horda).

Roma'nın = daha sonra Yeni Roma olarak adlandırılan Çar-Grad'ın kuruluşu ikiye ayrıldı. Skaliger'e göre, M.Ö. güya 753 senesindeki bir “Roma'nın kuruluşu” daha ortaya çıkmıştı. Yani, yine Skaliger'e göre Bosporus'taki Yeni Roma'nın güya M.S. 330 senesindeki kuruluşuna kıyasla bin sene daha erken. Bu, Orta Çağlara ait olan olayları geçmişe atmaya başlayan bin senelik kronolojik oynamanın belirtilerinden biridir.

Ancak, Roma tarihinde Roma'nın iki bile değil, üç “kuruluşu” biliniyordu. Skaliger birinci “kuruluşu” M.Ö. 753 senesine çekip İtalya'daki Roma'nın kuruluşu olarak adlandırmıştır. Bosporus'taki Roma, yani Yeni Roma'nın ikinci “kuruluşunu” M.S. 330 senesi olarak “tarihlemiştir”. Bu da yanlıştı. Bu arada, Bosporus'taki Roma'nın, başkenti bu dönemde var bile olmayan İtalyan Roması'ndan değil Mısır'daki İskenderiye'den buraya taşınmış olduğu için Yeni olarak adlandırılmış olması imkânsız değildir.

Birçok Orta Çağ belgesinde İtalya'daki ve Bosporus'taki iki Roma arasında karışıklık var. Genellikle, I. Konstantinos'un, başkentini M.S. 330 senesi civarında, İtalya'daki Roma'dan Bosporus'taki Bizans kentine taşıdığı ve bu kentin güya M.S. 330 senesinde resmi olarak “Yeni Roma” ismini aldığı kabul edilmektedir [240], s.26. Daha sonra, şehir Konstantinopolis olarak adlandırılır olmuştur [240], s.26. Bugün iki Roma'nın büyük imparatorlukların başkentleri olduğu kabul ediliyor. Yeni Roma'nın sakinlerinin kendilerini “Romalılar” olarak adlandırdığı çoktan kaydedilmişti. Diğer milletler onları güya “Rum” olarak adlandırmıştı. Demek ki, Rum İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu'dur. Bu isim daha sonra, olasılıkla XIV-XVI. yüzyıllarda (kâğıt üzerinde) İtalya'ya taşınmıştı.

İmparatorluk başkentinin İtalyan Roma şehrinde Bosporus'taki Roma şehrine taşınması ile ilgili efsanenin yanı sıra karşıt bir iddia da var. Aynı Skaliger tarihçesinde, imparatorluğun başkentinin, aksine, Bosporus'taki Roma'dan İtalyan Romasına taşınmasından bahsediliyor. Büyük ihtimalle, bu efsane tam olarak gerçeği yansıtıyor. Bu girişim güya 663 senesinde hem de tekrar imparator Konstantin, ancak bu kez I. Konstantin değil, III. Konstantin tarafından yapılmıştı. İmparator Konstantin bu girişimini tamamlayamamıştır, çünkü İtalya'da öldürülmüştür [544]. Genellikle Bosporus'taki Roma'nın Grek başkenti olduğu kabul edilir. Ancak Bizans paraları büyük oranda Grekçe değil, Latince yazılarla donatılmıştı [196]. İtalyan paraları da aynı şekilde.

Roma'nın kuruluşu hakkındaki meşhur efsane gerçekte iki Roma'nın birinin Romulus tarafından, diğerinin ise Romus tarafından kurulmuş olduğunu bildiriyor. Mesela, Titus Livius'un “Tarih”inin başlangıcına bakınız. İki kurucunun birbirine yakın isimleri var: Romulus ve Romus. Sonra Romulus'un, Romus'u “öldürdüğü” ve tek bir Roma'nın kaldığı farz edilmektedir, o da başkenttir (T.Livius, k.1, b.1.). Olasılıkla bu, iki Roma arasındaki karışıklığın yansımasıdır. Bazı eski vakayinameler iki başkent kurucularını Romulus ve Romus değil, “Romulus ve Roma” olarak adlandırıyor, bu da kurucuların isimlerini hemen hemen özdeşleştiriyor. Bkz. [938], s.18.1.B. 170-175.

Bugün Roma belgelerinde, kuruluşundan itibaren saymaya başlanan “Şehirden” her zaman İtalya'daki Roma'nın kastedildiği kabul edilir. Ancak, XII-XIV. yüzyıllarda yaşayan bazı Orta Çağ yazarlarının bu konuda farklı düşüncelerinin olduğu ortaya çıkıyor. Örnek olarak, meşhur haçlı Villardoin'in sözlerine göre, bu (Bosporus'taki Roma) “şehir diğerleri üzerinde sanki onların hükümdarı olarak yükselmiştir... BİZANSLILAR ONU MEMNUNİYETLE SADE “ŞEHİR” (! – A.F.) OLARAK ADLANDIRIRDI... yani apriori ŞEHİR, TEK ŞEHİR” [248], s.28.

Böylelikle, senelerin “Şehrin kuruluşundan” itibaren sayılmasıyla, bazı belgelerde Bosporus'taki Roma, yani Çar-Grad kastediliyor olabilirdi. Bu şehir bizim yeniden yapılandırmamıza göre İtalyan Roması'ndan daha erken kurulmuştu.

I. Konstantin'in "Roma'dan Konstantinopolis'e birçok kurumu taşıdığı kabul edilmektedir... onların (senatörlerin – A.F.) Roma konutlarının net örneklerine göre kasırları yaptırmıştır... Bizans İmparatorluğu Roma İmparatorluğu olarak adlandırılmaya devam ediyordu" [248], s.28. Ama Yeni Roma'nın İtalya'daki Roma'ya ters "etkisi" de gayet iyi bilinmektedir ve bu etki çok büyüktür. Şunu yazıyorlar: "VII. ve VIII. yüzyıllarda Roma YARIM BİZANSLI bir şehir idi (! – A.F.)... GREK ibadetinin her tarafta yerine getirildiği görülüyordu; GREK DİLİ uzun zamandır hem resmi eylemlerde hem de yaşayışta kullanılıyordu... Normandiya kralları BİZANS imparatorlarının debdebeli kıyafetlerini gururla giyiyorlardı" [248], s.31-32.

Skaliger tarihinde "Bizanslıların yüzyıllarca inatla tuttuğu" şu sözde "yapıntı" öfke ile kaydediliyor: "BİZANSLILAR KENDİLERİNİN GERÇEK ROMALILAR OLDUĞUNU İDDİA EDERLERDİ... Bizanslı imparatorlar kendilerini tek yasal imparator kabul etmeye devam ederlerdi... Bütün Bizanslı tarihçilerde Yunanlar "Romalılar" çıkıyor... Batılı Orta Çağ imparatorluğundan ayırt etmek için (karışıklıktan korkuyorlardı! – A.F.) Bizans İmparatorluğu'nu serbest (?! – A.F.) Rum İmparatorluğu olarak adlandırmışlardı... Romanya ismi ... Bizans'tan Ravenna ekzarhatına İtalya'nın bu ülkesini işaretlemek için geçirilmişti" [195], s.51.

İki Roma'nın karışıklığını boşuna bu denli ayrıntılı aydınlatmadık. Küresel kronolojik harita ve onun dört vakayinameye dağılışından şu ortaya çıkıyor. Olasılıkla önce Bosporus'taki Roma kurulmuştu. Bu hiç de M.S. 330 senesinde değil, M.S. tahminen X-XI. yüzyıllarda yapılmıştı. Daha sonra XIII. yüzyılda Titus Livius'un "antik" Roması, yani Rus-Orda kurulmuştu (bkz. "Orda Rusu'nun Başlangıcı"). Ancak bütün bunlardan sonra, tahminen XIV. yüzyılda İtalya'daki Roma kurulmuştur. Eğer daha sonra bir vakanüvis X-XI. yüzyıllarda Bospor Roması'nın kuruluşunu İtalyan Roması'nın XIV. yüzyıldaki kuruluşu ile karıştırdı ise, yaklaşık 330 ya da 360 senelik bir kronolojik oynama oluşabilirdi. Sonuç olarak, vakanüvis iki vakayinameyi birbirine oynama ile birleştirip, suretleri içeren uzatılmış yanlış tarihi çıkarmıştı.

Burada doğal olarak, yeni kısa tarihin ders kitabının ne olacağı sorusu ortaya çıkıyor. Yazarın keşfettiği küresel kronolojik haritanın dört kısa vakayinameye dağılışı cevap vermeyi mümkün kılıyor. Yeni kronoloji ve tarihin yaklaşık şeması şöyle elde ediliyor. Küresel kronolojik haritada aynı harf sembolleriyle işaretlenen bütün tarihî suret dönemlerin "yukarıya çekilip" birbiri ile birleştirilmesi lazım. Bu yayının sonraki ciltlerinde dünya tarihinin bizim tarafımızdan yeniden yapılandırılmasını anlatacağız.

Zorla aşağıya, "Antikçağlara" indirilmiş XI-XVII. yüzyıllardaki bütün eski vakayinameler yerlerine geçtikten sonra, Avrupa, Orta Doğu ve Mısır'ın tarihinin aydınlanmasının, İskandinavya, Rusya, Japonya gibi genç denilen kültürlerin tarihinin aydınlanması kadar olduğu ortaya çıkıyor. "Kültürlerin düzenlenmesi" muhtemelen doğal bir durumu yansıtıyor. Bu durum da medeniyetin farklı bölgelerde az çok simultane doğuşu ve bu bölgelerin paralel gelişimidir.

16. SKALİGER VE TRENTO KONSİLİ. XVI-XVII. YÜZYILLARDA ESKİ ÇAĞ'IN SKALİGER KRONOLOJİSİNİN YARATILMASI

Yukarıda küresel kronolojik haritada hayalet suretlerinin "Skaliger döneminden" sonra değil salt öncesinde bulunduğunu kaydettik. Skaliger ve Petavius'un faaliyet döneminin Eski Çağ kronolojisinde keşfettiğimiz oynamalar ile belli bir şekilde bağlı olduğuna tekrar rasgeldik. Hatırlatalım ki, çağdaş tarih ders kitabının dayandığı "tarihi geleneği" hazırlayan tam olarak Skaliger-Petavius'un grubu idi. Versiyonları XVI. yüzyılın sonu XVII. yüzyılın başlangıcında kronoloji meseleleri üzerinde yürütülen şiddetli bir mücadele sonucunda doğmuştu. Üstelik Skaliger'in versiyonunun biricik olmaktan pek uzak olduğu da ortaya

çıkıştır. Karşısına çıkan temsilcileri “mücadelede yenilmiş olan” diğer görüşler vardı. O fırtınalı zamanın, Avrupa’daki otuz yıllık savaşın, kaosun ve anarşinin bazı olaylarına dair veriler aşağıdadır.

Papa VII. Gregorius’un REFORMLARINA KARŞI ÇIKAN meşhur kronoloji uzmanı Joseph Skaliger’i ya da BU REFORMLARIN 1514 senesinde XII. ekümenik konsil sırasındaki HAZIRLANMASINA KATILMAYI REDDEDEN büyük Kopernik’i anmak yeterlidir, [295], s.99. Bugün, reform tartışmalarındaki ile ilgili ana sorunun gün-tün eşitliği tarihinin değişmesi olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu, takvim reformunun tartışılan birçok sorunundan yalnızca biriydi. Görünen o ki, Skaliger’in “yeni ana fikri”, doğru tarihi hatırlayıp Skaliger kronolojisinin uygulanmasına karşı çıkanlar ile şiddetli bir mücadele içinde hazırlanıyordu. Olasılıkla bu mücadele meşhur Trento konsilinin olağanüstü uzunluğunu etkilemişti. Bu konsil aralıklarla 1545 senesinden 1563 senesine kadar 18 sene (!) sürmüştü. Ayrıca, burada güya KUTSAL KİTAPIN KİTAPLARININ KURALININ SAPTANMASI TARTIŞILMIŞTI. Mamafih, belki de bu tartışmalar daha geç, yani XVII. yüzyılda yer almış ve XVII. yüzyılda verilen kararlara otorite kazandırmak amacıyla daha sonra Trento konsiline atfedilmişti. Ayrıntılar için bkz. “Dünyanın Yedi Harikası”, bölüm 2.

Mücadelenin can alıcı noktalarından biri sözde Skaliger Julian dönemi idi. Büyük İndeksiyon, bugün, Bizans’ta İndeksiyon olarak, Batı’da ise Büyük Halka olarak adlandırıldığı kabul edilen 532 senelik bir dönemdir. “Bu dönemin literatüre ne zaman ve nerede girdiğini yeteri kadar net şekilde saptamak güçtür” [295], s.99.

Belgelerin orijinaleri olmadığı halde, Büyük İndeksiyon’un güya IV. yüzyıldaki İznik konsilinin Paskalyacıları tarafından bilindiği tahmin edilmektedir [295], s.99. Bu Büyük İndeksiyon’un bir modifikasyonu da vardır, bu da 7980 senelik bir dönemdir [295], s.105. Bu döngü de “eski” sayılır, ama “öyle olmuştu ki, bu döngünün bilime ancak XVI. yüzyılın sonunda “Julian dönemi” adı altında girdiği ortaya çıkmıştı. Seçkin ansiklopedist ve kronoloji uzmanı... Joseph Skaliger (1540-1609) “Zamanın Sayılmasını İyileştirme Hakkında Yeni Çalışma” yapıtında onu bilimsel yaşayışa sokmuştur... Bu yapıt 1583 senesinde, yani bilim adamının (Skaliger – A.F.) hayatının sonuna kadar ilkesel karşıtı kaldığı Gregorius’un reformu ile hemen hemen aynı zamanda (! – A.F.) çıkmıştı. (Yapıtında eski dünyanın küresel kronolojisi hazırlanmıştır – A.F.). Skaliger Bizanslı kronoloji uzmanlarının çalışmalarına dayanarak ... yalnızca Jülyen takvim-kronoloji sisteminin dünya kronolojisinde senelerin kesintisiz sayılmasını sağlayabileceği konusunda ısrar etti... SKALİGER’İN JULIAN DÖNEMİNİN AVANTAJLARINI İLK DEĞERLENDİRENLERDEN BİRİ ... KEPLER İDİ” [295], s.106.

Kepler’in Skaliger kronolojisi hazırlanıp “bilimsel şekilde gerekçelendirilirken” ne rol oynadığını öğrenmek önemlidir. Astronom Kepler bu kronolojinin “meziyetlerini değerlendirip” Skaliger’in etkisine düşerek birçok kitabın ve bilimsel belgenin ilan edilen “büyük eskiliğine” razı olunca, içtenlikle ya da değil, Orta Çağ astronomik malzemelerinin amaçlı “iyileştirilmesine” katılabildi. Mesela, Batlamyus’un Almagest’inin. Yani bu malzemeleri Skaliger tarihlerine uydurabildi. Örnek olarak, yıldızlı kataloğu M.S. II. yüzyıla kadar “eskileştirmek” için yıldızlı kataloğun uzunluğuna uygun bir sabit değer katabildi. Profesyonel astronom olarak neyin ve nasıl yapılması gerektiğini çok iyi biliyor olmalıdır. Bkz. “Yıldızlar Tanıklık Eder”, bölüm 10-11.

O zamanki bilimsel eleştirinin düşük düzeyini bu kitabın birinci bölümünde göstermiştik. Skaliger’in “dairenin kareleştirilmesi” meselesini çözmeye çalıştığı “akıl yürütmede” XVI. yüzyılın matematikçilerinin büyük bir hata göstermeleri gibi, Skaliger ve taraftarlarının önemsiz bir meselede bile kullandığı mücadelenin bilim dışı yöntemlerini hatırlayalım.

Skaliger kronolojisi çevresinde bir acımasız mücadele yürütülüyordu. “Astronominin ve günümüzün kronolojisinin, onsuz idare edemeyeceği (? – A.F.) bu dönemin kendisinin

(Skaliger'in dönemi – A.F.) Papa XIII. Gregoryus tarafından takvim için münasip görülmemiş olması paradoksaldir” [295], s.107. Trenti konsilinin arşivlerini ya da onlardan kalanları araştırıp Skaliger'in kronolojisinin çevresindeki tartışmaları yansıtan belgeleri araştırmakta fayda var.

17. XVII. YÜZYILDA YAŞAYAN ORTA ÇAĞ KRONOLOJİ UZMANI DİONISIUS PETAVIUS'UN İKİ HAYALET “ESKİ” YANSIMASI

Skaliger tarihinde Dionisius ismini taşıyan ve aralarında yüzlerce sene olan üç kronoloji uzmanı bilinmektedir.

a. İlk kronoloji uzmanı Dionisius, güya M.S. 265 senesinde ölmüştür [76].

b. İkinci kronoloji uzmanı meşhur Küçük Dionisius, güya M.S. VI. yüzyılda yaşamıştır [72], [76]. Skaliger tarihinde ölüm tarihinin birkaç versiyonu var: M.S. 540 senesi ya da M.S. 556 senesi civarında.

c. Üçüncü ve son kronoloji uzmanı Dionisius ise meşhur Dionisius Petavis, 1583-1652.

Olasılıkla ilk iki “kronoloji uzmanı Dionisius” bir gerçek Dionisius Petavius’un 1053 senelik ve 1386 senelik oynamalı hayalet suretleridir. İkinci oynama, 333 senelik ve 1053 senelik iki temel oynamanın toplamı olarak ortaya çıkıyor. Kısa tasvirini verelim.

1a. Eusebius Pamphilus’a göre, PASKALYA ile ilgili hesaplamalar ile epey meşgul olan meşhur kronoloji uzmanı Dionisius güya M.S. 265 senesinde ölmüştür.

1b. Meşhur kronoloji uzmanı Küçük Dionisius (Exiguus) güya VI. yüzyılda, ya 540 senesinde ya da 556 senesinde ölmüştür. 563 senesine sözde “Dionisius’un PASKALYA incisi” denk düşüyor.

1c. Meşhur kronoloji uzmanı Dionisius Petavius (1583-1652) uzun seneler PASKALYA hesaplamalarıyla meşgul olmuştur. Kronolojinin bugün kabul gören versiyonunun yaratıcılarından biridir.

2a. Dionisius Petavius 1386 senelik toplam oynamasıyla ($1386 = 1053 + 333$) güya M.S. III. yüzyılda yaşayan Dionisius’u kaplıyor. Üstelik Dionisius Petavius’un ölüm tarihi tam tamına III. yüzyılda yaşayan Dionisius’un ölüm tarihine “dönüşüyor”, çünkü $1652 - 1386 = M.S. 266$ senesi.

2b. Dionisius Petavius 1053 senelik oynamayla M.S. VI. yüzyılda yaşayan Dionisius’u kaplıyor. Gerçekten $1652 - 1053 = M.S. 599$ senesi. PETAVIUS’un aslında KÜÇÜK anlamına gelen Fransız PETİT kelimesi olduğunu kaydetmeden geçemeyiz. Bu nedenle, XVII. yüzyılda yaşayan Dionisius Petavius yalnızca Küçük Dionisius’tur. Latince’de, güya VI. yüzyılda yaşayan Küçük Dionisius, Exiguus (exigu) = küçük diye adlandırılırdı. Böylece hem XVII. yüzyılda yaşayan hem de güya VI. yüzyılda yaşayan iki Dionisius’un birbirini tutan isimleri vardır: Küçük.

2c. Dionisius Petavius, Skaliger’in öğrencisi ve takipçisi sayılır. Skaliger ile öğrencileri Fransa’da yaşamıştı. Bu nedenle, Fransa’da “Küçük” isminin petit olarak geçip “Petavius” ismine dönüşmesi pek doğaldır. Aynı zamanda Latin yazarlarının metinlerinde aynı “Küçük” ismi Exiguus olarak geçiyordu. Böylece, Orta Çağ’daki Dionisius Petavius güya M.S. VI. yüzyılda yaşayan “antik” Küçük Dionisius’a dönüşmüştür.

3a. ?

3b. Güya VI. yüzyılda yaşayan Küçük Dionisius, Mesih’in doğum anını hesaplayan ilk Orta Çağ yazarı sayılır. Dionisius, Mesih’in kendi doğumundan 550 sene önce doğduğunu iddia etmiştir. Mesih’in doğum tarihini ilk doğru çıkaranın Küçük Dionisius’un kendisi olduğu kabul edilir.

3c. Yeniden yapılandırılmamıza göre, Mesih M.S. XII. yüzyılda doğmuştur. Hatalı Orta Çağ versiyonuna göre ise Mesih güya yüz sene daha erken, yani XI. yüzyılda doğmuştur.

O halde, gerçekten 1652 senesinde vefat eden Dionisius Petavius'tan 550-600 sene önce bir tarih olacak. DEMEK Kİ MESİH'İN KENDİSİNDEN 550 SENE ÖNCE DOĞDUĞUNU XVII. YÜZYILDA İDDİA EDEN DİONİSİUS PETAVİUS'UN, YANİ KÜÇÜK DİONİSİUS'UN ASLINDA HAKKI VARDI.

Böylece, hatalı olarak VI. yüzyıla atfedilen ve XVII. yüzyılda yaşayan Dionisius Petavius'un hayatını ve faaliyetini betimleyen belgelerde, bazı yazarların Mesih'in doğumunun tam olarak XI. ya da XII. yüzyılda gerçekleştiğini XVII. yüzyılda hatırladığı şeklindeki doğru bilgi korunmuştur.

18. YENİ ASTRONOMİK TARİHLER HANEDANLARIN ÖZDEŞLEŞTİRİLMESİ İLE UYUMLU HALE GELMİŞTİR

“Skaliger ders kitabının” keşfettiğimiz katmanlı yapısını detaylı şekilde tasvir etmekte fayda var. Dört hemen hemen özdeş S_1 , S_2 , S_3 , S_4 vakayinamesinin birbirini kaplamasını blok-dönemlerin olaylarını sayan tablo biçiminde res.6.59'da betimledik. Tablo Ek 6'da bulunmaktadır.

Astronomik tarihlemelerin “Antikçağlardan” Orta Çağlara çekilmesinin 330 (ya da 360) senelik, 1050 (ya da 1150) senelik ve yaklaşık 1800 senelik temel kronolojik oynamalarla pek iyi uyduğu anlaşılmıştır. Oynamalar astronomik değil bambaşka fikirler sonucunda keşfedilmiştir. Öncelikle hanedan paralelliklerinin temelinde. Bu oynamalar kolaylık sağlamak amacıyla hanedan oynamaları diye adlandırılabilir.

Astronomik ve hanedan oynamalarının uyuşmasını birkaç çarpıcı örnek üzerinde resimleyelim, res.6.128.

1) BETHLEHEM YILDIZI. İncil kitaplarına göre, Mesih doğarken gökyüzünde bir parlak yıldız görülmüştü, daha sonra ismi Bethlehem yıldızı olmuştu. Skaliger versiyonuna göre, bu yıldızın patlaması Milat'ın “sıfır senesi” sıfatıyla tarihleniyor. “Slavların Çarı” kitabında gösterdiğimiz gibi, bu patlama gerçekte XII. yüzyılın ortasında gerçekleşmiştir. Ancak, daha sonra Skaliger kronoloji uzmanları tarafından yapay olarak aşağıya yüz sene indirilmiştir. M.S. 1053 senesi elde edilmiştir. Daha sonra bir defa daha indirilmiştir, bu kez tahminen 1000 sene, yani XI. yüzyıldan I. yüzyıla kadar. O zamanlardan beri süpernovanın meşhur patlamasının 1054 senesinde olup bittiğinin ve Bethlehem yıldızının I. yüzyılda patladığının yanlış olduğu kabul edilmeye başlandı. Hayalet 1054 senesi ile yine hayalet “sıfır senesi” arasındaki fark 1053 senedir. Yani kronolojik oynamaların birinin değerine tam tamına eşittir. Bu oynama İkinci Roma İmparatorluğu'nun X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nu bağımsız kaplaması ile iyi uyuyor, res.6.24 ve res. 6.25. Ancak, keşfettiğimiz oynamaların tutulmalar ya da yıldızların patlamaları gibi gerçek astronomik olayların tarihlerinin dağılımındaki gerçek periyodik oluşları betimlediği düşünülmemelidir. Tutulmaların tasvirlerini içeren eski belgelerin gerçek eski tutulmalara Skaliger bağlanmalarının ezici çoğunlukla esnetmelere dayalı olduğunu yukarıda göstermiştik.

2) İSA'NIN ÇARMIHA GERİLİŞİ İLE EŞ ZAMANLI TUTULMA. Yukarıda kaydettiğimiz gibi, erken Hristiyan geleneğine göre, ya Güneş'in ya da Ay'ın tutulması Hz. İsa'nın çarmıha gerilişi ile bağlantılıydı. Skaliger kronolojisi bunu Ay'ın tutulması sayarak, tarih olarak M.S. 33 senesini sunuyor. Ancak, vurguladığımız gibi, bu tutulma orijinal kaynakların tasvirlerine kesinlikle uymuyor [544], c.1. Özenli astronomik tarihleme şu seçenekleri sunuyor: Ya M.S. 1075 senesinde gerçekleşen Ay Tutulması ya M.S. 1086 senesinde gerçekleşen Güneş tutulması ya da M.S. 1185 senesinde gerçekleşen Güneş tutulması [906]. Anlaşıldığı gibi, Hz.İsa'nın çarmıha gerilişinin kesin tarihi M.S. 1185 senesidir, bkz. “Slavların Çarı” kitabı. Böylece, burada ortaya çıkan tarihlerin oynaması yaklaşık 1150 senedir. Yani 1000-1100 senelik ikinci temel kronolojik oynama ile hemen

hemen uyumludur. Bu oynama İkinci Roma İmparatorluğu'nun X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nu kaplaması ile iyi uyuyor, res.6.24 ve res.6.25.

3) VAHİY. Bu kitabın hazırlanmasının Skaliger tarihi M.S. I-II. yüzyıllar arasında dalgalanıyor [76], [765]. Vahiy'in içinde bulunan horoskop uyarınca yeni astronomik tarihlenmemiz, yukarıya bakınız, M.S. 1486 senesini çıkarıyor. Buradaki kronolojik oynama aşağı yukarı 1300-1350 senedir. Yani takriben 330-360 senelik birinci ve 1000-1050 senelik ikinci temel kronolojik oynamanın toplamına eşittir.

4) İSA MESİH. Skaliger versiyonu gereğince, Mesih M.S. I. yüzyılda yaşamıştı. Bizim sonuçlarımıza göre ise M.S. XII. yüzyılda yaşamıştır, bkz. "Slavların Çarı" kitabı. Kronolojik oynama yaklaşık 1153 senedir. Bu oynama İkinci Roma İmparatorluğu'nu X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu ile özdeşleştiren bağımsız paralellik ile iyi uyuyor, res.6.24 ve res. 6.25. Mesih'in XI. yüzyıla dair "Roma" tarihindeki yansıması "Papa Hildebrand", diğer adıyla VII. Gregorius'tur. Bkz. "Antikçağ Orta Çağ'dır", bölüm 4.

5) YILDIZ PATLAMALARI. Önemli olan şudur ki, üç - 330 senelik, 1050 (ya da 1150 senelik) ve 1800 senelik - temel kronolojik oynama DÜZENSİZ karakterli astronomik veriler ile iyi uyuyor. Düzensizlikten bahsederken belli periyodisite ile gerçekleştiği için düzenli olarak hesaplanabilen tutulmalardan farklı olanları kastediyoruz. Düzensiz olguların önemli bir örneği yıldızların patlamalarıdır. Üç kronolojik oynama, nova ve süpernovaların patlamalarının tarihlerinin Skaliger dağılımında kendisini iyi belli ediyor. "Eski patlamaların" tarihlerinin Orta Çağ patlamalarının tarihlerinden, kendilerinin aşağıya 333 sene, 1053 (ya da 1150) sene ve 1778 sene indirilmesiyle kaynaklandığı ortaya çıkıyor. Ayrıca, güya M.Ö. 900 senesi ile güya M.S. 390 senesi arasındaki dönemde olup biten bütün patlamaların tarihleri X-XIII. yüzyıllarda olup biten patlamaların tarihlerinin aşağıya 1053 senelik çekilmesiyle elde ediliyor. Bkz. "Antikçağ Orta Çağ'dır", bölüm 4:5. Res.6.128'de bu tarzın yalnız bir örneği verilmiştir. Güya M.S. 186 senesindeki patlama yaklaşık 1050 senelik kronolojik oynama ile hemen hemen tümüyle çakışan 1044 senelik oynama ile M.S. 1230 senesinde olup biten gerçek patlamadan "elde ediliyor".

6) TUKİDİDİS. "Antik" Tukididis'in tasvir ettiği üç tutulma Skaliger tarihi tarafından M.Ö. 431 senesi, 424 senesi ve 413 senesi olarak tarihleniyor. Bu üç tutulma net astronomik tarihlendirme yapılırken M.S. XI. ya da XII. yüzyıla çıkıyor. Bkz. bölüm 1. Böylece buradaki tarihlerin oynaması yaklaşık 1470 ya da 1560 senedir. Olasılıkla bu, ikinci ve üçüncü temel kronolojik oynama arasındaki farktır. Çünkü $1800-330=1470$ senedir.

7) TİTUS LİVİUS. Titus Livius'un "Tarih'te" (LIV, 36, 1) betimlediği tutulma Skaliger tarih uzmanları tarafından M.Ö. 168 senesi olarak tarihleniyor. Net astronomik tarihlendirme yapılırken ya M.S. 955 ya da M.S. 1020 senesinde gerçekleşen tutulma ile özdeşleşiyor. Buradaki aşağıya oynama ya 1120 ya da 1188 senedir. Bu da 1050 ya da 1150 senelik ikinci kronolojik oynamaya yakındır.

8) BATLAMYUS'UN ALMAGEST'İ. Batlamyus'un Almagest'inin "antik" Roma imparatoru Antoninus Pius'un (güya M.S. 138-161 seneleri) iktidar süresinin ikinci senesinde hazırlanmış olduğu kabul edilir. Ancak yıldız kataloğu Almagest'i bizim tarihlenmemiz bambaşka bir dönemi, yani M.S. VII-XIV. yüzyılları veriyor. Bkz. "Yıldızlar Tanıklık Eder". Almagest'in Latince yayınının uzunlukların presesyonuna göre yapılan tarihlenmesi tahminen XV-XVI. yüzyılları veriyor. Böylelikle tarihlerin yukarıya kaldırılması birinci durumda bin sene civarında ve ikinci durumda yaklaşık 1400 sene veriyor. Yani burada ya 1050 senelik ya da iki oynamanın toplamı olan, $350+1050=1400$ senelik bir oynama bulunmaktadır. İlgi çeken şudur ki, Almagest'in ilk yayınlarının çıktığı dönem – güya 1530 senesi ile başlayan dönem– M.S. 140 senesinden (yani Antininus PİUS'un iktidar süresinin ikinci senesinden) 1390-1400 sene farklıdır. "Antik" Antoninus Pius yukarıya kaldırılırken hanedan paralellikleri uyarınca, Almagest'in ilk yayınlarının güya 1528, 1537, 1538, 1542, 1551 vs. senelerindeki dönemini

kaplıyor. Tam bu dönemden önce Habsburglar'ın (Nov-Gorod'luların?) İmparatorluğu'nda meşhur imparator I. Maximilian Pius, 1493-1519, hükmederdi, res.6.64, res.6.65 ve res.6.65a.

9) DENDERA ZODYAKLARI. Mısır Dendera tapınağının Yuvarlak ve Uzun Zodyaklarının Skaliger tarihlenmesi güya M.Ö. 30 senesi (ya da M.S 54-68 seneleri) ve güya M.S. 14-37 seneleridir. Net astronomik çözümü ise çok farklıdır: Yani, Yuvarlak Zodyak için M.S. 1185 senesi ve Uzun Zodyak için M.S. 1168 senesidir, bkz. bölüm 2:5. Böylece buradaki tarihlerin oynaması yaklaşık 1150-1200 senedir.

10) ATRİBA HOROSKOPLARI. Tarihçiler bunları M.S. 52 ve 59 senesi olarak tarihliyor. Ancak, net astronomik çözüm M.S. 1230 ve 1268 senesini veriyor, bkz. bölüm 2:5. Ayrıca bkz. "Eskilerin Gök Takvimi" kitabı. Tarihlerin buradaki yukarıya kaldırılması yaklaşık 1200 senedir.

19. SKALİGER TARİHİNDE "MİLAT'IN BAŞLANGICI CİVARINDA" KEŞFETTİĞİMİZ TUHAF BİR BOŞLUK, ŞİMDİ BASİT BİR AÇIKLAMA KAZANIYOR

"Antikçağ"ın, XI-XVI. yüzyıllar dönemine ait olan Orta Çağ'ın hayalet sureti olması, yazarın keşfettiği "Skaliger tarih ders kitabının" katmanlı yapısından kaynaklanıyor. "Eski" krallıkların bütün toplamını araştırıp Skaliger tarihinin yapısına baktıktan sonra sonucumuz doğru çıkacak mı?

Evet, sonucumuz doğru çıkıyor. Yazarın, J. Blair'in XVII. yüzyılın sonu XIX. yüzyılın başlangıcında hazırladığı "Kronolojik Tablolar'mı" [76] detaylı şekilde araştırırken keşfettiği ilginç bir efektten bahsedelim. Bu tablolar bizim için çok değerli. Skaliger tarihinin yeni olduğu dönemde hazırlanmıştır. Blair'in tabloları Skaliger'in ve onun XVI. yüzyılın sonu XVII. yüzyılın başlangıcında oluşan ekolünün birincil versiyonuna hâlâ pek yakın olan bir kronolojik görünümü günümüze ulaştırmıştır. Bu nedenle, üzerinde Skaliger tarihinin kurulduğu ilkeler bu tablolarda pek belirgin bir şekilde kendisini gösteriyor. Bu açıdan, XIX-XX. yüzyıllarda, yani daha sonra hazırlanan tablolar Blair'in tablolarından (ya da XVII-XVIII. yüzyıllarda hazırlanan başka benzer yapıtlardan) daha kötü, çünkü sonraki tablolar "fazla düzeltilmiştir". XIX-XX. yüzyıllarda yaşayan tarihçiler hatalı Skaliger kronolojisinin özetini değiştirmeden bu tabloların üzerine gayretle "cila vurup" açık boşlukları ve çatlaklarını birçok ufak detaylarla kalafatlamıştır. Sonuçta kronolojinin yapay şekilde uzatılmasının – mesela J. Blair'in eski "Tablolar'ındaki" - birçok izi daha sonraki yapıtlarda özenle gizlenip birçok ikincil detay arasına gömülmüştür. Sonuç olarak, Skaliger kronolojisinin dikiş yerleri XIX-XX. yüzyıllardaki ve daha sonra tarih bilimi olarak kurnazca adlandırılan kalın "tarihi beton" tabaka ile kaplıdır.

Buradan bir pratik sonuç çıkıyor. Skaliger kronolojisinin oluşumunu anlamak istiyorsak, Blair'in tabloları [76] gibi daha erken, XVII-XVIII. yüzyıllardaki tabloları araştırmak zorunda kalacağız. Bunları araştırırken, geç, düzeltilmiş tabloların sayfalarından aldıklarımızdan daha orijinal bir malzeme buluyoruz.

Blair'in tablolarının [76] analizine başlayalım. Moskova'da 1808 senesinde yayımlanan Rusça çevirisinin tam başlığı şudur: "Dünya Tarihinin Yaratılıştan XIX. Yüzyıla Kadar Sene Sene Bütün Kısımlarını Kapsayan, Londra Royal Society Üyesi John Blair Tarafından İngilizce Yayımlanan Kronolojik Tablolar". Bu tablolar insanoğlunun M.Ö. 4004 senesinden M.S. XIX. yüzyıla kadar olan tarihini kapsıyor. Bütün krallıklar iki tipe bölünüyor. Birinci tip krallıkların kendi senelik vakayinameleri bulunmaktadır. İkinci tip krallıkların kendi senelik vakayinameleri günümüze ulaşmamıştır. Yani, bu tip krallıklar hakkındaki sözleri salt diğer "vakayiname krallıklarının" belgelerinde buluyoruz.

Öncelikle “vakayiname krallıklarına” ve Eski Çağ’da geçerli olan sene sayımının farklı yöntemlerine (yani farklı devirlere) dikkat çekelim. Skaliger ve öğrencilerinin “düzene koyduğu” bu “devirler sistemi” tam da kronolojinin çağdaş iskeletini oluşturuyor.

Hakkındaki verilerin en azından kısmen korunmuş olduğu hanedan akımları bulunan “vakayiname krallıklarının” tüm listesi res.6.129, res.6.130’da gösterilmektedir. Üstelik Blair’in Tabloları’nın [76] terminolojisini koruduk. Güya VI-VIII. yüzyıllardan itibaren [76]’tan salt ana krallıkları kaydettik. Blair’in M.S. VI-VIII. yüzyıllardan sonraki dönemler olarak tarihlediği küçük krallıkları resmi doldurmamak için kaydetmedik. Ama M.S. V. yüzyıldan önceki “Blair krallıklarının” listesini tümüyle gösterdik.

Temel “eski” kronoloji sistemlerinin Blair’de nasıl gösterildiğine ve çağdaş yorumlarda ne şekilde betimlendiğine bakalım. Bu devirlerin Skaliger kronolojisinde çoğunlukla “unutulmuş” olduğu görülüyor, hem de bazen yüzyıllarca hatırlanmadan. Daha sonra da güya eski halinde tekrar kuruluyordu. Onları sayalım.

1) OLİMPİYATLAR ÜZERİNDE “ANTİK” SAYMA. Güya M.Ö. 776 senesinde başlamıştır [76], tablo 1. Dolayısıyla senelerin Olimpiyatlar üzerinden sayılmasının başladığı Olimpiyat oyunları İLK OLARAK Dactoluslar tarafından güya M.Ö. 1453 senesinde oluşturulmuştu. Daha sonra Oyunlar unutulmuştu. Sonra Herakles tarafından M.Ö. 1222 senesinde “TEKRAR OLUŞTURULMUŞTU”. Sonra yine UNUTULMUŞTU. Tekrar M.Ö. 884 senesinde İphitus ve Lycurgus tarafından “OLUŞTURULMUŞTU”.

Ancak birdenbire anlaşılıyor ki, Oyunlar zaman sayımı için salt M.Ö. 776 senesinden itibaren kullanılır olmuştu. Bu arada, Skaliger kronolojisinde diğer Oyunlar da birkaç defa tam olarak aynı şekilde “unutulup” “yeniden oluşturulmuştu”. Örneğin, İstmiya Oyunları, Nemea Oyunları, Pifiya Oyunları. Blair’in Tablolarına göre Olimpiyatlar üzerinden sene sayımı, M.S. 1 senesi civarında (!) sona ermişti. Böylelikle, bu sene sayımı yöntemi M.Ö. 776 senesinden itibaren M.S. 0 senesine kadar uzanıp takriben 776 sene sürmüştü. Sonra unutulmuştu. Aslında kronoloji uzmanları arasında Olimpiyatların kronoloji için hangi seneden itibaren kullanılmaya başlandığı sorusu ile ilgili beş yüz seneye varan anlaşmazlıklar vardı.

Bu kronolojik kaosu birkaç örnekle resimleyelim. Blair’e [76] göre, Olimpiyatlar’a dayalı sene sayımı “Şehrin kuruluşundan” itibaren başlayan sene sayımıyla tahminen aynı zamanda başlamıştı. Bugün kabul gören şekliyle, “Şehir”den İtalya’daki Roma kastedilirdi. Bu da yanlıştır, yukarıya bakınız. Demek ki, Blair’e göre Olimpiyat sayımı güya M.Ö. VIII. yüzyılın ortasında başlamıştı. Tarihi S. Lourier ise “Ksenofon döneminde (yani güya M.Ö. V-IV. yüzyıllarda – A.F.) Olimpiyatlar üzerinden sene sayımının daha başlamamış olduğunu ve Sicilyalı tarihçi Timaeos’un İLK OLARAK onu M.Ö. 264 senesi civarına koyduğunu” iddia ediyor [447], s.224. Demek ki, Lourier’e göre “antik” Timaeos Olimpiyat kronolojisini, güya M.Ö. 776 senesine atfedilen ilk Olimpiyatlardan 512 sene sonra ilk olarak koymuştu. Ortaya çıkan tutarsızlık, gördüğümüz kadarıyla, beş yüz senedir.

Böylelikle, eski bir belgede Olimpiyatlar üzerinden sene sayımına rastlanırsa, vakanüvisin seneleri hangi mutlak tarihten itibaren saydığını titizce anlamak lazımdır. Sayımın başlangıç noktasının tercihine göre, en az beş yüz yıllık dalgalanmalar oluşuyor!

N.A. Morozov [544]’te Olimpiyatlar üzerinden, yani dört senelik döneme dayanarak sene sayımının sadece iyi bildiğimiz Jülyen sene sayımı ile uyduğu fikrini ifade etmiştir. Bu tip sayımda dört senelik dönemler artık yıllar sistemi ile sıvrılıyor. Yani Jülyen takviminde her dördüncü sene artık kabul ediliyor. Bu varsayım uyarınca Olimpiyatlar sene sayımı, en erken, Jülyen takvimini koyan Jül Sezar’ın iktidar zamanında başlamıştı. Bundan dolayı, Skaliger kronolojisinde bile Olimpiyat-Jülyen sene sayımı korkulacak kadar eski “antik” Herakles döneminde değil, en erken M.Ö. I. yüzyılda başlamıştı. Jül Sezar dönemini en erken M.S. XII. yüzyıla atfeden yeniden yapılandırmamıza göre, Olimpiyatlar üzerinden sene sayımı en erken XII. yüzyılda başlayabilirdi. Ve bu, büyük ihtimalle, Mesih’in doğumundan

başlayan Hristiyan sene sayımına uyuyor. Mesih'in doğumundan başlayan Hristiyan sene sayımı yaklaşık olarak ya 1100 senesinde ya da 1152 senesinde, yani Mesih'in 1152 senesindeki doğumuyla başlamıştı, bkz. "Slavların Çarı" kitabı. Üstelik "antik" Herakles "Herakles (Herakles Hakkındaki Mitler (I. Komnenos) Andronikos-Mesih Hakkında XVI. Yüzyılda Kaydedilmiş Efsanelerdir)" kitabında gösterdiğimiz gibi, Andronikos-Mesih'in bir başka yansımasıdır.

Böylelikle Olimpiyatlar üzerinden sene sayımının ne zaman başladığına ilişkin farklı tarihçiler arasındaki tutarsızlığın sebepleri açık hale geliyor. Olasılıkla Olimpiyatlar üzerinden sene sayımı Mesih'in XII. yüzyıldaki doğumundan başlayıp aralıksız olarak yüzlerce sene sürmüştü. Bu dönemde, o çok sayıdaki "unutulup yeniden oluşturulma" bulunmamaktadır. "Vakayinamelerin çoğalması" sonucu aynı gerçek olay – Olimpiyatların başlangıcı – (kâğıt üzerinde) "çoğalıp" çok derin bir geçmişe "ayrılmıştı". Sonuç olarak, sonraki dönemlere ait tarih uzmanları Skaliger ders kitabında oluşan tekrarlamaların-suretlerin tablosuna bakarak, bu tablonun XVI-XVII. yüzyıllarda ortaya çıkmış olmasının sebeplerini unutup, Olimpiyatların "unutulma" ve "yeniden oluşturulmalarını" önemle konuşmaya başlamıştır. Sebepleri aramaya. Karışık teorileri kurmaya. Tartışmaya. Herakles ya da Dactoluslar. Ya da İphitus ile Lycurgus. Aslında geniş bir "faaliyet alanı" açılmıştır.

2) ŞEHRİN KURULUŞUNDAN İTİBAREN "ANTİK" SENE SAYIMI. Bu sene sayımı güya M.Ö. 753 senesinden başlıyor [76], tablo 5. Ancak, daha sonra bize bu tarihin ilk olarak güya salt I. yüzyılda Romalı Varro tarafından oluşturulduğu anlatılıyor. Yani, Roma'nın Skaliger'e göre kuruluşundan güya 700 sene sonra (!). "Şehrin kuruluşundan" itibaren sene sayımı güya M.S. III. yüzyılda sona eriyor. Daha doğrusu, M.S. 250-260 seneleri arasında [76]. Bu, Roma'da güya M.S. III. yüzyılın ortasında olup biten iç savaş dönemi. Blair, "Vakayinamelerin çoğu, (bu dönemde – A.F.) Roma'nın kuruluşundan itibaren sene sayımını tamamlıyor", diye kaydediyor [76], tablo 15. Hatırlatalım ki, "Şehirden" Roma'yı anlamak sırf tarihçilerin varsayımdır. Gerçekte önce Bosporus'taki Yeni Roma'yı Şehir olarak adlandırıyorlardı. Ve daha sonra, XIV. yüzyıldan itibaren Orda-Rus'u böyle adlandırmaya devam etmişlerdi, bkz. "Orda Rus'unun Başlangıcı". Şehrin M.S. 300 senesi civarında kurulup M.S. 330 senesinde kutsallaştırılmış olduğu kabul edilir. Böylelikle, Skaliger kronolojisi çerçevesinde bile İtalyan Roması'nın Bosporus'taki Roma'nın yerine geçirilmesi, bazı vakayinamelerde "Şehrin kuruluşundan" itibaren sayılan tarihlerin bin senelik oynamasını oluşturuyor. Örneğin, Titus Livius'un meşhur "Tarihi" bu tarz metinlerden biridir.

İlgi çeken şudur ki, Skaliger kronolojisinde "Şehrin kuruluşundan" itibaren sene sayımı iki suret imparatorluğun, yani İkinci Roma İmparatorluğu ile Üçüncü Roma İmparatorluğu'nun tam birleşme noktasında (kavşağında) sona eriyor. Bkz. [76] ve res.6.129, res.6.130.

3) MESİH'İN DOĞUMUNDAN İTİBAREN SENE SAYIMI. Skaliger tarihi bu sene sayımının ilk olarak M.S. 747 senesinde, yani Mesih'in I. yüzyıldaki doğumundan yüz yıl sonra kullanılır olduğunu iddia ediyor [76]. Güya VI. yüzyılda yaşayan ve Mesih'in çarmıha gerilmesinin tarihini ilk hesaplayan Küçük Dionisius'un hesaplamalarından iki yüz sene sonra. Sonra, artık tanıdığımız, devirlerin "unutulup yeniden oluşturulması" tarihçesi yine tekrarlanıyor. "M.S. 742 senesine ait olan resmi belgede", devrin Mesih'in doğumuyla ilk kez anılmasından sonra, "bu devir TEKRAR KULLANILMAZ OLUP YALNIZ M.S. X. YÜZYILDA TEKRAR ARA SIRA KULLANILIR HALE GELEREK ANCAK 1431 SENESİNDEN İTİBAREN (yani on beşinci yüzyıldan itibaren! – A.F.) Papa mesajlarında DÜZENLİ olarak kaydedilir hale geliyor, ancak "dünyanın yaratılışından" itibaren paralel sene sayımı ile" [744], s.52. İlgi çeken şudur ki, dünyevi vakayinamelerde Milat devri daha sonra ortaya çıkmıştır. Tarihçilere göre, Almanya'da ancak XVI. yüzyılda, Fransa'da XVI. yüzyılda, Rus'ta sırf 1700 senesinde, İngiltere'de ise bunlardan da geç – 1752 senesinde temel

tutmuştu [744], s.52. Böylelikle Skaliger kronolojisine göre bile Mesih'in doğumundan sonra (sonuçlarımıza göre 1152 senesinde) başlayan devrin düzenli kullanılmasından bahsetmek ancak XV. yüzyıldan itibaren mümkündür.

M.S. devrinin güya en geç olarak M.S. X-XI. yüzyıllardaki belgelerde yer alan sonraki pek seyrek anılmaları, demek ki, vakayinamelerin tekrarlanıp derin geçmişe indirilmesinin sonucudur. Sonuç olarak, bu devrin XII-XVII. yüzyıllardaki belgelerde anılması "hayalet sıfatıyla" güya VI. ve VIII. yüzyılda ortaya çıkmıştı. Geç tarihçiler bu hayaletlere bakarak güya M.S. VI. yüzyılda yaşayan Küçük Dionisius hakkındaki derin düşünceli kuramları oluşturmaya başlamıştı. Ancak, yukarıda kaydedildiği gibi, "M.S. VI. yüzyılda yaşayan Küçük Dionisius" XVI-XVII. yüzyıllarda yaşayan Dionisius Petavius'un (yani KÜÇÜK = PETİT) salt hayalet yansımasıdır. Küçük, Mesih'in çarmıha gerilişinin kendisinden 550 sene önce olan tarihini ilk doğru hesaplayandır. Ve şimdi anladığımız kadarıyla, tamamen haklıydı. Zira XVII. yüzyılın ortasından (Petavius 1652 senesinde vefat etmiştir) aşağıya 550 sene çıkarınca tam olarak XII. yüzyıla denk geliyoruz. Bu zamanda zaten, yeniden yapılandırmamıza göre, Andronikos-Mesih yaşayıp ölmüştü.

Böylelikle, res.6.129 ve res.6.130'a tekrar bakıp Skaliger tarihinde iki temel "antik" sene sayımının – Olimpiyatlar üzerinden ve Şehrin kuruluşundan itibaren – M.S. devrinin güya 742 senesine ait olan bir belgede ilk ve tek resmi anılışından en az 500 sene önce sona erdiğini görüyoruz. Söylediğimiz gibi, bu belgenin tarihlenmesi pek kuşkuludur.

4) DÜNYANIN YARATILIŞINDAN İTİBAREN "ESKİ" SENE SAYIMI. Bu devrin Kutsal Kitap ile sıkı sıkıya bağlı olduğu düşünülmektedir. Bunun için, Kutsal Kitap olaylarının tarihlenmesine bağlıdır. Tarihlenmenin yeni yöntemlerinin uygulanması sonucu Orta Çağ'a çekildiği için, büyük ihtimalle bu sayım da ya Orta Çağ ya da hatta geç Orta Çağ kökenli olup, yeniden yapılandırmamıza göre en erken XII. yüzyılda başlamıştı.

5) HİCRET UYARINCA SENE SAYIMI. Bu sayımın M.S. 622 senesinde başlamış olduğu düşünülmektedir [76], tablo 19. Bu sayım Kuran-ı Kerim'in ve içinde betimlenen olayların tarihlenmesi ile sıkı sıkıya bağlıdır. Bu nedenle büyük ihtimalle, o da geç kökenli olup en erken M.S. XIV-XV. yüzyıllarda başlamıştı. Bkz. "Fatih Peygamber" kitabımız.

Res.6.127 ve res.6.130'da önemli bir olgu belirgin bir şekilde görünüyor. Skaliger kronolojisinde iki krallıktan başka bütün krallıklar iki tipe ayrılıyor. Bir tip tamamen Milat'tan önce var olanlar. Öbür tip tamamen Milat'tan sonra var olanlar. M.S. 0-260 seneleri aralığını sırf iki krallık geçiyor. Bunlar Roma İmparatorluğu ve Part İmparatorluğu. Demek ki, Milatın başlangıcı tuhaf, yıkıcı niteliklere sahipti. Birçok "antik" krallıktan yalnız iki krallık M.S. 0-260 seneleri arasındaki bu tehlikeli aralığı sağ salim geçmişti.

Ancak Part hanedanlarına ilişkin kesintisiz veriler yoktur [76]. Bu nedenle, bu krallık farklı devirlerin kronolojik bağı ve "birbirine dikilme maddesi" olamaz.

Diğer krallık hakkında – Roma İmparatorluğu – şunu bildirelim. 0-260 seneleri arasındaki aralığa tam olarak İkinci Roma İmparatorluğu denk düşüyor. Onun sonu, yani M.S. 260-270 seneleri yeni keşfettiğimiz "M.S. 0-260 seneleri arasındaki bu tehlikeli aralığın" sonu ile tıpatıp kesişiyor. Ayrıca res.6.129 ve res.6.130'da görüldüğü gibi, 260-270 seneleri arasındaki on yıl, yani İkinci ve Üçüncü Roma İmparatorluklarının tam kesişme noktası ne Olimpiyatlar üzerinden sene sayımı ne Şehrin kuruluşundan itibaren sene sayımı ne de tarihçilerin bizi inandırmaya çalıştığı gibi "henüz var olmayan" M.S. sene sayımı ile kaplanıyor. Skaliger kronolojisine göre, M.S. 250-260 seneleri arasındaki on yıl içerisinde Şehrin kuruluşundan itibaren olan sene sayımı sona eriyor. Olimpiyatlar üzerinden sayım ise bu andan güya 250 sene önce bitmişti. Hristiyan sene sayımı sırf başlamamış değil, henüz yaratılmamıştı. XII. yüzyıldaki başlangıcına daha yüzlerce sene var.

İstatistiksel yöntemlerimizin sonuçları gereğince, İkinci Roma İmparatorluğu Üçüncü Roma İmparatorluğu'nun suretidir. Üstelik aynı zamanda, ikisi de X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun ve ağırlıklı olarak XIV-XVI. yüzyıllardaki

Habsburglar'ın İmparatorluğu'nun (Nov-Gorod?) hayalet yansımasıdır, res.6.11, res.6.12, res.6.13, res.6.20, res.6.21, res.6.22, res.6.23, res.6.24, res.6.25. Demek ki, güya I-III. yüzyıllardaki Roma tarihi bağımsız değil “hayalettir”. Yukarıya kaldırılıp en az Üçüncü Roma İmparatorluğu ile, gerçekte ise çok daha geç olan XIV-XVI. yüzyıllardaki Büyük = Moğol Krallığı ile özdeşleştirilmesi lazım.

M.S. 0-260 seneleri arasındaki “tehlikeli aralığa” kısmen Roma Piskoposluğu da denk düşüyor. Ancak, M.S. 68-141 senelerine ait olan Papalık tarihi Skaliger kronolojisinde tümüyle efsanevi sayılıyor [492], s.312. Blair, “Bu yüzyılın bitimine kadar (yani II. yüzyılın başlangıcına kadar – A.F.)... bu sütunda (yani Roma Papalarının listesinde – A.F.) BÜYÜK BİR BELİRSİZLİK BULUNMAKTADIR” diye kaydederek yazıyor [76], tablo 13. Sonraki Papalık dönemi bağımsız değildir, çünkü güya 314-536 senelerine ait olan Papalık döneminin sırf hayalet yansımasıdır, res. 6.17. Üstelik ikisi de çok daha geç Papalık tarihinin yansımasıdır. Böylece, Roma Piskoposluğunun ilk dönemi yukarıya çıkararak ikinci dönemi ile özdeşleşiyor. Sonuç olarak, M.Ö. 30 senesinden itibaren M.S. 270 senesine kadar uzanan dönemin, yani yaklaşık 300 sene boyunca uzanan dönemin, Skaliger kronolojisinde, BELGELERİN DERİN KRONOLOJİK SESSİZLİĞİ DÖNEMİ olduğu ortaya çıkıyor. Bu dönemde Skaliger kronolojisine göre kendi bağımsız hanedan akımı bulunan hiçbir tarihi krallık yoktur.

M.Ö. 30 senesinden M.S. 270 senesine kadar uzanan dönem Skaliger kronolojisinde bir çökme, bir boşluk ile tamamlanıyor. Hatırlatalım ki, bu zamanın iki temel “antik” sene sayımı – Şehrin kuruluşundan itibaren olan devir ve güya M.S. 284 senesinden başlayan Diokletianus devri – birbiriyle kesişmiyor [76]. İkisinin arasında en az 20 senelik kronolojik çökme vardır. Tekrar hatırlatalım ki, Milat ile ilgili sene sayımının henüz sözü dahi geçmiyor.

SONUÇ. Skaliger kronolojisinde birkaç suret vakayinamenin dikiş yeri belirgin bir şekilde görülüyor. Bu, güya M.S. 0-260 seneleridir. Birileri XVI-XVII. yüzyıllarda zaman eksenine birkaç hayalet suret yerleştirip bunlardan ortak bir “ders kitabı” dikmişti. Kesişme kabaca yapılmıştı. Kesişme yerini bir devir ile “kaplamayı” bile düşünmemişlerdi. Olasılıkla bu şekilde yeterli olduğunu zannetmişlerdi. Sonuçta, güya sıfır senesindeki sahte “Milatın başlangıcı” Skaliger tarihini “ikiye” ayırmıştı, res.6.129 ve res.6.130. Milat'tan önce çok sayıda “antik” krallık ve Milat'tan sonra çok sayıda Orta Çağ krallığı elde edilmişti. Milat'ın başlangıcı civarında ise garip bir çökme oluşmuştu. Zaten bu çökmeyi de yeni yöntemler temelinde Skaliger kronolojisinin yapısını araştırarak keşfediyoruz.

6. bölümün sonucu. Eski Çağ ve Orta Çağ hanedanlarının “özdeşleştirilmelerini” keşfettik. Bunlar, günümüze en yakın olan ve 1273-1600 seneleri arasında hükmeden Rus-Ordu çar-hanlarının hanedanının “başında” bulunduğu bir zincire sıralanıyor. Geriye kalan bütün eski hanedanlar geçmişe indirilmiş hayalet yansımalarıdır. Bu durumda, vakayinamelerde betimlenmiş bütün ana Eski Çağ ve Orta Çağ krallıkları aslında belli bir derecede XIV-XVI. yüzyıllarda var olan bir imparatorluğun tasvirleridir. Biz onu Büyük = Moğol İmparatorluğu olarak adlandırıyoruz. Ayrıca “antik” Roma İmparatorluğu da hayalet yansımalarından biridir.

NOSOVSKIY - FOMENKO YENİ KRONOLOJİSİNİN VE ONA KARŞI MÜCADELENİN TARİHÇESİ

A.T. Fomenko ve G.B. Nosovskiy

Her şeyden önce ‘Nosovskiy - Fomenko Yeni Kronolojisi’ kavramı hakkında birkaç kelime etmek gerekir. Bu kavram mütevazı gözükmebilir. Ama mesele şudur:

‘Yeni Kronoloji’ kavramı 1995 yılında, ‘Yeni Kronoloji ve Rus, İngiltere ve Roma’nın Eski Çağ Tarihi Konsepsiyonu’ (Moskova, MDÜ, 1995) kitabının isminde bizim tarafımızdan ilk kez literatüre sokuldu, soyadlarımız olmadan, sadece dünya Eski Çağ kronolojisinin düzeltilmiş, çağdaş doğal-bilimsel yöntemlerin geniş şekilde kullanılmasıyla oluşturulan versiyonuna işaret etmek için. Uzun zaman boyunca bu kavram yalnız bizim çalışmalarımızda kalıyordu, bazen N.A. Morozov, Edwin Johnson, Jean Hardouin, Isaac Newton v.s. gibi bizden öncekilerin çalışmalarına atfediliyordu. Bu arada, İngilizce literatürde ancak 2001 yılından itibaren ejiptolog David Rohl’un eserlerinde ‘Yeni Kronoloji’ kavramı kalıcılaştırılmaya başlandı. Rohl, "A Test of Time" (Zamanın Sınanması) yapıtında, Eski Mısır kronolojisinde küçük değişiklikler - üç yüz yıl civarında - yapmayı tavsiye etti. Yayımladığı kitaptaki resimlerden birinde kendi versiyonunu ‘yeni kronoloji’ olarak adlandırdı, sırf yeni kavramlar ve yeni olgular sunduğu için değil, ejiptolojide gayet çok sayıda bulunan versiyonlardan kendi versiyonunu ayırmak için. Sadece birkaç sene sonra, post factum, David Rohl’a ‘yeni kronolojinin geliştirilmesini’ isnat etmeye başladılar. Kanımızca, bu adım sunduğumuz terimi bambaşka bir manayla doldurup diğer yazarların isimleriyle bağdaştırarak elimizden almak amacıyla tarihçiler tarafından bilinçli şekilde atıldı. Bu tarz ‘bilimsel yöntemlerle’ savaşmak hayli zor, zaten bunu yapacak değiliz. Bu nedenle, kendi teorimizi sırf ‘Yeni Kronoloji’ değil, ‘Nosovskiy-Fomenko Yeni Kronolojisi’ olarak adlandırmaya karar verdik. Böylece okuyucunun sorunu anlamasına yardım ediyoruz.

Genel olarak Batı’daki yeni kronolojinin tarihçesi şöyle anlatılabilir: Tarihçilerin, kronolojinin çözülmesi ve demagojiden bilime dönüştürülmesi çabalarıyla mücadelesi. Bu mücadelede hem geçmişte hem de günümüzde belli başlı metotlardan biri kavramların değiştirilmesi ve okuyucunun fikrini yanlış yere yönlendirmek üzere yazarların değiştirilmesidir. Bununla ne kastediyoruz? Parlak bir örnek alalım. XX. yüzyılda Rusya’da, N.A. Morozov’un kronoloji üzerine yapıtları yayımlandı. Bir kitabı – ki belli başlı, ana kitabı değildi- zamanında Almanca’ya çevrildi, pek önemsiz bir miktarda çıktı. Morozov’un kitaplarında Skaliger kronolojisinin ciddi analizi ve düzeltilmesinin bilimsel yöntemleri sunuldu. N.A. Morozov’un yöntembiliminin bilime yakın değil tam tamamına bilimsel olduğunun altını çiziyoruz. Hayal gücüne dayalı değildi. Morozov, Skaliger tarih versiyonunda ‘tekrarlamlar’ keşfedip ‘Eski Çağ’ hükümdarlarının bazı hanedanlarının, farklı vakayinamelerde aynı ama daha geç bir hanedanın yansıması olduğunu ileri sürdü. Ayrıca, gerçek kronolojinin yeniden kurulması için bazı hayalet hükümdarların özdeşleştirilmesi, birbirine yapıştırılması gerektiğini ifade etti. Bu fikir ilkesel bakımdan yeniydi, Morozov’un öncellerinin hiçbirinde – ne Jean Hardouin’de ne Isaac Newton’da ne de başkalarında - yoktu.

Batılı bilim adamları Morozov’un eserlerini okumamış gibi yaptılar. Bu sadece tahminimiz değil, çünkü çeşitli bahaneler altında buna defalarca şahit olduk. Tamamen aynı şekilde, bazı bilim adamları bizim yapıtlarımızı da okumamış gibi yapıyorlar. Rusya’da uzun zamandır yüksek sesle işitildiği halde, Yeni Kronoloji (New Chronology) terimini yalnız ‘rastlantısal’ olarak kullanmaya başlıyorlar. N.A. Morozov’un kitapları çevrilip inceleneceğine Batıda benzer konular üzerine başka kitaplar yazılıp yayımlandı. Ama N.A. Morozov’a göre bunlar bilimsel yapıtlar değil, kolayca eleştirilecek, yarı bilimsel kitaplardı. Ama bunların sonuçları Morozov’un sonuçlarına hafifçe benzediği için Batılı okur: ‘Ha, dünya ekseninin bir zaman nedense- ne zaman ve neden pek belli değil- yerinden oynamış olduğunu savunan felaketçiliğin bir temsilcisi daha işte. Bütün bu saçmalıkları okumaya

zaman harcamayalım' diye düşünerek bundan nefret etmeye başlıyor. Bu, çok normal bir insan tepkisidir. Güvenilen budur zaten.

Somut olarak olan biten neydi? Batıda Rus mülteci İmmanuel Velikovskiy adı etrafında bir 'bilimsel' akım oluştu. Morozov'dan ve onunla bağlantısından hiç söz edilmemişti.

İ. VELİKOVSKIY (1985-1979) – Parlak doktor-psikanalist. Rusya'da doğmuştur. Rusya, İngiltere, Filistin, Almanya, ABD'de yaşamış ve çalışmıştır. N.A. Morozov'un erken dönem yapıtlarına atıf yapmadan genişçe dayanarak, Morozov'u- yine atıfsız- takip ederek Eski Çağ tarihinin bazı çelişkilerini saydığı birtakım kitaplar yazmıştır. İ. Velikovskiy, Morozov'un yazılı tarihin zaman açısından kısalması gerektiğine dair görüşünün kaynağı olan bazı eski hanedanların özdeşleştirilmesi fikrini atıfsız benimsemiştir. Söz gelimi, "Ramses II and His Time" kitabında Hitit hanedanının Haldeilerin hanedanının uzantısı olduğunu ileri sürmektedir. İ. Velikovskiy 'felaketçilik teorisi' yardımıyla Morozov'un keşfettiği çelişkileri (tekrarlatalım ki, kendisine hiç atıf yapmadan) 'açıklamaya' çalışmıştır. Batıda, İ. Velikovskiy kronolojinin eleştirel okulunun kurucusu sayılır. Aslında Skaliger kronolojisini esaslı dönüşümlerden korumaya çalışmıştır. N.A. Morozov'un köklü fikirlerinin yerine 'zayıf ikamelerini koyarak. Batı Avrupa'da İ. Velikovskiy'in tarih üzerine yapıtlarının N.A. Morozov'un daha erken ve daha zengin içerikli eserlerinden çok daha iyi bilinmesi XX. yüzyılda Batı Avrupa'da yeni kronolojinin gelişmesine önemli ölçüde engel olmuştur.

Neden N.A. Morozov'un fikirleriyle mücadele için felaketçilik kullanıldı? Yukarıda belirtilen sebepler dışında büyük ihtimalle şu düşünce de vardı. Morozov birçok şeyi gökbilimsel hesaplamalara ve ayrıntılı olarak vakayinamelerde tasvir edilen eski tutulmaların tarihlerine dayandırdı. Bu tutulmaları Skaliger kronolojisine bakmadan tarihleyince, tarihçilerin sunduğu eski tarihleri değil, çok daha geç Orta Çağ tarihlerini elde etti. Tarihçiler kendi kendilerine, 'Bununla nasıl mücadele edeceğiz?' diye sordular. Ellerinde bilimsel kanıt yoktu. Demagojiyi ve olayları çarpıtıp işlerine geldiği gibi yorumlama yöntemini kullanmaya karar verdiler. Şunu yaptılar: Önce Morozov'a - kendisini hiç anmadan – dayanarak onun bulduğu bazı Eski Çağ çelişkileri ve yine onun keşfettiği bazı Eski Çağ hayalet hanedanlarının özdeşleşmelerini anlattılar. İlginç olan, Morozov'un yalnızca en 'yumuşak', en önemsiz kronoloji oynamalarına işaret eden düşüncelerini benimsemişlerdir. Skaliger kronolojisi yapısındaki daha büyük Morozov değişimlerini söylemekten özenle kaçınmışlardır. Bu arada, elde ettiğimiz sonuçlar N.A. Morozov'un kendisinin bile kronolojinin yeniden kurulmasının boyutunun tümüyle bilincinde olmadığını gösterdi. Bizim ana fikrimiz Morozov'un fikrinden, Eski Çağ'ın kronolojisinin en azından bin senelik, birçok vakayiname için bin beş yüz – iki bin senelik kısalması bakımından farklıdır.

Sonra, hiçbir zemini olmayan bir 'kuram' bilinçli olarak oluşturuldu. Buna göre, ORTA ÇAĞ'DA güneş sisteminde bir FELAKET olmuş. Bu felaket dünya eksenini güya epeyce oynatmış ve bundan sonra dünya eskisine göre farklı olan kanunlar uyarınca hareket etmeye başlamış. Bu diğer kanunların ne olduğunu 'felaketçiler' kasıtlı olarak netleştirmiyor. Aslında bu pek de önemli değil. Elde ettikleri ve Morozov'un sonuçlarının etkisini azaltmak için hemen kullanmaya başladıkları ana sonuç, çağdaş gökbilimsel kuram yardımıyla Ay ve Güneş tutulmalarını 'felaket sene'sinden daha erken devirler için hesaplamının mümkün olmadığıdır. Üstelik her zaman 'felaket sene'sini onların ihtiyacı olan yere bilinçli bir şekilde yerleştiriyorlar. Mesela son zamanlarda, olasılıkla bizim çalışmalarımızdan sonra, eleştirel konuşmaları yalnız Eski Çağ'dan değil Orta Çağ'dan bile dışlamak amacıyla, onu XIV-XV. yüzyıla koyuyorlar. Açıktır ki, dünya ekseninin durumu tutulmaların farklı bölgelerde görünmesini gerçekten epeyce etkiliyor. İstenirse 'korkunç felaketin' Ay'ın hareket yörüngesini değiştirdiğini beyan etmek mümkündür ki, bu elbette 'tutulmaların çizelgesini' tümüyle değiştiriyor. Bundan sonra, Morozov'un hesaplamalarının ve ona göre de bizim hesaplamamızın çağların derinliğine doğru devam edemeyeceğini söylemek çok

elverişlidir. Böylece, Skaliger kronolojisi Morozov yöntemine karşı sağlam bir koruma elde etmiş oluyor.

Şuna işaret etmek önemlidir. ‘Almagest’in yıldız kataloğunun tarihlenmesi üzerine kitabımızın çıkmasından sonra felaketçiliğin patriği (kurucusu) ve İ. Velikovskiy’in eski mensubu Christopher Marx başta olmak üzere ‘felaketçiler’ yöntemlerinin etkinliğinden büsbütün emin olarak, bizim bütün gökbilimsel hesaplamalarımızın onların mükemmel ‘felaketçilik kuramları’nın yanında hiçbir anlamının kalmadığını bize muzaffer bir edayla açıkladılar. Çünkü XIV-XV. yüzyıllarda güya bir ‘felaket’ olmuş, dünya eksenini yerinden oynamış, Güneş Sistemi değişmiş, buna göre de XIV. yüzyıldan önceki devirleri gökbilimsel olarak hesaplamak mümkün değilmiş. Biz buna cevap verdik. Felaketçiler için, analizimizin dayandığı yıldızların hareketlerinin Güneş dizgesinde yer alan felakete hiç maruz kalmadığını anlamak hiç de hoş değildi. Boyutları ne kadar büyük olursa olsun... Dünya Jüpiter’in yerine geçseydi bile, daha uzakta bulunan yıldızların zemininde hareket eden uzak yıldızların hareketlerine hiç tesir etmeyecekti. Jüpiter’den aynı sonuç gelecekti.

‘Felaketçilerin’ endişesini anlamak zor değil. ‘Almagest’in yıldız kataloğunun -M.S. 600 ile 1300 yılları arasında- elde ettiğimiz tarihlenmesi, Skaliger kronolojisinin en önemli ayaklarından birini sarsıp esastan bozuyor. Üstelik bu konudaki bilimsel makalelerimiz yalnız Rus dilinde değil İngilizce’de de çıkmıştır. 1988 yılından itibaren birkaç bilimsel dergide yayımlanmıştır. Ve 1993 yılında bu konudaki kitabımız ABD’de CRC-Press bilimsel yayınevinde çıktı. Buna karşın, Batılı tarihçiler inatla eserlerimizi okumuyormuş ve Yeni Kronoloji kendileri için David Rohl’un Mısır’ın güya ‘eski’ M.S. ikinci bin yıl tarihindeki üç yüz senelik oynamalar hakkındaki düşüncelerinden başka bir şey değilmiş gibi yapıyorlar. Belli ki bu tarz küçük hatalar hakkındaki laflar Skaliger kronolojisi için hiç tehlikeli değil. Zaten bu nedenle yer alıyor. Üstelik teşvik ediliyor. Çünkü bunlar kronolojideki gerçekten ciddi olan sorunların dikkate alınmamasını sağlıyor.

Aslında David Rohl’un, Morozov’un çalışmalarını tıkayıp çarpıtmaya çalışmış ve çalışmakta olan öncekilerle aynı şekilde faaliyet gösterdiğini vurgulamak gerekir. Ve şimdi de bizim bu konudaki araştırmalarımızı tıkayıp çarpıtmaya çalışıyor. Örneğin, David Rohl aslında aynı oldukları için eski Mısır hükümdarlarının bazılarını birleştirmek gerektiğini ifade ediyor. Üstelik bu fikri kendi fikri olarak sunuyor. Ki hiç doğru değil. Birincisi -tekrarlayalım- bütün bunlar XX. YÜZYILIN BAŞINDA N.A. Morozov tarafından keşfedilmişti. Hem de David Rohl’un atıfsız yazmaya cüret etmesine kıyasla çok daha büyük çaplarda ve daha ciddi bilimsel gerekçeyle. İkincisi, David Rohl’un bu ‘orijinal’ fikirleri kendisi tarafından 1995 yılında yayımlandı, yani kronoloji üzerine A.T. Fomenko’nun ilk kitapları, daha sonra da bizim ortak eserlerimizin 1980 yılındaki yayımından onbeş sene sonra. Yani, keşfettiğimiz ‘tarih ikinci suretlerinin özdeşleştirilmesinin insanoğlunun yazılı tarihinin köklü şekilde, birkaç bin sene kısaldığı ve bu tarihin yalnız X-XI. yüzyıldan itibaren bizim için malum ve daha yakın olmaya başladığı sonucuna götürdüğünü gösteren eserlerimizin. Bizim bu konudaki bilimsel eserlerimiz hem Rusça hem de İngilizce yayımlandı. Üzerinde belirgin tartışmalar açıldı. Hem de yalnız Rus değil, İngiliz basınında, hem bilimsel hem de sade şekilde, gazetelerde ve televizyonda bile. Ve David Rohl ve diğer bazı yazarlar bütün bunları bilmezlikten geliyorlar. Güya hiçbir şey okumamışlar. Bu arada, Morozov’un sonuçlarını ve bizim bazı sonuçlarımızı fiilen anlatıyorlar. Üstelik keşfettiğimiz geniş malzemelerden yalnız en ‘yumuşak’ beyanları seçerek ve çok daha şaşırtıcı, Skaliger kronolojisi için daha tehlikeli sonuçları tıkamaya çalışarak. Bizim eserlerimizin hissedilir şekilde tanınmışlık kazandığı 2001 yılından itibaren New Chronology terimini David Rohl’a kurnazca bağlayarak geliştirmeye çalışıyorlar.

Fikir çok basit ve hatasızdır: Okuyucuları Yeni Kronoloji düşüncelerine karşı aşılacak. Tıpkı tıptaki gibi yapıyorlar: Önce organizma hafifçe hastalık geçirsin ve sonraki daha büyük dozlarla karşı bağışıklık oluştursun diye küçük zehir dozu sokuyorlar. Tarihte de

aynı durum geçerli: Toplumda eski tarihin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği fikrine karşı bağımsızlık oluşturmak amacıyla Morozov'un ve bizim fikirlerimizin küçük dozunu çarpıtılmış biçimde, üstelik diğer adlar altında sokmuşlardır.

Bir enteresan olguyu daha vurguyalım. 'Eski' Mısır zodyaklarını Skaliger kronolojisine bakmadan gökbilimsel içerikleri açısından tarihlemeyi ilk öneren Morozov'du. Morozov'dan önce bu alanda çalışan araştırmacılar, önceden bilinen zaman aralığında, yani milattan sonrasının başı civarında yer alan bir çözüm elde etmeye çalıştılar. Bunu başaramadılar. Ya da pek az başardılar. Farklı uydurmalar ve alıştırmalar kullanmak zorunda kaldılar.

Rastlantı mı değil mi ama ejiptologların Mısır zodyaklarını tarihlemek için gökbilimini kullanma yönündeki içten teşebbüsleri zaten Morozov'un çalışmalarından sonra sona ermiştir. Bu arada ejiptologlar ve birçok gökbilim tarihçisi Morozov'un eserlerini okumamış gibi yapıyorlar. Nedeni ortadadır. Morozov Mısır zodyaklarının gökbilimsel tarihlenmesinin ejiptologların ihtiyacı olan 'eski' tarihleri vermediğini, yalnızca Orta Çağ tarihlerini verdiğini ispatladı. Bu da Mısır'ın dünyaca kabul edilen kronolojisi ile bir türlü bağdaşmıyor.

N.A. Morozov'un çalışmalarındaki gökbilimsel tarihlemesinde bazı küçük esnetmelerin bulunduğu söylenmeli. Bunların ne olduğunu detaylı olarak 'Eskilerin Gök Takvimi' ve 'Mısır'ın Yeni Kronolojisi' kitaplarında anlatıyoruz. Ama Morozov'daki bu esnetmeler, yazarlarının, Mısır'ın Skaliger kronolojisine uyan tarihlerini ne pahasına olursa olsun elde etmeye uğraştığı bütün önceki çalışmalara kıyasla daha azdır. Morozov'un araştırmalarından sonra şunlar açık hale geldi: Esnetmeleri kaldırınca zodyakların gökbilimsel tarihleri çaresizce yukarıya, Orta Çağ'a fırlıyor. Bu durum Mısır, Avrupa ve Asya'nın 'eski' Zodyaklarının tarafımızca kapsamlı şekilde araştırılmasından sonra bilhassa açık hale geldi. Bu zamana kadar gökbilimsel olarak kırktan fazla (!) zodyağı tarihledik, onların bütün tarihlerinin XI-XVIII. yüzyıllar arasına denk düştüğü ortaya çıktı.

Bu nedenle tekrar şu soruyu soruyoruz: Ejiptologların tam da Morozov'un araştırmalarından sonra Mısır zodyaklarının gökbilimsel tarihlenmesi ile ilgili faaliyetlerini net olarak azaltması rastlantı mıdır? Bugün onlar eski Mısır zodyaklarından konuşulduğunda var güçleriyle astronomiden ayrılmaya çalışıyor. Konuşmalar hızla başka konuya geçiriliyor. Somut meselenin çözümünün -zodyakların gökbilimsel içeriğinin deşifresi ve net tarihlenmesi gibi- yerine bulanık ve Skaliger kronolojisi için tehlikesiz olan eski Mısırlıların dinî konulu tartışmaları konuyor. Mısır zodyaklarının sembollerinin astronomi ile ilgisi varsa bile o ilgi gayet naif ve hamsi gibi davranıyorlar. Böylece, hafif üstü örtülü biçimde Yeni Kronoloji ile mücadelenin bir doğrultusu daha açılıyor.

Şimdi Yeni Kronoloji'nin gelişmesinin tarihçesi üzerinde ayrıntılı olarak duralım. Bu tarihçe, kolaylık sağlamak amacıyla, altı döneme bölünebilir.

İLK DÖNEM – XVI. yüzyıl ile XX. yüzyıl arasındaki dönemde farklı araştırmacılar Skaliger kronoloji yapısında kâh orada kâh burada büyük çelişkiler ortaya koydu. Skaliger-Petavius kronolojisi ile mutabık olmayan ve Eski Çağ ve Orta Çağ'ın kronolojisinin çok farklı olduğunu savunan tanınmış bazı bilim adamlarının isimlerini hatırlatalım.

De Arsilla (de Arcilla) – XVI. yüzyıl, Salamanka Üniversitesi (Universidad de Salamanca) Profesörü, bkz. 1. bölüm. Arsilla'nın kronoloji üzerine araştırmaları hakkındaki veriler gayet bulanık durumdadır. N.A. Morozov bunlardan tesadüfen haberdar olmuştur. Hakkında bilinen tek şey Arsilla'nın 'eski' tarihin orta çağlarda uydurulduğunu ispatladığıdır. Ancak maalesef onun yapıtlarını bu zamana kadar bulamadık. Salamanka Üniversitesi'nden de Arsilla'nın araştırmaları hakkında hiçbir bilgi alamadık.

Isaac Newton (1643-1727) – Ünlü İngiliz bilim adamı, matematikçi, fizikçi. Ömrünün birçok senesini kronoloji çalışmalarına adanmıştır. 'Eski Çarlıkların Düzeltilmiş Kronolojisi' adlı dev yapıtı yayımlamıştır. Bkz. bu kitabın 1. bölümü.

Jean Hardouin (1646-1729) – Büyük bir Fransız bilim adamı, filoloji, teoloji, tarih, arkeoloji, nümismatik üzerine çok sayıda yapıtın yazarıdır. Ayrıca, Fransa Kraliyet Kütüphanesi Müdürü idi. Kronoloji üzerine, Skaliger kronoloji yapısını sertçe eleştiren birkaç kitap yazmıştır. ‘Eski Çağ’ın yapıtlarının’ çoğunun ya sahte ya da epeyce yakın bir dönemde yapıldığı fikrindedir.

Petr Nikiforoviç Krekşin (1684-1763) – I.Petro’nun özel katibi. Roma tarihinin bugün kabul edilen versiyonunu sert şekilde eleştiren bir kitap yazmıştır. Bu versiyon Krekşin’in zamanlarında ‘çok tazeydi’ ve bugünkü kadar aleni bir şey sayılmamaktaydı. Ayrıca bkz. ‘Rus Tarihinin Sırrı’, b.2:30.

Robert Baldauf – XIX. yüzyılın ikinci yarısı-XX. başında yaşayan Alman filolog. Basel Üniversitesi özel doçenti (alm. privatdozent, lt. privatim docens). Dört ciltlik ‘Tarih ve Eleştiri’ [1025:1] kitabının yazarıdır. Dilbilimsel fikirlere dayanarak ‘eski’ edebiyatın eserlerinin iddia edildiğinden çok daha yakın kökenleri olduğu sonucuna varmıştır.

Edwin Johnson (1842-1901) – XIX. yüzyılda yaşayan İngiliz tarihçi. Yapıtlarında [1214], [1215] Skaliger kronolojisini sertçe eleştirmiştir. Bu kronolojinin epeyce kısaltılması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca bkz. bu kitabın 1. bölümü.

Nikolay Aleksandroviç Morozov (1854-1946) – Parlak Rus bilim adamı ve ansiklopedisti. Kronoloji araştırmalarında atılım yapmıştır. Skaliger kronoloji ve tarih versiyonunu açıkça eleştirmiştir. Kronolojinin analizi için birkaç yeni doğal-bilimsel yöntemin kavramlarını sunmuştur. Kronolojiyi fiilen bilim alanı haline getirmiştir. Bkz. bu kitabın 1. bölümü.

Wilhelm Kammeier (XIX. yüzyılın sonu - 1959) – Alman bilim adamı, hukukçu. Eski resmi belgelerin gerçekliğini saptama yöntemlerini geliştirmiştir. Neredeyse bütün Eski Çağ ve erken Orta Çağ Batı Avrupa belgelerinin gerçekte daha geç taklitler (sahte) ya da ikinci suretler olduğunu keşfetmiştir. Eski Çağ ve Orta Çağ tarihinde tahrifat yapıldığı sonucuna varmış ve bu konuda birtakım kitaplar yazmıştır.

Özetle, Skaliger kronolojisinin asılsızlığının XVII-XIX. yüzyıllarda bilim adamlarının yapıtlarında açıkça gösterildiği söylenmelidir. Skaliger’in tarih versiyonu detaylı eleştirilere uğratılarak eski metinlerin ve yapıtların genişçe tahrif edildiği tezi oluşturulmuştur. Bununla birlikte, N.A. Morozov’dan başka hiç kimse gerçek kronolojinin kurulabilmesi için bir yol bulamamıştır. Fakat Morozov’un kendisi bile gerçek kronolojinin gerekçeli versiyonunu kurmayı başaramamıştır. Morozov’un versiyonu yarım ve Skaliger-Petavius kronolojisinden bir sürü yanlışlığı miras olarak almıştır.

İKİNCİ DÖNEM – XX. yüzyılın ilk yarısıdır. Bu dönem kuşkusuz N.A. Morozov’un ismiyle ilişkilendirilmelidir. Skaliger kronolojisinin yalnız ‘derin Eski Çağ’ bölümünün değil, VI. yüzyıla kadar tüm yapısının köklü reorganizasyonunun yapılması gerektiği temel fikrini ilk anlayan ve şekillendiren oydu. N.A. Morozov kronoloji analizi için birtakım yeni doğal-bilimsel yöntemleri kullanıp parlak fikrinin lehine çok sayıda tartışılmaz kanıt sunmuştur. 1907-1932 döneminde N.A. Morozov Eski Çağ tarihinin revizyonu hakkındaki ana kitaplarını yayımlamıştır [542], [543], [544]. Ama VI. yüzyıldan sonraki kronolojinin nispeten doğru olduğu yönündeki yanlış görüşe sahip olmuştur. N.A. Morozov mantıklı bir sonuca ulaşmadan durmuştur. Detaylar için bkz. bu kitabın 1.3 numaralı bölümü.

ÜÇÜNCÜ DÖNEM – 1945-1973 yılları arası – genel olarak ‘sükûtle geçişirme’ dönemi şeklinde nitelenebilir. Tarih bilimi N.A. Morozov ve öncekilerin kronoloji araştırmalarını unutturmaya çaba gösteriyor. Rusya’da kronoloji üzerine tartışmalar kesiliyor ve Morozov’un kronoloji üzerindeki araştırmaları etrafında yabancılaştırma alanı oluşuyor. Batıda ise tartışmalar İ. Velikovskiy’in felaketçilik ana fikri içine kapanıyor.

DÖRDÜNCÜ DÖNEM (1973-1980 yılları arasındadır) Bu dönem A.T. Fomenko’nun kronolojinin araştırılması için birtakım yeni ampirik-istatistiksel yöntemler geliştirip Eski Çağ ve Orta Çağ olaylarının düzeltilmiş kronoloji versiyonunu oluşturduğu 1973 yılında başlıyor.

Yanlış Skaliger kronolojisinde yaklaşık 300, 1050 ve 1800 senelik üç ana oynama ayrıntılı olarak kendisi tarafından keşfedilmiştir. A.T. Fomenko'nun ana fikrine göre, yazılı tarih ancak X-XI. yüzyıldan itibaren bilinir hale gelmiştir. Fomenko'nun elde ettiği sonuçlar hem Rusya'da hem de yurt dışında, Batıda birtakım bilimsel dergilerde yayımlanmıştır.

Büyük ihtimalle, Morozov'un araştırmaları suni olarak unutturuluyorken, bu tür çalışmalara yeniden başlanabilmesi tarihçileri rahatsız etmişti. A.T. Fomenko ve çalışma arkadaşları olan MDÜ matematikçilerinin kronoloji üzerine araştırmalarının henüz başında bulunduğu, bu konuda hiçbir yayının çıkmadığı henüz 1977 yılında 'Komünist' dergisinde tarih bilimleri doktoru A. Manfred'in tarihte yeni matematiksel yöntemlerin eleştirisiyle ilgili bir makalesinin çıkmış olması gibi ilginç bir olguyu başka türlü anlatmak zordur. Yöntemleri oluşturanların isimleri verilmediği halde nelerden ve kimlerden bahsedildiği ortadaydı. A. Manfred, 'Kendi haline bırakılırsa bu 'genç' bilginler kitap piyasasını rakamlarla doldururlar... 'Yeni' eğilimler titiz eleştirel analizi ve aşmayı gerektirir. DÜNYA TARİHİ BİLİMİNİN GELİŞMESİNE ENGEL OLUYOR...' diye yazmıştır ('Komünist' dergisi, 1977 Haziran, No. 10, sayfa 106-114).

BEŞİNCİ DÖNEM 1980-1990 seneleri arasında bilimsel basında, (hem soyut hem de uygulamalı) matematik üzerine ihtisas dergilerinde, tarihlenen yeni yöntemleri ve kronoloji alanında elde edilen sonuçları içerikli makaleler çıkmaya başladı. Bu konudaki ilk yayımlar 1980 yılında çıkan A.T. Fomenko'nun iki makalesi ve A.T. Fomenko'nun ve M.M. Postnikov taslağı idi. 1981 senesinde yeni kronoloji araştırmalarına olasılıklar kuramı ve matematiksel istatistik alanında uzman olan genç matematikçi G.B. Nosovskiy yoğun bir biçimde katılmaya başladı. Bu dönemde kronolojide bağımsız ampirik-istatistiksel ve astronomik yöntemler hakkında onlarca bilimsel makale yayımlanmıştır. Bu makaleler ya A.T. Fomenko tarafından bağımsız olarak ya da matematikçiler G.V. Nosovskiy, V.V. Kalaşnikov, S.T. Raçev, V.V. Fedorov, N.S. Kellin ile ortak yazılmıştır. Araştırmaların, A.T. Fomenko'nun yöntemlerinin tasvirlerini ve kronolojideki yanlış tarihlenmelerin küresel haritasını içeren iki makalesini SSCB Bilimler Akademisi Raporlarına sunan akademi üyesi fizikçi Y.P. Velihov ve V.V. Kalaşnikov, G.V. Nosovskiy ve A.T. Fomenko'nun Batlamyus'un Almagest'inin tarihlenmesi üzerine iki makalesini SSCB Bilimler Akademisi Raporlarına sunan akademi üyesi matematikçi Yu.V. Prokhorov tarafından desteklendiği söylenmelidir. Bazı önemli sonuçlar T.N. Fomenko ile yapılan eser ortaklığında elde edilmiştir.

A.T. Fomenko yeni tarihlendirme yöntemleri konulu raporları akademi üyesi V.S. Vladimirov, akademi üyesi A.A. Samarskiy, akademi üyesi O.A. Oleynik, muhabir üye S.V. Yablonskiy'in matematik seminerlerinde ve akademi üyesi I.D. Kovalenko'nun bilimsel tarih seminerinde sundu. Akademi üyesi ve tarihte matematiksel yöntemlerin uygulanması üzerine uzman olan I.D. Kovalenko'nun sunulan yöntemleri büyük ilgiyle karşılayıp tarihçilerin kronoloji sorunlarında daha derin araştırma yapmaları gerektiğini öne sürdüğünden bahsedilmelidir.

1980-1990 döneminde A.T. Fomenko, V.V. Kalaşnikov, G.V. Nosovskiy, defalarca, matematik üzerine bilimsel konferanslarda bağımsız tarihlenen yeni yöntemleri konulu sunumlar yapmışlardır. Ayrıca bkz. Fomenko'nun önsözü.

Akademi üyesi A.N. Kolmogorov'un tutumu ilginçtir. A.T. Fomenko 1981 yılında 3. Vilnius Uluslararası Olasılıklar Kuramı ve Matematiksel İstatistik Konferansında yeni tarihlendirme yöntemleri konulu sunumunu yaparken A.N. Kolmogorov gelip sunumu tümüyle dinlemiştir. Üstelik yaklaşık kırk dakika boyunca sunum yapılırken, salonun arkasında ayakta idi. A.N. Kolmogorov toplantı salonunda bulunanlar tarafından görünmeyeceği ama kendisinin sahnede ne olup bittiğini işitebileceği bir yer seçti. Sunum yapıldıktan sonra A.N. Kolmogorov hiç konuşmadan ayrılmış ve sunumu yapanın yanına gelmemiştir. O sıralar A.N. Kolmogorov'un sağlık açısından zayıf olduğu ve olasılıkla kırk dakika ayakta kalmasının çok güç gerektirmiş olduğu söylenmelidir.

Sonra Moskova'dayken A.N. Kolmogorov A.T. Fomenko'yu misafirlige çağırıp kronoloji hakkında bir yapıtımızı okumak için ödünç vermemizi istedi. A.T. Fomenko'nun 1979 yılında yazdığı taslak olarak 1981 yılında çıkana kadar etrafta elyazması olarak dolaşan 100 sayfalık kısa özet kendisine sunuldu. Bunun dışında A.T. Fomenko A.N. Kolmogorov'a bu konuda 500 sayfalık bir daktilo metni sundu. İki hafta sonra A.N. Kolmogorov A.T. Fomenko'yu sohbet için tekrar misafirlige çağırdı. Sohbet iki saat kadar sürdü. Sohbet sırasında A.N. Kolmogorov'un malzemeler hakkında tümüyle bilgi edindiği belli oldu. Çok sayıda sorusu oluşmuştu. Her şeyden önce merak ettiği konu Kutsal Kitap hanedanları dâhil olmak üzere 'Eski Çağ' ile Orta Çağ hanedanları arasındaki hanedan koşutluğuydu. Eski tarih üzerine kurulan birçok çağdaş fikrin kökten değişmesi ihtimalinden korktuğunu ifade etti. Yöntemlerin özüne dair itirazı yoktu. Sonunda A.N. Kolmogorov A.T. Fomenko'ya 500 sayfalık metni iade etti, fakat 100 sayfalık özet isteği üzerine kendisine hediye edildi.

Bunlara şunu da eklemek gerek. A.T. Fomenko, aşağıda anlatılan konuşmaya katılanlardan birinden şu bilgiyi aldı. Bir süre önce, Profesör M.M. Postnikov 'Uspehi Matematičeskih Nauk'(Matematiksel Bilimlerin Başarıları) dergisinde yayımlanması amacıyla N.A. Morozov'un araştırmalarının özetini içeren bir makale sunmuş. İçinde akademi üyesi P.S. Aleksandrov'un ve akademi üyesi A.N. Kolmogorov'un bulunduğu yazı kurulunda şöyle bir konuşma geçmiş. A.N. Kolmogorov zamanın behrinde Morozov'a karşı mücadele için bayağı zaman harcadığını söyleyerek bu makaleyi eline almayı bile reddetmiş. "Sonuçta Morozov'un haklı olduğu ortaya çıkarsa ne kadar aptal görüneceğiz", demiş. Makale kabul edilmemişti.

Bu konuşma, N.A. Morozov'un araştırmalarının neredeyse yasaklandığı günlerin olaylarını kaplayan sis perdesini birazcık aralamaktadır. Bugün bizi her şeyin 'kendiliğinden' olup bittiğine ikna etmeye çalışıyorlar. N.A. Morozov'un araştırmaları herkes tarafından kısa bir zaman sonra unutulacak kadar ilgi çekici olmaktan uzakmış sanki. Ama şimdi anlamaya başladığımız kadarıyla, A.N.Kolmogorov'un katılması sağlandıysa N.A. Morozov'a karşı mücadele için hayli kuvvet harcanmış demektir. Enteresan olan, A.N. Kolmogorov'un N.A. Morozov'un haklılığına ihtimal vermesidir.

Kronoloji üzerine ilk yayınlarımız çıktıktan kısa bir süre sonra, 1981 yılında bizim araştırmalarımızı mahsus eleştirmek amacıyla SSCB BA Tarih Bölümü'nde bir oturum tertiplendi (29 Haziran 1981). SSCB BA Tarih Bölümü Bilim Katibi V.V. Volkov ve SSCB BA Tarih Bölümü bünyesindeki 'İnsan Toplumunun Temel Eğilimleri Bilim Kurulu' Bilim Katibi N.D. Lutskov, A.T. Fomenko'ya yönlendirilen mektupta şunu vurguladı: '29 Haziran 1981 tarihinde akademi üyesi Yu.V. Bromley'in başkanlığında... Bölüm'de oturum yapıldı. Sonuçlarımız altı sosyal enstitünün uzmanları ve Şternberg Astronomi Enstitüsü mensupları tarafından sertçe eleştirildi.' (8 Mayıs 1984).

1981 oturumunda en sert duyulan raporlar SSCB BA muhabir üyesi Z.V. Udaltsova ve kurul başkanı E.S. Golubtsova'ya aitti. E.S. Golubtsova araştırmalarımızın analizi için özel olarak oluşturulan tarihçiler kurulunun başkanıydı. Bunların çalışmalarının sonucu olarak, araştırmalarımıza yönelik sert eleştirileri içeren bir dizi makale çıkmaya başladı.

Ayrıntılı 'bilimsel' tartışmalar 1998-1999 yıllarında tekrarlandı, aşağıda bu konuya değineceğiz.

ALTINCI DÖNEM – 1990 sonrasıdır. Bu dönem 'yeni kronoloji üzerine kitapların yayımlanması dönemi' olarak nitelenebilir. Bu dönemde, hem kronoloji üzerine araştırmalarımızı anlatan hem de araştırmalarımızın üzerine kurulan XVII. yüzyıldan önceki gerçek tarihin ne olduğu ana fikirli kitaplar çıkmaya başladı. Bu konuda ilk çıkan kitap A.T. Fomenko'nun 'Anlatım Metinlerinin İstatistikî Analiz Yöntemleri ve Kronolojiye Uygulanması' kitabıydı, MDÜ Yayımevi, 1990. Bu kitap Bernoulli Uluslararası Matematik İstatistiği ve Olasılıklar Kuramı Derneği Başkanı (1989 – 1991), (RBA) Steklov Matematik Enstitüsü Olasılıklar Kuramı ve Matematiksel İstatistik Bölümü Başkanı, ileride Rusya

Bilimler Akademisi (RBA) üyesi ve MDÜ Mekanik-Matematik Fakültesi Olasılık Kuramı Kürsüsü Başkanı olacak A.N. Şiryayev'in önsözüyle çıktı.

Bahsedilmesi gerekir ki, A.T. Fomenko'nun bu kitabı hayli önce çıkacaktı. Yayımlama için Saratov Üniversitesi'nin yayınevinde bulunan ve redaktörü tarih bilimleri doktoru S.A. Pustovoyt (Moskova) olan kitap 1983-1984 yıllarında neredeyse tümüyle hazırды. Ancak 1984 yılının Haziran ayında Leningrad tarihçilerinden yayınevine ansızın bir mektup geldi. İmza atanlar arasında SSCB BA Tarih Enstitüsü Leningrad Bölümü Dünya Tarihi Sektörü Başkanı V.İ. Rutenburg, bilim katibi ve tarih bilimleri doktoru T.N. Tatsenko, SSCB Toprakları Üzerindeki Eski Devletler ve Antikçağ Dünyası Tarihi Grubu Başkanı, tarih bilimleri doktoru İ.A. Şişkova, bilim katibi İ.V. Kuklina bulunmaktaydı. Mektupta, başka şeylerin yanında, bizim araştırmalarımızın 'objektif olarak Marksist tarih biliminin ana ilkelerine karşı olduğu yazıyordu... 'Dünya Tarihi Sektörü ve SSCB Toprakları Üzerindeki Eski Devletler ve Antikçağ Dünyası Tarihi Grubu, Profesör A.T. Fomenko'nun 'Eski Kronolojinin Eleştirisine Giriş. İstatistikî Araştırmanın Deneyimi' monografisinin yayımlanmasını KABUL EDİLEMEZ görüyor' diye yazdılar. Mektubu yazanlar kitabın yayımlanmasının durdurulmasını şiddetle talep ettiler.

Kitabın dizgisi dağıtıldı.

A.T. Fomenko'un 'Yöntemler...' kitabı 1990 yılında, 'Antikçağ ve Orta Çağ Kronolojisinin Eleştirisi' kitabı 1993 yılında ve 'Küresel Kronoloji' kitabı 1993 yılında çıktıktan sonra bir aralık oluştu ve ardından ise kronoloji üzerindeki araştırmalarımızın cari durumunu yansıtan kitaplar çıkmaya başladı. Tam bu dönemde, 'Yeni Kronoloji' terimi oluştu. Geliştirdiğimiz yeni tarihleme yöntemleri yardımıyla meydana gelmeye başlayan kronolojiyi böyle adlandırır olduk. Bugün kabul gören Skaliger-Petavius kronolojisinden köklü şekilde farklı olduğu için 'yeni' kabul edilmektedir. Aslında 'Gerçek Kronoloji' olarak adlandırılması gerekir. Çünkü onda Skaliger-Petavius kronolojisinin bütün ana hataları düzeltilmiştir.

Fizik matematik bilimleri doktoru T.N. Fomenko yeni kronolojinin geliştirilmesine büyük katkıda bulunmuştur. Kendisi, araştırmalarımızın bir kısmında ortak yazar olup astronomik yöntemlerle eski zodyakları tarihlemiş ve Kulikovo Savaşı'nı incelememize katılmıştı. T.N. Fomenko, 'Eskilerin Gök Takvimi', 'Eski' Latincenin Rus Kökleri' ve 'Neredesin Kulikovo Tarlası' kitaplarımızın ortak yazarıdır.

Yeni Kronoloji üzerine kitapların yayımlanmasını birkaç Moskova yayınevi birden üstlendi. Aralarında MDÜ Yayınevi, Uçebno-Nauçnogo Sentra Dovuzovskogo Obrazovaniya MGU Yayınevi, Nauka Yayınevi, Faktorial Yayınevi, Kraft Yayınevi, Olimp Yayınevi, Anvik Yayınevi, Delovoy Ekspres Yayınevi, Rimis Yayınevi, daha sonra da AST (Astrel) Yayınevi bulunmaktadır. Yurt dışında kronoloji üzerinde kitaplarımız gerek Rusça gerekse de İngilizce olarak Kluwer Academic Press (Hollanda), CRC-Press (ABD), Edwin Mellen Press (ABD), Delamere Publishing (Paris, London, New York) yayınevlerinde çıkmıştır.

1995-1996 yıllarından itibaren çeşitli gazete ve dergilerde kronoloji üzerine kitabımızın tartışıldığı çok sayıda makale çıkmaya başladı. Bunlarda çoğunlukla karşı görüşler iddia edildi. Okuyucuların bir kısmı kitaplarımızı beğenirken diğer kısmı öfkelenip karşı çıkmıştır. Her sene yüzden fazla bu tarz makale çıkmıştır. 1999-2000 senelerinde sayısı epeyce arttı.

1998 yılında TVC televizyon kanalında, yapımcılığı 'Avtorskoye Televideniye'(ATV) stüdyosu tarafından üstlenilen meşhur 'Noçnoy Polet' programı çerçevesinde Moskovalı ekonomist, gayriresmi 'Yeni Kronoloji' grubu üyesi A.V. Podoytsın ile yedi görüşme düzenlendi. A.V. Podoytsın canlı yayında araştırmalarımızın özetini anlatıp izleyicilerin çok sayıdaki sorularına cevap vermiştir. Yayınlar muazzam merak uyandırmıştır.

1999-2001 yılında satranç dünya şampiyonu G.K. Kasparov hem yazılı basın hem de televizyonda yaptığı birkaç açıklamasında, yeni kronolojinin eleştirel kısmını desteklemiştir. Bunun için kendisine teşekkür ederiz. Ama daha sonra işbirliğimiz kesildi.

1999 yılında parlak yazar toplumbilimci, mantık uzmanı, filozof, MDÜ profesörü A.A. Zinovyev bizi aramıştır. Yapıtlarımızı okuyup ana fikrimizin genelde doğru olduğu ve kendisinin yaptığı tarih tahrifatı analiziyle uyuştugu sonucuna varmıştır. Bu konuda kendi fikirlerini 'Yeni Kronolojiye Giriş' kitabımızın yeni yayınına (2001, Moskova 'Kraft') yazdığı önsözde kısaca ifade etmiştir.

1996 yılından beri eserlerimiz İnternetteki bazı web sitelerinde yerini alır olmuştur. Sayısı devamlı artıyor. Şu an Rusya'dakilerin sayısı on civarında ve Almanya'da da en az bir tane var. Alman web sitesinin yapılmasında Profesör E.Ya. Gaboviç'in (Almanya) üstün önemini vurgulamak isteriz.

Son zamanlarda Rusya'da chronologia.org web sitesi hayli meşhur oldu. Bu web sitesi çerçevesinde yeni (gerçek) kronoloji hararetli bir şekilde tartışılmaktadır. Burada hem karşı çıkanların hem de yandaşların fikirleri bulunmaktadır. Şu an bu kaynağı Yeni Kronoloji üzerine resmi web sitesi olarak görüyoruz.

1990-1998 senelerinde tarih uzmanları araştırmalarımıza gevşek bir tepki göstermiştir. Gazete ve dergilerde, yazarlar tarafından bilimsel eleştiri yapılmadan, yalnızca görüş ayrılığı ifade edilen makaleler çıkmıştır. 1998 senesinde durum değişmiştir. RBA Prezidyumu'nun bir oturumu özel olarak araştırmalarımızın tartışılmasına adandı. Sonra RBA Tarih Bölümü Bürosunun özel oturumu tertiplendi. Ardından, Matematik Bölümü Bürosunun özel oturumu yapıldı. RBA Tarih Bölümü Bürosunun oturumunda Yeni Kronoloji'ye karşı 'mücadelenin programı' sunuldu. Bu program MDÜ Tarih Fakültesi'nde, çok anlamlı 'Yeni Kronolojinin Mitleri' başlığı altında büyük bir konferansın yapıldığı Aralık 1999 'da çarpıcı bir biçimde gerçekleşmeye başladı. Konferans araştırmalarımızın kesin kınanması şeklinde geçip 'tedbir alma' talebiyle tamamlandı. Ayrıca bkz. 'Tarihleri Değiştiriyoruz Her Şey Değişiyor' kitabı, Ek 4. Sonra, son derece ilginç bir süreç başladı. Bu konferansın malzemeleri önemli olmayan değişikliklerle farklı kapak ve başlıklar altında defalarca yayımlandı. Olasılıkla 'bilimsel itirazların' boyutluluğunu oluşturmak amacıyla. 'Antifomenko' başlığı altında seri ihtisas kitapları yayımlanır oldu. Bu zamana kadar birbirini tekrarlayan bu tarz kitapların sayısı ona ulaştı (!). Öyle gözüküyor ki sayısı daha da artabilir. Bu kitaplarda öne sürülen eleştiriyi titizlikle ele aldık. Muarızlarımızın hiçbir yeni fikri olmadığı ortaya çıktı. Ama malzemenin sunulmasının şekli çok 'ileri' ve bilimsel tarzda oldu. Yafta yapıştırma becerisi de yetkinleşti. Biz detaylı bir cevap verdik, bkz. 'Tarihleri Değiştiriyoruz Her Şey Değişiyor' kitabı, Ek 4 ve chronologia.org web sitesinin ilk sayfası.

Nispeten kısa bir zaman önce, 1996 yılından itibaren Almanya'da Alman bilginlerinin Batı Avrupa Orta Çağ kronolojisinin hatalı olduğunu öne sürdüğü kitapları çıkmaya başladı. Örneğin Heribert Illig'in yapıtları. Ancak bu araştırmalarda meselenin boyutu tümüyle idrak edilmemektedir. Bu çalışmaların sahipleri Skaliger kronolojisinin bazı yerlerinde salt küçük lokal değişmelerle yetinilebileceğini sanmaktalar. Bu yanlıştır. Aynı zamanda Alman araştırmalarının eleştirel yanı gayet ilginçtir. Mesela Uwe Topper'in tarihte tahrifat hakkındaki 'Erfundene Geschichte' (Uydurulan Tarih) kitabını ve Hans-Ulrich Niemitz ile Christian Blöss'un radyokarbon analizi hakkında yazdığı 'C-14'ün İflası' kitabını vurgulayalım.

Son zamanda araştırmalarımız sadece merak değil bizim dünya tarihini yeniden yapılandırarak ulaştığımız sonuçlara dayalı sonraki araştırmaları uyandırır oldu.

İlk olarak şu yazarları vurgulayalım: V.A. Nikerov, Y. Tabov, E.Ya. Gaboviç, N.İ. Hodakovskiy, N.A. Milah, L.İ. Boçarov, N.N. Efimov, İ.M. Çaçuh, İ.Yu. Çernışov. İ.R. Musina, Y. Tabiv'un kitabı için çok ilginç bir önsöz yazdı. Sayılan yazarların kitaplarında Yeni Kronoloji'nin fikirleri ele alınıp bir sürü yeni düşünce ve ekler sunulmaktadır. İ.İ.

Kurinnoy birtakım önemli sonuçlar elde etmiştir. Bazıları Ekler olarak kitabımıza dâhil edildi. Bunun dışında İ.İ. Kurinnoy büyük merak uyandıran iki kitap yazmıştır.

Chronologia.org web sitesinde Yeni Kronoloji üzerine redaktörü olduğumuz elektronik makaleler derlemesi yayınlanmaktadır. Bu zamana kadar çok sayıda çıkmıştır. Derlemede çok enteresan makaleler var. Yazarları A.B. Verevkin, Y. Tabov, N. Tomov, D. Dimkova, A.N. Türin, S.V. Çesnokov, N.D. Gostev ve diğerleri.

Aynı zamanda araştırmalarımız sıkça, temeli olmayan pek çok özenti ve ‘restorasyon’ a yol açmıştır. Bu arada bazılarında çeşitli enteresan fikirler bulunmaktadır. Mesela, A.M. Jabinskiy kitaplarını bizim araştırmalarımızın ardından yazmaktadır. Bazıları ilginç. Ancak A.M. Jabinskiy’in kronolojide ‘Jabinskiy sinüsoiti’ ismini taşıyan güya yeni yöntemin kurucusu olduğunu göstermeye yönelik garip girişimler dikkat çekmektedir. Gerçekte ise mesele yöntemlerimizin sanat tarihinde ‘keşif’ olarak sunulan grafik yansıtmayla uygulanmasından başka bir şey değildir. Son zamanda A.M. Jabinskiy Yeni Kronoloji üzerine tarih romanları türüne geçti ki, hiç de fena olmayabilir.

Uwe Topper’in kitaplarını, eleştirel saydığımız, kronolojiyi pek düzeltmeyen, ama Skaliger versiyonunun değişik hatalarına ve saçmalıklarına işaret eden kitaplara ekleyebiliriz.

S.İ. Valanskiy ve D.V. Kalüjny’nın ‘Kromotronik’ (kendileri tarafından uydurulan tuhafça bilimsel terim) üzerindeki çalışmaları dikkate değer. Faaliyetlerinin Yeni Kronoloji için iyilikten ziyade kötülük olduğunu düşünüyoruz. S.İ. Valanskiy ve D.V. Kalüjny’nın ilk kitapları aslında N.A. Morozov’un fikirlerinin serbest ve çoğu zaman hatalı anlatımıydı. Ama S.İ. Valanskiy ve D.V. Kalüjny de yapıtlarını Morozov’un teorisini ilerleten yeni keşif olarak sunmuşlardır. Ki gerçekten pek uzak olduğu için bazılarını yanıltmışlardır. Morozov’un eserlerini okumak böyle bir ‘anlatım’ı okumaktan çok daha faydalıdır. Tabii ki, Morozov’un yapıtları popüler değildir. Halktan çok bilim adamları içindir. ‘Eski Dünya Kronolojisinin Eleştirel İncelemesi’ kitabını okuyan insanlar için Morozov’un iyi bir anlatımını sunan meşhur matematikçi Profesör M.M. Postnikov idi. Bu kitap A.T. Fomenko ve A.S. Mişenko’nun yazdığı esere dayalıdır (bkz. M.M. Postnikov’un önsözü).

Son zamanlarda S.İ. Valanskiy ve D.V. Kalüjny olasılıkla intihalin sınırını aşınca eski dünya kronolojisi konusundan ayrılıp çağdaş sosyo-politik konulu yazılar yazmaya başladı.

Yazarlarının içtenlikle Yeni Kronoloji ile uğraştığını sandığı ama kendilerinin bilimsel kronoloji ile minimum düzeyde alakası olan ya da hiç alakası olmayan kitapları da hatırlayalım. Bununla ilgili olarak ‘çok seçenekli tarih’ denilen kitapları belirtelim. Bu terim kurucusu matematikçi Profesör A.K. Guts tarafından uydurulmuştur. Kanımızca ‘çok seçeneklilik teorisi’ içinde hiçbir derin anlam yoktur. Bu saf akıl oyununun kesinlikle kronoloji ile değil, daha çok felsefe ile alakası var.

Birtakım kitapların yazarı ve Yeni Kronoloji’nin propagandacısı olan jeoloji mineraloji bilimleri doktoru İ.V. Davidenko’dan söz edelim. Üzerinde kendisine atıfla çalıştığımız bir sürü kayda değer gözlem Davidenko’ya aittir. Eski Mısır inşaatında beton kullanımına ve D. Davidoviç’in bu konudaki eserlerine de dikkatimizi çeken oydu. Ancak İ.V. Davidenko’nun kitaplarında ve demeçlerinde kayda değer fikir ve düşüncelerin yanı sıra hiçbir temeli olmayan iddialar bulunmaktadır. Misal olarak GEÇ Orta Çağ döneminde Avrasya’yı neredeyse tümüyle batıran tufan fikrini verelim. Aslında bu fikir aynı ‘felaketçiliğin’ bir seçeneğidir. Batılı muadili gibi, ‘Rus felaketçiliği’ de demagogik bir biçimde Yeni Kronoloji’ye karşı mücadelede kullanılmaktadır. Olasılıkla samimi olan İ.V. Davidenko’yu kastetmiyoruz. Ancak buna benzer iddiaları Yeni Kronoloji’ye zarar vermektedir.

Başkanı, kimya bilimleri doktoru Profesör Ya.A. Kesler olan ‘Medeniyet’ projesinin çerçevesinde bulunan Newchrono.ru web sitesinin çağdaş durumu hakkındaki düşüncelerimizi açıklayalım. Newchrono.ru web sitesinin tarihçesi şudur: İnternette Yeni Kronoloji’nin meselelerini tartışabilmek için bizim tarafımızdan yaratılmıştır. Zaten ‘newchrono’ başlığı da

ondan kaynaklanıyor, ‘Yeni Kronoloji’nin kısaltmasıdır. Fakat bu web sitesi bir iki sene sonra kontrolümüzden tümüyle çıkıp amaçları bambaşka olan insanlar tarafından kontrol altına alındı. Amaçları da Yeni Kronoloji’ye karşı mücadele, ne kronoloji ne de bilim ile genellikle alakası olmayan fikirlerin propagandası, Yeni Kronoloji teriminin anlamının değiştirilip bize yabancı olan fikirlerle doldurulmasıydı. Bir de ‘Yeni Kronoloji’nin başına geçme’yi amaçlayan inatçı teşebbüsleri. Onlar da şunlardır: Tumturaklı ‘önde gelen yeni kronoloji uzmanları, (Yeni Kronoloji uzmanları)’ unvanlarını kronolojiden gerçekte anlamayan, bu konuda bildikleri de yapıtlarımızı gözden geçirmeleriyle sınırlı olan insanlara takmaktadır.

Bu aşamada Ya.A. Kesler’in faaliyetinden söz etmeden geçemeyeceğiz. Yapıtlarımızdan elbette atıfsız olarak aldığı çok sayıda gizli alıntılar ve genelde kendi ham ve bulanık düşüncelerinin karışımı ile doldurulan kitapları yalnız Yeni Kronoloji’nin değil, güya daha çok geniş ve önemli ‘Medeniyet’ başlıklı projenin son sözü olarak sunulmaktadır. Aslında bu projenin çekirdeğinin içerisinde boş demagojiden başka hiçbir şey bulunmamaktadır. Bize göre, ‘Medeniyet’ projesi bilimsel olmaksızın kronoloji meselesinden ayrılmaya yöneliktir. Günümüzde kronoloji üzerindeki araştırmalara içten katılmak isteyenler için bir nevi ‘tuzak’ olarak da hizmet veriyor. Kronoloji üzerindeki çalışmalara katılmak isteyenlerin hem gayretlerini bastırmaya hem de ilgilerini ‘gereken mecraya’ yönlendirmeye çalışmaktadır. S.İ. Valyanskiy, D.V. Kalüjniy ve diğerlerinden farklı olarak Ya.A. Kesler’in ve ‘Medeniyet’ projesinin faaliyetinin çok daha iyi organize edilmiş ve çok daha keskin olduğu söylenmeli. Bu sözde ‘arkadaşlar’ maskeli olarak Yeni Kronoloji’ye karşı oluşturulan gerçekten büyük bir projedir.

Bunu anlayınca ‘Medeniyet’ projesinin yönetiminden, insanların aklını karıştırmamak için newchrono.ru ismini değiştirmesini talep ettik. Ancak talebimiz reddedildi. Düşüncemize göre ‘Medeniyet’ projesinin yönetimi tarafından Yeni Kronoloji’nin ana fikrine karşı bilinçli bir mücadele yürütülüyor.

Son zamanlarda düşüncelerimizin bazıları kimi ‘çok bilgili’ tarih uzmanlarına ulaşıp oldu. Bu aşamada bir maskaralık gözlemleniyor. Bu tarihçilerin bazıları bizim bir fikrimizi benimseyip onu kendi fikirleri saymaya başlıyorlar ve sonuçlarımızı benimsemiş oldukları halde bizi eleştirdikleri kitaplar yayımlıyorlar. Örnek verelim.

2000 senesinin sonunda, ‘Veçe’ Moskova yayınevinde profesyonel arkeologlar olan A.A. Bıçkov, A.Yu. Nizovskiyy ve P.Yu. Çernovitov’un ‘Eski Rus’un Esrarları’ kitabı çıkmıştır. Kitabın üçte biri Kulikovo Savaşı’na adanmıştır. Yazarlar Tula ilçesinde bulunan ve tarihçilerin bugün Kulikovo tarlası olarak adlandırdığı yeri detaylı bir biçimde tasvir ediyorlar. Burada Kulikovo Savaşı’nın ya da başka bir büyük Orta Çağ savaşının olup bittiğini ispatlayan hiçbir arkeolojik buluntunun olmadığı anlatılıyor.

Sonunda A.A. Bıçkov, A.Yu. Nizovskiyy ve P.Yu. Çernovitov Kulikovo tarlasının bambaşka bir yerde bulunduğu sonucunu çıkarıyorlar. Sonrasında Kulikovo Savaşı’nın Moskova topraklarında olup bittiğini ifade eden yeniden yapılandırmanın adını geçiriyorlar. Bundan sonra da otorite sahibi bir tavırla, yeniden yapılandırmanın inandırıcı olmadığını ifade eder etmez, Kulikovo Savaşı’nın Moskova topraklarında olup bittiği ‘kendi öz yapılandırmalarını’ sunuyorlar (!?). Bu versiyonun adı yazarlarından birinin ismi olan A.A. Bıçkov versiyonu adını taşıyor. Tekrar vurgulayalım ki tarihçiler ya bizi azarlıyorlar ya da mesela A.A. Bıçkov gibi bizim sonuçlarımızı utanmadan benimsiyorlar. Üstelik bazen de aynı zamanda ikisini birden ustaca yapıyorlar.

A.A. Bıçkov’un kitaplarında eski kaynaklardan alıntılar gibi enteresan bilgilerin yer yer bulunduğu söylenmeli. Fakat A.A. Bıçkov tarihte neler olup bittiğini anlayıp kendi yapılandırmasını sunmaya çalıştığında bulanık ve inandırıcı olmayan iddiaların dışına çıkamıyor.

Bu örnek gösteriyor ki, başta kazıların gerçek malzemeleriyle çalışan arkeologlar olmak üzere bazı tarihçiler zaman zaman Skaliger versiyonunun yanlışlığının bilincine varıp

yeniden yapılandırılmamızın haklılığını hissediyorlar. Ama meslek iddialarından kaynaklanan düşüncelerle bunu yüksek sesle itiraf edemiyorlar. Sonuçta, ne yeniden yapılandırılmamız ile ne de Skaliger versiyonuyla uyuşan kendi öz fikirlerini sunmaya sıra geliyor. Ama hiçbir şey olmuyor. Sorun şudur ki, tarihsel gerçek tektir ve büyük ihtimalle çalışmalarımızda aranıp bulunmuştur.

Yeni Kronoloji'ye karşı mücadelenin doğrultularından biri kitap piyasasını bu konudaki düşük kaliteli kitaplarla doldurmaya yönelik teşebbüslerdir. Örneğin, bu tarz kitaplardan olan çağdaş polis hikâyelerinin popüler yazarı A.A. Buşkov'un kitaplarıdır. Buşkov 'bağımsız araştırmacı' tavrı takınarak kitaplarımızdan fragmanları kendi kitaplarına aldığı halde, genel olarak haklı olmadığımız fikrini okura telkin ediyor. Kanımızca, bu aşamada hem pek çok insana enteresan gelen konuyla oynamak isteği hem de Yeni Kronoloji'ye karşı pekâlâ bilinçli bir mücadele ve mecrasını değiştirmek niyeti var.

Yeni Kronoloji'ye karşı mücadelenin son zamanlarda boyutu genişleyen başka önemli ve gayet ciddi bir doğrultusu Yeni Kronoloji'nin temel fikirlerinin bilinçli bir şekilde çarpıtılıp özetle karikatür şeklinde ve görünürde de sağlam akademi tavrıyla sunulmasıdır. Bazı karşıtlarımız tarafından hayli rahatsız edici bulunan, bizim keşfettiğimiz XIII-XVI. yüzyıllarda yer alan Büyük Orta Çağ Rus İmparatorluğu'nun varlığıdır. Bizim bu keşfimiz geçmişin tarih anlayışı açısından anahtardır. Çağdaş insanın bilincinde köklenmiş birçok fikri alt üst ediyor. Bunun bazı insanlara battığı kitap piyasasında 2004-2011 yıllarında çıkan birtakım kitaplardan bellidir. Bu kitapların yazarlarının, kendileri için can alıcı ve güncel olan Büyük İmparatorluk konusuna sürekli döndüğü kamufle edilmiş parodilerden bahsediyoruz. Bu yazarlar yeniden yapılandırılmamızı çarpıtmak, değiştirmek, başka (olasılıkla kendileri için daha hoş) bir içerik ile doldurmak amacıyla ellerinden geleni yapıyorlar. Bunun bir örneği V.V. Makarenko'nun 'Rus Nereden Geldi? Eski Dünyanın Yeni Coğrafyası' kitabıdır. Bu, çok sayıda tablo ve diğer bilimsel malzeme ile dolu gayet kalın, 650 sayfalık bir cilt. Pekâlâ açıktır ki, bu kitap okuyucuya görünürde bizimkisine benzer olan ama gerçekte hiç alakası olmayan bir yeniden yapılandırmayı sunarak aklını karıştırmak gibi kışkırtıcı bir amaçla bizim eserlerimiz üzerinden yazılmıştır. İmparatorluktan çok söz edilmektedir. Bizim terminoloji kullanılarak manası tümüyle çarpıtılmaktadır. Misal olarak, 35. sayfada yer alan bütün Eski Çağ ve Orta Çağ coğrafyasının Kızıl Deniz'in iki sahili üzerinde bulunan çöle yerleştirildiği 'eski dünyanın genel haritası' kaç para eder ki! Yeni Kronoloji'ye karşı mücadele için harcanmakta olan böyle çabalara değer veriyoruz elbet. Ne de olsa saçmalıklarla dolu altıyüz elli sayfalık bir kitap çıkarmak kolay bir iş değildir herhalde. Olasılıkla birisine iyice batmışız. O kadar kaygılanmamalarını tavsiye ederiz.

A.Z. Sinelnikov'un yakınlarda çıkan 'Yahudilerin Orta Çağ İmparatorluğu' reklam başlığını taşıyan kitabı da Büyük İmparatorluk tarihinin yeniden yapılandırılmasını çarpıtılan kitaplardan biridir. Açık ki, bunun isminin 'İmparatorluk' kitabımızın ismini andırması tesadüf değildir. Yazar başlangıçta kendisini taraftarımız ilan ediyor ve Yeni Kronoloji'yi muhafazakâr tarihçilerin saldırılarından koruyormuş gibi bile yapıyor. Daha sonra da, açıkladığımız, başta İmparatorluğun finans sınıfı konusundaki fikirler olmak üzere bazı fikirleri 'gereken mecrada' 'geliştirmeye' başlıyor. Bize göre, A.Z. Sinelnikov'un sunduğu iddialar bulanıktır ve fiilen birtakım alıntılarda toplanmaktadır. Elbette A.Z. Sinelnikov'un kendi fikirlerini ifade etmeye hakkı vardır, ancak Yeni Kronoloji'den kendi fikirlerini net bir şekilde ayırması lazım. Bizim fikirlerimiz ve terimlerimizle karışım güya kitap Yeni Kronoloji mecrasının ileri cephesinde yazılmış gibi hatalı bir izlenim oluşturuyor. Gerçekte ise kanımızca, kitap zayıftır.

Yeni Kronoloji ile mücadeleye yönelik küçük girişimler, değiştirmeler, okuyucuyu yanlış bir yöne götürmeler, çeşit çeşit 'fikir aşılama' ya da sadece güya Yeni Kronoloji üzerine bulanık metinlerin yazılması yoluyla başka küçük teşebbüsleri saymayacağız (T.V. Polyakovskiy vs.).

Kitaplarımızda bulunmayan iddiaların bize atfedilmesini ya da bizim müsaademiz olmadan Yeni Kronoloji adından bahsedilmesini tümüyle kabul edilemez sayıyoruz. Geliştirdiğimiz Yeni Kronoloji terimi ve ana fikrinin bize yabancı olan görüşlerin propagandası için kullanılmasını son derece olumsuz karşılıyoruz.

YENİ (GERÇEK) KRONOLOJİNİN TEMELİNİN YERİNE İKİNCİL (YAN) DİLBİLİMSEL VEYA TARİHSEL GÖZLEMLERİN KONMASI TEŞEBBÜSLERİ YANILTICI OLABİLİR VE BUNLARIN YENİ KRONOLOJİ'NİN İÇERİĞİNİ OLUŞTURDUĞU YANILSAMASINI YARATABİLİR. BU HATALIDIR. ANA FİKRİMİZİN TEMELİ HERŞEYDEN ÖNCE MATEMATİKSEL-İSTATİSTİKSEL VE GÖKBİLİMSEL TARİHLEME YÖNTEMLERİDİR.

A.T. Fomenko, G.V. Nosovski

EKLER

EK 1: TARİFİN GRAMER ANALİZİ. TUKİDİDİS'İN “TARİHİNDEKİ” TUTULMALAR.

Bu bölümde E.V. Alekseeva'nın çalışmalarından alınmış olan parçalar alıntılanmıştır. (1976 yılı, Moskova Devlet Üniversitesi, filoloji bölümü, Moskova).

\end{center}

Bu Ek'teki atıflar literatür ve Ek'in sonundaki not listesine göre yapılmıştır.

{\bf I.} Curtius [d1], Schwyzer [d2], Cherniy [d3] eski Yunan ile Slav dillerindeki fiillerin bitmişlik ve bitmemişlik görüş sistemleri arasında benzerlik olduğunu bildirmişlerdi. Mesela, fiilin bitmemişlik görüşü bu eylemin zaman içerisinde bir şekilde devam ettiğini gösteriyor. Aşağıdaki fiilleri karşılaştırma için yazdık: ben ölüyorum (bitmemişlik görüşü), ben öldüm (bitmişlik görüşü), ölmüş oldum (fiilin sonuç görüşü). Bir fiilin bitmişlik görüşü (aoristus) ise, ya ani eylem (mesela, çığlıklar kopardı, bir soluk nefes aldı) ya da eylemin başladığı an (mesela, şarkı söylemeye başladı) ya da eylemin bittiği an (mesela, sona kadar şarkı söyledi) demektir. Eski Yunan dilinde, fiillerin bitmişlik ve bitmemişlik görüşlerinin yanı sıra fiilin, çağdaş Slav dillerinde olmayan ama izleri her şeye rağmen mesela Rus dilinde kalan “sonuç alıcı” (perfectum) görüşünün de (mesela, çığlıklar kopardı, bir soluk nefes aldı) olduğunu söylemek gerekir [d5]. Bu gramer şeklinde kullanılan fiiller ya fiilin genelde konuşma sırasında devam eden, artık ulaşılmış olan sonucu ya da artık bitirilmiş eylemin sonucu olan ve var olmaya devam eden durumu anlamına gelir.

{\bf II.} Tukididis'in aşağıdaki söylediklerine bakalım.

$$\begin{aligned} & \text{\$}\dots \text{\$} \stackrel{\text{c}}{\circ} \quad \stackrel{\text{c}_'}{\eta} \lambda \iota \alpha \circ \zeta \eta \quad \\ & \stackrel{\text{,}}{\text{\varepsilon}} \xi \text{\varepsilon} \lambda \iota \alpha \pi \text{\varepsilon} \quad \\ & \quad \dots \quad \kappa \alpha \lambda \alpha \text{\iota} \quad \pi \text{\iota} \text{\alpha} \lambda \lambda \alpha \lambda \iota \alpha \nu \quad \\ & \quad \stackrel{\text{,}}{\alpha} \nu \text{\varepsilon} \pi \text{\iota} \lambda \lambda \alpha \eta \text{\varrho} \text{\omega} \theta \eta \eta \text{\$} \quad \\ & \text{\$} \gamma \text{\varepsilon} \nu \text{\varepsilon} \pi \text{\iota} \nu \text{\varepsilon} \mu \text{\varepsilon} \pi \text{\iota} \nu \text{\varepsilon} \zeta \eta \quad \\ & \mu \eta \nu \text{\varepsilon} \text{\iota} \delta \eta \text{\varepsilon} \zeta \eta \quad \\ & \kappa \alpha \lambda \alpha \text{\iota} \quad \\ & \stackrel{\text{,}}{\alpha} \sigma \tau \text{\varepsilon} \text{\varepsilon} \pi \text{\varepsilon} \text{\varepsilon} \nu \text{\varepsilon} \omega \nu \quad \\ & \quad \tau \text{\iota} \alpha \nu \text{\varepsilon} \omega \nu \text{\$} \quad \\ & \text{\$} \quad \\ & \stackrel{\text{,}}{\text{\varepsilon}} \kappa \alpha \text{\varepsilon} \alpha \lambda \alpha \nu \text{\varepsilon} \pi \text{\varepsilon} \nu \text{\varepsilon} \tau \text{\varepsilon} \omega \nu \text{\$} \quad \\ & \text{\$} \end{aligned}$$

Bu cümleleri, olayların sırasını tespit etmek için gramer açısından da araştırılmalı. Bu arada bu söylediklerinin, gramer açısından düzgün kurulunca anlamsızlığa düşmeleri mümkün olan başka olası versiyonlarını da sunalım. Mesela, “O öldü, ama nefes almaya devam ediyor” cümlesi bunun örneklerindedir.

{\bf III.} Cümlelerin başlangıcı şöyledir:

$$\begin{aligned} & \text{\$}\dots \text{\$} \stackrel{\text{c}}{\circ} \text{\varepsilon} \lambda \iota \alpha \circ \zeta \eta \quad \\ & \text{\varepsilon} \xi \text{\varepsilon} \lambda \iota \alpha \pi \text{\varepsilon} \quad \\ & \dots \quad \kappa \alpha \lambda \alpha \text{\iota} \pi \text{\iota} \text{\alpha} \lambda \lambda \alpha \lambda \iota \alpha \nu \quad \\ & \stackrel{\text{,}}{\alpha} \nu \text{\varepsilon} \pi \text{\iota} \lambda \lambda \alpha \eta \text{\varepsilon} \text{\varepsilon} \nu \text{\varepsilon} \omega \theta \eta \eta \quad \\ & \text{\varepsilon} \quad \end{aligned}$$

Yani, “Güneş gölgede bırakılmış ve (kaybolmuş, kapanmış)... yine (gene) tamamlanmıştı.” [d4] $\text{\$} \stackrel{\text{,}}{\text{\varepsilon}} \xi \text{\varepsilon} \lambda \iota \alpha \pi \text{\varepsilon} \text{\$} \text{\varepsilon} \pi \text{\varepsilon} \text{\varepsilon} \nu \text{\varepsilon} \omega \nu \text{\$}$ fiilinin etken çatı üçüncü tekil kişi şekli demektir. Bu fiil de bildirme kipi, bitmişlik görüşü şeklinde kullanılmıştır (3 Sin. Aoristi indicative activi).

$\stackrel{\{\}}{\{\alpha\}}\nu\text{\varepsilon}\pi\lambda\eta$
 $\text{\varepsilon}\omega\theta\eta$ \$ şekli (tamamlanmıştı) fiilinin edilgen çatı üçüncü tekil kişi şekli demektir. Bu fiil de bildirme kipi, bitmişlik görüşü şeklinde kullanılmıştır (3 Sin. Aoristi indicative activi).

Devam edelim.

Homojen $\stackrel{\{\}}{\{\varepsilon\}}\xi\text{\varepsilon}\lambda\iota\pi\text{\varepsilon}$ \$
 ve

$\stackrel{\{\}}{\{\alpha\}}\nu\text{\varepsilon}\pi\lambda\eta\text{\varepsilon}\omega\theta\eta$
 yüklemeleri $\stackrel{\{c\}}{\{o\}}\stackrel{\{c'\}}{\{\eta\}}\lambda\iota\omega\zeta$ \$ (güneş) öznesine aittir.

Bu bitmişlik görüşü şeklinde kullanılan fiillerle ifade edilmiş olan eylemlerin zamanları farklıdır. $\pi\alpha\lambda\iota\omega\nu$ \$ (yine de, gene, rursus, wieder, again), bu uygunsuzluğun,

$\stackrel{\{\}}{\{\varepsilon\}}\xi\text{\varepsilon}\lambda\iota\pi\text{\varepsilon}$
 (gölgede bırakılmıştı), (kapanmıştı) ile

$\stackrel{\{\}}{\{\alpha\}}\nu\text{\varepsilon}\pi\lambda\eta\text{\varepsilon}\omega\theta\eta$
 (tamamlanmıştı)

arasında bir ayrılığın olduğunu gösteriyor.

Not 1. Yunan dilinde, hep aynı kişi tarafından yapılan eylemlerin aynı zamanda (geçmiş, şimdiki ya da gelecek zaman çerçevesinde) geçtiğini göstermek için bir fiilin kişi şekli ve bitmişlik görüşü şeklindeki başka bir fiilin ortacı kullanılmaktadır [d6]. Mesela, “Güneş gölgede bırakılıp (kaybolup) tamamlanmıştı.” “Güneş gölgede bırakılırken tamamlanmıştı.”

Not 2. Özneleri aynı yüklemeler olan bir dizi fiilin bir an için aynı zamanda geçen eylemlere ait olması mümkün (yani bitmemişlik görüşü eylemin ne başlangıcına ne de sonuna işaret eder).

{\bf IV.} Cümlelerin sonraki parçası aşağıdadır.

$\gamma\text{\varepsilon}\nu\text{\varepsilon}\omega\zeta$

$\mu\eta\omega\text{\varepsilon}\lambda\iota\delta\eta\text{\varepsilon}\zeta$ $\kappa\alpha\alpha\iota\iota$

$\stackrel{\{\}}{\{\alpha\}}\sigma\tau\text{\varepsilon}\omega\omega$

$\tau\iota\omega\omega$

$\stackrel{\{\}}{\{\varepsilon\}}\kappa\alpha\varphi\alpha\text{\varepsilon}\nu\text{\varepsilon}\tau\omega$

\$\$

Bu parçada, içlerinde ek bilgilerin olduğu ayrıntılar açıklanmaktadır. Aksi takdirde bu eylemler de fiillerin kişi eylemleri yardımıyla ifade edilecekti:

$\stackrel{\{c\}}{\{o\}}\stackrel{\{c'\}}{\{\eta\}}\lambda\iota\omega\zeta$

$\stackrel{\{\}}{\{\varepsilon\}}\xi\text{\varepsilon}\lambda\iota\pi\text{\varepsilon}$ ~ ... ~

$\kappa\alpha\alpha\iota\iota$ ~ $\pi\alpha\lambda\iota\omega\nu$ ~

$\stackrel{\{\}}{\{\alpha\}}\nu\text{\varepsilon}\pi\lambda\eta\text{\varepsilon}\omega\theta\eta$

~ $\kappa\alpha\alpha\iota\iota$ ~

$\stackrel{\{\}}{\{\varepsilon\}}\gamma\text{\varepsilon}\nu\text{\varepsilon}\tau\omega$ ~

\$\$

$\mu\eta\omega\text{\varepsilon}\lambda\iota\delta\eta\text{\varepsilon}\zeta$ ~ $\kappa\alpha\alpha\iota\iota$ ~

$\stackrel{\{\}}{\{\alpha\}}\sigma\tau\text{\varepsilon}\omega\omega$ ~

$\tau\iota\omega\omega$ ~

$\stackrel{\{\}}{\{\varepsilon\}}\xi\text{\varepsilon}\lambda\iota\pi\text{\varepsilon}\varphi\alpha\alpha\text{\varepsilon}\nu$ ~

$\stackrel{\{\}}{\{\varepsilon\}}\xi\text{\varepsilon}\lambda\iota\pi\text{\varepsilon}\varphi\theta\eta\sigma\alpha\alpha\text{\varepsilon}\nu$, \$

“Güneş gölgede bırakılmıştı (kapanmıştı)... ve yine tamamlanmıştı ve hilale benzer duruma gelmişti, bir sürü yıldız ortaya çıkmıştı.” Devam edelim. Bitmemişlik görüşü şeklinde kullanılmış olan $\gamma\iota\omega\gamma\text{\varepsilon}\nu\text{\varepsilon}\alpha\iota$ \$ fiilinden oluşturulmuş olan

$\gamma/\nu \text{ o} \mu \nu \text{ o} \zeta$ \$ ortacı, eril, tekil, yalın hal şeklinde kullanılmış olan $\{c\}_o \sim \{c_\prime\} \eta \lambda \iota \text{ o} \zeta$ \$ öznesi ile uyuyor. Ortaç, yan cümlelerin öznesinin temel cümleye ait olan bir parçası (bu durumda öznesi) olduğu yan belirteç cümlesi yerine kullanılmıştı [d7].

Bitmişlik görüşü şeklinde kullanılmış olan ortaç, bitMEmişlik görüşü şeklinde kullanılmış olan, kendi eyleminin ve ana fiilin eyleminin aynı anda geçtiği anlamına gelen ortaçtan farklı olarak her zaman ana fiilin eylemine karşı daha önceki eylemlerin (burada hem belirteç ortaçları hem de yüklem ortaçları söz konusu) anlamına gelir. III. maddeye, 1. nota bakınız.

Bizim cümlemizde

$\gamma/\nu \text{ o} \mu \nu \text{ o} \zeta$ (olup, yapılip)
eylemi ancak

$\{\alpha\} \nu \nu \pi \lambda \eta \eta \rho \omega \theta \eta \eta$
(tamamlanmıştı)

eyleminden önce geçiyor.

Birincisi, yazar,

($\gamma/\nu \text{ o} \mu \nu \text{ o} \zeta$ \$ - olup)
eyleminin aynı anda hem

$\{\nu\} \xi \nu \lambda \iota \pi \nu$ (gölgede bırakılmıştı)

eyleminden hem de

$\{\alpha\} \nu \nu \pi \lambda \eta \eta \rho \omega \theta \eta \eta$
eyleminden önce olduğunu göstermek isteseydi cümle başka bir şekilde yazılacaktı.

Mesela aşağıda yazıldığı şekilde:

$\gamma/\nu \text{ o} \mu \nu \text{ o} \zeta \sim \mu \nu \sim$

$\mu \eta \nu \text{ o} \nu \iota \delta \eta \eta \zeta \sim$

$\{c\}_o \sim$

$\{c_\prime\} \eta \lambda \iota \text{ o} \zeta$ \$ \$

$\{\nu\} \xi \nu \lambda \iota \pi \nu \sim$

$\kappa \alpha \eta \iota \sim$

$\pi \alpha \lambda \eta \eta \nu \sim$

$\{\alpha\} \nu \nu \pi \lambda \eta \eta \rho \omega \theta \eta \eta \sim$

$\{\nu\} \kappa \alpha \varphi \alpha \eta \nu \tau \omega$

$\omega \nu \delta \eta \eta \nu \dots$

\$ \$

Yani bu “Güneş, hilal gibi olup (hilala benzer olup) kapanmıştı ve yine tamamlanmıştı” demek.

İkincisi,

$\kappa \alpha \eta \iota \sim \pi \alpha \lambda \eta \eta \nu$ \$,

$\{\nu\} \xi \nu \lambda \iota \pi \nu$
eylemi ile

$\{\alpha\} \nu \nu \pi \lambda \eta \eta \rho \omega \theta \eta \eta$,

eyleminin keskin şekilde art arda geldikleri anlamına gelip onları birbirinden köklü olarak ayırıyor [d9]. Dolayısıyla

$\{\alpha\} \nu \nu \pi \lambda \eta \eta \rho \omega \theta \eta \eta$

eylemine eşlik eden şartların, aynı anda

($\{\nu\} \xi \nu \lambda \iota \pi \nu$) eylemine ait olduğunu düşünmek doğru olmaz. Böylelikle güneş, tamamlanmadan önce, ama kapandıktan sonra (ya da kapanıyorken) hilal şekline gelmişti. Almanca, İngilizce, Fransızca’ya çeviri yapan

çevirmenler art arda gelmesini (sırayı) betimsel olarak gösterebiliyor. Çünkü bu dillerde, geçmişin anlamını taşıyan ortaç yoktur. Öznesi temel cümlede ne yalın halde ne de dolaylı halde bulunan belirteç cümlesinin yerine, yan cümlelerin öznesi genitifte kullanılırken yüklemimin yerine aynı fiilden oluşturulmuş ortacın [d10] genitifinin koyulduğu özel Genitivus Absolutus belirteç deyimi kullanılabilir.

Genitivus Absolutus deyiminde bitmişlik görüşü şeklinde kullanılmış olan ortaç varsa deyimde tarif edilen eylem temel cümledeki eylemle aynı anda geçiyor [d10]. Mesela,

$$\begin{aligned} & \text{\$}\text{\$}\text{\stackrel{\sim}{c}}\{o\}\text{\sim} \\ & \text{\stackrel{\sim}{c}}\{\eta\}\text{\lambda}\text{\iota}\text{\alpha}\text{\zeta}\text{\sim} \\ & \text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\alpha\}}\text{\nu}\text{\varepsilon}\text{\pi}\text{\lambda}\text{\rho}\text{\omega}\text{\theta}\text{\eta}\text{\eta}\text{\sim} \\ & \text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\alpha\}}\text{\sigma}\text{\tau}\text{\varepsilon}\text{\rho}\text{\omega}\text{\nu}\text{\iota}\text{\eta}\text{\nu}\text{\sim}\text{\omega}\text{\nu}\text{\sim} \end{aligned}$$

~

$$\begin{aligned} & \text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\varepsilon\}}\text{\kappa}\text{\varphi}\text{\alpha}\text{\iota}\text{\nu}\text{\omicron}\text{\mu}\text{\varepsilon}\text{\nu}\text{\omega}\text{\nu}, \\ & \text{\$}\text{\$} \end{aligned}$$

“Güneş tamamlanmıştı, aynı anda bir sürü yıldız ortaya çıkmıştı.” Genitivus Absolutus deyiminde bitmişlik görüşü şeklinde kullanılmış olan ortaç varsa deyimde tarif edilen eylem temel cümledeki eylemden önce geçiyor [d10]. Mesela,

$$\begin{aligned} & \text{\$}\text{\$} \\ & \text{\stackrel{\sim}{c}}\{o\}\text{\sim} \\ & \text{\stackrel{\sim}{c}}\{\eta\}\text{\lambda}\text{\iota}\text{\alpha}\text{\zeta}\text{\sim} \dots \text{\sim} \\ & \text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\alpha\}}\text{\nu}\text{\varepsilon}\text{\pi}\text{\lambda}\text{\rho}\text{\eta}\text{\omega}\text{\theta}\text{\eta}\text{\eta} \end{aligned}$$

~~ ... ~~

$$\begin{aligned} & \text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\alpha\}}\text{\sigma}\text{\tau}\text{\varepsilon}\text{\rho}\text{\omega}\text{\nu}\text{\sim} \\ & \text{\tau}\text{\iota}\text{\eta}\text{\nu}\text{\sim}\text{\omega}\text{\nu}\text{\sim} \\ & \text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\varepsilon\}}\text{\kappa}\text{\varphi}\text{\alpha}\text{\nu}\text{\varepsilon}\text{\pi}\text{\nu}\text{\tau}\text{\omega}\text{\nu}, \\ & \text{\$}\text{\$} \end{aligned}$$

“Güneş tamamlanmıştı, bundan önce bir sürü yıldız ortaya çıkmıştı.” Bizim cümlemizde Genitivus Absolutus deyimindeki eylem ancak

$\text{\$}\text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\alpha\}}\text{\nu}\text{\varepsilon}\text{\pi}\text{\lambda}\text{\rho}\text{\eta}\text{\omega}\text{\theta}\text{\eta}\text{\eta}\text{\$}$ (tamamlanmıştı)

eyleminden önce ortaya çıkıyor. Gerçekten,

$$\begin{aligned} & \text{\$}\text{\$} \\ & \text{\stackrel{\sim}{c}}\{o\}\text{\sim} \\ & \text{\stackrel{\sim}{c}}\{\eta\}\text{\lambda}\text{\iota}\text{\alpha}\text{\zeta}\text{\sim} \\ & \text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\varepsilon\}}\text{\xi}\text{\varepsilon}\text{\lambda}\text{\rho}\text{\pi}\text{\varepsilon} \end{aligned}$$

~~ ... ~~

$$\begin{aligned} & \text{\kappa}\text{\alpha}\text{\iota} \\ & \text{\pi}\text{\alpha}\text{\lambda}\text{\lambda}\text{\iota}\text{\iota}\text{\nu} \\ & \text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\alpha\}}\text{\nu}\text{\varepsilon}\text{\pi}\text{\lambda}\text{\rho}\text{\eta}\text{\omega}\text{\theta}\text{\eta}\text{\eta} \\ & \text{\sim}\text{\gamma}\text{\varepsilon}\text{\nu}\text{\omicron}\text{\mu}\text{\varepsilon}\text{\nu}\text{\zeta}\text{\$}\text{\$}\text{\$} \\ & \text{\mu}\text{\eta}\text{\nu}\text{\omicron}\text{\varepsilon}\text{\iota}\text{\delta}\text{\eta}\text{\eta}\text{\zeta}\text{\sim}\text{\kappa}\text{\alpha}\text{\iota} \\ & \text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\alpha\}}\text{\sigma}\text{\tau}\text{\varepsilon}\text{\rho}\text{\omega}\text{\nu}\text{\sim} \\ & \text{\tau}\text{\iota}\text{\eta}\text{\nu}\text{\sim}\text{\omega}\text{\nu}\text{\sim} \end{aligned}$$

$\text{\varepsilon}\text{\kappa}\text{\varphi}\text{\alpha}\text{\iota}\text{\nu}\text{\varepsilon}\text{\pi}\text{\nu}\text{\tau}\text{\omega}\text{\nu}$, $\text{\$}\text{\$}$ cümlesinde

$\text{\$}\text{\kappa}\text{\alpha}\text{\iota}$ ~~~ $\text{\pi}\text{\alpha}\text{\lambda}\text{\lambda}\text{\iota}\text{\iota}\text{\nu}\text{\$}$ bağlacı

$\text{\$}\text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\varepsilon\}}\text{\xi}\text{\varepsilon}\text{\lambda}\text{\rho}\text{\pi}\text{\varepsilon}\text{\$}$ (kapanmıştı) yüklemine

$\text{\$}\text{\stackrel{\sim}{\{,\}}\{\alpha\}}\text{\nu}\text{\varepsilon}\text{\pi}\text{\lambda}\text{\rho}\text{\eta}\text{\omega}\text{\theta}\text{\eta}\text{\eta}\text{\$}$ (tamamlanmıştı)

yüklemi ile birleştiriyor.

$\kappa\alpha\iota$ [d11] bağlacı ise, yukarıda anlattığımız sebeplerden dolayı gramer açısından farklı biçimleri alan belirteç eylemleri birleştiriyor. Fakat Tukididis, her iki belirteç eylemini, homojen belirteç cümleleri yardımıyla gösterebilirdi. Mesela şu şekilde:

```


$$\begin{aligned}
& \kappa\alpha\iota \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\omicron\zeta\eta \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\pi\iota \\
& \dots \\
& \kappa\alpha\iota \\
& \pi\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\nu \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\varrho\omega\theta\eta\epsilon\tau\alpha \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\pi\iota \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\gamma\mu\lambda\iota\alpha\nu\tau\alpha\omicron \\
& \mu\epsilon\tau\alpha\nu\omicron\kappa\alpha\iota\delta\epsilon\lambda\tau\alpha\zeta\eta \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\pi\iota \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\sigma\iota\gamma\mu\lambda\iota\alpha\varrho\omega\theta\eta\epsilon\tau\alpha\zeta\eta \\
& \tau\alpha\iota\alpha\nu\zeta\eta \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\chi\iota\varphi\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\sigma\iota\gamma\mu\lambda\iota\alpha\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\nu \\
& \kappa\alpha\iota
\end{aligned}$$


```

“Güneş, hilale benzer hale geldikten ve yıldızlar ortaya çıktıktan sonra kapanmıştı ve yine tamamlanmıştı.”

```


$$\begin{aligned}
& \kappa\alpha\iota \\
& \gamma\mu\lambda\iota\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\mu\epsilon\tau\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\zeta\eta \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\sigma\iota\gamma\mu\lambda\iota\alpha\varrho\omega\theta\eta\epsilon\tau\alpha\nu \\
& \tau\alpha\iota\alpha\nu\zeta\eta \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\kappa\alpha\iota\varphi\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\tau\alpha\omicron\gamma\mu\lambda\iota\alpha\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\nu
\end{aligned}$$


```

eylemi ile $\kappa\alpha\iota$ bağlacı ile birleştirilmiş ve birlikte, $\kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\varrho\omega\theta\eta\epsilon\tau\alpha$ ’a ait olan tek belirteç grubu oluşturuyor.

```


$$\begin{aligned}
& \kappa\alpha\iota \\
& \gamma\mu\lambda\iota\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\mu\epsilon\tau\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\zeta\eta\mu\epsilon\tau\alpha\nu\omicron\kappa\alpha\iota\delta\epsilon\lambda\tau\alpha\zeta\eta \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\sigma\iota\gamma\mu\lambda\iota\alpha\varrho\omega\theta\eta\epsilon\tau\alpha\nu \\
& \tau\alpha\iota\alpha\nu\zeta\eta \\
& \kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\kappa\alpha\iota\varphi\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\tau\alpha\omicron\gamma\mu\lambda\iota\alpha\alpha\lambda\mu\lambda\iota\alpha\nu
\end{aligned}$$


```

(hilale benzeyen Güneş’in ve yıldızların ortaya çıkması) eylemi ile ne konuda uyuştuğunu, bu eylemlerden hangisinin daha önce geçtiğini ya da aralarında başka bir bağımlılığın olup olmadığını anlamak mümkün olmaz.

Not 3. $\kappa\alpha\iota$ ’nın Genitivus Absolutus deyimini tüm $\kappa\alpha\iota$ $\kappa\alpha\iota\lambda\mu\lambda\iota\alpha\pi\iota$

~~ ... ~~

$\kappa\alpha\iota$ ~~

$\pi\alpha\lambda\lambda\iota\nu$ ~~

$\{\alpha\}\nu\epsilon\pi\sigma\iota\pi\lambda\lambda\iota\epsilon\tau\alpha\varrho\omega\theta\epsilon\epsilon\tau\alpha$

~~ \$\$\$ ~~~ ...~~ $\kappa\alpha\iota$ ~~

$\{\alpha\}\sigma\iota\gamma\tau\epsilon\pi\sigma\iota\varrho\omega\epsilon\eta\eta$ ~~

$\tau\iota\eta\eta\omega\epsilon\eta$ ~~

$\epsilon\pi\kappa\alpha\varphi\alpha\eta\eta\tau\epsilon\eta\eta$,

\$\$\$ cümlesi ile birleştirdiği düşünülürse, yıldızların gökte ortaya çıkmasının, hem Güneş'in tutulmasından hem de tamamlanmasından önce olduğu sonucuna varılır. Bu durumda, gramer açısından $\mu\epsilon\epsilon$ ve $\delta\epsilon\epsilon$ takıları ile gösterilmemiş çelişkinin olması (yıldızların ortaya çıkması, Güneş'in tutulması ve tamamlanmasından önce ortaya çıkmaktadır) ortadadır.

\$\$\$

$\{c\}o$ ~~

$\{c_\epsilon\}\lambda\lambda\iota\epsilon\tau\alpha\zeta\eta$ ~~

$\{\epsilon\}\xi\epsilon\pi\sigma\iota\lambda\lambda\iota\eta\pi\epsilon\epsilon$

~~ ... ~~

$\kappa\alpha\iota$ ~~

$\pi\alpha\lambda\lambda\iota\nu$ ~~

$\{\alpha\}\nu\epsilon\pi\sigma\iota\pi\lambda\lambda\iota\epsilon\tau\alpha\varrho\omega\theta\epsilon\epsilon\tau\alpha$

~~ \$\$\$ ~~~ ...~~ $\kappa\alpha\iota$ ~~

$\{\alpha\}\sigma\iota\gamma\tau\epsilon\pi\sigma\iota\varrho\omega\epsilon\eta\eta$ ~~

$\delta\epsilon\epsilon\tau\iota\eta\eta\omega\epsilon\eta$ ~~

$\epsilon\pi\kappa\alpha\varphi\alpha\eta\eta\tau\epsilon\eta\eta$. \$\$\$

Demek ki öyle bir görüş doğru bir görüş değil. Başka taraftan, $\kappa\alpha\iota$ 'nin Genitivus Absolutus deyimini tüm cümle ile ona karşı karşıya koyulmadan geliştirdiğini kabul etmek, “yıldızların ortaya çıkması” eyleminin, “kapanma ve açılma” eylemi ile eşdeğerli ve homojen olduğunu kabul etmek demek. Ama bu mümkün değil. Birincisi, Genitivus Absolutus aslına bakılırsa belirteç ve yan cümle ile eş değerde. Dolayısıyla temel cümle ile eş değerde olamaz. Ona “boyun eğmesi” lazım.

İkincisi, eş durumda olmayan

$\{\epsilon\}\xi\epsilon\pi\sigma\iota\lambda\lambda\iota\eta\pi\epsilon\epsilon$, ~~

$\{\alpha\}\nu\epsilon\pi\sigma\iota\pi\lambda\lambda\iota\epsilon\tau\alpha\varrho\omega\theta\epsilon\epsilon\tau\alpha$

ve

$\{\alpha\}\sigma\iota\gamma\tau\epsilon\pi\sigma\iota\varrho\omega\epsilon\eta\eta$ ~~

$\tau\iota\eta\eta\omega\epsilon\eta$ ~~

$\epsilon\pi\kappa\alpha\varphi\alpha\eta\eta\tau\epsilon\eta\eta$, \$ [d13].

Yani “kapanmıştı”, “tamamlanmıştı”, “yıldızlar ortaya çıkmıştı” eylemlerinin bir dizeye koyulması (birleştirilmesi) yanlıştır.

{\bf V.} SONUÇ. EYLEMLERİN SIRASI ŞÖYLEDİR: GÜNEŞ TAMAMLANMIŞTI – HİLALE BENZER OLMUŞTU – YILDIZLAR ORTAYA ÇIKMIŞTI – GÜNEŞ YİNE TAMAMLANMIŞTI.

Çağdaş dillerde, Yunanca'nın cümle yapıları genelde betimsel olarak gösteriliyor. Yani, var olan gramer biçimleri belirteçler ya da başka sözcük çeşitleri yardımıyla belirleniyor [d13]. Mesela, Genitivus Absolutus deyiminin yerine yan cümle, $\gamma\epsilon\epsilon\mu\epsilon\epsilon\zeta\eta$ ortacının yerine ise fiilin kişi şekli gelir. “Hilale benzer olmuştu” eyleminin, “tamamlanmıştı” eyleminden önce geçtiğini göstermek için gerekli söz sırası kullanılıyor.

Ek 1'e ait olan KAYNAKLAR VE NOTLAR

[d1] Curtius, <<Erläuterungen zu meiner griechischen Schulgrammatik>>, s.181-182.

[d2] Schwyzer, "Griechische Grammatik", t.1, Bd.2, 1950, s.248 ve ileri.

[d3] Черный, "Об отношении видов русского глагола к греческим временам". Спб, 1887, с.4-8.

[d4] Burada terminoloji sorunlarından bahsetmek gerek. Fiiller kip, zaman, görüş vs. gibi anlamlardan ibaret olan karmaşık bir "alaşım"dır." Bunun gibi sorular çalışmamızın dışında kalıyor. Bunlar terminolojiye ait olan sorunlar olarak kabul edilecektir.

Bu durumda, iki gramer şeklinin ancak bir belirti açısından kıyaslanabilmesi önemlidir. Bu belirti ise fiilin görüşüdür. Mesela,

$\xi\lambda\iota\pi$ fiilinin etken çatı, üçüncü tekil kişi bildirme kipi şeklinde kullanılmıştır. Ancak

$\xi\lambda\iota\pi$ fiilinin görüşü bitmemişlik görüşü olurken

$\xi\lambda\iota\pi$ fiilinin görüşü bitmemişliktir.

[d5] Mesela, geçmiş zamanki cinslikler açısından karşılaştırma söz konusu. Bu gramer şekli perfekt ortacından çıkıyor.

[d6] Черный, "Грамматика греческого языка", ч.2, 103 а, параграф 45.

[d7] Ibid., параграфы 45 и 138-143.

[d8] Ibid., параграф 103 в, Черный, "Об отношении видов...", с.21-28.

[d9] Ku"nner, <Ausführliche Grammatik der Griechischer Sprache>>, t.2, Bd.2, 524(1).

[d10] Черный, "Грамматика греческого языка", ч.2, параграфы 45 и 144.

[d11] Ku"nner, <Ausführliche Grammatik der Griechischer Sprache>>, 521(1-2).

[d12] Ibid., параграф 522. Об одновременности и предшествовании действий

Ауҗа бкз: Черный, "Об отношении видов...", özellikle s.21-28.

[d13] Mesela Bloomfield'in İngilizce'ye çevirisinde "having been" fiiline, daha kesin ve açık belirlenmesi için "after" sözü eşlik ediyor, Fransızca'ya çevirisinde ise - "avoir eu", "ayant brille" sözlerinin daha kesin ve açık belirlenmesi için onlara "apres" ve "dans l'intervalle" sözleri eşlik ediyor.

\end{document}

EK 2 : YILLIK HACİMLERİN TARİH KAYNAKLARINDAKİ DAĞILIMI

BAZI RUS VAKAYİNAMELERİNİN YILLIK HACİMLERİ DVİNA VAKANÜVİSİ (TAM VERSİYON)

Ayrı yılları tarif eden vakayiname parçası hacimleri tarafımızdan [671] baskısı'na göre hesaplanmıştır. Her yıl için (bu baskının satırlarında) metnin belli bir parçasının hacmi gösterilmiştir. Mesela 1342-7 yazısı 1342 yılına ait olan parçanın hacminin 7 olması demektir. Vesaire.

Bazı yılların yanında hacmin bir değil iki değeri vardır. Bu şekilde, bu vakayinamenin yorumcularının burada asıl, eski metni ve daha geç ilaveler ve eklemeleri ayırdıklarını göstermekteyiz. Dolayısıyla vakayinamenin hem asıl parçasının hacmini hem de ilavelerini göz önünde bulundurarak hacmini hesapladık. Hacimlerin yalnızca SIFIR OLMAYAN değerleri sunulmuştur. Başka deyişle, bir yıl vakayinamede hiç tarif edilmemişse listemizde bu yıl atlanmıştır.

1342-7; 1397-5; 1398-13; 1417-6; 1431-2; 1464-19; 1491-5; 1499-4;
1511-19; 1530-3; 1534-2; 1541-2; 1543-2; 1546-25; 1547-1; 1549-3;
1550-2; 1553-17; 1555-19; 1556-4; 1557-2; 1584-8; 1587-1; 1588-12;
1589-12; 1591-3; 1593-3; 1597-4; 1598-5; 1600-2; 1601-2; 1603-12;
1604-5; 1608-3; 1610-4; 1611-3; 1613-9; 1614-11; 1615-11; 1616-11;
1617-11; 1618-2; 1619-2; 1620-2; 1621-2; 1622-2; 1624-3; 1627-4;
1629-5; 1633-1; 1634-5; 1635-1; 1636-14; 1638-2; 1640-2; 1641-1;
1642-4; 1643-1; 1644-1; 1645-5; 1646-14; 1647-6; 1648-2; 1650-2;
1652-28; 1653-6; 1654-15; 1655-16; 1656-5; 1658-8; 1659-3; 1661-3;
1663-12; 1664-3; 1665-7; 1666-8; 1667-30; 1668-41-85; 1669-0-4;
1670-15-25; 1671-9-18; 1672-4-19; 1673-7-15; 1674-22-50; 1675-31-54;
1676-69-149; 1677-0-20; 1678-17; 1679-29; 1680-6; 1681-17; 1682-61;
1683-15; 1684-4; 1685-12; 1686-5; 1688-8; 1689-3; 1690-16; 1691-69;
1692-17; 1693-106; 1694-68; 1695-3; 1696-121; 1697-7; 1698-6; 1699-9;
1700-17; 1701-3; 1702-36; 1703-3; 1704-3; 1705-18; 1706-12; 1707-3;
1708-17; 1709-8; 1710-20; 1711-9; 1712-11; 1713-2; 1714-9; 1715-9;
1716-8; 1717-7; 1718-8; 1719-7; 1720-12; 1721-12; 1722-3; 1723-15;
1724-15; 1725-5; 1726-8; 1727-13; 1728-4; 1729-5; 1730-21; 1731-11;
1732-12; 1733-6; 1734-13; 1735-23; 1736-5; 1737-46; 1738-22; 1739-11;
1740-15; 1741-59; 1742-32; 1743-28; 1744-3; 1745-29; 1747-7; 1748-8;
1749-15; 1750-26.

DVİNA VAKANÜVİSİ (VAKAYİNAME'NİN KISA VERSİYONU)

Hacimler [671]'ye göre hesaplanmıştır.

1397-4; 1398-6; 1417-6; 1431-1; 1464-19; 1491-5; 1499-4; 1530-2;
1534-2; 1541-2; 1543-3; 1546-2; 1547-1; 1549-4; 1550-2; 1553-16;
1555-19; 1556-6; 1584-5; 1587-2; 1588-1-2; 1589-1-2; 1590-2; 1593-3;
1597-8; 1605-6; 1606-5; 1610-4; 1611-7; 1614-7; 1615-7; 1616-7;
1617-7; 1618-2; 1619-2; 1620-2; 1621-2; 1622-5; 1627-10; 1636-9;
1637-5; 1638-6; 1645-2; 1646-13; 1647-6; 1648-2; 1650-2; 1652-9;
1655-3; 1656-3; 1658-5; 1659-3; 1663-11; 1664-3; 1665-7; 1666-6;
1667-5; 1668-33; 1669-4; 1670-8; 1671-9; 1672-4; 1673-7; 1674-19-24;
1675-0-8; 1676-15-49; 1678-4; 1679-9; 1681-10; 1682-30; 1683-16;
1685-7; 1686-3; 1688-6; 1690-3; 1691-14; 1692-7; 1693-22; 1694-2;

1698-3; 1700-4; 1701-4; 1702-21; 1703-5; 1705-2.

İLK VAKAYİNAME

Hacimler [632] 'ye göre hesaplanmıştır.

852-25; 858-5; 859-4; 862-31; 866-15; 868-1; 869-1; 879-3; 882-26;
883-2; 884-3; 885-7; 887-3; 898-75; 902-5; 903-2; 907-67; 911-2;
912-223; 913-3; 914-3; 915-13; 920-2; 929-4; 933-2; 941-30; 942-3;
943-2; 944-21; 945-276; 946-56; 947-7; 955-89; 964-10; 965-4; 966-2;
967-4; 968-48; 969-38; 970-12; 971-105; 972-5; 973-1; 975-7; 977-23;
980-143; 981-5; 982-2; 983-40; 984-7; 985-9; 986-523; 987-347; 989-7;
991-3; 992-44; 996-73; 997-48; 1000-2; 1001-2; 1003-2; 1007-2;
1011-1; 1014-7; 1015-262; 1016-19; 1017-1; 1018-30; 1019-48; 1020-2;
1021-6; 1022-18; 1023-2; 1024-19; 1025-19; 1026-5; 1027-2; 1028-2;
1029-1; 1030-6; 1031-5; 1032-1; 1033-1; 1036-26; 1037-45; 1038-1;
1039-3; 1040-1; 1041-1; 1042-3; 1043-23; 1044-9; 1045-2; 1047-2;
1050-1; 1051-117; 1052-3; 1053-2; 1054-16; 1055-16; 1057-3; 1058-1;
1059-3; 1060-8; 1061-5; 1063-4; 1064-4; 1065-48; 1066-16; 1067-17;
1068-122; 1069-30; 1070-3; 1071-152; 1072-26; 1073-23; 1074-322;
1075-12; 1076-6; 1077-7; 1078-104; 1079-7; 1080-3; 1081-3; 1082-1;
1083-4; 1084-7; 1085-7; 1086-32; 1088-6; 1089-14; 1090-14; 1091-114;
1092-23; 1093-214; 1094-18; 1095-60; 1096-225; 1097-374; 1098-3;
1099-4; 1100-32; 1101-15; 1102-34; 1103-71; 1104-17; 1105-4; 1106-16;
1107-30; 1108-13; 1109-5; 1110-30.

SUPRASLIENSIS (İNG.) VAKAYİNAMESİ

Hacimler [672] 'ya göre hesaplanmıştır.

854-1; 858-2; 859-4; 862-17; 869-1; 879-2; 881-49; 912-7; 913-26;
947-6; 970-7; 972-3; 977-4; 980-45; 981-2; 988-36; 989-3; 1015-6;
1016-2; 1017-4; 1019-10; 1021-3; 1037-2; 1039-2; 1041-5; 1045-1;
1047-2; 1050-2; 1053-1; 1073-1; 1074-1; 1237-36; 1238-48; 1240-70;
1241-2; 1242-2; 1246-1; 1247-2; 1253-1; 1258-1; 1263-1; 1280-1;
1283-1; 1285-2; 1303-1; 1305-4; 1306-1; 1310-10; 1315-6; 1316-3;
1317-3; 1318-3; 1322-3; 1325-4; 1326-4; 1327-7; 1328-2; 1332-1;
1333-2; 1334-2; 1338-2; 1339-5; 1340-4; 1341-5; 1342-2; 1343-3;
1344-2; 1346-4; 1348-2; 1349-9; 1350-4; 1352-6; 1353-16; 1354-6;
1356-3; 1357-8; 1359-9; 1360-4; 1362-7; 1364-1; 1365-15; 1366-2;
1368-7; 1370-4; 1371-6; 1372-5; 1373-9; 1375-9; 1376-5; 1377-2;
1378-10; 1379-4; 1380-33; 1382-5; 1383-7; 1384-2; 1385-1; 1386-1;
1387-8; 1388-8; 1389-4; 1390-3; 1391-2; 1392-5; 1393-5; 1394-1;
1395-28; 1396-2; 1397-2; 1398-19; 1399-1; 1400-3; 1401-10; 1402-10;
1403-4; 1404-22; 1405-19; 1406-16; 1407-7; 1408-4; 1409-3; 1410-20;
1411-4; 1412-5; 1414-7; 1415-15; 1416-19; 1418-22; 1419-1; 1420-4;
1421-4; 1425-6; 1426-7; 1427-13; 1430-138; 1432-2; 1433-1; 1435-2;
1436-2; 1437-2; 1438-2; 1440-30; 1443-5; 1444-4; 1445-18; 1446-2.

NIKİFOROV VAKAYİNAMESİ

Hacimler [672] 'ye göre hesaplanmıştır.

854-1; 858-2; 859-3; 862-16; 869-1; 880-2; 881-39; 912-7; 913-26;
947-10; 970-36; 981-2; 985-1; 986-1; 988-36; 989-3; 990-2; 1015-6;
1016-2; 1017-4; 1019-9; 1021-3; 1037-2; 1039-2; 1041-5; 1045-1;
1047-2; 1050-2; 1054-1; 1073-1; 1074-1; 1237-53; 1238-47; 1240-70;
1241-2; 1242-2; 1246-1; 1247-2; 1253-1; 1306-2; 1310-10; 1313-3;
1315-3; 1316-4; 1317-4; 1318-3; 1322-3; 1325-4; 1326-4; 1327-7;
1328-2; 1329-2; 1330-2; 1332-2; 1334-2; 1338-2; 1339-5; 1340-4;
1341-5; 1342-2; 1343-3; 1344-3; 1350-3; 1353-9; 1368-7; 1370-4;
1371-2; 1372-1; 1373-8; 1377-1; 1378-11; 1380-31; 1387-3; 1389-3;
1392-2; 1394-1; 1395-26; 1397-2; 1398-28; 1405-18; 1406-16; 1407-7;
1408-4; 1409-3; 1410-18; 1411-6; 1412-2; 1414-8; 1415-14; 1416-9;
1421-7; 1427-14; 1430-73.

KHOLMOGORY (İng.) VAKAYİNAMESİ

Hacimler [671] 'e göre hesaplanmıştır.

852-6; 858-4; 859-3; 862-25; 866-8; 868-2; 869-1; 882-15; 883-2;
885-2; 898-43; 902-3; 903-2; 907-37; 912-49; 914-5; 915-7; 920-2;
929-3; 934-2; 941-21; 942-2; 943-1; 944-12; 945-26; 946-45; 947-4;
955-46; 964-7; 965-3; 966-4; 967-2; 968-29; 969-7; 970-8; 971-51;
972-4; 973-2; 975-4; 977-12; 980-56; 981-2; 982-1; 983-23; 985-6;
986-47; 987-36; 988-112; 989-9; 992-2; 993-38; 997-26; 1001-1;
1011-1; 1014-4; 1015-160; 1020-2; 1021-8; 1022-12; 1024-16; 1027-1;
1030-2; 1031-3; 1032-2; 1033-1; 1034-9; 1036-5; 1037-1; 1038-1;
1040-1; 1041-1; 1043-21; 1044-5; 1045-1; 1047-2; 1049-3; 1050-2;
1051-4; 1052-3; 1053-1; 1054-16; 1055-3; 1057-2; 1058-1; 1059-2;
1060-8; 1061-3; 1064-3; 1066-10; 1067-20; 1068-26; 1069-18; 1070-2;
1072-13; 1074-1; 1075-5; 1076-4; 1077-3; 1078-28; 1079-4; 1080-1;
1081-2; 1087-5; 1088-3; 1093-9; 1094-3; 1095-15; 1097-4; 1099-1;
1101-3; 1103-8; 1104-3; 1105-1; 1106-4; 1107-7; 1109-1; 1112-8-4;
1113-2; 1114-5; 1115-2; 1116-2; 1118-49; 1120-3; 1121-2; 1123-6;
1125-3; 1128-3; 1131-1; 1132-2; 1135-5; 1136-4; 1138-2; 1139-4;
1141-4; 1146-3; 1147-87; 1148-27; 1149-52; 1150-107; 1153-2; 1154-36;
1155-9; 1156-7; 1157-9; 1158-4; 1159-17; 1160-23; 1161-8; 1162-11;
1163-2; 1164-10; 1166-40; 1167-19; 1169-11; 1171-4; 1172-3; 1174-6;
1175-34; 1176-21; 1177-50; 1178-5; 1179-3; 1180-10; 1181-3; 1182-3;
1184-6; 1185-29; 1187-6; 1188-4; 1189-2; 1191-1; 1194-3; 1196-23;
1198-2; 1199-4; 1200-5; 1201-11; 1203-13; 1204-23; 1205-7; 1206-14;
1207-30; 1208-8; 1209-5; 1210-5; 1211-8; 1212-27; 1215-14; 1216-34;
1217-12; 1218-18; 1220-31; 1221-8; 1223-115; 1226-27; 1228-6;
1229-20; 1231-6; 1234-3; 1235-3; 1236-4; 1237-48; 1238-4; 1239-11;
1240-18; 1241-41; 1242-19; 1243-12; 1244-3; 1245-6; 1246-4; 1247-95;
1248-11; 1252-11; 1255-4; 1256-8; 1259-5; 1261-2; 1262-6; 1263-8;
1264-4; 1265-43; 1269-5; 1270-16; 1272-10; 1273-9; 1275-3; 1277-43;
1278-5; 1279-4; 1280-13; 1281-13; 1282-7; 1283-9; 1286-3; 1288-3;
1292-1; 1293-13; 1294-8; 1295-1; 1296-11; 1297-1; 1300-6; 1301-15;
1305-4; 1307-1; 1308-2; 1311-2; 1313-2; 1314-7; 1316-3; 1317-80;
1318-26; 1321-4; 1322-7; 1323-3; 1324-3; 1325-2; 1326-18; 1329-11;
1330-11; 1335-2; 1337-2; 1338-2; 1339-11; 1340-11; 1342-14; 1343-15;
1346-6; 1346-9; 1347-5; 1349-7; 1350-10; 1352-24; 1353-6; 1354-7;

1357-18; 1359-6; 1360-2; 1361-8; 1362-6; 1363-7; 1365-15; 1367-27;
1370-15; 1371-16; 1372-2; 1373-14; 1375-26; 1376-10; 1377-47; 1379-5;
1381-5; 1382-72; 1383-5; 1384-2; 1385-4; 1386-9; 1387-13; 1388-12;
1389-39; 1390-7; 1392-63; 1396-2; 1397-4; 1398-34; 1400-1; 1401-5;
1402-4; 1403-4; 1404-12; 1406-8; 1407-7; 1408-45; 1409-9; 1411-1;
1412-6; 1415-6; 1417-44; 1418-12; 1422-2; 1423-5; 1424-8; 1426-2;
1429-2; 1431-12; 1432-44; 1433-31; 1434-31; 1436-24; 1438-189;
1440-1; 1441-42; 1445-34; 1446-217; 1448-14; 1450-12; 1452-2;
1453-429; 1454-4; 1456-8; 1459-3; 1461-1; 1462-5; 1463-4; 1464-4;
1468-9; 1469-63; 1470-2; 1471-182; 1472-2; 1474-2; 1475-2; 1477-1;
1478-1; 1479-7; 1480-3; 1481-2; 1483-21; 1485-12; 1487-8; 1488-2;
1489-6; 1490-4; 1491-144; 1492-20; 1494-38; 1495-43; 1496-80-45;
1497-22-10; 1498-10; 1499-14; 1500-36; 1502-12; 1505-12; 1506-28;
1507-6; 1508-9; 1509-12; 1510-10; 1511-1; 1525-6; 1526-6; 1529-2;
1530-4; 1533-1; 1534-8; 1537-2; 1538-2; 1541-6; 1544-3; 1546-9;
1547-3; 1549-5; 1550-20; 1553-29; 1554-12; 1555-16; 1558-4; 1559-12.

VOLHİNYA (İng.) VAKAYİNAMESİ

Hacimler [672] 'ye göre hesaplanmıştır.

862-3; 866-4; 980-2; 988-1; 1015-17; 1028-1; 1035-1; 1052-1; 1054-1;
1055-2; 1061-1; 1065-24; 1074-2; 1088-3; 1089-2; 1090-2; 1091-1;
1092-6; 1094-2; 1095-2; 1100-3; 1104-3; 1108-2; 1114-2; 1124-1;
1125-2; 1145-1; 1154-1; 1155-3; 1165-3; 1166-1; 1177-4; 1192-3;
1204-1; 1224-2; 1230-3; 1237-1; 1240-1; 1268-1; 1327-1; 1341-2;
1346-1; 1348-1; 1371-1; 1372-4; 1377-7; 1378-2; 1380-2; 1381-4;
1382-4; 1386-3; 1390-2; 1393-1; 1395-2; 1399-3; 1401-5; 1403-2;
1404-2; 1405-13; 1415-2; 1417-1; 1428-1; 1429-2; 1430-1; 1431-1;
1433-1; 1434-3; 1440-4; 1441-1; 1449-2; 1453-1; 1461-4; 1481-3;
1483-5-2; 1486-5; 1487-1; 1488-1; 1489-3; 1491-9; 1492-13; 1493-6;
1494-10; 1495-10; 1486-42; 1497-45; 1498-2; 1500-7; 1514-3; 1515-95;
1544-9.

PRENS KİYEVLİ VLADİMİR'İN VAKANÜVİSİ

Hacimler [672] 'ye göre hesaplanmıştır.

970-7; 973-1; 977-5; 980-44; 981-2; 986-37; 989-3; 1015-6; 1016-2;
1017-4; 1019-10; 1021-3; 1037-2; 1039-2; 1041-5; 1045-1; 1047-2;
1050-2; 1054-1; 1073-1; 1074-1; 1237-92.

RACHİNSKİY'İN VAKAYİNAMESİ

Hacimler [672] 'ye göre hesaplanmıştır.

1401-12; 1404-16; 1418-12; 1428-44; 1430-7; 1432-1; 1433-61; 1434-3;
1438-7; 1440-31; 1444-2; 1447-32; 1482-3; 1492-16; 1500-7; 1501-8;
1505-11; 1506-21; 1507-1; 1508-35; 1509-1; 1510-1; 1512-13; 1513-3;
1514-41; 1515-2; 1517-4; 1518-4; 1519-4; 1520-4; 1521-2; 1523-2;
1524-4; 1525-6; 1526-9; 1527-5; 1528-2; 1529-4; 1530-8; 1531-4;
1533-1; 1534-9; 1542-6; 1543-7; 1544-17; 1545-23; 1547-25; 1548-11.

YEVREİNOV VAKAYİNAMESİ

Hacimler [672] 'ye göre hesaplanmıştır.

1401-23; 1404-15; 1428-41; 1430-7; 1433-52; 1434-5; 1440-27; 1452-4;
1500-5; 1506-7; 1508-8; 1514-32; 1517-9; 1526-5; 1527-6; 1528-32;
1531-3; 1534-15; 1535-24; 1536-3; 1538-3; 1539-2; 1541-2; 1542-16;
1543-10; 1544-15; 1545-10; 1547-20.

AKADEMİ VAKAYİNAMESİ

Hacimler [672] 'ye göre hesaplanmıştır.

1339-5; 1340-4; 1341-5; 1342-2; 1343-3; 1344-3; 1346-4; 1350-4;
1352-6; 1353-16; 1354-6; 1356-2; 1357-7; 1359-8; 1360-4; 1362-7;
1363-1; 1365-13; 1366-2; 1368-7; 1370-4; 1371-6; 1372-5; 1373-14;
1416-20; 1418-4; 1430-134; 1432-2; 1433-1; 1435-2; 1436-2; 1437-2;
1438-2; 1440-29; 1443-5; 1444-4; 1445-18; 1446-3.

F. GREGOROVİUS'UN "ROMA ŞEHRİNİN ORTA ÇAĞ DÖNEMİNDEKİ TARİHİ" ÇALIŞMASINDAKİ YILLIK HACİMLER

Tarafımızdan hesaplanmış olan F. Gregorovius'un 5 ciltlik eseri için hacim fonksiyonu f 'i sunalım [196]. Biz tüm çalışmanın şu ya da bu zaman dilimini tarif eden parçalara bölünmesini göstermekteyiz [196]. BU ZAMAN DİLİMLERİ VE TARİHLERİ FİİLEN F. GREGOROVİUS'UN KENDİSİ TARAFINDAN GÖSTERİLMİŞTİR. Olayın tarihini bildiği durumlarda onu her zaman gösteriyor. Kesin tarihleri bilmediği takdirde ise çoğunlukla, içinde tarif ettiği olayların bulunduğu zaman aralığını gösterip daha kaba tarifleri vermektedir. Biz sadece bu tariflerin hacimlerini hesapladık.

Biz, F. Gregorovius'un verdiği tarihleri izlediğimiz her seferinde [196] çalışmasının sayfalarına atıf yapmaktayız ve metnin parçasının hacmini göstermekteyiz. Sayfalık hacmini ölçtük. Bir hacmin bir yıla değil birkaç yıla ait olduğu durumlarda, HACMİN bu aralıktan bir yıla düşen ORTALAMA DEĞERİ gösterilmiştir. Yani sayfaların sayısı tarif edilmiş olan yılların sayısına bölünmektedir. Bir parçanın hacmini " vol " olarak, tarif edilmiş olan aralığın uzunluğunu " d " olarak, hacmin ortalama değerini $f=vol/d$ olarak göstermekteyiz.

Not. F. Gregorovius her bölümün sonuna bu bölümde tarif edilmiş olan olaylara ait oldukça çok yorum yerleştirmektedir. Biz bu yorumları BU BÖLÜMDE TARİF EDİLMİŞ DÖNEME AİT OLAN metinler saydık. Yani, bilgiyi tarif edilmiş olan tüm döneme dağıtıp "ortalamasına geldik". Başka deyişle, yorumların hacimlerini ait oldukları zaman aralığının uzunluğuna bölerek yorumların ortalama hacmini hesapladık.

F. Gregorovius Orta Çağ Romasının tarifine IV. yüzyıldan itibaren başlamaktadır. Dolayısıyla sayıma yaklaşık 300 yılından başlamaktayız. 1. cildin ilk iki bölümü [196] giriş bölümleridir. Bunlar IV-V. yüzyıllardan gelen bilgilerin genel özetine aittir. Burada somut tarihlerin sayısı oldukça azdır. F. Gregorovius'un özel dikkatini verdiği tek konu Büyük Konstantin'in faaliyetidir. Böylelikle 1. cildin ilk iki bölümünde tarif edilmiş olan ana hikâye tam olarak onun hikâyesidir. [196]'nın 1. cildinden Büyük Konstantin'i anlatan tüm parçaları seçip bunların hacminin 330-337 yılları döneminden, yani Konstantinopolis'in kuruluşundan Konstantin'in 337 yılında ölümüne kadar süren dönemden olduklarını kabul ettik [72], s.238.

Demek ki, F. Gregorovius 330-337 yılları arasındaki zaman aralığını (Büyük Konstantin ile ilgili olaylar) aşağıdaki parçalarda tarif etmiştir: 1. cilt, s.8-13, vol=5; 1. cilt, s.19-20, vol=1; 1. cilt, s.57, vol=1; 1. cilt, s.73-79, vol=6.

Demek ki, $5+1+1+6=13$ sayfa 330-337 yıllarına aittir. İlgili zaman aralığının uzunluğu $d=8$ yıldır. Dolayısıyla, f fonksiyonunun 330-337 yılları aralığındaki ortalama değeri $f=13/8=1,6$ 'dır.

İlk iki bölümün kalan parçasında, 300-499 yıllarının dönemi genel açıdan tarif edildiği için, somut tarihler hemen hemen yoktur. Bu yüzden, bir yıla düşen ortalama hacmi hesapladık. Büyük Konstantin'e ait olan sayfaları artık hesaplamadık. O zaman 300-499 yılları, 1.ciltte, s.1-105'de tarif edilmiştir, yani $vol=105-13=92$. Büyük Konstantin'e ait olan 13 sayfa çıkardık. Sonuçta ortalama değer $f=92/200=0,5$.

403-407 yılları 1. ciltte, s. 106-113'te tarif edilmiştir. Daha çok imparator Honorius ve komutan Stilicho'ya aittir. Burada $vol=8$, $d=4$, $f=8/4=2$.

Devam edelim:

- 408-409 yılları: 1.cilt, s.113-132, $vol=19$, $d=2$, $f=19/2=9,5$;
403-409 yılları: 3. bölüme ait notlar, 1.cilt, s.133-136, $vol=4$, $d=7$ yılı, $f=4/7=0,6$;
410 yılı: 1.cilt, s.137-155, $vol=19$, $d=1$, $f=19$;
411-417 yılları: 1.cilt, s.156-159, $vol=3,5$, $d=7$, $f=0,5$;
418-423 yılları: 1.cilt, s.159-164, $vol=4,5$, $d=6$, $f=0,8$;
424-432 yılları: 1.cilt, s.164-167, $vol=4$, $d=9$ yıl, $f=0,4$; 433-439 yılları: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,4+0,5 = 0,9$;
440-451 yılları: 1.cilt, s.168-172, $vol=5$, $d=12$, $f=0,4$;
452-453 yılları: cilt.1, s.172-176, $vol=4$, $d=2$, $f=2$;
410-453 yılları: 5.bölüme ait notlar, 1.cilt, s.177-182, $vol=6$, $d=14$, $f=0,4$;
454-460 yılları: 1.cilt, notlar dâhil olmak üzere s.183-204, $vol=22$, $d=7$, $f=3,1$;
461-472 yılları: 1.cilt, s.205-210, $vol=5$, $d=12$ yılı, $f=0,4$;
472-476 yılları: 1.cilt, s.210-219, $vol=9$, $d=5$, $f=1,8$;
461-476 yılları: 1.cilt, s.221-227, notlar, $vol=7,5$, $d=16$, $f=0,5$;
477-499 yılları: 1.cilt, s.231-260, $vol=30$, $d=23$, $f=1,3$;
500-513 yılları: 1.cilt, s.261-282, $vol=22$, $d=13$, $f=1,7$;
514-526 yılları: 1.cilt, s.282-293, $vol=12$, $d=13$, $f=0,9$;
500-526 yılları: 1.cilt, s.294-306, notlar, $vol=12$, $d=27$, $f=0,4$;
527-529 yılları: 1.cilt, s.307-314, $vol=8$, $d=3$, $f=2,7$;
530-535 yılları: 1.cilt, s.314-320, $vol=7$, $d=6$, $f=1,2$;
536 yılı: 1.cilt, s.321-329, $vol=9$, $d=1$, $f=9$;
527-536 yılları: 1.cilt, s.330-337, notlar, $vol=8$, $d=10$, $f=0,8$;
537 yılı: 1.cilt, s.338-358, $vol=20$, $d=1$ yılı, $f=20$;
528 yılı: 1.cilt, s.358-363, $vol=5$, $d=1$, $f=5$;
537-538 yılları: 1.cilt, s.364-371, notlar, $vol=6$, $d=2$, $f=3$;
539-546 yılları: 1.cilt, notlar dahil olmak üzere s.372-395, $vol=17$, $d=8$, $f=2,1$;
547-553 yılları: 1.cilt, notlar dahil olmak üzere s.396-423, $vol=28$, $d=7$, $f=4$;
554-566 yılları: 1.cilt, notlar dahil olmak üzere s.424-435, $vol=11$, $d=13$, $f=0,8$;
567-568 yılları: , s.435-439, $vol=4$, $d=2$, $f=2$;
569-579 yılları: 1.cilt, c.439-441, $vol=1,5$, $d=11$, $f=0,1$;
554-579 yılları: 1.cilt, s.442-447, notlar, $vol=5$, $d=26$, $f=0,2$;
530-589 yılları: 2.cilt, s.3-21, $vol=18$, $d=60$, $f=0,3$;
590 yılı: 2.cilt, s.21-27, $vol=6$, $d=1$, $f=6$;
530-590 yılları: 2.cilt, s.28-33, notlar, $vol=6$, $d=61$, $f=0,1$;
590 yılı: 2.cilt, s.34-37, $vol=3,5$, $d=1$, $f=3,5$;
591-599 yılları: 2.cilt, s.37-45, $vol=7$, $d=9$, $f=0,8$;
600-604 yılları: 2.cilt, s.45-88, $vol=42$, $d=4$, $f=10,5$;
605-607 yılları: 2.cilt, s.89-90, $vol=1$, $d=3$, $f=0,3$;
608-610 yılları: 2.cilt, s.90-94, $vol=5$, $d=3$, $f=1,7$;

611-614 yılları: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,2$;
615-625 yılları: 2.cilt, s.94-96, vol=2, d=11, $f=0,2$;
626-629 yılları: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,2$;
630 yılı: 2.cilt, s.96-101, vol=3,5, d=1, $f=3,5$;
631-638 yılları: 2.cilt, s.101-107, vol=6, d=8, $f=0,8$;
605-638 yılları: 2.cilt, s.108-114, notlar, vol=6, d=34, $f=0,2$;
639-651 yılları: 2.cilt, s.115-123, vol=8, d=12, $f=0,7$;
652-655 yılları: 2.cilt, s.123-125, vol=2, d=4, $f=0,5$;
656-662 yılları: 2.cilt, s.125-126, vol=1, d=7, $f=0,2$;
663 yılı: 2.cilt, s.126-134, vol=8, d=1, $f=8$;
639-663 yılları: 2.cilt, s.135-140, notlar, vol=5, d=25, $f=0,2$;
664-671 yılları: tarif edilmemiştir;
672 yılı: 2.cilt, s.141, vol=0,3, d=1 год, $f=0,3$;
673-675 yılları: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,2$;
676 yılı: 2.cilt, s.141, vol=0,3, d=1, $f=0,3$;
677 yılı: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,2$;
678-687 yılları: 2.cilt, s.141-151, vol=10, d=10, $f=1$;
688 yılı: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,2$;
689 yılı: 2.cilt, s.160-163, vol=3,5, d=1, $f=3,5$;
690-691 yılları: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,2$;
692-695 yılları: 2.cilt, s.151-154, vol=3, d=4, $f=0,8$;
672-695 yılları: 2.cilt, s.155-159, notlar, vol=4, d=24, $f=0,2$;
696-700 yılları: tarif edilmemiştir;
701-705 yılları: 2.cilt, s.163-165, vol=2,3, d=5, $f=0,5$;
706 yılı: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,4$;
707 yılı: 2.cilt, s.165-169, vol=3,3, d=1, $f=3,3$;
708-709 yılları: 2.cilt, s.169, vol=0,6, d=2, $f=0,3$;
710-711 yılları: 2.cilt, s.170-175, vol=6, d=2, $f=3$;
712 yılı: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,4$;
713-714 yılları: 2.cilt, c.176, vol=1, d=2, $f=0,5$;
701-714 yılları: 2.cilt, s.177-182, notlar, vol=5,5, d=15, $f=0,4$;
715-725 yılları: 2.cilt, s.185-192, vol=7, d=10, $f=0,7$;
726-731 yılları: 2.cilt, s.193-206, vol=14, d=6, $f=2,3$;
732 yılı: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,2$;
733-741 yılları: 2.cilt, s.207-213, vol=6, d=9, $f=0,6$;
715-741 yılları: 2.cilt, s.214-220, notlar, vol=6, d=27, $f=0,2$;
742 yılı: 2.cilt, s.221-224, vol=3,5, d=1, $f=3,5$;
743-746 yılları: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,4$;
747-751 yılları: 2.cilt, s.224-229, vol=5, d=5, $f=1$;
752 yılı: 2.cilt, s.229-233, vol=4,5, d=1, $f=4,5$;
753 yılı: 2.cilt, s.234-235, vol=2, d=1, $f=2$;
754 yılı: 2.cilt, s.236-241, vol=5,3, d=1, $f=5,3$;
755-757 yılları: 2.cilt, s.241-251, vol=10, d=3, $f=3,3$;
757 yılı: 2.cilt, s.261-263, vol=3, d=1 yılı, $f=3$;
742-757 yılları: 2.cilt, s.254-260, notlar, vol=6, d=16, $f=0,4$;
758-765 yılları: 2.cilt, s.264-269, vol=5, d=8, $f=0,6$;
766 yılı: notlar sayesinde tarif edilmemiştir $f=0,5$;
767-768 yılları: 2.cilt, s.270-276, vol=6, d=2, $f=3$;
769 yılı: 2.cilt, s.277, vol=1, d=1 yılı, $f=1$;
Yine 769 yılı: 2.cilt, s.284-287, vol=4, d=1, $f=4$, toplam olarak elde ettiklerimiz $f=5$;

757-769 yılları: 2.cilt, s.278-283, notlar, vol=6, d=13, f=0,5;
770-772 yılları: 2.cilt, s.287-295, vol=8, d=3, f=2,7;
773-774 yılları: 2.cilt, s.295-301, vol=6, d=2, f=3;
775-789 yılları: 2.cilt, s.301-315, vol=14, d=15, f=0,9;
770-789 yılları: 2.cilt, s.316-325, notlar, vol=9, d=20, f=0,5;
790 yılı: tariff edilmemiştir;
791-795 yılları: 2.cilt, s.326-392, vol=66, d=5, f=13,2;
796-800 yılları: 2.cilt, s.393-434, vol=41, d=5, f=8,2;
801-813 yılları: 3.cilt, s.3-16, vol=13, d=13, f=1;
814-817 yılları: 3.cilt, s.16-28, vol=13, d=4, f=3,3;
801-817 yılları: 3.cilt, s.29-34, notlar, vol=5, d=17, f=0,3.

f fonksiyonunun yukarıda sözü geçen her zaman aralığının bütün değerlerinin toplanması kalan tek şeydir. Bu bize, Gregorovius'un çalışmasının güya 300 yılından 817 yılına kadar süren toplam 517 yıllık dönemi kapsayan parçasına ait hacim fonksiyonunun kesin cetvelini sağlayacaktır. Sonuç aşağıda gösterilmiştir:

300-330 yılları: f=0,5; 331-337 yılları: f=2,1; 338-402 yılları: f=0,5;
403-407 yılları: f=3,1; 408-409 yılları: f=10,6; 410 yılı: f=19,9;
411-417 yılları: f=1,4; 418-423 yılları: f=1,7; 424-432 yılları: f=1,3;
433-439 yılları: f=0,9; 440-451 yılları: f=1,3; 452-453 yılları: f=2,9;
454-460 yılları: f=3,6; 461-472 yılları: f=1,4; 473-476 yılları: f=2,8;
477-499 yılları: f=1,8; 500-513 yılları: f=2,1; 514-526 yılları: f=1,3;
527-529 yılları: f=3,5; 530-535 yılları: f=2,4; 536 yılları: f=10,2;
537 yılı: f=23,4; 538 yılı: f=8,4; 539-546 yılları: f=2,5;
547-553 yılları: f=4,4; 554-566 yılları: f=1,4; 567-568 yılları: f=2,6;
569-579 yılları: f=0,7; 580-589 yılları: f=0,4; 590 yılı: f=8,6;
591-599 yılları: f=0,8; 600-604 yılları: f=10,5; 605-607 yılları: f=0,5;
608-610 yılları: f=1,9; 611-614 yılları: f=0,2; 615-625 yılları: f=0,4;
626-629 yılları: f=0,2; 630 yılı: f=3,7; 631-638 yılı: f=1;
639-651 yılları: f=0,9; 652-655 yılları: f=0,7; 656-662 yılları: f=0,4;
663 yılı: f=8,2; 664-671 yılı: f=0; 672 yılı: f=0,5; 673-675 yılları: f=0,2;
676 yılı: f=0,5; 677 yılları: f=0,2; 678-687 yılları: f=1,2; 688 yılı: f=0,2;
689 yılı: f=3,7; 690-691 yılı: f=0,2; 692-695 yılları: f=0,8; 696-700 yılları: f=0;
701-705 yılları: f=0,9; 706 yılı: f=0,4; 707 yılı: f=3,7; 708-709 yılları: f=0,7;
710-711 yılları: f=3,4; 712 yılı: f=0,4; 713-714 yılları: f=0,9;
715-725 yılları: f=0,9; 726-731 yılları: f=2,5; 732 yılı: f=0,2;
733-741 yılları: f=0,8; 742 yılı: f=3,9; 743-746 yılları: f=0,4; 747-751 yılları: f=1;
752 yılı: f=4,9; 753 yılı: f=2,4; 754 yılı: f=5,7; 755-756 yılları: f=3,7;
757 yılı: f=6,7; 758-765 yılları: f=1,1; 766 yılı: f=0,5; 767-768 yılları: f=3,5;
769 yılı: f=5,5; 770-772 yılları: f=3,2; 773-774 yılları: f=3,5;
775-789 yılları: f=1,4; 790 yılı: f=0; 791-795 yılları: f=13,2;
796-800 yılları: f=8,2; 801-813 yılları: f=1,3; 814-817 yılları: f=3,9.

Titus Livius'un (Gregorovius'un metni ile karşılaştırdığımız) metni Şehrin kuruluşundan itibaren yaklaşık 460 yılı ile (yani Roma'nın "antik" tarihinin 1000 yıllık oynama ile Orta Çağ tarihinin üstüne konması gerçekleştiğinden sonra M.S. 760 yılı ile) bittiği için daha fazla ilerlemedik. F. Gregorovius'un kitaplarının yıllık hacimlerinin sayımına M.S. 817 yılına kadar, Sergejev'in "antik" Roma'dan bahseden ve zaman açısından anlatımına Livius'un kitabından biraz daha fazla ilerleyerek devam eden kitabının yıllık hacimleri elimizde bulunduğundan devam ettik.

TİTUS LİVİUS'UN, “ŞEHİRİN KURULUŞUNDAN İTİBAREN, “ANTİK” ROMA'YI TARİF EDEN ROMA TARİHİNDEKİ” YILLIK HACİMLER

Titus Livius'un basımını kullandık [482]. Titus Livius yılları “Şehrin kuruluşundan itibaren” hesaplamaktadır.

Şehrin kuruluşundan itibaren 1-36 yılları arasındaki dönem, kitap 1:6 – kitap 1:15, s.10-26 [482]'de tarif edilmiştir. Burada bir sayfada 1785 karakter bulunmaktadır. Bu bilgi başka basımlarla karşılaştırma yapılırken hacimlerin yeniden hesaplanması için kullanılacaktır. Dönemin uzunluğu 36 yıldır. Livius burada dönemin yıllara ayrıntılı şekilde ayrılmasını sunmamaktadır. Dolayısıyla, hacim fonksiyonunun hesaplanması için tüm 16 sayfalık hacmi eşit aralıklarla 36 yıla dağıtıp bir yıl için 0,45 sayfa elde edelim. Hacimler cetvelinin çizilmesinin daha uygun olması için ÖLÇEĞİ on kat ARTIRALIM, yani dikey olarak $f=0,45$ değeri yerine $10f=4,5$ değerini alalım. Demek ki, 1-36 yıllık parçasında $10f$ hacminin 1 yıl için değeri 4,5 tir.

Devam edelim:

7 yılı: kitap 1:16, s.26-27, $10f=13$; 38 yılı: kitap.1:17, s.28-29, $10f=20$;

39-82 yılları: Kral Numa'nın hükümdarlığı - toplam olarak 43 yıl: Kitap 1:18 – kitap 1:21, s.30-36, $10f = 1,4$.

83-114 yılları (ya da 113 yılı) Kral Tullus Hostilius'un hükümdarlığına (toplam olarak 23 yıl) aittir, kitap 1:22-1:31, s.36-53. Livius, hangi olayın hangi yıla ait olduğunu söylemediği halde anlatımı doğal olarak ayrı olan 7 hikaye-efsaneden ibarettir. Elimizde tamamlayıcı açıklamalar olmadığı için, araştırmaya aşağıdaki genel yöntemle göre devam edelim. Burada tarif edilen, uzunluğu 32 yıl olan 83-114 yılları arasındaki tüm zaman aralığını tüm yedi hikâye arasında eşit aralıklara bölelim. Sonuçta her hikâyeye 4,5'er yıl düşmektedir. Her hikâyenin hacmini hesaplayıp 4,5 yıla bölelim. Şimdi ise, elde ettiğimiz $10f$ 'nin yıllık değerini gösterip 7 hikâyeyi sunalım. a) Kral Numa'nın ölümü, fetret, $10f=0,3$. b) Kral Tullus'un genel niteliği c) Devlet barıştan dolayı zayıflamakta, savaşa sebep aranmaktadır, $10f=1$. ç) Hayvanların kaçırılması, görüşmeler ve görüşmelerin kopması, savaşa hazırlanma, $10f=1$ d) Arnavutlar ile savaş, $10f=3$ e) Sabinelilerle savaş, $10f=4$ f) Kral Tullus'un hükümdarlığının sonu, yanardağın püskürmesi, $10f=3$.

Devam edelim:

114-138 yılları, Kral Ancus Marcius'un hükümdarlığına (toplam olarak 24 yıl) aittir: kitap 1:32- kitap 1:34, s.53-58. Burada Livius hangi olayın hangi yıla ait olduğunu yine söylememiştir. Hacim 4,9 sayfaya denktir. 24 yıla dağıtılmıştır, yani $10f=2,4$.

139 yılı: s.59-61. Roma'da Ancus Marcius'un hükümdarlığı sırasında yeni bir kişi Yaşlı L. Tarquin ortaya çıkmaktadır (kitap 1:34, s.59-60). Karısı Tanaquil, onların entrikaları. Hikâyenin hacmi 2 sayfaya denktir. Devam edelim. Tarquiniusların iktidarı ele alırken çevirdiği entrikalar. Devrimin ayrıntılı tarifi, hacim 1,3 sayfaya denktir (s.60-61). Bütün olaylar en fazla bir yıl süresince ortaya çıkmıştır. Sonuçta 139 yılının toplam hacmi 3,3 sayfadır. $10f = 33$.

140-175 yılları: kitap 1:35-1:38 + 1:39 (?), vol = 4 ya da 5 s. Burada Livius'un anlatımı bünye açısından oldukça zor olduğundan metin ayrı hikayelere bölünemez. Bu yüzden, sadece yıllık hacmin ortalama değerini hesaplayalım. $10f=1,4$ 'yi elde ettik.

176 yılı: kitap 1:40- kitap 1:41, s.67-69, vol = 2,7 s. Kral Tarquinius'un 176 yılında Servius tarafından öldürülmesi = Tarquinius'un hükümdarlığının 38. yılı. Demek, ki $10f = 27$.

176/177-219 yılları: kitap 1:42 – kitap 1:48. Kral Servius Tullius'un hükümdarlık dönemidir. Burada Livius'un anlatımı net olarak iki hikâyeye ayrılmıştır. Birincisi Servius Tullius'un reformlarını tarif etmektedir, kitap 1:42 – kitap 1:46. Zaman aralığı 21 yıla denk, vol = 6,7 s., $10f = 3,2$. İkinci hikâye Servius Tullius ile Gururlu Tarquin arasındaki mücadeleyi tarif etmektedir. Zaman ayrılığı yaklaşık 20 yıla denktir: kitap 1:46 – kitap 1:47, vol = 3,5 s., $10f=1,7$.

220 yılı: kitap 1:48, s.79-81. Servius öldürülmüştür. vol = 1,5, 10f = 15.

221-243 yılları: kitap 1:49 – kitap 1:60, s.81-92, vol = 11 s. Kral Gururlu Tarquin'in 23-25 yıl içinde yaptıklarının ve savaşlarının tarifi. 10f=5.

244 yılı: kitap 1:57 – kitap 1:60, s.92-97, vol = 5 s. Lucretia'nın ırzına geçilmesi, Roma'daki ayaklanma. 10f=50. Livius sonraki 245 yılını geçmişti. Ya da önceki 5 sayfa her iki yıla, hem 244 hem de 245 yılına ayrılmıştı. O zaman bu iki yıl için 10f=25. Her şeye rağmen biçimsel olarak 244 yılına 10f=50'yi, 245 yılına ise 10f=0'ı (tarif edilmemiş midir?) ekleyelim.

246 yılından itibaren Livius'un kitabının karakteri ani ve köklü olarak değişmiştir. Yani her yılı özenle kaydedip o yılda ortaya çıkan olayları açıklamaya başlamıştı. Mamafih bazen hemen iki ya da daha fazla yılı dikkate almıştır. Böyle olaylarda her zamanki gibi 10f hacminin ortalama değerini, bir parçanın hacmini d yılı sayısına bölerek hesaplayacağız. Bu andan itibaren önce yılları, sonra Livius'un kitaplarının o yıllara ait olan bölümlerini, sonra (sayfalarda ve paylarında hesaplanmış olan) vol hacim değerini, sonra tarif edilmiş olan zaman aralığının d uzunluğunu, sonra bir yılın ortalama 10f değerini göstereceğiz.

246-247 yılları: kitap 2:1-14, s.98-120, vol=22,3, d=2, 10f=112;

248 yılı: kitap 2:15, s.120-121, vol=1, d=1, 10f=10;

249 yılı: kitap 2:16, s.121, vol=0,3, d=1, 10f=3;

250 yılı: kitap 2:16, s.121-122, vol=0,4, d=1, 10f=4;

251 yılı: kitap 2:16, s.122, vol=0,5, d=1, 10f=5;

252 yılı: kitap 2:17, s.122-123, vol=1, d=1, 10f=10;

253 yılı: kitap 2:18, s.123-125, vol=1,5, d=1, 10f=15;

254 yılı: kitap 2:19, s.125, vol=1, d=1, 10f=10;

255 yılı: kitap 2:19-20, s.125-127, vol=3, d=1, 10f=30;

256 yılı: kitap 2:21, s.127, vol=0,1, d=1, 10f=1;

257 yılı: kitap 2:21, s.127, vol=0,1, d=1, 10f=1;

257 yılı: kitap 2:21, s.127, vol=0,1, d=1, 10f=1;

258 yılı: kitap 2:21, s.127-128, vol=0,3, d=1, 10f=3;

259 yılı: kitap 2:21-27, s.128-137, vol=9,7, d=1, 10f=97;

260 yılı: kitap 2:28-33, s.137-146, vol=10,3, d=1, 10f=103;

261 yılı: kitap 2:33, s.146-147, vol=1,2, d=1, 10f=12;

262 yılı: kitap 2:34, s.147-148, vol=1, d=1, 10f=10;

263-265 yılı: kitap 2:34-39, s.147-148, vol=1, d=3, 10f=22;

266 yılı: kitap 2:39-40, s.155-157, vol=2,7, d=1, 10f=27;

267 yılı: kitap 2:40, s.157-158, vol=0,1, d=1, 10f=1;

268-269 yılları: kitap 2:41-42, s.158-160, vol=2,2, d=2, 10f=11;

270 yılı: kitap 2:42, s.160-161, vol=0,8, d=1, 10f=8;

271 yılı: kitap 2:42, s.161, vol=0,7, d=1, 10f=7;

272 yılı: kitap 2:43, s.162, vol=0,2, d=1, 10f=2;

273 yılı: kitap 2:43, s.162-163, vol=1,5, d=1, 10f=15;

274 yılı: kitap 2:44-47, s.163-170, vol=7,3, d=1, 10f=73;

275 yılı: kitap 2:48-50, s.170-176, vol=5,6, d=1, 10f=56;

276-277 yılları: kitap 2:51, s.176, vol=0,4, d=2, 10f=2;

278 yılı: kitap 2:51-52, s.177-178, vol=1,7, d=1, 10f=17;

279 yılı: kitap 2:52-53, s.178-180, vol=1,5, d=1, 10f=15;

280 yılı: kitap 2:54, s.180, vol=0,3, d=1, 10f=3;

281 yılı: kitap 2:54-55, s.180-183, vol=2,5, d=1, 10f=25;

282-284 yılları: kitap 2:56-62, s.183-191, vol=8, d=3, 10f=27;

285 yılı: kitap 2:63-64, s.191-192, vol=1, d=1, 10f=10;

286 yılı: kitap 2:64-65, s.192-194, vol=2,4, d=1, 10f=24;

287 yılı: kitap 3:1, s.195-196, vol=1,2, d=1, 10f=12;
288 yılı: kitap 3:2, s.196, vol=0,2, d=1, 10f=2;
289-290 yılları: kitap 3:2-5, s.196-204, vol=7, d=2, 10f=35;
291 yılı: kitap 3:6-8, s.204-207, vol=3,2, d=1, 10f=32;
292 yılı: kitap 3:8-10, s.207-211, vol=4, d=1, 10f=40;
293 yılı: kitap 3:10-14, s.211-218, vol=7,5, d=1, 10f=75;
294-295 yılları: kitap 3:15-24, s.218-234, vol=15,8, d=2, 10f=79;
296 yılı: kitap 3:25-29, s.234-241, vol=6,9, d=1, 10f=69;
297 yılı: kitap 3:30, s.241-242, vol=1, d=1, 10f=10;
298 yılı: kitap 3:31, s.242, vol=0,2, d=1, 10f=2;
299 yılı: kitap 3:31, s.242, vol=0,7, d=1, 10f=7;
300 yılı: kitap 3:31, s.242-243, vol=0,7, d=1, 10f=7;
301 yılı: kitap 3:32, s.243-244, vol=0,4, d=1, 10f=4;
302-303 yılları: kitap 3:32-35, s.244-248, vol=4,4, d=2, 10f=22;
304-305 yılları: kitap 3:36-64, s.248-292, vol=44, d=2, 10f=220;
306 yılı: kitap 3:65, s.292, vol=0,5, d=1, 10f=5;
307 yılı: kitap 3:65, s.292-294, vol=1, d=1, 10f=10;
308 yılı: kitap 3:66-72, s.293-303, vol=10, d=1, 10f=100;
309 yılı: kitap 4:1-6, s.304-316, vol=11,7, d=1, 10f=117;
310 yılı: kitap 4:7, s.316-318, vol=2,4, d=1, 10f=24;
311 yılı: kitap 4:8-10, s.318-323, vol=5,2, d=1, 10f=52;
312 yılı: kitap 4:11, s.323-324, vol=1,1, d=1, 10f=11;
313 yılı: kitap 4:12, s.324-325, vol=0,5, d=1, 10f=5;
314-315 yılları: kitap 4:12-17, s.325-333, vol=8, d=2, 10f=40;
316 yılı: kitap 4:17-20, s.333-338, vol=5, d=1, 10f=50;
317 yılı: kitap 4:20, s.338, vol=0,4, d=1, 10f=4;
318 yılı: kitap 4:21, s.338-339, vol=0,8, d=1, 10f=8;
319 yılı: kitap 4:21-22, s.339-341, vol=1,8, d=1, 10f=18;
320 yılı: kitap 4:23-25, s.341-344, vol=3, d=1, 10f=30;
321 yılı: kitap 4:25, s.344, vol=0,4, d=1, 10f=4;
322 yılı: kitap 4:25-26, s.344-346, vol=1,5, d=1, 10f=15;
323-324 yılları: kitap 4:26-30, s.346-353, vol=7, d=2, 10f=35;
325 yılı: kitap 4:30, s.353, vol=0,1, d=1, 10f=1;
326 yılı: kitap 4:30, s.353-354, vol=1, d=1, 10f=10;
327 yılı: kitap 4:30, s.354-355, vol=0,6, d=1, 10f=6;
328 yılı: kitap 4:31-34, s.355-361, vol=6, d=1, 10f=60;
329 yılı: kitap 4:34, s.361, vol=0,2, d=1, 10f=2;
330 yılı: kitap 4:35-36, s.361-363, vol=2,2, d=1, 10f=22;
331 yılı: kitap 4:37-42, s.363-371, vol=7,5, d=1, 10f=75;
332 yılı: kitap 4:42, s.371-372, vol=1,2, d=1, 10f=12;
333 yılı: kitap 4:43, s.372-373, vol=1,3, d=1, 10f=13;
334 yılı: kitap 4:43-44, s.373-376, vol=3, d=1, 10f=30;
335 yılı: kitap 4:45, s.376-377, vol=0,8, d=1, 10f=8;
336 yılı: kitap 4:45-47, s.377-381, vol=3,5, d=1, 10f=35;
337-338 yılları: kitap 4:47-48, s.381-383, vol=2,6, d=2, 10f=13;
339 yılı: kitap 4:49, s.383-384, vol=0,8, d=1, 10f=8;
340 yılı: kitap 4:49-50, s.384-387, vol=3,2, d=1, 10f=32;
341 yılı: kitap 4:51, s.387-388, vol=1,3, d=1, 10f=13;
342 yılı: kitap 4:52, s.388-389, vol=0,5, d=1, 10f=5;
343 yılı: kitap 4:52, s.389, vol=0,7, d=1, 10f=7;

344 yılı: kitap 4:53, s.389-391, vol=2, d=1, 10f=20;
345 yılı: kitap 4:54-56, s.392-395, vol=3,2, d=1, 10f=32;
346 yılı: kitap 4:56-57, s.395-398, vol=3,3, d=1, 10f=33;
347 yılı: kitap 4:58, s.398-399, vol=0,8, d=1, 10f=8;
348 yılı: kitap 4:58-60, s.399-403, vol=4, d=1, 10f=40;
349 yılı: kitap 4:61, s.403, vol=0,3, d=1, 10f=3;
350 yılı: kitap 4:61, s.403-404, vol=1,3, d=1, 10f=13;
351 yılı: Kitap 5:1-7, s.405-418, vol=12,8, d=1, 10f=128;
352 yılı: kitap 5:8-9, s.418-421, vol=3,2, d=1, 10f=32;
353 yılı: kitap 5:10-12, s.421-427, vol=5,6, d=1, 10f=56;
354 yılı: kitap 5:12-13, s.427-429, vol=2,4, d=1, 10f=24;
355-356 yılları: kitap 5:13-16, s.429-433, vol=4, d=2, 10f=20;
357 yılı: kitap 5:16-17, s.433-436, vol=3, d=1, 10f=30;
358 yılı: kitap 5:18-23, s.436-446, vol=10,3, d=1, 10f=103;
359 yılı: kitap 5:24-26, s.446-450, vol=3,7, d=1, 10f=37;
360 yılı: yılı 5:26-29, s.450-456, vol=6,1, d=1, 10f=61;
361 yılı: kitap 5:29-30, s.456-459, vol=3, d=1, 10f=30;
362 yılı: kitap 5:31, s.459-460, vol=1,2, d=1, 10f=12;
363 yılı: kitap 5:32-36, s.460-468, vol=8, d=1, 10f=80;
364 yılı: kitap 5:37-55, s.468-499, vol=31, d=1, 10f=310.

Bu andan itibaren kitabın boyutu değişmektedir. Yani Livius'un kullandığımız baskısında kitap 6-10'un 2. cildi bir başka yayınevinde, Gerbek Yayınevi, basılmıştı. Bunlar önceki kitaplardan boyut açısından farklı. Bir sayfalarında 2072 karakter var. Dolayısıyla şimdi hacim fonksiyonunu tablomuzun yapılmış olduğu önceki boyuta ulaştırmak için hacmi, 1,2'ye denk olan katsayısıyla her defa çarpmak gerek. Tabloda sadece kesin sonuç verilmiştir. Boyutun bu şekilde düzeltilmesi cetvelimizde 365 yılından itibaren yapılmıştır.

365 yılı: kitap 6:1-4, s.1-6, vol=6, d=1, 12f=72;
366 yılı: kitap 6:4-5, s.6-7, vol=0,4, d=1, 12f=5;
367 yılı: kitap 6:5-10, s.7-12, vol=5,8, d=1, 12f=67;
368 yılı: tarif edilmemiştir (?), vol=0, d=1, 12f=0;
369 yılı: kitap 6:11-18, s.12-21, vol=8,6, d=1, 12f=103;
370 yılı: kitap 6:18-21, s.21-26, vol=4,7, d=1, 12f=56;
371 yılı: kitap 6:21, s.26-27, vol=0,8, d=1, 12f=9,6;
372 yılı: kitap 6:22, s.27, vol=0,5, d=1, 12f=6;
373 yılı: kitap 6:22-29, s.27-36, vol=8,8, d=1, 12f=106;
374 yılı: tarif edilmemiştir (?), vol=0, d=1, 12f=0;
375 yılı: kitap 6:30, s.36-37, vol=0,8, d=1, 12f=9,6;
376 yılı: kitap 6:31-32, s.37-38, vol=1,1, d=1, 12f=13;
377 yılı: kitap 6:32, s.38-39, vol=0,9, d=1, 12f=10,8;
378-383 yılları: kitap 6:33-36, s.39-43, vol=4, d=6, 12f=8;
384 yılı: kitap 6:36, s.43, vol=0,3, d=1, 12f=4;
385 yılı: kitap 6:36-38, s.43-45, vol=2,3, d=1, 12f=28;
386-389 yılları: kitap 6:38-42, kitap 7:1, s.45-55, vol=9, d=4, 12f=25;
390 yılı: kitap 7:2-3, s.55-57, vol=1,8, d=1, 12f=22;
391 yılı: kitap 7:3, s.57-58, vol=0,9, d=1, 12f=10,8;
392 yılı: kitap 7:4-8, s.58-63, vol=5, d=1, 12f=60;
393 yılı: kitap 7:9-11, s.63-66, vol=2,4, d=1, 12f=29;
394 yılı: kitap 7:11, s.66-67, vol=1,1, d=1, 12f=13;
395 yılı: kitap 7:12, s.67, vol=0,5, d=1, 12f=6;
396 yılı: kitap 7:12-15, s.67-72, vol=4,8, d=1, 12f=54;

397 yılı: kitap 7:16, s.72-74, vol=1,2, d=1, 12f=14;
398-399 yılları: kitap 7:17, s.74-75, vol=1,4, d=2, 12f=8;
400 yılı: kitap 7:18-19, s.75-77, vol=1,6, d=1, 12f=19;
401 yılı: kitap 7:19-21, s.77-79, vol=2,3, d=1, 12f=28;
402 yılı: kitap 7:21, s.79-80, vol=0,6, d=1, 12f=7;
403 yılı: kitap 7:22, s.80-81, vol=1,1, d=1, 12f=13;
404 yılı: kitap 7:23-24, s.81-83, vol=2,3, d=1, 12f=28;
405 yılı: kitap 7:25-26, s.83-86, vol=2,9, d=1, 12f=35;
406 yılı: kitap 7:26-27, s.86-87, vol=0,5, d=1, 12f=6;
407 yılı: kitap 7:27, s.87, vol=0,2, d=1, 12f=2;
408 yılı: kitap 7:27, s.87, vol=0,6, d=1, 12f=7;
409 yılı: kitap 7:28, s.87-88, vol=0,6, d=1, 12f=7;
410 yılı: kitap 7:28, s.88, vol=0,5, d=1, 12f=6;
411 yılı: kitap 7:28-38, s.88-102, vol=13,7, d=1, 12f=164;
412-414 yılları: kitap 7:38-42, kitap 8:1-12, s.102-127, vol=23,2, d=3, 12f=90;
415 yılı: kitap 8:12, s.127-128, vol=1,2, d=1, 12f=14;
416 yılı: Kitap 8:13-14, s.128-131, vol=3,2, d=1, 12f=38;
417 yılı: kitap 8:15, s.131-132, vol=0,9, d=1, 12f=10,8;
418 yılı: kitap 8:16, s.132, vol=0,3, d=1, 12f=4;
419 yılı: kitap 8:16, s.132-133, vol=0,8, d=1, 12f=10;
420 yılı: kitap 8:16-17, s.133-134, vol=0,7, d=1, 12f=8;
421-422 yılları: kitap 8:17, s.134, vol=0,6, d=2, 12f=4;
423 yılı: kitap 8:18, s.134-136, vol=1,2, d=1, 12f=14;
424 yılı: kitap 8:19-20, s.136-137, vol=1,9, d=1, 12f=23;
425 yılı: kitap 8:20-21, s.137-140, vol=2, d=1, 12f=24;
426 yılı: kitap 8:22, s.140, vol=0,7, d=1, 12f=8;
427 yılı: kitap 8:22-25, s.140-144, vol=4, d=1, 12f=48;
428 yılı: kitap 8:25-29, s.144-149, vol=4,4, d=1, 12f=53;
429 yılı: kitap 8:29-37, s.149-160, vol=11,4, d=1, 12f=137;
430-431 yılları: kitap 8:37, s.160-161, vol=1,1, d=2, 12f=6;
432-437 yılları: kitap 8:38-40, kitap 9:1-20, s.161-198, vol=36, d=6, 12f=70;
438 yılı: kitap 9:21, s.198-199, vol=0,7, d=1, 12f=8;
439-446 yılları: kitap 9:22-42, c.199-232, vol=32,6, d=8, 12f=50;
447 yılı: kitap 9:42, s.232-233, vol=1, d=1, 12f=12;
448-449 yılları: kitap 9:42-44, s.233-237, vol=4,4, d=2, 12f=26;
450-454 yılları: kitap 9:45-46, kitap 10:1-9, s.237-253, vol=15,2, d=5, 12f=36;
455 yılı: kitap 10:9-11, s.254-257, vol=3,2, d=1, 12f=38;
456 yılı: kitap 10:11-13, s.257-259, vol=2,8, d=1, 12f=34;
457 yılı: kitap 10:14-15, s.259-263, vol=3,2, d=1, 12f=38;
458-460 yılı: kitap 10:16-37, s.263-295, vol=32,5, d=3, 12f=130;
461 yılı: kitap 10:38-47, s.295-309, vol=13,6, d=1, 12f=163;

Burada Titus Livius'un metni kesilmiştir. Böylelikle hacim fonksiyonu aşağıda gösterildiği gibi görünmektedir:

1-36 yılları arasındaki aralıkta 10f=4,5; 37 yılı: 10f=13; 38 yılı: 10f=20;
39-82 yılları: 10f=1,4; 83-91 yılları: 10f=0,3; 92-100 yılları: 10f=1;
101-104 yılları: 10f=3; 105-109 yılları: 10f=4; 110-113 yılları: 10f=3;
114-138 yılları: 10f=2,4; 139 yılı: 10f=33; 140-175 yılları: 10f=1,4;
176 yılı: 10f=27; 177-219 yılları: 10f=1,7; 220 yılı: 10f=15; 221-245 yılları: 10f=5;
244 yılı: 10f=50; 245 yılı: 10f=0; 246 yılı: 10f=112; 247 yılı: 10f=112.

Devam edelim. Cetveldeki ilk sayı (Şehrin kuruluşundan itibaren) yılı gösteriyor, ikinci sayı ise hacim fonksiyonunun o yılki değerini:

248-10; 249-3; 250-4; 251-5; 252-10; 253-15; 254-10; 255-30; 256-1;
257-1; 258-3; 259-97; 260-103; 261-12; 262-10; 263-22; 264-22;
265-22; 266-27; 267-1; 268-11; 269-11; 270-8; 271-7; 272-2; 273-15;
274-73; 275-56; 276-2; 277-2; 278-17; 279-15; 280-3; 281-25; 282-27;
283-27; 284-27; 285-10; 286-24; 287-12; 288-2; 289-35; 290-35;
291-32; 292-40; 293-75; 294-79; 295-79; 296-69; 297-10; 298-2; 299-7;
300-7; 301-4; 302-22; 303-22; 304-220; 305-220; 306-5; 307-10;
308-100; 309-117; 310-24; 311-52; 312-11; 313-5; 314-40; 315-40;
316-50; 317-4; 318-8; 319-18; 320-30; 321-4; 322-15; 323-35; 324-35;
325-1; 326-10; 327-6; 328-60; 329-2; 330-22; 331-75; 332-12; 333-13;
334-30; 335-8; 336-35; 337-13; 338-13; 339-8; 340-32; 341-13; 342-5;
343-7; 344-20; 345-32; 346-33; 347-8; 348-40; 349-3; 350-13; 351-128;
352-32; 353-56; 354-24; 355-20; 356-20; 357-30; 358-103; 359-37;
360-61; 361-30; 362-12; 363-80; 364-310; 365-72; 366-5; 367-67;
369-103; 370-56; 371-9.6; 372-6; 373-106; 375-9.6; 376-13; 377-11;
378-8; 379-8; 380-8; 381-8; 382-8; 383-8; 384-4; 385-28; 386-25;
387-25; 388-25; 389-25; 390-22; 391-11; 392-60; 393-29; 394-13;
395-6; 396-54; 397-14; 398-8; 399-8; 400-19; 401-28; 402-7; 403-13;
404-28; 405-35; 406-6; 407-2; 408-7; 409-7; 410-6; 411-164; 412-90;
413-90; 414-90; 415-14; 416-38; 417-11; 418-4; 419-10; 420-8; 421-4;
422-4; 423-14; 424-23; 425-24; 426-8; 427-48; 428-53; 429-137; 430-6;
431-6; 432-70; 433-70; 434-70; 435-70; 436-70; 437-70; 438-8; 439-50;
440-50; 441-50; 442-50; 443-50; 444-50; 445-50; 446-50; 447-12;
448-26; 449-26; 450-36; 451-36; 452-36; 453-36; 454-36; 455-38;
456-34; 457-38; 458-130; 459-130; 460-130; 461-163.

BARONIUS'UN ORTA ÇAĞ ROMASI'NI TARİF EDEN KİTABINDAKİ YILLIK HACİMLERİ.

Baronius'un "Baronius, C., İsa'nın Doğumundan 1198 Yılına Kadar Dinsel ve Sivil İşler" kitabına bakınız [50]. Cetvelimizdeki ilk rakam Milattan Sonraki yılı göstermektedir. İkinci rakam ise Baronius'un kitabının o yılı tarif eden parçasını. Hacim "yüksekliğin" santimetrelerinde (yani kitaptaki bu metin parçasının yüksekliğinin kaç santimetre tuttuğuna göre) ölçülmüştü. Bazen Baronius şu ya da bu olayların hangi yılda ortaya çıktıklarını kesin olarak belirleyemeden birkaç yıllık süreyi tarif etmiştir. Bu durumda, bir metin parçasının hacmini onu oluşturmada olan tüm yıllara eşit aralıklarla ayırdık. Yani, toplam hacmi, tarif edilmiş olan yıllara bölüp sonucu - orta değeri - bu aralığın içindeki her yıla ekledik.

M.S. 1 yılı -20; 2-20; 3-20; 4-20; 5-20; 6-20; 7-20; 8-1; 9-1; 10-1;
11-1; 12-4; 13-4; 14-4; 15-4; 16-11; 17-11; 18-11; 19-11; 20-9; 21-9;
22-9; 23-9; 24-9; 25-9; 26-9; 27-9; 28-9; 29-9; 30-9; 31-9; 32-8,5;
33-32; 34-133; 35-36; 36-18; 37-6; 38-15; 39-21,5; 40-22,5; 41-23,5;
42-15,5; 43-48; 44-136; 45-73; 46-10,5; 47-27; 48-15; 49-2,5; 50-2,5;
51-89; 52-70; 53-11,5; 54-8,5; 55-12,5; 56-12,5; 57-48; 58-43; 59-93;
60-43; 61-15; 62-4,5; 63-10,5; 64-5; 65-15; 66-39; 67-9,5; 68-140;
69-75; 70-5,5; 71-29; 72-78; 73-26; 74-11; 75-18; 76-4; 77-3; 78-3;
79-3; 80-6; 81-40; 82-7,5; 83-11; 84-4; 85-4,5; 86-0,8; 87-0,8;
88-0,8; 89-3,7; 90-3,7; 91-9; 92-11; 93-10; 94-11; 95-5; 96-3,5;
97-5; 98-32; 99-13; 100-45; 101-13; 102-13; 103-4; 104-39; 105-2;
106-13; 107-5,5; 108-7,5; 109-29; 110-24; 111-2; 112-9; 113-2,5;

114-10; 115-1; 116-3,5; 117-3,5; 118-14; 119-8; 120-39; 121-3; 122-5;
123-15; 124-1,5; 125-3; 126-1,5; 127-4 ; 128-13,5; 129-1; 130-9;
131-2; 132-6; 133-6; 134-2,5; 135-5; 136-2,5; 137-10; 138-4; 139-4,5;
140-5; 141-5; 142-7; 143-3; 144-3; 145-6,5; 146-4; 147-4; 148-4;
149-4; 150-9; 151-9; 152-9; 153-9; 154-26; 155-1; 156-1; 157-1;
158-1; 159-3,5; 160-3,5; 161-4,5; 162-4; 163-31; 164-32; 165-6;
166-7,5; 167-16; 168-3; 169-3; 170-12; 171-22,5; 172-22,5; 173-27;
174-6; 175-39; 176-28; 177-22,5; 178-12; 179-54; 180-3; 181-4;
182-17; 183-8; 184-7; 185-1; 186-1; 187-1; 188-4; 189-2,7; 190-2,7;
191-3,5; 192-15; 193-6,5; 194-8; 195-14; 196-14,5; 197-4; 198-38;
199-4; 200-16; 201-41; 202-28; 203-13,5; 204-24; 205-64; 206-25;
207-2; 208-2; 209-2; 210-2; 211-5; 212-5; 213-34; 214-9; 215-5,5;
216-18; 217-25; 218-5; 219-3; 220-35; 221-3,3; 222-3,3; 223-3,3;
224-28; 225-5; 226-22; 227-5; 228-1; 229-4; 230-6,5; 231-99;
232-10,5; 233-24; 234-3; 235-3; 236-7; 237-15; 238-5; 239-5; 240-6,5;
241-5; 242-2,5; 243-3,5; 244-3,5; 245-8; 246-4,5; 247-4,5; 248-8;
249-20; 250-6,5; 251-6,5; 252-9,5; 253-76; 254-144; 255-40; 256-42;
257-21; 258-35; 259-83; 260-48; 261-15; 262-76; 263-60; 264-34;
265-19; 266-7; 267-7; 268-7; 269-15; 270-3; 271-19; 272-10; 273-13;
274-8,5; 275-3; 276-3; 277-14,5; 278-4,5; 279-6; 280-4; 281-3; 282-3;
283-6; 284-8; 285-4; 286-7; 287-1; 288-3,5; 289-3,5; 290-2,6;
291-2,6; 292-5; 293-19,5; 294-3; 295-3; 296-3; 297-16; 298-33; 299-4;
300-7; 301-52; 302-88; 303-90; 304-81; 305-50; 306-65; 307-68;
308-14; 309-33; 310-35; 311-39; 312-66; 313-64; 314-51; 315-28;
316-60; 317-14; 318-61; 319-20; 320-10; 321-30; 322-2,5; 323-8;
324-137; 325-192; 326-78; 327-70; 328-3; 329-15; 330-29; 331-22;
332-11; 333-8; 334-8; 335-58; 336-86; 337-91; 338-43; 339-18; 340-72;
341-40; 342-42; 343-7; 344-21; 345-14; 346-18; 347-66; 348-52;
349-21; 350-49; 351-61; 352-11; 353-61; 354-22; 355-100; 356-108;
357-67; 358-30; 359-126; 360-93; 361-99; 362-462; 363-188; 364-35;
365-38; 366-42; 367-72; 368-27; 369-42; 370-205; 371-106; 372-172;
373-49; 374-29; 375-65; 376-21; 377-50; 378-112; 379-64; 380-54;
381-155; 382-66; 383-90; 384-51; 385-59; 386-97; 387-92; 388-139;
389-90; 390-82; 391-82; 392-75; 393-47; 394-122; 395-114; 396-47;
397-77; 398-120; 399-66; 400-110.

EK 3 : KUTSAL KİTAP'TAKİ ADLARIN VE PARALEL YERLERİN SIKLIK MATRİSLERİ

V.P. Fomenko, T.G. Fomenko

Kutsal Kitap'taki adların sıklık kare matrisi. Kutsal Kitap burada 218 “kuşak bölüme” ayrılmıştır, bunun için matrisin ölçüsü 218X218. Bu “kuşak bölümler” Kutsal Kitap'taki genel bölümlerden farklıdır. Detaylar için bu kitapta, bölüm 5:9'a bakınız.

Küme ayrıçlarındaki rakamlar matristeki satırın numaralarını işaret ediyor. Sonra bu satırda var olan, sıfır dışındaki, sıklıkları sayıldı. Sıfırları hesaba katmıyoruz. Ayrıca, sıklıkların bunun gibi her irtibat takımının içinde sütunların numaraları art arda, yani arada boşluk olmadan geliyor. Yuvarlak işaretlerindeki rakam sıfırın dışındaki sıklıkların gerekli irtibat takımının ilk sütununun numarası demek. Eşitlik işaretinden sonra sıfırın dışındaki sıklıkların gerekli irtibat takımını oluşturan sıklıklar sayıldı. Örneğin, {6}: (6)=3,4, (13)=7,3, (137)=2, (194)=2 demek matrisin 6. satır 6. sütunundaki sayı 3, 7. sütunundaki sayı 4, 13. sütunundaki sayı 7, 14. sütunundaki sayı 3, 137. sütunundaki sayı 2 ve 194. sütunundaki sayı 2 demektir. 6. Satırın diğer yerlerini sıfırlar tutuyorlar.

{1}: (1)=10,2, (8)=5, (78)=1, (137)=1, (180)=2, (185)=1, (194)=1, (203)=1,2,3,1, (213)=3.

{2}: (2)=20,1, (7)=1,2, (76)=1, (192)=1, (194)=1, (200)=1.

{3}: (3)=2,1, (12)=2,4, (137)=1, (194)=1.

{4}: (4)=2.

{5}: (5)=2.

{6}: (6)=3,4, (13)=7,3, (137)=2, (194)=2.

{7}: (7)=11, (71)=5, (104)=2, (137)=1, (142)=2,1, (167)=2, (190)=2, (194)=1.

{8}: (8)=7,6, (137)=2, (194)=2.

{9}: (9)=2,3, (137)=1, (194)=2.

{10}: (10)=2,3, (137)=1, (194)=1.

{11}: (11)=2,3, (137)=1, (194)=1.

{12}: sıfırlar.

{13}: sıfırlar.

{14}: (14)=2,27,9,1, (48)=1, (137)=1, (175)=2, (178)=2, (192)=2, (194)=3, (198)=1,1, (217)=1.

{15}: (15)=33,10,3,1, (21)=1, (35)=1,2,1, (47)=1, (50)=3, (73)=1,28,3,1,8,30, (97)=1, (99)=39, (101)=21,12, (137)=8,34,13, (165)=1, (171)=4, (176)=1, (192)=1, (194)=1, (199)=1, (217)=2,1.

{16}: (16)=5, (21)=1, (30)=1, (33)=1, (137)=2.

{17}: sıfırlar.

{18}: (18)=7,1,1, (137)=10, (178)=4, (180)=1, (218)=1.

{19}: (19)=3, (137)=2, (178)=1.

{20}: (20)=4, (137)=4, (139)=1, (169)=1, (171)=1, (175)=4.

{21}: (21)=3,1, (24)=1, (137)=7, (171)=1, (186)=1.

{22}: (22)=5,1, (45)=1, (101)=1, (137)=7, (169)=1, (171)=1.

{23}: (23)=2, (44)=1, (64)=3, (137)=7, (171)=2, (175)=1,1, (178)=3.

{24}: (24)=2, (137)=1.

{25}: (25)=1, (49)=1, (129)=1, (132)=4, (136)=26, (162)=1,1, (166)=7,15,1,1, (171)=3, (175)=12,166, (178)=21,16, (185)=1, (190)=1, (192)=4, (196)=1, (198)=1, (218)=6.

{26}: (26)=1, (37)=1, (76)=2, (137)=1, (171)=1, (175)=1, (178)=8, (180)=5, (185)=3, (188)=1.

{27}: sıfırlar.

{28}: sıfırlar.

{29}: sıfırlar.
 {30}: (30)=2, (137)=1, (175)=2.
 {31}: sıfırlar.
 {32}: sıfırlar.
 {33}: sıfırlar.
 {34}: sıfırlar.
 {35}: sıfırlar.
 {36}: (36)=1, (40)=1,1, (51)=1,2,1, (76)=1, (137)=6, (168)=1, (194)=1.
 {37}: (37)=4,1,1, (50)=3,1, (62)=1, (98)=2, (137)=9, (166)=5,4, (175)=3, (178)=2, (192)=2, (194)=2.
 {38}: (38)=4, (62)=1, (71)=1, (137)=4.
 {39}: (39)=1,1, (50)=1,2,1, (76)=1, (137)=1, (168)=2, (194)=1.
 {40}: sıfırlar.
 {41}: (41)=2,1, (45)=1, (52)=1,3, (137)=5, (194)=1.
 {42}: (42)=4, (137)=3.
 {43}: (43)=3, (137)=4, (140)=1.
 {44}: (44)=2, (137)=1.
 {45}: (45)=2, (71)=1, (78)=1, (137)=6.
 {46}: sıfırlar.
 {47}: sıfırlar.
 {48}: sıfırlar.
 {49}: sıfırlar.
 {50}: sıfırlar.
 {51}: sıfırlar.
 {52}: sıfırlar.
 {53}: (53)=2,2, (137)=1, (194)=1.
 {54}: (54)=2,2, (137)=1, (194)=1.
 {55}: (55)=2,2,2, (59)=2, (62)=6, (70)=2, (78)=1, (137)=1, (194)=1.
 {56}: (56)=2,3,1,3, (78)=1, (137)=1, (194)=1.
 {57}: (57)=6,1,7,14,18,152, (66)=8,3,2, (70)=15,3, (73)=6,9,1,1,9,2, (108)=1, (125)=1, (137)=6,2, (150)=1, (160)=1, (168)=2, (171)=5, (175)=4,1, (178)=1, (185)=1, (192)=7,1,17,11,7,2,1,1, (204)=9, (206)=1,9, (217)=11.
 {58}: sıfırlar .
 {59}: (59)=6,3, (62)=50, (66)=1,1, (73)=1, (76)=3, (78)=1, (185)=1, (198)=1, (204)=2, (217)=1.
 {60}: (60)=10,2,2, (67)=2, (70)=1, (72)=4,151,278,12,30,50,17, (80)=2, (84)=3, (88)=1,2, (97)=1, (99)=13,1,2,33,3,1, (119)=1, (129)=3,4,1, (133)=1, (135)=8,4,1,2,8,2, (142)=3, (150)=1, (156)=1, (165)=1,2, (168)=2, (171)=14, (175)=45,70,1,65,4,12,1,6, (185)=4,1, (189)=1,4, (192)=3, (196)=19, (203)=1, (217)=4,1.
 {61}: sıfırlar.
 {62}: (62)=141, (66)=8,8,9,2,113,9, (73)=15,12,1,6,12,9, (87)=38,1,1, (99)=2, (101)=5,1, (105)=3, (108)=1, (113)=2, (115)=5, (125)=1, (136)=2,24,13, (141)=3, (145)=1, (149)=1,1, (153)=1, (160)=1, (167)=8,3, (170)=2,7, (175)=12,44, (178)=4, (182)=5, (188)=2, (192)=4,1,4, (196)=4,1, (204)=3, (207)=3, (217)=13.
 {63}: (63)=7,1,2, (137)=10.
 {64}: sıfırlar.
 {65}: (65)=5, (73)=1,1, (76)=2, (137)=9.
 {66}: sıfırlar.
 {67}: (67)=12, (137)=17, (176)=1.

{68}: (68)=3,15,158,56,3,39,11,1,9,17,5, (99)=1, (108)=1, (125)=2, (137)=3,2, (171)=34, (175)=42,18,3,4, (180)=3, (182)=6,10, (185)=11,1, (191)=6,12,15,12,3,15,1, (203)=1,3,1, (207)=3, (217)=5.

{69}: sifirlar.

{70}: (70)=101,64,38,220,176,60,382,88,242,23,8,15,10,9,11,3,4,(88)=12,18,3,4,(95)=2,16,34,6,41,9,49,28,11,6,5,2,(108)=6,2,6,3,(113)=1,1,1,(117)=1,(120)=3,(122)=4,(125)=5,5,5,1,13,1,1, (133)=5,1,4,1,77,56,12,4,6,1,6,3,5,1,2,(149)=1,4,2,1,1,(155)=1,(158)=3,1,8,2, (163)=3,6,3, (167)=18,26, (171)=59, (174)=1,53,92,6,152,2,54,5,43,3, (185)=10,1, (188)=3, (190)=20,5,30,8,33,14,26, (203)=1,9,1,2, (209)=1, (217)=9,14.

{71}: (71)=145, (73)=16,9, (175)=37,5,14,3, (81)=2,5,6, (88)=1, (90)=1, (97)=35, (99)=139,194,70,11,2, (105)=1,4, (134)=2, (136)=136,140,33, (141)=6, (144)=2,3, (147)=1, (150)=1,1, (155)=3, (161)=2, (164)=2, (168)=7,1,6,25, (175)=3,12,2,9,1,1, (182)=1,4, (186)=1, (190)=1, (194)=2,2,2, (203)=1,1, (209)=1, (218)=1.

{72}: (72)=22,9, (76)=13, (78)=1, (98)=4, (101)=15, (137)=20,6, (168)=3, (192)=4, (194)=2.

{73}: (73)=84,18, (76)=146,14,80,2,1,2,5,3,2,2,2, (88)=3, (90)=5, (95)=2,3,3,2,3, (101)=9,4,1, (117)=1, (122)=1, (126)=1, (132)=1,7,(135)=2,1,101,28, (143)=1, (145)=3, (147)=1, (149)=1,1, (155)=3, (158)=1,3,7,3,1,10,6, (167)=4,5, (170)=56,9, (175)=14,9, (178)=8, (180)=34, (183)=1, (190)=3, (192)=3, (194)=1, (197)=1, (218)=1.

{74}: (74)=503,178,454,58,258,3,8,1,1, (87)=1,1,2, (91)=1, (97)=2,4,22, (101)=27,6, (104)=1,4,2, (126)=1, (128)=5, (130)=3, (133)=1, (135)=2, (137)=76,78,6, (143)=2, (146)=1, (151)=1, (153)=2,2,1,1, (158)=1,3,1,3, (163)=1,1,4, (167)=29,33, (171)=17, (175)=4,6, (179)=7, (185)=3, (189)=5,6,1,190,116,135,274,94,2,11,9,12,2,(203)=7,44,29,24, 18,22,23,10,17,13,15,16,4,7,27,16.

{75}: (75)=7, (102)=1, (134)=1,1, (175)=1,1, (182)=1, (196)=1.

{76}: (76)=415,39,61,9, (81)=1,1,1, (88)=3,7,2, (97)=5, (99)=119,8, 13,7, (104)=1, (127)=3, (129)=4,1, (135)=6,1,82,28, (141)=2, (147)=2,1, (151)=1, (163)=5, (165)=2, (167)=4,16,1, (171)=11, (174)=1,1,21, (178)=7,3,3, (182)=1, (185)=2, (188)=3, (192)=2,1,1,6,4, (199)=1, (203)=2,1, (217)=1,3.

{77}: (77)=4, (137)=5, (170)=1, (175)=1.

{78}: (78)=43,7,2,3,5, (84)=8, (86)=3, (88)=2, (97)=1, (99)=1,1,32, 18,4,2,4,3, (108)=8,1, (112)=2, (115)=1, (120)=2,1,17, 2,3, (126)=6,3,2,1,6,3, (133)=9,2,17,12,18, 18,14, 1,4,7,1,1,1, (147)=1, (149)=4,7,4,2,2,6,5,4,2,5,2,10,1,12,8, 11,4,11,48,39,1, (171)=18, (173)=5,8,47,119,7,29,10,6,5,3,2, (185)=8, (188)=5, (190)=38,2,13,10,33,13,62,1, (204)=5, (207)=5, (217)=2,3.

{79}: (79)=7.

{80}: (80)=1, (88)=1, (99)=3,1,2, (135)=1, (175)=1.

{81}: (81)=23,1,2, (187)=1.

{82}: (82)=31,11, (171)=1, (217)=1.

{83}: sifirlar.

{84}: (84)=18,15,21,9, (99)=1, (101)=1, (112)=1, (123)=1,9,10,15, (137)=1,1, (148)=1, (152)=1, (154)=5,7, (180)=1, (182)=1, (217)=1.

{85}: (85)=8,2, (171)=2.

{86}: (86)=24, (101)=1,2, (137)=5, (171)=1.

{87}: (87)=27, (102)=2, (124)=1, (127)=6,1, (137)=3,1, (156)=2,4, (162)=1, (167)=1, (175)=2, (180)=1, (185)=1, (192)=2.

{88}: (88)=1, (101)=1, (138)=2, (150)=1.

{89}: (89)=22,5, (99)=1, (217)=1.

{90}: (90)=5, (137)=3, (164)=1.

{91}: (91)=19,9,9,19, (217)=1.

{92}: sifirlar.

{93}: sıfırlar.
 {94}: (94)=7, (99)=10, (137)=1.
 {95}: (95)=8,12, (101)=1, (137)=6,4, (168)=3.
 {96}: (96)=1, (99)=29,43,23,2, (137)=7,4, (147)=1, (167)=2,5, (176)=4.
 {97}: (97)=1, (99)=2, (101)=3,8, (137)=1, (171)=1.
 {98}: (98)=84, (100)=317,285,62,6,4,6, (112)=1, (120)=2,1, (123)=1,1, (126)=2,2,2,1,1,1,2,1,1, (137)=19,182,33,4,3,1,4, (146)=1,1, (151)=5, (153)=4,2, (157)=1,1,5,1, (162)=3,2,2,3, (167)=3,8, (171)=88,1,1,1,12,15, (178)=4, (180)=1, (182)=2, (190)=6, (192)=26,7,17,2,12, (204)=4, (214)=1, (217)=2,3.
 {99}: (99)=92,33,84,9, (104)=8,7, (107)=9,23,10, (111)=4, (113)=9,12,2, (121)=1,2, (127)=3, (131)=1, (137)=39,31,1,1,2, 1,11, (151)=1, (153)=1, (159)=2, (168)=6,1,6,12, (175)=56,78, (179)=2, (181)=1,7, (185)=1,2,2,2,13,42,22,31,17, 23,22,37,2, 21,9,11,4, (203)=6,71,71,51,41,47,38,27,15,13, 17,16,4,7,16,11.
 {100}: (100)=97,157,31, (137)=16,32, (167)=3,2, (171)=3, (175)=1, (193)=1.
 {101}: (101)=435,269,6,2,3, (109)=4, (112)=23,3, (115)=9, (118)=1, (120)=21,16,4,5,8,5, (127)=1, (133)=1, (135)=1,4,51,105,77,2, 5,1,2, (147)=9,11,4,15,10,12,9,11, (157)=1, (159)=1,1,2, (163)=1, (165)=2, (167)=16,23,1, (171)=4,3, (174)=6, (176)=28, (178)=6, (181)=2,1, (188)=1, (192)=10, (194)=5,1,3.
 {102}: (102)=56,22,30,11,9, (111)=2,2, (115)=2, (121)=2,3, (125)=6,8,17, (129)=4, (134)=1,2, (137)=26,17,9,15,10,15,13, (145)=2, (151)=1,1,2, (156)=2, (158)=1,3, (161)=2, (165)=1, (167)=4,11, (171)=1, (176)=1, (179)=5,1, (182)=4, (192)=2.
 {103}: sıfırlar.
 {104}: sıfırlar.
 {105}: (105)=32,16, (110)=14,1,3, (118)=1, (120)=2,1, (125)=3, (137)=3, (143)=1,6,8,17,2, (150)=1,1, (176)=3, (182)=1, (192)=2.
 {106}: (106)=42,1,20,6,4,24,6,1, (115)=2, (120)=10,32,26, (124)=1, 1,1,1, (133)=2, (137)=4,2, (148)=5,2,2,3,9, (155)=1,1, (167)=2,6, (176)=2, (185)=2, (218)=1.
 {107}: sıfırlar.
 {108}: (108)=7, (137)=1, (159)=1, (167)=1, (183)=1.
 {109}: (109)=5, (114)=13,3,7,6,11,1,8,4, (125)=7, (194)=1.
 {110}: sıfırlar. {111}: (111)=18, (121)=4. {112}: (112)=21, (120)=4,6,2,3,1,1,1, (134)=1, (136)=6,5, (147)=1,16, (150)=3, (152)=11, (164)=1, (166)=2, (168)=3, (176)=52, (185)=1.
 {113}: (113)=3.
 {114}: sıfırlar.
 {115}: (115)=1.
 {116}: (116)=7,3, (120)=1.
 {117}: (117)=11, (194)=1.
 {118}: sıfırlar.
 {119}: sıfırlar.
 {120}: (120)=1, (123)=6, (152)=3,3,1.
 {121}: (121)=1.
 {122}: (122)=1, (125)=9,3, (135)=3, (151)=1, (155)=3, (164)=1, (166)=3.
 {123}: (123)=2, (152)=2,1, (176)=1, (192)=2.
 {124}: (124)=6,1,11,2, (137)=4,1, (147)=2, (154)=3,16,2, (182)=3.
 {125}: sıfırlar.
 {126}: (126)=4,2, (130)=1, (137)=3,9, (147)=1, (150)=1,1, (154)=1,1,1, (159)=2, (164)=1,1, (167)=6,6, (175)=1, (184)=18, (190)=4, (192)=7, (194)=14,4.
 {127}: (127)=40,23,2,3, (132)=1, (135)=1, (137)=7, (156)=13,3,9,1, (167)=1,1, (175)=22,2, (180)=1, (182)=1, (185)=1, (190)=1, (192)=4.

{128}: (128)=1, (130)=17,9,15,1, (137)=3, (158)=2,7,5,9,19,1, (167)=1,2, (172)=1,
 (175)=33,3, (185)=1, (188)=1, (192)=2.
 {129}: (129)=8,1,1, (175)=1,3.
 {130}: (130)=23,7, (134)=6,3, (137)=9,15,1, (150)=1, (159)=4, (162)=5, (164)=8,3,1,3,12,
 (171)=11, (175)=28,2, (192)=2, (194)=1.
 {131}: (131)=13,11, (137)=1,3, (156)=2, (159)=1, (161)=1,4, (167)=1, 1, (175)=28,3,
 (182)=8, (192)=6,1,3,4,3, (204)=5.
 {132}: (132)=3.
 {133}: (133)=6,2,10, (137)=4, (163)=1,2,13,1,1,1, (176)=18, (188)=1, (190)=1, (192)=4,3,1,
 (196)=1.
 {134}: (134)=21, (136)=2,13,11, (153)=1, (158)=1, (164)=13, (167)=8, 18, (176)=17.
 {135}: (135)=14,6,5,4, (158)=1, (163)=1, (165)=4,7,1,13, (176)=159, (178)=1,3, (190)=1,
 (192)=5.
 {136}: (136)=32,9,4, (147)=2, (150)=1, (159)=1, (166)=6,14,12,2, (176)=82, (178)=4,30,
 (188)=1, (192)=2.
 {137}: (137)=566,107,12, (141)=5, (147)=3, (149)=2,1,1,1, (154)=1, (156)=1, (158)=3,6,
 (161)=7, (164)=2,4, (167)=76,129, (175)=1, 22, (178)=14,80, (185)=1, (189)=17,6,
 (192)=5,1,3, (196)=11.
 {138}: (138)=236, (141)=1, (146)=1,1, (150)=1,1, (153)=3, (155)=1,1, (158)=2,3, (161)=4,
 (164)=1,2, (167)=23,40, (176)=7, (178)=2, (190)=1, (194)=3, (215)=1.
 {139}: (139)=3.
 {140}: sıfırlar.
 {141}: (141)=2,2.
 {142}: sıfırlar.
 {143}: (143)=1.
 {144}: sıfırlar.
 {145}: (145)=2, (158)=1.
 {146}: sıfırlar.
 {147}: (147)=5, (167)=2,14, (190)=2.
 {148}: sıfırlar.
 {149}: sıfırlar.
 {150}: (150)=1.
 {151}: (151)=1.
 {152}: (152)=1.
 {153}: (153)=1.
 {154}: (154)=1.
 {155}: sıfırlar.
 {156}: sıfırlar.
 {157}: sıfırlar.
 {158}: (158)=5, (168)=1, (190)=1.
 {159}: sıfırlar.
 {160}: sıfırlar.
 {161}: (161)=5, (165)=1, (168)=2.
 {162}: sıfırlar.
 {163}: (163)=1.
 {164}: (164)=2.
 {165}: sıfırlar.
 {166}: (166)=3,15, (175)=3, (179)=3.
 {167}: (167)=203,128,84, (175)=2,1, (179)=8, (189)=12,3.
 {168}: (168)=115, (171)=3,2, (176)=23, (178)=1.

{169}: (169)=169.
 {170}: (170)=18, (218)=1.
 {171}: (171)=5, (180)=1.
 {172}: (172)=5.
 {173}: sıfırlar.
 {174}: (174)=2.
 {175}: (175)=22, (182)=1, (190)=3, (192)=2, (199)=1.
 {176}: (176)=117, (178)=3, (188)=1, (190)=2, (194)=3.
 {177}: sıfırlar.
 {178}: (178)=25.
 {179}: (179)=67, (194)=2.
 {180}: (180)=21, (190)=1, (196)=2.
 {181}: (181)=1.
 {182}: (182)=1, (196)=1.
 {183}: sıfırlar.
 {184}: sıfırlar.
 {185}: (185)=1.
 {186}: (186)=1, (194)=1.
 {187}: (187)=2.
 {188}: (188)=1.
 {189}: sıfırlar.
 {190}: (190)=8.
 {191}: (191)=1.
 {192}: (192)=144,118,135,158,139, (199)=1, (207)=6, (213)=2, (218)=5.
 {193}: (193)=8, (196)=3, (204)=1, (207)=1, (213)=1,1.
 {194}: (194)=34,11,3.
 {195}: (195)=10, (205)=4, (207)=1.
 {196}: (196)=361, (198)=1,1, (202)=2. (204)=10,25,3,5,3,3,9,5,3,4,9, 3,6,1.
 {197}: sıfırlar.
 {198}: (198)=1, (206)=1, (211)=1,1.
 {199}: sıfırlar.
 {200}: sıfırlar.
 {201}: sıfırlar.
 {202}: (202)=1.
 {203}: (203)=1, (211)=1.
 {204}: (204)=22.
 {205}: (205)=4.
 {206}: (206)=11,2, (214)=1.
 {207}: sıfırlar.
 {208}: sıfırlar.
 {209}: (209)=5.
 {210}: (210)=7, (214)=2, (216)=5.
 {211}: sıfırlar.
 {212}: sıfırlar.
 {213}: (213)=1,1.
 {214}: (214)=14.
 {215}: (215)=1.
 {216}: (216)=2.
 {217}: (217)=2.
 {218}: (218)=2.

Kutsal Kitap'taki PARALEL YERLERİN (TEKRARLARIN) sıklık kare matrisini elde ettik. Kutsal Kitap burada 218 “kuşak bölüme” ayrıldı. Matrisin ölçüsü 218X218. Küme ayrıçlarındaki rakamlar matristeki satırların numaralarını işaret ediyorlar. Sonra bu satırda var olan sıfırın dışındaki sıklıklar sayıldı. Biz, satır üzerine solundan sağına geçerek sıfırları geçiyoruz. Birbiri ardından gelen (yani aralıksız olarak) sıfırın dışındaki sıklıkların irtibat grubuyla karşılaştığımız anda, sıklıkların bu grubunun BAŞLADIĞI sütununun numarasını gösteriyoruz. Ama sonraki sütunun numaralarını (sıklıkların bu grubunun içinde) göstermiyoruz. Örneğin, satır {1}'de, (diğer sayıların arasında) sayıların şu grubunu göreceksiniz: (170)=2,24. Bu demek ki, satır 1 sütun 170'de sıklık 2, ardından sütun 171'de sıklık 24 var. Sıklıkların her irtibat grubunda sütunlarının numaraları birbiri arkasından, yani ARALIKSIZ OLARAK geliyorlar.

Detaylar için bu kitapta, bölüm 5:9'a bakınız.

{1}: (1)=46,2, (8)=2, (14)=1,2,3, (62)=2, (74)=2, (77)=1, (170)=2,24, (173)=3, (175)=1,3, (179)=1, (182)=1, (192)=2,3, (195)=4,1, (204)=2,5,2, (208)=1, (210)=1, (213)=2, (217)=2,4.
{2}: (2)=7, (16)=1, (171)=3,1, (175)=1, (192)=2, (195)=1, (203)=1,1, (207)=1, (217)=2,1.
{3}: (3)=1.
{4}: (4)=1.
{5}: (5)=1.
{6}: (6)=1.
{7}: (7)=5.
{8}: (8)=6, (16)=1, (137)=1, (194)=1, (205)=2.
{9}: (9)=5.
{10}: (10)=3.
{11}: (11)=3.
{12}: (12)=3.
{13}: (13)=6, (217)=1.
{14}: (14)=3, (198)=1, (217)=1.
{15}: (15)=56,2, (76)=1,1, (100)=1, (119)=1, (170)=1,2,1, (176)=1, (192)=5,2,1,1,1, (198)=3,1, (207)=1, (217)=1.
{16}: (16)=23, (75)=3, (78)=1,1, (175)=1, (192)=1, (218)=1.
{17}: sıfırlar.
{18}: sıfırlar.
{19}: (19)=1, (76)=1, (137)=1, (175)=1.
{20}: sıfırlar.
{21}: (21)=1.
{22}: (22)=1.
{23}: (23)=1.
{24}: (24)=1, (137)=1, (176)=1, (182)=1.
{25}: sıfırlar.
{26}: (26)=1.
{27}: (27)=1.
{28}: (28)=1.
{29}: (29)=1, (77)=1.
{30}: (30)=1.
{31}: (31)=1.
{32}: (32)=1.
{33}: (33)=1.
{34}: (34)=1.
{35}: (35)=1.

{36}: (36)=1, (137)=1.
 {37}: sıfırlar.
 {38}: (38)=1.
 {39}: (39)=1.
 {40}: (40)=1, (49)=1, (137)=1.
 {41}: sıfırlar.
 {42}: (42)=1.
 {43}: (43)=1.
 {44}: (44)=1.
 {45}: (45)=1, (76)=1.
 {46}: sıfırlar.
 {47}: (47)=1.
 {48}: (48)=1.
 {49}: (49)=7, (77)=2.
 {50}: (50)=2, (137)=2.
 {51}: (51)=2.
 {52}: (52)=1, (137)=1.
 {53}: (53)=3.
 {54}: (54)=2.
 {55}: (55)=2.
 {56}: (56)=2.
 {57}: (57)=2, (78)=1, (137)=2.
 {58}: (58)=1.
 {59}: (59)=3, (78)=1.
 {60}: (60)=12,3,6, (70)=5, (72)=1, (77)=1, (171)=1, (196)=1, (207)=2.
 {61}: (61)=6,6, (70)=2,2, (76)=1,2, (171)=2,1, (175)=1, (178)=2.
 {62}: (62)=267, (66)=2,5, (70)=11, (73)=4,3,3, (77)=5,4, (97)=1, (100)=1,1, (107)=1, (125)=1, (160)=1, (170)=2,7, (173)=1, (175)=7,4, (178)=3, (182)=1, (190)=1, (192)=5, (194)=8,3,6,2,2,3, (203)=1,7, (207)=7, (213)=1, (217)=12.
 {63}: (63)=1, (137)=2.
 {64}: (64)=1.
 {65}: (65)=1.
 {66}: (66)=2, (71)=1, (73)=2.
 {67}: (67)=4, (137)=1, (170)=1.
 {68}: (68)=4, (70)=1, (137)=1, (180)=1, (191)=1,1, (196)=1, (204)=3.
 {69}: (69)=4,1,2, (217)=1.
 {70}: (70)=245,8, (73)=6,2, (76)=3,5,5, (86)=2,1, (91)=1, (100)=1,4, (103)=1, (120)=1, (151)=1, (171)=3,2, (175)=5, (180)=4, (183)=1, (192)=1, (195)=1,1, (213)=1, (217)=4.
 {71}: (71)=57, (73)=5,4, (77)=3,4, (87)=1, (99)=1,3, (137)=1, (175)=2, (208)=1, (210)=1.
 {72}: (72)=39,7, (75)=4,4,2, (86)=1, (99)=1,2,1, (110)=1, (118)=1, (137)=3, (170)=1,2,2, (176)=3, (179)=1, (190)=1, (192)=3,1,2, (196)=1, (217)=1.
 {73}: (73)=301,11, (76)=10,10,6, (82)=1,1, (91)=1, (96)=1,2,2,2, (101)=2, (120)=1, (137)=13, (168)=2,1,2,15,1, (174)=1,5,1, (178)=2,8, (182)=1, (189)=1, (192)=4,1,5,4,15, (199)=1, (205)=1, (217)=5,1.
 {74}: (74)=968,51,79,102,22, (82)=1,2,1, (91)=1, (95)=1, (97)=1, (99)=7,5,4,9,2,1, (108)=1,1, (137)=16, (139)=3, (149)=1,2, (168)=5, (170)=1,84,2, (174)=1,15,5,1,14,3,2,2, (184)=2, (190)=1, (192)=16,5,10,5,20, (198)=2, (200)=3, (204)=12,15,5,3,3,1, (213)=1,2, (217)=31,5.
 {75}: (75)=741,44,77,5, (85)=1, (98)=5,2,3,5,2, (108)=1, (111)=3, (116)=1, (118)=2, (129)=1, (133)=1, (135)=2, (137)=1,1, (159)=3,1, (168)=7, (170)=3,17,2, (174)=2,8,10,

(178)=19,1,3,1,1, (186)=1, (189)=1, (191)=4,26,8,14,5,8,3,8,2,2, (204)=7,7,4,4,2, (210)=3,1, (213)=3,2,)217)=18,2.

{76}: (76)=1020,91,47,3, (86)=1, (89)=4, (91)=2, (97)=1, (99)=7,2,7,6, (111)=1, (117)=1, (123)=1, (130)=1, (136)=1,10,12,2, (143)=1, (153)=1, (155)=1, (160)=1, (165)=1, (167)=2,8, (170)=1,37, (173)=1, (175)=9,9, (178)=2,2, (181)=1,2, (185)=2, (191)=1,9,1,4,7,3, (198)=1,1, (203)=4,2,16,1,1,1, (210)=1,1, (213)=1, (215)=1, (217)=14,3.

{77}: (77)=646,50, (80)=3, (83)=2,1,1, (87)=1, (89)=3, (91)=1, (98)=2,9,2,11,24, (104)=4, (106)=1,1,4, (111)=1, (118)=2, (125)=1,2, (128)=1, (133)=1,1,1, (139)=2, (145)=1, (149)=4,1, (155)=1, (158)=1,1, (163)=1, (165)=2, (168)=12, (170)=3,53,18,2, (175)=32,51,5,15,3,12,1,4, (185)=3,2,2, (189)=1,2,2,41,10,17,14,11,5,2,1, (203)=2,10,13,7,3,3, (210)=1, (213)=4, (217)=16,3.

{78}: (78)=461,9,5,1,2,1, (87)=2, (95)=1,2,1, (99)=8,8,16,14,1,1,2,1, (108)=4, (113)=1, (121)=1, (126)=3,1, (132)=1, (135)=1, (137)=16,1,1,1, (143)=1,1, (150)=1, (161)=1, (167)=1,6, (170)=9, (172)=1, (175)=11,10, (178)=3,2,1,1, (184)=2,1, (190)=2, (191)=5, (194)=4,2,4,1, (204)=1, (206)=1, (217)=7.

{79}: (79)=8, (96)=1,1, (99)=2,1,1, (113)=1, (137)=1, (192)=1.

{80}: (80)=6,5, (86)=1, (88)=1, (171)=1,1, (175)=1, (192)=1, (196)=1.

{81}: (81)=20,2,1,1, (86)=1, (99)=1, (176)=1.

{82}: (82)=13,3, (99)=2, (101)=1, (108)=1, (171)=3.

{83}: (83)=15, (88)=1, (99)=1, (101)=1, (137)=1, (171)=4, (196)=2.

{84}: (84)=14,2, (89)=1, (91)=1, (93)=1, (97)=1,2,5,1,2, (108)=1, (171)=2, (175)=1, (180)=1, (194)=2.

{85}: (85)=11, (87)=1, (99)=1, (144)=1, (171)=3, (173)=1, (175)=2, (192)=1, (195)=1.

{86}: (86)=18,3 (90)=1, (97)=1, (103)=1, (122)=1, (171)=1, (176)=1, (180)=1.

{87}: (87)=38, (90)=1, (99)=1,2,4, (122)=2, (171)=3, (178)=3, (188)=1, (192)=1.

{88}: (88)=9,2, (99)=2, (108)=1, (176)=1.

{89}: (89)=19,1, (92)=1,1, (99)=1, (102)=1, (135)=1, (171)=1, (182)=1, (191)=1, (194)=1, (217)=1.

{90}: (90)=7, (101)=2, (137)=1, (192)=1.

{91}: (91)=10, (94)=1, (100)=1, (192)=3, (194)=4, (217)=1.

{92}: (92)=14, (94)=2, (100)=1,1,1, (217)=1.

{93}: (93)=15,1 (100)=1.

{94}: (94)=16,1 (99)=1,1, (109)=1, (176)=1, (192)=2,1,1, (217)=3.

{95}: (95)=9,3,2,1,1, (175)=1.

{96}: (96)=17, (100)=2,1, (103)=1, (175)=1,2.

{97}: (97)=89, (99)=3,2,3,1, (176)=1, (180)=3, (196)=1, (208)=1, (217)=1.

{98}: (98)=55,1,3,3, (111)=1, (120)=1, (137)=1, (158)=1, (168)=1, (170)=1,4, (176)=1, (178)=1, (190)=1, (192)=5, (194)=1, (206)=2.

{99}: (99)=265,13,6,9, (108)=1,1, (117)=1, (129)=1, (133)=1, (137)=2,1, (142)=1, (144)=1, (171)=14,3, (175)=5,5, (178)=2,1,4, (182)=3, (184)=1, (186)=1, (188)=1, (190)=1,1,7, (194)=8,1,8, (204)=2,1,1, (217)=3.

{100}: (100)=346,33,1, (130)=1,2, (137)=5, (171)=29,7,1, (175)=2,2, (178)=3, (180)=1, (192)=3,1,3,1,3, (204)=3,1, (214)=1, (217)=2,1.

{101}: (101)=514,31,1, (105)=2, (110)=1,1, (117)=1, (120)=1, (136)=1,15,96,2, (141)=1,1, (151)=1, (163)=1, (170)=9,38,4, (175)=12,7, (178)=4, (181)=1, (192)=7, (194)=4,4,6, (204)=3,1, (207)=1, (210)=1, (217)=3.

{102}: (102)=242,7,4, (109)=1, (111)=1,2, (116)=1, (123)=1,2, (127)=1,1,1, (133)=4, (135)=1,2,4,17,102, (143)=1, (162)=1,1, (168)=1, (171)=14,6,3,1,4,7, (178)=10,2, (192)=6,1,6,4,7, (198)=1, (217)=1,2.

{103}: (103)=11, (129)=2, (140)=10,3, (143)=1, (176)=1, (180)=1, (182)=1, (196)=1, (204)=1.
 {104}: (104)=35,3,3,1, (110)=1, (128)=1,1, (133)=1, (135)=3, (140)=2, (142)=6,2, (163)=1, (168)=1, (175)=1,1, (204)=1, (206)=1,1.
 {105}: (105)=10,8, (111)=1,3, (120)=1,1, (124)=1, (128)=1, (141)=1,1,3,2,2,9,1.
 {106}: (106)=19, (111)=1, (120)=1,3,1, (125)=1, (127)=1, (138)=1, (146)=1, (218)=1.
 {107}: (107)=15,1, (116)=1, (171)=1, (183)=1, (194)=2, (196)=3,1, (217)=1.
 {108}: (108)=23, (112)=1, (114)=2,1, (129)=1, (138)=1,1, (148)=2, (175)=1, (179)=1,1, (190)=1, (194)=3, (196)=2,3.
 {109}: (109)=7,1, (113)=1, (121)=3, (152)=1, (170)=2,1, (190)=1, (192)=1, (196)=1,1, (204)=3.
 {110}: (110)=35, (112)=5, (118)=1, (131)=1, (148)=1. {111}: (111)=14,1 (121)=2, (129)=1, (142)=1, (170)=3,1, (178)=1, (192)=2.
 {112}: (112)=14, (115)=1, (145)=1, (147)=1,2,2,1,1, (170)=1,1, (175)=1,4, (178)=1,2, (182)=1, (192)=1, (207)=1, (212)=1, (214)=1.
 {113}: (113)=9, (115)=2, (152)=1, (171)=1, (175)=2, (190)=1, (192)=2, (194)=2, (213)=1, (218)=1.
 {114}: (114)= 15, (116)=1, (120)=1, (171)=1, (193)=1, (217)=1.
 {115}: (115)=16,1, (151)=1, (171)=1.
 {116}: (116)=31, (120)=1, (192)=1, (194)=1,1, (217)=1.
 {117}: (117)=22, (194)=2,1.
 {118}: (118)=23,1, (162)=1, (172)=1, (177)=1,1, (195)=1,1, (204)=1, (217)=1.
 {119}: (119)=17, (131)=1.
 {120}: (120)=14, (122)=1,1,1,1, (128)=1, (148)=1, (151)=5,2, (176)=1, (194)=1.
 {121}: (121)=16, (152)=4, (178)=1, (180)=1, (217)=1,1.
 {122}: (122)=20,1 (125)=2, (127)=1, (152)=2, (176)=1, (180)=1. {123}: (123)=4, (127)=1, (135)=1, (137)=1, (152)=3,13.
 {124}: (124)=4,1,1, (128)=1, (134)=2, (154)=11.
 {125}: (125)=17,5,1, (154)=1,1, (182)=1.
 {126}: (126)= 5,3, (142)=1, (155)=12,2, (178)=1, (180)=1, (182)=2, (184)=1, (190)=1.
 {127}: (127)=11,1, (135)=1, (137)=2, (154)=2, (156)=6,4,2, (175)=1,1, (178)=1, (182)=1.
 {128}: (128)=8, (139)=1, (158)=8, (175)=3,1, (180)=1.
 {129}: (129)=12,3, (135)=1, (167)=1, (171)=1, (175)=3,4, (178)=1, (180)=4, (184)=1, (194)=1,2, (204)=2,1.
 {130}: (130)=11,2, (158)=1,1, (162)=8, (172)=2, (175)=15, (178)=1,1, (185)=1.
 {131}: (131)=15,1 (162)=4, (167)=1, (171)=3, (175)=19, (178)=1, (190)=1.
 {132}: (132)=9, (136)=1, (159)=1, (162)=4, (168)=1, (170)=1, (175)=6,1, (217)=1.
 {133}: (133)=3, (136)=1, (158)=1, (163)=13, (175)=1,4,1,1, (182)=1.
 {134}: (134)=5,2,1,1, (164)=12,1, (171)=1, (175)=2,5.
 {135}: (135)=6,3, (145)=1, (164)=6,7,4, (176)=2.
 {136}: (136)=7, (139)=1, (166)=9,1, (169)=2, (171)=1, (175)=1,3,2,1,2,3, (192)=1.
 {137}: (137)=3,2,3,5, (167)=3,2, (171)=6, (176)=2, (192)=4.
 {138}: (138)=3,4,4,6, (150)=1, (159)=1, (161)=3, (167)=1,1, (170)=1,1,7, (175)=3,4,1,1, (192)=2, (194)=3, (196)=3, (207)=1, (213)=2, (216)=1,3,2.
 {139}: (139)=6,4, (150)=1, (167)=3, (171)=6,1,1, (175)=4,4,1, (179)=1, (182)=1, (192)=3, (194)=1,1, (197)=1, (200)=1, (208)=1, (217)=1.
 {140}: (140)=10.
 {141}: (141)=12,1,2, (195)=1.
 {142}: (142)=5, (145)=1, (176)=1, (179)=1.
 {143}: (143)=10, (171)=1.

{144}: (144)=8, (146)=1,1, (150)=1.
 {145}: (145)=10, (152)=1, (175)=1, (180)=1, (182)=1, (192)=1, (194)=2, (205)=1, (207)=1.
 {146}: (146)=6, (149)=1, (175)=1.
 {147}: (147)=14,1,1.
 {148}: (148)=16, (170)=1,1, (175)=1, (178)=1, (193)=1, (195)=2, (200)=1.
 {149}: (149)=4, (168)=1, (170)=1,1, (190)=1, (196)=1, (198)=1, (204)=1, (207)=1,1, (210)=1.
 {150}: (150)=24, (154)=1, (171)=4, (175)=1, (192)=1.
 {151}: (151)=11.
 {152}: (152)=2.
 {153}: (153)=5, (159)=1, (167)=1.
 {154}: (154)=7, (163)=1, (192)=1, (194)=2.
 {155}: (155)=12,2, (171)=1, (178)=1.
 {156}: (156)=12, (182)=1, (217)=1.
 {157}: (157)=4, (168)=3.
 {158}: (158)=10, (167)=1, (175)=1,2, (180)=1.
 {159}: (159)=15, (165)=1, (168)=1, (176)=2, (178)=1.
 {160}: (160)=14, (186)=2, (195)=1,2.
 {161}: (161)=12, (168)=1.
 {162}: (162)=12, (175)=10, (194)=1, (200)=1.
 {163}: (163)=11, (168)=1, (176)=1, (179)=1, (196)=1.
 {164}: (164)=16, (176)=1.
 {165}: (165)=11, (176)=1, (190)=1.
 {166}: (166)=3, (175)=2,7, (178)=1,3, (190)=1, (192)=2.
 {167}: (167)=222,23, (171)=2, (175)=3,2, (179)=2, (189)=4,2,2,2, (198)=1, (205)=1,1, (213)=1.
 {168}: (168)=311,1,3,4,2, (175)=2,8,1, ((179)=6,2, (182)=1, (189)=1,1, (192)=3, (194)=2,2,2, (204)=2, (206)=1,1,1, (211)=1, (217)=1.
 {169}: (169)=153,1,2,11,1,1, (178)=1,4, (195)=1.
 {170}: (170)=847,131,37,8, (175)=50,25,3,13,6,6, (182)=5, (185)=3,3,2,1, (190)=2,2,8,1,4,4,2,7,3,4,3, (203)=1,8,9,1,3,2, (210)=2,1,2,4, (215)=1, (217)=9,5.
 {171}: (171)=1775,70,13,3,195,69,10, 30,24,14,6,6, ((184)=5,8,4,7, (190)=8,8,69,16,57,35,42,4,17,3,10, (203)=1,48,16,11,9,13,1,4, (213)=2, (215)=1,3,41,39.
 {172}: (172)=706,22, (175)=26,13, (178)=4,4,3, (182)=2, (185)=2, (188)=1, (191)=13,17,2,14,7,3,17,10,2,5, (204)=17,4,6,1,4, (210)=1,1, (213)=8,1,3, (217)=8,4.
 {173}: (173)=143, (175)=1,1, (179)=2,2, (192)=3,1,9,2,7,3,2, (200)=3, (204)=7,4,4, (208)=2,3, (213)=2,1.
 {174}: (174)=84,13,2 (178)=4, (185)=1, (192)=10,1,4,7,1, (198)=2, (204)=1,1,2,2,8,2, (211)=1, (214)=1, (217)=1,4.
 {175}: (175)= 815,160, (178)=64,20,27,7,17,4, (185)=17,5,10,8, (190)=26,10,68,14,60,45,30,4,13,4,5, (204)=33,15,6,3,10,1,1, 1,2,2,3,1, (217)=12,59.
 {176}: (176)=1150, (178)=81,10,25,8,20,5,2,14,2,3,6,2,8,2,23,4,13,14, 7,2,5,2,1, (204)=21,5,2,2, (212)=1, (214)=1, (217)=7,30.
 {177}: (177)=68,11,4,6, (182)=1,1, (185)=1, (187)=1, (192)=3, (194)=3,2, (205)=2, (218)=2.
 {178}: (178)=982,13,28,8,12,6, (185)=9,6,2,10,1,20,3,15,2,8,8,8, (198)=3,3, (204)=14,5,2,3, (209)=1,1, (212)=1,1,1, (217)=5,33.
 {179}: (179)=282, (181)=1,1, (185)=2, (188)=1,1,1,1,15,2,10,3,9, (198)=4, (200)=1, (203)=1,1,5, (208)=1, (211)=2,1,2,1,1, (217)=4,33.
 {180}: (180)=100,3,4, (185)=8, (188)=1,1,3, (192)=5, (194)=5,4,4, (198)=2, (204)=2,2,1, (208)=1, (216)=1,4,3.

{181}: (181)=40,2, (184)=1,1,1, (188)=2, (190)=2, (192)=1,1,1,1,2, (198)=1, (204)=1,1, (207)=1, (218)=4.
 {182}: (182)=69,2, (188)=3,1,1,1,1, (194)=3, (196)=6,1, (204)=2, (207)=1.
 {183}: (183)=6, (185)=2, (195)=1, (205)=1.
 {184}: (184)=26, (185)=1, (192)=6, (194)=2, (197)=1, (205)=1, (217)=2,1.
 {185}: (185)=31, (188)=2,1,5, (192)=7, (199)=3,3,1, (204)=1, (212)=1, (217)=3,1.
 {186}: (186)=26,1, (204)=1, (214)=1, (218)=2.
 {187}: (187)=20, (192)=1,1,1,1,1, (200)=1, (204)=1, (207)=1, (213)=1, (217)=2.
 {188}: (188)=19, (190)=4,1, (195)=2, (198)=2, (204)=2,1, (218)=2.
 {189}: (189)=17,3,1,1, (195)=1, (217)=1,1.
 {190}: (190)=114,1,13,2,6,7,3, (203)=1,3,4,1, (208)=4, (217)=5,19.
 {191}: (191)=13,6,2,4, (103)=1,2,1,1, (108)=1.
 {192}: (746,178,228,61,22,11,10,3,5, (204)=15,21,3, (208)=4,5,2,4,2,4,2, (217)=11,9.
 {193}: (193)=456,122,42,13,5,2, (200)=2, (204)=4,11, (207)=1,2,2,3,1,1,4, (215)=2, (217)=7,1.
 {194}: (194)=79,63,24,5,12,4,4, (204)=11,14,3, (208)=7,3,1,4,11,4, (217)=9,10.
 {195}: (195)=734,19,3,8,1,22, (204)=15,8,7,3,12,4,4,4, (213)=2,1,1, (217)=11,5.
 {196}: (196)=888,1,6,3,4, (204)=25,22,11,19,9,6,7,8,2,12,8,4, (217)=8,5.
 {197}: (197)=41,6, (200)=2, (204)=8,4,2,4,3, (213)=3,2, (207)=5.
 {198}: (198)=31,1,2, (204)=18,4,7,4,9,3,4, (213)=2,2, (217)=5,2.
 {199}: (199)=20,3, (203)=6,6,5, (209)=1, (211)=2, (213)=4,2,1, (217)=1,2.
 {200}: (200)=52, (204)=5,6,4, (208)=4, (213)=2, (217)=4,2.
 {201}: (201)=7, (204)=1,1, (215)=1.
 {202}: (202)=12, (205)=1.
 {203}: (203)=8, (205)=1, (208)=1,1,1, (213)=2, (218)=2.
 {204}: (204)=212,43,23,31,20,8,9,4,1,3,5,3, (217)=14,6.
 {205}: (205)=239,19,9,17,8,10,13,4,7,8,2,1,5,4.
 {206}: (206)=167,5,4,6,4,2,1,4,1,1, (217)=6,4.
 {207}: (207)=72,4,3,4,2,1, (215)=2, (217)=6,1.
 {208}: (208)=59,2,23,5,2,1,2,4, (217)=5.
 {209}: (209)=45,5,7,1,3,1, (217)=6,2.
 {210}: (210)=33,1, (215)=2, (217)=9.
 {211}: (211)=42,5,1,2, (217)=1,2.
 {212}: (212)=29, (217)=1,2.
 {213}: (213)=71,2,3, (218)=2.
 {214}: (214)=44,5,1,1,2.
 {215}: (215)=20, (217)=1.
 {216}: (216)=19.
 {217}: (217)=145,11. {218}:
 (218)=347.

EK 4 : İSRAİL VE YEHUDA KRALLARININ “ÇİFT KAYITLI MUHASEBESİ”. YEHUDA KRALLIĞI’NIN X-XIII. YÜZYILLARDAKİ ROMA İMPARATORLUĞU’NU İKTİDAR SÜRELERİ VE “BİYOGRAFİ” HACİMLERİ AÇISINDAN KAPLAMASI

ÇİFT KAYITLI MUHASEBE

M.Ö. 928-587 senelerine ait Yehuda Krallığı ve M.Ö. 922-724 senelerine ait İsrail Krallığı [72], s.192, Eski Ahit’te Samuel’in iki kitabında, iki Krallar kitabında ve iki Tarihler kitabında betimlenmiştir. Karakteristik bir özelliği şudur ki, İsrail ve Yehuda krallarının yalnız iktidar süreleri sayılmış değildir. Aynı zamanda bir İsrail kralının iktidar döneminde hangi Yehuda kralının tahta çıktığı da kaydedilmiştir ve tersi.

Bu nedenle, bütün bu kralların iktidar dönemlerini iki yöntem ile hesaplamak mümkündür. N.A. Morozov bu konu hakkında şunu yazmıştır: “İsrail (Tanrı ile mücadele eden) ve Yehuda (Tanrı’ya tapan) krallarının kitabı bunlar için basit değil, karışık bir kronoloji veriyor, bu kronoloji her hatanın hemen teşhir olup düzeltilebildiği çağdaş çift kayıtlı muhasebeyi andırıyor... Burada çok ciddi bir şey bilinerek düşünülüp sistematik olarak gerçekleştirilmişti. Her Yehuda kralı için, birincisi, doğrudan iktidar dönemi sene ve sene kesri karşılığında, ikincisi, kendisine zaman açısından en yakın olan İsrail kralının iktidarının hangi senesinde tahta çıktığı, halefinin iktidarının hangi senesinde vefat ettiği kaydediliyor. Aynısı her İsrail kralı için de kaydedilmiştir” [544], cilt 7, s.310.

Karşılaştırmalı kronolojik tablolar, [544], cilt 7, s.311-318’de sunulmaktadır. İsrail ve Yehuda krallıklarının kronolojisini Munt, d’Oeilly, Clerk, Usher, Horn, Halls de ele almıştır [544], cilt 7, s.311-318. Ancak bunların hepsi Skaliger kronolojisi çerçevesinde araştırmalar yaparak belirli iktidarların ufak incelikleriyle ilgilenmiştir.

Kutsal Kitap’ın araştırmalarına başladığımızda bu konudaki önceki çalışmalarda hayli yanlışlık ve hatanın bulunduğu açığa çıkmıştı. Bu nedenle tüm çalışmayı tekrar baştan itibaren ve son derece titiz bir şekilde yapmak zorunda kaldık. BİZ “Kutsal Kitap’ın çift kayıtlı muhasebesini” TÜMÜYLE YENİDEN KURDUK, res.p4.1, res.p4.2, res.p4.3, res.p4.4, res.p4.5, res.p4.6.

Kutsal Kitap’taki İsrail ve Yehuda hanedan akımlarının iki taraflı yeniden hesaplanması genellikle iktidar dönemlerinin doğrudan kayıtları ile iyi uyuyor. Ama arada bir, Kutsal Kitap’ta kralların paralel iktidarlarının nedense kaydedilmemesi ile açıklanan ayrılık ve tutarsızlıklar doğmaktadır. Ancak bunlar kaydediliyor! Bunları tam olarak “çift kayıtlı muhasebe” sayesinde bulmak mümkündür. Hükümdarın var olmadığı karışıklık ve fetret dönemlerinin de meydana çıkarılması becerilmişti. Sırf nihai sonuçları verelim. Aşağıda kralın isminden sonra iki sayı veriyoruz, bunlar doğrudan ve dolaylı hesaplama göre iktidarının süreleri. Yehuda skalasına göre doğrudan rakamı kontrol etmek mümkün değil ise (yani eğer Kutsal Kitap’ta üçlü paralellik kaydedilmediyse), sayı yerine soru işareti yazıyoruz.

I.Yarovam 22-?, Nadav 2-?, Baaşa 23 ya da 24, Elah 2 ya da 1, Zimri 7 gün-?, Omri 12-7, Ahav 22-20, Ahaziya 2-1, Yoram 12-8, Yehu 28-29, Yahoahaz 17-14, Yoaş 16-18, II.Yarovam 41-52, Zekeriya 6 ay-?, Şallum 1 ay-?, Menahem 10-11, Pekahya 2-?, Pekah 20-?, Hoşea 1-3.

Şimdi, yukarıda sayılan şemalarda gösterdiğimiz “çift kayıtlı muhasebe”nin temelini oluşturan Kutsal Kitap’ın parçalarına atıfları verelim.

- 1) REHAV’AM, 17 sene hükmetmişti, 1. Krallar kitabı 14:21.
- 2) YAROVAM, 22 sene hükmetmişti, 1. Krallar kitabı 14:20.
- 3) AVİYAM, 3 sene hükmetmişti, 1. Krallar kitabı 15:2. I.Yarovam’ın iktidarının 18. senesinde tahta çıkmıştı, 1. Krallar kitabı, 15:1.

4) NADAV, 2 sene hükmetmişti, Yehuda krallarından Asa'nın iktidarının 2. senesinde, yani kendi hanedan akımında I. Yarovam'dan hemen sonra tahta çıktı, 1. Krallar kitabı, 15:25.

5) ASA (İSA-?), 41 sene hükmetmişti. I. Yarovam'ın iktidarının 20. senesinde tahta çıkmıştı, 1. Krallar kitabı, 15:9-10.

6) BAAŞA, Asa'nın (İsa'nın) iktidarının 3. senesinde tahta çıkıp 24 sene hükmetmişti, 1. Krallar kitabı, 15:33. Böylelikle Baaşa Nadav'a kıyasla Asa'nın (İsa'nın) iktidarının 3-4. senesinde tahta çıkmıştı. Ya da birinci iktidar senesi boyunca Nadav ile paralel olarak hükmetti.

7) ELAH, Asa'nın (İsa'nın) iktidarının 26. senesinde tahta çıkıp 2 sene hükmetmişti, 1. Krallar kitabı, 16:18. Demek ki, Elah ölümüne kadar Baaşa'nın paralel hükümdarı idi.

8) ZİMRİ, Asa'nın (İsa'nın) iktidarının 27. senesinde tahta çıkıp 7 gün hükmetmişti, 1. Krallar kitabı, 16:19,15. Şu halde Zimri hem Baaşa hem de Elah iktidarlara zamanında hükmetti. Yani üçüncü paralel kral idi?

9) OMRİ, Asa'nın (İsa'nın) iktidarının 31. senesinde tahta çıkıp 12 sene hükmetmişti, 1. Krallar kitabı, 16:23. Böylece Omri ile Elah (ve Baaşa) arasında 3 senelik bir aralık açılıyor.

10) AHAV, Asa'nın (İsa'nın) iktidarının 38. senesinde tahta çıkıp 22 sene hükmetmişti, 1. Krallar kitabı, 16:29.

11) YEHÖŞAFAT, Ahav'ın iktidarının 4. senesinde tahta çıkıp 25 sene hükmetmişti, 1. Krallar kitabı, 22:41,42. Böylelikle Yehoşafat ile Asa arasında açılan aralık 1 senedir ve Yehoşafat Omri'nin iktidarının 11. senesinde tahta çıkıyor. Şu halde Ahav ile Omri paralel olarak 5 sene boyunca hükmettiler.

12) AHAZYA, Yehoşafat'ın iktidarının 17. senesinde tahta çıkıp 2 sene hükmetmişti, 1. Krallar kitabı, 22:51.

13) İsrail kralı YORAM, Yehoşafat'ın iktidarının 18. senesinde tahta çıkıp 12 sene hükmetmişti, 2. Krallar kitabı, 3:1. Böylece Ahazya 1 sene boyunca Ahav ile ve 1 sene boyunca Yoram ile paralel olarak hükmetti. Bu durum, Kutsal Kitap'ın bir başka kaydı ile uyuyor. O da şudur ki, Yoram Ahav'dan hemen sonra kral olmuştu, 2. Krallar kitabı, 3:5-6. Ancak başka versiyon da var, o da şudur: "...yerine kardeşi Yoram geçti...bu olay Yehoşafat oğlu Yehoram'ın krallığının ikinci yılında oldu" (2. Krallar kitabı, 1:17). Elbette iki versiyonu da kaydetmiş oluyoruz.

14) Yehuda kralı YEHORAM, İsrail kralı Yoram'ın iktidarının 5. senesinde tahta çıkıp 8 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı 8:16-17. Böylece Yoram Yehoşafat'la iki sene boyunca paralel olarak yönetmişti.

15) Yehuda kralı AHAZYA, İsrail kralı Yoram'ın iktidarının 12. senesinde tahta çıkıp 1 sene hükmetmişti, 2. Krallar kitabı 8:25-26. Diğer versiyona göre, İsrail Kralı Yoram'ın iktidarının 11. senesinde tahta çıkıp, 2. Krallar kitabı 9:29, onunla eş zamanlı olarak vefat etmişti, 2. Krallar kitabı 9:27. Demek ki, gerçekten 1 sene boyunca hükmetti. Seçeneğin ikisinde de bütün iktidarının süresi boyunca Yehuda kralı (babası olan) Yehoram ile paralel olarak hükmetti.

16) Gaspçı ATALYA, Yehuda kralı Ahazya'dan hemen sonra (demek ki Yoram'dan da hemen sonra) tahta çıkıp 6 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı 11:1,3.

17) YEHU, İsrail kralı Yoram'dan hemen sonra tahta çıkıp, 2. Krallar kitabı 9:27-28, 28 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı 10:36.

18) Yehuda kralı Yoaş, Yehu'nun iktidarının 7. senesinde tahta çıkıp (demek ki, Atalya'dan hemen sonra) 40 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı 12:1.

19) İsrail kralı YEHOAHAZ, Yehuda kralı Yoaş'ın iktidarının 23. senesinde tahta çıkıp 17 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı 13:1. Böylece Yehu ile Yehoahaz arasında 2 senelik aralık açılıyor.

20) İsrail kralı Yoaş, Yehuda kralı Yoaş'ın iktidarının 37. senesinde tahta çıkıp 16 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı 13:10. Demek ki, Yoaş Yehoahaz ile 3 sene paralel olarak hükmetti.

21) Yehuda kralı AMATZYA, İsrail kralı Yoaş'ın iktidarının 2. senesinde tahta çıkıp 29 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı 14:1,2. Şu halde, bir sene boyunca Amatzya Yehuda kralı Yoaş ile paralel olarak hükmetti.

22) Yehuda kralı UZİYAHU'nun (Azariah, Azarya), Amatzya'nın ölümünden hemen sonra tahta çıktığını tahmin edersek, İamatziya'nın ölümünden sonra I. Yarovam'ın iktidarının 14. ya da 15. senesinde tahta çıkmıştı, 2. Krallar kitabı 14:13-21. 52 sene hükmetmişti, 2. Krallar kitabı 15:2. Ancak Azariah'nın (Çarın ?) iktidarının 15. senesi, Kutsal Kitap'ın bu bölümünde, II. Yarovam'ın iktidarının 14. senesinde Amatzya'nın "ölümünden sonra" olarak geçiyor. Bunun için böyle bir kayıt kesin sayılmaz - Kutsal Kitap'ta Azariah'nın (Çarın ?) Amatzya'nın ölümünden hemen sonra tahta çıktığı bildirilmiyor, 2. Krallar kitabı 14:13-21. Bu durum farklı yorumlara yol açıyor. Ancak Kutsal Kitap, olasılıkla bu konudaki şüpheleri kaldırmak üzere birkaç ayet sonra Azariah'nın tahta çıkışının zamanını tam olarak belirliyor: "İsrail kralı Yarovam'ın krallığının yirmi yedinci yılında Amatzya oğlu Azarya Yahuda kralı oldu. Azarya on altı yaşında kral oldu ve Yerusolim'de elli iki yıl krallık yaptı" (2. Krallar kitabı, 15:1-2). Kısa bir dönem hükmeden sonraki iki İsrail kralı hakkında Yehuda skalasına göre belli bir karışıklık gözlemlenmektedir.

23) ZEKERİYA, Azariah'nın iktidarının 38. senesinde tahta çıkıp 6 ay hükmetti, 2. Krallar kitabı, 15:8.

24) ŞALLUM, Azariah'nın iktidarının 39. senesinde tahta çıkıp 1 ay hükmetti, 2. Krallar kitabı, 15:13. Hem de Kutsal Kitap'a göre Şallum, Zekeriya'dan hemen sonra hükmetmişti, 2. Krallar kitabı, 15:10. Toplamda 7 ay hükmeden bu iki kralın tarihlenmesi ile ilgili güçlük şudur ki, iktidar sürelerinin Azariah'nın zaman eksenindeki durumlarından hangisine göre saptandığı belli değildir. Mesele şudur ki, Azariah için Kutsal Kitap'ta iki seçenek bulunmaktadır, yukarıya bkz. Bu seçenekler arasında 12-13 senelik fark vardır. Yani Zekeriya-Şallum çifti bu zaman aralığı içerisinde "dalgalanmaktadır" ("yüzmektedir"). Aynı zamanda Kutsal Kitap'a göre, "Yarovam ölüp ataları olan İsrail krallarına kavuştu. Yerine oğlu Zekeriya kral oldu" (2. Krallar kitabı, 14:29). Bu, kralların dolaysız art arda gelmesini kaydetmek amacıyla diğer durumlarda da kullanılan standart Kutsal Kitap formülüdür. Kutsal Kitap'ın araştırmacıları bu karışık dönemi genellikle "fetret" olarak adlandırıyor. 23-24 sene sürmektedir (bunun hakkındaki detaylar için aşağıya bakınız). Zekeriya'nın II. Yarovam'ın ölümünden hemen sonra tahta çıkmasını dikkate alarak tabloda onu Şallum ile birlikte kaydedelim. İçinde Zekeriya-Şallum çiftinin "yüzdüğü" Fetret dönemi II. Yarovam'ın ölümünden hemen sonra başlayıp Menahem'in tahta çıkmasıyla tamamlanıyor.

25) MENAHEM, Azariah'nın (Çarın ?) iktidarının 39. senesinde tahta çıkıp 10 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı, 15:17. Böylelikle fetret dönemi Azariah'nın 14. ya da 15. senesinden başlayıp Azariah'nın (Çarın ?) 39. senesine kadar sürmektedir.

26) PEKAHYA, Azariah'nın (Çarın ?) iktidarının 50. senesinde tahta çıkıp 2 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı, 15:23. O halde, Menahem ile Pekaya arasındaki bir sene kaybolmuştu.

27) PEKAH, Azariah'nın (Çarın ?) iktidarının 39. senesinde tahta çıkıp 20 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı, 15:27.

28) Yehuda kralı YOTAM, Pekah'ın iktidarının 2. senesinde tahta çıkıp 4 sene boyunca hükmetti, 2. Krallar kitabı, 15:32-33. O halde, Uzياهو ile Yotam arasında iki senelik aralık oluşmuştu. Vurgulayalım ki, eğer kitabın yazarının Pekahya'yı Pekah ile karıştırdığını tahmin edersek bu iki senelik aralık kayboluyor.

29) Yehuda kralı AHAZ, Pekah'ın iktidarının 17. senesinde tahta çıkıp 16 sene boyunca hükmetti, 2. Krallar kitabı, 16:1-2. Demek ki, Ahaz Yotam ile eş zamanlı olarak bir sene boyunca hükmetmişti.

30) HOŞEA, Yotam'ın iktidarının 20. senesinde tahta çıkıp 9 sene hükmetti, 2. Krallar kitabı, 15:30, 17:1. Burada doğan tuhaflık şudur ki, Yotam yalnız 16 sene hükmetmişti. Ancak "Yotam'ın yirminci senesinde" kaydı, Hoşea'nın, Yotam'ın tahta çıkmasından yirmi sene sonra tahta çıktığını bildiren basit bir veri olarak dikkate alınırsa bu tuhaflık ortadan kalkıyor. Ve Uziyahu ile Pekah'ın iktidarı arasında iki senelik bir aralık oluşuyor, olasılıkla da bu aralık anarşi dönemidir. Ancak bu dönemin uzunluğu Kutsal Kitap'ı araştıranlar tarafından farklı şekilde saptanıyor [544], cilt 7, s.311-318. Bazen 9 senelik süre kabul görüyor, çünkü Kutsal Kitap'ta Hoşea'nın Ahaz'ın iktidarının 12. senesinde tahta çıktığı belirtiliyor. Hoşea'nın iktidarı ile ilgili sorunları hanedan paralelliklerine adanmış bölümde konuşuyoruz. İsrail krallığı Hoşea'nın iktidarı ile tamamlanıyor.

Yehuda krallığı ise var olmaya devam ediyor: Menşe 55 sene, Amon 2 sene, Yoşiyahu 31 sene, Yehoahaz 3 ay, Yehoakim 11 sene, Yekoniya 3 ay, Zedekiah 11 sene. Zedekiah son Yehuda kralıdır.

##YEHUDA KRALLARININ VE GÜYA X-XIII. YÜZYILLARA AİT OLAN ROMA İMPARATORLARININ İKTİDAR SÜRELERİNİN VE "BİYOGRAFİLERİNİN" HACİMLERİNİN KORELASYONU

Bu paralellik, ayrıca bkz. bölüm 6'daki res.6.57, iki krallık arasındaki hanedan paralelliğinin eksiklerini tamamlıyor.

İlk hanedan güya M.Ö. 928-587 senelerinde hükmeden Yehuda krallarıdır [72]. Bkz. Samuel'in iki kitabı, iki Krallar kitabı ve iki Tarihler kitabı. İktidar sürelerinin seçenekleri hem Kutsal Kitap'tan hem de [72]'den alınmıştır. Keşfettiğimiz paralelliğe göre Skaliger M.Ö. 928 senesi, M.S. 911 senesiyle hemen hemen özdeşleşiyor.

İkinci hanedan güya M.S. 911-1307 senelerine ait olan Orta Çağ Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun "şeridi". Burada Roma Cermen imparatorlarının çoğu ALMAN iktidarı ile temsil edilmektedir. Yani Alman tacı ile tahta çıkması anından itibaren. İktidar sürelerinin seçenekleri [76], [196], [64], [415]'den alınmıştır. Yaklaşık 1838 senelik katı kronolojik oynama ile kaydedilen iki hanedan hemen hemen özdeşleşiyor.

Her hükümdar için şu altı sayı verilmektedir, bölüm 6'daki res.6.57.

a) Kutsal Kitap'a göre Yehuda krallarının biyografilerinin hacimleri. "Kutsal Kitap Topluluğu" tarafından hazırlanmış olan kanonik yayını kullandık. Hacimler Kutsal Kitap'taki uygun parçaların yüksekliğinin santimetre karşılığıyla ölçülüyordu. Burada bizi ilgilendiren hacim grafiklerinin mutlak amplitütleri değil, lokal maksimumlarının (fırlamalarının) konumu olduğu için ölçme birimlerinin seçeneği burada (ve sonraki kalemlerde) önemli değildir. Detaylar için bkz. bölüm 5.

b) Kutsal Kitap'a göre Yehuda krallarının iktidar süreleri. Bkz. bölüm 6'daki paralellik 9.

c) Güya X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nda Alman iktidar süreleri. Yani burada bu imparatorluğun imparatorları genellikle Alman taç giymeleriyle temsil edilmektedir. Bkz. bölüm 6'daki paralellik 9.

d) E.V. Fedorova'ya [875] göre Roma Cermen imparatorlarının "biyografi"lerinin hacimleri. Her "biyografi"nin bittiği ve başladığı sayfanın ve satırın numaralarını veriyoruz. Ayrıca "biyografi"nin başlangıcı ve sonu ile sayfanın üst kenarı arasında kaç santimetre olduğu kaydedilmiştir. Bu, "biyografi"nin başlangıcını ve sonunu saptamayı mümkün kılıyor. Kutsal Kitap'taki gibi, hacmi metnin yüksekliğinin santimetre karşılığıyla ölçüyoruz.

e) S. Bemont ve G. Monod'a [64] göre Roma Cermen imparatorlarının "biyografi"lerinin hacimleri. Burada hacimleri kitabın satırları cinsinden ölçtük.

“Biyografi”nin başlangıcını ve sonunu saptayan sayfaların ve satırların numaraları kaydedilmiştir. Ayrıca “biyografinin” hangi sayfada başlayıp hangi sayfada bittiği kaydedilmiştir.

f) Kohlrausch’a [415] göre Roma Cermen imparatorlarının “biyografi”lerinin hacimleri. Burada da hacimleri kitabın satırları cinsinden ölçtük. “Biyografi”nin başlangıcını ve sonunu saptayan sayfaların ve satırların numaraları kaydedilmiştir. Ayrıca “biyografinin” hangi sayfada başlayıp hangi sayfada bittiği kaydedilmiştir.

1) İmparator I. HENRY 919-936, nam-ı diğer Yehuda kralı REHV’AM: a) 34,5 cm = 1. Krallar kitabı 12:1-24 ve 14:21-31, + 53 cm = 2. Tarihler kitabı 10:1-19, 11:1-16. Toplamda 87,5 cm. b) 17 sene. c) 17 sene. d) 59 cm = s.107(2)-110(10), bkz. [875]. e) 32 satır = s.202(2)-202(34), cm. [64]. f) 386 satır = s.198(21)-208(26), bkz. [415].

2) İmparator I. LOTHAR 947-950, Yehuda kralı AVİYAM da odur: a) 6 cm = 1. Krallar kitabı 15:1-8, + 21 cm = 2. Tarihler kitabı 13:1-22. Toplamda 28 cm. b) 3 sene. c) 3 sene. d) 20 cm = s.110(10)-111(13), bkz. [875]. e) 3 satır = s.205(14)-205(17), bkz. [64]. f) 4 satır = s.211(2)-21(5), bkz. [415]. Kaydedelim ki, I. Lothar’ın kendisinin sözü burada geçmiyor, ancak metinde 947-950 senelerini, yani onun iktidar dönemini betimleyen parçayı ayırmak mümkündür.

3) İmparator I. OTTO 936-937 seneleri, Yehuda kralı ASA ile aynı kişidir: a) 14 cm = 1. Krallar kitabı 15:9-24, + 48 cm = 2. Tarihler kitabı 14:1-15, 15:1-19, 16:1-14. Toplamda 62 cm. b) 35 ya da 41 sene. c) 37 sene. d) 39 cm = s.111(13)-114(5), bkz. [875]. e) 130 satır = s.202(35)-204(24) + s.205(25)-207(5), bkz. [64]. f) 478 satır = s.208(30)-221(13), bkz. [415].

4) İmparator II. OTTO 960-983 seneleri, Yehuda kralı YEHOFAT da aynı kişidir: a) 35 cm = 1. Krallar kitabı 22:1-29, 22:41-50, + 101 cm = 2. Tarihler kitabı 17:1-19, 18:1-34, 20:1-37. Toplamda 136 cm. b) 24 ya da 25 sene. c) 23 sene. e) 2 cm = s.114(5)-114(7), cm. [875]. f) 16 satır = s.207(6)-207(21), bkz. [64]. e) 116 satır = s.221(16)-224(17), bkz. [415].

5) İmparator III. OTTO’nun iktidarının Alman hükümdarı olarak “ilk dönemi”, 983-996 seneleri, yani 983 senesinde tahta çıkmasından itibaren 996 senesinde Roma’daki taç giymesine kadar uzanan dönemdir. III. Otto’nun bu dönemi Yehuda kralı Yoram ile hemen hemen özdeşleşiyor: a) 1. ve 2. Krallar kitaplarında betimlenmemiştir, + 20 cm = 2. Tarihler kitabı 21:1-20. Toplamda 20 cm. b) 8 ya da 6 sene. c) 13 sene. d) 1,5 cm = s.114(7,5)-114(9), bkz. [875]. e) 16 satır = s.207(21)-207(37), bkz. [64]. f) 84 satır = s.224(21)-226(26), bkz. [415].

6) İmparator III. OTTO’nun iktidarının Alman hükümdarı olarak Roma taç giydiği 996 senesinden başlayan “ikinci dönemi”. III. Otto’nun bu dönemi Yehuda kralı AHZYA ile hemen hemen özdeşleşiyor: a) 3 cm = 2. Krallar kitabı 9:27-29, + 11 sm = 2. Tarihler kitabı 22:1-9. Toplamda 14 cm. b) 1 sene. c) 1 sene. d) 0,7 cm = s.114(9)-114(9,7), bkz. [875]. e) 21 satır = s.208(9)-208(29), bkz. [64]. f) 16 satır = s.226(27)-227(5), bkz. [415].

7) İmparator III. OTTO’nun iktidarının güya X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun Roma hükümdarı olarak 996 senesindeki Roma taç giymesinden itibaren 1002 senesindeki vefatına kadar uzanan “ikinci dönemi”. III. Otto’nun bu dönemi Yehuda kralı ATALYA ile hemen hemen özdeşleşiyor: a) 21 cm = 2. Krallar kitabı 11:1-21, + 26 cm = 2. Tarihler kitabı 22:10-12, 23:1-21. Toplamda 47 cm. b) 6 sene. c) 6 sene. d) 27,5 cm = s.114(9,7)-116(5), bkz. [875]. e) 40 satır = s.208(30)-209(29), bkz. [64]. f) 103 satır = s.227(6)-229(32), bkz. [415].

8) İmparator II. HENRY 1002-1024 + imparator II. Konrad 1024-1039, Kutsal Kitap’ta bu çift bir Yehuda kralı YOAS olarak betimlenmişti: a) 21 cm = 2. Krallar kitabı 12:1-21, + 28,5 cm = 2. Tarihler kitabı 24:1-27. Toplamda 49,5 cm. b) 38 ya da 40 sene. c) 37 sene. d) 37 cm = s.116(5)-118(7), bkz. [875]. e) 67 satır = s.209(30)-211(16), bkz. [64]. f)

304 satır = 106 satır II. Henry için s.229(36)-232(26) +198 satır II.Konrad için s.233(8)-238(17), bkz. [415].

9) İmparator III. HENRY 1028-1056, Yehuda kralı Amatzya da aynı kişidir: a) 18 cm = 2. Krallar kitabı 14:1-20, + 27 cm = 2. Tarihler kitabı 25:1-28. Toplamda 45 cm. b) 29 sene. c) 28 sene. d) 29,5 cm =s.118(7)-120(3), bkz. [875]. e) 38 satır = s.211(17)-212(14), bkz. [64]. f) 144 satır = s.238(23)-242(13), bkz. [415].

10) İmparator IX. HENRY 1053-1106, Yehuda kralı UZİYAHU (HOŞEA) da aynı kişidir, AZARYA da aynı kişidir (?): a) 39 cm = 2. Krallar kitabı 17:1-41 (Hoşea), + 23 cm = 2. Tarihler kitabı 26:1-23 (Uziyahu). Toplamda 62 ya da 68 cm. Olasılıkla aynı kral 2. Krallar kitabında Yehuda kralı Azarya olarak betilenmişti. O halde, kral Uziyahu'nun tasvirinin hacmine 6 cm daha eklenebilir, yani 2. Krallar kitabı 15:1-7 (Azarya). Böylece toplamda 62 ya da 68 cm. b) 52 ya da 43 sene. c) 53 sene. d) 261 cm = s.120(3)-135(9), bkz. [875]. e) 118 satır = s.220(13)-223(10), bkz. [64]. f) 748 satır = s.242(17)-262(3), bkz. [415].

11) İmparator II. LOTHAR 1125-1138, Yehuda kralı Yotam da aynı kişidir: a) 2. Krallar kitabında betimlenmemiştir, + 6,5 cm = 2. Tarihler kitabı 27:1-9. Toplamda 6,5 cm. b) 16 ya da 7 sene. c) 13 sene. d) 21 = s.139(6)-140(10), bkz. [875]. Kaydedelim ki, II. Lothar'ın kendisinin sözü burada geçmiyor, ancak metinde 1125-1130 senelerini, yani onun iktidar dönemini betimleyen parçayı ayırmak mümkündür. e) 12 satır =s.226(20)-226(31), bkz. [64]. f) 78 satır = s.269(28)-271(28),bkz. [415].

12) İmparator III. KONRAD 1138-1152, Yehuda kralı AHAZYA da aynı kişidir: a) 20 cm = 2. Krallar kitabı 16:1-20, + 27 cm = 2. Tarihler kitabı 28:1-27. Toplamda 47 cm. b) 16 ya da 20 sene. c) 14 sene. d) 3 cm =s.140(10)-140(13), bkz. [875]. Kaydedelim ki, III. Konrad'ın kendisinin sözü burada geçmiyor, ancak metinde 1138-1152 senelerini, yani onun iktidar dönemini betimleyen parçayı ayırmak mümkündür. e) 21 satır = s.227(1)-227(21), bkz. [64]. f) 140 satır = s.272(11)-275(35), bkz. [415].

13) İmparator VI. HENRY 1169-1197 ya da onun meşhur çağdaşı I. FRİEDRİCH 1152-1190, Yehuda kralı HEZEKİYA da aynı kişidir: a) 96 cm = 2. Krallar kitabı 18:1-37, 19:1-21, + 126 cm = 2.Tarihler kitabı 29:1-36, 30:1-27, 31:1-21, 32:1-33. Toplamda 222 cm. b) 29 sene. c) 28 ya da 54 sene. d) 73,5 cm = s.140(13)-145(3,5), bkz. [875]. e) 56 satır VI. Henri için = s.238(1)-240(23), bkz. [64] ya da 392 satır Friedrich için = s.227(22)-237(13), bkz. [64]. f) 86 satır VI. Henry için = s.294(18)-296(30), bkz. [415] ya da 698 satır I.Friedrich için = s.275(36)-294(14), bkz. [415].

14) İmparator II. FRİEDRİCH 1196-1250, Yehuda kralı MENAŞE de aynı kişidir: a) 23 cm = 2. Krallar kitabı 21:1-26, + 24,5 cm = 2. Tarihler kitabı 33:1-20. Toplamda 47,5 cm. b) 55 ya da 45 sene. c) 54 sene. d) 18 cm = s.145(3,5)-146(4), bkz. [875]. e) 268 satır = s.243(7)-249(34), bkz. [64]. f) 432 satır = s.297(34)-309(7), bkz. [415].

15) İmparator IV. KONRAD 1250-1254, Yehuda kralı AMON da aynı kişidir: : a) 2. Krallar kitabında betimlenmemiştir, + 4 cm = 2. Tarihler kitabı 33:21-25. Toplamda 4 cm. b) 2 sene. c) 4 sene. d) 3,5 cm = s.146(4)-146(7,5), bkz. [875]. Kaydedelim ki, IV. Konrad'ın kendisinin sözü burada geçmiyor, ancak metinde 1250-1254 senelerini, yani onun iktidar dönemini betimleyen parçayı ayırmak mümkündür. e) 4 satır = s.249(35)-249(38), bkz. [64]. Burada [64] kitabı, güya X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu hakkındaki hikâyesini bitiriyor. f) 22 satır = s.309(12)-309(34), bkz. [415].

16) ANJOULU I. CARLO 1254-1285, Yehuda kralı YOŞİYAHU da aynı kişidir: a) 59 cm = 2. Krallar kitabı 22:1-20, 23:1-30, + 67 cm = 2. Tarihler kitabı 34:1-33, 35:1-27. Toplamda 126 cm. b) 31 sene. c) 31sene. d) 35 cm = s.146(7,5)-148(9), bkz. [875]. f) 35 satır =s.311(14)-312(10), bkz. [415].

17) Burası FETRET DÖNEMİ. Burada Roma-Cermen imparator çifti yoktur. Kutsal Kitap'ta burada yer alan Yehuda kralı YEHOAHAZ: a) 6,5 sm = 2. Krallar kitabı 23:31-34, + 3 sm = 2. Traihler kitabı 36:1-4. Toplamda 9,5 sm. b) 1 sene. c) 0? d) 0? e) 0?

18) İmparator ADOLF NASS (Nassau dükü) 1291-1298, Yehuda kralı YEHOAKİM de aynı kişidir: a) 10 cm = 2. Krallar kitabı 23:35-37, 24:1-6, + 3,5 cm = 2. Tarihler kitabı 36:5-8. Toplamda 13,5 cm. b) 11 sene. c) 7 sene. d) 11,5 cm = s.148(9)-149(4,5), bkz. [875]. Kaydedelim ki, Adolf Nass'ın kendisinin sözü burada geçmiyor, ancak metinde 1291-1298 senelerini, yani onun iktidar dönemini betimleyen parçayı ayırmak mümkündür. f) 49 satır =s.367(12)-368(21), bkz. [415].

19) Burası FETRET DÖNEMİ. Burada Roma-Cermen çift imparator yoktur. Kutsal Kitap'ta burada yer alan Yehuda kralı YEKONİYA: a) 10 cm = 2. Krallar kitabı 24:7-16, + 2 cm = 2. Tarihler kitabı 36:9-10. Toplamda 12 cm. b) 1 sene. c) 0? d) 0? e) 0?

20) İmparator I. ALBRECHT 1298-1308, Yehuda kralı ZEDEKİYAH de odur: a) 36 cm = 2. Krallar kitabı 24:17-20, 25:1-30, + 14,5 cm = 2. Tarihler kitabı 36:11-23. Toplamda 50,5 cm. b) 11 sene. c) 10 sene. d) 8 cm = s.149(4,5)-149(12,5), bkz. [875]. Kaydedelim ki, I. Albrecht'ın kendisinin sözü burada geçmiyor, ancak metinde 1298-1308 senelerini, yani onun iktidar dönemini betimleyen parçayı ayırmak mümkündür. f) 147 satır =s.368(12)-372(21), bkz. [415].

EK 5 : ERMENİ HANEDANI. GÜYA X-XIII. YÜZYILLARDAKİ ROMA İMPARATORLUĞU'NUN İMPARATORLARI SIFATIYLA XIV-XVI. YÜZYILLARDA HÜKME DEN ÇAR-HANLAR, HEM YEHUDA KRALLARI İLE HEM DE ORTA ÇAĞ ERMENİ KATOLİKOSLARI İLE AYNI KİŞİLERDİ

1. AYNI ORTA ÇAĞ HANEDANININ ÜÇ HAYALET YANSIMASI

ERMENİ KATOLİKOSLARININ, yani Ermeni kilisesinin başlarının M.S. 30 senesinden itibaren 1909 senesine kadar uzanan dönemi kapsayan, iyi bilinen listesini alalım. Bu liste Moskova'da 1913 senesinde H. Barhudaryan'ın yayınevince yayımlanmıştır. Elbette Ermeni katolikoslarının listesi XX. yüzyıl boyunca da devam etmektedir, ancak bizi bu dönem burada ilgilendirmiyor.

Ermeni tarihinin köklerinin derin geçmişe ait olduğu ve Ermeni belgeleri ile en azından M.S. güya I. yüzyıldan itibaren desteklendiği düşünülmektedir. Ancak Ermeni tarihinin Roma, Grek, Bizans tarihinin gebe olduğu sorunları da içerdiği keşfediliyor. Ermeni tarihi de epeyce kısalıyor ki, bu, diğer "eski" tarihlerin "kısalmaları"yla iyi uyuyor.

Roma tarihinin Skaliger versiyonunda en sağlam ve en belgelenmiş olan tarih olduğu düşünülür. Diğer "eski" Avrupa, Asya ve Afrika devletlerinin tarihi daha belirsizdir ve çoğunlukla Roma tarihine dayanmaktadır. Roma'nın tarihi suretler içerdiği ve hissedilir derecede kısaldığı için, "daha zayıf" kronolojilerde aynısının var olmasını beklemek makuldür. Bu gerçekten böyledir. Buna Grek ve Mısır tarihi örneğiyle ikna olmuştuk, yukarıya bakınız. Çin tarihi ayrı bir konudur, "İmparatorluk" kitabının 2. bölümünü bu konuya adadık. Ermeni tarihine geçelim.

BİRİNCİ İDDİA. Res.e5.1, aşağıdaki hanedanlar arasında hanedan paralelliği bulunmaktadır:

a) Güya M.S. 992 senesinden itibaren 1286 senesine kadar hüküm süren **ERMENİ KATOLİKOSLARININ HANEDANI** ve

b) M.S. güya X-XIII. yüzyıllara ait Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun **ROMA İMPARATORLARININ HANEDANI**. XIV-XVI. yüzyıllarda hüküm süren han-çarlar da aynı kişilerdir.

Bunun dışında, yukarıya bakınız, güya X-XIII. yüzyıllara ait aynı Roma hanedanı Kutsal Kitap'ta da **YEHUDA KRALLIĞI** sıfatıyla betimlenmiştir. Böylelikle XIV-XVI. yüzyıllardaki aynı Orta Çağ Habsburg'ların (Nov-Gorod'luların?) hanedanı aynı zamanda 1276-1600 senelerine ait olan Rus-Orda çar-hanlarının hanedanı olup üç sefer farklı belgelerde farklı isimler altında belirmişti: 1) güya M.S. X-XIII. yüzyıllardaki Roma-Cermen imparatorları, 2) güya X-XIII. yüzyıllardaki Ermeni katolikosları, 3) güya M.Ö. X-VI. yüzyıllardaki Yehuda kralları.

Enteresan olan şudur ki, "Roma Cermen imparatorları" ile "Ermeni katolikosları" arasında zaman açısından hiç oynama yoktur. Skaliger kronolojisince güya X-XIII. yüzyıllardaki aynı hayalet tarih dönemine konulmuşlardı. Aynı hanedanın Kutsal Kitap'taki tasviri ise Grek Kutsal Kitap oynamasıyla yaklaşık 1838 sene "aşağıya kaymıştı".

İKİNCİ İDDİA. Ermeni katolikoslarının listesinin güya M.S. I. yüzyıldan itibaren güya X. yüzyıla kadarki (takriben bin sene) başlangıç kısmı da bağımsız değildir ve Orta Çağ tarihinin kısmen X-XIII. yüzyıllar döneminin ve ağırlıklı olarak XIV-XVI. yüzyıllar döneminin parçalarını tekrarlamaktadır.

ÜÇÜNCÜ İDDİA. Güya M.S. I-XIII. yüzyıllara ait Ermeni katolikoslarının listesi güya M.S. I. yüzyıldan itibaren güya M.S. XIII. yüzyıla kadar Roma-Rum'un uzatılmış Skaliger tarihinin hayalet suretidir. Bir başka ifadeyle, bu liste tarihçiler Roma-Rum'un kronolojisinin hatalı yapısını kurduktan sonra hazırlanmıştı. Ermeni katolikoslarının listesini

(XVII-XVIII. yüzyıllarda) hazırlayanlar olasılıkla Roma-Rum'un tarihinin hatalı olarak I-XIII. yüzyıllar boyunca uzatılmış versiyonunu tekrarlamıştı.

Olasılıkla Ermeni tarihi bazı vakanüvislerin Roma İmparatorluğu olarak adlandırdığı XIV-XVI. yüzyıllara ait Büyük İmparatorluk hakkındaki belgeler ile başlamıştı. Vakayiname Roması'nın hep İtalya'daki şehir ile özdeşleştiği düşünülmemelidir, bkz. "Orda Rusu'nun Başlangıcı". Skaliger versiyonuna göre, çağdaş Ermeni devleti uzun zamandır Roma İmparatorluğu'nun bir parçası idi. Zaten ERMENİ kelimesinin kendisi M.S. X-XIII. ve XIV-XVI. yüzyıllardaki Ermeni tarihinin Rum-Roma kökeninden dolayı, ROMANYA ya da RUM kelimesinin çarpıtılmış versiyonudur. Bkz. "Krallığın Parlak Devri", bölüm 9.

Olasılıkla X-XIII. ve XIV-XVI. yüzyıllardaki Avrupa-Asya tarihini betimleyen vakayinameler imparatorluğun bölgelerinden daha sonra Ermeni devleti olacak birine getirilmişti. Bu imparator vakayinameleri daha sonra yerel aydınlar tarafından kendilerine özgü, bütünüyle yerel tarih sıfatıyla algılanıp hatalı olarak Kafkas Ermeni devletinin tarihinin temeline konulmuştu. Vakayinameler XVII-XVIII. yüzyıla ait mahalli renkler verilerek denetlenip düzeltilmişti. Eski büyük imparatorlar, "Ermeni katolikosları" olarak adlandırılır olmuştu. Bu arada, KATOLİKOS kelimesi KAFOLİK ya da KATOLİK kelimesinin hafif çarpıtılmasıdır. Bu yana kadar ortodoks kilisesi kafolik kilisesi olarak adlandırılıyordu. Aslında aynı şekilde de Batı katolik kilisesi olarak adlandırılıyor. F (Fita) ve T harfleri çoğunlukla birbirine dönüşüyordu, bu nedenle olasılıkla Orta Çağlar'da KAFOLİK ve KATOLİK sözcükleri aynı anlamı ifade ediyorlardı. Böylece, ERMENİ KATOLİKOSLARI terimi ilkin olasılıkla RUM veya ROMA KAFOLİKLERİ ya da KATOLİKLERİ teriminin hafif çarpıtılmasıydı. Günümüzde bu artık unutulmuştur.

Belki de olaylar farklı gelişmişti. Çağdaş Ermenistan'ın toprakları vaktiyle bir eyalet olarak Büyük = "Moğol" İmparatorluğu'nun bir parçası idi, bkz. "Kutsal Kitap Rusu" ve "Batılı Efsane" kitapları. Yerel vakanüvisler genellikle eski imparatorlarından bahsederken büyük imparatorluğun tarihini gayretli bir şekilde anlatıyordu. Geç tarihçiler, yanlışlıkla, karşılığında yerel olayları tasvir eden bir vakayinamenin olduğunu düşünmüştü. Eski vakayinamede betimlenen uzak hükümdarlar "Ermeni katolikosları" olarak adlandırılmıştı. O zamandan beri, vakayinamenin çağdaş Ermenistan'ın topraklarının bir kısmını betimlediği düşünülüyordu.

Aslında çağdaş Ermenistan'ın kendi Ermeni, yerel tarihi büyük ihtimalle en erken M.S. XVI-XVII. yüzyıllardan itibaren bilinmektedir.

2. ORTA ÇAĞ ERMENİ TARİHİ İLE HAYALET ROMA TARİHİ ARASINDAKİ PARALELLİK

Ermeni katolikoslarının bütün listesi boyunca isimlerini, iktidar yıllarını ve uzunluklarını kaydederek ilerleyelim. Ermeni ve güya X-XIII. yüzyıllara ait Roma tarihi arasındaki paralellik için bkz. res.e5.2, res.e5.3, res.e5.4, res.e5.5. Tabloyu karmaşıkleştirmek istemeyerek salt Ermeni katolikosları ile Roma-Rum'un uzatılmış tarihi arasındaki paralelliği gösterelim. Sonra Roma'nın tarihini tamamlayarak Ermeni tarihini de XIV. yüzyıla ve günümüze daha yakın döneme çekip kısaltacağız. Hükümdarlığın yıllarının ardından yuvarlak ayraçlarda iktidar uzunluğunu kaydediyoruz.

1a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Aziz Thaddeus: İktidarının başlangıcı net olarak bilinmiyor, güya M.S. 50 senesinde öldü ve yaklaşık 50 sene hükmetti. O halde, iktidarının başlangıcı Milat'tan hemen sonra idi. Enteresan olan şudur ki, Ermeni katolikoslarının listesi Milat'tan hemen sonra başlıyor. Bunun rastlantısal olduğuna inanmak güçtür ve uzun zaman geçmeden bunun gerçekten takriben 1000 senelik kronolojik oynama (Roma oynaması) sonucu olduğuna ikna olacağız. Gerçekte katolikosların listesi de Roma imparatorlarının listesi gibi en erken XI. yüzyılda başlıyor.

1b. GÜYA M.S. I-III. YÜZYILIN ROMA TARİHİ. Bu aşamada, yani M.Ö. I. yüzyıl ile M.S. I. yüzyıl arasında İkinci Roma İmparatorluğu başlıyor. Yeni devrin başlangıcı Skaliger kronolojisinde İsa Mesih'in doğumu ile işaretlidir. Böylelikle Ermeni katolikoslarının listesi İkinci Roma İmparatorluğu'nun başlangıcı ile eş zamanlıdır. Yani en erken XII. yüzyıldadır.

2a. Güya M.S. 50-230 senelerine ait ERMENİ KATOLİKOSLARI. Aziz Bartholomew M.S. 50-68 seneleri (18). Aziz Zakaria 68-76 (8). Aziz Zementus 76-81 (4). Aziz Atirnerseh 81-97 (15). Aziz Musche 97-128 (30). Büyük ihtimalle MUSCHE, MOİŞE ya da MUSA (Moses) isminin hafif çarpıtılmasıdır. Aziz Schahen 128-154 (25). Aziz Schavarsch 154-175 (20). Aziz Leontius 165-193 (17). Boşluk 193-230 (37). Burada katolikosların isimleri nedense kaybolmuştur.

2b. Güya I-III. yüzyıllardaki ROMA TARİHİ. İkinci Roma İmparatorluğu'nun güya III. yüzyılın ortasındaki sonuna ulaştık. Kayda değer olan şudur ki, 217-250 senelerine ait olan Skaliger tarihinde Got-Truva-Traquinia savaşının hayalet suretlerinin biri tam da burada yer alıyor. Ondan daha önce bahsetmiştik: İkinci Roma İmparatorluğu'nun sonu, karışıklık dönemi, anarşi, "general imparatorlar", Julia Maesa'nın krallığı, güya M.S. 238-251 senelerine ait olan Got savaşı. Ermeni katolikoslarının suret listesinin bu karışıklığa boşluk ile derhal tepki göstermesi şaşırtıcı değildir.

3a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Aziz Mehroujan 230-260 (30). Sonra boşluk. 260-301 (41). Burada katolikosların isimleri nedense kaybolmuştur.

3b. Güya III-VI. yüzyıllardaki ROMA TARİHİ. Üçüncü Roma İmparatorluğu ve karışıklık. Kayda değer olan şudur ki, 275-284 senelerine ait olan Roma tarihinin Skaliger versiyonunda Got-Truva-Traquinia savaşının hayalet suretlerinin biri burada da yer alıyor, bkz. bölüm 5 ve 6. Bu, Üçüncü Roma İmparatorluğu'nun başlangıcı, karışıklık dönemi. Güya 284 senesinde iktidara çıkan Diocletianus bu döneme son vermiştir. Ermeni katolikoslarının listesinde ise Diocletianus'tan önce doğal bir boşluk görüyoruz.

4a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Aziz Grigor Lousavoriç ya da I. Grigor (Aydınlatıcı) 301-325 (24). Güya IV. yüzyıldan itibaren yöneten, "I." unvanlı bir grup katolikosun başındadır. I. Grigor, I. Aristakes, I. Vertanes, I. Paren, I. Houssik, I. Nerses vs. bunların arasındadır. Ermeni katolikoslarının tarihinde bütün güya IV. yüzyıl boydan boya "I." unvanlı hükümdarlar ile dolu olduğu için bellidir ki, IV. yüzyılın yeni bir vakayinamenin başlangıcı olduğunu düşünmek pek doğaldır. Mesele nedir peki? Neden güya IV. yüzyılda hükmeden neredeyse bütün Ermeni katolikoslarının isimlerinde "I." unvanı bulunuyor? Bu dönemin Roma tarihine bakarsak cevabını hemen çıkarırız.

4b. GÜYA M.S. III-IV. YÜZYILLARA AİT OLAN ROMA TARİHİ. DİOCLETİANUS. Katolikos I. Grigor önemsiz bir oynama ile 21 sene boyunca, güya 284-305 seneleri arasında devleti yöneten imparator Diocletianus ile hemen hemen özdeşdir. İktidar süreleri – 24 ve 21 sene – pek yakındır. İkisi de – gerek I. Grigor, gerekse de Diocletianus – iç savaş ve karışıklık döneminin ardından tahta çıkmıştır. Diocletianus Üçüncü Roma İmparatorluğu'nun başındadır. Bu da zaten, başlangıcında, Ermeni katolikoslarının listesinin o zamanda yöneten hemen hemen bütün katolikosların "I." unvanı ile hakçasına işaretlendiği YENİ VAKAYİNAMEDİR.

5a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Aziz I. Aristakes Partev 306-325-333 (27). Son 8 sene tek başına hükmetmiştir. Önce I. Grigor'un ortak hükümdarı idi, çünkü 306-325 seneleri arasında koadjutör görevini yapmıştır. 325 senesinden itibaren ise artık ortak hükümdar olmadan tek başına hükmetti.

5b. Güya IV. yüzyıldaki ROMA TARİHİ. Olasılıkla I. Aristakes 31 sene boyunca, 306-337 seneleri arasında meşhur imparator I. Konstantin'in suret yansımasıdır. Onun iktidarının tarihi ve uzunluğu (31) I. Aristakes'in iktidarının tarihi ve uzunluğu (27) ile hemen hemen aynıdır.

6a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Aziz I. Vartanes Partev 333-337 (4). Aziz I. Houssik Partev 341-347 6 sene hükmetti. Büyük ihtimalle HOUSSİK, İSA kelimesinin hafif çarpıtılmasıdır. Sonra Houssik'in yerine diğer katolikoslar geçiyor, ancak güya 352 senesinde birdenbire tekrar HOUSSİK ortaya çıkıp (bu defa bir başka isim altında, Malazgirtli Şahak) 352-377 seneleri arasında aralıklar ile hükmetmiştir! Hem de "ikinci Houssik" "II." olarak adlandırılmadı. Bundan kaynaklanan şudur ki, bu bizim bildiğimiz I. Houssik olabilir. Aksi halde listeyi hazırlayanlar ona "II." numarasını verirdi. Şu halde güya 341 senesinden itibaren 377 senesine kadar aralıklar ile hükmeden bir HOUSSİK'i görüyoruz. Böylelikle Ermeni katolikoslarının listesinde IV. yüzyılın birinci yarısında bir HOUSSİK, hem de "I." unvanlı bir HOUSSİK ortaya çıkmıştır. Eş zamanlı olarak Üçüncü Roma İmparatorluğunda neler olup bitiyor?

6b. Güya M.S. IV. yüzyıldaki ROMA TARİHİ. Güya 333 senesinde Üçüncü Roma İmparatorluğu'nda meşhur Aziz BÜYÜK BASİLEİOS dünyaya gelmiştir, o ise XII. yüzyılda doğup yaşayan İSA MESİH'in hayalet suretlerinden biridir, bkz. "Antikçağ Orta Çağ'dır" kitabı, bölüm 3:6. Resmen Basileios imparator olmadığı halde politik tesiri çok fazla idi [544]. Büyük Basileios ismi Büyük Kral anlamına geliyor. Güya 333 senesindeki doğumu Ermeni katolikosu I. HOUSSİK'in "iktidarının başlangıcı" ile hemen hemen uyuşuyor. Büyük Basileios güya 378 senesinde [544] vefat etmişti, sureti Ermeni HOUSSİK ise güya 377 senesinde hayatını kaybetmişti. Tarihleri hemen hemen özdeştir. Eğer Büyük Kral 45 sene yaşamış ise, Ermeni Houssik aralıklı olarak 36 sene hükmetmiştir.

7a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Aziz Daniel, 341 senesi, (1). I. Parten (Aştışatlı) 348-352 (4). Malazgirtli Şahak hem Çonak hem de HUSSİK'tir (!). 352 senesinde, 259-363 seneleri ve 373-377 seneleri arasında aralıklı olarak hükmetmiştir. Önce söylediğimiz gibi, büyük ihtimalle o güya 341 senesinde hüküm sürmeye başlayan ve Büyük Basileios'un, yani M.S. XII. yüzyılda doğup yaşayan İsa'nın sureti olan I. Houssik'tir. Şahak ismi olasılıkla İSAAK isminin versiyonudur.

7b. Güya IV. yüzyıldaki ROMA TARİHİ. Söylenmiş olduğu gibi, bu dönemde Üçüncü Roma İmparatorluğu'nda Büyük Basileios (Büyük Kral) hükmediyor, güya 333-378 seneleri. Ermeni İSASI'NIN, İSA'NIN Roma sureti ile hemen hemen özdeş olması pek şaşırtıcıdır ve sonraki daha derin araştırmaya değer.

8a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Aziz I. Büyük Nerses 353-373; geçici olarak güya 359-363 seneleri arasında iktidardan uzaklaştırılmıştır, ya 20 sene (boşluk hesaba katılmazsa) ya da 16 sene devleti yönetmiştir. O, yukarıda konuşulan HOUSSİK'in çağdaşdır. Üçüncü Roma İmparatorluğu'na bakıldığında beklenmesi gerektiği gibi, unvanında BÜYÜK eki var. Bu, Büyük Basileios'un ismidir. Bundan daha sonra Houssik hükmetmiştir 373-377. Ondan bahsetmiştik.

8b. Güya IV. yüzyıldaki ROMA TARİHİ. BÜYÜK BASİLEİOS döneminde, güya 333-378 seneleri arasında kalmaya devam ediyoruz. Kendi BÜYÜK ismini Aziz Nerses'e aktarmıştır.

9a. Güya 381-456 senelerinde yaşayan ERMENİ KATOLİKOSLARI. I. Zaven (Malazgirtli) 381-386 (5). Boşluk 386-387 (1 ya da 2 sene). "Kürsü boştur". Aziz I. Büyük Şahak, 387-428, kovulup tekrar 432-439 seneleri arasında hükmetmiştir. Toplamda ya 52 sene ya da 48 sene boyunca (boşluk hesaba katılmazsa) devleti yönetmiştir. I. Surmak (Malazgirtli) 428 senesinde antipatriktir, sonra kovulup tekrar tahta çıkarak 437-444 seneleri arasında ya 8 sene ya da 7 sene boyunca (boşluk hesaba katılmazsa) devleti yönetmiştir. Suriyeli Birkışo 428-432 (4). Suriyeli Şimuel, antipatrik, 432-437 (5). Aziz Mesrop 439-440 (1). Aziz Hovsep (Hogozimli) 440-444-451-452 seneleri, 451 senesinde sürgüne gönderilmiştir, 452 senesinde iktidardan uzaklaştırılmıştır, ya 12 ya da 8 sene boyunca devleti yönetmiştir. I. Melitus, 452-456.

9b. Güya V-VI. yüzyıllardaki ROMA TARİHİ. Roma hükümdarlarının biyografilerini içeren paralelliğin detaylarını geçelim. Sırf en belirgin kaplamaları belirtelim. Şimdi V. yüzyılın sonu – VI. yüzyılın başlangıcına ulaşıyoruz. Roma tarihinde güya VI. yüzyılda patlayan Got savaşı bulunmaktadır, M.S. XIII. yüzyılda olup biten Truva = Tarquinia savaşının hayalet yansıması da odur. Bunun Ermeni katolikoslarının listesindeki isimlerine yansıması beklenmelidir. Truva savaşının başkahramanlarının tipik takma isimleri nedir? Kutsal Kitap'ın tasvirinde mesela Musa var. Got-Roma versiyonunda – Gotlar, Yuhanna, Narses, TRN ismi ve TRNK vs. gibi seçenekler bulunmaktadır. Bunun dışında Got Savaşı Roma'nın Skaliger tarihinde bir dönüm noktasıdır. Bu nedenle Ermeni listesinde yine "I." unvanlı bir grup hükümdar meydana gelmesini beklemek mümkündür.

10a. Güya 456-604 seneleri arasında hükmeden ERMENİ KATOLİKOSLARI. I. Musa (Malazgirtli) 456-461 (5). Aziz I. Güt Arahezeli I. Kristopor (Erzurumlu) 461-478 (17). 471 senesinde kovulmuştur. Aynısı Roma'da gotlar da güya VI. yüzyılda oluyor. Bunun için bu katolikosun isminin neden Güt (yani Got) olduğu belli oluyor. Sonra: Aziz I. Yuhanna Mandakuni 478-490 (12) hükümdarlığı sırasında 484 senesinde kürsünün Divin şehrine geçirilmesi gerçekleşiyor. I. Babken (Otmuslu) 490-515 (25). Samuel Artzkeli 516-526 (10). Muşe Ailaberkli 526-534 (8 sene). MUŞE ismi tekrar MOİSCHE'ye, yani Kutsal Kitap Musası'na belirgin bir şekilde işaret ediyor. II. ŞAHAK (Ouhkili) 534-539 (5). İsmi Kutsal Kitap İSAAK'ından doğduğu ortadadır. I. Kristopor (Tirariçli) 539-545 (6 sene). İsminde tanıdığımız TRR, TRN ya da TRKVN'nin ya da TARTAR = TATAR isminin yan sesi bulunmakta. I. Gevond (Erastlı) 545-557 (3). II. Nerses (Bagrevandlı) 548-557 (9). II. Yuhanna (Gabegyanlı) 557-574 (17). II. Musa (Egivarlı) 574-604 (30).

10b. Güya VI. yüzyıldaki ROMA TARİHİ. Ermeni katolikoslarının listesinin güya VI. yüzyıldaki hayalet Got savaşına belirgin bir şekilde yansıdığını görüyoruz. Burada hem GOTLARI (Ermeni seçeneği, GÜT) hem sözü iki kere geçen MUSA'yı hem YUHANNA'yı hem GÜT'ün kovulmasını (Gotların savaş sonucu Roma-Rum'dan kovulması) hem de Ermeni "kürsü geçirilmesi"ni, yani Üçüncü Roma İmparatorluğu'nun sonunu görüyoruz. Kayda değer olan şudur ki, Gotlar'ın bozgununu tamamlayan komutan-harem ağası NARSES'in (Ermeni NERSES gibi) ismi de burada geçiyor. Böylelikle Ermeni katolikoslarının 31.sinden 42.sine kadar tarihi olasılıkla XIII. yüzyılda patlayan Got-Truva-Tarquinia savaşının VI. yüzyıldaki hayalet versiyonunda yansıyor.

11a. Güya 607-967 seneleri arasında devleti yöneten ERMENİ KATOLİKOSLARI. Vertanes Kertog 604-607 (3). I. İbrahim (Akbatanklı) 607-615 (8). I. Comitas (Agtzikli) 615-628 (13). II. Kristapor Apahouni 628-630 (2). I. Yezer (Parajenakertli) 630-641 (11). III. Nerses (İşhanlı), Şinog 641-652 (11) da aynı kişidir, iktidardan uzaklaştırılıp tekrar 658 senesi ile 661 senesi arasında devleti yönetmiştir (3 yıl daha). I. Anastasius (Akorili) 661-667 (6). I. İsrail (Otmuslu) 667-677 (10). III. Şahak (İsaak?) (Tsoraporlu) 677-701 (26). I. Eghia (Ardjeşli) 703-717 (14). Himastaser Az. III. Yuhanna (Otzounlu) 717-728 (11). I. David (Aramonklu) 728-741 (13). I. Tiridat (Otmuslu) 741-764 (8). II. Tiridat (Dasnavorslu) 764-767 (3). I. Sion (Bavonklu) 767-775 (8). I. Yessai (Egipatruşlu) 775-788 (13). I. Stepanos (Divinli) 788-790 (2). I. Hovap (Divinli) 790-791 (1). I. Solomon (Garnili) 791-792 (1). I. Georg (Oşakanlı), Oylorbruk da aynı kişidir, 792-795 (3). II. Hovsep (Parpili), Kariç de aynı kişidir 795-806 (11). II. David (Gagahlı) 806-833 (27). IV. Yuhanna (Ovalı) 833-855 (22). I. Zekeriya (Tzaklı) 855-877 (22). II. Georg (Garnili) 878-898 (20). Aziz I. Maştotz (Ehivartlı) 898-899 (1). V. Yuhanna Draşkonakert 899-931 (32). İktidarı süresinde 928 senesinde olup biten "kürsü geçirilmesi". II. Stepanos Riştuni 931-932 (1). I. Teodores Riştuni 932-938 (6). I. Yegişe Riştuni 938-943 (5). I. Anania (Mokslu) 943-967 (24), iktidarı sırasında 943 senesinde bir "kürsü geçirilmesi" daha.

11b. Güya X. yüzyıldaki ROMA TARİHİ. Son sayılan katolikoslara dikkatinizi çekeriz. Bunlar Got – Truva – Tarquinia savaşının yan yana bulunan iki sureti – Roma-

Rum'da güya 901-924 ve 931-954 seneleri arasında patlayan iç savaş - sırasında hükmederler, bkz. res.e5.2. Ve Ermeni tarihi derhal bu iki surete güya 928 ve 943 senelerinde yer almış İKİ “KÜRSÜ GEÇİRİLMESİ” ile yankılanıyor. Yani tam da olup bitmesi gereken yerde!

Bunun dışında iki Roma-Rum suretindeki başkışilerden Theodora. Bir surette I. Theodora sıfatıyla, diğesinde de II. Theodora sıfatıyla faaliyette bulunmaktadır, bkz. “Antikçağ Orta Çağ'dır”, bölüm 5. Eş zamanlı olarak Ermeni listesinde I. Theodor (I. Theodoros olarak) derhal ortaya çıkıyor.

12a. Güya 967-992 seneleri arasında devleti yöneten ERMENİ KATOLİKOSLARI. I. Vahan Suni 967-969 (2). III. Stepanos (Sevanlı) 969-971 (2). I. Haçik (Arşarunlu) 972-992 (20). 991 senesinde Ani'de yerleşmiştir.

12b. Güya X. yüzyıldaki ROMA TARİHİ. Bu aşamada yöntemlerimizin keşfettiği şaşırtıcı hanedan paralelliğine ulaşıyoruz, bkz. bölüm 5. Roma'nın tarihi açısından şu an güya X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun başlangıcında bulunuyoruz. Ermeni listesi güya 992 senesinde olup biten yeni bir “kürsü geçirilmesi” hakkında bilgi vererek buna derhal tepki gösteriyor. Paralellik res.e5.2'de gösterilmiştir. Sonraki katolikos I. Sakis ile başlıyor.

13a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. I. Sarkis (Sevanlı) 992-1019 (27). İktidarının birinci senesinde kürsünün Ani'ye geçirilmesini gözlemliyoruz.

13b. Güya X-XIII. yüzyıllarda hükmeden ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. İmparator I. Henry güya 919 senesinden itibaren ([415]'e göre) 936 senesine kadar ([76]'e göre) devleti yönetmiştir. 17 sene hükmetmiştir. Yukarıda gösterdiğimiz gibi, aynı kişi Kutsal Kitap'a göre ve [72]'ye göre, s.192., 17 sene boyunca devleti yöneten ilk Yehuda kralı Rehav'am olarak Kutsal Kitap'ta betimlenmiştir.

Kolaylık sağlamak amacıyla, Yehuda krallarının iktidar yıllarını kral Rehav'am'ın birinci senesinden, yani Yehuda krallığının tesis senesinden sayarak kaydedeceğiz. Skaliger kronolojisine göre güya M.Ö. 928 senesi idi. Yeni kronolojiye göre, Yehuda krallığı büyük ihtimalle M.S. XIII-XIV. yüzyıllarda başlamıştı. Yukarıya bakınız. Böylece ilk Yehuda kralı Rehav'am 0. İle 17. seneler arasında devletini yönetmiştir.

14a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. I. Petros Guetadartz 1019-1054 (35). 1038 senesinde tekrar tahta çıkmıştır. İktidarı sırasında 1050 senesinde kürsünün Sebastiya'ya geçirilmesi kaydedilmiştir. Bu arada isminde tekrar GETA ya da GOT, GOTLAR karışımı ortaya çıkıyor. Ermeni listesinde Gotlar ortaya çıkar çıkmaz “kürsü geçirilmesini” görüyoruz ki, olasılıkla, XIII. yüzyıldaki Truva savaşının sonucu Gotlar'ın Roma-Rum'dan kovulmasıdır. Elbette Ermeni tarihinde kürsünün geçirilmesi yalnız Truva savaşının suretlerinin devirlerinde kaydedilmemiştir.

14b. Güya X-XIII. yüzyıllarda hükmeden ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. İmparator I. Otto güya 936-973 seneleri, [76]'ya göre 37 sene devleti yönetmiştir. Yehuda krallığının 20. senesinden 61. senesine kadar ya da [72]'ye göre 20. senesinden 55. senesine kadar hükmeden Yehuda kralı ASA da odur. Böylelikle Kutsal Kitap'a göre 41 sene, [72]'ye göre 35 sene devleti yönetmiştir.

15a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Dioscoros Sanai antipatriktir 1036-1038 (1 ya da 2 sene).

15b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. İmparator I. Lothar 947-950, [76]'ya göre 3 sene hükmetmiştir. Yehuda krallığını 17-20. seneleri arasında yöneten Yehuda kralı Aviyam da odur, [72]'ye göre 3 sene hükmetmiştir.

16a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. II. Haçik (Anili) 1049-1060 (6 ya da 11 sene) 1049 ile 1054 seneleri arasında I. Petros'un coadjütörü idi. Onun iktidarı devrinde 1057 senesinde kürsünün Tavblur'a geçirilmesi yer almıştır.

16b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. İmparator III. Otto [64]'e göre 983-996, [76]'ya göre 983-1002. 13 sene ya da [64]'e göre 19 sene hükmetmiştir.

Bu imparator [72]'ye göre Yehuda krallığına 79. senesinden 92. senesinde kadar toplamda 13 sene boyunca hükmeden üç Yehuda kralı Yehoram, Ahaziah, Atalya ile özdeştir.

17a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Boşluk, 1060-1065 (5). II. Grigor Vikaiasser 1065-1105 (40). İktidarının başlangıcında 1065 senesinde kürsünün Tzamndav'a geçirilmesi yer almıştır. Vikaiasser ismi hasar görmüş Kaiser ismidir ki pek doğaldır, çünkü sureti KAİSER II. Henry'dir, aşağıya bakınız. Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun bütün imparatorları KAİSER unvanını almıştır.

17b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. İki imparatorunun - yani [76]'ya göre Aziz II. Heinrich 1002-1024 ve [76] Konrad 1024-1039 - "toplamı". Toplamda 37 sene hükmetmişlerdir. Aynı hükümdarlar Kutsal Kitap'ta Yehuda kralı, [72]'ye göre Yoaş, 92-130, sıfatı ile betimlenmiştir. [72]'ye göre 38 sene, Kutsal Kitap'a göre ise 40 sene hükmetmiştir.

18a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. III. Georg (Lorili) 1069-1072(3).

18b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. Burada Roma sureti bulunamamıştır. Kutsal Kitap'ta ise aynı kişi Yehuda kralı Atalya sıfatı ile betimlenmiştir (95-101 seneleri). Kutsal Kitap'a göre 6 sene boyunca devleti yönetmiştir.

19a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Antipatrik Sarkis (Onlu) 1076-1077 (1). Antipatrik Teodoros Aлахosik 1077-1090 (13). Antipatrik Pogos (Varaglı) 1086-1087 (1). Bu üç katolikos için ne Roma ne de Kutsal Kitap analogu bulunmuştur. Olasılıkla bu katolikoslar ANTİPATRİK, yani yasal olmayan sayıldıkları için. Bunun dışında her üçü de paralellik içinde bulunan, yukarıya bakınız, bir yasal katolikos II. Grigor ile kaplanıyor. I. Barseg (Anili) 1081-1113 (32), 1081-1105 seneleri arasında II. Grigor'un coadjütörü idi.

19b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. İmparator III. Heinrich [64]'e göre 1028 senesinden itibaren [76]'ya göre 1056 senesine kadar, 28 sene boyunca devleti yönetmiştir. Yehuda kralı Amasya da odur. [72]'ye göre 130-159 seneleri arasında, Kutsal Kitap'a göre 29 sene hükmetmiştir.

20a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Antipatrik David Tornkyan 1114 senesinde 1 sene boyunca hükmetmiştir. Onun ne Roma ne de Kutsal Kitap analogu bulunmuştur. Sebebi de bellidir. Birincisi, o antipatriktir (yani yasal değildir), ikincisi ise şimdiden paralellığe girecek olan yasal III. Heinrich ile "kaplıdır", yani paralel olarak devlet yönetiyor. III. Grigor Pahlavuni 1113-1166 (53). İktidarı sırasında kürsünün Romkla'ya geçirilmesi. Roma'ya değil mi acaba?

20b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. İmparator IV. Heinrich [64]'e göre 1053 senesinden itibaren [76]'ya göre 1106 senesine kadar 53 sene boyunca hükmetmiştir. İktidar sürelerinin net paralellığı! Yehuda kralı Uziyahu (Azarya) da odur. Kutsal Kitap'a göre 159-211 seneleri arasında 52 sene, [72]'ye göre 43 sene boyunca devleti yönetmiştir.

21a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Aziz IV. Nerses (Şnoralı) 1166-1173 (7). IV. Grigor Tegha 1173-1193 (20). Toplam olarak 20 sene boyunca hükmetmiştir.

21b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. Burada Ermeni çifti, [64]'e göre 1098 senesinden [76]'ya göre 1125 senesine kadar hükmeden imparator V. Heinrich'i kaplıyor. 27 sene boyunca devleti yönetmiştir. Yani, net olarak Ermeni çifti kadar. Diğer versiyona göre, V. Heinrich 1106 senesinden itibaren devleti yönetmiştir. Öyle ise Katolikos Nerses, Heinrich'in iktidarının birinci kısmının, IV. Grigor ise ikinci kısmının yansımasıdır.

22a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. V. Grigor Karavej 1193-1194 (1). Ne Roma ne de Kutsal Kitap analogu vardır. Antipatrik II. Barseg (Anili) 1195 senesinde 1 sene boyunca devleti yönetmiştir. Onun da ne Roma ne de Kutsal Kitap analogu bulunmuştur. Her iki durumda da açıklama, V. Grigor'un yalnızca 1 sene boyunca hükmetmiş olduğu, II. Barseg'in

ise (yasal olmaksızın) antipatrik olup şimdi paralelliğe girecek VI. Grigor ile kaplı olduğudur. VI. Grigor Apirat 1194-1203 (9).

22b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. İmparator II. Lothar 1125-1138, [76]'ya göre 13 sene boyunca hükmetmiştir. [72]'ye göre 211-227 seneleri arasında hükmeden Kral Yotam da odur, [72]'ye göre 7 sene, Kutsal Kitap'a göre ise 16 sene boyunca devleti yönetmiştir.

23a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. VI. Yuhanna Metsabaro 1203-1221 (18).

23b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. İmparator III. Konrad [76]'ya göre 1138-1152 seneleri arasında, 14 sene hükmetmiştir. [72]'ye göre 227-243 senelerinde devleti yöneten Yehuda kralı Ahazy da odur. [72]'ye göre 20 sene, Kutsal Kitap'a göre ise 16 sene hükmetmiştir.

24a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. Antipatrik Ananya (Sebastyalı) 1204 senesinde 1 sene boyunca hükmetmiştir. Ne Roma'da ne de Kutsal Kitap'ta analoğu vardır. Çünkü antipatrik idi (yani yasal değildi). Bunun dışında, paralelliğe girmiş olan VI. Yuhanna ile "kaplı" idi. Coadjütör III. David (Arkakagnili) 1204 senesinde bir sene boyunca hükmetmiştir. Onun da ne Roma'da ne de Kutsal Kitap'ta analoğu vardır, çünkü VI. Yuhanna ile "kaplıdır". I. Konstantin (Bartzberdli) 1221-1267 (46).

24b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. İmparator II. Friedrich, [64]'e göre 1197 senesinden itibaren [76]'ya göre 1250 senesine kadar 54 sene boyunca hükmetmiştir. Kutsal Kitap'ta aynı kişi, Kutsal Kitap'a göre 285-430 seneleri arasında 55 sene boyunca devleti yöneten meşhur Kral Menşe olarak betimlenmiştir. [196]'da, Orta Çağ vakayinamelerinde yer alan I. Friedrich ile II. Friedrich arasındaki karışıklığa işaret ediliyor. Meşhur I. Friedrich BARBAROSSA'NIN ismi kendi Ermeni lakabı BARTZBERDLİ'ye pek yakındır. Üstelik benzer bir başka lakap ne Roma tarihinde ne de Ermeni tarihinde bulunmaktadır.

25a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. I. Hakob Kİa Gitnakan 1267-1286, 19 sene boyunca hükmetmiştir.

25b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. Meşhur Anjoulu I. Carlo [415]'e göre 1254 senesinden itibaren [196]'ya göre 1285 senesine kadar 31 sene boyunca devleti yönetmiştir. Kutsal Kitap'a göre 342-373 seneleri arasında 31 sene boyunca hükmeden Yehuda kralı Yoaş da odur. Kendimizi XIII. yüzyılın ortasında, yani Truva savaşı döneminde buluyoruz. GİT-NAKAN Ermeni isminde GİT, yani GOT tertibinin var olmasını kaydetmeden geçemeyiz. Truva Savaşı'nın belirgin yankılarını sonraki birkaç Ermeni katolikosunun iktidarı sırasında da aşağıda göreceğiz.

26a. ERMENİ KATOLİKOSLARI. II. Konstantin Pronagortz 1286-1289 (3). IV. Stepanos (Romklalı) 1290-1293 (2 ya da 3). 1292 senesinde MISİR'A ESİR OLARAK GÖTÜRÜLMÜŞTÜR. Sonraki 1293 senesinde ise kürsünün Sis'e geçirilmesi yer almıştır.

26b. ROMA İMPARATORLARI = YEHUDA KRALLARI. Ermeni katolikosları ile Roma imparatorlarının paralelliğinin sonuna geldik. Sonu ise çarpıcı bir olayla işaretli: Ermeni IV. Stepanos ESİR ALINIP MISİR'A GÖTÜRÜLMÜŞTÜ. Bu olay Ermeni katolikoslarının bütün uzun listesindeki bu tarz tek anılmadır! Bu anılma keşfettiğimiz paralelliği (tamamlayıp) doğruluyor. Yehuda krallığının, Mısır firavunu II. Necho ve Kral Nebukadnezar istilası dönemindeki sonuna ulaştık. Yehuda kralı Yehoahaz, Firavun Necho'ya karşı mücadele edip yenilgiye uğradıktan sonra TAHTTAN İNDİRİLİNCE TUTSAK OLARAK ÖLÜYOR (2. Krallar kitabı 23). Bu olayın yankısını XIII. yüzyıla ait Ermeni tarihinde de görüyoruz. Üstelik Stepanos (Stafenos)'un ROMklay lakabında tekrar ROMA'nın ismi geçiyor. Tekrar hatırlatalım ki, bu olayların olup bittiği gerçek devir, olasılıkla XIV-XVI. yüzyıllardır. Bkz. "Kutsal Kitap Rusu".

Katolikosların listesine sonuna kadar devam etmeyeceğiz, çünkü XIV. yüzyıldan itibaren içindeki suretleri aramadık. Olasılıkla burada yalnızca yüz yıllık kronolojik oynama ortaya çıkabilir. Analizi okuyucuya bırakıyoruz.

EK 6 : KRALLARIN HAYALET HANEDANLARI. SKALİGER DERS KİTABININ KATMANLI YAPISI

1. BAZI HANEDANLARIN ÖZDEŞLEŞMESİ

& PARALELLİK 1, res.6.11, res.6.12, res.6.13.

a = fiilen Lucius Sulla tarafından güya M.Ö. 83-82 senelerinde tesis edilen ve Caracalla ile güya M.S. 217 senesinde tamamlanan “Antik” Roma İmparatorluğu. Bu hanedanın ilk sekiz imparatorunun iktidarlarının Skaliger tarihleri hanedan şeridinin seçeneklerinden biridir. Bu imparatorluğu, kolaylık sağlamak amacıyla, İkinci Roma İmparatorluğu olarak adlandıracağız.

b = Lucius Aurelianus tarafından güya M.S. 270 senesinde yeniden kurulan ve güya M.S. 526 senesinde Büyük Teoderik ile tamamlanan “Antik” Roma İmparatorluğu. İktidar yıllarının seçenekleri [76], [1057], [72]’den alınmıştır. Bazen bir hükümdarın iktidar senelerinin hesaplanması paralel hükümdarın ölümünden itibaren yapılmıştır. Bu İmparatorluğu, kolaylık sağlamak amacıyla, Üçüncü Roma İmparatorluğu olarak adlandıracağız. Vurgulayalım ki, Üçüncü İmparatorluk ortak (paralel) hükümdarların sayısı açısından İkinci İmparatorluğa göre daha zengindir. Bu nedenle, içinde daha çok hanedan cereyanı bulunmaktadır.

“*a*” hanedanı, “*b*” hanedanından aşağıya 333 senelik oynama ile oluşuyor (doğuyor).

1a. LUCIUS SULLA M.Ö. 82-78 seneleri (4 sene). # 1b. LUCIUS AURELIANUS M.S. 270-275 seneleri (5 sene).

2a. KARIŞIKLIK DÖNEMİ M.Ö. 78-77 seneleri (1 sene). # 2b. KARIŞIKLIK DÖNEMİ M.S. 275-276 seneleri (1 sene).

3a. SERTORIUS M.Ö. 78-72 seneleri (6 sene). # 3b. PROBUS M.S. 276-282 seneleri (6 sene).

4a. KARIŞIKLIK DÖNEMİ M.Ö. 72-71 seneleri (1 ya da 2 sene). # 4b. KARIŞIKLIK DÖNEMİ M.S. 282-284 seneleri (2 sene).

5a. POMPEIUS MAGNUS M.Ö. 70-49 seneleri (21 sene). # 5b. DIOCLETIANUS M.S. 284-305 seneleri (21 sene).

6a. POMPEIUS VE SEZAR’IN ORTAK (PARALEL) HÜKÜMDARLIĞI M.Ö. 60-49 seneleri (11 sene). # 6b. DIOCLETIANUS VE KONSTATIUS CHLORUS’UN ORTAK (PARALEL) HÜKÜMDARLIĞI M.S. 293-305 seneleri (12 sene).

7a. KARIŞIKLIK DÖNEMİ M.Ö. 49-45 seneleri (4 sene). # 7b. KARIŞIKLIK DÖNEMİ M.S. 305-309 seneleri (4 sene).

8a. Birinci üçlü yönetimi yenen JÜL SEZAR M.Ö. 45-44 seneleri (1 sene). # 8b. Birinci tetraşiyi yenen KONSTANTIUS CHLORUS M.S. 305-306 seneleri (1 sene), iktidarı, Diocletianus iktidarının sonundan itibaren hesaplanıyor.

9a. TRİUMVİRLER VE AUGUSTUS OCTAVIANUS M.Ö. 44-27 seneleri (17 sene). #9b. TETRARŞİCİLER VE I. KONSTANTİN M.S. 306-324 seneleri (18 sene).

10a. AUGUSTUS OCTAVIANUS M.Ö. 27 senesi – M.S. 14 senesi (41 sene) ya da M.Ö. 23 senesi iktidarının başlangıcı olarak kabul edilirse (37 sene). # 10b. I. KONSTANTİN M.S. 306-337 seneleri (31 sene). 12 numaralı hükümdarlık, I. Konstantin’in 337 senesindeki ölümünden sonra başlıyor.

11a. Augustus Octavianus’un 27. iktidar senesinde İSA MESİH’İN DOĞUMU (27 senelik aralık). # 11b. I. Konstantin’in iktidarının 27. senesinde AZİZ BÜYÜK BASİLEİOS’UN doğumu (27 senelik aralık).

12a. TİBERIUS 14-37 (23 sene). # 12b. II. KONSTANTIUS 337-361 (24 sene).

13a. TİBERIUS VE GERMANICUS’UN ORTAK (PARALEL) HÜKÜMDARLIĞI 6-19 (13 SENE). # 13b. II. KONSTANTIUS VE CONSTANS’IN ORTAK (PARALEL)

HÜKÜMDARLIĞI 337-350 (13 sene). İktidarın başlangıcı I. Konstantin'in iktidarının sonundan itibaren sayılıyor, bkz. madde 10.

14a. CALİGULA 37-41 (4 sene). # 14b. JULİANUS 361-363 (2 sene). İktidarın başlangıcı II. Konstantius'un iktidarının sonundan itibaren sayılıyor, bkz. madde 12.

15a. M.S. 41 senesine ait KARIŞIKLIK DÖNEMİ (1 sene). # 15b. M.S. 363 senesine ait KARIŞIKLIK DÖNEMİ (1 sene).

16a. CLAUDİUS 41-54 (13 sene). # 16b. I. VALENTİNİANUS 364-375 (11 sene).

17a. CLAUDİUS VE PALLAS'IN ORTAK (PARALEL) HÜKÜMDARLIĞI 41-54 (13 sene). # 17b. VALENTİNİANUS VE VALENS'İN (Pallas'ın sureti mi acaba?) ORTAK (PARALEL) HÜKÜMDARLIĞI 364-375 (11 sene).

18a. NERON 54-68 (14 sene). # 18b. VALENS 364-378 (14 sene).

19a. NERON, BURRUS VE SENECA'NIN ORTAK (PARALEL) HÜKÜMDARLIĞI 54-62 (8 sene). # 19b. VALENS, VALENTİNİANUS VE GRATİANUS'UN ORTAK (PARALEL) HÜKÜMDARLIĞI 364-375 (11 sene).

20a. GALBA 68-69 (1 sene). # 20b. JOVİAN 363-364 (1 sene). Burada hükümdarların yer değiştirmesini görüyoruz.

21a. M.S. 69 senesine ait KARIŞIKLIK DÖNEMİ (1 sene). # 21b. M.S. 378 senesine ait KARIŞIKLIK DÖNEMİ (1 sene).

22a. İKİ TİTUS VESPASİANUS 69-81 (12 sene). Bu iki imparatorun isimleri aynıdır. # 22b. Valens'in iktidarından ve karışıklık döneminden sonra GRATİANUS VE II. VALENTİNİANUS 379-392 (13 sene).

23a. DOMİTİAN 81-96 (15 sene). # 23b. I. THEODOSİUS 379-395 (16 sene).

24a. NERVA 96-98 (2 sene). # 24b. EUGENİUS 392-394 (2 sene).

25a. NERVA'NIN ORTAK (PARALEL) HÜKÜMDARLIĞI 96-98 (2 sene). # 25b. EUGENİUS'UN ORTAK (PARALEL) HÜKÜMDARLIĞI 392-394 (2 sene).

26a. TRAJAN 98-117 (19 sene). # 26b. ARCADIUS 395-408 (13 sene).

27a. HADRİANUS 117-138 (21 sene). # 27b. HONORİUS 395-423 (28 sene).

28a. ANTONİUS PİUS 138-161 (23 sene). # 28b. FLAVİUS AETİUS 423-444 ya da 423-438. Yani (21 sene) ya da (15 sene). İktidarının, III. Valentinianus'un iktidarının başlangıcı ile tamamlanmış olduğu düşünülmektedir, bkz. madde 29.

29a. MARCUS AURELİUS 161-180 (19 sene). # 29b. III. VALENTİNİANUS 437-455 (18 sene) ya da 444-455 (11 sene).

30a. COMMODUS 176-192 (16 sene). # 30b. RİCİMER 456-472 (16 sene).

31a. PERTİNAX 193 senesi (1 sene). # 31b. OLYBRİUS 472 senesi (1 sene).

32a. DİDİUS JULİANUS 193 senesi (1 sene). # 32b. GLYCERİUS 473, 474 seneleri (1 sene).

33a. CLODİUS ALBİNUS 193 senesi (1 sene). # 33b. JULİUS NEPOS 474 senesi (1 sene).

34a. PESCENNİUS NİGER 193-194 (1 sene). # 34b. ROMULUS AUGUSTUS 475-476 (1 sene).

35a. SEPTİMİUS SEVERUS 193-211 (18 sene). # 35b. ODOACER 476-493 (17 sene).

36a. CARACALLA 193-217 (24 sene). İkinci İmparatorluk'ta meşhur reformlar. # 36b. BÜYÜK TEODERİK 493-526 ya da 497-526. Yani (33 sene) ya da (29 sene). Üçüncü İmparatorluk'ta meşhur reformlar.

37a. ÜÇÜNCÜ ROMA İMPARATORLUĞU'NUN SONU. III. yüzyılın ortasındaki kriz dönemi. Got Savaşı. Yaklaşık 333 senelik oynama. # 37b. Batı'daki ÜÇÜNCÜ ROMA İMPARATORLUĞU'NUN SONU. Güya VI. yüzyılın ortasında patlayan meşhur Got Savaşı.

Bu paralellik ikincildir, yani birbirini kaplayan iki *a* ve *b* hanedanı, kendilerinden daha geç bir orijinalin hayalet suretleridir. İki hanedan cereyanına, iktidar uzunluğu olmayan ve elbette hanedan yakınlık $c(a,b)$ katsayısı hesaplanırken dikkate alınmayan ilave ilginç verileri dâhil ettik.

& PARALELLİK 2, res.6.14, res.6.15.

a = güya M.Ö. 922-724 senelerine ait olan “Eski” İsrail Krallığı. Eski Ahit’teki Samuel’in iki kitabı, iki Krallar kitabı, iki Tarihler kitabında betimlenmiştir. Eski Ahit’in farklı bölümlerinden çıkarılan iktidar sürekliliğinin farklı seçenekleri res.6.14’te gösterilmiştir. Bu, “çift kayıtlı muhasebe” denilen sistemdir. Ayrıca bkz. Ek 4.

b = güya M.S. 300-476 senelerine ait olan “antik” Roma İmparatorluğu’nun, yani Üçüncü Roma İmparatorluğu’nun hanedan cereyanı. Bu iki hanedan arasındaki kronolojik oynama yaklaşık 1300 senedir.

1*a*. Meşhur “Yarovam’ın sapkınlığı”nın kurucusu olan I. YAROVAM. Rehoboam’a karşı ayaklanıp savaşmıştı (22 sene boyunca). # 1*b*. MAXENTİUS’un tahttan indirilmesinden sonra I. KONSTANTİN, 313-337 (24 sene). Ortak hükümdarı olan Licinius ile ilişkisini koparıp savaşması.

2*a*. NADAV (2 sene). # 2*b*. II. KONSTANTİN 337-340 (3 sene). İktidarının başlangıcının önceki imparator I. Konstantin’in iktidarının sonundan itibaren olduğu düşünülüyor.

3*a*. BAAŞA (24 sene). Üçüncü Roma İmparatorluğu’nda yer alan Basileios ile hemen hemen özdeştir. # 3*b*. II. Konstantin’in ölümünün ardından II. KONSTANTİUS 340-361 (21 sene). İktidarı sırasında, meşhur Aziz Büyük Basileios faaliyet göstermiştir. İsa – Asa - Baaşa isimlerinin yakınlığına dikkat ediniz.

4*a*. ELAH (2 sene). # 4*b*. JULİANUS (ELAH mı?) 361-363 (2 sene).

5*a*. ZİMRİ (1 sene). # 5*b*. JOVİAN 363 senesi (1 sene).

6*a*. OMRİ (12 sene). # 6*b*. I. VALENTİNİANUS 364-375 (11 sene).

7*a*. AHAV (22 sene). İlyas peygambere karşı mücadelesi. Savaş meydanından kaçarken ölümcül şekilde yaralanmıştı. # 7*b*. VALENS 364-378 (14 sene). Aziz Büyük Basileios’a karşı mücadelesi. Savaş meydanından kaçarken öldürülmüştü.

8*a*. AHAZYA (2 sene). Samarya’da hükmetmiştir. Samarya, Roma İmparatorluğu’ndaki Roma şehri ile hemen hemen özdeştir, bkz. Madde 8*b*. # 8*b*. Valens ve karışıklık döneminden sonra GRATİANUS 379-383 (4 sene).

9*a*. İsrail kralı YORAM (12 sene). # 9*b*. II. VALENTİNİANUS 379-392 (13 sene). İktidarının başlangıcının Valens’in iktidarının sonundan itibaren olduğu düşünülüyor, bkz. madde 7.

10*a*. YEHU ve ELYESA (28 sene). İktidarın gaspı. # 10*b*. I. ALARİK ve YANNİS KHRYSTOSTOMOS 378-403. Ya (25 sene ?) ya da (32 sene ?).

11*a*. YEHOAHAZ (17 sene). # 11*b*. I. THEODOSİUS 379-395 (16 sene).

12*a*. İsrail kralı YOAŞ (16 sene). # 12*b*. ARCADIUS 395-408 (13 sene).

13*a*. II. YAROVAM (41 sene). # 13*b*. HONORİUS 395-423 (28 sene).

14*a*. ZEKERİYA (6 ay). # 14*b*. III. KONSTANTİUS 421 senesi (7 ay).

15*a*. ŞALLUM (1 ay) ya da (1 sene). # 15*b*. JOANNES 423 senesi (2 ay).

16*a*. FETRET DÖNEMİ (24 sene). # 16*b*. VESAYET FETRET DÖNEMİ 423-444 (21 sene).

17*a*. Fetret döneminden sonra MENAHEM (10 sene). Kral Pul (Tul) geliyor (10 sene). # 17*b*. Vesayet fetret döneminden sonra III. VALENTİNİANUS 444-455 (11 sene). Atilla geliyor. TUL-ATİLLA isimlerinin ahenkine dikkat ediniz. Ünlüler olmaksızın TL-TTL harflerini elde ediyoruz.

18*a*. PEKAHYA (2 sene). # 18*b*. PETRONİUS MAXİMUS 455-456 (1 sene).

19*a*. PEKAH (20 sene). İsmi “göçmen” olarak çevrilebilen Tiglat-Pileser [544]. # 19*b*. RİCİMER 456-472 (16 sene). Genseric de gelmişti, Kavimler Göçü.

20*a*. ANARŞİ (9 sene) ya da (6 sene) ya da (12 sene). # 20*b*. ANARŞİ 472-475 (3 sene).

21*a*. Esir alınmadan önce HOŞEA (1 sene). Şalmaneser gelip Hoşea’yı esir ediyor. # 21*b*. ROMULUS AUGUSTUS 475-476 (1 sene). Odoacer gelip Romulus’u esir ediyor.

22a. Bağımsız İsrail krallığının SONU. Hoşea, İsrail krallığının son bağımsız kralıdır. # 22b. Üçüncü Roma İmparatorluğu'nun yalnızca Roma devleti olarak bağımsız varoluşunun sonu. Odoacer, Cermanik kralıdır.

& PARALELLİK 3, res.6.14, res.6.16.

a = güya M.Ö. 928-587 senelerine ait olan "Eski" Yehuda krallığı [72], s.192. Eski Ahit'teki Samuel'in iki kitabı, iki Krallar kitabı, iki Tarihler kitabında betimlenmiştir. Eski Ahit'in farklı bölümlerinden çıkarılan iktidar sürekliliğinin farklı seçenekleri res.6.14'te gösterilmiştir. YERUŞALEM Yehuda krallığının başkenti sayılıyor.

b = güya M.S. 300-552 senelerine ait olan erken Orta Çağ Doğu Roma İmparatorluğu'nun hanedan cereyanı. Başkentinin YENİ ROMA, yani KONSTANTİNOPOLİS olduğu kabul ediliyor.

1a. REHAV'AM (17 sene). # 1b. LİCİNİUS 308-324 (16 sene).

2a. AVİYAM (3 sene). İsminin çevirisi "Allah'ın babası" anlamına geliyor [544]. # 2b. ARİUS 330-333 (3 sene) ya da (5 sene) ya da (8 sene), birkaç seçenek bulunmaktadır. Meşhur Aryanizm mezhebinin kurucusudur.

3a. ASA (İsa mı acaba?) (46 sene) ya da (41 sene). # 3b. Meşhur Aziz Büyük Basileios 333-378 (45 sene). Basileios isminin kendisi basitçe KRAL anlamına geliyor.

4a. YEHOŞAFAT (25 sene). # 4b. I. THEODOSİUS 379-395 (16 sene).

5a. Yehuda kralı Yehoram (8 sene). Edom'un bağımsızlığa kavuşması. Daha sonra 76 senelik bir ekleme bulunmaktadır. Detaylar için aşağıya bkz. # 5b. ARCADIUS 395-408 (13 sene). İktidarı sırasında Batı Roma İmparatorluğu'nun, Doğu Roma İmparatorluğu'ndan ayrılması.

6a. AHAZYA (52 sene). Dini tartışmaya katılıp lanetlenmişti (cüzam bulaştırılmıştı). # 6b. II. THEODOSİUS 408-457 (toplamda 49 sene). İkinci Efes Konsilinde yer alan meşhur dini tartışma.

7a. Fetret (2 sene). İkinci Tarihler kitabında burada boşluk bulunmaktadır. # 7b. Atilla'nın Roma'yı istilası ve anarşi dönemi 451-453 (2 sene).

8a. YOTAM (16 sene). # 8b. I. LEO 457-474 (17 sene).

9a. AHAZ (16 sene). Şam kralı Rezin ve Pekah Yeruşalem'e saldırır. Ahaz, I. Teoderik'in sureti olan, aşağıya bkz., Tiglat-Pileser'den yardım ister. # 9b. ZENO 474-491 (17 sene). Cermen reisi Odoacer Roma'ya saldırır. Batı Roma hükümdarı Ricimer olasılıkla Eski Ahit'teki Ricin'in suretidir, yukarıya bkz. Zeno, Büyük Teoderik'ten yardım ister.

10a. HEZEKİYA (29 sene). # 10b. I. ANASTASİOS 491-518 (27 sene).

11a. MENAŞE (55 sene) ya da (50 sene). Meşhur Yehuda kralı. Yeruşalem'de kitlesel kıyım yaptırmakla suçlanır. Bir isyanın bastırılması mı? Yehuda krallığının başkentinin Yeni Roma, yani Konstantinopolis ile burada tekrar ortaya çıkan özdeşleşmesini vurgulayalım. # 11b. İki JUSTİN, yani I. JUSTİN 518-527 + I. JUSTİNİANOS 527-565 ya da 518-565 (toplamda 47 sene). I. Justinianos Yeni Roma'da Nika ayaklanmasını bastırır. Kitlesel kıyım gerçekleşir.

12a. Dört Yehuda kralı + AMON'dan (çevirisi "onlar" anlamına geliyor, 2 sene) ibaret olan 76 senelik EKLEME. Böylelikle beş kral, toplamda 78 sene, çünkü $76 + 2 = 78$ sene. # 12b. Beş imparator: II. JUSTİN + II. TİBERİUS KONSTANTİN + MAVRİKİOS + PHOKAS + HERAKLEİOS, böylelikle 565-641 seneleri (76 sene).

13a. YOŞİAHU (31 sene). Firavununun Yehuda krallığına saldırması. # 13b. II. KONSTANS 642-668 (26 sene). Arapların Roma İmparatorluğu'na saldırması.

14a. YEHOAHAZ (1 sene). # 14b. III. KONSTANTİN 641-642 (1 sene).

15a. YEHOKİM (11 sene). # 15b. IV. KONSTANTİN 668-685 (17 sene).

16a. YEKONİYA (1 sene). # 16b. HERAKLONAS 641-642 (1 sene).

17a. TZİDKİYAHU (11 sene). Kral Nebukadnezar "yahudileri esir alıyor". # 17b. II. JUSTİNİANOS iktidarının ilk dönemi 685-695 (10 sene). Roma İmparatorluğu'nun savaşları, Arapların saldırısı.

18a. Yehuda Krallığı'nın SONU. Meşhur Babil sürgünü. # 18b. Roma İmparatorluğu'nun güya VII. yüzyılın sonundaki bunalımı. Doğu Roma İmparatorluğu'nun parçalanması.

& PARALELLİK 4, res.6.17.

a = güya M.S. 140-314 seneleri arasında faaliyet gösteren erken Orta Çağ Roma papaları.
b = güya M.S. 324-532 seneleri arasında faaliyet gösteren erken Orta Çağ Roma papaları. İktidar seçenekleri ikisi için de [76], [492]'den alınmıştır.
1a. I. PİÜS 141-157 (16 sene). # 1b. I. SİLVESTER 314-336 (22 sene).
2a. ANİCETUS 157-168 (11 sene). # 2b. I. JULİUS 336-353 (17 sene).
3a. SOTER, çevirisi "kurtarıcı", 168-177 (9 sene). # 3b. LİBERİUS, çevirisi "kurtarıcı" 352-367 (15 sene).
4a. ELEUTERUS 177-192 (15 sene). # 4b. I. DAMASUS 367-385 (18 sene).
5a. I. VİCTOR 192-201 (9 sene). # 5b. SİRİCİUS 385-398 (13 sene).
6a. ZEPHYRİNUS 201-219 (18 sene). # 6b. I. ANASTASİUS, I. İNNOCENTİUS 398-417 (19 sene).
7a. I. CALLISTUS 219-224 (5 sene). # 7b. I. BONİFACUS 418-423 (5 sene).
8a. I. URBANUS 224-231 (7 sene). # 8b. I. CEALESTİNUS 423-432 (9 sene).
9a. PONTİANUS 231-236 (5 sene). # 9b. III. SİXTUS 432-440 (8 sene).
10a. FABİANUS 236-251 (15 sene). # 10b. AZİZ LEO = I. LEO 440-461 (21 sene).
11a. KARIŞIKLIK DÖNEMİ 251-259 (8 sene). # 11b. KARIŞIKLIK DÖNEMİ VE HİLARIUS 461-467 (6 sene).
12a. DİONİSİUS 259-271 (12 sene). # 12b. SİMLİCİUS 467-483 (16 sene).
13a. I. FELİX 275-284 (9 sene) ya da EUTYCHİANUS? # 13b. II. FELİX 483-492 (9 sene). Burada suretlerin isimleri basbayağı aynıdır.
14a. EUTYCHİANUS 271-275 (4 sene) ya da I. FELİX? # 14b. GELASİUS 492-496 (4 sene).
15a. CAİUS 283-296 (13 sene). # 15b. SYMMACHUS 498-514 (16 sene).
16a. MARCELLİNUS 296-304 (8 sene). # 16b. HORMİSDAS 514-523 (9 sene).
17a. MARCELLUS 304-309 (5 sene). # 17b. I. İOANNES 523-526 (3 sene).
18a. EUSEBİUS 309-312 (3 sene). # 18b. III. FELİX 526-530 (4 sene).
19a. MİLİTİADES 311-314 (3 sene). # 19b. III. BONİFACİUS 530-532 (2 sene).

& PARALELLİK 5, res.6.18, res.6.19.

a = Karolenj hanedanı, yani güya M.S. 681-887 senelerine ait olan, Pepin Kısa'dan Şişman Carlo'ya dek Orta Çağ Şarلمان İmparatorluğu. İktidarının seçenekleri, [76], [64]'ten alınmıştır.

b = güya M.S. 324-527 senelerine ait olan erken Orta Çağ Doğu Roma İmparatorluğu'nun hanedan cereyanı. İktidarının seçenekleri ikisi için de [76], [1057], [323], [333]'ten alınmıştır. Bu suret hanedanları arasındaki kronolojik oynama yaklaşık 360 senedir.

1a. PEPİN (HERİSTALLİ) 681-714 (33 sene). # 1b. II. KONSTANTİUS 324-361 (37 sene).
2a. CHARLES MARTEL 721-741 (20 sene). # 2b. I. THEODOSİUS 379-395 (16 sene).
3a. PEPİN KISA 754-768 (14 sene). # 3b. ARCADIUS 395-408 (13 sene).
4a. ŞARLMAN 768-814 (46 sene). # 4b. II. THEODOSİUS 408-450 (42 sene).
5a. CHARLEMAGNE 768-771 ya da 772 (3 sene) ya da (4 sene). Güya 774 senesinde yapılan meşhur "Şarلمان'ın başışı". Şarلمان Papaya İtalya'nın topraklarını başışlıyor. # 5b. III. KONSTANTİN 407-411 (4 sene). Güya IV. yüzyılda yapılan meşhur "I. Büyük Konstantin'nin başışı". İmparator Papa'ya Roma'yı başışlar.
6a. I. LOUIS (DİNDAR) 814-833 (19 sene). Tahttan feragat. Bu dönemde "Antikçağ yeniden doğuyor". # 6b. I. LEO 457-474 (17 sene).
7a. BATILI LOTHAR 840-855 (15 sene). # 7b. ZENON 474-491 (17 sene).

8a. II. CHARLES (KEL) 840-875 (35 sene). # 8b. BÜYÜK TEODERİK 493-526 (33 sene).
9a. LUDWİG CERMEN 843-875 (32 sene). # 9b. ANASTASİUS 491-518 (27 sene).
10a. II. LOUIS (BATILI) 855-875 (20 sene). # 10b. ODOACER 476-493 (17 sene).
11a. ŞİŞMAN CHARLES 880-888 (8 sene). Karolenj İmparatorluğu'nun Batı'da parçalanması. Savaş. # 11b. I. JUSTİN 518-527 (9 sene). "Resmi" Üçüncü Roma İmparatorluğu'nun Batı'da parçalanması. Güya M.S. VI. yüzyıldaki meşhur Got Savaşı.

& PARALELLİK 6, res.6.20, res.6.21.

a = güya M.S. 983-1266 senelerine ait olan Orta Çağ Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu. İktidarının seçenekleri [76], [64], [196]'dan alınmıştır.

b = güya M.S. 270-553 senelerine ait olan "Antik" Üçüncü Roma İmparatorluğu'nun hanedan cereyanı. İktidarının seçenekleri [76], [64], [1057], [196]'dan alınmıştır. Bu suret hanedanları arasındaki kronolojik oynama yaklaşık 270 senedir.

1a. III. OTTO, yani çeviride CHLORUS 983-1002 (19 sene). Güya M.Ö. I. yüzyılda yaşayan Jül Sezar'ın suretidir. # 1b. KONSTATİUS CHLOROS 293-306 (13 sene). O da, Jül Sezar'ın 340 senelik oynama ile suretidir.

2a. II. HENRY 1002-1024 (22 sene). # 2b. DİOCLETİANUS 284-304 ya da 284-305 (21 sene).

3a. II. KONRAD 1024-1039 (15 sene). # 3b. LİCİNİUS 308-324 (16 sene).

4a. III. HENRY 1028-1056 (28 sene). # 4b. I. KONSTANTİN 306-337 (31 sene).

5a. IV. HENRY 1053-1106 (53 sene). İktidarı sırasında Papa Hildebrand faaliyet gösteriyor. Hildebrand güya 1049 senesinde Roma'da faaliyetine başlayıp güya 1085 senesinde vefat eder. 36 sene boyunca "hükmeder". Güya 1053 senesinde, kilisenin meşhur Hildebrand reformunun önü açılıyor. Sonra onun IV. Henry'ye karşı Kannos'taki meşhur mücadelesi. # 5b. AZİZ BÜYÜK BASİLEİOS (?) 333-378 (45 sene). IV. Henry ile Büyük Basileios arasındaki zaman "mesafesi" 728 senedir, çünkü 1106 - 378 = 728 senedir. Hildebrand'ın "doğumundan" Büyük Basileios'a kadar zaman "aralığı" 720 senedir, çünkü 1053 - 333 = 720 senedir. Büyük Basileios'un, yani basitçe Büyük Kral'ın meşhur kilise reformu. Büyük Basileios'un imparator Valens'e (İncil Hirodesi'ne mi acaba?) karşı mücadelesi.

6a. V. HENRY 1098-1125 (27 sene). # 6b. HONİRİUS 395-423 (28 sene).

7a. LOTHAR 1125-1138 (13 sene). # 7b. I. THEODİSİUS 379-395 (16 sene).

8a. III. KONRAD 1138-1152 (14 sene). # 8b. ARCADIUS 395-408 (13 sene).

9a. I. FRİEDRİCH 1152-1190 (38 sene). # 9b. II. THEODOSİUS 408-450 (42 sene).

10a. VI. HENRY 1169-1197 (28 sene). # 10b. III. VALENTİNİANUS 425-455 (30 sene).

11a. ANARŞİ VE PHİLİPPE GHİBİLİNİ 1198-1208 (10 sene). Favoritler Subur, Petrus, Raynerius. # 11b. ANARŞİ VE RİCİMER 456-472 (16 sene). Favoritler Sever, Petronius, Ricimer. Suretlerin isimleri SUBUR ve SEVER epey yakındır. Suretlerin isimleri PETRUS VE PETRONİUS hemen hemen aynıdır. Olasılıkla da suretlerin isimleri Reynerius ve Ricimer bir (aynı) ismin iki alternatifidir.

12a. IV. OTTO 1201-1217 (16 sene) ya da (17 sene). Ya da 1197-1218 (21 sene). Roma'nın istilası ve IV. Otto'nun tahta çıkması. Kaydedelim ki, IV. Otto'nun Cermen olduğu kabul edilir. # 12b. ANARŞİ VE ODOACER 476-493 (17 sene). Roma'nın istilası ve Odoacer'in tahta çıkması. Odoacer'in Cermen Heruluları'nın reisi olduğu kabul edilir.

13a. Roma kralı olarak II. FRİEDRİCH 1220 senesinden itibaren (nihai taç giymesi) 1250 senesine kadar (30 sene). Vineis'in idamı. Boecius ile kıyaslayınız. # 13b. BÜYÜK TEODERİK 497-526 (29 sene). İktidarının seçeneği [196]'dan alınmıştır. Boecius'un idamı. Suretlerin isimleri Vineis (Bineis) ve Boecius pek yakındır. Teoderik, yeni Theoderik ismi Friedrich ismine yakındır.

14a. Ya da: II. FRİEDRİCH 1196-1259 (54 sene) ve 1218 senesine kadar ortak (paralel) hükümdarı IV. OTTO. Friedrich'in ölümü, güya İtalya'da XIII. yüzyıldaki meşhur savaşın

başlangıcıdır. # 14b. Ya da: TEODERİK + ortak (paralel) hükümdarı olan ODOACER 476-526 (50 sene). Teoderik'in ölümü güya İtalya'da M.S. VI. Yüzyıldaki meşhur Got Savaşı'nın başlangıcıdır.

15a. IV. KONRAD 1237-1254 (17 sene). Karşıtı Anjoulu I. Carlo. # 15b. GOT HANEDANI, birkaç Got kralı 526-542 (16 sene). Gotların karşıtıları, Roma komutanları olan Belisarius ve Narses idiler.

16a. I. MANFREDO 1254-1266 (12 sene). # 16b. TOTİLA 541-552 (11 sene).

17a. KONRADİN 1266-1268 (2 sene). Napoli'de çok genç yaşta vefat etmiştir. İtalya'nın Napoli'ye yakın Troia şehrinin yanında Anjoulu I. Carlo ile savaşırken yenilmiştir. M.S. X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun sonu. Hohenstaufen hanedanının bozgunu ve düşüşü. # 17b. TEİA 552-553 (1 sene) ya da (2 sene). Napoli'de çok genç yaşta vefat etmiştir. İtalya'nın Napoli'ye yakın Troia şehrinin yanında Nerses ile savaşırken yenilmiştir. Bu savaşın meşhur Truva Savaşı'nı kaplaması için aşağıya bakınız. Güya İtalya'da Üçüncü Roma İmparatorluğu'nun sonu. Gotların hanedanının bozgunu ve düşüşü.

& PARALELLİK 7, res.6.22, res.6.23.

a = güya M.S. 911-1254 senelerine ait olan Orta Çağ Kutsal Roma İmparatorluğu. Bu aşamada, 911 senesi Saxon hanedanının başlangıcıdır. İktidarının seçenekleri ikisi için de [76], [64], [415], [196]'dan alınmıştır.

b = 1273-1634 senelerine ait olan Orta Çağ güya Roma Cermen Habsburg (Nov-Gorod?) İmparatorluğu. Bu aşamada 1273 senesi Avusturya hanedanının başlangıcıdır. *a* hanedanı *b* hanedanının bir bütün olarak 362 senelik aşağıya inişi ile doğuyor.

1a. I. KONRAD 911-918 (7 sene). # 1b. ADOLF NASSAU 1291-1298 (7 sene).

2a. I. HEİNRİCH 919-936 (17 sene). # 2b. I. RUDOLF 1273-1291 (18 sene). Kaydedelim ki, bu hanedanın başlangıcındaki I. Konrad ve I. Henry, yerleri değiştirilmiş olan Adolf Nassau ve I. Rudolf'a uyuyor. Daha sonra hanedanlarda hiç yer değişmesi bulunmamaktadır.

3a. I. OTTO 936-973 (37 sene). Burada da özdeşleşme doğuyor: II. Alberik = I. Albrecht. #

3b. VII. HENRY 1309-1314 (5 sene) ve V. LUDWİG 1314-1347 (33 sene). Toplamda (38 sene).

4a. I. Otto'nun 973 senesindeki ölümünden sonra 983 senesindeki kendi ölümüne kadar II. OTTO. Sonra da + II. OTTO 983-1002. Böylelikle toplamda (29 sene). # 4b. IV. KARL 1347-1378 (31 sene). İleriye bakarak (ayrıca bkz. 10. madde) kaydedelim ki, Habsburgların (Nov-Gorod'luların?) döneminde Vezüv Yanardağı'nın 1306, 1500 ve 1631 senelerinde olmak üzere yalnızca üç indifai kaydedilmiştir.

5a. II. HEİNRİCH 1002-1024 (22 SENE). # 5b. WENCESLAUS 1378-1400 (22 sene).

6a. Roma'da 1027 senesindeki taç giyme töreninden sonra 1039 senesindeki ölümüne kadar II. KONRAD (12 sene). # 6b. RUPRECHT PALATİN 1400-1410 (10 sene).

7a. III. HEİNRİCH PİOS 1028-1056 (28 sene). "Papa Hildebrand"'ın döneminde güya 1054 senesinde olup biten Batı-Doğu Kiliselerinin ayrılması. # 7b. SİGİZMUND 1410-1438 (28 sene). 1378-1417 senelerinde yer alan kiliselerin ayrılması.

8a. IV. HEİNRİCH 1053-1106 (53 sene). # 8b. III. FRİEDRİCH 1440-1493 (53 sene).

9a. V. HEİNRİCH 1098-1125 (27 sene) ya da Roma'da 1111 senesindeki taç giymesinden 1125 senesindeki ölümüne kadar V. HEİNRİCH. Sonra + II. LOTHAR 1122-1137. Toplamda (27 sene) ya da (26 sene). # 9b. I. MAXİMİLİAN PİUS 1493-1519 (26 sene). İktidarı sırasında Batlamyus'un Büyük Bileşimi'nin (Almagest) ilk yayınları çıkmıştır. Bu gerçeğin yansıması, güya Almagest'in güya M.S. 131-161 seneleri arasında hükmeden Antoninus Pius iktidarı sırasında yazıldığına dair Skaliger versiyonudur.

10a. VEZÜV YANARDAĞI'NIN 1138-1139 senelerindeki MEŞHUR İNDİFAİ. 1143-1155 senelerinde Almanya'daki savaş. Arnaldo de BRECIA'nın ayaklanması. # 10b. VEZÜV YANARDAĞI'NIN 1500 senesinde yer alan MEŞHUR İNDİFAİ. 1494-1527 seneleri

arasında, Almanya'nın İtalya'da yürüttüğü İtalyan savaşlarının başlangıcı. 1512 senesinde BRESCIA'daki isyan.

11a. I. FRİEDRİCH BARBAROSSA 1152-1190 (38 sene). Meşhur bir imparatorudur. Friedrich'in 1154 senesinde Roma'yı istilası. Papa IV. Andrian. 1220 senesinde Fransiskan tarikatı ve 1223 senesinde Dominikan tarikatının oluşması. # 11b. V. KARL 1519-1556 (37 sene). Meşhur bir imparatorudur. İktidarı sırasında BİLGE FRİEDRİCH ve BARBAROSSA ile savaş. V. Karl'ın 1527 senesinde Roma'yı istilası. İki "Roma' istilası" arasındaki tarih oynaması 373 senedir, bkz. 11a. Papa VI. Andrian. 1540 senesinde Cizvit tarikatının oluşması.

12a. Roma'da 1191 senesindeki taç giymesinden 1197 senesine kadar VI. HEİNRİCH (6 sene). # 12b. FERDİNAND 1556-1564 (8 sene).

13a. PHİLİPP 1198-1208 (10 sene). # 13b. II. MAXİMİLİAN 1564-1576 (12 sene).

14a. II. FRİEDRİCH 1211-1250 (39 sene). Onun şu üç taç giymesi biliniyor: 1196, 1211 ve 1220 senelerinde. # 14b. II. RUDOLF 1576-1612 (36 sene).

15a. WİLHELM 1250-1256 (6 sene). # 15b. MATİAS = MATVEY 1612-1619 (7 sene)

16a. IV. KONRAD 1237-1254 (17 sene). # 16b. II. FERDİNAND 1619-1637 (18 sene).

17a. İMPARATORLUĞUN SONU 1250-1254 (4 sene). # 17b. İMPARATORLUĞUN SONU 1618-1619 (1 sene).

18a. 1250-1268 seneleri arasında İtalya'da savaş. Almanya'da 1256 senesinde 17 senelik anarşinin başlangıcı. # 18b. 1618 senesinde Almanya'da meşhur Otuz Sene Savaşları başlıyor.

& PARALELLİK 8, res.6.24, res.6.25.

a = güya M.S. 936-1273 senelerine ait olan Orta Çağ Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu. Bu imparatorluğun sürekliliği 292 senedir. 962 ya da 964 senesinden 1254 senesine kadardır. İktidar seçenekleri ikisi için de [76], [1057], [196], [415], [72]'den alınmıştır.

b = güya M.Ö. 82 senesinden M.S. 217 senesine kadar "Antik" İkinci Roma İmparatorluğu. Bu imparatorluğun sürekliliği 299 senedir. M.Ö. 82 senesinden M.S. 217 senesine kadardır. Suret imparatorlukları arasındaki kronolojik "mesafe" yaklaşık 1053 senedir.

1a. İMPARATORLUĞUN BAŞLANGICI: Güya M.S. X. yüzyıldaki ÜÇ BÜYÜK İMPARATOR. Bunlar I. OTTO (BÜYÜK) (anarşi ve savaş), II. OTTO ve III. OTTO (SARI), yani "CHLORUS". # 1b. İMPARATORLUĞUN BAŞLANGICI: Güya M.Ö. I. yüzyıldaki ÜÇ BÜYÜK İMPARATOR: POMPEİUS MAGNUS (anarşi ve savaş), LUCİUS SULLA (burada ilk hükümdarın yerine geçmiş), Üçüncü Roma İmparatorluğu'ndan CHLOROS'UN sureti olan JÜL SEZAR.

2a. Cermen kralı olarak I. OTTO 936-973 (37 sene). İktidarı sırasında Alberik'in oğlu OCTAVİAN. Hatırlatalım ki, İkinci Roma İmparatorluğu'ndaki Jül Sezar, Alberik'in suretidir. OCTAVİAN çok genç ve 16 yaşında iktidara çıkıyor. # 2b. AUGUSTUS OCTAVİANUS. M.Ö. 23 ya da 27 senesinden M.S. 14 senesine kadar (37 sene). Octavianus, Jül Sezar'ın evlatlık oğlu sayılır, çok genç ve 19 yaşındayken iktidara çıkıyor.

3a. II. OTTO 960 (Cermen taç giymesi) - 983 (23 sene). # 3b. TİBERİUS 14-37 (23 sene).

4a. İmparatorlar – Cermen kayzerleri, yani sezarları. İmparatorluk resmî olarak KUTSAL unvanı taşıyor. X-XIII. yüzyıldaki imparatorluk altın pulu yok denilecek kadar azdır. Olasılıkla, 1053 senelik Skaliger krononolik oynaması ile "aşağıya gitmişti". # 4b. İmparatorlar – Roma sezarları, yani aynı kayzerler, hem de sıklıkla Cermenik unvanı ile. İmparatorlar Augustus, yani KUTSAL unvanını taşıyorlar. Bu Skaliger dönemine ait olan bir hayli "Antik" Roma altın pulu bulunmaktadır.

5a. AZİZ II. HEİNRİCH + II. KONRAD 1002-1039 (37 sene). Kaydedelim ki, bu imparatorlukta pek çok "Heinrich"'in bulunmasının basit sebebi HEİNRİCH isminin olasılıkla, bugün kabul gördüğü gibi bir isim değil, bir unvan olmasıdır. HEİNRİCH büyük

ihtimalle, HAN-REICH, yani HAN-KRALLIK, Han-Hükümdar anlamındadır. Bunun dışında, bu imparatorlukta çok sayıda “Konrad”ın bulunmasının sebebi de KON-RAD isminin HAN-ORDA gibi bir şey olmasıdır. Yani, bu kelimenin bugünkü anlamındaki bir isim değil, bir unvan, Kral, Orda Hanı’dır. # 5b. OCTAVIANUS AUGUSTUS, yani KUTSAL, AZİZ. M.Ö. 23 senesinden M.S. 14 senesine kadardır (37 sene).

6a. II. KONRAD 1024-1039 (15 sene). İktidarı sırasında “Roma Papası Hildebrand” 1053-1073-1085. Meşhur kilise reformu, Çençiya’nın ihaneti, “Hildebrand’ın ıstırapları” [196]. “Papa Hildebrand” M.S. XII. yüzyılda yaşayan Mesih’in yansımasıdır (yüz senelik oynama ile; bkz. “Slavların Çarı”). Bu arada, kendisi İtalyan Roması’nda değil, Yeni Roma’da, Konstantinopolis’te (Çar-Grad’da) yaşamıştır. Ayrıca bkz. “Antikçağ Orta Çağ’dır”, bölüm 4. # 6b. GERMANİK 6-19 (13 sene). İktidarı sırasında güya M.S. 1-33 senelerinde yaşayan İsa Mesih. Kilisenin reformu, Yehuda’nın ihaneti, İncil’de betimlenen “Mesih’in ıstırapları”. Yukarıya 1053 senelik oynama ile bu olaylar XI. yüzyıldaki (buraya XII. yüzyıldan gelen) “Roma Papası Hildebrand” tarihçesi suretiyle izleri korunan yerlerine dönüyor. Belki de, “Hildebrand” ya da HILD-BRAND ismi, ALTIN-YANAN ya da ALTINLA YANAN anlamına gelmektedir. Şimdiye dek mesela İngilizce’de gold = altın, burn = yanmak olarak bilinmektedir. HILD (GILD, gold) Slavca JELTIY (sarı)’dan doğmuş olabilir (J --> G ve T --> D’e dönmüştür). Belki, Hilde-brand isminde Mesih’in isimlerinden biri de saklı, yani KOLYADA. Bkz. “Slavların Çarı”. Böylelikle, keşfettiğimiz 1053 senelik oynama Orta Çağ geleneğinin önünü açıyor. Bu geleneğe göre Mesih’in hayatını XI. yüzyıl olarak tarihlemiştiler. Aynı zamanda bazı vakanüvisler onu “Papa Hildebrand” sıfatıyla tasvir etmiştiler. Daha sonra göstereceğimiz şekilde, bu kronolojik kilise geleneği yanlış idi. Gerçekte Mesih yüz sene daha geç, yani XII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Bkz. “Slavların Çarı”.

7a. III. HEINRICH PIOUS 1028-1056 (28 sene). # 7b. TIBERIUS + CALIGULA 14-41 (27 sene).

8a. IV. HEINRICH 1053-1106 (53 sene). # 8b. TIBERIUS + CALIGULA + CLAUDIUS + NERON 14-68 (54 sene). Bu dört hükümdarın yapışması, vakayinamelerde tam isimlerin tekrarlanan kısa isimleri içermesinden kaynaklanmış olabilir. Şöyledir: TIBERIUS = TÜBERIUS Claudius NERON Julius Ceasar Augustus, CALIGULA = Gaius Julius Ceasar Augustus GERMANİK, CLAUDIUS = TIBERIUS CLAUDIUS NERON Druz GERMANİK Ceasar Augustus, NERON = Lucius Domitius Agenobarb TIBERIUS CLAUDIUS Druz GERMANİK Ceasar [72], s.236. Böylelikle, dört imparator – Tiberius, Caligula, Claudius ve Neron – pek doğal bir şekilde bir grup, bir “uzun imparator” olmak üzere birleşiyor. Mesele şudur ki, her birinin tam ismi aynı formüle sahip olan TIBERIUS CLAUDIUS NERON unvanını içermektedir [72], s.236-237. Ve bu oturmuş üçlü unvan İkinci İmparatorluğun başka hiçbir imparatorunda bulunmamaktadır [72]. Anlaşılan, vakanüvisler bunları birleştirip TIBERIUS CLAUDIUS NERON ismini taşıyan ve iktidarı 54 sene süren tek “hükümdarı” çıkarmışlardı. Böylece: TIBERIUS + CALIGULA + CLAUDIUS + NERON - 54 sene: M.S. 14-68 seneleri.

9a. Cermen kralı olarak (?) V. HEINRICH PIOUS 1098-1125 (27 sene). Ya da buraya sonraki 10. maddede gösterilen hükümdarlık uygundur. # 9b. (?) CLAUDIUS + NERON 41-68 (27 sene). Ya da bkz. sonraki 10. madde.

10a. Roma imparatoru olarak V. HEINRICH PIOUS 1111-1125 (14 sene). # 10b. NERON 54-86 (14 sene). Bu seçenek hiçbir yapışma içermiyor.

11a. LOTHAR 1125-1137 (12 sene). # 11b. İki TITUS VESPASIANUS 69-81 (12 sene), yani TITUS VESPASIANUS + TITUS VESPASIANUS. Vakayinamede yapışıp birleşebilmesinin sebebi ortadadır: Aynı isimler.

12a. VEZÜV YANARDAĞI’NIN 1138-1139 senelerinde yer alan MEŞHUR İNDİFAİ 1500 senesinde yer alan indifain suretidir, yukarıya bakınız. # 12b. VEZÜV YANARDAĞI’NIN

“antik” Pompei ve Herkulaneum şehirlerini mahveden güya M.S. 79 senesindeki MEŞHUR İNDİFAİ.

13a. III. KONRAD 1138-1152 (14 sene). # 13b. DOMİTİAN 81-96 (15 sene).

14a. I. FRIEDRICH BARBAROSSA 1152-1190 (38 sene). Orta Çağ vakayinameleri onu bazen II. Friedrich ile karıştırıyordu [196]. # 14b. TRAJAN + ADRIAN 98-138 (40 sene). İmparatorun ikisinin de ismi TRAJAN. Yapışıp birleşme tam isimlerinin yakınlığından dolayı doğmuş olabilir.

15a. VI. HEİNRİCH 1169-1197 (28 sene). # 15b. ANTONİNUS PIUS 138-161 (23 sene).

16a. PHİLİPP GİBELLİN 1198-1208 (10 sene). # 16b. LUCIUS VERUS 161-169 (8 sene).

17a. IV. OTTO 1198-1218 (20 sene). İktidarı sırasında meşhur “antik” Marcus Antonius’un atlı heykeli yaratılıp dikilmiştir [196], cilt 4, s.568, yorum 74. Günümüzde bu atlı heykel “antik” Roma’nın meşhur kalıntı eseri sayılır. [196], cilt 4. # 17b. MARCUS AURELIUS 161-180 (19 sene).

18a. II. FRIEDRICH 1211-1250 (39 sene). Unvanında GATTİN ismi bulunmakta, bu da GOT anlamına gelebilir. # 18b. COMMODUS + CARACALLA 180-217 (37 sene). Bu, güya VI. yüzyıldaki Üçüncü Roma İmparatorluğu’na ait olan BÜYÜK TEİDERİK’İN suretidir. Burada Commodus’un iktidar yılları Marcus Aurelius’un iktidarının sonundan hesaplanıyor, yani bu ikinci seçenektir, İkinci İmparatorluğun hükümdar listesine bakınız. Kaydedelim ki, vakanüvislerce sözü edilen hükümdarların bir hükümdarda birleştirilmesinin sebebi olasılıkla Commodus ve Caracalla’nın tam isimlerinde aynı açık uzun formülün bulunmasıdır: MARCUS AURELIUS ANTONİN. Üstelik bu formül her tam ismin yarısını oluşturmaktadır.

19a. VI. KONRAD 1237-1254 (17 sene). # 19b. SEPTİMİUS SEVERUS 193-211 (18 sene).

20a. FETRET DÖNEMİ 1256-1273 (17 sene). M.S. X-XIII. yüzyıllardaki Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun SONU. İtalya’da M.S. XIII. yüzyılın ortasındaki savaş. Bu savaş, ağırlıklı olarak güya VI. yüzyıldaki Got Savaşı’nın ve güya M.Ö. XIII. yüzyıldaki “antik” Truva Savaşı’nın orijinalidir. # 20b. ANARŞİ, Julia Maesa ve gözdeleleri 217-235 (18 sene). İkinci Roma İmparatorluğu’nun SONU. İtalya’da güya M.S. III. yüzyılın ortasındaki savaş. Gotlara karşı savaş.

& PARALELLİK 9, res.6.26, res.6.27.

a = güya M.Ö. 928-587 senelerine ait olan “Eski” Yehuda kralları. Eski Ahit’teki Samuel’in iki kitabı, iki Krallar kitabı, iki Tarihler kitabında betimlenmiştir. Skaliger kronolojisine göre, bu krallık M.Ö. 928 senesinde başlamıştı [72]. Kutsal Kitap’a göre varlığını 395 sene sürdürmüştü. Paralleliğin “Kutsal Kitap” kısmında tarihleri “sıfırdan” itibaren sayacağız, yani M.Ö. 928 senesini “sıfır senesi” olarak kabul edeceğiz. İktidarın seçenekleri Kutsal Kitap’tan ve [72]’den alınmıştır. Resimde Kutsal Kitap’a atıflar [B] vasıtasıyla gösterilmektedir. Keşfettiğimiz paralellik sonucunda M.Ö. 928 senesi M.S. 911 senesi ile uyuyor.

b = Güya M.S. 911-1307 senelerine ait Alman Halkının Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun hanedan cereyanı. Burada Roma Cermen İmparatorlarının çoğu CERMEN iktidarı ile temsil edilmektedir. Yani CERMEN taç giyme töreninden başlayarak. İmparatorluğun sürekliliği 396 senedir. Yehuda krallığının sürekliliği ile hemen hemen uyuyor. 911 senesinde Saxon hanedanının başlangıcı. M.S. 911 senesi M.Ö. 928 senesi ile çakıştığında bu iki hanedanın birbiri ile iyi özdeşleştiği görülüyor. İktidarın seçenekleri [76], [196], [64], [415]’ten alınmıştır. 1838 senelik katı kronolojik oynama ile *a* ve *b* hanedanları iyi çakışıyor. 1839 = 928 + 911 olduğu ortadadır.

1a. REVAH’AM 0-17 (17 sene). # 1b. I. HEİNRİCH 919-936 (17 sene).

2a. AVİYAM 17-20 (3 sene). # 2b. LOTHAR 947-950 (3 sene).

3a. ASA 20-55 (35 sene) ya da 20-61 (41 sene). # 3b. I. OTTO 936-973 (37 sene).

4a. YEHOSHAFAT 55-79 (24 sene) ya da 61-86 (25 sene). # 4b. II. OTTO 960-983 (23 sene).

5a. Yehuda kralı YEHORAM Kutsal Kitap’a göre (8 sene) ya da [72]’ye göre (6 sene) + Yehuda kralı AHAZYA (UZİYAHU) (1 sene). Böylece toplamda (9 sene) ya da (7 sene),

yani Kutsal Kitap'a göre 86-94 seneleri. # 5b. III. OTTO 983-996 (13 sene), yani 983 senesindeki tahta çıkmasından itibaren 996 senesindeki Roma taç giymesine kadar. Onun devamı için aşağıya bakınız.

6a. ATALYA = GOFOLYA 95-101 (6 sene). Tarihler için Krallar ve Tarihler kitaplarına bakınız. # 6b. III. OTTO 996 senesindeki Roma taç giymesinden itibaren 1002 senesine kadar, yani 996-1002 (6 sene).

7a. Yehuda kralı YOAAŞ 92-130 [72]'ye göre (38 sene) ya da Kutsal Kitap'a göre (40 sene). #

7b. II. HEİNRİCH 1002-1024 + II. KONRAD 1024-1039 (toplamda 37 sene).

8a. AMATZYA 130-159 (29 sene). # 8b. III. HEİNRİCH 1028-1056 (28 sene).

9a. UZİYAHU [72]'ye göre 159 senesinden 211 senesine kadar, çünkü Kutsal Kitap'a göre 52 sene ya da [72]'ye göre 34 sene boyunca devleti yönetmiştir, yani Kutsal Kitap'a göre 211=159+52. Baş din adamı AZARYA'YA karşı savaşı. Uziyahu 16 yaşındayken tahta çıkmıştır. Hayatının sonunda "lanetlenip" "ayrı evde" yaşamıştır. Yerine fiilen oğlu devleti yönetmiştir. Bkz. 2. Tarihler kitabı, 26:21-23. # 9b. IV. HEİNRİCH 1053-1106 (53 sene). "Papa Hildebrand"'a karşı savaşı. (Hatırlatalım ki, XI. yüzyılda yaşayıp faaliyet gösteren "Hildebrand" XII. yüzyılda yaşayıp faaliyet gösteren Mesih'in yansımasıdır. Bkz. "Slavların Çarı"). Mesih'in bir başka yansıması güya IV. yüzyıldaki Büyük Basileios, yani Büyük KRAL'dır (AZARYA'nın sureti). AZARYA ismi büyük ihtimalle yalnızca KRAL anlamına geliyor. Heinrich'in Kannos'taki (Canossa) meşhur tahttan inmesi. Heinrich tahta 6 yaşında çıkmıştır. Yaşamının sonunda bir tenha kasra çekilmiştir. Oğlu Konrad'ın hıyaneti ve taç giymesi daha Heinrich hayattayken. Oğul babasının yerine devleti yönetir [196], cilt 5, s.233-235.

10a. YOTAM 211-227 Kutsal Kitap'a göre (16 sene) ya da [72]'ye göre (7 sene). # 10b. II. LOTHAR 1125-1138 (13 sene).

11a. AHAZ 227-243 Kutsal Kitap'a göre (16 sene) ya da [72]'ye göre (20 sene). # 11b. III. KONRAD 1138-1152 (14 sene).

12a. HEZEKİYA 256-285 (29 sene). Asur kralı Sennaherim'in (Sinnaherib) saldırısı ve geri çekilmesi. Bkz. Samuel'in ikinci kitabı 19:35-36. Güya VI. yüzyıla ait Büyük Teoderik ile kıyaslayınız. # 12b. VI. HEİNRİCH 1169-1197 (28 sene). I. Friedrich'in Roma'yı 1167 senesinde işgal etmesi. Cermen ordusunun kitlesel ölümler dolayısıyla geri çekilmesi. Belki de Hezekiya kısmen, VI. Heinrich'in çağdaşı olan I. Friedrich Barbarossa'yla çakışmaktadır.

13a. MENAŞE 285-340 Kutsal Kitap'a göre (55 sene) ya da [72]'ye göre (45 sene). En iyi bilinen Kutsal Kitap krallarından biridir. # 13b. II. FRİEDRİCH 1196-1250 (54 sene). Orta Çağ'ın en meşhur imparatorlarından biridir.

14a. AMON 340-342 (2 sene). # 14b. IV. KONRAD 1250-1254 (4 sene).

15a. YOŞİYAHU 342-373 (31 sene). # 15b. ANJOULU CARLO 1254-1285 (31 sene).

16a. YEHOAHAZ (1 seneden az) + YEHOYAKİM (11 sene) + YEKONİYA (1 Seneden az) + ZEDEKİYAH (11 sene), toplam olarak 373-397 (22 sene) ya da (24 sene). YEHUDA KRALLIĞININ fiilen SONU. # 16b. İtalya'da 1285-1307 senelerindeki KARIŞIKLIK DÖNEMİ (22 sene) (?). X-XIII. yüzyıllardaki KUTSAL İMPARATORLUĞUN SONU.

17a. YEHOKİM 374-385 (11 sene). # 17b. ADOLF NASSAU 1291-1298 (7 sene).

18a. ZEDEKİYA 386-397 (11 sene). # 18b. I. ALBRECHT 1298-1308 (10 sene).

19a. Yahudilerin Acem'in (Persia'nın) egemenliği altında bulunan Babil'deki meşhur sürgünü, 397-467 (70 sene). "Persia"nın ya P-Russia, Prussia ya B-Rus, yani Belorus (Belaya Rus) ya da Fransa (Paris) = ünlüsüz olarak PRS ile çakışması. # 19b. Fransa'daki "Roma Papaları"nın ve kutsal makamın meşhur AVİGNON PAPALIĞI. 1305 senesinden 1376 senesinin Şubat'ına kadar, yani 70 sene. Kutsal Kitap'ta Babil Sürgünü olarak betimlenen olayların ikinci bloku, bkz. "Kutsal Kitap Rusu".

& PARALELLİK 10, res.6.28, res.6.29.

a = güya M.Ö. 922-724 senelerine ait olan “Eski” İsrail kralları. Eski Ahit’in Samuel’in iki kitabı, iki Krallar kitabı, iki Tarihler kitabında betimlenmiştir, res.6.14. Skaliger tarihinde İsrail krallığı M.Ö. 922 senesinde başlıyor [72]. Paralelliğin “Kutsal Kitap” kısmında tarihleri “sıfırdan” itibaren sayacağız, yani M.Ö. 922 senesini “sıfır senesi” olarak kabul edeceğiz. İktidarın seçenekleri Kutsal Kitap’tan, Krallar kitapları ve ikinci Tarihler kitabı ve [72]’den alınmıştır. Resimde Kutsal Kitap’a atıflar [B] vasıtasıyla gösterilmektedir. Keşfettiğimiz paralellik sonucunda M.Ö. 922 senesi M.S. 920 senesi ile uyuyor.

b = güya M.S. 920-1170 seneleri arasında İtalya’daki güya Cermen imparatorlarından ibaret olan hanedan. Burada X-XIII. yüzyıldaki Alman Halkının Kutsal İmparatorluğu’nun hanedanı kastedilmektedir. Bu hanedan güya aşağıdaki Cermen hanedanlarının imparatorlarının bitişik Roma taç giymeleri arasındaki zaman aralıklarından ibarettir: Saxon, Salier ya da Franken, Hohenstaufen. 1840 senelik katı kronolojik oynama ile, *a* ve *b* hanedanları birleşiyor. 1842 = 922 + 920 olduğu ortadadır. İktidar yıllarının seçenekleri [76], [196], [64]’ten alınmıştır.

1*a*. I. YAROVAM 0-22 (22 sene). “Eski” İsrail krallığının başlangıcı. # 1*b*. GUGVİY (ARLLI) 926-947 (21 sene), İtalya kralı. X-XIII. yüzyıllardaki imparatorluğun başlangıcı.

2*a*. NADAV = NAVAT 22-24 (2 sene). # 2*b*. LOTHAR 947-950 (3 sene), kral.

3*a*. BAAŞA 24-48 (24 sene). Bkz. paralellik 9.3. Hatırlatalım ki, Yehuda kralı ASA, I. Otto’nun suretidir. ASA ve BAAŞA isimlerinin belirgin yakınlığına dikkat ediniz. Olasılıkla bunlar İSA isminin seçenekleridir. Mesih (XII. yüzyıl) ile Papa Hildebrand (XI. yüzyıl) arasında paralellik bulunduğunu tekrar hatırlatalım. “Antik” tarihinde İsa, İmparator OCTAVIANUS iktidarı döneminde, güya I. yüzyılın başlangıcında doğmuş sayılıyor. # 3*b*. I. OTTO 936 senesinden itibaren (Alman taç giymesi) 960 senesine kadar (II. Otto’nun iktidarının başlangıcı). Ya da 936 senesinden itibaren (Alman taç giymesi) 962 senesine kadar (Roma taç giymesi). Böylelikle, iktidarın iki seçeneği bulunmaktadır: (24 sene) ya da (26 sene). İktidarı döneminde Ottaviano isimli Papa XII. İoannes. Octavianus Augustus ile paralelliğine bakınız. “Augustus” “kutsal” olarak çevrilmekte ki bu, İoannes Ottaviano’nun bir Roma Papası sayıldığına tanıklık eder.

4*a*. OMRİ 51-63 (12 sene). # 4*b*. 962 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNDEN itibaren 973 senesindeki ALMAN TAÇ GİYMESİNE kadar olan dönem (11 sene). Kaydedelim ki, I. Otto’nun ölümü ve II. Otto’nun Cermen taç giymesi 973 senesine denk düşüyor.

5*a*. AHAV 63-85 (22 sene). Kutsal Kitap’ta korunan “iki kayıtlı muhasebe” İsrail hanedan akımında kaydedeceğimiz boşlukları bulmayı mümkün kılıyor, bkz. Ek 4. # 5*b*. 973 senesindeki CERMEN TAÇ GİYMESİNDEN itibaren 996 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNE kadar olan dönem (23 sene).

6*a*. AHAZIYA (2 sene) + İsrail kralı YORAM (12 sene), yani 85-99 (toplamda 14 sene). Bu, Kutsal Kitap’a göre Yoram’ın iktidarı için ilk seçenektir. Yoram için var olan bütün seçeneklerin listesi için bkz. Ek 4. # 6*b*. 996 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNDEN itibaren 1014 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNE kadar olan dönem (18 sene).

7*a*. İsrail kralı YORAM 94-106 (12 sene). Bu, Kutsal Kitap’a göre Yoram’ın iktidarı için ikinci seçenektir. # 7*b*. 1014 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNDEN itibaren 1027 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNE kadar olan dönem (18 sene).

8*a*. YEHU (28 sene) + boşluk, karışıklık dönemi (2 sene), yani 99-127-129 (toplamda 30 sene). # 8*b*. 1014 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNDEN itibaren 1046 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNE kadar olan dönem (32 sene).

9*a*. YEHOAHAZ (17 sene) + YOAŞ (16 sene), yani 127-144-160 (toplamda 33 sene). # 9*b*. 1046 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNDEN itibaren 1084 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNE kadar olan dönem (38 sene).

10*a*. II. YAROVAM 160-201 (41 sene). Burada meydana gelen ikincil özdeşleşmeleri kaydedelim, bunlar şunlardır: Assiria (Asur ülkesi) = P-Russia, Hititler = Gotlar, Persia = P-Russia ya da Fransa, Babil = Roma ya da Avignon. # 10*b*. 1084 senesindeki ROMA TAÇ

GİYMESİNDEN itibaren 1125 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNE kadar dönem (41 sene). 1125 senesinde V. Heinrich vefat ediyor, Franken hanedanı tamamlanıyor ve yeni Saxon hanedanı başlıyor.

11a. MENAHEM 203-213 (10 sene). # 11b. 1125 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNDEN itibaren 1134 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNE kadar olan dönem (9 sene).

12a. PEKAH 215-235 (20 sene). # 12b. 1134 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNDEN itibaren 1155 senesindeki ROMA TAÇ GİYMESİNE kadar olan dönem (21 sene).

13a. HOŞEA 235-243 (8 sene). Aşura ile savaşlar, Şalmanassar'ın saldırısı. Asur ülkesinin P-Russia ile özdeşleşmesi. Kutsal Kitap'ta betimlenen firavunların Gotlar, Türkler, Franklar ile özdeşleşmesi. Ünlüsüz olarak TRK ve TRNK isimlerinin yakınlığı ortadadır. # 13b. Papa III. ALEXANDER'ın 1159 senesindeki makama çıkışından itibaren 1167 senesinde I. Fridrich'in istilasına kadar, yani 1159-1167 seneleri arasındaki dönem (8 sene). 1143-1155 seneleri arasında Almanya'nın İtalyan savaşları. 1154 senesinde Roma, I. Friedrich tarafından işgal edilmiştir.

& PARALELLİK 11, res.6.30, res.6.31.

Bu paralellik A.T. Fomenko ve G.V. Nosovskiy tarafından keşfedilmiştir. Hanedanların bu olağanüstü önemli özdeşleşmesini daha detaylı olarak “Batılı Efsane” kitabında, bölüm 3’te anlatacağız. Bundan ortaya çıkan sonuç, hemen hemen bütün “antik” ve Orta Çağ krallıklarının belli derecede XIV-XVI. yüzyıllardaki Büyük = Moğol İmparatorluğu’nun yansıması olduğudur. Onu da “Antik Roma” olarak adlandırmışlardır.

a. 1276-1600 senelerine ait olan Rus han-çarlarının hanedanı. İktidarları ile ilgili verileri [775], [794], [161], [36], [362], [145]’ten aldık. Rus tarihinin bu dönemi Habsburglar’ın tarihini kronolojik oynama olmaksızın kaplıyor. Yani iki imparatorluk Skaliger tarihinde eş zamanlı olarak düşünülüyor. Rus grandüklerinin ve han-çarlarının iktidarlarının ayrıntılı listesini “Rusya’nın Yeni Kronolojisi” kitabında, bölüm 1:7’de gösteriyoruz.

b. Habsburg (Nov-Gorod?) İmparatorluğu, 1273-1600 seneleri. İktidar süreleri ile ilgili veriler J.Blair’in Kronolojik tablolarından [76] ve O. Jaeger’in eserinden [304] alınmıştır.

1a. I. VASİLİY KOSTROMSKOY 1272-1277 (5 sene). Hanedanın başlangıcı. # 1b. Habsburg (Nov-Gorod?) İmparatorluğu’nun başlangıcı. 1256-1273 seneleri arasındaki dönemde anarşi ve 17 Sene Savaşı. Birinci imparator – Rudolf Habsburg – I. Vasiliy Kostromskoy’un devleti yönetmeye başladığı 1272 senesinde iktidara başlamıştır. Yani hanedanın ikisi de hemen hemen eş zamanlı başlıyor, 1272-1273 senelerinde.

2a. I. DMİTRİY PEREYASLAVSKİY [362]’ye göre 1276-1294 (18 sene). [145]’te hem Pereyaslavsliy hem de NEVSKİY olarak adlandırılmıştır. Bkz. [145], s.165. # 2b. RUDOLF HABSURG 1273-1291 [76] ve [304], cilt 2’ye göre (18 sene). RUDOLF ismi F harfinin T harfine (ve tersi) pek sık dönüştüğü için vaktiyle RUDO-LT olarak duyulmuş olabilirdi. Yani ORDA-LT, ORDA LATİN ya da ORDA LÜDEY (Rusça: insanların ordusu).

3a. ANDREY GORODETSKİY ya da NOVGORODSKİY 1294-1304, daha sonra da 1304-1328. Ancak burada her şey pek karışıktır. [145]’e göre evvela salt bir sene boyunca hükmetmiştir, 1293-1294. Daha sonra [145] kaynağı, Andrey Gorodetskiy, Suzdalskiy ve Novgorodskiy’in tekrar sözünü ediyor, ancak bu kere 1302-1304 seneleri arasında. Yani, yine yalnızca iki iktidar yılı. [36]’da Andrey’in iktidarının sonunun sözü hiç edilmemiştir, Andrey’den sonraki ilk grandük İvan Kalita olarak adlandırılmıştır. Yani, Andrey ya 1 sene ya 2 sene ya 10 sene ya da 34 sene boyunca devleti yönetmiştir. Bu yüzden, burası pek karışıktır. # 3b. Burada Habsburg suret imparatoru yoktur.

4a. AZİZ MİKHAİL, Tverskoy ve Vladimirskiy Beyi, [362], cilt 4’e göre 1304-1319 (15 sene). # 4b. ADOLF NASSAU 1291-1298 (7 sene) (ya da [304], cilt 2’ye göre 1292-1298, yani 6 sene) I. ALBER + I. ALBRECHT, [76]’ya göre 1298-1307 ya da [304], cilt 2, s.398’e

göre 1298-1308 (yani 9 ya da 10 sene). Böylelikle toplamda iktidarın süresi (15 sene) veya (16 sene) ya da (17 sene). Aziz Mikhail ve Adolf + Albrecht'in iktidarının süreleri hemen hemen aynıdır.

5a. GEORGİY (YURİY, GÜRĞİ, GÜRĞİY) DANİLOVIÇ “MOSKOVSKİY”, Han Özbek'in damadı, [362]'ye göre 1319-1325 (6 sene). [145]'te grandük olarak söz ediliyor, ancak dolaylı şekilde, oğlunun ölümü anılırken. # 5b. VII. HEİNRİCH (LÜKSEMBURGLU), [76]'ya göre 1309-1314 (5 sene) ya da [304], cilt 2, s.406'e göre 1308-1313 (5 sene). Böylelikle iktidarının süresi için üç seçenek bulunmakta: (4 sene) veya (5 sene) ya da (6 sene: 1308-1314). Georgiy (6 sene) ve Heinrich'in (5-6 sene) iktidarının süreleri hemen hemen aynı. HEİNRİCH ismi = Hein-Rich, Han-Reich, yani Han-Krallık (rich = “reich”) ya da Han-Çar (rich = rex) anlamına geliyor olabilir. O halde, Heinrich Lük-Burg ismi GÜZEL ŞEHRİN HANI anlamına geliyor olabilir. Georgiy (6 sene) ve VII. Heinrich'in iktidar süreleri hemen hemen aynıdır

6a. KARIŞIKLIK DÖNEMİ. Kısa süre hükmeden iki Rus hükümdarı: [362]'ye göre 1325-1326 (1 sene) YAVUZ GÖZLÜ DMİTRİY VLADİMİRSKİY ve [362]'ye göre 1326-1328 (2 sene) ALEKSANDER. Hiçbirinin [145]'te sözü bile geçmiyor. Onlardan sonra hükümdarlık, I. İVAN KALİTA'yla başlayarak güya MOSKOVALI (ancak olasılıkla hala VLADİMİR-SUZDALLI) beylere geçiyor, sonraki maddeye bakınız. # 6b. KARIŞIKLIK DÖNEMİ 1308 senesi (1 sene) ve AVUSTURYALI HEİNRİCH [76]'ya göre 1314-1322 (8 sene). Bunun dışında 1313-1314 seneleri arasında, VII. Heinrich'ten hemen sonra, bir kısa karışıklık dönemi daha yer almıştır. Karışıklık dönemi dolayısıyla paralellik burada bulanık kalıyor.

7a. I. İVAN DANİLOVIÇ KALİTA (kaydedelim ki, burada “Kalita” – KALİF ya da HALİFE!) [362]'ye göre 1328-1340 (12 sene) + oğlu GURURLU SİMEON (gururlu, Rusçası GORDİY, ORDA kelimesinden mi geliyor?) 1340-1353 (13 sene) + oğlu II. İVAN KOROTKİY KRASNIY, [36], [362]'ye göre 1353-1359 (6 sene). Böylelikle toplamda iktidarın (31 senesi). # 7b. BAVYERALI LUDWİG (Rusçası Bavarskiy), [76]'ya göre 1314-1347 (33 sene) ya da [304], cilt 2, s.414'e göre 1313-1347 (34 sene). Olasılıkla LUDWİG ismi “ludoviy” (insanlardan gelen, Slavcası LUDĪ, yani İNSANLAR, MİLLET kelimesinden geliyordu) anlamına geliyordu. BAVARSKİY, VARVAR, BARBAR kelimelerinin duyulmasının bir seçeneği olabilirdi. O halde, BAVARYALI LUDWİG ismi ilkin “BARBAR MİLLET” anlamına geliyor olabilirdi. Daha sonra ise Batı Avrupalı vakayinamelerde “asilleştirilmiştir”.

8a. SUZDALLI DMİTRİY, [362]'ye göre 1359-1363 (4 sene) (ya da 1360-1363, yani 3 sene) + DMİTRİY İVANOVIÇ DONSKOY, [362]'ye göre 1363-1389 (26 sene). Toplamda iktidar süresi (30 sene)dir. Vakanüvisler bu iki hükümdarın isimlerinin lakabı aynı– DMİTRİY – olduğu için onları bir hükümdar olmak üzere kolayca birleştirebiliyordu. # 8b. IV. CARLO, [76]'ya göre 1347-1378 (31 sene). Hatırlatalım ki, Carlo, basitçe KRAL unvanıdır. Yani, “Dördüncü Kral”.

9a. I. VASİLİY DMİTRİEVİÇ, yukarıda bütün sayılan kaynaklara göre 1389-1425 (36 sene). # 9b. WENCESLAUS 1378-1400 [76]'ya göre (22 sene). Venceslav ismi, ŞANIN TACI veya ŞAN TACI anlamına gelebiliyordu, ya da VEND İSLAVARAININ isminden (yani ÇANLI VENDLER) doğabiliyordu. Olasılıkla da buradan VENEDİK (VENİCE, VENECİA) şehrinin ismi kaynaklanıyor.

10a. MURZA TEGİNA 1425 senesinde [362]. # 10b. FRIEDRİCH Beyi 1400 senesinde [940].

11a. YURİY DMİTRİEVİÇ 1425-1434 (9 sene) [362], ya da 1425-1435 (10 sene) [36]. # 11b. ROBERT (ya da RUPRECHT) PALATİN, [76]'ya göre 1400-1410 (10 sene). Kaydedelim ki, PALATİNSKİY ismi olasılıkla Slavca PALATY kelimesinden doğuyor, o da çar odaları, saray anlamına geliyor.

12a. VASİLİY KOSOY (ÇEKİK (şası) GÖZLÜ), 1434 senesinde devleti yönetmiştir. Yalnızca birkaç ay hükmetmiştir, [362], cilt 5, bölüm 3, sütun 154. # 12b. YOSSIY ya da MORAVYALI YODOK MARHİON 1410 senesinde hükmetmiştir. Yaklaşık 4 ay boyunca devleti yönetmiştir. Yodok ismi XVII. yüzyıldaki Lütercilik kronoloji kitabında kaydedilmiştir [940], sayfa 340, karşı taraf.

13a. II. VASİLİY (KARANLIK), yani kör edilmiş, [36], [362]'ye göre 1425-1462 (37 sene), ya da önceki hükümdar Yuriy Dmitrieviç'in iktidarının sonundan sayarak 1434-1462 senelerini çıkarıyoruz (28 sene). Bazen kendisine 14 ya da 12 iktidar yılı atfediyorlar [362], [145]. Onun iktidarının sürekliliği ikizi olan Sügüzmund'un iktidar süresi ile gayet iyi uyuyor, sonraki maddeye bakınız. # 13b. ZYGMUNT, [76]'ya göre 1410-1438 (28 sene).

14a. DMITRİY ŞEMYAKA, [362]'ye göre 1446-1450 (4 sene). # 14b. AVUSTURYALI ALBRECHT (Albrecht VII. von Österreich) 1438-1440 (2 sene). AVUSTURYALI kelimesi hakkında bkz. "KRALLIĞIN PARLAK DEVRİ" kitabı, bölüm 3. DOĞU KRALLIĞINI, - yani OST+RİCHİ ya da OST+REİCH = doğu krallığını – öyle adlandırıyordu. ALBER ismi, olasılıkla, ALBA = BEYAZ kelimesinden çıkmış olabilirdi. O halde, "Avusturyalı Alber" – "Beyaz Doğu Krallığı"dır.

15a. BÜYÜK III. İVAN, [362]'ye göre 1462-1505 (43 sene). Bazen ona 24 iktidar yılını atfediyorlar, eğer Orda'dan formel bağımsızlık anından sayılıyorsa. Detaylar için bkz. "Rusya'nın Yeni Kronolojisi", bölüm 1:7. # 15b. III. FRİEDRİCH, [76]'t-ya göre 1440-1493 (53 sene).

16a. III. VASİLİY, İVAN = VARLAAM = GAVRİL de aynı kişidir, [362]'ye göre 1505-1533 (28 sene). # 16b. I. MAXİMİLİAN, [76]'ya göre 1493-1519 (26 sene).

17a. KARIŞIKLIK DÖNEMİ = ELENA GLİNSKAYA ve İVAN OVÇİNA 1533-1538, daha sonra da KARIŞIKLIK DÖNEMİ = YEDİ BOYARLIK YÖNETİMİ vasi kurulu 1538-1547 (toplamda 14 sene). # 17b. Habsburg İmparatorluğu'nda bu karışıklık formel olarak kaydedilmemiştir. Burada I. Maximilian ile V. Karl arasında boşluk bulunmamaktadır, bunun için iktidar sürekliliği listesinde "sıfır değer" konmamalıdır, yani boşluk-kopma burada yoktur.

18a. IV. İVAN VASİLYAVİÇ (KORKUNÇ) 1533-1547-1584 (51 sene ya da 37 sene). Eğer Korkunç'un gerçek tek kişilik iktidarının başlangıcı olarak 1547 senesi, yani karışıklık dönemi olan Yedi Boyarlı Yönetimi'nin sonu kabul edilirse, 37 sene elde ediyoruz. Önceki maddeye bakınız. # 18b. V. KARL, [304]'e göre 1519-1556 (37 sene), cilt 3, s.27, ya da [76]'ya göre 1519-1558 (39 sene). Burada suret hükümdarların iktidarının sürekliliği elifi elifine uyuyor: 37 sene = 37 sene. V. Karl ile "Korkunç" İvan arasındaki paralellik için bkz. "Kutsal Kitap Rusu".

19a. "Rusya'nın Yeni Kronolojisi" kitabı, bölüm 8'de anlatılan araştırmalarımıza göre, gerçekte "Korkunç" ismi altında dört han-çar birleştirilmiştir. Bunlar, IV. İvan 1547-1553, sonra Dmitriy 1553-1563, daha sonra X. İvan 1563-1572 ve nihayet Simeon 1572-1584. Bunun için, IV. İvan ve Dmitriy'den sonra V. İvan'a, 1563-1572 (9 sene), geçmeliyiz. Bu arada, res. 6.55 ve res. 6.56'da "Korkunç" İvan'ın Osmanlı = Ottoman sultanı biçimindeki iki eski resmi gösterilmektedir. Kafasında çalma ya da sarık vardır. "Rusya'nın Yeni Kronolojisi" ve "Kutsal Kitap Rusu" kitaplarında gösterdiğimiz gibi bunda tuhaf bir şey yoktur. # 19b. FERDİNAND, [76]'ya göre 1558-1564 (6 sene).

20a. SİMEON 1572-1584 (12 sene). # 20b. II. MAXİMİLİAN, [76]'ya göre 1564-1576 (12 sene).

21a. PARALELLİĞİN SONU ve ESKİ İMPARATORLUĞUN SONU. Burada Rusya'nın tarihinde pek fırtınalı bir dönem başlıyor. Sonraki çarlar, Feodor İvanoviç 1584-1589, onun ardından Boris "Godunov" 1598-1605, daha sonra da Rusya'da Büyük Karışıklık dönemi başlıyor. Uzun süre boyunca hükmeden hanedanın sonu. Karışıklık döneminden sonra hanedanın değişmesi. # 21b. PARALELLİĞİN SONU ve ESKİ İMPARATORLUĞUN

SONU. Sonraki imparator II. Rudolf Habsburg 1576-1612, Habsburg İmparatorluğu'nun en başındaki I. Rudolf Habsburg'u tekrarlıyor gibi. Eski imparatorluğun sonuna ulaştık. 1618-1619 senelerinde Almanya'da 30 Sene Savaşları başlıyor [76]. İlk, eski Habsburg hanedanı burada sona eriyor. Onun yerine geçen sonraki hanedan ikinci, yeni Habsburg hanedanı, bir başka tabiat taşıyor, bkz. "Batılı Efsane" kitabı.

2. "SKALİGER DERS KİTABI" DÖRT KATMANDAN YAPIŞTIRILMIŞTIR

Keşfettiğimiz küresel kronolojik haritanın, yani "Skaliger tarih ders kitabının" katmanlı yapısını daha ayrıntılı anlatmakta fayda var. Hemen hemen identik dört S_1, S_2, S_3, S_4 "vakayinamesi"nin özdeşleşmesini tablo olarak tarif edeceğiz. Bir başka ifadeyle, res.6.59'da gösterilen blok devirleri oluşturan olayların ne olduğunu göstereceğiz.

E = "Skaliger tarih ders kitabı". Tarihler Skaliger'e göre verilmektedir.

B = Kutsal Kitap. Burada betimlenen olayların Skaliger tarihleri, keşfettiğimiz Kutsal Kitap tarihinin Orta Çağ Avrupa-Asya tarihini kaplamasından dolayı bizim tarafımızdan yaklaşık 1800 sene yukarıya kaldırılmıştır. Ancak hatırlatalım ki, Kutsal Kitap tarihi yukarıya daha çok çekilecek. Bunun hakkındaki daha ayrıntılı bilgiyi sonraki kitaplarımızda bulabilirsiniz.

S_4 = aşağıya yaklaşık 1800, daha doğrusu 1778 senelik oynama ile inen, kendi Orta Çağ orijinalinden doğan "vakayiname".

S_3 = aşağıya yaklaşık 1000, daha doğrusu 1053 senelik oynama ile inen, kendi Orta Çağ orijinalinden doğan "vakayiname".

BİRİNCİ DEVİR. $E. K$ SURETİ: Güya M.Ö. 1460-1236 seneleri. Yedi krallı "Antik Truva Krallığı". Grekler ve Truvalılar. # $B. ...$ ## $S_4. K$ SURETİ: Güya M.S. 306-535 seneleri. Güya M.S. IV-VI. Yüzyıllardaki, batıda ve doğudaki Üçüncü Roma "antik" İmparatorluğu. ### $S_3. ?$

İKİNCİ DEVİR. $E. T$ SURETİ: Güya M.Ö. 1236-1226 seneleri. Grekler ile Truvalılar arasında patlayan meşhur Truva Savaşı. Truva'nın düşüşü, Truvalıların kovulması. . # $B. ...$ ## $S_4. T$ SURETİ: Güya M.S. 535-552 seneleri. Güya İtalya'da meşhur Got Savaşı. Gotların İtalya'dan kovulması, Napoli ve Roma'nın düşüşü. ### $S_3. ...$

ÜÇÜNCÜ DEVİR. $E. N$ SURETİ: Güya M.Ö. 1226-850 seneleri. "Antik" Grek hanedanının kralları. . # $B. ...$ ## $S_4. H$ SURETİ: Güya M.S. 552-901 seneleri. Orta Çağ Papalık Roması ve Orta Çağ Yunanistanı. ### $S_3. ...$

DÖRDÜNCÜ DEVİR. $E. T$ SURETİ: Güya M.Ö. 850-830 seneleri. Truva Savaşı'nın tarihlenmesinin Hellanikos, Damastus ve Aristoteles'e göre ikinci versiyonu [579], s.23. Aşk tanrıçası Venüs'ün nifak elması. "Nifak elması" sonucu olarak Truva Savaşı. # $B. T$ SURETİ: Güya M.Ö. 850-830 seneleri. Yaratılış kitabı 1-3. Adem ve Havva, nifak elması, ceza ve Cennet'ten kovuluş. ## $S_4. T$ SURETİ: Güya M.S. 901-924 seneleri. İtalya'da savaş. I. Alberich ve I. Theodora. "Nifak kadını" hakkındaki efsane. ### $S_3. ...$

BEŞİNCİ DEVİR. $E. T$ SURETİ: Güya M.Ö. 760-753 seneleri. İtalya'da Roma'nın kurulması. Romulus ve Romus, "kadının gördüğü şiddet efsanesi"nin versiyonu olan Sabine kadınlarının kaçırılması. # $B. T$ SURETİ: Güya M.Ö. 760-753 seneleri. Yaratılış kitabı 4:1-16. Kabil ile Habil, Habil'in öldürülmesi. ## $S_4. T$ SURETİ: Güya M.S. 931-954 seneleri. İtalya'da savaş. II. Alberik ve II. Theodora. ### $S_3. ...$

ALTINCI DEVİR. $E. K/R$ SURETİ: Güya M.Ö. 753-522 seneleri. Titus Livius'a göre yedi krallı Krallık Roması, sözde Birinci Roma İmparatorluğu. Güya VIII-VI. yüzyıllardaki Büyük Grek sömürgeleştirilmesi. # $B. K$ SURETİ: Güya M.Ö. 753-522 seneleri. Yaratılış kitabı

4,5:31. Hanok, İrat, Mehuael, Metuşael, Lemek, Şit, Enoş, Kenan, Mahalalel. ## *S*₄. ORİJİNAL ve *P* sureti: M.S. 962-1250 seneleri. X-XIII. yüzyıllardaki Alman Halkının Kutsal İmparatorluğu. Haçlı Seferleri. ### *S*₃. *K* SURETİ: Güya M.S. 300-535 seneleri. Güya M.S. IV-VI. yüzyıllardaki Üçüncü Roma İmparatorluğu. Güya M.S. 325 senesinde Yeni Roma'nın kurulması. Roma'nın Doğu seferleri.

YEDİNCİ DEVİR. *E. T* SURETİ: Güya M.S. 522-509 seneleri. Roma'da Tarquinialılar ile savaş. Roma'dan kralların kovulması. "Antik" cumhuriyet Roması'nın başlangıcı. Kutsal Kitap'taki Nuh tarafından Roma yakınında bir şehrin kurulması hakkındaki Roma efsanesi [196], cilt 3, c.437. # *B. T* SURETİ: Güya M.Ö. 522-509 seneleri. Yaratılış Kitabı 5-8. Patrik Nuh hakkındaki efsane, Nuh'un gemisi, Tufan, insanoğlunun yıkılışı, yeni yasalar. Nuh ile Musa hakkındaki efsaneler arasında kısmen paralellik bulunmakta. Musa'nın zamanında Ahit Sandığı ve Nuh'un gemisi. Musa'ya verilen On Emir ve Nuh'un Evrensel Yasaları. ## *S*₄. ORİJİNAL ve *T* SURETİ: M.S. 1250-1268 seneleri. İtalya'da meşhur savaş, Orta Çağ İtalyan şehri Truva'nın düşüşü. Manfred, Konrad. ### *S*₃. *T* SURETİ: Güya M.S. 535-552 seneleri. İtalya'da meşhur Got Savaşı. Napoli ve Roma'nın düşüşü. Justinianos, Belisarius, Narses, Gotlar, Franklar - ünlüsüz olarak TRN.

SEKİZİNCİ DEVİR. *E. N/S* SURETİ: Güya M.Ö. 509-82 seneleri. "Antik" cumhuriyet Roması. Yunan-Acem savaşları. Kiros, Darius, Serhas. Yunanistan'da Peloponez savaşları. Makedonyalılar, II. Filip. Byzantion'un düşüşü. Büyük İskender'in İmparatorluğu. "Klasik" Grek tarihindeki meşhur dönem. Roma'nın Samnitler ile savaşları. Pön savaşları. Hannibal. "Klasik" Yunanistan'ın sonu. Helenistik dönemin başlangıcı. # *B. H* SURETİ: Güya M.Ö. 509-82 seneleri. Yaratılış kitabı 9,10:1-32. Nuh'un torunları, milletlerin dünya üzerinde dağılıp yerleşmesi. Nuh'un oğulları - Sam, Han, Yafet. Yafet'in oğulları. . ## *S*₄. Kısmen *S* ORİJİNALİ : M.S. 1300-1550 seneleri. Habsburg hanedanı, 1276-1600 senelerine ait olan Rus-Orda han-çarlarının hanedanı da odur. Orta Çağ Yunanistanı. "Antik" Maraton Savaşı'nın orijinali sıfatıyla M.S. 1316 senesi meydan savaşı. Dük II. Valter. Frankların Türklere karşı savaşları. II. Mehmet ve Müslümanlar. 1453 senesinde Bizans İmparatorluğu'nun düşüşü. Osmanlı İmparatorluğu. Orta Çağ Yunanistanı'nın bağımsız varlığının sonu. Kolomb'un seyahati, Amerika'nın, yani Yeni Dünya'nın bulunup şeneltmesi. ### *S*₃. *H* SURETİ: Güya M.S. 552-901 seneleri. Orta Çağ Papa Roması. Güya 705, 711, daha sonra da 765 senesine veya 769 senesine kadar Romalıların Lombardlara karşı savaşı. İtalya'nın güneyindeki savaş. Sarazenlere karşı savaşlar. Frankların İtalya'daki savaşı.

DOKUZUNCU DEVİR. *E. T* SURETİ: Güya M.Ö. 82 senesinden itibaren M.S. 23 senesine kadar. "Antik" imparator Roması'nın başlangıcı. Sulla, Pompey, Jül Sezar, Octavianus Augustus. Güya M.Ö. I. yüzyılda Roma'daki iç savaşlar. Yaratılış kitabı 11:1-9. Babil kulesi, milletlerin dağılışı, kaos. ## *S*₄. *S*₄ "vakayinamesi"nin sonu. ### *S*₃. *T* SURETİ: Güya M.S. 931-954 seneleri. İtalya'da savaşlar. II. Alberik ve II. Theodora. Orta Çağ Roması'nda birçok "antik" geleneğin yeniden kullanılması (hayata dönmesi). Alman Halkının Kutsal İmparatorluğu'nun başlangıcı.

Daha sonra liste genişliyor. Tamamlanmış "*S*₄ vakayinamesi"nin yerine *S*₂, *S*₁, *S*₀ "vakayinameleri" ortaya çıkıyor. Şimdi liste, birbirini kaplayan altı dizi suretten ibaret olacaktır. Yani:

E = "Skaliger tarih ders kitabı". Tarihler İ. Skaliger'e göre verilmektedir.

B = Kutsal Kitap. Burada betimlenen olayların Skaliger tarihleri, keşfettiğimiz Kutsal Kitap tarihinin Orta Çağ Avrupa-Asya tarihini kaplamasından dolayı bizim tarafımızdan yaklaşık 1800 sene yukarıya kaldırılmıştır. Ancak hatırlatalım ki, Kutsal Kitap tarihi yukarıya daha çok çekilecek. Bunun hakkındaki daha ayrıntılı bilgiyi sonraki kitaplarımızda bulabilirsiniz.

*S*₃= Aşağıya yaklaşık 1000, daha doğrusu 1053 senelik oynama ile inen kendi Orta Çağ orijinalinden doğan "vakayiname".

S_2 = Aşağıya yaklaşık 333 ya da 360 senelik oynama ile inen kendi Orta Çağ orijinalinden doğan “vakayiname”.

S_1 = Birkaç çarpıtma vasıtası ile kendi Orta Çağ orijinalinden doğan “vakayiname”, aşağıya bakınız. S_1 vakayinamesini ÇARPITILMIŞ ORİJİNAL olarak adlandıracağız.

S_0 = Önceki bütün “suret vakayinameleri”nin doğduğu ORİJİNAL vakayiname.

ONUNCU DEVİR. *E. R/K SURETİ*: güya M.Ö. 23 senesinden M.S. 235 senesine kadar. M.S. I-III. yüzyıllardaki İkinci Roma İmparatorluğu. Onun başlangıcında Mesih’in doğumu, önemli dini reformlar, “yeni devrin başlangıcı” gibi büyük ve önemli olaylar bulunmaktadır. XII. yüzyılın ortasında İncil’de Bethlehem Yıldızı olarak adlandırılan bir yıldızın patlaması. # *B. K SURETİ*: Güya M.Ö. 23 senesinden M.S. 217 senesine kadar. Yaratılış kitabı 11:10-32. Arpakşat, Şelah, Ever, Pelek, Reu, Seruk, Nahor, Terah, Haran, Avram. Belki, Kutsal Kitap kişisi Aron (Aharon, Harun) ve Hristiyan reformcu Arius, aynı gerçek Orta Çağ eylemcisinin yansımalarıdır. ## S_3 . *P SURETİ VE ORİJİNALİ*: Güya M.S. 965-1250 seneleri. X-XIII. yüzyıllardaki Alman Halkının Kutsal İmparatorluğu. Bu imparatorluğun başlangıcında “Papa Hildebrand’ın”, yani “Papa VII. Gregorius”un büyük dini reformunu gözlemliyoruz. Kiliselerin ayrılması, olasılıkla İncil’de Mesih’in XII. yüzyıldaki doğumunun alameti olan “Bethlehem Yıldızı” olarak betimlenen süpernovanın güya 1054 senesindeki (gerçekte ise XII. yüzyılın ortasındaki) meşhur patlaması. ### S_2 . *K SURETİ*: Güya M.S. 306-535 seneleri. IV-VI. yüzyıllardaki Üçüncü Roma İmparatorluğu. Güya IV. yüzyılda meşhur Aziz Büyük Basileios, yani basitçe Büyük Kral (kral = basileous). Büyük dini reform, kiliselerin ayrılması, “Arius’un sapkınlığı” (Aron’un mu?), yani meşhur aryanizm. #### S_1 . ... ##### S_0 . ...

ONBİRİNCİ DEVİR. *E. T SURETİ*: Güya M.S. 235-251 seneleri. İkinci Roma İmparatorluğu’nun sonundaki anarşi, Got Savaşı, Julia Maesa. Daha sonra aynı T suretinin ikinci sureti var: Güya M.S. 270-300 seneleri. Roma İmparatorluğu’nda güya III. yüzyıldaki iç savaş. # *B. T SURETİ*: Güya M.S. 270-300 seneleri. Yaratılış kitabı 12. Avram, Sara, firavuna karşı “mücadele”, yani ünlüsüz olarak TRN. ## S_3 . *T SURETİ VE ORİJİNALİ*: M.S. 1250-1268 seneleri. İtalya’da meşhur savaş. Napoli ve Orta Çağ İtalyan Truva şehrinin düşüşü. ### S_2 . *T SURETİ*: Güya M.S. 535-552 seneleri. Güya İtalya’daki meşhur Got Savaşı. Napoli, Roma’nın düşüşü. Gotların bozgunu. #### S_1 . ... ##### S_0 . ...

ONİKİNCİ DEVİR. *E. P/K/R/S SURETİ*: Güya M.S. 300-535 seneleri. Güya IV-VI. yüzyıllardaki Üçüncü Roma İmparatorluğu. İmparatorluğun iki ayrı İmparatorluğa - Doğu ve Batı - ayrılması. . # *B. K SURETİ*: Güya M.S. 306-535 seneleri. Yaratılış kitabı 13-38. Avram ve Lut. İki krallığa ayrılması. İshak, Esav, Yakup, Yahuda, Yusuf. ## S_3 . Kısmen ORİJİNAL: M.S. 1273-1619 seneleri. Habsburg (Nov-Gorod?) İmparatorluğu, “Roma krallığı”. 1453 senesinde Konstantinopolis’in düşüşü ile sona eren Doğu Rum İmparatorluğu, yani Bizans. ### S_2 . *P SURETİ*: Güya M.S. 681-887 seneleri. Karoleng hanedanı, Şarlman’ın İmparatorluğu (Büyük Kral’ın İmparatorluğu). Doğu Rum İmparatorluğu. #### S_1 . *R/K SURETİ*: Güya IV-VI. yüzyıllardaki Üçüncü Roma İmparatorluğu. İmparatorluğun iki krallığa - Doğu ve Batı - ayrılması. ##### S_0 . ...

ONÜÇÜNCÜ DEVİR. *E. T SURETİ*: Güya M.S. 535-552 seneleri. Güya İtalya’daki meşhur Got Savaşı. Üçüncü Roma İmparatorluğu’nun sonu. # *B. T SURETİ*: Güya M.S. 535-552 seneleri. Yaratılış kitabı 39-50. Mısır’dan çıkış kitabı, Musa’nın tarihçesi. Sonra Levililer, Çölde sayım, Yasanın tekrarı, Yeşu kitapları. ## S_3 . S_3 vakayinamesinin sonu. ### S_2 . *T SURETİ*: Güya M.S. 901-924 seneleri. I. ALberik ve I. Theodora. #### S_1 . *R/K SURETİ*: Güya M.S. 535-552 seneleri. İtalya’daki meşhur Got Savaşı. Gotların İtalya’dan çıkışı. ##### S_0 . ...

ONDÖRDÜNCÜ DEVİR. *E. P/N/R SURETİ*: Güya M.S. 566-901 seneleri. Orta Çağ Papa Roması. Karoleng hanedanı, Şarlman’ın İmparatorluğu (Büyük Kralın İmparatorluğu). # *B. P/N/R SURETİ*: Güya M.S. 556-901 seneleri. Hakimler kitabı 1-18. Kutsal Kitap hakim-hükümdarlarının tarihçesi. ### S_2 . *R SURETİ VE ORİJİNALİ*: Güya M.S. 962-1250 seneleri.

Alman Halkının Kutsal İmparatorluğu. ##### S₁. P/N SURETİ: Güya M.S. 552-901 seneleri. Karoleng, Şarلمان'ın İmparatorluğu. ##### S₀. VI-IX. yüzyıllardaki gerçek olaylar hakkındaki cüzi veriler.

ONBEŞİNCİ DEVİR. E. T SURETİ: Güya M.S. 901-914-924 seneleri. İtalya'da iç savaş. I. Alberik ve I. Theodora. Sonra bir suret daha bulunmaktadır: Güya M.S. 931-954 seneleri. İtalya'da savaş. II. Alberik ve II. Theodora. # B. T SURET: Güya M.S. 901-924 seneleri. Hakimler Kitabı 19-21. Benyamin'in oğullarına karşı savaş. Sonra bir T sureti daha var: Güya M.S. 931-954 seneleri. Rut kitabı, Samuel'in iki kitabı, 2. Krallar kitabı 1-11, 1. Tarihler kitabı, 2. Tarihler kitabı 1-9. Meşhur Kutsal Kitap kralları Şaul, Samuel, David, Süleyman. ### S₂. T SURETİ ve ORJİNALİ: M.S. 1250-1266 seneleri. İtalya'daki meşhur savaş. Hohenstaufen hanedanının düşüşü. İtalya'da Orta Çağ Truva şehrinin düşüşü. Napoli'nin düşüşü. Manfred, Anjoulu Carlo, Konrad (Han-Orda?). ##### S₁. T SURETİ: Güya M.S. 901-924 seneleri. İtalya'da savaş. I. Alberik ve I. Theodora. ##### S₀. ORJİNAL: X. yüzyıldaki gerçek olaylar hakkındaki cüzi veriler.

ONALTINCI DEVİR. E. R/S SURETİ VE ORJİNALİ: M.S. 960-1250 seneleri. Alman Halkının Kutsal İmparatorluğu. İmparatorları Roma ve Alman tacını giyiyor. "İkili imparatorluk" diyelim. # B. R SURETİ VE ORJİNALİ: M.S. 962-1250 seneleri. 1. Krallar kitabı 12-22, 2. Krallar kitabı 1-23, 2. Tarihler kitabı 10-34. Yehuda ve İsrail krallıkları. Krallıkların ikisi de eş zamanlı, paralel olarak hayatını sürdürüyor. "İkili krallık". ### S₂. R SURETİ ve ORJİNALİ: M.S. 1273-1619 seneleri. Habsburg (Nov-Gorod?) İmparatorluğu. Avrupa'da "rönesans devri", "antik" motiflerin parlak devri. Büyük = "Moğol" İmparatorluğu. S₂ vakayinamesinin sonu. ##### S₁. R SURETİ VE ORJİNALİ: M.S. 962-1250 seneleri. Alman Halkının Kutsal İmparatorluğu. "İkili imparatorluk", yani çifte taç giymesini olan imparatorluk. ##### S₀. R SURETİ VE ORJİNALİ: M.S. 962-1250 seneleri. Burada bu devrin gerçek olayları hakkındaki veriler ilk kez meydana çıkıyor. Kısmen doğru olan kronolojinin bulanık başlangıcı. Veriler azdır.

ONYEDİNCİ DEVİR. E. T SURETİ ve ORJİNALİ: M.S. 1250-1269 seneleri. İtalya'daki meşhur savaş. Hohenstaufen hanedanının düşüşü. İtalyan Truva şehrinin ve Napoli'nin düşüşü. Manfred, Anjoulu Carlo, Konrad (Han-Orda?). ##### S₁. T SURETİ ve ORJİNALİ: M.S. 1250-1268 seneleri. 2. Krallar kitabı 24-25, 2. Tarihler kitabı 35-36. Firavun ile Nebukadnezar'a karşı savaş. Yehuda krallığının düşüşü. ##### S₁. T SURETİ ve ORJİNALİ: 1250-1268 seneleri. İtalya'daki savaş. Hohenstaufen hanedanının düşüşü. İtalyan Truva şehrinin ve Napoli'nin düşüşü. Manfred, Anjoulu Carlo, Konrad (Han-Orda?). ##### S₀. T SURETİ ve ORJİNALİ: 1250-1268 seneleri. İtalya'daki savaş. Hohenstaufen hanedanının düşüşü. İtalyan Truva şehrinin ve Napoli'nin düşüşü. Manfred, Anjoulu Carlo, Konrad (Han-Orda?).

ONSEKİZİNCİ DEVİR. E. S SURETİ VE ORJİNALİ: M.S. 1273-1619 seneleri. Büyük = "Moğol" İmparatorluğu, Habsburg (Nov-Gorod?) hanedanı da odur. Fransa'da 1305-1378 seneleri arasında 70 sene süren Avignon Papalığı. Daha sonra papalık makamının İtalyan Roması'na geçirilmesi. # B. S SURETİ VE ORJİNALİ: M.S. 1273-1600 seneleri. Ezra, Nehemya, Ester, Eyüp kitapları. Yahudilerin "Acem" egemenliği altında 70 sene süren Babil sürgünü. Sonra "Yeni" Kudüs'e "dönüş", onun "yeniden kurulması". ##### S₁. S SURETİ VE ORJİNALİ: M.S. 1273-1619 seneleri. Büyük = "Moğol" İmparatorluğu. Habsburg (Nov-Gorod?) hanedanı. Bu devrin sonunda, yani XVI-XVII. yüzyıllarda kronoloji uzmanları İ. Skaliger ve D. Petavius faaliyet gösteriyor. Hatırlatalım ki, XVII. yüzyılda yaşayan Petavius, büyük ihtimalle güya VI. yüzyılda yaşayan "Küçük Dionisius"un orijinalidir. ##### S₀. S ORJİNALİ: M.S. 1273-1619 seneleri. Büyük = "Moğol" İmparatorluğu. Rus-Orda ve Osmaniya=Ottomania. 1453 senesinde ilk Yerusalemler = Konstantinopolis'in istilası. Yahudilerin "Babilde" – Beyaz ya da Volga Ordasında esir alınması. Ayrıca bkz. "Kutsal Kitap Rusu".

KAYNAKÇA

Kronoloji üzerine araştırmalar sırasında kullandığımız genel kaynakça listesi sürekli genişlemektedir. Bu kitapta literatürün sadece belirli bir kısmına ihtiyacımız vardı. Burada alıntılanan literatürün genel listede kaydedildiği numaraları koruduk.

*****

YENİ KRONOLOJİ ÜZERİNE KİTAPLAR

Yeni Kronoloji üzerine kitaplar 1990 senesinden itibaren yayımlanmaktadır (A.T. Fomenko'nun ve onun meslektaşlarının ilk yayınları bilimsel dergilerde 1980 senesinde yayımlanmaya başlamıştır). Ancak bu konudaki kitaplarımızın listesine 2003 senesinde tamamladığımız, 2003 senesine kadar kronoloji üzerine yaptığımız bütün araştırmalarımızı (toparlanmış ve düzeltilmiş biçimde) kapsayan yedi ciltlik "Kronoloji" ile başlayacağız.

YEDİ CİLT LİK "ХРОНОЛОГИЯ (ПЕРВЫЙ КАНОН)"/"KRONOLOJİ (İLK KANON)". Bilimsel yayın.

KRON1 A.T.Фоменко. <<ОСНОВАНИЯ ИСТОРИИ. (Введение в проблему. Критика скалигеровской хронологии. Зодиаки. Гороскопы. Затмения. Астрономическая датировка Апокалипсиса. Астрономия в Ветхом Завете. "Темные века" средневековой истории)>>. A.T. Fomenko. "TARİHİN TEMELLERİ (Meseleye giriş. Skaliger kronolojisinin eleştirisi. Zodyaklar. Tutulmalar. Vahiy Kehaneti'nin astronomik tarihlenmesi. Eski Ahit'teki astronomi. Orta Çağ tarihindeki "Karanlık Çağ")". Bir kitap. Moskova, RİMİS, 2005. İngilizce Yayını: Anatoly T. Fomenko. "History: Fiction or Science?". Chronology 1. – Delamere Publishing, Paris, London, New York, 2003. Bulgarca Yayını: A.T.Фоменко. "Нова хронология на историята. (Сензационни разкрития за грешки в датирането. Установлени с математически и астрономически методи)". Cilt 1,2. Bulgaristan, Sofya, 2009, Siela Yayınevi.

KRON2: A.T.Фоменко. "МЕТОДЫ. (Математико-статистические методы датировки. Глобальная хронологическая карта. Отождествления древних и средневековых династий. Троянская война в XIII веке н.э. Рим. Греция. Библия. Основные сдвиги в хронологии. Отражение евангельских событий XII века н.э. в римской истории XI века н.э.)" A.T. Fomenko. "YÖNTEMLER (Matematiksel-istatistiksel tarihleme yöntemleri. Küresel kronoloji haritası. Eski Çağ ve Orta Çağ hanedanlarının özdeşleştirilmesi. M.S. XIII. yüzyıldaki Truva Savaşı. Roma. Yunanistan. Kutsal Kitap. Kronolojide ana oyunmalar. M.S. XII. yüzyıldaki İncil olaylarının M.S. XI. yüzyıldaki Roma tarihine yansımaları)". İki kitap. Moskova, RİMİS. 2005. İngilizce Yayını: Anatoly T. Fomenko. "History: Fiction or Science?". Chronology 2. – Delamere Publishing, Paris, London, New York, 2005.

KRON3-a: В.В.Калашников, Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ЗВЕЗДЫ. (Астрономические методы в хронологии. Альмагест Птолемея. Птолемей. Тихо Браге. Коперник. Египетские зодиаки)". A.T. Fomenko, V.V. Kalaşnikov, G.V. Nosovskiy. "YILDIZLAR (Kronolojide astronomik yöntemler. Batlamyus'un Almagesti. Batlamyus. Коперник. Мисир Зодьяклары)". Moskova, RİMİS, 2006 ("Kronoloji"nin üçüncü cildinin birinci kısmı). İngilizce Yayını: Anatoly T. Fomenko, Tatiana N. Fomenko, Vladimir V. Kalashnikov, Gleb V. Nosovskiy. "History: Fiction or Science?". Chronology 3. - Delamere Publishing, Paris, London, New York, 2007.

KRON3-b: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко, Т.Н.Фоменко. "ЗВЕЗДЫ. (Астрономические методы в хронологии. Альмагест Птолемея. Птолемей. Тихо Браге. Коперник. Египетские зодиаки)". A.T. Fomenko, T.N. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "YILDIZLAR (Kronolojide astronomik yöntemler. Batlamyus'un Almagesti. Batlamyus. Ticho Brahe. Коперник. Мисир зодьяклары)". – Moskova, RİMİS, 2006. ("Kronoloji"nin üçüncü cildinin ikinci kısmı). İngilizce Yayını: Anatoly T. Fomenko, Tatiana N. Fomenko, Vladimir V.

Kalashnikov, Gleb V. Nosovskiy. "History: Fiction or Science?". Chronology 3. - Delamere Publishing, Paris, London, New York, 2007.

KRON4: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ РУСИ. (Русь. Англия. Византия. Рим)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "RUS'UN YENİ KRONOLOJİSİ" (Rus. İngiltere. Bizans. Roma)". Üç kitap. – Moskova, RİMİS, 2004. İngilizce Yayını: Anatoly T. Fomenko, Gleb V. Nosovskiy. "History: Fiction or Science?". Chronology 4. - Delamere Publishing, Paris, London, New York, 2007.

KRON5: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ИМПЕРИЯ. (Великое завоевание. Русь-Орда. Османия=Атамания. Европа. Китай. Япония. Этруски. Египет. Скандинавия)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "İMPARATORLUK (Büyük fetih. Rus-Orda. Osmania=Atamania. Avrupa. Çin. Japonya. Etrüskler. Mısır. Skandinavya)". İki kitap. – Moskova, RİMİS, 2004.

KRON6: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "БИБЛЕЙСКАЯ РУСЬ. (Всемирная средневековая Ордынско-Атаманская Империя. Библия. Покорение земли обетованной. Америка. Реформация. Календарь и Пасха)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "KUTSAL KİTAP RUSU (Orta Çağ Orda-Ataman Dünya İmparatorluğu. Kutsal Kitap. Vaad edilmiş toprağın fethi. Amerika. Reform hareketi. Takvim ve Paskalya)". Dört kitap. – Moskova, RİMİS, 2004.

KRON7: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "РЕКОНСТРУКЦИЯ. (Реконструкция всеобщей истории. Ханы Новгородцы - Габсбурги. Наследие Великой Империи в истории и культуре Евразии и Америки)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "YAPILANDIRMA (Dünya tarihinin yapılandırılması. Nov-Gorod - Habsburg hanları. Büyük İmparatorluğun Avrasya ve Amerika tarihi ve kültüründeki mirası)". Üç kitap. – Moskova, RİMİS, 2005.

YENİ KRONOLOJİ ÜZERİNE YEDİ "KRONOLOJİ" CİLDİNDEN SONRA YAZILAN VE BUNLARIN İÇİNE DÂHİL EDİLMEYEN YENİ ARAŞTIRMALARI İÇEREN KİTAPLAR 2013 senesinde А.Т. Fomenko bu serinin kitaplarının önemli ölçüde yenilenmiş bir yayını hazırlamıştır. Ayrıca bütün renkli resimler bu yayında renkli olarak sunulmaktadır (Önceki yayınlarda resimler siyah-beyaz olarak sunulmuştur)

[YEK] (G-1) Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ ЕГИПТА. Астрономическое датирование памятников Древнего Египта. Исследования 2000-2002 годов". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "MISIR'IN YENİ KRONOLOJİSİ. Eski Mısır'ın anıtlarının astronomik tarihlenmesi. 2000-2002 seneleri arasında yapılan araştırmalar". – Moskova, Veçe, 2002. Düzeltilmiş yayın: Moskova, ASTREL, AST, 2007.

[HİN] Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ ИНДИИ. Исследования 2002-2003 годов". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "HİNDİSTAN'IN YENİ KRONOLOJİSİ. 2002-2003 seneleri arasında yapılan araştırmalar". – Moskova, "Delovoy Ekspres", 2004. Bu kitap önemli oranda düzeltilmiş şekilde "Казачи-арии: из Руси в Индию"/ "Kazaklar-ariler: Rus'tan Hindistan'a" ismiyle çıkmıştır. Aşağıya bakınız.

[SLÇ] (B-1) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ЦАРЬ СЛАВЯН". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "SLAVLARIN ÇARI". – St. Petersburg, "Neva" Yayınevi, 2004. Yeniden düzeltilmiş yayın: Moskova, ASTREL, AST, 2007.

[ORB] (B-2) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "НАЧАЛО ОРДЫНСКОЙ РУСИ. (После Христа. Троянская война. Основание Рима)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "ORDA RUSU'NUN BAŞLANGICI. (Mesih'ten sonra. Truva Savaşı. Roma'nın kuruluşu)". – Moskova, AST, "Nezvestnaya planeta", 2005. 2011 senesinde bu yapıtın "ОСНОВАНИЕ РИМА. (Начало Ордынской Руси. После Христа. Троянская война)". / ROMA'NIN KURULUŞU. (Orda Rusu'nun başlangıcı. Mesih'ten sonra. Truva Savaşı.) ismiyle yeni yayını çıkıştır. - Moskova, Astrel, AST, 2011.

- # [MEZ] (G-2) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ДРЕВНИЕ ЗОДИАКИ Египта и Европы. (Датировки 2003-2004 годов)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Mısır'ın ve Avrupa'nın ESKİ ZODYAKLARI. (2003-2004 seneleri arasında yapılan tarihlenmeler)". – Moskova, VEÇE, 2005. Yenilenmiş yayın: Moskova, Astrel, AST, 2009.
- # [RV] (B-3) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "КРЕЩЕНИЕ РУСИ. (Язычество и христианство. Крещение Империи. Константин Великий - Дмитрий Донской. Куликовская битва в Библии. Сергей Радонежский - изобретатель огнестрельного оружия. Датировка ковра из Байе)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "RUS'UN VAFTİZ EDİLMESİ (Paganlık ve Hristiyanlık. İmparatorluğun vaftiz edilişi. Büyük Konstantin – Dmitri Donskoy. Kutsal Kitap'ta tasvir edilen Kulikovo Savaşı. Ateşli silahı icat eden Radonejli Sergiy. Bayeux işlemesinin tarihlenmesi)". - Moskova, Astrel, AST, 2006.
- # [MA] Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ЕГИПЕТСКИЙ АЛЬБОМ. Взгляд на памятники Древнего Египта: от Наполеона до Новой Хронологии". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "MISIR ALBÜMÜ. Eski Çağ Mısırı'nın anıtlarına bir bakış: Napoleon'dan Yeni Kronoloji'ye kadar". – Moskova, RİMİS, 2006.
- # [KRRO] (B-4) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. <<ЦАРСКИЙ РИМ в Междуречье Оки и Волги. (Новые сведения о Деве Марии и Андронике-Христе, Холопией войне Новгородцев, Дмитрие Донском и Мамае, Александре Невском и Ледовом Побоище на страницах античной "Истории Рима" Тита Ливия и Ветхого Завета)>>. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. <<Oka ve Volga nehirleri arasındaki KRALLIK ROMASI. (Titus Livius'un "Roma Tarihi" ile Eski Ahit'in sayfalarındaki Meryem Ana ve Andronikos-Mesih, Novgorodluların Holop Savaşı, Dmitri Donskoy ve Mamay, Aleksandr Nevskiy ve Buz Savaşı hakkında yeni veriler)>>. – Moskova, Astrel, AST, 2006.
- # [KAZ] (B-5) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. <<КАЗАКИ-АРИИ: из Руси в Индию. (Куликовская битва в Махабхарате. "Корабль Дураков" и мятеж Реформации. Велесова книга. Новые датировки зодиаков. Ирландские сказания)>>. G А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. <<KAZAKLAR-ARİLER: Rus'tan Hindistan'a. (Mahabharata'da Kulikovo Savaşı. "Aptalların Gemisi" ve Reform hareketinin isyanı. Veles Kitabı. Zodyakların yeni tarihlenmeleri. İrlanda destanları) >>. – Moskova, Astrel, AST, 2007.
- # [UY] (B-6) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ЗАБЫТЫЙ ИЕРУСАЛИМ. (Стамбул в свете новой хронологии)" А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "UNUTULMUŞ YERUŞALEM. (Yeni Kronoloji'nin ışığı altında İstanbul)". – Moskova, Astrel, AST, 2007.
- # [YU] (B-7) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. <<ХРИСТОС И РОССИЯ глазами "древних" греков. (Новые сведения об Андронике-Христе, Иоанне Крестителе, апостоле Павле, Иуде Искарите и о Крестовых Походах Руси-Орды. Эти свидетельства, как оказывается, составляют основу главных книг Геродота, Плутарха, Фукидида, Ксенофонта, Платона и Аристофана)>>. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. <<"Eski Çağ"larda yaşayan Yunanlıların bakışıyla MESİH VE RUSYA. (Andronikos-Mesih, Vaftizci Yuhanna, Aziz Pavlus, Yehuda İşkariyot ve Rus-Orda'nın haçlı seferleri hakkında yeni veriler. Bu tanıklıkların Herodot, Plutarkhos, Tukididis, Ksenofon, Platon, Aristofenes'in baş kitaplarının temeli olduğu görülmektedir)>>. – Moskova, Astrel, AST, 2008.
- # [İF] (B-8) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. <<ЗАВОЕВАНИЕ АМЕРИКИ Ермаком-Кортесом и мятеж Реформации глазами "древних" греков. (Новые сведения о Куликовской битве, об Иване Грозном и истории Есфири, о знаменитом походе атамана-конкистадора Ермака-Кортеса и Великой Смуте в Империи XVI-XVII веков. Эти свидетельства составляют значительную часть "античных" произведений Геродота, Плутарха и Фукидида)>>. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. <<"Eski Çağ"larda yaşayan Yunanlıların bakışıyla Yermak-Kortes tarafından AMERİKA'NIN FETHİ ve Reform hareketinin isyanı. (Kulikovo Savaşı, Korkunç İvan, Ester'in tarihçesi, ataman-konkistador Yermak-Kortes'in meşhur seferi ve XVI-XVII. yüzyılda İmparatorluktaki Büyük Kargaşalık

hakkında yeni veriler. Bu tanıklıklar, Herodot, Plutarkhos, Tukididis'in "antik" eserlerinin büyük kısmını oluşturmaktadır)>>. – Moskova, Astrel, AST, 2009.

[Kİ] (B-9) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ПОТЕРЯННЫЕ ЕВАНГЕЛИЯ. Новые свидетельства об Андронике-Христе. (Знаменитый Пифагор, бог Аполлон, чудотворец Аполлоний, ветхозаветные патриархи Исав, Иаков, а также Иов и пророк Исая являются отражениями Христа)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "KAYBEDİLEN İNCİLLER. Andronikos-Mesih hakkında yeni veriler. (Meşhur Pisagor, tanrı Apollon, Pergeli Apollonius, Eski Ahit'teki Esav, Yakup, Eyyup ve Havari Yeşaya, İsa Mesih'in yansımalarıdır)". - Moskova, Astrel, AST, 2008.

[İP] (B-10) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. <<РАСКОЛ ИМПЕРИИ: от Грозного-Нерона до Михаила Романова-Домициана. (Знаменитые "античные" труды Светония, Тацита и Флавия, оказывается, описывают Великую Русскую Империю и мятеж Реформации XVI-XVII веков)>>. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. İMPARATORLUĞUN PARÇALANMASI: Korkunç İvan-Nero'dan Mikhail Romanov-Domitianus'a kadar (Suetonius, Tacitus, Flavius'un "antik" eserlerinin Büyük Rus İmparatorluğu'nu ve XVI-XVII. yüzyıllardaki Reform hareketinin isyanını tarif ettiği görülmektedir)>>. – Moskova, Astrel, AST, 2009.

[KR] (B-11) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко "ХРИСТОС РОДИЛСЯ В КРЫМУ. ТАМ ЖЕ УМЕРЛА БОГОРОДИЦА. (Святой Грааль - это Колыбель Иисуса, долго хранившаяся в Крыму. Король Артур - это отражение Христа и Дмитрия Донского)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "MESİH KIRIM'DA DOĞMUŞTUR. MERYEM ANA DA ORADA ÖLMÜŞTÜR. (Kutsal Kâse – Kıırım'da uzun zaman saklanan İsa'nın beşiğidir. Kral Arthur, İsa Mesih'in ve Dmitri Donskoy'un yansımasıdır)". - Moskova, Astrel, AST, 2009.

[HRK] (B-12) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. <<ГЕРАКЛ. "Древне"-греческий миф XVI века. Мифы о Геракле являются легендами об Андронике-Христе, записанными в XVI веке)>>. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. <<HERKÛL. XVI. yüzyıla ait "eski"-Yunan miti. (Herkül mitleri, XVI. yüzyılda yazılan Andronikos-Mesih efsaneleridir)>>. – Moskova, Astrel, AST, 2009.

[PGMB] (B-13) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ПІРОПОК ЗАВОЕВАТЕЛЬ. Уникальное жизнеописание Магомета. (Скрижали Моисея. Ярославский метеорит 1421 года. Появление Булата. Фазтон)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "PEYGAMBER FATİH. Muhammed'in yekta yaşam öyküsü. (Musa'nın levhaları. 1421 senesinde düşen Yaroslavl meteoriti. Pulat'ın ortaya çıkması. Phaethonos)". - Moskova, Astrel, AST, 2009.

[ESHR] (B-14) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "СТАРЫЕ КАРТЫ Великой Русской Империи. (Птолемей и Ортелиус в свете новой хронологии)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Büyük Rus İmparatorluğu'nun ESKİ HARİTALARI. (Yeni Kronoloji'nin ışığında Batlamyus ve Ortelius)". – St. Petersburg, Neva Yayınevi, OLMA MEDİAGRUPP, 2004. Düzeltilmiş yayın: Moskova, Astrel, AST, 2009.

[MRİZ] (G-3) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ЕГИПЕТСКИЕ, РУССКИЕ И ИТАЛЬЯНСКИЕ ЗОДИАКИ. (Открытия 2005-2008 годов)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "MISIR, RUS VE İTALYAN ZODYAKLARI. (2005-2008 senelerine ait keşifler)". - Moskova, Astrel, AST, 2009.

[ŞEH] (B-15) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ШАХНАМЕ: Иранская летопись Великой Империи XII-XVII веков. (Андроник-Христос (он же Андрей Боголюбский), Дмитрий Донской, Сергей Радонежский (он же Бертольд Шварц), Иван Грозный, Елена Волошанка, Дмитрий "Самозванец", Марина Мнишек и Сулейман Великолепный на страницах знаменитого Эпоса Шахнаме)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "ŞAHNAME: XII-XVII. yüzyıllardaki Büyük İmparatorluğun İran vakayinamesi. (Meşhur Şahname destanının sayfalarında Andronikos-Mesih (nam-ı diğer Andrey Bogolübskiy), Dmitri Donskoy, Radonejli Sergiy (nam-ı diğer Berthold Schwartz), Korkunç İvan, Elena Voloşanka,

“Sahtekâr” Dmitri, Marina Mniszech ve Muhteşem Süleyman)”. - Moskova, Astrel, AST, 2010.

[VAT] (G-4) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "ВАТИКАН. (Зодиак Астрономии. Стамбул и Ватикан. Китайские гороскопы. Исследования 2008-2010 годов)". G.V. Nosovskiy, A.T. Fomenko. “VATİKAN. (Astronomi Zodyakı. İstanbul ve Vatikan. Çin Horoskopları. 2008-2010 seneleri arasındaki araştırmalar)”. - Moskova, Astrel, AST, 2010.

[ŞEK] (B-16) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "О ЧЕМ НА САМОМ ДЕЛЕ ПИСАЛ ШЕКСПИР. От Гамлета - Христа до короля Лира - Ивана Грозного". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. “Shakespeare gerçekte neler yazmıştır. Hamlet-Mesih’ten Kral Lear-Korkunç İvan’a kadar”. - Moskova, Astrel, AST, 2011.

[NASİLİDİ] Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "КАК БЫЛО НА САМОМ ДЕЛЕ. Реконструкция подлинной истории". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. “GERÇEKTE NASIL İDİ. Gerçek tarihin yapılandırılması”. - Moskova, Astrel. 2012.

2010-2011 seneleri arasında А.Т.Фоменко yedi ciltlik “Kronoloji”nin yeni yayını hazırlamıştır (серия А - "История: вымысел или наука"/A serisi – “Tarih: Bilim mi, hayal ürünü mü?”). Bu yayın öncekilerden önemli oranda farklıdır. Bu yayın 2011 senesinde çıkmaya başlamıştır. 2013 senesinde А.Т. Фоменко önemli ölçüde yenilenmiş bir yayını hazırlamıştır; ayrıca bütün renkli resimler bu yayında renkli olarak sunulmaktadır (önceki yayınlarda resimler siyah-beyaz olarak sunulmuştur).

[1c] (A-1) А.Т.Фоменко. Том 1. ЧИСЛА ПРОТИВ ЛЖИ. Математическое расследование прошлого. Критика хронологии Скалигера. Сдвиг дат и сокращение истории. Новая хронология. А.Т. Fomenko. Cilt 1. SAYILAR YALANA KARŞI. Geçmişin matematiksel araştırması. Skaliger Kronolojisinin Eleştirisi. Tarihlerin Oynaması ve Tarihin Kısaltılması. Yeni Kronoloji. - Moskova, ASTREL, AST, 2011.

[2c1] (A-2) А.Т.Фоменко. Том 2, книга 1: АНТИЧНОСТЬ - ЭТО СРЕДНЕВЕКОВЬЕ. Миражи в истории. Троянская война была в XIII веке н.э. Евангельские события XII века н.э. и их отражения в истории XI века. А.Т. Fomenko. Cilt 2, kitap 1. ANTİK ÇAĞ ORTA ÇAĞ'DIR. Tarihteki Seraplar. Truva Savaşı M.S. XIII. yüzyılda patlak vermiştir. M.S. XII. yüzyıldaki olaylar ve bunların XI. yüzyıl tarihine yansımaları. Moskova, ASTREL, AST Yayınevi, 2011.

[2c2] (A-3) А.Т.Фоменко. Том 2, книга 2: МЕНЯЕМ ДАТЫ - МЕНЯЕТСЯ ВСЕ. Античность - это средневековье. Новая хронология Греции и Библии. Математика вскрывает обман средневековых хронологов. А.Т. Fomenko. Cilt 2, kitap 2: TARİHLERİ DEĞİŞTİRİYORUZ HER ŞEY DEĞİŞİYOR. Antik Çağ, Orta Çağ'dır. Yunanistan'ın ve Kutsal Kitap'ın yeni kronolojisi. Matematik, Orta Çağ kronoloji uzmanlarının hilesini açıklığa kavuşturuyor. - Moskova, ASTREL, AST Yayınevi, 2011.

[3c1] (A-4) В.В.Калашников, Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Том 3, книга 1: ЗВЕЗДЫ СВИДЕТЕЛЬСТВУЮТ. Датировка звездного каталога "Альмагеста". А.Т. Fomenko, V.V. Kalaşnikov, G.V. Nosovskiy. Cilt 3, kitap 1: YILDIZLAR TANIKLIK EDER. “Almagest”in yıldız kataloğunun tarihlenmesi. Moskova, ASTREL, AST Yayınevi, 2012.

[3c2] (A-5) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко, Т.Н.Фоменко. Том 3, книга 2: НЕБЕСНЫЙ КАЛЕНДАРЬ ДРЕВНИХ. Египетские зодиаки. История средних веков на карте звездного неба. Китайская астрономия. А.Т. Fomenko, T.N. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Cilt 3, kitap 2: ESKİLERİN GÖK TAKVİMİ. Mısır zodyakları. Yıldızlı gökyüzünün haritasında Orta Çağ'ların tarihi. Çin gökbilimi. - Moskova, ASTREL, AST Yayınevi, 2012.

[4c1] (A-6) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Том 4, книга 1: НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ РУСИ. Русские летописи. "Монголо-татарское" завоевание. Куликовская битва. Иван Грозный. Разин. Пугачев. Разгром Тобольска и раздел его огромных

североамериканских владений между романовской Россией и европейскими колониями на востоке Америки. Возникновение США. G.V. Nosovskiy, A.T. Fomenko. Cilt 4, kitap 1: RUS'UN YENİ KRONOLOJİSİ. Rus vakayinameleri. "Moğol-Tatar" fethi. Kulikovo Savaşı. Korkunç İvan. Razin. Pugaçev. Tobolsk'un bozguna uğratılması ve onun mülkiyetindeki devasa Kuzey Amerika topraklarının Romanovlar'ın Rusyası ile Avrupa'nın Amerika'nın doğusundaki sömürgeleri arasında bölünmesi. - Moskova, ASTREL, AST Yaınevi, 2012.

[4c2] (A-7) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Том 4, книга 2: ТАЙНА РУССКОЙ ИСТОРИИ. Новая хронология Руси. Татарский и арабский языки на Руси. Ярославль как Великий Новгород. Древняя английская история - отражение византийской и ордынской. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Cilt 4, kitap 2: RUS TARİHİNİN SIRRI. Rus'un yeni kronolojisi. Rus'ta Tatar ve Arap dilleri. Velikiy Novgorod olarak Yaroslavl. Eski İngiliz tarihi, Bizans ve Orda tarihlerinin yansımalarıdır. - Moskova, ASTREL, AST Yaınevi, 2012.

[5c1] (A-8) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Том 5, книга 1: ИМПЕРИЯ. Славянское завоевание мира. Европа. Китай. Япония. Русь как средневековая метрополия Великой Империи. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Cilt 5, kitap 1: İMPARATORLUK. Slavların dünyayı fethetmesi. Avrupa. Çin. Japonya. Büyük İmparatorluğun Orta Çağ metropolü olarak Rus. - Moskova, ASTREL, AST Yaınevi, 2012.

[5c2] (A-9) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Том 5, книга 2: РАСЦВЕТ ЦАРСТВА. Империя. Где на самом деле путешествовал Марко Поло. Кто такие итальянские этруски. Древний Египет. Скандинавия. Русь-Орда на старинных картах. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Cilt 5, kitap 2: KRALLIĞIN PARLAK DEVRİ. İmparatorluk. Marco Polo gerçekte nereye seyahat etti. İtalyan Ertrüskleri gerçekte kimlerdir. Eski Mısır. Skandinavya. Eski haritalarda Rus-Orda. - Moskova, ASTREL, AST Yaınevi, 2012.

[6c1] (A-10) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Том 6, книга 1: БИБЛЕЙСКАЯ РУСЬ. Великая Империя XIV-XVII веков на страницах Библии. Русь-Орда и Османия-Атамания - два крыла единой Империи. Библейский поход Моисея - османское завоевание. Библейские Есфирь и Иудифь в XVI веке. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Cilt 6, kitap 1: KUTSAL KİTAP RUSU. Kutsal Kitap sayfalarında XIV-XVII. yüzyıllardaki Büyük İmparatorluk. Rus-Orda ve Osmania-Atamania, bir bütün İmparatorluğun iki kanadıdır. Musa'nın Kutsal Kitap seferi, Osmanlı fethidir. Kutsal Kitap'taki Ester ve Judit XVI. yüzyıldadır. - Moskova, ASTREL, AST Yaınevi, 2014.

[6c2] (A-11) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Том 6, книга 2: ОСВОЕНИЕ АМЕРИКИ РУСЬЮ-ОРДОЙ. Библейская Русь. Начало американских цивилизаций. Библейский Ной и средневековый Колумб. Мятеж Реформации. Ветхозаветный Иерусалим - Москва XVI века. Храм Соломона - храм Святой Софии в Стамбуле. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Cilt 6, kitap 2: RUS-ORDA TARAFINDAN AMERİKA'NIN İSKÂN VE İHYA EDİLMESİ. Kutsal Kitap Rusu. Amerikan medeniyetinin başlangıcı. Kutsal Kitap'taki Nuh ve Orta Çağ'daki Kolomb. Reform Hareketinin isyanı. Eski Ahit'teki Yeruşalem, XVI. yüzyıldaki Moskova'dır. Süleyman Tapınağı, İstanbul'daki Aya Sofya Tapınağı'dır. Basıma hazırlanıyor.

[6c3] (A-12) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Том 6, книга 3: СЕМЬ ЧУДЕС СВЕТА. Библейская Русь. Календарь и Пасха. Рождество Христа и Никейский Собор. Пророчество Даниила. Подземная Москва XVI века - прообраз знаменитого "античного" Лабиринта. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Cilt 6, kitap 3: DÜNYANIN YEDİ HARİKASI. Kutsal Kitap Rusu. Takvim ve Paskalya. Mesih'in doğumu ve Nikea Konsili. Daniel'in kehaneti. XVI. yüzyılın yer altı Moskovası, meşhur "antik" Labirent'in ilk örneğidir. Basıma hazırlanıyor.

- # [7c1] (A-13) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Том 7, книга 1: ЗАПАДНЫЙ МИФ. "Античный" Рим и "немецкие" Габсбурги - это отражения Русско-Ордынской истории XIV-XVII веков. Наследие Великой Империи в культуре Евразии и Америки. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Cilt 7, kitap 1: BATILI EFSANE. "Antik" Roma ve "Alman" Habsburgları, XIV-XVII. yüzyıllardaki Rus-Orda tarihinin yansımalarıdır. Avrasya ve Amerika kültüründeki Büyük İmparatorluk mirası. - Moskova, ASTREL Yayınevi, 2012.
- # [7c2] (A-14) Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко, Т.Н.Фоменко. Том 7, книга 2: РУССКИЕ КОРНИ "ДРЕВНЕЙ" ЛАТЫНИ. Языки и письменность Великой Империи. G.V. А.Т. Fomenko, Т.Н. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Cilt 7, kitap 2: "ESKİ" LATİNCE'NİN RUS KÖKLERİ. Büyük İmparatorluğun dilleri ve yazısı. - Moskova, ASTREL Yayınevi, 2012.
-

YENİ KRONOLOJİ ÜZERİNE 1990-2004 seneleri arasında ÇIKAN DİĞER KİTAPLAR

2003 senesinde tamamladığımız, kronoloji üzerine o âna kadar yapılan (genelleştirilmiş ve düzeltilmiş haliyle) bütün araştırmalarımızın yanı sıra son zamanlarda çıkan geniş yeni malzemeleri kapsayan yedi ciltlik "Kronoloji"den başka 1990-2004 seneleri arasında bir takım ayrı kitaplar yazdık. Bunları detaylı çıkış bilgileri ve şematik kısaltılmış adlarıyla donatarak aşağıda sıralayalım.

Kronoloji üzerine diğer kitaplarımızın listesini yedi genelleştirilmiş 'kitap'a (bölüme) böldük: 1) Giriş. 2) Yöntemler – 1 ve - 2. 3) Yöntemler - 3. 4) Rus'un Yeni Kronolojisi. 5) İmparatorluk. 6) Kutsal Kitap Rusu. 7) Yapılandırma.

BİRİNCİ KİTAP: "ВВЕДЕНИЕ"/"GİRİŞ".

[GİR]:1 Фоменко А.Т. НОВЫЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-СТАТИСТИЧЕСКИЕ МЕТОДИКИ ДАТИРОВАНИЯ ДРЕВНИХ СОБЫТИЙ И ПРИЛОЖЕНИЯ К ГЛОБАЛЬНОЙ ХРОНОЛОГИИ ДРЕВНЕГО И СРЕДНЕВЕКОВОГО МИРА. (Preprint). Fomenko А.Т. ESKİ OLAYLARIN YENİ DENEYSSEL-İSTATİSTİKSEL TARİHLENME YÖNTEMLERİ VE BUNLARIN ESKİ ÇAĞ VE ORTA ÇAĞ DÜNYASININ KÜRESEL KRONOLOJİSİNE UYGULANMASI. (Preprint). – Moskova. : Gosudarstvennyy Komitet televidenia i radioveşania. 1981. Zak. 3672. Lit. ot 9/XI - 81 s. No.BO7201, s.1-100.

[GİR]:2 English translation: Fomenko А.Т. Some new empirico-statistical methods of dating and the analysis of present global chronology. 1981. London, The British Library, Department of printed books. Cup. 918/87.

[GİR]:3 Фоменко А.Т. КРИТИКА ТРАДИЦИОННОЙ ХРОНОЛОГИИ АНТИЧНОСТИ И СРЕДНЕВЕКОВЬЯ. (КАКОЙ СЕЙЧАС ВЕК?). Fomenko А.Т. ANTİK ÇAĞ'IN VE ORTA ÇAĞ'IN GELENEKSEL KRONOLOJİSİNİN ELEŞTİRİSİ (ŞİMDİ HANGİ YÜZYİL?). Özetçe. Moskova, MDÜ Mekanik-Matematik Fakültesi Yayınevi, 1993.

[GİR]:4 Kitabın ikinci, önemli oranda düzeltilmiş ve geliştirilmiş yayını 1999 senesinde Носовский Г.В., Фоменко А.Т. ВВЕДЕНИЕ В НОВУЮ ХРОНОЛОГИЮ. (КАКОЙ СЕЙЧАС ВЕК?)/ А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. YENİ KRONOLOJİYE GİRİŞ (ŞİMDİ HANGİ YÜZYİL?) adıyla çıkmıştır. – Moskova, Kraft-Lean Yayınevi, 1999. Yine 1999 senesinde ikinci yayını da çıkmıştır. Bu kitap kısaltılmış haliyle 2001 senesinde Kraft Yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

[GİR]:5 Tekrar düzeltilmiş baskısı 2002 senesinde Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "Какой сейчас век?"/ А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Şimdi hangi yüzyıl?" adıyla çıkmıştır. – Moskova, Aif-Print Yayınevi, 2002. 2003 senesinde tekrar yayımlanmıştır.

[GİR]:6 Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "Какой сейчас век?"/ А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Şimdi hangi yüzyıl?" kitabı düzeltilmiş haliyle Sofya'da Bulgarca çıkmıştır: А.Фоменко, Г.Носовски. "Кой век сме сега?". - Болгария, София, Издателство "Литера Прима", 2004.

İKİNCİ KİTAP, BİRİNCİ KISIM: "METODY-1"/"YÖNTEMLER-1"

[YÖN1]:1 Фоменко А.Т. МЕТОДЫ СТАТИСТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА НАРРАТИВНЫХ ТЕКСТОВ И ПРИЛОЖЕНИЯ К ХРОНОЛОГИИ. (Распознавание и датировка зависимых текстов, статистическая древняя хронология, статистика древних астрономических сообщений). Fomenko A.T. METİNLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZ YÖNTEMLERİ VE KRONOLOJİYE UYGULANMASI. (Bağımlı metinlerin saptanıp tarihlenmesi, istatistikî Eski Çağ kronolojisi, Eski Çağ'a ait astronomik bildirilerin istatistiği). – Moskova, MDÜ Yayınevi, 1990.

[YÖN1]:2 Kitabın ikinci yayını 1996 senesinde çıkmıştır: Фоменко А.Т. МЕТОДЫ МАТЕМАТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ИСТОРИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ. ПРИЛОЖЕНИЯ К ХРОНОЛОГИИ. Fomenko A.T. TARİHİ METİNLERİN MATEMETİKSEL ANALİZ YÖNTEMLERİ. KRONOLOJİYE UYGULAMALAR. – Moskova, 1996, Nauka Yayınevi.

[YÖN1]:3 Kitabın ayrı bölümleri geliştirilip düzeltilmiş haliyle 1996 senesinde ayrı bir kitap olarak çıkmıştır: Фоменко А.Т. НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ ГРЕЦИИ. АНТИЧНОСТЬ В СРЕДНЕВЕКОВЬЕ. Fomenko A.T. YUNANİSTAN'IN YENİ KRONOLOJİSİ. ORTA ÇAĞ'DAKİ ANTİK ÇAĞ. Cilt 1,2. – Moskova, MDÜ, 1996, Uçebno-Nauçnyı sentr dovuzovskogo obrazovania MDÜ Yayınevi.

[YÖN1]:4 Kitabın İngilizcesi 1994 yılında önemli oranda geliştirilip düzeltilmiş haliyle çıkmıştır: Fomenko A.T. EMPIRICO-STATISTICAL ANALYSIS OF NARRATIVE MATERIAL AND ITS APPLICATIONS TO HISTORICAL DATING. Volume 1: The Development of the Statistical Tools. Volume 2: The Analysis of Ancient and Medieval Records. Kluwer Academic Publishers. 1994. The Netherlands.

[YÖN1]:5 Sırçası 1997 senesinde şu ad ile çıkmıştır: Фоменко А.Т. СТАТИСТИЧКА ХРОНОЛОГИЈА. МАТЕМАТИЧКИ ПОГЛЕД НА ИСТОРИЈУ. У КОМ СМО ВЕКУ? - Београд, Марго-арт, 1997.

[YÖN1]:6 Bu kitap önemli oranda geliştirilip düzeltilmiş haliyle 1999 senesinde iki ciltlik yapıtın birinci cildi olarak şu ad ile çıkmıştır: Фоменко А.Т. МЕТОДЫ СТАТИСТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ИСТОРИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ. ПРИЛОЖЕНИЯ К ХРОНОЛОГИИ. ТОМ 1. Fomenko A.T. TARİHİ METİNLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZ YÖNTEMLERİ. KRONOLOJİYE UYGULAMALAR. – Moskova, Kraft+Lean, 1999.

[YÖN1]:7 Kitap düzeltilmiş ve geliştirilmiş haliyle iki cilt (üç ciltlik yayının ilk iki cildi) olarak 1999 senesinde ABD'de Rusça olarak Edwin Mellen Press Yayınevi'nde çıkmıştır. Фоменко А.Т.(Fomenko A.T.). НОВЫЕ МЕТОДЫ СТАТИСТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ИСТОРИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ. ПРИЛОЖЕНИЯ К ХРОНОЛОГИИ. Том 1 и Том 2. Fomenko A.T. TARİHİ METİNLERİN YENİ MATEMETİKSEL ANALİZ YÖNTEMLERİ. KRONOLOJİYE UYGULAMALAR. Cilt 1 ve Cilt 2. (New Methods of Statistical Analysis of Historical Texts. Applications to Chronology. Volume 1, Volume 2). Seri: Rus matematiksel ve bilimsel araştırmaları. (Russian Studies in Mathematics and Sciences). Академические монографии на русском языке. (Scholarly Monographs in the Russian Language). Cilt 6-7/Volume 6-7. The Edwin Mellen Press. USA. Lewiston. Queenston. Lampeter. 1999.

İKİNCİ KİTAP, İKİNCİ KISIM: "METODY-2"/"YÖNTEMLER-2"

[YÖN2]:1 Фоменко А.Т. ГЛОБАЛЬНАЯ ХРОНОЛОГИЯ. (Исследования по истории древнего мира и средних веков. Математические методы анализа источников. Глобальная хронология). Fomenko A.T. KÜRESEL KRONOLOJİ. (Eski Çağ ve Orta Çağ

tarihi üzerine araştırmalar. Kaynakların analizi için matematiksel yöntemler. Küresel kronoloji). – Moskova, MDÜ Mekanik-Matematik Fakültesi Yayınevi, 1993.

[YÖN2]:2 Kitap düzeltilmiş ve önemli oranda geliştirilmiş haliyle iki ciltlik yayının ikinci cildi olarak 1999 senesinde şu ad ile çıkmıştır: Фоменко А.Т. МЕТОДЫ СТАТИСТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ИСТОРИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ. ПРИЛОЖЕНИЯ К ХРОНОЛОГИИ. ТОМ 2. Fomenko A.T. TARİHİ METİNLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZ YÖNTEMLERİ. KRONOLOJİYE UYGULAMALAR. CİLT 2. – Moskova, Kraft+Lean Yayınevi, 1999.

[YÖN2]:3 Kitap düzeltilmiş ve geliştirilmiş haliyle üç ciltlik yayının üçüncü cildi olarak 1999 senesinde ABD’de Rusça olarak Edwin Mellen Press yayınevinde şu genel ad ile çıkmıştır: Фоменко А.Т. (Fomenko A.T.). НОВЫЕ МЕТОДЫ СТАТИСТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ИСТОРИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ. ПРИЛОЖЕНИЯ К ХРОНОЛОГИИ. Fomenko A.T. TARİHİ METİNLERİN YENİ İSTATİSTİKSEL ANALİZ YÖNTEMLERİ. KRONOLOJİYE UYGULAMALAR. Üçüncü cildin ismi: Фоменко А.Т. (Fomenko A.T.). АНТИЧНОСТЬ В СРЕДНЕВЕКОВЬЕ. (ГРЕЧЕСКАЯ И БИБЛЕЙСКАЯ ИСТОРИЯ). Fomenko A.T. ORTA ÇAĞ’DAKİ ANTİK ÇAĞ. (YUNANİSTAN VE KUTSAL KİTAP TARİHİ). (Antiquity in the Middle Ages. (Greek and Bible History)). Seri: Академические монографии на русском языке. Rusça akademisyen monografileri. (Scholarly Monographs in the Russian Language). The Edwin Mellen Press. USA. Lewiston. Queenston. Lampeter. 1999.

ÜÇÜNCÜ KİTAP: "МЕТОДЫ-3"/"YÖNTEMLER-3"

[YÖN3]:1 Fomenko A.T., Kalashnikov V.V., Nosovsky G.V. GEOMETRICAL AND STATISTICAL METHODS OF ANALYSIS OF STAR CONFIGURATIONS. DATING PTOLEMY'S ALMAGEST. - CRC Press. 1993, USA.

[YÖN3]:2 Kitap Rusça olarak 1995 senesinde şu ad ile çıkmıştır: Калашников В.В., Носовский Г.В., Фоменко А.Т. ДАТИРОВКА ЗВЕЗДНОГО КАТАЛОГА "АЛЬМАГЕСТА". СТАТИСТИЧЕСКИЙ И ГЕОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ. Kalashnikov V.V., Nosovskiy G.V., Fomenko A.T. "ALMAGEST"İN YILDIZ KATALOĞUNUN TARİHLENMESİ. İSTATİSTİKSEL VE GEOMETRİK ANALİZ. – Moskova, Faktorial Yayınevi, 1995.

[YÖN3]:3 Kitap önemli oranda geliştirilmiş ve düzeltilmiş haliyle yeni bir yayın olarak 2000 senesinde şu ad ile çıkmıştır: Калашников В.В., Носовский Г.В., Фоменко А.Т. АСТРОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ХРОНОЛОГИИ. АЛЬМАГЕСТ. ЗОДИАКИ. Fomenko A.T., Kalashnikov V.V., Nosovskiy G.V. KRONOLOJİNİN GÖKBİLİMSEL ANALİZİ. ALMAGEST. ZODYAKLAR. Kitabın 12. bölümünü T.N. Fomenko yazmıştır: <<Астрономическая датировка "древне"-египетских зодиаков Дендер и Эснэ (Латополиса)/ "Eski" Mısır Dender ve Esne (Latopolis) zodyaklarının gökbilimsel tarihlenmesi>>. – Moskova, Delovoy Ekspres Malı Yayınevi, 2000.

[YÖN3]:4 Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ ЕГИПТА. АСТРОНОМИЧЕСКОЕ ДАТИРОВАНИЕ ПАМЯТНИКОВ ДРЕВНЕГО ЕГИПТА. ИССЛЕДОВАНИЯ 2000-2002 ГОДОВ". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "MISIR'IN YENİ KRONOLOJİSİ. ESKİ MISIR ANITLARININ GÖKBİLİMSEL TARİHLENMESİ. 2000-2002 SENELERİNE AİT ARAŞTIRMALAR". – Moskova, Veçe, 2002. Düzeltilen ve geliştirilen ikinci yayın 2003 senesinde çıkmıştır.

DÖRDÜNCÜ KİTAP: "НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ РУСИ"/"RUS'UN YENİ KRONOLOJİSİ"

[RİR]:1 Носовский Г.В., Фоменко А.Т. НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ И КОНЦЕПЦИЯ ДРЕВНЕЙ ИСТОРИИ РУСИ, АНГЛИИ И РИМА. (Факты. Статистика. Гипотезы). Том

1: Русь. Том 2: Англия и Рим. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. RUS'UN, İNGİLTERE'NİN VE ROMA'NİN ESKİ TARİHİNİN YENİ KRONOLOJİSİ VE KONSEPSİYONU (Olgular. İstatistik. Varsayımlar). Cilt 1: Rus. Cilt 2: İngiltere ve Roma. – Moskova, MDÜ, 1995, Uçebno-Nauçnyy sentr dovuzovskogo obrazovania MDÜ Yayınevi. Bu kitap iki baskı olarak 1995 ve 1996 senelerinde çıkmıştır.

[RİR]:3 Kitabın ilk cildi düzeltilmiş haliyle ayrı bir kitap olarak 1997 senesinde çıkmıştır: Носовский Г.В., Фоменко А.Т. НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ РУСИ. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. RUS'UN YENİ KRONOLOJİSİ. – Moskova, 1997, Faktorial Yayınevi. Yeni yayınları: 1998, 1999 senelerinde.

[RİR]:4 Kitabın iki ciltlik ilk yayınının yeni, önemli oranda geliştirilen ve düzeltilen versiyonu büyük boyutlu tek bir cilt olarak şu ad ile çıkmıştır: Носовский Г.В., Фоменко А.Т. НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ РУСИ, АНГЛИИ И РИМА. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. RUS'UN, İNGİLTERE'NİN VE ROMA'NİN YENİ KRONOLOJİSİ.– Moskova, 1999, Anvik Yayınevi. Sonradan birkaç yayın daha yer almıştır.

[RİR]:5 Bu kitabın yeni, düzeltilmiş tek ciltlik versiyonu şu ad ile çıkmıştır: Носовский Г.В., Фоменко А.Т. НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ РУСИ, АНГЛИИ И РИМА. Nosovskiy А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. RUS'UN, İNGİLTERE'NİN VE ROMA'NİN YENİ KRONOLOJİSİ. – Moskova, Delovoy Ekspres Mali Yayınevi, 2001.

BEŞİNCİ KİTAP: "ИМПЕРИЯ"/"İMPARATORLUK"

[İMP]:1 Носовский Г.В., Фоменко А.Т. ИМПЕРИЯ. (Русь, Турция, Китай, Европа, Египет. Новая математическая хронология древности). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. İMPARATORLUK (Rus, Türkiye, Çin, Avrupa, Mısır. Eski Çağ'ın yeni matematiksel istatistiği). – Moskova, 1996, Faktorial Yayınevi. Yeni yayınlar: 1997, 1998, 1999, 2000, 2003 senelerinde çıkmıştır.

ALTINCI KİTAP: "БИБЛЕЙСКАЯ РУСЬ"

/"KUTSAL KİTAP RUSU"

[KR]:1 Носовский Г.В., Фоменко А.Т. МАТЕМАТИЧЕСКАЯ ХРОНОЛОГИЯ БИБЛЕЙСКИХ СОБЫТИЙ. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. KUTSAL KİTAP OLAYLARININ МАТЕМАТİKSEL KRONOLOJİSİ. – Moskova, Nauka, 1997.

[KR]:2 Kitap önemli oranda düzeltilmiş ve geliştirilmiş haliyle iki cilt olarak 1998 senesinde çıkmıştır: Носовский Г.В., Фоменко А.Т. БИБЛЕЙСКАЯ РУСЬ. (Русско-ордынская Империя и Библия. Новая математическая хронология древности). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. KUTSAL KİTAP RUSU. (Rus Orda İmparatorluğu ve Kutsal Kitap. Eski Çağ'ın yeni matematiksel istatistiği). Cilt 1,2. – Moskova, Faktorial Yayınevi, 1998. 2000 senesinde yeni baskısı çıkmıştır.

[KR]:3 Kitap biraz kısaltılmış olmakla birlikte yeni ve önemli bilgiler eklenmiş haliyle 1998 senesinde şu ad ile çıkmıştır: Носовский Г.В., Фоменко А.Т. РУСЬ-ОРДА НА СТРАНИЦАХ БИБЛЕЙСКИХ КНИГ. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. KUTSAL KİTAPÇIKLARIN SAYFALARINDA RUS-ORDA. – Moskova, ANVİK Yayınevi, 1998. Sonradan birkaç baskısı daha çıkmıştır.

[KR]:4 Носовский Г.В., Фоменко А.Т. БИБЛЕЙСКАЯ РУСЬ. ИЗБРАННЫЕ ГЛАВЫ - I. (Русско-ордынская Империя и Библия. Новая математическая хронология древности. История рукописей и изданий Библии. События XI-XII вв.н.э. в Новом Завете. Пятикнижие). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. KUTSAL KİTAP RUSU. SEÇİLMİŞ BÖLÜMLER – I. (Rus Orda İmparatorluğu ve Kutsal Kitap. Eski Çağ'ın yeni matematiksel istatistiği. Kutsal Kitap'ın elyazmalarının ve basılı nüshalarının tarihi. Yeni Ahit'teki XI-XII. yüzyıllara ait olaylar. Tevrat). – Moskova, Faktorial Yayınevi, 1999.

[KR]:5 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. БИБЛЕЙСКАЯ РУСЬ. ИЗБРАННЫЕ ГЛАВЫ - II. (Русско-ордынская Империя и Библия. Новая математическая хронология древности. История XIV-XVI вв. в последних главах книг Царств. История XV-XVI вв. на страницах книг Есфирь и Иудифь. Эпоха Реформации XVI-XVII вв.). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. KUTSAL KİTAP RUSU. SEÇİLMİŞ BÖLÜMLER – II. (Rus Orda İmparatorluğu ve Kutsal Kitap. Eski Çağ'ın yeni matematiksel istatistiği. Krallar kitabının son bölümlerindeki XIV-XVI. yüzyılların tarihi. Ester ve Judit kitaplarının sayfalarındaki XV-XVI. yüzyılların tarihi. XVI-XVII. yüzyıllardaki Reform Hareketi dönemi.). – Moskova, Faktorial Press Yayınevi, 2000.

YEDİNCİ KİTAP: "РЕКОНСТРУКЦИЯ"/"YAPILANDIRMA"

[YAP]:1 Носовский Г.В., Фоменко А.Т. РЕКОНСТРУКЦИЯ ВСЕОБЩЕЙ ИСТОРИИ. (Новая хронология). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. DÜNYA TARİHİNİN YAPILANDIRILMASI. (Yeni Kronoloji). 1. Kitap. - Moskova, Delovoy Ekspress Malî Yayınevi, 1999. 2000 senesinde yeni baskısı.

[YAP]:2 Носовский Г.В., Фоменко А.Т. РЕКОНСТРУКЦИЯ ВСЕОБЩЕЙ ИСТОРИИ. ИССЛЕДОВАНИЯ 1999-2000 ГОДОВ. (Новая хронология). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. DÜNYA TARİHİNİN YAPILANDIRILMASI. 1999-2000 SENELERİNE AİT ARAŞTIRMALAR. (Yeni Kronoloji). – Moskova, Delovoy Ekspress Malî Yayınevi, 2000. 2000 senesinde yeni baskısı.

[YAP]:3 Носовский Г.В., Фоменко А.Т. РЕКОНСТРУКЦИЯ ВСЕОБЩЕЙ ИСТОРИИ. ЖАННА Д'АРК, САМСОН И РУССКАЯ ИСТОРИЯ. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. DÜNYA TARİHİNİN YAPILANDIRILMASI. JEAN D'ARK, SAMPSON VE RUS TARİHİ.– Moskova, Delovoy Ekspress Malî Yayınevi, 2002.

BİLİMSEL-POPÜLER YAYINLAR:

[RRM]:1 Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "Русь и Рим. Правильно ли мы понимаем историю Европы и Азии". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Rus' ve Roma. Avrupa'nın ve Asya'nın tarihini doğru mu anlıyoruz?". Cilt 1,2. – Moskova, 1997, Olimp Yayınevi. İkinci baskısı – 1999 senesinde. 2001 senesinde Olimp-AST Yayınevinde bu beş ciltlik "РУСЬ И РИМ"/"RUS' VE ROMA" yayınının sonraki üç cildi çıkmıştır.

[RRM]:2 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Русь и Рим". Тома 1,2. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Rus' ve Roma". Cilt 1,2. – Moskova, Astrel, AST Yayınevi, 2004. Bu baskı, önceki beş ciltli "РУСЬ И РИМ" yayınının önemli oranda düzeltilmiş versiyonudur. İki ciltlik yayının düzeltilmiş ve geliştirilmiş ikinci baskısı 2007 senesinde çıkmıştır: 1. cilt - "Русь и Рим. (Сенсационная гипотеза мировой истории). "Rus' ve Roma. (Dünya tarihi üzerine sansasyonel varsayım)"; 2. cilt - "Русь и Рим. (Русско-Ордынская Империя)". "Rus' ve Roma. (Rus-Orda İmparatorluğu)". - Moskova, Astrel, AST Yayınevi, 2007.

[RUS] Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Русь. Подлинная история Великой Русско-Ордынской Империи в Новой Хронологии". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Rus'. Yeni Kronoloji'de Büyük Rus-Orda İmparatorluğunun tarihi". – Moskova, AST, Astrel Yayınevi, 2009. (Birçok değerli renkli eski görüntüler içeren baskı).

[RRM]:2 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Русь и Рим". Тома 1-7. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Rus' ve Roma". Cilt 1-7. Düzeltilmiş ve geliştirilmiş üçüncü baskı. Bu baskı, önceki beş ciltlik "Rus' ve Roma" ve 2007 senesinde çıkan iki ciltlik "Rus ve Roma" yayınlarının önemli oranda düzeltilmiş versiyonudur. Yeni yedi ciltlik yayının kitaplarını sıralayalım:

Cilt 1: А.Т.Фоменко. Русь и Рим. (Средневековые хронологи "удлинили историю". Математика в истории. Новая хронология. Меняем даты – меняется все). А.Т. Fomenko. Rus ve Roma. (Orta Çağ kronoloji uzmanları "tarihi uzattılar. Matematik ve tarih.

Yeni Kronoloji. Tarihleri değiştiriyoruz – her şey değişiyor). - Moskova, AST, Astrel Yaınevi, 2010.

Cilt 2: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Русь и Рим. Хронология китайской истории и ее параллели с европейской). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Rus ve Roma. (Rus'un yeni kronolojisi. Çin tarihinin kronolojisi ve onun Avrupa tarihi ile paralellikleri).

Cilt 3: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Русь и Рим. (Англия. "Древняя" Греция. Датировка Рождества Христова и Первого Вселенского собора). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Rus ve Roma. (İngiltere. "Eski" Yunanistan. Milat'ın ve İlk Dünya Kilise Konseyinin tarihlenmesi).

Cilt 4: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Русь и Рим. (Славяно-тюркское завоевание мира. Египет). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Rus ve Roma. (Dünyanın Slav-Türk fethi. Mısır).

Cilt 5: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Русь и Рим. (Русско-Ордынская Империя на страницах Библии). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Rus ve Roma. (Kutsal Kitap sayfalarında Rus-Orda İmparatorluğu).

Cilt 6: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Русь и Рим. (Москва - ветхозаветный Иерусалим. Кто такой царь Соломон?). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Rus ve Roma. (Moskova, Eski Ahit'teki Yeruşalem. Kral Süleyman kimdir?).

Cilt 7: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. Русь и Рим. (Колонизация Америки Русью-Ордой в XV-XVI веках). А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. Rus ve Roma. (XV-XVI. yüzyıllarda Rus-Orda'nın Amerika'yı sömürgeleştirmesi).

POPÜLER "НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ ДЛЯ ВСЕХ" ("HERKES İÇİN YENİ KRONOLOJİ") KİTAP SERİSİ:

В/1 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Русь и Орда. Великая Империя средних веков". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Rus' ve Orda. Orta Çağ'daki Büyük İmparatorluk". "Herkes için Yeni Kronoloji" serisi. – Moskova, AST Yaınevi, ASTREL Yaınevi, 2007.

В/2 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Великая Смута. Конец Империи А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Büyük Kargaşalık. İmparatorluğun sonu". "Herkes için Yeni Kronoloji" serisi. – Moskova, AST Yaınevi, ASTREL Yaınevi, 2007.

В/3 А.Т.Фоменко. "Четыреста лет обмана. Математика позволяет заглянуть в прошлое". А.Т. Fomenko. "Dört yüz senelik hile. Matematik, geçmişe bakmayı mümkün kılıyor". "Herkes için Yeni Kronoloji" serisi. - Moskova, AST Yaınevi, ASTREL Yaınevi, 2007.

В/4 А.Т.Фоменко. "Истину можно вычислить. Хронология глазами математики". А.Т. Fomenko. "Gerçek hesaplanabilir. Matematik gözüyle kronoloji". "Herkes için Yeni Kronoloji" serisi. - Moskova, AST Yaınevi, ASTREL Yaınevi, 2007.

В/5 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Пасха. Календарно-астрономическое расследование хронологии. Гильдебранд и Кресцентий. Готская война. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Paskalya. Kronolojinin takvimsel-gökbilimsel araştırması. Hildebrand ve Crescentius. Got Savaşı". "Herkes için Yeni Kronoloji". - Moskova, AST Yaınevi, ASTREL Yaınevi, 2007.

В/6 А.Т.Фоменко. "Троянская война в средневековье. Разбор откликов на наши исследования". А.Т. Fomenko. "Orta Çağ'daki Truva Savaşı. Bizim araştırmamızın uyandırdığı yankılara eleştiri". "Herkes için Yeni Kronoloji" serisi. - Moskova, AST Yaınevi, ASTREL Yaınevi, 2007.

В/7 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Татаро-монгольское иго: кто кого завоевывал". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Tatar-Moğol boyunduruğu: Kim kimi fethetmiştir". - Moskova, AST Yaınevi, ASTREL Yaınevi, 2008. "Herkes için Yeni Kronoloji" serisi.

В/8 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Славянское завоевание мира. (Загадка этрусков. Книга Мавро Орбини о славянском завоевании мира. Старинные скандинавские

географические сочинения)". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Slavların dünyayı fethetmesi. (Etrüsklerin gizemi. Mauro Orbini'nin Slavların dünyayı fethetmesi konulu kitabı. Eski İskandinav coğrafi eserleri)". "Herkes için Yeni Kronoloji" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, 2009.

B/9 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Калиф Иван". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Kalif İvan". "Herkes için Yeni Kronoloji" serisi.- Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, VKT, Vladimir. 2009.

B/10 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. <<Пегая Орда. История "древнего" Китая>>. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. <<Alaca Orda. "Eski" Çin'in tarihi>>. "Herkes için Yeni Kronoloji" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, 2009.

POPÜLER "НОВАЯ ХРОНОЛОГИЯ: МАЛЫЙ РЯД" ("YENİ KRONOLOJİ: KÜÇÜK SIRA") KİTAP SERİSİ:

M/1 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. <<"Число зверя". Когда был написан Апокалипсис>>. А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. << "Hayvan rakamı". Vahiy ne zaman yazılmıştır>>. "Yeni Kronoloji: Küçük sıra" serisi. - Moskova, ASTREL, AST Yayınevi, 2009.

M/2 Г.В.Носовский. "Счет лет от Христа и календарные споры". G.V. Nosovskiy. "Senelerin Mesih'ten itibaren sayılması ve takvim tartışmaları". "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, 2009.

M/3 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Иван Грозный и Петр Первый. Царь вымышленный и царь подложный". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Korkunç İvan ve Birinci Petro. Hayal ürünü olan kral ve sahtekârlık ürünü olan kral". "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, Vladimir: VKT, 2009.

M/0 А.Т.Фоменко. "Четыреста лет обмана. Математика позволяет заглянуть в прошлое". А.Т. Fomenko. "Dört yüz senelik hile. Matematik, geçmişe bakmayı mümkün kılıyor". "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, AST Yayınevi, ASTREL Yayınevi, 2009.

M/4 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко, Т.Н.Фоменко. "Где ты, поле Куликово?". А.Т. Fomenko, T.N. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Neredesin, Kulikovo Tarlası?" "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, Vladimir: VKT, 2010.

M/5 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Эт-русски. Загадка, которую не хотят разгадать". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Et-Ruski. Çözülmesi istenmeyen bilmece". "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, Vladimir: VKT, 2010.

M/6 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Изгнание царей". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Kralların kovulması". "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, Vladimir: VKT, 2010.

M/7 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Тайна Колизея". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Kolezyumun gizemi". "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, Vladimir: VKT, 2010.

M/8 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Господин Великий Новгород. С Волхова или с Волги пошла Русская земля?". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Bay Belikiy Novgorod. Rus Toprakları Volhov'da mı, Volga'da mı başlamıştır?" "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, Vladimir: VKT, 2010.

M/9 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Первое чудо света. Как и для чего были построены египетские пирамиды". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Dünyanın birinci harikası. Mısır'daki piramitler nasıl ve ne zaman kurulmuştur". "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, Vladimir: VKT, 2011.

M/10 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Пугачев и Суворов. Тайна сибирско-американской истории". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Pugaçev ve Suvorov. Sibirya-

Amerika tarihinin gizemi". "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, AST, ASTREL Yayınevi, VKT Vladimir, 2012.

M/11 Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Божественная комедия накануне конца света". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Kıyamet günü arifesinde İlâhi Komedyâ" "Yeni Kronoloji: Küçük Sıra" serisi. - Moskova, ASTREL, AST Yayınevi, 2012.

DİĞER YAYINLAR

[İSTAN] Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Стамбул в свете новой хронологии". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Yeni Kronoloji'nin Işığında İstanbul". - Moskova, Veçe Yayınevi, 2004.

[MOSK] Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Москва в свете новой хронологии". А.Т. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Yeni Kronoloji'nin ışığında Moskova". - Moskova, Veçe Yayınevi, 2004. Yenilenmiş ve geliştirilmiş yayın: Г.В.Носовский, А.Т.Фоменко. "Москва в свете новой хронологии. (Kulikovo tarlası Moskova'dadır. Kutsal Kitap'taki Moskova Kremlinini. Herodot'un yeraltı Moskovası hakkında yazdıkları)". - Moskova, Astrel, AST Yayınevi, 2009.

[AÇO] А.Т.Фоменко. "Античность - это Средневековье". А.Т. Fomenko. "Antik Çağ Orta Çağ'dır". - St. Petersburg, Neva Yayınevi, OLMA MEDİAGRUP, 2005.

[DVD] "Новая Хронология Фоменко-Носовского. 2006". "Fomenko-Nosovskiy Yeni Kronolojisi. 2006". DVD-disk. CD-ROM for Windows. "Kirill ve Mefodiy" Ltd. Şti. Moskova, 2006. 2010 senesinde geliştirilip yeniden çıkarılmıştır.

[FLM] 24 diskten oluşan set (DVD olarak). "История: наука или вымысел?"/"Tarih: Bilim mi, hayal ürünü mü?" serisi. Fomenko-Nosovskiy "Yeni Kronoloji"sinin malzemeleri üzerine. - "Novoye Vremya" sinema şirketi ve "Godland Pictures" Ltd. Şti, Moskova, 2008 senesi (filmler 1,2,4,6,7) ve 2010 senesi (filmler 1-12). Her filmin süresi 52 dakikadır. Filmin ilavesi olarak Степан Молот. "Новая хронология Фоменко-Носовского за 15 минут или за 1 час"/ Stepan Molot. "15 dakikada veya 1 saatte Fomenko-Nosovskiy Yeni Kronolojisi" kitabı bulunmaktadır. Аугиса "Новая Хронология Фоменко-Носовского"/ Fomenko-Nosovskiy Yeni Kronolojisi DVD ilavesi bulunmaktadır. Multimedia yayını: CD-ROM for Windows. "Kirill ve Mefodiy" Ltd. Şti. Moskova, 2010.

İlk 12 filmin ismi şöyledir: 1: Знаем ли мы свою историю?/ Kendi tarihimizi biliyor muyuz? 2: На чем основана история./ Tarih neye dayalı. 3: Истину можно вычислить./ Gerçek hesaplanabilir. 4: Алхимия пирамид, или Как строили в Древнем Египте./ Piramitlerin simyası veya Eski Mısır'da nasıl inşa ediyorlardı. 5: Тайна египетских зодиаков./ Mısır Zodyaklarının gizemi. 6: Господин Великий Новгород. Кто ты?/ Bay Velikiy Novgorod. Kimsin sen? 7: Куликово поле. Битва за Москву./ Kulikovo tarlası. Moskova için savaş. 8: Русь-Орда./ Rus-Orda. 9: В каком веке жил Христос?/ Mesih hangi yüzyılda yaşadı? 10: Забытый Иерусалим./ Unutulmuş Yerusaleim. 11: Московский Кремль./ Moskova Kremlinini. 12: Реконструкция истории./ Tarihini yapılandırılması.

2011 senesinde bu serinin şu 12 filmi çıkmıştır: 13: Фальсификация письменной истории./ Yazılı tarihin tahrif edilmesi. 14: Подделки и подделки./ El işi ufak eşyalar ve sahtekârlık işi ürünler. 15: Три великие фальшивки./ Üç büyük sahtekârlık ürünü. 16: Иван Грозный./ Korkunç İvan. 17: Смута./ Kargaşalık 18: Первые Романовы./ İlk Romanovlar. 19: Как писали русскую историю./ Rus tarihi nasıl yazılıyordu. 20: Радзивилловская Летопись. Призвание варягов./ Radzivilovskaya vakayinamesi. Varyagların çağırılması. 21: Реформация. Распад Империи./ Reform Hareketi. İmparatorluğun dağılması. 22: Солдаты Империи. Катары. Разин. Пугачев./ İmparatorluğun askerleri. Katarcılar. Razin. Pugaçev. 23: Этруски – это русские./ Etrüskler Rus'tur. 24: Символы Древнего Рима./ Eski Roma'nın sembolleri.

Dolaysız olarak bizim araştırmalarımız ile ilişkili olan ve bizim katkımız ile çıkan bazı kitapları sıralayalım

Никеров В.А. "История как точная наука". Nikerov V.A. "Pozitif bir bilim olarak tarih". (A.T. Fomenko ve G.V. Nosovskiy'in malzemeleri üzerine. Yeni Kronoloji). - Moskova, EKSMO-PRESS, "Yauza", 2002.

Никеров В.А. "Неожиданный Юлий Цезарь". Nikerov V.A. "Beklenmedik Jül Sezar". (A.T. Fomenko ve G.V. Nosovskiy'in malzemeleri üzerine. Yeni Kronoloji). - Moskova, EKSMO-PRESS, "Yauza", 2003.

Савельев Е.П. "Древняя история казачества". Savelyev E.P. "Kazaklığın eski tarihi". Onun eski kitabının yeni baskısı, Novoçerkassk, 1915. A.T. Fomenko ve G.V. Nosovskiy'in önsözü, yorumları ve düzenlemesi. - Moskova, Veçe Yaınevi, 2002.

Табов Й. "Когда крестилась Киевская Русь?" Tabov Y. "Kiev Rus'u ne zaman vaftiz almıştır?" – St. Petersburg, Neva, 2003. A.T. Fomenko ve G.V. Nosovskiy'in önsözü ile.

Bizim araştırmalarımızın kronoloji sorunlarına çok dikkat çekmesi sayesinde 1997-1998 seneleri arasında Moskova Kraft Yaınevi bizim girişimimizle N.A. Morozov'un "Христос"/ "Mesih" yapıtının yeni baskısını çıkarmıştır. Bu eser ilk kez 1924-1932 senelerinde çıkmıştır: Морозов Н.А. "Христос. (История человечества в естественно-научном освещении)". Morozov N.A. "Mesih. (İnsanoğlunun doğal bilimsel ışık altında tarihi)". Cilt 1-7. – Moskova, Kraft.

Bunun yanı sıra bizim girişimimizle Morozov'un Rus tarihi üzerine araştırmalarının sekizinci cildi ilk kez çıkarılmıştır. Bu cildin elyazmasını A.T. Fomenko Rusya Bilimler Akademisinin arşivinden almıştır.

Ньютон Исаак. "Исправленная хронология древних царств". İsaac Newton. "Eski krallıkların düzeltilmiş kronolojisi". – Moskova, RİMİS Yaınevi, 2007. İngilizce'den Rusça'ya çeviri. G.V. Nosovskiy'in önsözü ile.

И.И.Куриной. "Борец о борьбе. (Философия и практика борьбы Великой Империи)". İ.İ. Kurinnoy. "Bir yarışının yarış hakkındaki düşünceleri. (Büyük İmparatorluğun mücadelesinin felsefesi ve pratiği)". – Moskova, AST, Astrel Yaınevi, 2009. A.T. Fomenko ve G.V. Nosovskiy'in önsözü ile.

И.И.Куриной. "Игры угодные богам". İ.İ. Kurinnoy "Tanrıların isteklerine uygun oyunlar"- Moskova, AST, Astrel Yaınevi, 2010. A.T. Fomenko'un önsözü ile.

*****

Yeni Kronoloji hakkında bilgi içeren bazı İnternet siteleri:

chronologia.org (Yeni Kronoloji projesinin resmi websitesi). Aynı şekilde :chronologia.su.

Аynı şekilde: новая-хронология.рф

history.mithec.com (Fransa)

www.jesus1053.com (Almanya)

www.nuovacronologia.it (İtalya)

*****

RUSÇA LİTERATÜR

[5] Азаревич Д.И. "История византийского права". Azareviç. D.İ. "Bizans hukuk tarihi". – Yaroslavl, 1876-1877.

[10] "Александрия. Роман об Александре Македонском по русской летописи XV века". "İskenderiye. XV. yüzyıla ait Rus vakayinamesi üzerine Büyük İskender hakkında bir roman"- M.-L., Nauka, 1966.

[16] Алессандро Анджелини. "Пьеро делла Франческа". Alessandro Angelini. "Piero della Francesca". "İtalyan sanatının büyük ustaları" serisi. - Moskova, SLOVO, 1997. İtalyanca baskısı: 1995 by SCALA, Istituto Fotografico Editoriale, S.p.A. Italy.

- # [18] [Alberti] "Леон Баттиста Альберти". "Leon Battista Alberti". Makaleler derlemesi. - M., SSCB BA, Nauka, 1977. İngilizce baskısı: Alberti L. "Complete ed.". - Phaidon, Oxford, 1977.
- # [19] Амальрик А.С., Монгайт А.Л. "Что такое археология". Amalrick A.S., Monhait A.L. "Arkeoloji nedir"- M., Prosveşenie, 1963.
- # [21] Амфитеатров А. "Собрание сочинений в 8 томах". Amfiteaytov A. "Sekiz ciltlik eserler derlemesi". 4. Cilt – St. Petersburg, Prosveşenie, 1911.
- # [29] "Апокрифические сказания об Иисусе, святом семействе и свидетелях Христовых". "İsa, kutsal aile ve İsa'nın tanıkları hakkında apokrifik öyküleri". Hazırlayan, önsözü ve yorumları yazan - İ.S. Svetsitskaya, A.P.Skogorev. - Moskova, "Kogelet" Yayınevi, 1999.
- # [30:1] Араго Ф. "Биографии знаменитых астрономов, физиков, геометров". Arago F. "Meşhur astronomların, fizik uzmanlarının, geometri uzmanlarının biyografileri". Kitaplar 1,2 (cilt 1-3). Çeviren D. Perevoşikov. – Moskova-İjevsk, "Regularnaya i haotiçeskaya dinamika" Bilimsel ve Araştırma Merkezi, 2000.
- # [35] Аронов В. "Эльзевиры. (История книжного искусства)". Aronov V. "Elsevierler. (Kitap sanatının tarihi)". - Moskova, "Kniga", 1975.
- # [36] "Архангелогородский летописец". "Arhangelogorodskiy letopisets". Polnoye sobraniye russkih letopisey (PSRL). Rus vakayinamelerinin tam derlemesi. 37. Cilt - Leningrad, Nauka Yayınevi, 1982.
- # [40] Архимед. "Сочинения". Arşimet. "Eserler". - M., Fizmatgiz, 1962. İngilizce baskısı: Archimedes. "The Works of Archimedes". - Cambridge University Press, Cambridge, 1912.
- # [46] Баландин Р.К. "Чудо или научная загадка? Наука и религия о Туринской плащанице". Balandin R.K. "Mucize mi, bilimsel bilmece mi? Torino kefenini açıklayan din ve bilim". - Moskova, "Znanie" Yayınevi, 1989. "Soru işareti" serisi, 1'89. Hayatta, bilimde ve teknikte yenilikler.
- # [50] Бароний Ц. "Деяния церковные и гражданские от Рождества Христова до 1198 года". Baronius C. "Mesih'in doğumundan itibaren 1198 senesine kadar dinî ve dünyevi faaliyet". - Moskova, 1913. P.P. Ryabuşinskiy'in Yayınevi. - Baronius. "Annales ecclesiastici a Christo nato ad annum 1198".
- # [64] Бемон Ш., Моно Г. "История Европы в средние века". Vemon S., Monod G. "Orta Çağ Avrupa tarihi". - Pg., 1915. Fransızca baskısı: Ve'mon C., Monod G. <<Histoire de l'Europe au Moyen A^ge>>. - Paris, 1921.
- # [67] "Библия". "Kutsal Kitap". 10. baskı. – St. Petersburg, 1912.
- # [72] Бикерман Э. "Хронология древнего мира". Bickerman E. "Eski dünyanın kronolojisi". - Moskova, Nauka, 1975. İngilizce'den çeviri: Bickerman E.J. "Chronology of the Ancient World". - Thames & Hudson, London, (1968), 1969.
- # [76] Блер Ж. "Таблицы хронологические, объемлющие все части всемирной истории из года в год от сотворения мира до XIX столетия, на английском языке изданные Членом Королевского Лондонского Общества Жоном Блером". Blair J. "Londra Royal Society üyesi John Blair'in İngilizce olarak çıkarttığı, dünya tarihinin dünyanın yaratılışından XIX. yüzyıla kadar bütün parçalarını sene sene içeren kronolojik tabloları". Cilt I,II. - Moskova, Moskova Üniversitesi Yayınevi, 1808-1809. İngilizce baskısı: <<Blair's Chronological and Historical Tables, from the Creation to the Present Time, etc.>> G.Bell & Sons, London, 1882.
- # [82] Болинброк. "Письма об изучении и пользе истории". Bolinbrok. "Tarihin araştırılması ve faydası hakkında mektuplar". - M., Nauka, 1978.
- # [90] Борисовская Н. "Старинные гравированные карты и планы XV-XVIII веков. Космографии, карты земные и небесные, планы, ведуты, баталии. Из собрания ГМИИ имени А.С.Пушкина". Borisovskaya N. "XV-XVIII. yüzyıllara ait eski hakkedilmiş haritalar

- ve planlar. Kozmografya, yer ve gök haritaları, planlar, palankalar, savaşlar. Puşkin Güzel Sanatlar Müzesi'nin koleksiyonundan". - Moskova, Galaktika Yayınevi, 1992.
- # [92] Beaufort Luis de. "Dissertation sur l'incertitude des cinq premiers siècles de l'histoire Romanae". - Utrecht, 1738; sonradan Blot Paris'te yeni baskısını çıkarmıştır, 1886.
- # [96:1] Бриан Пьер. "Александр Великий. Из Греции на Восток". Pierre Brian. "Büyük İskender. Yunanistan'dan Doğu'ya". - "Tarih. Keşif" serisi. Fransızca'dan çeviri. Moskova, Astrel, AST Yayınevi, 2003.
- # [99] Бругш Генри. "История фараонов". Brugsch H. "Firavunların tarihi". Çeviriyi yapan K.G. Vlastov. - St. Petersburg, İ.İ. Glazunov Yayınevi, 1880. "Eski milletlerin vakayinameleri ve anıtları. Mısır" serisinde. İngilizce baskısı: "Egypt under the Pharaohs. A History Derived Entirely from the Monuments". J.Murray, London, 1891.
- # [102] Буганов С.И. "Отечественная историография русского летописания". Burganov. S.İ. "Rus vakayinamelerinin yerli historiyoğrafi"- M., Nauka, 1975.
- # [110] Бутомо С.И. "Радиоуглеродное датирование и построение абсолютной хронологической шкалы археологических памятников". Butomo S.İ. "Radyokarbon tarihlemesi ve arkeolojik anıtların mulak kronoloji skalasının kurulması". - Arkeoloji ve doğal bilimler. Moskova, Nauka, 1965, s.35-45.
- # [120] Васильев А.А. "История Византии. Падение Византии, Эпоха Палеологов (1261-1453)". Vasilyev A.A. "Bizans tarihi. Bizans'ın düşüşü. Paleologlar devri". - L., Academia, 1925.
- # [122] Вебер Георг. "Всеобщая история". Weber G. "Dünya tarihi". - M., 1892. İngilizce baskısı: Weber G. "Outline of Universal History from the Creation of the World to the Present Time". - London, 1851.
- # [129] "Vestnik Rossiyskoy Akademii Nauk", cilt 68, No.10, Ekim 1998, Moskova, MAİK "Nauka" Yayınevi, "Nauka".
- # [132] "Византийские историки. Дексипп, Эвнапий, Олимпиодор, Малх, Петр Патриций, Менандр, Кандид, Ноннос, Феофан Византиец". "Bizans tarihçileri. Dexippus, Eunapios. Olimpiodoros. Malkhos. Petros Patrikios. Menandros. Candidos. Nonnosos, Bizanslı Theophan". - St. Petersburg, 1858.
- # [140] Власов Сергей. "Деяния Константина Великого". Vlasov Sergey. "Büyük Konstantin'in eylemleri". - Москва, "Orden Konstantina Velikogo"/"Büyük Konstantin nişanı" hayır kurumu, 1999. RF Devlet Komitesinin "Pervaya Obraztsovaya tipografiya" Yayınevinde çıkarılmıştır.
- # [141] Внучков Б.С. "Узник Шлиссельбурга". Vnuçkov B.S. "Şlisselburg'un Kalenebti". - Yaroslavl. Verhne-Voljskoje knijnoye izdatelstvo Yayınevi, 1988.
- # [143:0] "Возрождение. 1401-1610: шедевры европейского искусства". "Rönesans. 1401-1610: Avrupa sanatının şaheserleri". Redaktörü Stefano Dzuffi. - İtalyanca'dan çeviri: IL RINASCIMENTO. 1401-1610: lo splendore dell'arte europea. Milano, Mondatori Elekta S.p.A. 2002. Moskova, "İzdatelstvo AST" Ltd. Şti., "İzdatelstvo Astrel" Ltd.Şti., 2003.
- # [144] "Вокруг Колизея". "Kolezyumun etrafında". - "İzvestiya" gazetesi, 1977, 18 Mayıs.
- # [145] "Вологодская летопись". "Vologodskaya vakayinamesi". PSRL, cilt 37. - Leningrad, "Nauka" Yayınevi, 1982.
- # [146] Вольфкович С.И. "Николай Александрович Морозов как химик (1854-1946)". Volkoviç S.İ. "Kimyası olarak Nikolay Aleksandroviç Morozov (1854-1946)". - İzv. AN SSSR. Otd. him. nauk 1947. No.5.
- # [147] Вольфкович С.И. "Николай Александрович Морозов, его жизнь и труды по химии". Volkoviç S.İ. "Nikolay Aleksandroviç Morozov, hayatı ve kimya üzerine araştırmaları". - "Priroda" dergisi, 1947, No.11.

- # [154] Вулли Л. "Ур Халдеев". Woolley L. "Ur Haldeyev"- M., İzd-vo vost.lit, 1961 (1972). İngilizce baskısı: Woolley L. "Ur of the Chaldees". - Benn, London, 1950. Ayrıca bkz.: Woolley L. "Excavations at Ur. A Record of Twelve Years". - Work. E.Benn, London, 1955.
- # [161] Герберштейн Сигизмунд. "Записки о Московии". Herberstain Sigizmund. "Moskovia hakkında yazılar". - Moskova, MDÜ Yayınevi, 1988.
- # [163] Геродот. "История". Herodot. "Tarih". - Leningrad, Nauka, 1972. English edition: "The History of Herodotus". In series: "Great Books of the Western World". Vol.5. Encyclopaedia Britannica, Inc. Chicago, The University of Chicago, 1952 (2nd edition 1990). Ayrıca bkz.: Herodotus. "The Histories of Herodotus, etc." - Everyman's Library, London and New York, 1964.
- # [179] Голубцова Е.С., Завенягин Ю.А. <<Еще раз о "новых методиках" и хронологии древнего мира>>. Golubtsova E.S., Zavenyagin Y.A. <<Bir kez daha "Yeni yöntemler"e ve eski dünya'nın kronolojisine dair>>. - "Voprosy istorii", 1983, No.12, s.68-83.
- # [195] Грегоровиус Ф. "История города Афин в средние века". Gregorovius F. "Atina şehrinin Orta Çağ'daki tarihi". - St. Petersburg, 1900. Almanca baskısı: Gregorovius F. "Geschichte der Stadt Athen im Mittelalter". - Stuttgart, 1889.
- # [196] Грегоровиус Ф. "История города Рима в средние века. От V до XVI столетия". Gregorovius F. "Roma şehrinin Orta Çağ'daki tarihi. V. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar". Cilt 1-5. - St. Petersburg, 1902-1912. İngilizce baskısı: Gregorovius F. "History of the City of Rome in the Middle Ages". - G.Bell & Sons, London, 1900-1909.
- # [200] Григора Никифор. "Римская история, начинающаяся со взятия Константинополя латинянами". Grigora Nikifor. "Latinlerin Konstantinopolis'i fethetmesiyle başlayan Roma tarihi." - St. Petersburg, 1862.
- # [207] Грослие Б. "Борободур. Величайшее в мире средоточие буддийской скульптуры подвергается разрушению". Groslic B. "Borobodur. Dünyanın en büyük Buda heykel merkezi hasar görüyor". - "Kuryer UNESCO" dergisi. 1968. No.6, s.23-27.
- # [217] Гуревич А.Я. "Категории средневековой культуры". Gureviç A.Ya. "Orta Çağ kültürünün kategorileri". - M., Kultura, 1972.
- # [223] Даль В. "Толковый словарь живого великорусского языка". Dal V. "Rus dilinin büyük açıklamalı sözlüğü". - St. Petersburg - Moskova, M.O. Bolf Yayınevi, 1912.
- # [225] Даль Владимир. "Толковый словарь живого великорусского языка". Dal Vladimir. "Rus dilinin büyük açıklamalı sözlüğü". - Moskova, Gos. İzd. İnostrannih i natsionalnih slovarey, 1956.
- # [228] Дантас Ж. "Парфенон в опасности". Dantas J. "Parthenon tehlikede". - "Kuryer UNESCO" dergisi. 1968. No.6, s.16-18, 34.
- # [229] Данте Алигьери. "Малые произведения". Dante Alighieri. "Küçük eserler". - M., Nauka, 1968. Ayrıca bkz.: Dante Alighieri. "Opere Minori". - Firenze, 1856.
- # [237] Дворецкий И.Х. "Латинско-русский словарь (50000 слов)". Dvoretzkiy İ.H. "Latince Rusça sözlüğü (50000 kelime)". - M., "Russkiy Yazık" Yayınevi, 1976.
- # [240] Джелал Эсад. "Константинополь (От Византии до Стамбула)". Celal Esad. "Konstantinopolis (Bizans'tan İstanbul'a)". - M. ve S. Sabaşnikovlar Yayınevi. M., 1919. Fransızca baskısı: Jala~l A. <<Constantinople de Byzance a` Stamboul>>. - Paris, 1909.
- # [242] Дживелегов А.К. "Леонардо да Винчи". "Parlak insanların hayati" serisi. Jurnalno-gazetnoye obyedineniye. - M., OGİZ, 1935.
- # [245] Джуа Микеле. "История химии". Giua Michele. "Kimya tarihi". - Moskova, Mir, 1975. İtalyanca'dan çeviri: Michele Giua. <<Storia della chimica, dell'alchimiaalle dottrine moderne>>. - Chiantore, Torino, 1946; Union Tipografiko-Editrice Torinese, 1962.

- # [247] Диль Ш. "История Византийской Империи". Diehl Ch. "Bizans İmparatorluğu tarihi". - M., İL, 1948. İngilizce baskısı: Diehl Ch. "History of the Byzantine Empire". Princeton University Press, Princeton, N.J., 1925.
- # [248] Диль Ш. "Основные проблемы византийской истории". Diehl Ch. "Bizans tarihinin ana sorunları". - M., 1947. Французское издание: Diehl Ch. <<Les Grands Proble`mes de l'Histoire Byzantine>>. - Librairie Armand Diehl, A.Colin, Paris, 1947.
- # [250] Диофант. "Арифметика". Diophantus. "Aritmetik". - M., Nauka, 1974. Ayrıca bkz.: Diophantus Alexandrinus. "Diophanti Alexandrini Opera Omnia, cum graecis commentariis". - Lipsiae, in aedibus V.G.Teubner, 1893-1895.
- # [252] Дитмар А.Б. "География в античное время". Ditmar A.B. "Antik zamanda coğrafya". - M., Nauka, 1980.
- # [259] Дреус Артур. "Миф о Христе". Drews A. "Mesih hakkındaki mit". Cilt 2. - M., Krasnaya Nov', 1924. İngilizce baskısı: Drews A. "The Christ Myth". - T. Fisher Unwin, London and Leipzig, 1910.
- # [267] Евсевий Памфил. "Церковная история". Eusebius Pamphili. "Kilise tarihi". - St. Petersburg, 1848. İngilizce baskısı: Eusebius Pamphili. "History of the Church". London, 1890.
- # [268] [Eusebius Pamphili]. "Евсевия Памфилова епископа Кесарии Палестинской о названиях местностей, встречающихся в Священном писании. Блаженного Иеронима Стридонского о положении и названиях еврейских местностей". "Filistin Sezariye piskoposu Eusebius Pamphili'nin Kutsal Kitap'ta bulunan arazi isimlerine dair çalışması. Stridonlu Hiyeronimus'un Yehudi arazilerinin konumuna ve isimlerine dair çalışması". Çeviren İ. Pomyalovskiy. - St. Petersburg, 1894. Latince baskısı: Eusebius Pamphili. "Eusebii Pamphili Episcopi Caesariensis Onomasticon Urbium et Locorum Sacrae Scripturae". - Berolini, 1862.
- # [270] Егоров Д.Н. "Введение в изучение средних веков. Историография и источниковедение". Egorov D.N. "Orta Çağ araştırmalarına giriş. Historiografi ve kaynakların araştırılması". Cilt 1-2. - M., İzdat. Ob-vo pri ist.-filos. Fak. Mosk. Vıış. Jen. kursov, 1916.
- # [293] "Звездные карты северного и южного полушарий". "Kuzey ve Güney yarım kürelerinin yıldız haritaları". Yayıncı: "Mapy severni a jižni hvezdne' oblohy". - Kartografie Praha. 1971. (Çekoslovakya).
- # [295] Зелинский А.Н. "Конструктивные принципы древнерусского календаря". Zelinskiy A.N. "Eski Rus takviminin yapısal ilkeleri". "Kontekst 1978" derlemesi. - M., Nauka, 1978.
- # [300] Зубов В.П. "Аристотель". Zubov V.P. "Aristoteles". - M., SSCB BA Yayınevi, 1963.
- # [304] Иегер Оскар. "Всеобщая история". Jager Oscar. "Dünya tarihi". Cilt 1-4. - Yayıncı A.F. Marks. St. Petersburg, 1894-1904.
- # [315:1] "Искусство итальянского Ренессанса. Архитектура. Скульптура. Живопись. Рисунок". "İtalyan Rönesansı sanatı. Mimari. Heykel. Resim sanatı. Desen". "Redaktörü Rolf Toman. - Ko"nemann Verlagsgesellschaft mbH. Ko"ln. 1994. Rusça baskısı 2004 senesinde çıkmıştır.
- # [321] "Историко-математические исследования". "Tarihsel-matematiksel araştırmalar". 1. Sayı - M.-L., 1948.
- # [323] "История Византии". "Bizans tarihi". Cilt 1. - M., Nauka, 1967.
- # [328] "История Европы". По европейской инициативе Фредерика Делуша. Коллектив из 12 европейских историков. "Avrupa'nın tarihi". Frederic Delouche'un Avrupa girişimi üzerine. 12 Avrupalı tarihçiden oluşan kolektif. - Minsk, "Vişeyneya şkola" Yayınevi,

- Moskova, "Prosveşenie" Yayınevi, 1996. Şu yayının çevirisi: <<Histoire de l'Europe>>. - Hachette, 1992.
- # [333] "История средних веков". "Orta Çağ'ların tarihi". Redaktörleri A.D. Udaltsov, E.A. Kosminskiy, O.L. Vaunşteyn. - M., OGİZ, 1941.
- # [335] "История французской литературы". "Fransız edebiyatı tarihi". Makale derlemesi. – St. Petersburg, 1887. İngilizce baskısı: Demogeot J. "History of French Literature". - Rivingstons, London, (1883) 1884.
- # [336] "История человечества. Всемирная история". "İnsanoğlunun tarihi. Dünya tarihi". Cilt 1-9. Almanca'dan çeviri. Genel redaktör H. Helmolt. – St. Petersburg, knigoizdatelskoye tovarişestvo "Prosveşenie" Yayınevi, 1896 yılı.
- # [345] Казаменова А.Н. "Введение в античную нумизматику". Kazamanova A.N. "Antik nümismatiğe giriş". - M., Moskova Üniversitesi Yayınevi, 1969.
- # [357] Калашников В.В., Рачев С.Т., Фоменко А.Т. "Новые методики сравнения функций объемов исторических текстов". Kalaşnikov V.V., Raçev S.T., Fomenko A.T. "Tarihsel metinlerin hacim fonksiyonlarının yeni kıyaslama yöntemleri". – Stokastik modellerin istikrarı meseleleri. Seminer çalışmaları. M.: VNIİSİ, 1986, s.33-45.
- # [358] Каледа Глеб. Протоиерей, профессор Глеб Каледа. "Плещаница Господа нашего Иисуса Христа. К 100-летию явления миру Великой Святости 1898-1998". Kaleda Gleb. Başrahip, Profesör Gleb Kaleda. "Tanrımız İsa Mesih'in kefeni. Büyük Kutsal Şey'in dünyaya açılmasının 100 yıllık dönemine dair. 1898-1998". 4. baskı. - Moskova, Zkatyevskiy Monastır Yayınevi, 1998.
- # [362] Карамзин Н.М. "История государства Российского". Karamzin N.M. "Rus devletinin tarihi". - St. Petersburg, 1842. P.M. Stroyev'in "Ключ"/"Anahtar" yapıtının ekli üç kitap olarak çıkarılan beşinci baskısının reprint yayını. Kitaplar I,II,III,IV. - Moskova, "Kniga" Yayınevi, 1988, 1989.
- # [376] Келлин Н.С., Денисенко Д.В. "Когда были созданы знаменитые Дендерские Зодиаки?". Kellin N.S., Denisenko D.V. "Meşhur Dender Zodyakları ne zaman yaratılmıştır?" – A.T. Fomenko'nun "Antik Çağ'ın ve Orta Çağ'ın geleneksel kronolojisinin eleştirisi" kitabı için ek. - Moskova, MDÜ, Mekanik-Matematik Fakültesi Yayınevi, 1993, s.156-166.
- # [389] Классовский В. "Систематическое описание Помпеи и открытых в ней древностей". Klassovskiy V. "Pompei ve içinde bulunan antika eşyaların sistemli tarifi". - St. Petersburg, 1848.
- # [390] Клейн Л.С. "Археология спорит с физикой". Kleyn L.S. "Arkeoloji fizik ile tartışıyor". - "Priroda" dergisi, 1966, No.2, s.51-62.
- # [391] Клейн Л.С. "Археология спорит с физикой (продолжение)". Kleyn L.S. "Arkeoloji fizik ile tartışıyor (devamı)". - "Priroda" dergisi, 1966, No.3, s.94-107.
- # [407:1] [Kozlov V.T.] Katalog: "30-летняя война. Блистательная Европа. Ренессанс. Гуманизм. Просвещение". "Otuz Yıl Savaşları. Parlak Avrupa. Rönesans. Hümanizm. Aydınlanma". V.T. Kozlov Kültür ve sanatı geliştirme ve destekleme bölgesel toplumsal fonu. Moskova, 2001.
- # [414] Колчин Б.А., Шер Я.А. "Абсолютное датирование в археологии. Проблемы абсолютного датирования в археологии". Kolçin B.A., Şer Ya.A. "Arkeolojide mutlak tarihleme". - M., Nauka, 1972.
- # [415] Кольрауш. "История Германии". Kohlrausch. "Almanya'nın tarihi". Cilt I,II. - M., 1860. İngilizce baskısı: Kohlrausch F. "A History of Germany, from the Earliest Period to the Present Time". - D. Appleton and Co., New York, 1896.
- # [419] Комнина Анна. "Сокращенное сказание о делах царя Алексея Комнина". Komnini Anna. "Alekseios Komnenos'un eylemleri hakkında kısa destan". - St. Petersburg, 1859.

- # [434] Косидовский З. "Когда солнце было богом". Kosidovskiy Z. "Güneş'in tanrı olduğu zaman". - M., Nauka, 1968. Lehçe baskısı: Kosidowski Z. <<Gdy Slon'ce Było Bogiem>>. - Warszawa, 1962.
- # [440] "Краткая географическая энциклопедия". Том 1. "Kısa coğrafya ansiklopedisi". Birinci cilt. - M., Gos. Nauçn. İzd-vo "Sov. ensikl." Yayınevi, 1960.
- # [443] Криш Элли Г. "Сокровища Трои и их история". Elli G.Kriesch "Truva'nın hazineleri ve tarihi". - "Raduga" Yayınevi, Moskova, 1996. Almanca'dan çeviri: Elli G. Kriesch, "Der Schatz von Troja und seine Geschichte". - Carlsen, 1994.
- # [444] Крывелев И.А. <<Раскопки в "библейских" странах>>. Krivelev İ.A. <<"Kutsal Kitap" ülkelerinde kazılar>>. - Moskova, "Sovetskaya Rossia" Yayınevi, 1965.
- # [447] Ксенофонт. "Греческая история". Ksenofon. "Yunan tarihi". - L., OGİZ, 1935. İngilizce baskısı: Xenophon. "Hellenica". - In: W. Briggs, Tutorial Series, Books III,IV, London, 1894.
- # [448] Кубланов М.М. "Новый Завет, поиски и находки". Kublanov M.M. "Yeni Ahit, arayışlar ve buluntular". - M., Nauka Yayınevi, 1968.
- # [456] "Kuryer UNESCO" (Dergi). 1968. No.12.
- # [458] Кымпан Ф. <<История числа "пи">>. - Moskova, Nauka, 1971 (1984). Kıpman F. <<"Pi" sayısının tarihi>>. Rumence baskısından yapılan çeviri: Ci'mpan F. <<Istoria Numa~rului "pi">>. - Ed.tineretului, Bucuresti, 1965.
- # [462:1] Ламброзо Ч. "Гениальность и помешательство". Lombroso C. "Dahilik ve delilik". - Moskova, Respublika Yayınevi, 1995.
- # [464] Лауэр Жан-Филипп. "Загадки египетских пирамид". Lauer Jean-Philippe. "Mısır piramitlerinin gizemleri". - M., Nauka, 1966. Fransızca baskısı: Lauer J.-Ph. <<Le Mystère des Pyramides>>. - Presses de la Cité, Paris, 1974.
- # [469] "Легенда о докторе Фаусте". "Doktor Faust hakkında efsane". - M., Nauka, 1978. Ayrıca bkz.: "The History of the Damnable Life and Deserved Death of Doctor John Faustus...". - G.Routledge, London; E.P.Dutton, New York, 1925.
- # [470] Леманн. "Иллюстрированная история суеверия и волшебства от древности до наших дней". Lehmann. "Eski Çağ'dan günümüze kadar boş inancın ve büyü'nün resimli tarihi". - M., "Knijnoye delo" mağazasının Yayınevi, 1900. Ayrıca bkz.: Lehmann A. "Overto og trolddom fra de aeldste til vore dage...". - J.Frimodt, Kjobenhavn, 1893-1896.
- # [471] Ленцман Я.А. "Происхождение христианства". Lentsan Ya.A. "Hristiyanlığın kökeni". - M., SSCB BA'nin Yayınevi, 1958.
- # [478] Либби У.Ф. "Углерод-14 - ядерный хронометр археологии". Libby. U.F. "Karbon-14, arkeolojinin nükleer kronometresi". - "Kuryer UNESCO" dergisi, 1968, No.7 (No.139).
- # [480] Либби У.Ф. "Радиоуглерод - атомные часы". Libby. U.F. "Radyokarbon, nükleer saatleri". - "Nauka i çeloveçestvo" yıllık dergisi, 1962, Moskova, Znanie Yayınevi, s.190-200.
- # [482] Ливий Тит. "Римская история от основания города". Titus Livius. "Roma tarihi (Şehrin kuruluşundan itibaren)". Altı cilt. Çevirmen ve redaktör P. Adrianova. - M.: Tip. E. Gerbek, 1897-1899.
- # [485] "Лингвистический энциклопедический словарь". "Dilbilimsel ansiklopedik sözlük". - Moskova, "Sovetskaya Ensiklopediya" Yayınevi, 1990.
- # [488] "Литературное наследство. В.И.Ленин и А.В.Луначарский. Переписка, доклады, документы". "Edebi miras. V.İ. Lenin ve A.V. Lunaçarskiy. Yazışma, bildiriler, belgeler". - M., Nauka Yayınevi, 1971.
- # [489] Лифшиц Г.М. "Очерки историографии Библии и раннего христианства". Lifşits G.M. "Kutsal Kitap". - Minsk, Vişeyş. şkola. 1970.
- # [490:4] "Лицевой летописный свод XVI века". Bu, tıpkıbasım yayınının (ilk kez Akteon Yayınevi tarafından yayımlanmıştır) ardından gelen ikinci tam baskısıdır, Akteon Yayınevi tarafından kolaylık sağlamak amacıyla "halk yayını" olarak adlandırılmıştır. Sayfaların

boyutu biraz küçültülmüştür, her sayfanın dış kenarında transliterasyon ve çağdaş Rus diline çevirisi yerleştirilmiştir. Moskova, AKTEON Yayınevi. Yayımcılar: L.P. Mustafina ve H.H. Mustafin. 2008-2012 seneleri.

[492] Лозинский С.Г. "История папства". Lozinskiy S.G. "Papalığın tarihi". Cilt I,II. - M., TsS SVB SSSR, 1934.

[494] "Лоция Гибралтарского пролива и Средиземного моря". "Cebelitarik Boğazı'nın ve Akdeniz'in Kılavuzluğu". – Hazırlayan G. Pardy, çeviren İ. Şestakov. - M., 1846.

[498] Льюис Г.К. "Исследования о достоверности древнейшей римской истории". Lewis G.C. "Eski Roma tarihinin inanılrlığı ile ilgili araştırmalar". - Hannover, 1852. Lewis G.C. <<Untersuchungen u"ber die Glaubwu"rdigkeit der altro"mischen Geschichte...>>. - Hannover, 1858.

[512] Мартынов Г. "О начале римской летописи". Martinov G. "Roma vakayinamelerinin başlangıcına dair". - M., Moskova Üniversitesi Yayınevi, 1903.

[519] "Махабхарата". "Mahabharata". Çeviren ve hazırlayan Türkmenistan SSC Bilimler Akademisi akademi üyesi B.L. Smirnov, cilt 1-8. - Taşkent, Türkmenistan SSC Bilimler Akademisi, 1955-1972. Cilt 1 - III kitabından iki uzun şiir: "Nal" ve "Savitri" ("Karı-koca Sadakatinin Yüceliği") (1959 senesinde ikinci baskısı); cilt 2 - "Bhagavadgita" (1956 senesi), cilt 3 - "Dağcı" (1957 senesi), cilt 4 - "Markandea'nın Sohbeti" (1958 senesi), cilt 5 - "Mokşadkharma" (1961 senesi), cilt 6 - "Pınarları Gezme" (1962 senesi); cilt 7 - "Bhişma hakkında Kitap ve Coplul Vurtut hakkında Kitap" (1963 senesi), cilt 8 - "Uyuyanlara saldırı" (1972 senesi). İngilizce baskısı: "The Mahabharata". - Chicago, Chicago University Press, London, 1973. Ayrıca bkz.: "The Maha-bharata". - Jaico Publ. House, Bombay, 1976.

[533] "Мифы народов мира. Энциклопедия". "Dünya halklarının mitleri. Ansiklopedi". Cilt 1,2. - Moskova, "Sovetskaya Ensiklopediya" Yayınevi, 1980 (cilt 1), 1982 (cilt 2).

[534] Михайлов А.А. "Теория затмений". Mihaylov A.A. "Tutulmaların teorisi". - M., Gostehteorizdat, 1954.

[538] Моммзен Т. "История Рима". Mommsen T. "Roma tarihi". - M., 1936.

[539] Моммзен Т. "История Рима". Mommsen T. "Roma tarihi". Cilt 3. - Moskova, OGİZ, 1941. İngilizce baskısı: Mommsen T. "The History of Rome". Macmillan & Co., London, 1913.

[542] Морозов Н.А. "Откровение в грозе и буре. История возникновения Апокалипсиса". Morozov N.A. "Buranda ve fırtınada Vahiy. Vahiy'in yaratılma tarihçesi". - M., 1907. İkinci baskısı 1910 senesinde (Moskova). İngilizce çevirisi: Morozov N.A. "The Revelation in Thunder and Storm". - Northfield, Minn., 1941.

[543] Морозов Н.А. "История возникновения библейских пророчеств, их литературное изложение и характеристика. Пророки". Morozov N.A. "Kutsal Kitap kehanetlerinin oluşma tarihçesi, edebi ifadesi ve nitelikleri. Peygamberler". - M., İ.D. Sitin Yayınevi, 1914.

[544] Морозов Н.А. "Христос. (История человечества в естественно- научном освещении)". Morozov N.A. "Mesih. (Doğa bilimlerinin ışığında insanoğlunun tarihi)". Cilt 1-7. – Moskova-Leningrad, Gosizdat, 1924-1932 seneleri. c.1: 1924 (2. baskısı: 1927), c.2: 1926, c.3: 1927, c.4: 1928, c.5: 1929, c.6: 1930, c.7: 1932. (Birinci cildi iki baskı olarak çıkmıştır: 1924 ve 1927 senelerinde). 1998 senesinde bizim girişimimizle Moskova Kraft Yayınevi'nde Morozov'un bu yapıtının reprint baskısı çıkmıştır. Yedi cildin hepsi yeniden çıkarılmıştır.

[547:3] Морозов Н.А. "Повести моей жизни". Morozov N.A. "Benim hayatımın destanları". Cilt 1,2. - Moskova, SSCB Bilimler Akademisi Yayınevi, 1962.

[548] Морозова Л.Е., Фоменко А.Т. <<Количественные методы в "макро-текстологии" (на примере памятников "смуты" конца XVI - начала XVII в.)>>. Morozova L.E., Fomenko A.T. <<"Makro-tekstoloji"de niceliksel yöntemler (XVI. yüzyıla - XVII. yüzyılın

başlangıcına ait "kargaşalık" yapıtları örneği üzerinde)>>. – Tarihsel gelişmelerin araştırılmasında kapsamlı yöntemler. M.: SSCB Bilimler Akademisi, SSCB Tarih Enstitüsü, 1987, s.163-181.

[567] Нагата Такези. "Магнитное поле Земли в прошлом". Nagata Takezi. "Dünya'nın geçmişteki magnetik alanı". - "Наука і çevreçestvo" yıllık dergisi, 1965, Moskova, Znanie Yayınevi, s.169-175.

[571] Нейгебауэр О. "Точные науки в древности". Neugebauer O. "Eski Çağ'da net bilimler". - M., Nauka, 1968. İngilizce baskısı: "The Exact Sciences in Antiquity". Acta Historica Scientiarum Naturalism et Medicinalium. Vol.9, Copenhagen, 1957. Diğer baskısı: Harper & Bros., New York, 1962.

[573] "Немецко-русский словарь. 80000 слов". "Almanca Rusça sözlüğü". Redaktörleri A.A. Leping ve N.P. Strahova. - Moskova, Gosudarstvennyye izd-vo inostrannih i natsionalnih slovarey Yayınevi. 1958.

[578] Нечволодов А. "Сказания о Русской Земле". Neçvolodov A. "Rus Toprağı hakkında destanlar". Kitaplar 1,2. - Moskova, "SVAROG i K" A.Ş., 1997. A. Neçvolodov'un St. Petersburg Devlet Yayınevi'nde 1913 senesinde çıkan yapıtının yeni baskısı.

[579] Нисе В. "Очерк римской истории и источниковедения". Nise B. "Roma tarihine ve Roma kaynaklarının araştırılmasına dair deneme". – St. Petersburg, 1908. Almanca baskısı: <<Grundriss der römischen Geschichte nebst Quellenkunde>>. - München, 1923.

[582] "Николай Александрович Морозов. Библиография ученых СССР". "Nikolay Aleksandroviç Morozov. SSCB'nin bilim adamlarının bibliyografyası". - M., Nauka, 1981.

[583] "Николай Александрович Морозов, ученый-энциклопедист". "Nikolay Aleksandroviç Morozov, ansiklopedist bilim adamı". Makaleler derlemesi. - M., Nauka, 1982.

[584] "Николай Александрович Морозов. Этапы жизни и деятельности". "Nikolay Aleksandroviç Morozov. Hayatının ve faaliyetinin aşamaları". – SSCB BA Vestnik dergisi, 1944, No.7,8.

[586] Никонов В.А. "Имя и общество". Nikonov V.A. "İsim ve toplum". - M., Nauka, 1974.

[590] Носовский Г.В. "Некоторые статистические методы исследования исторических источников и примеры их применения". Nosovskiy G.V. "Tarihsel kaynaklarının araştırılması için bazı istatistikî yöntemler ve bunların uygulamalarının örnekleri". – Feodalizm dönemine ait Rus toplumsal düşüncesinin tarihi ile ilgili kaynakların araştırılma yöntemleri. Bilimsel çalışmalar derlemesi. M., SSCB Tarih Enstitüsü. SSCB Bilimler Akademisi. 1989, s.181-196.

[591] Носовский Г.В. "О начале нашей эры и юлианском календаре". Nosovskiy G.V. "Milat'ın başlangıcına ve Jülyen takvimine dair". - Bildiri süreçleri ve sistemleri. Bilimsel teknik bilgi. 2. Seri. Moskova, VINITI, 1992, No.5, s.7-18.

[592] Носовский Г.В. <<Когда состоялся знаменитый Первый Вселенский Собор? Когда началась эра "от Рождества Христова"?>> Nosovskiy G.V. <<Meşhur Birinci Konsil ne zaman gerçekleşmiştir? "Milat" dönemi ne zaman başlamıştır?>> - A.T. Fomenko'nun "Küresel Kronoloji" kitabı için ektir. Moskova, MDÜ, MDÜ Mekanik-Matematik Fakültesi Yayınevi, 1993, s.288-394.

[593] Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "Об определении исходных структур в перемешанных последовательностях". Fomenko A.T., Nosovskiy G.V. "Karıştırılan sıralardaki çıkış yapıtlarının saptanmasına dair". – Vektör ve tenzör analizi ile ilgili seminerin çalışmaları. M.: MDÜ Yayınevi, 1985, 22. sayı, s.119-131.

[594] Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "Некоторые методы и результаты анализа перемешанных последовательностей". A.T. Fomenko, G.V. Nosovskiy. "Karıştırılan sıraların analizinin bazı yöntemleri ve bunların sonuçları". – Vektör ve tenzör analizi ile ilgili seminerin çalışmaları. M., MDÜ Yayınevi, 1988, 23. sayı, s.104-121.

- # [595] Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "Построение меры близости и распознавание дубликатов в хронологических списках". Fomenko A.T., Nosovskiy G.V. "Kronoloji listelerindeki yakınlık ölçüsünün saptanması ve suretlerin seçilmesi". – 5. Uluslararası Olasılıklar Kuramı ve Matematiksel İstatistik Konferansı sunumlarının tezleri. – SSCB Litvanya Cumhuriyeti Matematik ve Sibernetik Enstitüsü, Vilnius. 1989, c.4, s.111-112.
- # [596] Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "Статистические дубликаты в упорядоченных списках с разбиением". Fomenko A.T., Nosovskiy G.V. "Ayırmalı düzenli listelerdeki istatistikî suretler". – Sibernetiğin meseleleri. Semiyotik araştırmaları. - M., 1989. Kapsamlı "Sibernetik" problemi üzerine bilimsel kurul. SSCB Bilimler Akademisi, s.138-148.
- # [597] Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "Расознавание дубликатов в хронологических списках (метод гистограмм частот разнесения связанных имен)". Fomenko A.T., Nosovskiy G.V. "Kronolojik listelerde suretlerin bulunup saptanması (bağlı isimlerin dağılımının frekans histogram yöntemi)". - Stokastik modellerin istikrar meseleleri. Seminer çalışmaları. Moskova, VNIİSİ, 1989, s.112-125.
- # [598] Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "Статистические исследования событийных и биографических параллелей на материале английской хронологии и истории". Fomenko A.T., Nosovskiy G.V. "İngiliz kronolojisi ve tarihi ile ilgili malzemeler üzerinde olay ve biyografi paralelliklerinin istatistikî araştırmaları". – Semiyotik ve enformatik. Moskova, VİNİTİ. 34. sayı, 1994, s.205-233,
- # [600] Носовский Г.В., Фоменко А.Т. "Математико-статистические модели распределения информации в исторических хрониках". Fomenko A.T., Nosovskiy G.V. "Tarihî vakayinamelerdeki bilginin dağılımının matematiksel ve istatistiksel modelleri". – Sibernetiğin matematiksel meseleleri, M., Nauka, Fizmatlit. 1996, 6. sayı, s.71-116.
- # [611] Носовский Г., Фоменко А. "Старая критика и новая хронология". Fomenko A.T., Nosovskiy G.V. "Eski eleştiri ve Yeni Kronoloji". - "Neva" dergisi, Petersburg, 2. sayı, 1999 senesi, s.143-158.
- # [613:8] Ньютон Исаак. "Исправленная хронология древних царств. Newton İsaac. "Eski krallıkların düzeltilmiş kronolojisi". - Moskova, RİMİS Yayınevi, 2007.
- # [614] Ньютон Роберт. "Преступление Клавдия Птолемея". Newton Robert. "Klaudiyos Ptolemaios'un suçu". - M., Nauka, 1985. Şu İngilizce baskının Rusça çevirisi: Robert R. Newton. "The Crime of Claudius Ptolemy". - The Johns Hopkins University Press. Baltimore and London, 1977.
- # [616] Олейников А. "Геологические часы". Oleynikov A. "Jeolojik saat". - L., Nedra, 1975.
- # [619] Орленко М.И. "Исаак Ньютон. Биографический очерк". Orlenko M.İ. "İsaac Newton. Biyografi denemesi". - Donetsk, 1927.
- # [623] "Откровение св.Иоанна Богослова в мировой книжной традиции". "Dünya kitap geleneği çerçevesinde Az. Yuhanna'nın Vahiyi". Yunanistan büyükelçiliği tarafından 1994 senesinde düzenlenen fuarın kataloğu. Yunanistan büyükelçiliği ve Rusya Devlet Kütüphanesi'nin ortak baskısı. Makalelerin yazarları, S.P.Bavin ve G.V. Popov. Moskova, "İndrik" Yayınevi, 1995.
- # [632] "Памятники литературы Древней Руси. XI – начало XII века". "Eski Rus'un edebiyat yapıtları. XI. yüzyıl – XII. yüzyılın başlangıcı". - Moskova, Hudojestvennaya Literatura Yayınevi. 1978.
- # [643:2] "Панорама Средневековья. Энциклопедия средневекового искусства". "Orta Çağ'ın panoraması. Orta Çağ sanatı ansiklopedisi". Redaktörü Robert Bartlett. – İngilizce baskısı: "Medieval Panorama". Edited by Robert Bartlett. Thames & Hudson, London, 2001. Rusça çevirisi: Moskova, "İnterbruk-biznes", "İnterbruk-biznes" A.Ş., 2002.

- # [643:3] Паолуччи Фабрицио. "Гладиаторы. Обреченные на смерть". Paolucci Fabrizio. "Gladatörler. Ölümüne mahkum". - Moskova, Veçe, Niola-Press Yayınevi, 2007. "Tarihin gizemleri" serisi.
- # [657] Платон. "Сочинения". Platon. "Eserler". Cilt 3. - Moskova, Mısl, 1972. İngilizce baskısı: "The Works of Plato". - Bohn's Classical Library, 1848.
- # [671] "Полное собрание русских летописей". "Rus vakayinamelerinin tam derlemesi". Cilt 33. - L., Nauka, 1977.
- # [672] "Полное собрание русских летописей". "Rus vakayinamelerinin tam derlemesi". Cilt 35. - M., Nauka, 1980.
- # [675] Поповский М.А. "Побежденное время. Повесть о Николае Морозове". Popovskiy M.A. "Yenilen zaman. Nikolay Morozov hakkındaki destan". - Moskova, izd-vo Politiceskoy Literaturı Yayınevi, 1975.
- # [685] Потин В.М. "Древняя Русь и европейские государства X-XIII вв." Potin V.M. "Eski Rus ve X-XIII. yüzyıllardaki Avrupa devletleri". - L., Sov. hudojnik, 1968.
- # [687] "Почетный академик Н.А.Морозов. Мемуары". "Akademi Şeref Üyesi N.A. Morozov. Anılar". Cilt 1,2. SSCB Bilimler Akademisi. - Moskova, SSCB Bilimler Akademisi Yayınevi, 1962.
- # [691] Пристер Е. "Краткая история Австрии". Priester E. "Avusturya'nın kısa tarihi". - M., İL, 1952. Almanca baskısı: Priester E. <<Kurze Geschichte O"sterreichs>>. Globus, Wiens, 1946.
- # [702] Пселл Михаил. "Хронография". Psellus M. "Kronografi". - M., Nauka, 1978. İngilizce baskısı: Psellus M. "The Chronographia of Michael Psellus". - Routledge & Kegan Paul, London, 1953.
- # [714] "Пять веков европейского рисунка". "Avrupa resim sanatının beş yüzyılı". Franz Koenigs'in eski koleksiyonundan eski ressamların tabloları. 1.10.1995 - 21.01.1996 tarihleri arasındaki fuarın kataloğu. RF Kültür Bakanlığı. Puşkin Güzel Sanatlar Müzesi. - Moskova. Leonardo Arte Yayınevi, Milan, İtalya, 1995. Five Centuries of European Drawings. The Former Collection of Franz Koenigs. Leonardo Arte. (Rusça ve İngilizce versiyonları).
- # [715] "Радзивилловская Летопись. Текст. Исследование. Описание миниатюр". "Radzivilovskaya vakayinamesi. Metin. Araştırma. Minyatürlerin tarifi". - St. Petersburg, "Glagol" Yayınevi, Moskova, "İskusstvo", 1994.
- # [717] "Радиоуглерод". "Radyouglerod". Makaleler derlemesi. - Vilnius, 1971.
- # [718] "Радиоуглеродное датирование неточно". "Radyokarbon tarihleme net değildir". - "Priroda" dergisi, 1990, No.3, s.117. (New Scientist. 1989. Vol.123, No.1684. P.26.)
- # [719] Радциг Н. "Начало римской летописи". Radtsig N. "Roma vakayinamelerinin başlangıcı". - M., Moskova Üniversitesi Yayınevi, 1903.
- # [723] Рачев С.Т., Фоменко А.Т. "Функции объемов исторических текстов и принцип амплитудной корреляции". А.Т. Fomenko, Raçev S.T. "Tarihî metinlerin hacim fonksiyonları ve amplitüt korelasyonu ilkesi". - Feodalizm dönemine ait Rus toplumsal düşüncesinin tarihi ile ilgili kaynakların araştırılma yöntemleri. Bilimsel çalışmalar derlemesi. - M., SSCB Tarih Enstitüsü (SSCB Bilimler Akademisi), 1989, s.161-180.
- # [725] Ренан Э. "Антихрист". Renan J. "Deccal". - St. Petersburg, 1907. İngilizce baskısı: Renan J. <<Renan's Antichrist>>. - The Scott Library, 1899.
- # [732] Рожицын В.С., Жаков М.П. "Происхождение священных книг". Rojitsyn V.S., Jakov M.P. "Kutsal kitapların kökeni". - L., 1925.
- # [740] "Рукописная и печатная книга". "Elyazması ve basılı nüsha". Makaleler derlemesi. - M., Nauka, 1975.
- # [744] Румянцев Н.В. "Православные праздники". Romyantsev N.V. "Ortodoks bayramları". - M., OGİZ, 1936.

- # [745] "Русская Библия. Библия 1499 года и Библия в синодальном переводе". "Rus Kutsal Kitabı. Sinot çevirisi olarak 1499 senesine ait Kutsal Kitap". Resimli. On cilt. Kutsal Kitap Müzesi. 1992. Moskova, Moskova patrikliği Yayinevi bölümü, 1992. (Геннадиевская Библия/Gennadiyevskaya Bibliya). 2002 senesinin başına kadar sadece şu ciltler yayımlanmıştır: Cilt 4 (Zebur), cilt 7 ve 8 (Yeni Ahit), ve cilt 9 (Ekler, bilimsel tarif). Cilt 7 ve 8 Moskova patrikliği Yayinevi bölümü tarafından 1992 senesinde yayımlanmıştır, cilt 4 ve 9 Novospasskiy Manastırı'nda yayımlanmıştır, Moskova, 1997 senesi (4. cilt), 1998 senesi (9. cilt).
- # [760] Светоний Гай Транквилл. "Жизнь двенадцати цезарей". Gaius Suetonius Tranquillus. "Oniki Sezar'ın yaşamı". - М., Nauka, 1966. İngilizce baskısı: Suetonius Tranquillus C. "History of Twelve Caesars". - AMS Press, New York, 1967. Ayrıca bkz.: Suetonius Tranquillus C. "The Twelve Caesars". - Folio Society, London, 1964.
- # [765] Сендерленд И.Т. "Священные книги в свете науки". Sanderland İ.T. "Bilimin ışığı altında kutsal kitaplar". - Gomel, Zap. Obl. İzd-vo "Gomelskiy raboçiy" Yayinevi, 1925.
- # [766] Сергеев В.С. "История Древней Греции". Sergeyev V.S. "Eski Yunanistan'ın tarihi". - М.-L., OGİZ, 1934.
- # [767] Сергеев В.С. "Очерки по истории Древнего Рима". Sergeyev V.S. "Eski Roma'nın tarihi üzerine denemeler". - С. 1,2. - М., OGİZ, 1938.
- # [768:2] "Символы. Знаки. (Самые красивые и знаменитые)". "Semboller. İşaretler. (En güzel ve en meşhur)". - Ansiklopedi. "Mir ensiklopediy Avanta+". Moskova, Astrel Yayinevi, AST Yayinevi, 2006.
- # [769] Синельников Вячеслав (священник В.Синельников). "Туринская плащаница на заре новой эры". Sinelnikov Vyacheslav. (Rahip V. Sinelnikov). "Yeni devrin eşiğinde Torino Kefeni". - Moskova, Sretenskiy Erkek Manastırı baskısı, 2000.
- # [775] Скрынников Р.Г. "Царство террора". Skrynnikov R.G. "Terör krallığı". - St. Petersburg. Nauka, 1992.
- # [794] Соболева Н.А. "Русские печати". Soboleva N.A. "Rus mühürleri". - Moskova, Nauka, 1991.
- # [797] "Советский Энциклопедический Словарь". "Sovyet Ansiklopedik Sözlüğü". - М., Sovetskaya Ensiklopediya, 1984.
- # [811] Bilgi kitabı. "220 лет Академии Наук СССР". "SSCB Bilimler Akademisi'nin 220 yılı". 1725-1945 seneleri. Redaktörü SSCB Bilimler Akademisi üyesi-sekreteri, akademisyeni N.G. Bruyeviç. - Moskova-Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi Yayinevi, 1945 senesi.
- # [836] "Творения Нила, подвижника Синайского". "Sinaili Nil'in faaliyeti". Kilisenin aziz adamlarının eylemleri, Rusça çevirisi. Cilt 31-33. - М., İzd-vo Mosk. Duhovn. Akad., 1858-1859.
- # [845] "Толковая Библия или комментарий на все книги Св. Писания Ветхаго и Новаго завета". "Açıklamalı Kutsal Kitap veya Eski Ahit'in ve Yeni Ahit'in bütün kitapları için yorum". Cilt 1-12. Redaktörü A.P. Lopukhin. - A.P. Lopukhin'in haleflerinin baskısı, St. Petersburg, 1904-1913. (İkinci baskısı - Stokholm, Kutsal Kitap'ın Çevirisi Enstitüsü, 1987.)
- # [849] Трельс-Лунд. "Небо и мировоззрение в круговороте времен". Troels-Lund. "Gök ve zamanların dolaşımı içindeki dünya görüşü". - Odessa, 1912. Almanca baskısı: Troels-Lund T. "Himmelsbild und Weltanschauung im Wandel der Zeiten". - B.G.Teubner, Leipzig, 1929.
- # [868] Федоров В.В., Фоменко А.Т. "Статистическая оценка хронологической близости исторических текстов". Fedorov V.V., Fomenko A.T. "Tarihî metinlerin kronolojik yakınlığının istatistikî değerlendirmesi". - Stokastik modellerin istikrar meseleleri. Seminer araştırmaları. М.: VNIISI, 1983, s.101-107. English translation: Fedorov V.V., Fomenko A.T. Statistical Estimation of Chronological Nearness of Historical Texts. - Journal of Soviet Math., 1986, v.32, No.6. pp.668-675.

- # [872] Федорова Е.В. "Латинская эпиграфика". Fedorova E.V. "Latin eski yazıt bilimi". - M., Moskova Üniversitesi Yayınevi, 1969.
- # [873] Федорова Е.В. "Латинские надписи". Fedorova E.V. "Latin Yazıtları". - M., Moskova Üniversitesi Yayınevi, 1976.
- # [875] Федорова Е.В. "Рим, Флоренция, Венеция. Памятники истории и культуры". Fedorova E.V. "Roma, Floransa, Venedik. Tarih ve kültür anıtları". - M., Moskova Üniversitesi Yayınevi, 1985.
- # [879] "Флорентийские чтения: Итальянская жизнь и культура. Зарницы". - Makaleler derlemesi, çeviren İ.A. Mayevskiy. С.İ. - M., 1914.
- # [883] Фоменко А.Т. "О расчете второй производной лунной элонгации". Fomenko A.T. "Ау узанımının ikinci түревинин hesaplanmasına dair". - Gүdümlü hareket mekaniğinin meseleleri. Hiyerarşik sistemler. Üniversitelerarası bilimsel araştırmalar derlemesi. - Perm, 1980, s.161-166.
- # [884] Фоменко А.Т. "Некоторые статистические закономерности распределения плотности информации в текстах со шкалой". Fomenko A.T. "Skalalı metinlerdeki bilginin yoğunluğunun dağılımının bazı istatistikî yasallıkları". - Semiyotik ve enformatik. M., VİNİTİ, 15. sayı, 1980, s.99-124.
- # [885] Фоменко А.Т. "Информативные функции и связанные с ними статистические закономерности". Fomenko A.T. "Bilgi fonksiyonları ve bunlarla ilgili istatistikî yasallıklar". - 3. Uluslararası Olasılıklar Kuramı ve Matematiksel İstatistik Konferansı sunumlarının tezleri. – SSCB Litvanya Cumhuriyeti Matematik ve Siberetik Enstitüsü, Vilnius, 1981. Cilt 2, s.211-212.
- # [886] Фоменко А.Т. "Методика распознавания дубликатов и некоторые приложения". Fomenko A.T. "Suretlerin saptanması yöntemi ve bazı uygulamalar". – DAN SSSR, 1981. С.258, No.6, s.1326-1330.
- # [887] Фоменко А.Т. "О свойствах второй производной лунной элонгации и связанных с ней статистических закономерностях". Fomenko A.T. "Ау узанımının ikinci түревинин özelliklerine ve onunla ilgili istatistikî yasallıklara dair". – Bilgisayar ve uygulamalı matematiğin meseleleri. Bilimsel araştırmalar derlemesi. Özbekistan SSC BA'nın redaktör-yaın kurulu. Taşkent, 1981. 63. sayı, s.136-150.
- # [888] Фоменко А.Т. "Новые экспериментально-статистические методики датирования древних событий и приложения к глобальной хронологии древнего и средневекового мира". (Preprint). Fomenko A.T. "Eski olayların yeni deneysel-istatistiksel tarihlenme yöntemleri ve bunların Eski Çağ ve Orta Çağ dünyasının küresel kronolojisine uygulanması". - Moskova: Gosudarstvenniy Komitet televidenia i radioveşania. 1981. Zak. 3672. Lit. ot 9/XI - 81 g. No.Б07201, s.1-100. English translation: Fomenko A.T. "Some new empirico-statistical methods of dating and the analysis of present global chronology". 1981. London, The British Library, Department of printed books. Cup. 918/87.
- # [889] Фоменко А.Т. "Вычисление второй производной лунной элонгации и статистические закономерности в распределении некоторых астрономических данных". Fomenko A.T. "Ау узанımının ikinci түревинин hesaplanması ve bazı astronomik verilerin dağılımındaki istatistikî yasallıklar". – Operasyonların ve ASU'nun incelenmesi. Kiev, Kiev Üniversitesi Yayınevi, 1982. 20. sayı, s.98-113.
- # [890] Фоменко А.Т. "К вопросу о мистификациях". Fomenko A.T. "Mistifikasyonlara dair". - "Tehnika i nauka" dergisi, 1982, No.11, s.26-29.
- # [891] Фоменко А.Т. "Новая эмпирико-статистическая методика упорядочивания текстов и приложения к задачам датировки". Fomenko A.T. "Metinlerin düzenlenmesinin yeni ampirik-istatistikî yöntemleri ve bunların tarihleme meselelerine uygulanması". - DAN SSSR, 1983, c.268, No.6, s.1322-1327.

- # [892] Фоменко А.Т. "О геометрии распределения целых точек в гиперобластях". Fomenko A.T. "Nacimlerdeki tam noktaların dağılımına dair". - Vektör ve tenzör analizi ile ilgili seminerin çalışmaları. M.: MDÜ Yayınevi, 1983. 21. sayı, s.106-152.
- # [894] Фоменко А.Т. "Глобальная хронологическая карта". Fomenko A.T. "Küresel kronoloji haritası". - "Himiya i jizn", 1983, No.11, s.85-92.
- # [895] Фоменко А.Т. "Новые методики хронологически правильного упорядочивания текстов и приложения к задачам датировки древних событий". Fomenko A.T. "Metinlerin kronoloji açısından doğru düzenlenmesinin yeni yöntemleri ve bunların eski olayların tarihlenmesi meselelerine uygulanması". - Operasyonların ve ASU'nun incelenmesi. Kiev: Kiev Üniversitesi Yayınevi, 1983, 21. sayı, s.40-59.
- # [896] Фоменко А.Т. "Методика статистической обработки параллелей в хронологических текстах и глобальная хронологическая карта". Fomenko A.T. "Kronolojik metinlerdeki paralelliklerin işlenmesinin istatistikî yöntemi ve küresel kronoloji haritası". - Operasyonların ve ASU'nun incelenmesi. Kiev: Kiev Üniversitesi Yayınevi, 1983, 22. sayı, s.40-55.
- # [897] Фоменко А.Т. "Статистическая методика анализа затухания частот в хронологических текстах и приложения к глобальной хронологии". Fomenko A.T. "Kronolojik metinlerdeki frekans sönümünün analizinin istatistikî yöntemleri ve bunların küresel kronolojiye uygulanması". - Operasyonların ve ASU'nun incelenmesi. Kiev: Kiev Üniversitesi Yayınevi, 1984, 24. sayı, s.49-66.
- # [898] Фоменко А.Т. "Новая эмпирико-статистическая методика обнаружения параллелизмов и датирования дубликатов". Fomenko A.T. "Paralelliklerin saptanmasının ve suretlerin tarihlenmesinin yeni ampirik-istatistikî yöntemleri". - Stokastik modellerin istikrarı meseleleri. Seminer çalışmaları. M.: VNIISI, 1984, s.154-177.
- # [899] Фоменко А.Т. "Частотные матрицы и их применение для статистической обработки нарративных источников". Fomenko A.T. "Frekans matrisleri ve bunların metin kaynaklarının istatistikî araştırmasına uygulanması". – "Eski Çağ'lardan günümüze kadar tarihin araştırılmasındaki kapsamlı yöntemler" konulu toplantının sunumlarının tezleri. Arkeolojide doğal bilimlerin uygulaması üzerine komisyon. M.: SSCB Tarih Enstitüsü (SSCB Bilimler Akademisi), 1984, s.135-136.
- # [900] Фоменко А.Т. "Информативные функции и связанные с ними статистические закономерности". Fomenko A.T. "Bilgi fonksiyonları ve bunlarla ilgili istatistikî yasallıklar". - İstatistik. Olasılık. Ekonomi. "İstatistik üzerine bilimsel yazılar" serisi. M., Nauka, 1985, c.49, s.335-342.
- # [901] Фоменко А.Т. "Дубликаты в перемешанных последовательностях и принцип затухания частот". - 4. Uluslararası Olasılıklar Kuramı ve Matematiksel İstatistik Konferansı sunumlarının tezleri. – SSCB Litvanya Cumhuriyeti Matematik ve Siberetik Enstitüsü, Vilnius,, 1985, c.3, s.246-248.
- # [902] Фоменко А.Т., Морозова Л.Е. "Некоторые вопросы методики статистической обработки источников с погодным изложением". Fomenko A.T., Morozova E.V. "Senelik anlatımı içeren kaynakların istatistikî araştırma yöntemlerinin bazı sorunları". - Orta Çağ anlatı kaynaklarının araştırılmasında matematik. M., Nauka, 1986, s.107-129.
- # [903] Фоменко А.Т. "Распознавание зависимостей и слоистых структур в нарративных текстах". Fomenko A.T. "Anlatı metinlerindeki bağımlılıkların ve katmanlı yapıların saptanması". - Stokastik modellerin istikrarı meseleleri. Seminer çalışmaları. M.: VNIISI, 1987, s.33-45.
- # [904] Фоменко А.Т. "Методы статистического анализа нарративных текстов и приложения к хронологии. (Распознавание и датировка зависимых текстов, статистическая древняя хронология, статистика древних астрономических сообщений)". Fomenko A.T. "Anlatı metinlerinin araştırılma yöntemleri ve bunların

kronolojiye uygulanması (Bağımlı metinlerin saptanması ve tarihlenmesi, Eski Çağ'ın istatistikî kronolojisi, eski astronomik bildirilerin istatistiği)". - M., Moskova Üniversitesi Yayınevi, 1990.

[905] Фоменко А.Т. "Статистическая хронология". Fomenko A.T. "İstatistikî kronoloji". - M., Znanie, 1990. Hayatta, bilimde ve teknikte yenilikler. "Matematika, kibernetika" serisi. No.7.

[906] Фоменко А.Т. "Глобальная хронология. (Исследования по истории древнего мира и средних веков. Математические методы анализа источников. Глобальная хронология)". Fomenko A.T. "Küresel kronoloji (Eski dünya ve Orta Çağ tarihi üzerine araştırmalar. Kaynak araştırmasının matematiksel yöntemleri. Küresel kronoloji)". - Moskova, MDÜ, MDÜ, Mekanik-Matematik fakültesi Yayınevi, 1993.

[908] Фоменко А.Т. "Методы математического анализа исторических текстов. Приложения к хронологии". Fomenko A.T. "Tarihi metinlerin matematiksel analiz yöntemleri. Kronolojiye uygulamalar". - Moskova, Nauka Yayınevi, 1996.

[909] Фоменко А.Т. "Новая хронология Греции. Античность в средневековье". Fomenko A.T. "Yunanistan'ın yeni kronolojisi. Orta Çağ'daki Antik Çağ". Cilt 1,2. - Moskova. MDÜ, 1996, Uçebno-Nauçny sentr dovuzovskogo obrazovania MDÜ Yayınevi.

[917] Фрэзер Дж. "Аттис". Frazer J. "Attis". - M., Novaya Moskva, 1924. İngilizce baskısı: Frazer J. "Adonis, Attis, Osiris". - Macmillan & Co., London, 1907.

[918] Фрэзер Дж. "Золотая ветвь". Frazer J. "Altın dal". 1. sayı - M.-L., OGİZ, 1931.

[919] Фрэзер Дж. "Золотая ветвь". Frazer J. "Altın dal". 3. ve 4. Sayı. - M., Ateist, 1928.

[920] Фрэзер Дж.Дж. "Фольклор в Ветхом Завете". Frazer J. "Eski Ahit'te folklor". - Moskva-Leningrad, OGİZ, Gosudarstvennoye sosialno-ekonomiçeskoye izd-vo Yayınevi, 1931. İngilizce'den çevirisi: George James Frazer. "The Folk-Lore in the Old Testament. Studies in Comparative Religion". - Macmillan & Co., London, 1918.

[923] Фукидид. "История Пелопоннесской войны". Tukididis. "Peloponez Savaşı'nın tarihi". Sekiz kitap. Çeviren F.G. Mişenko. Cilt 1,2. Cilt 1: Kitap 1-4, cilt 2: Kitap 5-8. - M., 1887-1888. İngilizce baskısı: "Thucydides. The History of the Peloponnesian War". In series: "Great Books of the Western World". Vol.5. Encyclopaedia Britannica, Inc. Chicago, The University of Chicago, 1952 (2nd edition 1990). Ayrıca bkz.: Thucydides. "The History of Peloponnesian War". - Penguin Books, London, 1954.

[924] Фукидид. "История". Tukididis. "Tarih". - Leningrad, Nauka Yayınevi, Leningrad bölümü, 1981.

[926] Херрман Д. "Открыватели неба". Herrmann D. "Göğü keşfedenler". Almanca'dan çeviri, K.G. Şingareva ve A.A. Konopikhina. - Moskova, MİR Yayınevi, 1981. Almanca baskısı: Dr Dieter V.Herrmann. "Entdecker des Himmels". Urania-Verlag. Leipzig-Jena-Berlin, 1979.

[930] Холлингсворт Мэри. "Искусство в истории человека". Mary Hollinngsworth. "İnsanoğlunun tarihinde sanat". - Moskova, "İskusstvo" Yayınevi, 1989. Baskının Rusçası: Mary Hollinngsworth. <<L'Arte Nella Storia Dell'Uomo>>. Saggio introduttivo di Giulio Carlo Argan. 1989 by Giunti Gruppo Editoriale, Firenze.

[934] Хониат Никита. "История со времени царствования Иоанна Комнина (1186-1206)". Niketas Honiates. "Yannis Komnenos'un hükümdarlığı döneminden itibaren tarih". "Vizantiyskiye istoriki" serisinde, c.5. - St. Petersburg, 1862. Ayrıca bkz.: Aconiatius Nicetas. "Historia" in J.P.Migne "Patrologiae cursus completus. Series graeca". T.140, Paris, 1857-1886.

[936] "Христианство. Энциклопедический Словарь". "Hristiyanlık. Ansiklopedik sözlük". Brockhaus ve Efron Ansiklopedik Sözlüğü. Yeni Brockhaus ve Efron Ansiklopedik Sözlüğü. Ortodoks tanribilim Ansiklopedisi. Cilt 1-3. - Moskova, Bilimsel "Bolşaya Rossiyskaya Ensiklopediya" Yayınevi, 1993.

- # [938] "Хроника Иоанна Малалы (в славянском переводе)". "Ioannes Malalas'in vakayinamesi (Slavca çeviri)". Çevirmen ve redaktör V.M. İstrina. – St. Petersburg, 1911.
- # [940] "Хронограф Лютеранский", "Lüteran Kronografi", 1680 senesi. Rusça çevirisi 1720 senesine ait: "Featron ili pozor istoričeskiy izyavlyayuşıy povsyudnuyu istoriyu Svyaşennogo pisaniya i grajdanskuyu...na Rossiyskiy yazık s Latinskogo perevedennıy v Sanktpiterburhe... 1720". - (Özel koleksiyon.)
- # [949] Цицерон М.Т. "Три трактата об ораторском искусстве". Çiçero M.T. "Hitabet sanatı hakkında üç eser". - M., Nauka, 1972. İngilizce baskısı: Cicero Marcus Tullius. "Works". - Harvard University Press, Cambridge, Mass.; Heinemann, London, 1977.
- # [961] Чистякова Н.А., Вулих Н.В. "История античной литературы". Çistyakova N.A., Vulikh N.V. "Antik edebiyatın tarihi". - M., Vısshaya şkola, 1972.
- # [962:1] "Чудеса света. Самые лучшие фотографии". "Dünyanın harikaları. En güzel fotoğraflar". – Proje yöneticisi Valeria Manferto de Fabianis. İngilizce'den çeviri: "Wonders of the World", White Star S.h.A. Rusça baskısı: Moskova, Astrel-AST Yayınevi, 2008.
- # [965] Шантепи-де-ля-Соссей Д.П. "Иллюстрированная история религий". Chantepie de la Saussaye D.P. "Resimli dinler tarihi". - M., 1899. İngilizce baskısı: Chantepie de la Saussaye P. "Manual of the Science of Religion". - Longmans, Green and Co., London and New York, 1891.
- # [966] Шантепи де ля Соссей Д.П. "Иллюстрированная история религий". Chantepie de la Saussaye D.P. "Resimli dinler tarihi". Cilt 1,2. Yeni baskısı 1992 senesine ait. Moskova. Spaso-Preobrajenskiy Valaamskiy Stavropigialniy Manastırı Yayınevi.
- # [970] Шейнман М.М. "Вера в дьявола в истории религии". Sheinmann M.M. "Din tarihindeki şeytan inancı" - M., Nauka, 1977.
- # [986] Эйткин М.Дж. "Физика и археология". Aitken M. "Fizik ve arkeoloji". - M., İL, 1963. İngilizce baskısı: Aitken M. "Physics and Archaeology". - Interscience Publishers, New York, 1961.
- # [991:aa] "Этрусски: Итальяское жизнелюбие". "Etrüskler: İtalyan yaşam sevgisi". "İsçeznuvşıye tsivilizatsii" ansiklopedisi. - Moskova, Terra – Knijnıy Klub, 1998.

YABANCI DİLLERDEKİ LİTERATÜR

- # [1003] Albright W.F. "From the Stone Age to Christianity". - 7 ed. N.Y., 1957.
- # [1004] Albumasar. <<D'e Astru' Scientia>>. 1515. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1009] <<America. Das fru"he Bild der Neuen Welt>>. Ausstellung der Bayerischen Staatsbibliothek Mu"nchen. - Prestel Verlag, Munchen, 1992.
- # [1012] "Annales de la Socie'te' Royale d'Arche'ologie de Bruxelles. Fonde'e a Bruxelles en 1887. Me'moires, rapports et documents". - Publication Pe'riodique. Tome quarante et unie'me. Secre'tariat Ge'ne'ral. Muse'e de la Porte de Hal Bruxelles. 1937.
- # [1013] Apianus P. "Cosmographicus Liber Petri Apiani mathematici studiose collectus". - Landshutae, impensis P.Apiani, 1524. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1015] Arnold Wolff. "Cologne Cathedral. Its history - Its Works of Arts". - Greven Verlag Ko"ln GmbH, 1995.
- # [1017] Arnold Wolff. "The Cologne Cathedral". - Vista Point Verlag, Cologne, 1990.
- # [1021] Bacharach. "Astronomia". 1545. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1025] Bakker I., Vogel I., Wislanski T. "TRB and other C-14 Dates from Poland". - "Helinium", IX, 1969.
- # [1025:1] Baldauf Robert. "Historie und Kritik. (Einige kritische Bemerkungen.)". - Basel, Friedrich Reinhardt, Universita"tsbuchdruckerei. 1902.
- # [1038] Blo"ss Christian, Niemitz Hans-Ulrich. <<C14-Crash. (Das Ende der Illusion mit Radiokarbonmethode und Dendrochronologie datieren zu ko"nnen)>>. - Mantis Verlag, Gra"felding, 1997.

- # [1045] Borman Z. "Astra". - 1596. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1046] Boszkowska Anna. "Tryumf Luni i Wenus. Pasja Hieronima Boscha". - Wydawnictwo Literackie Krakow, 1980.
- # [1054] Brugsch H. "Recueil de Monuments Egyptiens, dessines sur lieux". - Leipzig, 1862-1865.
- # [1055] Buck C.E., Gavanagh W.G., Litton C.D. "Bayesian Approach to Interpreting Archaeological Data". Series: Statistics in Practice. - John Wiley & Sons, 1996.
- # [1057] Cagnat R. <<Cours d'epigraphie latine>>. 4 ed. - Paris, 1914.
- # [1058] Campbell Tony. "Early Maps". - Abbeville Press Publishers. New York. 1981.
- # [1062] Cauville S. <<Le Zodiaque d'Osiris>>. - Peeters, Uitgeverij Peeters, Bondgenotenlaan 153, B-3000 Leuven.
- # [1069] <<Chronologie egyptienne d'apres les textes demotiques>>. Par. P.W.Pestman. - Papyrologia Lugduno Batava editit Institutum Papyrologicum Universitatis Lugduno-Batavae Moderantibus M.David et B.A. von Groningen. Vol.15. Lugdunum Batavorum, 1967.
- # [1070] Cipolla Carlo M. "Money, prices and civilization in the Mediterranean world. 5-17 century". -Princeton, Princeton Univ. Press, 1956.
- # [1073] "Claudii Ptolemaei Pelusiensis Alexandrini omnia quae extant opera", 1551 год.
- # [1075:1] [Codices illustres]. Ingo F.Walther, Norbert Wolf. "Codices illustres. The world's most famous illuminated manuscripts. 400 to 1600". - 2001 TASCHEN GmbH. Ko"ln, London, Madrid, New York, Paris, Tokyo.
- # [1077] Corbinianus. "Firmamentum Firmianum". - 1731. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1080] Craig Harmon. "The natural distribution of radiocarbon and the exchange time of carbon dioxides between atmosphere and sea". - Tellus. 1957. Vol.9, pp.1-17.
- # [1081] Craig Harmon. "Carbon-13 in plants and the relationships between Carbon-13 and Carbon-14 variations in nature". - J.Geol., 62, 1954, pp.115-149.
- # [1082] Crowe C. "Carbon-14 activity during the past 5000 years". - Nature. 1958. Vol.182, p.470.
- # [1083] Danit Hadary-Salomon (Project Editor). "2000 years of pilgrimage to the Holy Land". - AC Alfa Communication Ltd., 1999. Israel. Printed in the Holy Land.
- # [1100] <<Description de l'Egypte. Publie'e sous les ordres de Napole'on de Bonaparte. Description de l'E'gypte ou recueil des observations et des recherches qui ont e'te' faites en Egypte pendant l'expe'dition de l'Arme'e francaise publie' sous les ordres de Napole'on Bonaparte>>. Bibliothe`que de l'Image. Inter-Livres. 1995.
- # [1117] Eichler Anja-Franziska. <<Albrecht Du"rer. 1471-1528>>. - Ko"nemann Verlagsgesellschaft mbH, Cologne, 1999, Germany.
- # [1122] Fatih Cimok. "Hagia Sophia". - İstanbul, A turizm yayınları. 1995.
- # [1124] Fergusson G.I. "Reduction of atmospheric radiocarbon concentration by fossil fuel carbon dioxide and the mean life of carbon dioxide in the atmosphere". - Proc. Royal. Soc. Lond. 1958, 243 A, pp. 561-574.
- # [1128] Fomenko A.T. <<The jump of the second derivative of the Moon's elongation>>. - Celestial Mechanics. 1981, Vol.29. pp.33-40.
- # [1129] Fomenko A.T. "Some new empirico-statistical methods of dating and the analysis of present global chronology". - 1981. The British Library. Department of printed books. Cup. 918/87.
- # [1130] Fomenko A.T. "New empirico-statistical dating methods and statistics of certain astronomical data". – M. Bernulli Matematiksel İstatistik ve Olasılıklar Kurumu Birinci Dünya Kongresi'nin tezleri, Nauka, 1986, s.2, s.892.
- # [1131] Fomenko A.T. "Duplicates in mixed sequences and a frequency duplication principle. Methods and applications". – Probability theory and Mathematical statistics.

- Proceeding of the Fourth Vilnius Conference (24-29 June 1985) - VNU Science Press, Utrecht, Netherlands, 1987, v.16, pp.439-465.
- # [1132] Fomenko A.T. "Empirico-Statistical Methods in Ordering Narrative Texts". - International Statistical Review. 1988. Vol.566, No.3. pp.279-301.
- # [1135] Fomenko A.T. "Mathematical Statistics and Problems of Ancient Chronology. A New Approach". - Acta Applicandae Mathematicae. 1989. Vol.17, pp.231-256.
- # [1137] Fomenko A.T. "Empirico-Statistical Analysis of Narrative Material and its Applications to Historical Dating". Volume 1: "The Development of the Statistical Tools". Volume 2: "The Analysis of Ancient and Medieval Records". - Kluwer Academic Publishers. 1994. The Netherlands.
- # [1140] Fomenko A.T., Rachev S.T. "Volume Functions of Historical Texts and the Amplitude Correlation Principle". - Computers and the Humanities. 1990. vol.24, pp.187-206.
- # [1141] Frank E.Manuel. "Isaac Newton Historian". - The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, 1963.
- # [1154] Ginzel F.K. <<Spezieller Kanon der Sonnen- und Mondfinsternisse fu"r das La"ndergebiet der klassischen Altertumwissenschaften und den Zeitraum von 900 vor Chr. bis 600 nach Chr.>> - Berlin: Mayer & Mu"ller, 1899.
- # [1155] Ginzel F.K. "Handbuch der Mathematischen und Technischen Chronologie". Bd. I-III. - Leipzig, 1906,1911,1914.
- # [1156] Ginzel F.K., Wilkens A. "Theorie der Finsternisse". - Encykl. der Wissenschaften. 1908. Bd.VI,2. S.335.
- # [1160] Goss John. "KartenKunst: Die Geschichte der Kartographie". - Der Deutschen Ausgabe: Georg Westermann Verlag GmbH, Braunschweig 1994. İngilizce baskısının Almanca çevirisi: Goss John. <<The Mapmaker's Art. A History of Cartography>>. - Studio Editions Ltd., London. # [1162] Grienberger C. "Catalogus Veteres affixarum longitudines et latitudines cum novis conferens". - Rjmae apud B.Zannetum, 1612. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1163] Grierson Philip. "Coinage and money in Byzantine empire". - Spoleto, 1961.
- # [1164] Grierson Philip. "Monnaies du Moyen Age". - Fribourg, 1976.
- # [1177] Harley J.B. and Woodward David. "The History of Cartography. Volume 1. Cartography in Prehistoric, Ancient and Medieval Europe and the Mediterranean". - The University of Chicago Press. Chicago & London. 1987.
- # [1185] Heinsohn Gunnar. <<Assyrerko"nige gleich Perserherrscher! (Die Assyrienfunde besta"tigen das Acha"menidenreich)>>. - Mantis Verlag, Gra"elfing, 1996.
- # [1186] Heinsohn Gunnar, Illig Heribert. <<Wann lebten die Pharaonen? (Archa"ologische and technologische Grundlagen fu"r eine Neuschreibung der Geschichte A"gyptens and der u"brigen Welt)>>. - Mantis Verlag, Gra"elfing, 1997.
- # [1189] Herbert Ewe. "Abbild oder Phantasie? Schiffe auf historischen Karten". - VEB Hinstorff Verlag Rostock, German Democratic Republic, 1978.
- # [1195] Hochart. <<De l'authenticite des Annales et des Histoires de Tacite>>. - Paris, 1890.
- # [1196] Hodge K.C. and Newton G.W.A. "Radiocarbon Dating. Manchester Museum Mummy Project. Multidisciplinary Research on Ancient Egyptian Mummified Remains". - Edited by A.Rosalie David. Published by Manchester Museum. Distributed by Manchester University Press, Manchester, England, 1979, pp.137-147.
- # [1203] Hu"tt Wolfgang. Altdorfer. "Maler und Werk". Eine Kunstheftreihe aus dem VEB Verlag der Kunst. Dresden, 1976.
- # [1205] Ideler L. "Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie". - Berlin, 1825-1826, Band 1-2.
- # [1208] Illig Heribert. "Hat Karl der Grosse je gelebt? (Bauten, Funde und Schriften im Widerstreit)". - Mantis Verlag, Gra"elfing, 1996.

- # [1213] Jirku A. (Jurku A.) "Ausgrabungen in Palestina-Syrien". - Halle, 1956.
- # [1214] Johnson Edwin, M.A. "The Rise of English Culture". - Williams and Norgate. London, New York, G.P.Putnam's Sons, 1904.
- # [1215] Johnson Edwin, M.A. "The Rise of Christendom". - London, Kegan Paul, Trench, Trubner, & Co. Ltd. 1890.
- # [1219] Keller W. "Und die Bibel hat doch Recht". - Dusseldorf, 1958.
- # [1221:1] "Explosives and Rock Blasting". Field Technical Operations. Atlas Rowder Company. Subsidiary of the Tyler Corporation. Dallas, Texas, USA. 1987. Editorial and Design: Betsy Winship and Sheila Stoneham of Stony Run Publishing Services. Marple Press Company.
- # [1224] Knobel E.B. "British School of Archaeology in Egypt and Egyptian Research Account". - London, 1908.
- # [1229] <<Kostbarkeiten der Buchkunst. Illuminationen klassischer Werke von Archimedes bis Vergil>>. - Herausgegeben von Giovanni Morello. - Belser Verlag, Stuttgart, Zu"rich, 1997.
- # [1234] Kurth Willi. <<The Complete Woodcuts of Albrecht Du"rer>>. With the introduction by Campbell Dodgson, M.A., C.B.E. - Dover Publications, Inc. New York, USA, 1963.
- # [1236] <<L`art de verifier les dates faites historiques>>. - Ed. par des Benedictines. 1 ed., Paris, 1750; 2 ed., Paris, 1770; 3 ed., Paris, 1783, 1784, 1787.
- # [1237] Laclotte Michel (Director, Muse'e du Louvre). "Treasures of the Louvre". - Abbeville Press Publishers. New York, London, Paris, 1993.
- # [1247] Leupoldus de Austria. "Compilatio de Astrorum Scientia", cuts. 1489. Pulkovo Gözlemevi kitap deposu. St. Petersburg.
- # [1250] Libby W.F. "Radiocarbon dating". Second edition, Univ. of Chicago Press, Chicago, 1955.
- # [1256] Lubienietski S.de. "Theatrum Cometicum, etc." - Amstelodami, 1666-1668. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1257] Lubienietski S.de. "Historia universalis omnium Cometarum". - Lugduni Batavorum, 1681. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1267] Maso Finiguerra. "A Florentine Picture-Chronicle". Reproduced from the originals in the British Museum by the Imperial Press, Berlin. - A critical and descriptive text by Sidney Colvin, M.A. Keeper of the prints and drawings of the British Museum. New York, Benjamin Blom Inc. 1970.
- # [1275] Mommsen T. <<Die Ro"mische Chronologie bis auf Caesar>>. - Berlin, 1859, 2 Aufl.
- # [1290] Neugebauer O., Van Hoesen H.B. "Greek Horoscopes". - Philadelphia: The American Philosophical Society, 1959.
- # [1293] Neugebauer Dr.P.V. <<Abgeku"rzte Tafeln der Sonne und grossen Planeten>>. - Berlin, 1904.
- # [1298] Newton Isaac. <<The Chronology of Ancient Kingdoms amended. To which is Prefix'd, A Short Chronicle from the First Memory of Things in Europe, to the Conquest of Persia by Alexander the Great>>. - London, J.Tonson, 1728. Yeni baskısı 1988 senesinde Histories and Mysteries of Man LTD Yayinevinde yayımlanmıştır. Lavender Walk, London SW11 1LA, 1988.
- # [1303] Newton R.R. "Astronomical evidence concerning non-gravitational forces in the Earth-Moon system". - Astrophys. Space Sci. 1972, vol.16, pp.179-200.
- # [1304] Newton R. "Two uses of ancient astronomy". - Philos. Trans. of the Royal Soc. of London. Ser.A. 1974, vol.276, pp.99-115.
- # [1312] Noth M. "Die Welt der Alten Testament". - Berlin, 1957.

- # [1315] Oppolzer Th. "Kanon der Sonnen- und Mondfinsternisse". - Wien, K.K.Hof- und Staatsdruckerei, 1887.
- # [1316] Oppolzer Th. "Tafeln zur Berechnung der Mondfinsternisse". - Wien, 1883.
- # [1317] Oppolzer Th. <<Syzygientafeln fu"r den Mond>>. - Leipzig, Astronomische Gessellschaft, 1881.
- # [1320] Orontii Finaei delphinatis. "Fine Oronce, etc." - 1551. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1337] Petavius D. "De doctrina temporum". Vol.1. - Paris, 1627. (Petau D. "Opus de doctrina temporum, etc." V.1. Antwerpiae, M. DCCV.)
- # [1338] Petavius D.: "Petavii Avrelianensis e Societate Iesv, Rationarivm Temporum in Partes Dvas, Libros tredecim distributum". – Editio Vltima. Parisiis, Apud Sebastianvm Cramoisy, Regis, & Reginae Architypographum: Gabrielem Cramoisy. M.DC.LII. Cvm Pivilegio Regis.
- # [1344] [Phrantzae Georgius]. "De Vita et Acriptus Georgii Phrantzae". Patrologiae cursus completus. Series graeca posterior. T.CLVI. - J.-P. Migne, 1866.
- # [1353] Ptolemaeus Claudius. "Geographia". - Ed. Sebastian Mu"nster. Basel 1540. Yeni reprint baskısı: Series of Atlases in Facsimile. Published by Theatrum Orbis Terrarum Ltd. Amsterdam, 1966.
- # [1361] Radini (Radinus) Tedeschi. "Sideralis abyssus". - Luteciae, Impressum opa T.Kees, 1514 (1511 ?). (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1374] "Rome Reborn". The Vatican Library and Renaissance Culture. Edited by Anthony Grafton. - Library of Congress, Washington, Yale University Press, New Haven, London, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vatican City, 1993.
- # [1379] Ross. "Tacitus and Bracciolini. The Annals forged in the XV-th century". - London, 1878.
- # [1383] Sacro Bosco J. de. "Opusculum Johannis de Sacro busto spericum, cu figuris optimus ei novis textu in se, sive ambiguitate declarantibus". - Leipzig, 1494. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1384] Sacro Bosco J.de. "Sphera materialis". - Nu"rnberg. Gedruckt durch J.Getkneckt, 1516. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1385] Sacro Bosco J.de. "Opusculu de Sphaera... clarissimi philosophi Ioannis de Sacro busto". - Viennae Pannoniae, 1518. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1387] Scaliger I. "Opus novum de emendatione temporum". - Lutetiac. Paris, 1583. İkinci baskısı 1598 senesinde. Sonra: Scaliger I. "Thesaurum temporum", 1606.
- # [1396:1] [Schedel] Hartmann Schedel. "La chronique universelle de nuremberg". L'edition de Nuremberg, colore'e et commente'e. (L'edition 1493, colore'e et commente'e). Introduction et Appendice par Stephan Fu"ssel. - Taschen GmbH. (Ko"ln). Ko"ln, London, Madrid, New York, Paris, Tokyo, 2001.
- # [1407] "Speyer. Die Kaiserstadt am Rhein". - KINA Italia Mailand, 1994, Kaizerdom-Pavillon Renate Hahn am Domplatz, ATD Mailand.
- # [1408] "Speyer Cathedral". - Verlag Schnell & Steiner GMBH Regensburg, Regensburg, 1997.
- # [1412] Steeb J. (J.Ch.Steebj). "Coelum Sephiroticum Hebraeorum, etc." - Mainz, (Maguntiae), publ. 1679. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1415] Stierlin Henri. "The Pharaohs Master-Builders". - Paris, Finest S.A./ L'editions Pierre Terrail, 1992.
- # [1425] <<St.Lorenz. Tu"ren. Tore. Portale>>. 97. Verein zur Erhaltung der St.Lorenzkirche in Nu"rnberg (E.V.). Nu"rnberg. Lorenzer Platz 10. Herausgegeben von Gerhard Althaus und Georg Stolz. Nu"rnberg. NF.Nr.41, 1997.
- # [1431] Suess H. "Secular variations". - Journal of Geophysical Research, v.70, No.23, 1965.

- # [1432] Suess H. "Bristlecone Pine. Radioactive Dating and Methods". - Vienna, 1968.
- # [1433] Suess H. "Bristlecone Pine Calibration of the Radiocarbon". - XII Nobel Symposium on Radiocarbon Variations and Absolute Chronology. Uppsala, 1969.
- # [1435] Suhle A. "Mittelalterliche Brakteaten". - Leipzig, 1965.
- # [1440] Tesnierio Ioanne. "Opus Mathematicum octolibrum". – Coloniae Agrippinae, apud J.Birckmannum & W.Richwinum, 1562. (Pulkovo Gözlemevi kitap deposu).
- # [1443] "The Bible and the Ancient Near East. Essays in Honour of W.F.Albright". - Ed. by G.E.Wright. N.Y., 1961.
- # [1448] "The Egyptian Book of the Dead. The Book of Going Forth by Day". The first authentic presentation of the complete papyrus of Ani. - Featuring integrated text and full color images. Translation by Dr. Raymond Faulkner. Chronicle Books. San Francisco, USA, 1994.
- # [1453] "The place of astronomy in the ancient world". - A discussion organized jointly for the Royal Society and the British Academy. Philos. Trans. of the Royal. Soc. of London. Ser. A. 1974. Vol.276, pp.1-276.
- # [1459] "The World Encompassed". An exhibition of the history of maps held at the Baltimore Museum of Art October 1 to November 23, 1952. - Published by the Trustees of the Walters Art Gallery. USA, Baltimore, Maryland, 1952.
- # [1461] Thorndike Linn. Ph.D., L.H.D. "A History of Magic and Experimental Science. (During the first thirteen centuries of our era)". - Vols.1,2. N.-Y., 1923. Columbia University Press, New York. 1943, 1947, 1958.
- # [1462] Topper Uwe. <<Die "Grosse Aktion". Europas Erfundene Geschichte. Die planma"ssige Fa"lschung unserer Vergangenheit von der Antike bis zur Aufkla"rung>>. - Grabert-Verlag, Tu"bingen. Deutschland.
- # [1463] Topper Uwe. <<Erfundene Geschichte. Unsere Zeitrechnung ist falsch. Leben wir im Jahr 1702?>> - F.A.Herbig Verlagsbuchhandlung GmbH, Mu"nchen, 1999.
- # [1464] Turhan Can. "Istanbul, Gate to the Orient". – Istanbul: Orient Publishing, 1995.
- # [1468] Vesconte Pietro. "Seekarten". - Mit einem Geleitwort von Otto Mazal. Einfu"rung von Lelio Pagani. Edition Georg Popp Wu"rzburg. 1978. Grafica Gutenberg, Bergamo, 1977. Printed in Italy.
- # [1473] Vries Hesselde. "Variation in concentration of radiocarbon with time and location on Earth". - Koninkl. Nederlandse Akad. Wetensch. Proc. 1958, ser. B. 61, pp.1-9.
- # [1480] Willis E.H., Tauber H., Mu"nnich K.O. "Variations in the atmospheric radiocarbon concentration over the past 1300 years". - "Radiocarbon", 1960, v.2, p.1.
- # [1481] Wissowa Pauly. "Real-Encyclopadie der Klassischen Altertumwissenschaft in alphabetischer Ordnung". - Stuttgart, 1839-1852. - Hrsg. von Kroll.
- # [1484] Wooley L. "Excavation at Ur". - N.Y., 1955.
- # [1485] Woronowa Tamara, Sterligov Andrej. <<Westeuropa"ische Buchmalerei des 8. bis 16. Jahrhunderts in der Russischen Nationalbibliothek, Sankt Petersburg. (Frankreich. Spanien. England. Deutschland. Italien. Niederlande)>>. - Bechtermu"nz. Genehmigte Lizenzausgabe fu"r Weltbild Verlag GmbH, Augsburg 2000. Germany. 1996 by Editions Parkstone/Aurora, England.
- # [1486] Wright G.E. "Biblical Archaeology". - Philadelphia; London, 1957.
- # [1491] <<Zeitenspru"nge>>. Interdisziplina"res Bulletin. Sonderdruck. September 1996. Thema "Absolutdatierung". - Mantis Verlag, Germany.

YAZAR HAKKINDA

Anatoly Timofeeviç Fomenko

1945 doğumlu, Rusya Bilimler Akademisi (RBA) üyesi, Rusya Doğa Bilimleri Akademisi (RDBA) aslı üyesi, Yüksek Okul Uluslararası Bilimler Akademisi (YO UBA) aslı üyesi, Rusya Federasyonu Teknoloji Bilimleri Akademisi (RF TBA) aslı üyesi (2009), fizik-matematik bilimleri doktoru, profesör, Moskova Devlet Üniversitesi Mekanik-Matematik Fakültesi'nde kürsü başkanı. Tayfsal asgari yüzeyler teorisinde meşhur plato problemini çözmüştür. İnvaryant ve bütünlümlü Hamilton dinamik sistemlerinin sınıflandırmasını yaratmıştır. Çok çeşitliliğin integrali ve Hamilton dinamik sistemleri teorisi üzerine yaptığı birtakım çalışmalar için matematik alanında Rusya Federasyonu Devlet Ödülü'nü kazanmıştır (1996). 200'den fazla bilimsel eser, 30 matematiksel monografi ve ders kitabı yayımlamıştır; geometri ve topoloji, varyantlı hesap, asgari yüzeyler teorisi, simplektik topoloji, Hamilton geometrisi ve mekaniği, bilgisayar geometrisi alanlarında uzmandır.

Tarihî vakayinamelerin araştırılması, Eski Çağ ve Orta Çağ'ın kronolojisi için yeni ampirik-istatistikî yöntemlerin oluşturulması ve kullanılması üzerine bir dizi kitap yazmıştır.